FATHERS' LIBRARY,
ST. JOSEPH'S CHURCH,
SAN JOSE, CAL.

THEOLOGIA

UNIVERSA

PARIS. — IMP. ADRIEN LE CLERE, RUE CASSETTE, 29.

C 382

THOMÆ EX CHARMES

ORD. CAPUCIN. SS. THEOL. PROFESS.

THEOLOGIA

UNIVERSA

QUOAD PARTEM DOGMATICAM

ADAUCTA ANNOTATIONIBUS ET ADDITIONIBUS

NECNON TRACTATU DE DIVINA AC SUPERNATURALI REVELATIONE

QUOAD PARTEM MORALEM

AD SENTENTIAS LIGORIANAS FUNDITUS REDUCTA

OPERA J.-A. ALBRAND

Superioris Seminarii Parisiensis Missionum ad Exteros

AD USUM SACRÆ THEOLOGIÆ CANDIDATORUM

SECUNDA EDITIO

A ROMANIS CENSORIBUS APPROBATA.

TOMUS OCTAVUS

FATHERS' LIBRARY
ST. JOSEPH'S CHURCH
SAN JOSE, CAL.

PARISIIS

APUD LUDOVICUM VIVÈS, BIBLIOPOLAM

VIA VULGO DICTA DELAMBRE, 9.

1871

ALMA COLLEGE
205.9
LIBRARY
Alma, California

8908

TRACTATUS

DE

EXTREMA-UNCTIONE.

Hunc tractatum quinque absolvemus capitibus: *primum* erit de natura et institutione Extremæ-Unctionis; *secundum*, de ejus materia et forma; *tertium*, de ejus ministro; *quartum*, de ejus subjecto et necessitate; *quintum*, de ejus effectibus et cæremoniis.

CAPUT I.

DE EXTREMÆ-UNCTIONIS NATURA ET INSTITUTIONE.

Nota. Omissis variis nominibus quibus hoc Sacramentum designatur, dico illud trito nomine appellari *Extremam-Unctionem*, tum quia cum multæ sint in Ecclesia unctiones, hæc ultima est; tum quia non datur nisi periculose ægrotantibus; unde etiam *Sacramentum exeuntium* vocatur a Concil. Trident. [1].

Extrema-Unctio definitur: *Sacramentum a Christo institutum, quo infirmi de vita periclitantes, per unctionem olei et orationem Sacerdotis, obtinent salutem animæ, et sanationem morborum, ubi saluti animarum expedit.* Hæc defi-

[1] Sess. 14, can. 3.

nitio omnes continet hujus Sacramenti partes necessarias; etenim

Dicitur 1° *Sacramentum,* pro genere.

Dicitur 2° *a Christo institutum;* prout definivit Concil. Trident. [1]; solius enim Christi est instituere Sacramenta.

Dicitur 3° *quo infirmi de vita periclitantes;* ut denotetur subjectum hujus Sacramenti.

Dicitur 4° *obtinent salutem animæ;* per gratiam, scilicet sanctificantem, aliaque auxilia.

Dicitur 5° *et sanationem morborum,* etc., quia per hoc Sacramentum salus animæ principaliter intenditur.

Dicitur 6° *per unctionem olei et orationem Sacerdotis;* quæ verba dant ministrum, materiam et formam hujus Sacramenti.

Hic duæ moventur controversiæ: 1° adversus hæreticos Waldenses, Wiclefitas, Lutheranos et Calvinistas, negantes Extremam-Unctionem esse verum Sacramentum; 2° inter Catholicos disputantes de tempore quo fuit instituta.

CONCLUSIO.

Extrema-Unctio est verum ac proprie dictum novæ Legis Sacramentum. Est de fide.

Prob. *Ex Scriptura.* S. Jacob., cap. v, dicit: *Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus; et si in peccatis sit, remittentur ei.* Ex quo textu sic argumentor: Ad verum Sacramentum quatuor requiruntur et sufficiunt, etiam secundum Novatores: 1° ut sit signum externum et sensibile; 2° ut habeat vim gratiam conferendi; 3° ut sit a Christo præceptum; 4° ut sit constans et perpetuum in

[1] Sess. 14 *de Sacram. Extr.-Unct.*, can. 1.

Ecclesia; atqui quatuor illas conditiones habet Extrema-Unctio ex laudato textu. Ergo, etc.

1° Est signum externum et sensibile, in *unctione* quæ est materia, et *oratione* quæ est forma.

2° Habet vim producendi gratiam ex his verbis: *Et si in peccatis sit, remittentur ei.* Atqui per solam gratiam potest remitti peccatum.

3° Est a Christo præcepta, cum ista verba: *inducat presbyteros Ecclesiæ,* sonent præceptum.

4° Est perpetua et constans in Ecclesia, tum quia omnibus infirmis adhibendam esse jubet S. Jacobus: at semper futuri sunt infirmi inter mortales; tum quia semper retenta fuit, ut constat ex perpetua praxi Ecclesiæ et constanti traditione Patrum, Origenis, Innocentii I, Augustini [1].

Hinc Concil. Trident. [2] definit: *Si quis dixerit Extremam-Unctionem non esse vere et proprie Sacramentum a Christo Domino nostro institutum, et a Beato Jacobo promulgatum, sed ritum tantum acceptum a Patribus, aut figmentum humanum, anathema sit.* Et can. 2: *Si quis dixerit sacrum infirmorum unctionem non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleviare infirmos, sed jam cessasse, quasi olim tantum fuerit gratia curationum, anathema sit.*

OBJECTIONES.

Objectus 1. Unctio de qua S. Jacobus, est eadem cum ea quam refert Div. Marcus, cap. VI, dicens de Apostolis: *Dæmonia multa ejiciebant, et ungebant oleo multos ægros, et sanabant;* atqui unctio de qua Div. Marcus, referebatur solum ad curationem morbi corporalis [3], ut declaratur: *Convocatis duodecim Discipulis suis, dedit eis potestatem spirituum immundorum, ut ejicerent eos, et curarent*

[1] Origen., hom. 2 in Levit.; Innoc. I, epist. *ad Decentium*, cap. ult.; August., serm. 213 *de Tempore*. — [2] Sess. 14, can. 1. — [3] Matth. x, 1 et 8.

omnem languorem et omnem infirmitatem: ergo et ea de qua Jacobus.

Resp. *Nego maj.* Tum quia Apostoli, tempore quo illos infirmos ungebant, nondum erant Sacerdotes [1]; tum quia tunc promiscue ungebant quoslibet ægrotos, ut cæcos, claudos, etc., tum fideles, tum infideles : at sacramentum Unctionis non datur nisi iis infirmis qui de vita periclitantur, iisque baptizatis.

Hinc Concil. Trident. utrumque illud testimonium distinguit, dicens [2] hoc Sacramentum fuisse *apud Marcum quidem insinuatum, per Jacobum autem... commendatum ac promulgatum.*

Inst. 1. S. Jacobus assignat sanitatem corporis tanquam effectum præcipuum unctionis; atqui Sacramentorum præcipuus effectus est gratiæ collatio : ergo unctio de qua Div. Jacobus, non est Sacramentum.

Resp. *Nego maj.* Præcipuus enim effectus Extremæ-Unctionis est remissio peccatorum, quam directe et primario respicit et operatur; sanitatem vero corporis non operatur nisi secundario, si nempe saluti animæ expediat.

Inst. 2. Ille effectus non est præcipuus, qui tantum promittitur conditionate ; atqui talis est remissio peccatorum, *et si in peccatis sit, remittentur ei.* Ergo, etc.

Resp. *Nego min.* Cum enim moraliter impossibile sit hominem esse sine peccatis, vel saltem reliquiis peccatorum, ly *si*, in textu Jacobi, non denotat conditionem rei dubiæ, sed concessionem rei certæ ; sicut enim cum Div. Jacobus [3] dicit : *Si quis vestrum indiget sapientia,* sensus est : *Cum unusquisque vestrum indigeat sapientia ;* ita cum dicit : *Et si in peccatis sit,* sensus est : *Et cum in peccatis seu peccatorum reliquiis sit,* etc.

Objicies 2 cum dallæo calvinista : Inter scriptores trium priorum Ecclesiæ sæculorum, nullus est qui unctionis

[1] Ex Trident., sess. 22, can. 1. — [2] Sess. 14, can. 1. — [3] Eadem Epist., cap. 1.

infirmorum mentionem faciat, licet eorum plurimia ccurate exposuerint quæcumque pertinent ad nostra Sacramenta : ergo unctio, de qua S. Jacobus, non est Sacramentum.

Resp. *Nego conseq.* 1° Quia illa argumenta negativa nullius sunt ponderis, ubi suppetunt alia positiva, quæ rem demonstrant. 2° Quia scriptores ecclesiastici, ea quæ sunt notissima et usu quotidiano vulgata, non solent scribere, nisi aliqua, circa illa, orta fuerit controversia; hoc ergo unice concludi potest ex silentio veterum, nullam ortam fuisse controversiam circa Extremam-Unctionem ante tempora Origenis, qui primus reperitur scripsisse de ea, sæculo III.

Inst. dallæus : Est discordia inter nostros Theologos tum circa auctorem, tum circa materiam et formam Extremæ-Unctionis; atqui hæc discordia persuadere videtur illos eam non habuisse pro vero ac proprie dicto Sacramento : ergo, etc.

Resp. *Nego min.* Istæ enim Theologorum nostrorum discordiæ non attingunt Sacramenti substantiam et existentiam, quam omnes confitentur; sed attingunt tantum liberas scholæ opiniones, in quibus quilibet potest quod magis placuerit sentire.

Quæres : *Quo tempore Christus instituerit Extremam-Unctionem ?*

Nota. Circa hanc quæstionem mirandam esse inter auctores discordiam.

Sunt qui, cum Magistro et Div. Bonavent., docent hoc Sacramentum post Ascensionem, ab Apostolis ex speciali revelatione Spiritus Sancti fuisse institutum; ex qua sententia sequitur Christum illud instituisse tantum mediate per Apostolos.

Sunt qui volunt illud fuisse institutum cum Apostoli [1] acceperunt a Christo potestatem ungendi et sanandi infir-

[1] Marci, cap. VI.

mos [1]. Hæc sententia fuit refutata in solutione prima objectionis præcedentis propositionis.

Alii denique putant illud institutum fuisse post resurrectionem, cum nempe Christus Apostolis ligandi atque solvendi auctoritatem concessit. Itaque

Resp. Plane incertum est quo tempore Christus instituerit Extremam-Unctionem ; probabilius est tamen ipsam instituisse post suam Resurrectionem.

Prob. prima pars. Illud in iis quæ ex mera Dei voluntate pendent, incertum haberi debet, quod neque ex Scripturis, neque ex traditione certo colligi potest ; atqui tale est tempus quo instituta est Extrema-Unctio, ut constat ex discordia Doctorum. Ergo, etc.

Prob. secunda pars. Extrema-Unctio est, ex Trident. [2], *Pœnitentiæ consummativum Sacramentum:* ergo probabilius est ipsam fuisse institutam eo ipso tempore, quo sacramentum ipsum Pœnitentiæ, nimirum inter Resurrectionem et Ascensionem : *Hi enim dies qui inter Resurrectionem Domini Ascensionemque fluxerunt*, inquit S. Leo [3], *non otioso transierunt decursu, sed magna in eis confirmata sunt Sacramenta, magna revelata mysteria.*

CAPUT II.

DE MATERIA ET FORMA EXTREMÆ-UNCTIONIS.

Nota. Majoris claritatis causa, præsens caput in duos distribuemus articulos, quorum *primus* erit de materia remota et proxima; *secundus*, de forma Extremæ-Unctionis.

[1] Victor. Antioch., Vener. Beda, Theophylactus, et Œcumenius *in cap.* VI *Marci*. — [2] Sess. 14, can. 3. — [3] Serm. *de Ascen.*

RTICULUS I.

DE MATERIA EXTREMÆ-UNCTIONIS.

CONCLUSIO I.

Materia remota Extremæ-Unctionis est oleum olivarum quod debet essentialiter esse benedictum ab Episcopo, vel a Sacerdote ex ejus commissione.

PROB. PRIMA PARS. Quæ est de fide, scilicet, quod sit oleum olivarum, ex Jacob. V: *Ungentes eum oleo;* atqui per oleum sine addito intelligitur olivarum, ut constat ex perpetua praxi Ecclesiæ et traditione: ergo, etc.

Hinc, Concil. Florent. ait: *Quintum Sacramentum est Extrema-Unctio, cujus materia est oleum olivæ, per Episcopum benedictum.* Et Trident. [1]: *Intellexit Ecclesia materiam* Extremæ-Unctionis *esse oleum ab Episcopo benedictum.* Ratio a priori est voluntas Christi.

DICES: Concil. Trident. omisit vocem *olivarum*: ergo, etc.

RESP. *Nego conseq.* Cum enim oleum simpliciter et sine addito, sit oleum olivarum, sufficienter intelligitur mens Tridentini, quæ alias explicari debet per praxim continuam Ecclesiæ.

PROB. SECUNDA PARS. Nempe oleum illud essentialiter debere esse ab Episcopo benedictum, ex iisdem Concil. Florent. et Trident., quæ, in assignanda hujus Sacramenti materia, semper addunt: *oleum ab Episcopo benedictum;* et ex veteribus Sacramentalibus, in quibus oleum infirmorum vocatur *oleum sanctum*, *oleum sanctificatum* [2]. Ergo signum est talem benedictionem esse necessariam essentialiter, id est necessitate Sacramenti, idque declaratum fuit a Paulo V [3], et a S. C. S. Officii, approbante Gregor. XVI [4].

[1] Sess. 14, can. 1. — [2] *Sacram.* Greg. Magn. *vetera Sacr. Ecclesiar. Venetæ Mediolanensis, Rhemensis,* a S. Remigio. — [3] 13 jan. 1561. — [4] 14 sept. 1842.

Dices : Concil. Florent. et Trident. non dicunt benedictionem olei esse essentialem : ergo non est necessaria necessitate Sacramenti, sed tantum necessitate præcepti Ecclesiæ.

Resp. *Dist. ant.* Non dicunt formaliter, et ideo non est de fide, *conc.* ; non dicunt virtualiter et arguitive, *nego ant.* Nam, licet aqua baptismi debeat esse benedicta ex præcepto Ecclesiæ, tamen illa Concilia non assignant pro materia Baptismi aquam benedictam, sed aquam simpliciter, seu aquam naturalem ; ergo cum assignant pro materia Extremæ-Unctionis oleum benedictum, signum est talem benedictionem necessariam esse necessitate Sacramenti ; unde, licet non sit de fide, videtur tamen certum.

Prob. tertia pars. Nempe oleum posse benedici a Presbytero ex commissione Episcopi, ex praxi Ecclesiæ Græcæ, in qua simplices Presbyteri ex antiqua concessione, saltem tacita, Summorum Pontificum, oleum istud benedicunt, ut asserit Goarius [1] ; quam praxim approbavit Clemens VIII, in *Instructione de ritibus Græcorum*, anno 1595 edita.

Dices : Ex dictis, est de essentia olei infirmorum ut sit ab Episcopo benedictum : ergo non potest benedici a simplici Sacerdote, ex delegatione Episcopi.

Prob. conseq. Ideo simplex Sacerdos non potest benedicere chrisma pro materia Confirmationis, quia consecratio ab Episcopo est de essentia materiæ Confirmationis : ergo a pari, etc.

Resp. *Nego maj.* Vera enim ratio cur simplex Sacerdos non potest consecrare chrisma, non est quia consecratio est de essentia chrismatis, sed quia in utraque Ecclesia Latina et Græca, chrisma nunquam nisi ab Episcopis consecratum fuit ; e contra vero oleum infirmorum a simplicibus Presbyteris, potestate sibi a Summis Pontificibus expresse vel tacite delegata, fuit benedictum et etiamnum benedicitur in Ecclesia Græca ; institutio autem Christi, ex

[1] In notis *ad Euchiolog. Græc.*, pag. 426, num. 22.

praxi Ecclesiæ, quæ semper regitur a Spiritu Sancto, nobis innotescit.

QUÆRES 1. *Utrum oleum sanctum benedici debeat in ordine ad Extremam-Unctionem ?*

RESP. *affirm.*, ut tenet communissima et verior sententia; ratio, quia sicut benedictione chrismatis, inquit S. Alph. de Ligorio, deputatur chrisma ad confirmationem, ita benedictione olei infirmorum; deputatur oleum sanctum ad Extremam-Unctionem.

Atvero, quia sententia negans, quæ est Suarezii, est adhuc probabilis, in casu necessitatis, deficiente oleo sancto, adhiberi potest sanctum chrisma, vel oleum catechumenorum, sub conditione, et si postea haberi potest oleum infirmorum, repetendum est sacramentum, ut præscripsit S. Carolus Borromæus [1].

QUÆRES 2. *Quid sit faciendum, cum oleum ab Episcopo feria quinta benedictum, deficit propter frequentem administrationem hujus Sacramenti ?*

RESP. Posse Sacerdotem oleum non consecratum miscere cum consecrato; ex illa enim unione, quod non fuit consecratum, consecrationem quamdam contrahit; ita Rituale Romanum dicens : *Habeat igitur parochus loco nitido et decenter ornato, in vase argenteo seu stamneo, diligenter conditum sacrum oleum infirmorum, quod singulis annis, Feria V, ab Episcopo benedictum, veteri combusto, renovandum est. Id tamen, si forte intra annum ita deficiat, ut sufficere non posse videatur, neque aliud benedictum haberi queat, modico oleo non benedicto in minori quantitate superinfuso reparari potest* [2].

[1] *Actus Mediolan.*, pag. 4. — [2] Vid. S. Ligor., lib. VI, num. 708 et seqq.

CONCLUSIO II.

Materia proxima Extremæ-Unctionis est unctio facta a Sacerdote [1].

Prob. Ex Jacob. v : *Ungentes eum oleo.* Ratio est, quia materia proxima Sacramentorum, quæ consistunt in usu, est applicatio materiæ remotæ ad subjectum ; talis est unctio : ergo, etc.

Quæres 1. *Quænam corporis partes inungi debeant ?*

Resp. Eugenius IV, in decreto, præcipit infirmum inungendum in septem partibus, nempe *in oculis, propter visum ; in auribus, propter auditum ; in naribus, propter odoratum ; in ore, propter gustum vel locutionem ; in manibus, propter tactum ; in pedibus , propter gressum ; in renibus, propter delectationem ibidem vigentem.* Ita etiam habet Rituale Romanum. Quoad vero renum unctionem, in mulieribus, honestatis gratia, semper omittitur, atque etiam in viris, quando infirmus commode moveri non potest. Sed sive in viris, sive in feminis, alia corporis pars pro renibus ungi non debet; sed illa unctio est penitus omittenda.

Dices : Aliqui infirmi carent pedibus, vel manibus, aliqui alii sunt surdi et cæci a nativitate ; ergo illis non sunt necessariæ unctiones illis partibus correspondentes.

Resp. *Nego conseq.* Ex praxi Ecclesiæ quæ inungit partes viciniores in his quibus deest organum, et organa oculorum et aurium surdis et cæcis a nativitate, quia, licet tales non peccaverint peccato externo visus et auditus, potuerunt tamen peccare peccato interno desiderii.

Quæres 2. *An, ad Sacramenti validitatem, plures unctiones sint necessariæ, vel an unica sufficiat?*

[1] Vid. S. Ligor., lib. VI, num. 710.

Nota. Circa hanc quæstionem duæ sunt Theologorum sententiæ.

Prima est eorum qui putant unicam unctionem esse de necessitate Sacramenti, licet fateantur quinque sensuum unctiones pertinere ad integram et majorem expressionem effectus hujus sacramenti ; sed

Ad substantiam Sacramenti perinde esse dicunt, sive plures, sive unica fiat unctio.

PROB. Tum quia S. Jacobus unctionis simpliciter mentionem facit, non plurium ; tum quia tempore quo trina immersio præcepta erat in Baptismo, validus tamen erat collatus per unicam immersionem : ergo et Extrema-Unctio est valida per unam unctionem, ob paritatem rationis ; tum demum quia nostra sententia magis videtur esse ad praxim Ecclesiæ, quæ in casu necessitatis permittit unicam unctionem fieri. Ita Natalis Alexander, Æstius, Sylv., Becan., Merbesius, etc.

Secunda communior et tutior eorum est, qui docent quinque sensuum unctiones omnino esse necessarias ad substantiam sacramenti. Ita Layman, Elbel, Suarez, Soto, Salmant., S. Bonavent., Bellarm. et alii cum S. Ligor., ex S. Thom. [1], illudque innuit Rituale Romanum præscribens: *Si dubitat* (sacerdos) *an vivat... unctionem prosequatur sub conditione dicens : Si vivis, per istam,* etc.

Ratio colligitur ex usu Ecclesiæ, et communi Doctorum sententia, qui sic S. Jacobi verba et Concilium Tridentinum interpretantur.

In casu solum igitur necessitatis, potest adhiberi unica unctio sub conditione.

Notandum vero non esse de essentia Sacramenti geminam unctionem in geminis partibus, v. gr. in utroque oculo vel nare, etc., nec ordinis partium corporis inversionem impedire validitatem et significationem Sacramenti.

[1] *Suppl.*, quæst. 32, art. 6.

QUÆRES 3. *Quænam pars corporis sit inungenda, cum unica in necessitate fit unctio?*

Respondet Bened. XIV *consultius* unctionem in capite, in quo omnes sensus tanquam in sua sede vigent, debere fieri sub hac forma communi : *Per istam unctionem et suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti per visum, auditum, gustum, odoratum et tactum.* Et si æger supervivat, iterandæ sunt unctiones singulæ cum suis orationibus.

Recte notat S. Lig. quod ante sensuum enumerationem, præmittendum sit verbum *deliquisti,* quia si proferatur in fine, et interim moriatur æger, nullum est Sacramentum.

ARTICULUS II.

DE FORMA EXTREMÆ-UNCTIONIS [1].

CONCLUSIO.

Forma Extremæ-Unctionis hæc est : Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quidquid per visum (*et ita de aliis sensibus*) deliquisti.

PROB. Quia hanc formam præscribunt non solum omnes libri Rituales, qui quinque ab hinc sæculis in usu sunt, sed etiam Concilia Florent. in decreto, et Trident. [2].

Formam hanc applicare debet Sacerdos intincto pollice in oleo sancto, in modum crucis ungendo infirmum, juxta Rituale Romanum, in partibus supra scriptis ; aptando verba formæ proprio loco, mediando formam ubi duplex est unctio facienda, nec illam absolvere debet priusquam ambas partes perunxerit. Contactus vero manus immediatus non est de necessitate Sacramenti ; quare peste grassante, potest adhiberi ad unctionem virgula oleo inuncta.

[1] Vid. etiam S. Ligor., loc. cit., num. 711. — [2] Sess. 14, cap. 1.

QUÆRES 1. *Quænam verba in adducta forma sint omnino essentialia?*

RESP. Ista duntaxat essentialia videri: *Per istam unctionem indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti;* cætera ad majorem significationem referuntur.

PROB. Quia per hæc verba exprimuntur actio ministri, causa principalis, subjectum et effectus: et quidem... actio ministri, per hæc verba: *Per istam unctionem...;* causa principalis, per verbum *Deus...;* subjectum, per verbum *tibi...*; effectus generalis, per verbum *indulgeat*, in quo includuntur hæc verba: *per suam misericordiam...*; unus effectus ex principalibus, qui est remissio peccatorum, per verba: *quidquid peccasti;* nam Deus per suam misericordiam indulget peccatori.

Caveat tamen Sacerdos ne quid ex præscriptis formæ verbis omittat, tum quia ex præcepto proferri debent; tum quia non conveniunt Theologi in assignandis verbis formæ essentialibus.

QUÆRES 2. *An forma Extremæ-Unctionis debeat essentialiter esse deprecativa?*

RESP. *affirm.* Quia essentia formæ repetitur ex sui institutione; atqui forma Extremæ-Unctionis ex sui institutione habet quod sit deprecativa, dicente Div. Jacobo: *Orent super eum ungentes oleo, et oratio fidei salvabit infirmum*, etc. Quæ verba sonant formam deprecativam: ergo est essentialiter deprecativa. Ita communiter contra Collet, Juenin et quidam alii.

Confirmat hanc veritatem praxis utriusque Ecclesiæ Latinæ et Græcæ, cujus hæc est forma: *Pater sancte, animarum medice, sana hunc servum tuum a spirituali infirmitate*[1].

DICES CUM R. P. MARTENE[2]: *Olim in usu fuisse formam*

[1] Ita refertur in *Euchol.* in Officio sancti Olei. — [2] In notis *ad lib. Sacram. S. Gregor.*, pag. 333.

indicativam luce meridiana clarius est: ergo forma non est essentialiter deprecativa.

Prob. ant. Forma Ambrosiana Mediolani hæc erat: *Ungo te oleo sanctificato in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, ut, more militis uncti, præparatus ad certamen, aereas possis superare potestates.* Item Leo X approbavit hanc Ecclesiæ Venetæ: *Ungo te oleo sancto, ut hac unctione protectus, fortiter stare valeas adversus varias caterras, in nomine Patris*, etc. Atqui hæ formæ erant indicativæ et absolutæ: ergo, etc.

Resp. *Nego min.* Licet enim hæ formæ prima fronte videantur indicativæ per verba: *Ungo te,* fiunt tamen deprecativæ per verbum *ut*, quod optando, proindeque deprecando, profertur, et a quo incipit forma, juxta Div. Thom. nostræ objectioni sic respondentem [1]: *Dicendum,* inquit, *quod verba illa indicativi modi, quæ secundum morem quorumdam, præmittuntur orationi, non sunt forma hujus Sacramenti, sed sunt dispositio ad formam, in quantum intentio Ministri determinatur ad actum illum per verba.*

Inst. 1. Forma aliorum Sacramentorum est absoluta, non deprecativa: ergo et forma hujus Sacramenti.

Resp. *Nego conseq.* Disparitas petitur ex institutione Christi, qui æque potuit gratiam alligare formæ deprecativæ, ac formæ indicativæ.

Inst. 2. Oratio non est semper efficax: ergo per formam deprecativam non potest exprimi certus effectus Sacramenti.

Resp. *Dist. ant.* Oratio quæ non est forma Sacramenti, non est semper efficax, *conc.;* oratio quæ est forma Sacramenti, *nego ant.* Christus enim in sua institutione contulit orationi sacramentali vim et efficaciam certam, quam recipit subjectum, nisi sit ex ejus parte obex.

[1] 3, quæst. 19, art. 8, ad 3.

CAPUT III.

DE MINISTRO EXTREMÆ-UNCTIONIS [1].

Nota. Lutherani et Calvinistæ per ly *Presbyteros*, in textu Jacobi docent intelligi non Sacerdotes, sed seniores e populo.

CONCLUSIO.

Minister Extremæ-Unctionis est solus Sacerdos. Est de fide.

PROB. Jacob. cap. V: *Infirmatur quis in vobis? Inducat Presbyteros Ecclesiæ*, etc.; atqui Presbyterorum nomine intelliguntur soli qui sua ordinatione ad episcopalem vel sacerdotalem gradum provecti sunt, ut constat ex traditione, cujus testis est perpetua praxis Ecclesiæ, et definivit Concil. Trident. his verbis: *Si quis dixerit Presbyteros Ecclesiæ, quos B. Jacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur, non esse Sacerdotes ab Episcopo ordinatos, sed ætate seniores in quavis communitate, ob idque proprium Extremæ-Unctionis Ministrum non esse solum Sacerdotem, anathema sit.*

DICES: Innocent. I docet [2] *non solum Sacerdotibus, sed omnibus Christianis uti oleo sancto licere, in sua aut suorum necessitate ad ungendum:* ergo per ly *Presbyteros*, Div. Jacobus intellexit seniores populi.

RESP. *Dist. conseq.* Innocent. I enim omnibus Christianis permittit uti oleo per Episcopum consecrato, non ut conficiant Sacramentum, sed ut ex devotione inungant membrum morbo affectum, absque forma sacramentali; fideles quippe olim oleo benedicto utebantur, per quod medelam sperabant, eo fere modo quo nunc aqua benedicta utuntur.

[1] Vid. S. Ligor., lib. VI, num. 722 et seqq. — [2] Epist. I *ad Decentium*, cap. 8.

Hujus praxis multa exempla refert Tournely, quæst. 2, art. 4, *de Extrema-Unctione.*

Quæres 1. *An omnis Sacerdos sit Minister idoneus hujus Sacramenti?*

Resp. 1. Omnis Sacerdos valide administrare potest Extremam-Unctionem, quia ad validam hujus Sacramenti administrationem non requiritur potestas jurisdictionis, sed sufficit potestas ordinis.

Resp. 2. Extra casum necessitatis, illi soli Sacerdotes sunt Ministri legitimi Extremæ-Unctionis, qui habent ordinariam vel delegatam jurisdictionem.

Ratio est, quia administratio Sacramenti est officium Pastoris, quod usurpare in materia gravi, gravis est culpa. Hinc, *Clement.* 1, *de Privilegiis*, excommunicatione Papæ reservata inuruntur Regulares, qui illud Sacramentum, sine licentia Parochi, sæcularibus *ministrare præsumpserint*, vi suorum privilegiorum.

Dixi *extra casum necessitatis*, quia non comprehenditur hic casus in Clementina, ut constat ex verbo *præsumpserint;* non enim præsumit qui in casu necessitatis administrat Sacramentum.

Quæres 2. *Quot requirantur Sacerdotes ad administrandam Extremam-Unctionem?*

Resp. Unum sufficere, ut definivit Alexand. III, dicens [1]: *Quod Sacerdos, uno præsente Clerico, et etiam solus, potest infirmum ungere.*

Dices: Div. Jacob. in numero plurali dicit: *Inducat Presbyteros:* ergo unus Sacerdos non sufficit.

Resp. *Nego conseq.* Div. enim Jacobus loquitur per enallagen numeri, *Inducat Presbyteros*, id est aliquem ex Presbyteris, quo modo Christus dixit: *Ostendite vos Sacerdotibus;* id est alicui ex Sacerdotibus; nam satis erat, si leprosus uni Sacerdoti se ostenderet, ut constat Levit. xiv: *Adducetur* (leprosus) *ad Sacerdotem.*

[1] Cap. *Quæsivi, de Verb. signif.*

Valet tamen Sacramentum, si tot sint Sacerdotes quot sunt sensus ungendi, modo sit idem qui formam applicet materiæ in eadem parte. Sic Græci tres vel septem Sacerdotes inducunt.

QUÆRES 3. *An sit mortale unctionem dare sine vestibus sacris, stola et superpelliceo, vel preces omittere, vel alia præscripta negligere?*

Nota. Nonnulli docent, etiam urgente necessitate, nunquam licere sine vestibus sacris hoc Sacramentum ministrare, quia reverentia Sacramenti, inquiunt, est cuilibet utilitati privatæ præferenda. Sed hæc ratio videtur debilis; nam, licet hoc Sacramentum non sit necessarium necessitate medii, casu quo vestes sacræ deessent et moreretur infirmus, non præsumitur Christus in ultimo vitæ agone pugnantem tanto bono privari ob solum vestium sacrorum defectum. Unde

RESP. AD PRIMUM *affirm.* Extra casum necessitatis, cum, ex dictis de Sacramentis in genere, servanda sint sub gravi, quando servari possunt, omnia præscripta in Rituali quoad administrationem Sacramentorum.

RESP. AD SECUNDUM. In necessitate non est peccatum, omittere preces præscriptas ante vel post ab ipso Sacerdote faciendas, ut patet ex Rubrica Ritualis.

RESP. AD TERTIUM. Extra casum necessitatis, ministrare Sacramentum Extremæ-Unctionis, omissis lumine, ministro et signis crucis, non excedit veniale, juxta plures [1].

[1] Scavini, tract. X, disp. II, cap. 2, quæst. 2.

CAPUT IV.

DE SUBJECTO ET NECESSITATE EXTREMÆ-UNCTIONIS.

QUÆRES 1. *Quodnam sit Extremæ-Unctionis subjectum* [1]?

RESP. Est infirmus de cujus morte timetur, usu rationis aliquando præditus.

PROB. PRIMA PARS. Ex Jacobi verbis: *Infirmatur quis in vobis?* quod verbum, juxta vocem græcam, qua usus est Div. Jacobus, significat infirmum in extremis positum ; idque probat universa Ecclesiæ praxis et traditio firmata a Concil. Florent., in decreto, ubi ait *subjectum hujus Sacramenti esse infirmum de cujus morte timetur*. Et a Trident. dicente [2]: *Declaratur esse hanc unctionem infirmis adhibendam, illis vero præsertim qui tam periculose decumbunt, ut in exitu vitæ constituti videantur ; unde Sacramentum exeuntium nuncupatur.*

RESOLVES. Nec licite, nec valide administratur Extrema-Unctio criminosis ad mortem damnatis, nec militibus ad prælium euntibus, nec periculosam navigationem aggredientibus; quia tunc non sunt infirmi. Aliter dic de senio deficientibus, quia eorum debilitas est vera infirmitas.

PROB. SECUNDA PARS. Nempe quod sit infirmus, *usu rationis aliquando præditus ;* quia Extrema-Unctio est instituta ad remittenda peccata : *et si in peccatis sit, remittentur ei.* Atqui qui nunquam fuit præditus ratione, ut sunt infantes, perpetuo amentes, actualiter non potuerunt peccare : ergo. At non est deneganda pueris in quibus malitia supplet ætatem, etsi nondum sint capaces communionis.

QUÆRES 2. *Quænam dispositiones requirantur in subjecto Extremæ-Unctionis* [3]?

RESP. Duæ requiruntur.

[1] Vid. S. Ligor., lib. VI, num. 712 et seqq.— [2] Sess. 14, cap. 3.— [3] Vid. S. Ligor., ib. VI, num. 716.

1° Ut suscipiens sit in statu gratiæ, quia est Sacramentum vivorum. Hinc, si quis peccati alicujus mortalis sibi conscius est, debet illud confiteri; quod si non possit, debet de illo contritionem vel saltem attritionem elicere cum voto illud, ubi facultas fuerit, confitendi.

2° Ut habeat hujus Sacramenti suscipiendi intentionem, saltem habitualem.

Tertiam addit Div. Thom. [1], scilicet devotionem actualem; attamen sufficere devotionem virtualem, quæ præcesserit, nec sit revocata, existimamus.

Ex his inferes non esse expectandam ultimam vitæ periodum, ut infirmus inungatur, sed præoccupandum esse illud tempus quo adhuc infirmus integris est sensibus; Pastoresque teneri graviter ex justitia et charitate, nedum Sacramentum illud ovibus suis administrare quando illud postulant, sed etiam curam gerere ut illud, cum sint adhuc integris sensibus, recipiant; cum Pastoris sit bono gregis sui studiose invigilare. Adstante vero causa viatici præmitti potest unctio.

QUÆRES 3. *An hoc Sacramentum sit necessarium?*

RESP. 1. *Non est necessarium necessitate medii;* quia sine eo homo potest salvari per pœnitentiam, cujus consummatio est Extrema-Unctio.

RESP. 2. *Extrema-Unctio infirmis de vita periclitantibus est maxime proficua, nec contemni potest absque scelere.*

PROB. Jacob. cap. v : *Inducat Presbyteros Ecclesiæ :* quæ verba etsi non imperantis sint ac præcipientis, sunt tamen consulentis et adhortantis, ut fert communis Theologorum sensus. *Quare nulla ratione audiendi sunt*, ait Concil. Trident. [2], *qui contra tam apertam et dilucidam Apostoli Jacobi sententiam docent, hanc unctionem vel figmentum esse humanum, vel ritum a Patribus acceptum, nec mandatum Dei, nec promissionem gratiæ habentem.* Et can. 3 [3] anathemate

[1] Quæst. 32, art. 4 in *Suppl* — [2] Sess. 14, can. 3 *de Extr.-Unct.* — [3] Ejusdem sess.

ferit eum qui dixerit hoc Sacramentum *a Christianis absque peccato contemni*, etc.

Porro : *Ille contemptus absque ingenti scelere et ipsius Spiritus Sancti injuria esse non posset*, inquit Trident. [1] : ergo, etc.

Quod autem hoc Sacramentum sit maxime proficuum, manifeste probatum manet, tum ex ejus effectibus infra descriptis, tum ex Rituali Romano, in quo, tanquam cœlestis medicina, enixe commendatur, et Parochorum sollicitudo ad illud infirmis præbendum excitatur.

Hinc, *probabilius* posset peccare mortaliter defectu charitatis erga seipsum, moribundus qui negligit se munire hoc Sacramento a Christo Domino instituto, tanquam firmissimo præsidio in tanto conflictu, licet per se negligentia hujus Sacramenti levem non excedat culpam [2].

Quæres 4. *Utrum dari possit Extrema-Unctio adulto infirmo statim post Baptismum?*

Resp. Quidam negant ex eo quod per Baptismum omnia reliquia peccati fuerunt abstersa; sed affirmandum est. Ratio, tum quia verius per Baptismum non absterguntur reliquiæ culparum peccatorum actualium, ut sunt torpor ad bonum ac pronitas ad malum; tum quia unus ex præcipuis effectibus hujus Sacramenti non est solum remissio culparum, sed allevatio seu corroboratio mentis infirmi contra dæmonis insultus. Hinc S. Jacobus: *Et alleviabit eum Dominus.*

CAPUT V.

DE EFFECTIBUS EXTREMÆ-UNCTIONIS.

Quæres 1. *Quot sint effectus Extremæ-Unctionis?*

Resp. Sublato obice, quinque referuntur a Concil. Trident. [3].

Primus effectus, a quo, juxta Trident., defluunt cæteri,

[1] Ejusdem sess. — [2] Vid. S. Ligor., lib. VI, num. 733. — [3] Sess. 14, cap. 2.

est gratia sanctificans, secunda quidem ex primaria intentione institutionis, et etiam prima ex secundaria intentione quæ institutionis, ut videbitur infra.

Secundus effectus est remissio peccatorum, *si quæ sint adhuc expianda*, ait Trident.

Tertius effectus est abstersio reliquiarum peccati, hoc est, propensionis ad malum, difficultatis ad faciendum bonum, debilitatis mentis a peccato provenientis, qua fit ut homo non sit ita expeditus ad intuenda et meditanda cœlestia; plus autem vel minus abstergit pro majori vel minori dispositione recipientis.

Quartus effectus est alleviatio animæ infirmi, per magnam divinæ misericordiæ fiduciam quæ in eo excitatur, *qua infirmus sublevatur, et morbi incommoda ac labores levius fert, et tentationibus dæmonis, calcaneo insidiantis, facilius resistit.*

In hoc effectu consistit gratia sacramentalis, est enim gratia *alleviativa* ægroti.

Quintus effectus est interdum sanitatis corporeæ restitutio, *ubi animæ expedierit.*

Nota. De his effectibus sic generatim in Trident. expressis conveniunt omnes Theologi; verum in exponendo secundo effectu, qui est *remissio peccatorum*, et quinto, qui est *sanitatis corporeæ restitutio*, in aliquibus discrepant.

Circa remissionem peccatorum,

Aliqui volunt sacramentum Extremæ-Unctionis remittere tantum *per accidens* peccata quoad culpam, sive sint mortalia, sive sint venialia, eo modo quo per alia Sacramenta vivorum remittuntur; et per hæc Apostoli verba: *Et si in peccatis sit, remittentur ei*, intelligunt solum reliquias peccatorum [1].

Sunt qui volunt hoc Sacramentum remittere peccata

[1] Ita Dominic. Soto in 4, dist. 23, quæst. 1, art. 2, et quidam alii Thomistæ.

venialia quoad culpam *directe ac per se*, mortalia vero tantum *per accidens* [1].

Alii, e contra, peccata etiam mortalia *directe ac per se* sacramento Extremæ-Unctionis dimitti existimant [2].

Verum quoad praxim parum refert ad salutem hominis, quod disputent Theologi an Sacramentum *primo et per se*, an tantum *per accidens*, effectum illum producat, modo illum vere producat; attamen

CONCLUSIO.

Verisimilius et communius est Sacramentum Extremæ-Unctionis, sublato obice, peccata sive mortalia, sive venialia, si quæ remaneant, primo et per se remittere.

Prob. Quia Div. Jacob. et Concil. Trident. absolute dicunt remitti peccata, nec distinguunt inter peccata mortalia et venialia, sed generatim et indefinite pronuntiant: *Si in peccatis sit, remittentur ei. Delicta si adhuc sint expianda, abstergit.* Unde S. Carolus [3] sic loquitur: *Potest fieri ut, ignorante eo qui commisit, vel non valente confiteri, peccatum mortale remaneat: in quo delendo ita hoc Sacramento juvatur, ut dici possit eum per hoc Sacramentum salvari, qui alioquin fuisset damnandus.*

Dices: Sunt tantum duo Sacramenta quæ *per se primario* remittunt peccata mortalia, scilicet Baptismus et Pœnitentia, quæ ideo dicuntur Sacramenta mortuorum: ergo Extrema-Unctio *per se* non remittit peccata mortalia.

Resp. *Dist. ant.* Sunt tantum duo Sacramenta quæ per se dimittunt peccata mortalia *ex primaria intentione suæ institutionis*, conc.; *ex secundaria intentione suæ institutionis*, nego antec. Ergo Extrema-Unctio non dimittit peccatum mortale per se, *ex primaria intentione suæ insti*

[1] Ita Estius in 4, dist. 22, § 4; Paulus a Lugd., cap. 4 *de Extr.-Unct.*
[2] Bellarm., Maldonat., Tournely, S. Ligor., Suarez, hic.
[3] In *Instruct. de Extrema-Unctione.*

tutionis, conc.; *ex secundaria intentione suæ institutionis*, quatenus nempe ea instituta tanquam supplementum et perfectio pœnitentiæ, *nego;* et ideo non vocatur Sacramentum mortuorum.

Circa sanitatis corporeæ restitutionem quærunt, an hic effectus producatur ex opere operato, vel ex opere operantis.

Resp. Cum veriori sententia, hunc effectum produci *ex opere operato;* quia ad hunc effectum secundarium est instituta Extrema-Unctio.

Dices: Ergo semper sanitatem recuperare debet, qui rite dispositus hoc Sacramentum recipit; atqui hoc est contra experientiam.

Resp. *Nego maj.* Quia hic effectus est tantum secundarius et conditionatus: ergo non est necesse ut semper sequatur ex Sacramento, sed sufficit quod quotiescumque ponitur, *ex opere operato* ponatur.

Urgebis: Ergo post Extremam-Unctionem remedia naturalia sunt inutilia.

Resp. *Nego illatum.* Quia remedia naturalia conducunt ad restitutionem sanitatis *absolute;* Sacramentum vero *conditionate,* si nempe saluti animæ sit necessaria; et ubi est necessaria, Sacramentum virtute sibi propria remedia naturalia ad felicem perducit exitum.

Quæres 2. *An Sacramentum Extremæ-Unctionis sit iterabile*[1]*?*

Resp. *affirm.* Quia non imprimit characterem; circa hanc iterationem observandum est quod Concil. Trident.[2] tradit: *Quod si infirmi post susceptam hanc unctionem convaluerint, iterum hujus Sacramenti subsidio juvari poterunt, cum in aliud simile vitæ discrimen inciderint.* Ex quo sequitur non posse iterari durante eodem morbo, nisi infir-

[1] Vid. etiam S. Ligor., loc. cit., num. 715.
[2] Sess. 14, cap. 3.

mus convaluerit, et postea in novum periculum mortis relabatur.

Superesset ut hic latius exponeremus cæremonias in administratione hujus Sacramenti observandas; verum ad Rituale lectores nostros remittimus, cujus Rubricas pro re gravitate summa cura ac religione observare debent.

TRACTATUS

DE ORDINE.

Nota. Hunc tractatum septem absolvemus capitibus: *primum* est de essentia et existentia Ordinis; *secundum*, de variis speciebus ordinationum; *tertium*, de materia et forma singulorum Ordinum; *quartum*, de Ministro Ordinis; *quintum*, de subjecto Ordinis; *sextum*, de effectibus Ordinis; *septimum*, de irregularitatibus, quæ removent ab Ordinibus.

CAPUT I.

DE ESSENTIA ET EXISTENTIA ORDINIS.

Nota 1. Ordo sumitur quadrupliciter.

1° *Latissime*, pro statu religioso; sic dicitur *Ordo Cisterciensis*.

2° *Late*, pro aliquo gradu ecclesiastico conferente solum aliquam jurisdictionem in foro exteriori; sic Decanatus, Archidiaconatus, Abbatia, dici possunt Ordines.

3° *Stricte*, pro hierarchia ecclesiastica, et definitur: *Certus hominum status, in quo varii sunt distincti ac subordinati Ordinationum gradus, alii aliis superiores, destinati ad celebrandum sacramentum Eucharistiæ, aut ad inserviendum ex officio ipsius celebrationi.* Sic sumptus, est aliquis status permanens.

4° *Strictissime,* pro actione sacra, qua homines in illo statu constituuntur; sic sumptus est aliqua actio transiens, meliusque vocatur Ordinatio quam Ordo, cum illa sit causa et Sacramentum, ille vero effectus Sacramenti, et definitur: *Sacramentum a Christo institutum, quo gratia, spiritualisque potestas traditur Clerico ad Eucharistiam consecrandam, ad consecranti inserviendum, cæteraque munia ecclesiastica rite obeunda.*

Dicitur 1° *Sacramentum;* pro genere.

Dicitur 2° *a Christo institutum;* prout definivit Concil. Trident.[1]: *Si quis dixerit Ordinem, sive sacram Ordinationem, non esse vere ac proprie Sacramentum a Christo Domino institutum... anathema sit.*

Dicitur 3° *Clerico,* quia Ordo præsupponit Clericatum.

Dicitur 4° *confertur gratia, spiritualisque potestas,* ut designetur differentia hujus Sacramenti ab aliis.

Dicitur 5° *ad Eucharistiam consecrandam;* quibus verbis officium et finis Presbyteratus exprimitur.

Dicitur 6° *ad inserviendum consecranti;* quibus verbis officium et finis inferiorum Ordinum traditur.

Dicitur 7° *cæteraque munia rite obeunda;* quibus verbis alia Ordinum munia, quæ directe ad Eucharistiam non ordinantur, designantur; v. gr. peccatorum absolutio aliorumque Sacramentorum administratio.

Nota 2. Hæretici, Lutherani et Calvinistæ non negant extare in Ecclesia aliquam Ordinationem, qua nonnulli ad ministeria ecclesiastica deputantur; sed negant hanc verum esse Sacramentum, sed nudum ministerium, contenduntque omnem potestatem ecclesiasticam societate fidelium, seu omni populo in communi, a Deo fuisse concessam, quam Pastores nonnisi ex consensu populi, et tanquam ejus delegati, exercere possunt, non permanenter, sed movibiliter: *Les évêques prirent d'Edouard VI (successeur de Henri VIII) des nouvelles commissions révocables*

[1] Sess. 23, can. 3.

à la volonté du Roi... d'où elle leur était communiquée, ait illustrissimus Bossuetus [1].

Ex his patet idem esse probare Ordinem esse Sacramentum, et Ordinem existere, sive sumatur pro hierarchia ecclesiastica, sive pro sacra Ordinatione. Itaque sit

CONCLUSIO.

Ordo seu Ordinatio est verum Sacerdotium non omnibus commune, nec nudum ministerium, sed verum ac proprie dictum novæ legis Sacramentum. Est de fide.

Probatur per partes.

PROB. PRIMA PARS. Christus in Ecclesia sua verum ac proprie dictum instituit Sacrificium, ergo et Sacerdotium [2].

Patet antecedens ex iis omnibus quæ suo loco diximus ad probandum Eucharistiam verum ac proprie dictum esse Sacrificium.

Prob. conseq. Tam intima ac necessaria est connexio ac relatio inter Sacerdotium et Sacrificium, ut alterutrum sine altero nunquam extiterit. Unde S. Paulus ait [3]: *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro omnibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis.* Hinc in veteri Testamento fuerunt sacerdotes, quia fuerunt sacrificia et altare; sic erant in lege naturæ sacerdotes, familiarum nempe principes et natu majores, qui sacrificia facerent; sic nec desunt sacerdotes apud Gentiles specialiter deputati qui diis suis sacrificent, tanta naturæ vox est!

PROB SECUNDA PARS. 1° Hi soli sunt Sacerdotes ad quos ea Christi verba pertinent: *Hoc facite in meam commemorationem;* atqui hæc ad solos præsentes, nempe Apostolos, pertinent, quos Christus Eucharisticæ mensæ voluit esse participes [4]: ergo ipsi soli et eorum successores sunt Sa-

[1] *Hist. variat.*, lib. VII, pag. 367, et lib. VIII. — [2] Vid. Concil. Trident., sess. 23, cap. 1 et can. 1 ejusdem sess. — [3] Hebr. V, 1. — [4] Matth. XXVI, Marc. XIV, Luc. XXII.

cerdotes. 2° Illi soli Sacerdotes sunt ordinati, ad quos Christus dixit: *Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata*, etc.; atqui Christus ad solos Apostolos hæc verba dixit. Ergo, etc.

PROB. TERTIA PARS. Hoc unico syllogismo: Ad verum novæ legis Sacramentum quatuor requiruntur et sufficiunt, etiam secundum Novatores, nempe: 1° ut sit signum externum et sensibile; 2° ut habeat vim producendi gratiam; 3° ut sit a Christo præceptum; 4° ut sit constans ac perpetuum in Ecclesia; atqui quatuor illas conditiones habet Ordo. Ergo, etc.

1° *Est signum externum et sensibile,* ut constat ex cap. XIII *Actor.*, ubi de Ordinatione Pauli et Barnabæ dicitur: *Tunc jejunantes et orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos.* Adest impositio manuum et oratio ipsi correspondens.

2° *Habet vim producendi gratiam,* juxta Apost. [1]: *Admoneo te ut ressuscites gratiam Dei, quæ in te est, per impositionem manuum mearum.*

3° Ordo *est a Deo præceptus*, seu institutus; jussit enim Spiritus Sanctus [2] *segregari Paulum et Barnabam ad opus ad quod assumpserat eos; tunc jejunantes*, etc. Et cap. XX, idem Spiritus Sanctus *posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.*

4° *Est perpetuus et constans in Ecclesia;* est enim perenniter institutus ad confectionem Eucharistiæ et oblationem sacrificii usque ad consommationem sæculi perseveraturi, juxta illud Christi: *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi.*

Concil. Trident. [3] confirmat hanc veritatem ex Apostolorum traditione ac Patrum unanimi consensu, dicentium cum Div. August. [4]: *Ipsi explicent* (Donatistæ) *quomodo Sacramentum baptizati non possit amitti, et Sacramentum*

[1] II ad Tim., cap. I, 6. — [2] Act. VII, 2. — [3] Sess. 23, can. 3. — [4] Lib. II *contra Parmen.*, cap. 13.

ordinati possit amitti .... Si enim utrumque Sacramentum est, quod nemo dubitat, cur illud non amittitur, et istud amittitur? neutro Sacramento injuria facienda est. Ergo, ex Div. August., nemo unquam dubitavit Ordinem esse eodem modo Sacramentum, quo ipse Baptismus, quem admittunt Novatores.

Hinc, idem Trident. definit [1]: *Si quis dixerit Ordinem, sive sacram Ordinationem, non esse vere ac proprie Sacramentum a Christo Domino institutum.... anathema sit.*

Objicies 1. Christus ordinavit Apostolos absque manuum impositione: ergo Ordinatio non est signum sensibile.

Resp. *Transeat ant.* Neque enim omnia quæ fecit Christus scripta sunt. *Nego conseq.* Ex eo enim quod Christus sine impositione manuum contulisset Ordines, non inde concludere licet materiam et formam ab Ecclesia adhiberi non debere; Christi enim potestas excellentiæ non erat signis externis alligata, quemadmodum alligata est potestas Ecclesiæ.

Objicies 2. Tertullianus ait [2]: *Differentiam inter Ordinem et plebem constituit Ecclesiæ auctoritas.* Ergo non institutio divina.

Resp. *Dist. textum.* Differentiam constituit auctoritas per electionem, *conc.;* per collationem potestatis, *nego ant.* Itaque sic loquitur Tertullianus, quia illi qui erant in Ministros consecrandi, eligebantur a Clero et populo, verum per solam consecrationem recipiebant potestatem Ordinis; sese explicat Tertullianus, addens immediate: *Et honor per ordinis concessum sanctificatus a Deo.*

Quæres: *Quo tempore Christus instituerit sacramentum Ordinis?*

Resp. *In die Cœnæ,* cum Apostolis suo corpore et sanguine refectis dedit præceptum consecrandi, his verbis: *Hoc facite in meam commemorationem.* Ita docet Trident. [3].

[1] Sess. 23, can. 3. — [2] Lib. *de Exhort. Virg.*, cap. 7. — [3] Sess. 22, cap. 1, 2.

CAPUT II.

DE VARIIS SPECIEBUS ORDINATIONUM,

Nota. Ordines dividuntur in *sacros* seu *majores*, et *non sacros* seu *minores*.

Ordo *sacer* est ille qui versatur propinque circa Eucharistiam, habetque annexam legem continentiæ et Horarum.

Ordo *non sacer* est ille qui versatur remote circa Eucharistiam, nec habet annexam legem continentiæ et Horarum.

Quæres : *Quot sint in Ecclesia Ordines?*

Resp. 1. Præter Sacerdotium in Ecclesia catholica alios esse Ordines, et majores et minores, per quos velut per gradus quosdam in Sacerdotium tenditur, est de fide, a Trident. definitum [1].

Resp. 2. Sunt septem, scilicet : *Presbyteratus, Diaconatus, Subdiaconatus, Acolytatus, Exorcistatus, Lectoratus* et *Ostiariatus;* quorum tres primi dicuntur *majores* et *sacri*, quatuor posteriores dicuntur *minores* et *non sacri*. Ita declarat Concil. Trident. [2]. Utrum autem sint duntaxat numero septem, an plures vel pauciores, non definit; sicut nec definit omnes Ordinationes esse proprie dicta Sacramenta; unde exortæ sunt inter Doctores controversiæ sequentes : 1° utrum prima Tonsura sit Ordo; 2° utrum Episcopatus sit Ordo et Sacramentum distinctum a Presbyteratu; 3° utrum omnes Ordinationes sint Sacramenta: quas brevi manu variis conclusionibus dirimemus. Ideo sit

[1] Trident., sess. 23, can. 2; Non ex edat a memoria canonem esse dogmat - cum etiamsi ejusdem d rectum objectum sit de re ab Ecclesia instituta, quia agitur de facto cum jure conjunctum, ac proinde de potestate a Christo Ecclesiæ collata.

[2] Sess. 23, cap. 2.

CONCLUSIO I.

Prima Tonsura non est Ordo.

Prob. Ordo annexum habet aliquod officium circa ministerium altaris, estque a Christo institutum; atqui prima Tonsura nullum habet officium annexum circa ministerium altaris, nec est a Christo instituta : ergo, etc.

Unde, prima Tonsura nihil aliud est quam ritus ab Ecclesia institutus, quo quis a statu Laicorum distinguitur, ut ad Ordines suscipiendos melius disponatur.

Dices : Prima Tonsura ab Innocentio III [1] vocatur *Ordo Clericalis*. Ergo Tonsura est Ordo.

Resp. *Dist. ant.* Vocatur Ordo, late sumptus, pro statu scilicet clericali, quatenus quis per Tonsuram distinguitur a laico et gaudet privilegio Canonis et Fori, *conc.*; Ordo stricte sumptus pro gradu ecclesiastico conferente potestatem ad aliquod officium spirituale, *nego*. Est ergo mera ad cultum divinum deputatio.

Effectus autem primæ Tonsuræ sunt : 1° quod candidatus clero adscribatur, et Clerici nomen assumat; 2° quod gaudeat privilegio *Canonis* quo ipsum percutientes sint excommunicati; 3° quod disponitur ad Ordines; 4° quod sit ecclesiasticorum Beneficiorum et jurisdictionis capax; 5° quod gaudeat privilegio *Fori*, quo a sæculari jurisdictione eximitur; *competentiæ*, quo nequeat obæratus in carcerem detrudi, neque honesta sustentatione privari. Quidquid in contrarium attentatur sine permissu Pontificis, cassum est, et oppressio dici debet [2].

[1] Cap. *Cum contingat, de Ætate præficiendorum.* — [2] Cap. *Nullus judicum*, lib. 2, tit. 2, et cap. 2, *De foro competenti*, in 6.

CONCLUSIO II.

Episcopatus est Ordo distinctus a Presbyteratu. Est communior contra S. Thom., S. Bonavent. et alios, qui dicunt non esse nisi extensionem Presbyteratus.

Prob. Ritus qui imprimit characterem distinctum a charactere Presbyteratus, est Ordo distinctus a Presbyteratu; atqui, etc.

Prob. ant. Ritus qui confert veram et specialem potestatem ad aliquas functiones hierarchicas exercendas, quæ a simplici Sacerdote exerceri non possunt, imprimit characterem distinctum a charactere Presbyteratus; atqui Episcopatus veram et specialem potestatem indelebilem confert ad ordinandos Ministros Ecclesiæ, et conferendum sacramentum Confirmationis, quæ non possunt conferri a simplici Sacerdote. Ergo, etc.

CONCLUSIO III.

Episcopatus est proprie dictum Sacramentum, et a Presbyteratu realiter distinctum. Est nunc communis et omnino tenenda contra multos, maxime veteres Scholasticos.

Prob. 1. In Ordinatione episcopali nihil deest eorum quæ requiruntur ad verum et proprie dictum Sacramentum: ergo, etc. Nam in Ordinatione episcopali reperitur:

1° Cæremonia exterior *gratiæ collativa,* ut constat ex II ad Tim. 1: *Admoneo te ut ressuscites gratiam quæ est in te per impositionem manuum mearum;* quem Chrysostomus, Œcumenius, Theophylactus et passim alii Patres interpretantur de manuum impositione quam Paulus, cum Timotheum ordinavit Episcopum, adhibuit.

2° Est *a Deo instituta,* juxta illud Actor. xx: *Attendite*

vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.

3° Est *permanens in Ecclesia;* Episcopi enim succedunt Apostolis, in partes Ecclesiæ regiminis per Pontificem assumpti : ergo, etc.

Prob. 2. Certum est Episcopum esse jure et institutione divina superiorem Presbytero, potestate tum Ordinis, tum characteris; atqui si eadem esset Ordinatio Episcopi et Presbyteri, idemque Sacramentum, non videretur Episcopum, vi suæ ordinationis, ac proinde jure ac intentione divina, esse Presbyteris superiorem : ergo distincta est Ordinatio distinctumque Sacramentum.

Prob. 3. Ex S. Leone, qui Epistola 12 *ad Anastasium Thessalonic.*, cap. 12, de continentiæ lege Subdiaconis imposita loquens, ait : *Quod si in hoc Ordine, qui quartus a capite est, dignum est custodiri, quanto magis in primo, aut secundo, vel tertio servandum est, ne aut levitico, aut presbyterali honore, aut episcopali excellentia quisquam idoneus æstimetur, qui se a voluntate uxoria necdum frenasse dignoscitur.* Ergo Episcopatus est Ordo distinctus.

OBJECTIONES.

Objicies 1. Episcopatus est tantum extensio characteris Presbyteratus ad altiora munia : ergo non est Ordo a Presbyteratu distinctus.

Resp. *Nego ant.* Nam, ad extendendum characterem, par requiritur efficacia quæ requiritur ad imprimendum novum ; ergo nulla est ratio cur Ordinatio Episcopalis extendat solummodo characterem Presbyteratus, et non potius novum imprimat.

Inst. 1. Concil. Trident. et vulgo Theologi septem tantum Ordines enumerant; at si Episcopatus esset Ordo a Presbyteratu distinctus, essent plures quam septem Ordines : ergo, etc.

Resp. *Dist. min.* Essent plures in specie infima, *conc.*, in specie subalterna, *nego*. Itaque Ordo generatim sumptus immediate dividitur in septem species, quarum prima, nempe Sacerdotium, subdividitur in Presbyteratum et Episcopatum, qui in Sacerdotio continetur tanquam species notabilior in suo genere. Nam *quemadmodum* (Patres Tridentini) *enumerando septem tantum Sacramenta novæ legis*, inquit Isambertus [1], *ita enumerant Ordinem pro uno Sacramento, quatenus sumunt illud generice, ut tamen rationem Sacramenti non denegent membris sub isto genere contentis: pari etiam jure, quando in enumeratione Ordinum recensent tantum Sacerdotium, recensent illud quatenus generice sumitur, et prout dividitur in duas species, quarum una est simplex Presbyteratus, et altera Episcopatus.*

Inst. 2. Si Episcopatus esset Sacramentum, imprimeret characterem; sed falsum conseq. Ergo, etc.

Prob. min. Si imprimeret characterem, ille character præstantior charactere sacerdotali esse deberet; atqui nullus est character præstantior eo qui potestatem confert conficiendi Corpus Christi. Ergo, etc.

Resp. *Dist. min.* Esset character sacerdotali præstantior extensive, *conc.*; entitative et intensive, *nego*. Ratio est, quia ad plura objecta se extendit, ad quæ nihil omnino potest character sacerdotalis.

Objicies 2. Ordinum distinctio et varietas repetitur ex habitudine quam habent ad consecrationem Eucharistiæ; sed Episcopatus hac in parte nihil addit supra Presbyteratum.

Resp. *Dist. min.* Episcopatus nihil addit supra Presbyteratum directe et immediate quantum ad potestatem consecrandi Eucharistiam, *conc.*; indirecte et mediate, *nego min.*; dat enim potestatem ordinandi Sacerdotes qui eam consecrent; et ideo verus est Ordo, verumque Sacramentum distinctum.

[1] *De Sacramento Ordinis*, disp. 1, art. 1.

INST. 1. Si Episcopatus est Ordo et Sacramentum distinctum a Presbyteratu, posset, qui non esset Presbyter, valide ordinari Episcopus; falsum consequens, ergo et antecedens.

RESP. *Nego maj.* Ratio est, quia character Episcopalis ex institutione divina præsupponit essentialiter ordinationem Presbyteri; hinc nemo potest valide consecrari Episcopus quin sit ordinatus Presbyter.

INST. 2. Potest qui non est Diaconus, valide in Presbyterum ordinari; ergo a pari, etc.

RESP. *Nego conseq.* Ratio disparitatis est, quia functiones sacerdotales non pendent a charactere Diaconatus, cum illum eminenter contineat Presbyteratus; e contra functiones Episcopales pendent a charactere sacerdotali tanquam a præsupposito necessario essentiali.

Nota. Episcopus non potest valide ordinari nisi ab alio Episcopo. Nam, ex Apostolo [1], *major a minori non benedicitur;* atqui Episcopus major est Presbytero, ut patet ex conclusione sequenti.

CONCLUSIO IV.

Episcopi sunt Presbyteris superiores jure divino.

Prima propositionis pars est de fide; posterior vero certa ac rata est apud Catholicos contra Lutheranos, ex iisdemque fontibus probatur.

PROB. 1. Ex traditione, cujus testem affero S. Epiphanium, qui, lib. *de Hæresibus* [2], in *Aerio* sic loquitur: *Est alius dogma supra hominis captum furiosum et immane: Quanam, inquit, in re Presbytero Episcopus antecellit? nullum inter utrumque discrimen est. Est enim amborum unus Ordo, par et idem honor et dignitas.* Ergo parem Episcopo Presbyterum asserere, est hæreticum.

PROB. 2. Episcopi jure divino soli sunt ministri tum

[1] Hebr. VII. — [2] Hæresi 57.

Ordinis, tum Confirmationis ; soli habent Sacerdotii plenitudinem ; ergo, etc. Deinde Episcopi, jure divino, pollent auctoritate jurisdictionis in Presbyteros : ergo sunt Presbyteris superiores.

Hinc Concil. Trident. [1] definit : *Si quis dixerit Episcopos non esse Presbyteris superiores, vel non habere potestatem ordinandi et confirmandi ; vel eam, quam habent, illis esse cum Presbyteris communem... anathema sit.*

OBJECTIONES.

Objicies celebrem ac difficilem Div. Hieronymi textum in cap. 1 *Epist. ad Tit.*, in quo textu Div. Doctor docet :

1° *Apud veteres eosdem fuisse Presbyteros quos et Episcopos.*

2° Ad tollendum schisma, *factum esse ut unus de Presbyteris electus, superponeretur cæteris, ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret.*

3° Episcopos *nosse debere se magis consuetudine* (Ecclesiæ), *quam dispositionis Dominicæ veritate Presbyteris esse majores, et in commune debere regere Ecclesiam, imitantes Moysem, qui cum haberet in potestate solus præesse populo Israel, septuaginta elegit, cum quibus populum judicaret.* Ergo Episcopi, jure divino, non sunt Presbyteris superiores.

Resp. *Nego conseq.* Nam ibidem comparat Div. Hieronymus Episcopos Moysi, Presbyteros vero septuaginta senioribus ab ipso Moyse electis : ergo, quemadmodum ordinatione divina Moyses erat superior illis senioribus quos vocavit in partem sollicitudinis, ita necesse est Div. Hieronymum existimasse Episcopos ordinatione divina superiores esse Presbyteris, cum quibus res Ecclesiæ regebant, divisa cum ipsis extrema jurisdictione quoad usum et exercitium, donec exortis dissensionibus et schismatibus,

[1] Sess. 23, can. 7.

ad tollenda eorum semina, Episcopi ad se solos revocaverunt usum jurisdictionis, cujus antea participes fecerant Presbyteros; inde facilis est responsio ad singula.

Ad primum, *dist. ant.* Idem est Presbyter qui et Episcopus, ratione usus et exercitii externæ jurisdictionis, *conc.;* ratione characteris, ordinis, honoris et dignitatis, *nego ant.* Patet ex dictis : idque satis erat Div. Hieronym. ad temeritatem eorum refellendam, qui Diaconos Presbyteris anteferebant.

Ad secundum, *dist. ant.* Ad tollendum schisma, factum est ut unus de Presbyteris electus superponeretur cæteris, quoad regiminis formam, *conc.;* quoad ordinem et jurisdictionem radicalem, *nego.* Initio enim Ecclesiæ, exercitium jurisdictionis communicabatur Presbyteris ad regimen Ecclesiæ, sed occasione schismatum hæc regiminis forma fuit revocata, et omnis auctoritatis exercitium ad Episcopum fuit restrictum.

Ad tertium. Episcopi, magis consuetudine quam dispositionis dominicæ veritate, Presbyteris sunt superiores, quoad usum jurisdictionis externæ, *conc.;* quoad ipsum characterem et ordinem, *nego.* Nam hoc habent Episcopi ex institutione divina.

Itaque, Christus libertati Episcoporum, tanquam rem disciplinæ, permisit ut vocarent Presbyteros in partem sollicitudinis pastoralis, ipsisque permitterent usum et exercitium jurisdictionis, cujus ipsi soli habebant potestatem, et ab Ecclesiæ consuetudine magis quam a divina dispositione, factum est ut Episcopi omne exercitium potestatis et jurisdictionis ad se revocarent, sibique solis reservarent [1].

[1] Apostolus, ad Titum. I, 5; ad Philip. I, 1; I ad Tim. III; item, Act. XX, 17, legitur mentionem fecisse de solis Episcopis et Diaconis, silens vero de Presbyteris, sive cum agitur de salutationibus, sive de qualitatibus et virtutibus quas habere debent, tum ut probe vita eorum componetur; quam ob causam, inquiunt, nisi quia Episcopi et Presbyteri in nulla re differebant? ergo. — Hæc magna difficultas intricatior evasit ob diversas et oppositas interpretationes, ut

CONCLUSIO V.

De fide est Presbyteratum esse proprie dictum Sacramentum.

Prob. De fide est a Trident. [1] definitum, sacram Ordinationem esse proprie dictum Sacramentum: ergo consequens est ex eadem fide Presbyteratum, qui inter Ordines est præcipuus, et finis ad quem Ordines inferiores referuntur, esse Sacramentum; enim vero nihil ipsi deest ad rationem Sacramenti necessarium.

CONCLUSIO VI.

Certum est Diaconatum esse Sacramentum proprie dictum.

Prob. Quælibet cæremonia sacra a Christo instituta, qua confertur gratia sanctificans, est proprie dictum Sacramentum; atqui Diaconatus : 1° est cæremonia sacra [2] : *Orantes imposuerunt eis manus;* 2° est a Christo institutus, ut constat tum ex facto Apostolorum, qui Diaconos non ordinassent nisi a Christo edocti et jussi fuissent; tum ex Trident. [3]: *Si quis dixerit in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam divina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, Presbyteris et Ministris, anathema sit.* Per Ministros haud dubie intelligit saltem Diaconos. 3° Per Diaconatum confertur gratia sanctificans, ex Trident. definiente [4]: *Per sacram ordinationem dari Spiritum Sanctum, nec frustra Episcopos dicere: Accipe Spiritum Sanc-*

videre est apud commentatores. Doctissimus Petavius existimat tunc temporis, expostulante magna conversionum segete, omnes aut fere omnes in una civitate sacerdotes fuisse ordinatos, ut Episcopi pariter ac Presbyteri gradum obtinerent, Apostolis tanquam majoris gradus pontificibus obsequentes (Vid. etiam R. P. Perrone, *de Ord.*, cap. 3).

[1] Can. 5. — [2] Act. VI. — [3] Sess. 23, can. 6. — [4] Sess. 22, can. 4.

tum ; atqui in ordinatione Diaconi dicitur: *Accipe Spiritum Sanctum.* Ergo, etc.

DICES : Diaconatus fuit institutus ab Apostolis [1] : ergo non a Christo.

RESP. *Nego ant.* Equidem supposita fidei institutione, Apostoli primos Diaconos ordinaverunt ; sed aliud est ordinare, aliud instituere.

INST. Ille ordo non est Sacramentum, cujus ministerium est mere profanum ; atqui ministerium Diaconorum est mere profanum, nempe *ministrare mensis.*

RESP. *Dist. min.* Ministerium *secundarium* Diaconorum est mere profanum, *conc. ;* ministerium *primarium*, nego.

Itaque duplex fuit ministerium Diaconorum : *primarium,* quod erat prædicare, baptizare, mensis sacris ministrare, Eucharistiam præbendo fidelibus ; unde Ignatius martyr ait [2] : *Diaconos mysteriorum Jesu Christi ministros omni modo omnibus placere oportet ; non enim ciborum et potuum ministri sunt, sed Ecclesiæ Dei ministri.*

Secundarium fuit mere profanum, scilicet ministrare mensis communibus, quod secundarium ministerium ipsis exprobrat Div. Hieronym. [3], ut aliquorum superbiam frangat Diaconorum, qui se supra Presbyteros extollebant.

CONCLUSIO VII.

Probabilius est tantum Sacerdotium et Diaconatum esse Sacramentum, non vero alios Ordines.

Nota. Prima pars constat ex duabus præcedentibus conclusionibus.

Circa secundam partem tres sunt sententiæ. *Prima* sententia probabilis docet singulos septem Ordines esse Sacramenta. Hanc tenet de Charmes, et plures alii, post S. Thom. [4]. *Secunda* sententia, pariter probabilis, dicit esse

[1] Act. VI. — [2] Epist. II *ad Trallianos*, num. 2. — [3] Epist. *ad Evang.* — [4] 3 p., quæst. 37, art. 2, ad 1, et art. 3.

Sacramenta tantum tres Ordines majores. *Tertia* vero probabilior, quæ nostra est, sic probatur: Illi Ordines non sunt Sacramenta: 1° quibus deest materia et forma sacramenti Ordinis; 2° quibus deest divina institutio; atqui sic res se habet de aliis Ordinibus præterquam de Sacerdotio et Diaconatu.

Probatur per partes.

PROB. PRIMA PARS: Nempe pro illis Ordinibus deest materia et forma sacramenti Ordinis. Deest quidem materia, scilicet impositio manuum, quæ est sola materia hujus Sacramenti, juxta probabiliorem sententiam, ut probabimus capite sequenti; deest etiam forma Sacramenti; etenim forma Sacramenti sunt verba aut alia signa æquivalentia quæ exprimunt collationem gratiæ; atqui in horum Ordinum collatione nulla adest forma quæ exprimat productionem gratiæ, sed tantum fit mentio potestatis quæ traditur. Ergo, etc.

PROB. SECUNDA PARS: Quod, scilicet, his Ordinibus divina desit institutio.

Etenim constat ex monumentis [1]: 1° crescente fidelium multitudine, Ecclesiam pro opportunitate præfatos Ordines instituisse; 2° illos pro arbitrio plures aut pauciores numero fuisse in Ecclesia, licet in Ecclesia Romana constans ac perpetuus fuerit septenarius Ordinum numerus; 3° in illorum collatione respectivam et hierarchicam subordinationem unius ad alterum non fuisse servatam, ita ut, v. gr. Lectores creati fuerint quin prius fuerint Ostiarii; Acolyti, quin unquam fuerint Ostiarii, Lectores, Exorcistæ; Diaconi, quin prius fuerint Subdiaconi; ergo præfatis Ordinibus divina non inest institutio, præterea ipsis deest materia et forma Sacramenti: ergo non sunt Sacramenta. Ita Perrone, S. Ligor., etc.

[1] Apud Morinum, *Commentar. de Sacris Ordin.*, exercit. 11, cap. 1, § 4 et seqq.

OBJECTIONES.

Objicies 1. In singulis ex septem Ordinibus imprimitur character ex eo quod nullus iterari possit; atqui solius est Sacramenti imprimere characterem per collationem spiritualis potestatis indelebilis. Ergo, etc.

Resp. *Nego maj.* Nam nec consecrationes Ecclesiæ iterantur, non ideo tamen characterem imprimunt, nec sunt Sacramenta.

Objicies 2. Illa opinio quæ conformior est menti et doctrinæ Conciliorum, est haud dubie probabilior; atqui opinio quæ docet Subdiaconatum et quatuor Minores esse Sacramenta, est conformior menti et doctrinæ Conciliorum: ergo, etc.

Resp. *Nego min.*

Prob. min. Ex Concil. Florent., in decreto dicente: *Sextum Sacramentum est Ordinis, cujus materia est illud per cujus traditionem confertur Ordo . . . . Subdiaconatus vero per calicis vacui cum patena vacua superposita traditionem; et similiter de aliis* (Ordinibus) *per rerum ad sua ministeria pertinentium assignationem:* ergo, cum assignando materiam illius Sacramenti, assignet materiam Subdiaconatus et Minorum, consequens est illos ordines esse sacramenta.

Resp. *Nego conseq.* Etenim Eugenius IV, in præfato decreto, solum intendit hujus sacramenti materiam et formam integralem ritusque omnes Ordinum tradere Armenis, qui optabant aggregari Ecclesiæ Latinæ, non vero quæstionem attingere utrum omnes Ordines sint Sacramenta necne.

Objicies 3. Ex Trident., sess. 23, in cujus cap. 2, cum omnes Ordines enumeravit, can. 3, definit *Ordinem, seu Ordinationem esse Sacramentum* vere ac proprie a Christo Domino institutum. Atqui propositio indefinita in materia

doctrinali æquipollet propositioni universali, et quidquid convenit generi, convenit etiam omnibus suis speciebus: ergo videtur esse doctrina Tridentini, omnes et singulos Ordines, etiam Minores, esse Sacramenta, et non tantum sacramentalia.

Resp. *Dist. min.* In materia doctrinali, propositio indefinita æquipollet propositioni universali, si non determinetur per propositionem contrariam, quæ anathemate profligatur, vel *trans.*, vel *conc.*; secus, *nego*; nam intendit tunc Ecclesia totum solum errorem profligare; atqui canon præcitatus configit hæreticos qui dicebant sacram Ordinationem (in concreto) non esse Sacramentum, vel esse figmentum quoddam humanum, excogitatum a viris rerum ecclesiasticarum imperitis, aut esse tantum ritum quemdam eligendi ministros verbi Dei et Sacramentorum: ergo latius non patet propositio dogmatica Trident. Ergo, etc.

CAPUT III.

DE MATERIA ET FORMA SINGULORUM ORDINUM[1], ET EORUM OFFICIIS.

Nota. Cum in Ordinationibus variæ sint cæremoniæ externæ, variæque prolationes verborum illis respondentes, multum desudant Scholastici nostri in assignandis illis signis exterioribus et verbis quæ rationem materiæ et formæ habeant; qui nodus ut enucleatius dissolvatur, hoc caput in quatuor paragraphos distribuemus: in tribus primis, agemus de materia et forma Episcopatus, Presbyteratus et Diaconatus; in quarto agemus de materia et forma Subdiaconatus et Minorum.

[1] Vid. S. Ligor., lib. VI, num. 739 et seqq.

I.

De materia et forma Episcopatus, et ejus officio.

Nota. Ex Pontificali Romano, in Ordinatione Episcopi quatuor cæremoniæ et ritus occurrunt.

1° Episcopus consecrator et alii duo assistentes Episcopi (quibus deficientibus, duo Presbyteri, ex S. Sedis licentia, sufficere possunt), ambabus manibus caput consecrandi tangunt, dicentes : *Accipe Spiritum Sanctum.* Quo facto consecrator, deposita mitra, orat pro consecrando, dicens : *Propitiare, Domine,* etc.

2° Consecrator caput consecrati ungit et manus sancto Chrismate, dicens : *Ungatur et consecretur caput tuum,* etc. ; *Ungantur manus istæ,* etc.

3° Consecrator baculum pastoralem et annulum benedictos tradit consecrato, dicens, ad baculi traditionem : *Accipe baculum pastoralis officii,* etc. ; ad annuli traditionem : *Accipe annulum,* etc.

4° Consecrator imponit librum Evangeliorum super cervicem consecrati, cui exinde, ut eum tangat, tradit dicens : *Accipe Evangelium et vade, prædica populo tibi commisso,* etc.

Quæres 1. *Quid in eo ritu habeat rationem materiæ, et quid rationem formæ ?*

Resp. Essentialis materia Episcopatus est sola manuum impositio a tribus Episcopis facta ; forma vero sunt hæc verba impositioni manuum correspondentia : *Accipe Spiritum Sanctum.* Cætera autem ad solam integritatem Ordinationis pertinere videntur.

Prob. prima pars : *Nempe materiam et formam essentiales Episcopatus esse manuum impositionem et verba ipsi correspondentia ;* quia ea est materia et forma essentialis Episcopatus, quam Apostoli illum conferendo usurparunt, quamque utraque Ecclesia semper adhibuit ; atqui Apos-

toli, conferendo Episcopatum, adhibuerunt manuum impositionem, juxta illud I ad Tim. IV : *Noli negligere gratiam quæ data est tibi cum impositione manuum Presbyterii;* et utraque Ecclesia semper adhibuit, ut constat ex Pontificalibus Latinorum et Euchologiis Græcorum : unde Concilium Antiochenum, anno 341 celebratum, can. 17, ait: *Si quis Episcopus per manus impositionem Episcopatum acceperit, et præesse populo constitutus, ministerium subire neglexerit... hunc oportet communione privari.*

PROB. SECUNDA PARS : Quia, ut observat Morinus de sacris Ordinationibus [1], Scholastici pene omnes qui de materia et forma Episcopatus disputant, illius formam in his verbis constituunt : *Accipe Spiritum Sanctum. Neque,* inquit, *aliud sentire potuerunt, cum apud eos ratum sit ac fixum Ordinum formas* necessario esse imperativas. Ergo materia Episcopatus est ritus qui correspondet illis verbis : *Accipe Spiritum Sanctum ;* atqui talis ritus est manuum impositio facta ab Episcopo consecratore et assistentibus Episcopis : ergo, etc. Ex quo sequitur cæteros omnes ritus pertinere duntaxat ad integritatem hujus ordinationis, nempe ad majorem expressionem effectus Ordinationis Episcopalis.

DICES : Impositio manuum est signum valde confusum potestatis traditæ in Ordinatione Episcopali, nec ad eam significandam sufficienter determinatur per hæc verba : *Accipe Spiritum Sanctum :* ergo non sunt sufficiens et adæquata materia et forma Ordinationis Episcopalis.

RESP. *Nego ant.* Nam impositio manuum et verba sufficienter determinantur ex circumstantiis in quibus proferuntur ad significandam gratiam et characterem Episcopalem quem conferunt.

QUÆRES 2 : *An liceat Episcopatum desiderare ?*

Nota. Cum Apostolus [2] dicit : *Qui Episcopatum desiderat,*

[1] Exercit. 2, cap. 2, num. 1. — [2] Ad Tim. III.

bonum opus desiderat, vide quod non dicat bonum esse *desiderium*, unde

Resp. S. Thomas [1] dicens *quod in Episcopatu tria sunt consideranda, quorum unum est principale et finale, scilicet episcopalis operatio per quam utilitati proximorum intenditur...; aliud autem est altitudo gradus, quia Episcopus super alios constituitur...; tertium autem est quod consequenter se habet ad ista, scilicet reverentia et honor, et sufficientia temporalium... Appetere ergo Episcopatum ratione hujusmodi circumstantium bonorum, manifestum est quod est illicitum, et pertinet ad cupiditatem et ambitionem... Quantum ad secundum... appetere Episcopatum est præsumptuosum... Sed appetere proximis prodesse, est secundum se laudabile et virtuosum. Verum, prout est episcopalis actus, habet gradus celsitudinem. Præsumptuosum videtur quod aliquis præesse appetat ad hoc quod subditis prosit nisi manifesta necessitate imminente.* Idipsum docet Bened. XIV [2].

Quæres 3. *Quænam sint præcipua Episcopi munia?*

Munia Episcopi sunt Ecclesiam instruere, defendere et pacifice gubernare [3], unitatemque cum S. Sede servare.

1° *Ecclesiam instruere;* unde doctrina et sermone debent esse eruditi, tractantes de mysterio legis, de doctrina fidei, de disciplina, justitia, quorumque præ cæteris speciale officium est Scripturas legere, Canones percurrere, exempla Sanctorum imitari [4]; sunt enim doctores in Ecclesia Dei.

2° *Ecclesiam defendere* adversarios repercutiendo, qui, nisi confutati fuerint ac convicti, facile possunt simplicium corda pervertere [5]; sunt enim columnæ Ecclesiæ, et custodes pro domo Israel.

3° *Ecclesiam pacifice gubernare*, pervigilem in cunctis exhibendo curam, providentiam habendo distributione discreta; nullum damnando nisi comprobatum, nullum

[1] 2 2, quæst. 185, art. 1. — [2] In Bulla *Inclytum*. — [3] S. Thom., 2 2, quæst. 185, art. 3. — [4] S. Isidor., lib. *Offic.*, cap. 5. — [5] S. Isidorus, ibid.

excommunicando nisi discussum, nullum ordinando nisi probatum [1]; in omnibus irreprehensibiles se custodiendo, ita ut in omnibus seipsos formam vivendi præbent, cunctosque ad bonum opus et doctrina et opere provocent.

4° *Seipsos et Ecclesias suas* perenniter unitati S. Sedis Apostolicæ devinctos custodire.

§ II.

De materia et forma Presbyteratus, et ejus officio.

Nota 1. In Ecclesia Latina, quinque præcipuæ observantur cæremoniæ in Ordinatione Sacerdotis.

1° Episcopus, nihil dicens, ambas manus super caput uniuscujusque ordinandi successive imponit; idemque faciunt Sacerdotes qui adsunt Ordinationi; quo facto, tam Episcopus quam Sacerdotes tenent manus dexteras extensas super illos, Episcopo dicente: *Oremus, fratres charissimi,* etc. Unde jam est duplex impositio manus.

2° Ambas manus inungit oleo catechumenorum, dicens: *Consecrare et sanctificare digneris, Domine,* etc.

3° Calicem cum vino et patenam superpositam cum hostia porrigit cuilibet ordinando, singulis dicens: *Accipe potestatem offerendi sacrificium Deo tam pro vivis quam pro defunctis, in nomine Domini. Amen.*

4° Celebratur Missa ab Episcopo, in qua ordinatus simul cum Episcopo formam consecrationis pronuntiat.

5° Post Communionem iterum Episcopus solus ambas manus super capita singulorum imponit, dicens: *Accipe Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt.*

Nota 2. In Ecclesia Græca tres observantur præcipui ritus.

1° Episcopus caput ordinandi ter signat signo Crucis.

2° Dexteram manum tenens impositam supra caput or-

[1] Trident., sess. 23, cap. 7, et cap. *Nullus*, dist. 24.

dinandi, dicit: *Divina gratia, quæ semper infirma curat, et ea quæ desunt adimplet, promovet N., venerabilem Diaconum, in Presbyterum; oremus pro eo, ut veniat super ipsum gratia Sanctissimi Spiritus.*

3° Iterum ter signans ordinatum Pontifex, manu imposita super caput ejus, varias super eum preces recitat.

Nota 3. Circa hanc controversiam sunt tres opiniones.

Prima sententia dicit materiam esse solam traditionem instrumentorum, et formam verba quæ ab Episcopo tunc proferuntur, dicendo: *Accipe potestatem offerendi sacrificium Deo*, etc.

Secunda sententia [1] docet in Ordinatione Presbyteratus duplicem esse materiam essentialem, traditionem scilicet instrumentorum, qua traditur potestas super Corpus Christi reale, nempe sacrificandi cum forma: *Accipe potestatem*, etc., ut supra; et ultimam, impositionem manuum, qua traditur potestas super Corpus Christi mysticum, id est, absolvendi peccata, cum forma: *Accipe Spiritum Sanctum: quorum*, etc.

Tertia sententia dicit tradi utramque potestatem Sacerdoti sacrificandi et absolvendi per solam secundam manuum impositionem, cum qua sit

CONCLUSIO.

Probabilius est secundam manuum impositionem cum forma verborum ipsi correspondentium, constituere totam essentiam Ordinationis Presbyteratus.

Nota. Dicitur secunda, non prima, ut certum est apud omnes; nec tertia, nam tertia jam supponit Sacerdotes consecratos.

Prob. 1. Ex Trident. [2], quod dicit: *Ministri Extremæ-Unctionis sunt, aut Episcopi, aut Sacerdotes ab ipsis rit*

[1] Quam amplexus est R. P. de Charmes. — [2] Sess. 14, cap. 3.

ordinati per impositionem manuum Presbyterii, hoc est quæ fit ab Episcopo cum Presbyteris assistentibus ; ergo, si Sacerdotes rite ordinantur per hanc manuum impositionem, in illa certe traditur utraque potestas Sacerdoti sacrificandi et absolvendi. Ergo, etc.

2° Idem Trident. [1] dicit quod Sacræ Litteræ gravissimis verbis docent ea quæ *maxime* in Diaconorum et Sacerdotum *ordinatione attendenda sunt ;* atqui constat sacras Scripturas tantum de impositione manuum verba facere : ergo, præter manuum impositionem in Ordinatione, nihil aliud est essentialiter necessarium.

3° Ea materia non est essentialis, cujus neque Scriptura meminit, nec usus in Ecclesia Latina deprehenditur per decem priora sæcula, et qua etiamnunc caret Ecclesia Græca; atqui, etc.

Prob. min. Patet *prima* pars ex modo dictis. *Secunda* pars est *factum* ex quo sic concludit S. Ligorius : ergo, si valida est ordinatio Græcorum per solam manuum impositionem, ita etiam valida habenda est ordinatio Latinorum, cum totus valor Sacramentorum pendeat ab ipsorum materia et forma institutis a Christo Domino, qui, ut patet ex Scriptura, pro materia Ordinationis impositionem manuum instituit. *Tertia* pars constat ex monumentis historicis ; advertit enim Benedict. XIV [2], ex doctissimo *Martène*, instrumentorum traditionem non prius inventam fuisse quam a sæculo VII vel IX ; unde, si prius Sacerdotes per solam manuum impositionem valide ordinabantur, cur non hodie ? Numquid Ecclesia mutare potest institutionem Christi ? Ergo, etc.

Resolves. Ergo probabilius valide ordinaretur Latinus per materiam Græcis assignatam, quia cum Ecclesia sit una, uniformia quoque esse debent Sacramenta [3]

[1] Sess. 23, cap. 2. — 2 *De Synodo*, lib. VIII, cap. 10, num. 5. — [3] Suarez, S. Ligor., lib. VI, num. 741.

OBJECTIONES.

OBJICIES 1. Christus instituit materias et formas Sacramentorum in genere, reliquit vero Ecclesiæ potestatem eas determinandi in specie, ac justis de causis mutandi : ergo, licet Ecclesia Græca non habeat instrumentorum traditionem, aut illa in Ecclesia Latina per multa sæcula non viguerit, aut Sacræ Litteræ nullum de illa verbum faciant, non sequitur quod Ecclesia mutaverit institutionem Christi, cum instrumentorum traditionem pro materia hujus Sacramenti designavit.

RESP. *Nego ant.* Probavimus enim in tractatu *de Sacramentis in genere* [1], sententiam adversariorum minus esse probabilem, et Christum in specie determinasse materias et formas (quoad substantiam) omnium Sacramentorum. *Non enim habetur*, inquit Benedictus XIV [2], *unde sufficienter probetur quod Christus hanc potestatem ab adversariis suppositam tradiderit Ecclesiæ.*

OBJICIES 2. Eugenius IV, in decreto pro Armenis, assignavit pro materia Presbyteratus porrectionem instrumentorum cum forma : *Accipe potestatem*, etc. : ergo, etc.

RESP. cum eodem Papa Benedict. XIV, tantum ibi locutum fuisse de materia et forma integrali quam intendit tradere Armenis, qui optabant aggregari Ecclesiæ Latinæ, et ideo nec manuum impositionis meminit, eo quod Armeni circa illam nulla instructione indigebant, cum eam iam usurparent. Unde Eugenius non mutavit materiam et formam hujus Sacramenti, sed docet Armenos debere porrectionem instrumentorum addere, tanquam partem integralem.

Cæterum, inquit S. Ligorius, *quamvis nostra sententia ex intrinsecis fundamentis, et speculative loquendo, sit probabilior, cum tamen secunda sententia sit etiam probabilis,*

[1] Cap. III, art. 1, concl. 1. — [2] Loco cit., num. 10.

hæc in praxi omnino sequenda est. Quare, pro casuum resolutione [1],

Quæres 1. *Utrum valide ordinetur, vel qui solum tangit calicem et non patenam, vel patenam et non calicem, vel calicem et patenam sed non hostiam, vel hostiam et non patenam?*

Resp. 1. Qui solum tangit calicem et non patenam, vel vice versa, *probabilius* valide ordinatur, sed sub conditione iteranda est ordinatio, quia non constat calicem et patenam tunc facere quid unum.

2. At qui tangit calicem et patenam, sed non hostiam, sententia moraliter certa dicit ordinationem esse validam, tum quia non præscribitur ab Ecclesia tactus immediatus hostiæ, ut patet ex Pontificali quod de eo nihil dicit; tum quia vinum in calice contentum certe non tangitur immediate; sed ad scrupulos expungendos, curet ordinandus hostiam tangere simul cum patena.

3. Qui tangeret hostiam et non patenam valide ordinaretur, juxta probabilissimam sententiam, non omne tamen excluderetur rationabile dubium, cum Pontificale dicat: *Et cupam calicis et patenam simul tangunt.* Unde consultum erit, adveniente casu, ut talis ordinatio sub conditione repetatur. Sed

Quæres 2. *An ordinatio sit valida, si tradantur calix et patena sine speciebus panis et vini, aut una tantum, altera deficiente?*

Resp. *negative.* Ratio, quia per traditionem specierum (in hypothesi quod traditio instrumentorum sit de necessitate sacramenti) confertur potestas sacerdotalis ad sacrificandum: ergo necessaria est traditio specierum, et cum talis potestas sit indivisibilis, ex eo quod sacrificium sit indivisibile, sequitur quod, una specie deficiente, nulla confertur potestas ad sacrificandum: ergo, etc.

Quæres 3. *Quænam sint officia Presbyterorum?*

[1] Lib. VI, num. 750 et seqq.

Resp. Sacerdos sub ordinatione Episcopi debet, ex Pontificali Romano, *offerre, benedicere, præesse, prædicare* et *baptizare.*

1° *Offerre*, tempore et modo opportunis, ut dictum fuit in tractatu *de Eucharistia*[1].

2° *Benedicere* res cunctas, homines et animalia, ita ut *quæcumque benedixerint benedicentur; quæcumque consecraverint, consecrentur, et sanctificentur*[2], adhibendo, ubi opus est, formulas in Rituali contentas, et non alias.

3° *Præesse* cœtibus nempe fidelium. Sacerdotes enim senes populi sunt, in septuaginta duobus discipulis electi, et in adjutorium Episcopi consecrati.

4° *Prædicare*, juxta illud : *Prædica verbum, insta opportune et importune... in omni patientia et doctrina*[3]. Et : *Ecce dedi verba mea in ore tuo*[4]. Et : *Euntes in mundum, docete omnes gentes*[5]. Quod ut digne fructuoseque fiat, sermo debet esse purus, simplex, apertus, plenus gravitatis et honestatis, et vita reprehensibilis, nam *cujus vita despicitur*, inquit S. Gregorius Magnus, *quid restat, nisi ut prædicatio contemnatur?*

4° *Baptizare;* dicuntur enim et sunt fidelium patres, quos per Baptismum, et alia sacramenta, ac verbi prædicatione Christo Domino genuerunt et nutriverunt.

§ III.

De materia et forma Diaconatus, et ejus officio.

Nota 1. In Ecclesia Græca iisdem cæremoniis ordinatur Diaconus ac Presbyter, dempto quod in forma loco istorum verborum : *Promovet N. Diaconum in Presbyterum,* dicitur : *Promovet N. Subdiaconum in Diaconum.*

Nota 2. In Ecclesia Latina duæ sunt præcipuæ cæremoniæ in ordinatione Diaconi.

[1] 2 p., *de Sacrif. missæ.* — [2] Pontificale, *de Ordin. presbyt.* — [3] II ad Tim. IV, 2. — [4] Isai. LVIII, 1. — [5] Matth. XVIII, 19 et 20.

Prima est impositio dexteræ ab Episcopo facta super caput ordinandi cum hac forma : *Accipe Spiritum Sanctum ad robur, et ad resistendum diabolo et tentationibus in nomine Domini.*

Secunda est traditio libri Evangeliorum cum hac forma : *Accipe potestatem legendi Evangelium in Ecclesia Dei pro vivis et defunctis*, etc.

CONCLUSIO.

Materia Diaconatus est tum impositio manus, tum traditio libri Evangeliorum ; forma vero sunt verba ipsi correspondentia.

Prob. prima pars : *Ex praxi* nunquam interrupta *utriusque Ecclesiæ Latinæ et Græcæ*, quæ semper impositionem manus adhibuit, sicut et Apostoli dum septem primos Diaconos ordinaverunt, *orantes* enim *imposuerunt eis manus* [1].

Prob. secunda pars : *Ex Concil. Florent.* dicente : *Diaconatus* (traditur) *per libri Evangeliorum dationem.*

Quæres : *Quænam sint officia Diaconatus?*

Resp. Primis Ecclesiæ sæculis, Diaconi Episcopum comitabantur in itineribus, in Conciliis, et in ordinationibus assistebant. Legationibus pro Episcopis et S. Pontifice plerumque fungebantur, maxime quoad bona Ecclesiarum temporalia, ut patet ex Epistolis S. Gregorii Magni, quarum perplures ad Diaconos hujusmodi legatione fungentes diriguntur. Nunc ex Pontificale Romano, Diaconum oportet *ministrare* ad altare tum Episcopo, tum Sacerdoti solemniter celebrantibus, *baptizare et prædicare :* quæ tamen nonnisi ex delegatione præstare possunt [2].

[1] Act. VI, 6. — [2] Bened. XIV, *de Synod.* lib. VIII, cap. 10.

§ IV.

De materia et forma Subdiaconatus et Minorum, et eorum officiis.

Nota. Cum non sit inter Doctores controversia circa materias et formas Subdiaconatus et Minorum, omnesque unanimiter pro materia assignent traditionem instrumentorum, et pro forma verba traditioni instrumentorum correspondentia, hic nobis sufficit ipsas per varias quæstiunculas recensere.

Quæres 1. *Quænam sit materia et forma Subdiaconatus?*

Resp. Duæ sunt in Ecclesia Latina partiales materiæ et formæ Subdiaconatus.

1° Est traditio calicis vacui cum patena vacua, sub hac forma : *Videte cujusmodi ministerium vobis traditur; ideo vos admoneo, ut ita vos exhibeatis, ut Deo placere possitis.*

2° Est traditio libri Epistolarum, cum hac forma : *Recipe librum Epistolarum, et habe potestatem legendi eas in Ecclesia sancta Dei, tam pro vivis quam pro defunctis.*

Onera autem Subdiaconi sunt recitatio divini officii, et votum castitatis Ordini suscepto annexum.

Quæres 2. *Quænam sit materia et forma Acolytatus?*

Resp. Duplex est materia et forma partialis Acolytatus.

1° Est traditio candelabri cum cereo extincto, sub hac forma : *Accipe ceroferarium cum cereo, et scias te ad accendenda Ecclesiæ luminaria mancipari in nomine Domini.*

2° Est traditio urceolorum vacuorum, cum hac forma : *Accipe urceolos ad suggerendum vinum et aquam in Eucharistiam sanguinis, in nomine Domini.* Illius officia, sicut et reliquorum Ordinum minorum, patent ex singulorum forma.

Quæres 3. *Quænam sit materia et forma Exorcistatus?*

Resp. Est liber exorcismorum, cum hac forma : *Accipe*

et commenda memoriæ, et habe potestatem manus imponendi super energumenos, sive baptizatos, sive catechumenos. Ergo officium Exorcistæ est abjurare dæmones : verum, et propter frequentes abusus qui in exorcismis aliquando irrepsere, nequidem Presbyteri, ex hodierna Ecclesiæ disciplina, abjurare debent dæmones, nisi prius obtenta Episcopi licentia.

Quæres 4. *Quænam sit materia et forma Lectoratus?*

Resp. Est liber lectionum, cum hac forma : *Accipe et esto verbi Dei relator, habiturus, si fideliter et utiliter impleveris officium, partem cum his qui verbum Dei ministrarunt ab initio.*

Quæres 5. *Quænam sit materia et forma Ostiariatus?*

Resp. Est traditio clavium Ecclesiæ, cum hac forma : *Sic age quasi Deo redditurus rationem pro his rebus quæ his clavibus recluduntur.*

Quæres 6. *Quænam sint diversorum Ordinum germanæ definitiones?*

Resp. 1. Episcopatus est *Ordinatio qua, per manuum impositionem a tribus Episcopis factam, sub præscripta verborum forma, traditur Presbytero potestas regendi Ecclesiam Dei.*

2. Presbyteratus est *Ordinatio qua, per traditionem calicis cum vino, et patenæ cum hostia et impositione manuum, sub præscripta verborum forma, traditur potestas Eucharistiam conficiendi et a peccatis absolvendi.*

3. Diaconatus est *Ordinatio qua, per traditionem libri Evangeliorum et impositionem manuum, sub præscripta verborum forma, confertur potestas Evangelium legendi et Sacerdoti immediate assistendi.*

4. Subdiaconatus est *Ordinatio qua, per traditionem calicis vacui cum patena vacua, et traditionem libri Epistolarum, sub præscripta verborum forma, confertur potestas proxime inserviendi Diacono solemniter ministranti, et legendi Epistolas in ecclesia.*

5. Acolytatus est *Ordinatio qua, per traditionem candelabri cum cereo extincto et urceolorum vacuorum, sub præscripta verborum forma, confertur potestas in Missa solemni ministrandi Diacono et Subdiacono, præparandi et illi porrigendi ampullas vini et aquæ; accendendi ecclesiæ luminaria, et ferendi candelabrum accensum ad altare.*

6. Exorcistatus est *Ordinatio qua, per traditionem libri Exorcismorum, sub præscripta verborum forma, confertur potestas ejiciendi dæmonia.*

7. Lectoratus est *Ordinatio qua, per traditionem libri Lectionum, sub præscripta verborum forma, confertur potestas in Ecclesia, sed extra missam, legendi Scripturas sacras, ac populum catechizandi, seu instruendi in rebus fidei.*

8. Ostiariatus est *Ordinatio qua, per traditionem clavium, sub præscripta verborum forma, confertur potestas aperiendi ac claudendi januam ecclesiæ, et admittendi dignos excludendique indignos.*

Nota: Prædicta instrumenta sunt in unaquaque Ordinatione materia remota; eorum autem traditio est materia proxima, suntque ab ordinando physice tangenda.

9. Prima Tonsura definitur : *Ritus sacer ab Ecclesia institutus, quo laicus baptizatus et confirmatus tonsione capillorum in Clero adscribitur.*

Nota 1. In Ordinibus sacris conferendis, requiritur ut ab eodem Episcopo qui formam profert, materia tradatur. Secus autem in collatione minorum Ordinum. Ita S. Thomas et alii.

Nota 2. Non ad validitatem, sed ad licitatem solum requiritur ut ab ipso Episcopo ordinante celebretur missa Ordinationis, prout sæpe declaratum fuit [1].

[1] S. C. Con., anno 1715, coram Clem. XI, approbat. ab Innoc. XIII, in Cong., 5 febr. 1722. Vid. Bened. XIV, *de Synod.* lib. VIII, cap. 11, num. 7.

CAPUT IV.

DE MINISTRO ORDINIS.

Nota. Certum est de fide solum Episcopum esse ordinarium Ministrum sacramenti Ordinis; hoc enim aperte definierunt Concil. Florent. in decreto, dicens : *Minister ordinarius hujus Sacramenti* (Ordinis) *est Episcopus;* et Trident. [1], dicens : *Si quis dixerit Episcopos... non habere potestatem confirmandi et ordinandi, vel eam quam habent, illis esse cum Presbyteris communem, anathema sit.*

Suadet ratio, nam ad solum principem Ecclesiæ pertinet ministeria Ecclesiæ conferre; sed solus Episcopus est princeps Ecclesiæ : ergo ad solum Episcopum pertinet Ordines conferre.

Verum duplex difficultas et controversia est inter Theologos : 1° utrum simplex Sacerdos, ex delegatione Summi Pontificis, possit esse minister extraordinarius hujus Sacramenti; 2° utrum ad consecrationem Episcopi requirantur plures Episcopi de necessitate Sacramenti; quæ ut solvantur, sit

CONCLUSIO I.

Simplex Sacerdos potest, ex commissione Summi Pontificis, conferre Tonsuram et Minores Ordines, non vero Majores, saltem usque ad Diaconatum inclusive.

Prob. prima pars. 1. Ex cap. *Requisivit* [2], in quo dicitur : *Minores Ordines a non Episcopis quandoque conferuntur.*

Prob. 2. *Ex Trident.* [3], in quo prohibetur Abbatibus et aliis quibuscumque ne conferant *Tonsuram vel Minores Ordines,* nisi regularibus sibi subditis : ergo supponit sim-

[1] Sess. 23, can. 7. — [2] Tit. *de Ordinatis ab Episcop. qui renuntiavit.* — [3] Sess. 23, cap. 10, *de Reform.*

plices Sacerdotes posse conferre Minores, exceptio enim firmat regulam.

Prob. secunda pars : Quia Scriptura et universa traditio non alium assignat illorum Ordinum ministrum, quam solum Episcopum, et nulli alii legitur unquam concessa talis facultas, quantacumque fuerit aliunde necessitas.

Dices 1. Dicitur cap. *Requisivit*, supra citato, a non Episcopis quandoque conferri Ordines a prima Tonsura ad Subdiaconatum : ergo simplex Sacerdos potest conferre Subdiaconatum.

Resp. *Nego ant.* Cum Glossa : usque ad Subdiaconatum *exclusive*, ut probant verba sequentia, *conc. ; inclusive*, trans. ant. Dicitur enim infra de eo qui susceperit Minores a simplici Sacerdote, quod *poterit, si idoneus fuerit, ad Majores promoveri ;* Subdiaconatus autem est Ordo major, saltem hodie : unde diximus *saltem usque ad Diaconatum inclusive*. Circa quod

Nota. Antiquitus inter majores Ordines computabantur Episcopatus, Presbyteratus et Diaconatus tantum ; nam certum est Ordinem Subdiaconatus non fuisse inter majores Ordines annumeratum, nisi sæculo undecimo, ab Urbano II [1].

Hinc, probabilis est multorum sententia [2], docens simplicem Sacerdotem, ex commissione Summi Pontificis, conferre posse Subdiaconatum, cujus munus non habet relationem tam immediatam ad Christi corpus.

Dices 2. Innocent. VIII concessit Abbati Cisterciensi facultatem conferendi suis monachis Ordinem Diaconatus et Subdiaconatus : ergo, etc.

Resp. Cum gravissimis auctoribus [3] contra alios illud privilegium esse supposititium et fictum : 1° quia illius non meminit Concil. Trident. ; 2° quia hæc Bulla non reperitur in Bullario Romæ edito ; 3° quia in prima parte illius

[1] In cap. *A multis, de ætate, et qualitate Præfic.* — [2] Salm., *de Ordin.*, cap. 4, pag. 1, num. 28. — [3] Hallerius, *de Ministro Ordin.*, sect. 5, art. 2, § 2.

Bullæ Abbas Cisterciensis supplicat ut sibi renovetur privilegium suis monachis conferendi Tonsuram et Minores, et in secunda parte Summus Pontifex concedit facultatem conferendi Diaconatum et Subdiaconatum : ergo ultra petita concederet, quod repugnat stylo Curiæ Romanæ.

Hinc, concludes monumentum illud esse dubiæ et incertæ auctoritatis, ex quo consequenter nonnisi incertum et dubium deduci potest argumentum.

Diges 3. Chorepiscopi solebant olim conferre Diaconatum et Presbyteratum, ut constat ex variis Conciliis [1]; atqui illi erant simplices Sacerdotes, ut docet Damasus Papa [2]. Ergo, etc.

Resp. *Dist. maj.* Chorepiscopi qui erant ordinati Episcopi, *conc.;* qui erant simplices Sacerdotes, *nego maj.*

Itaque duo olim fuerunt genera Chorepiscoporum : aliqui erant veri Episcopi, quales nunc sunt Suffraganei, et de his loqui Concilia constat ex his Concilii Antioch. verbis : *Qui in vices Chorepiscopi nominantur, quamvis manus impositionem Episcoporum perceperint, et ut Episcopi consecrati sint*, etc.

Alii autem erant simplices Sacerdotes, qui, tanquam vicarii Episcopi in majoribus oppidis commorantes, exercebant aliquam Episcopi jurisdictionem supra reliquos Presbyteros, qualem nunc habent Archipresbyteri et Decani rurales, et de his loquitur Damasus Papa, si tamen ejus Epistola sit genuina, quam eruditi supposititiam demonstrant cum Morino [3].

[1] Silvius, Tournely. — [2] Epist. 4. — [3] Cap. 1 *Exercitationis*, 4, num. 5.

CONCLUSIO II.

Ad consecrationem Episcopi requiruntur tres saltem Episcopi, non quidem necessitate Sacramenti, sed præcepti Ecclesiæ.

PROB. PRIMA PARS : Quia hunc Episcoporum numerum exigunt Canones sacri : ergo, etc.

Can. 1 Apostolorum sic jubet : *Episcopus a duobus aut tribus Episcopis ordinetur.*

Canon. 4 Nicænus decernit : *Ordinari Episcopum ab omnibus aliis, si fieri possit, Provinciæ Episcopis, sin minus, a tribus saltem congregatis.* Refertur can. 1, dist. 64.

Innocent. 1, Epist. *ad Victricium Rothomagensem*, prohibet quemquam Episcopum consecrari, nisi a tribus Episcopis.

His accedit perpetua praxis Ecclesiæ, quæ, seclusa necessitate, nunquam contulit Episcopatum, nisi per tres Episcopos.

PROB. SECUNDA PARS. 1. Variis exemplis.

Innocent. I [1] mandat eos qui fuerant ab Evagrio, Episcopo Antiocheno, ordinati, recipi cum suis Ordinibus et honoribus ; atqui tamen a solo Paulino, prædecessore suo, fuerat ordinatus Episcopus, ut testatur Theodor. [2]. Ergo illius Ordinatio valida fuit, alias invalidæ fuissent Ordinationes ab eo factæ.

Concilium Regiense cum Armentario, qui ab uno Episcopo fuerat Ebreduni Episcopus ordinatus, dispensavit ut baptizatos confirmaret, et cum Ordinatis ab Armentario Clericis, ut in Ordinum suorum ministerio retinerentur.

PROB. 2. Ex dispensationibus SS. Pontificum.

Gregor. Magnus, interrogatus a B. Augustino, Anglorum Episcopo, quot necessarii sint Episcopi in Episcopi conse-

[1] Epist. 12 *ad Bonifacium*. — [2] Lib. v *Hist.*, cap. 24.

cratione, sic respondit : *Ut quidem in Anglorum Ecclesia in qua adhuc solus tu Episcopus inveniris, ordinare Episcopum non aliter nisi sine Episcopis potes, id est, solus potes.*

Henriquez [1] et alii referunt Gregorium XIII dispensasse cum Patriarcha Æthiopiæ, ut solus, sine assistentibus Episcopis, novos Episcopos consecrare posset, ubicumque operæ pretium esset.

Anno 1640, die 17 junii, D. Saulnier fuit consecratus Episcopus Andrevillensis ab illustrissimo Claudio d'Archey, Archiepiscopo Bisuntino, assistentibus D. de Vatteville, Episcopo Lauzanensi, et Phidulpho, Abbati Favernensi, ex dispositione Urbani VIII.

Anno 1664, die 20 jan., D. Antonius Petrus de Grammont, Archiepiscopus Bisuntinus, fuit consecratus a Div. Saulnier, Episcopo Andrevillensi, cui adstiterunt, indulto Alexand. VII, Claudius de Mesmay, Ecclesiæ Bisuntinæ Vicarius generalis, et Joannes d'Orival, Officialis Bisuntinus.

Quod hodiedum renovarunt Summi Pontifices in locis maxime missionum ad Exteros, quoties illarum nascentium Ecclesiarum consulit utilitas.

QUÆRES 1. *An carens Ordinatione valide et licite exerceat ejus munera?*

RESP. 1. Carens Ordine Sacerdotii vel Episcopatu, invalide exercet eorum munera, ut patet ex dictis, ubi de Ministro Sacramentorum in genere et in singulari, si Baptismum excipias et Matrimonium.

2. Carens Ordinibus majoribus illicite exercet eorum munera. Hinc Clericus qui sine Ordine officium Diaconi vel Subdiaconi solemniter exercet, peccat graviter, et incurrit *ipso facto* irregularitatem et excommunicationem *ferendæ sententiæ* [2], ut dicemus ubi de censuris et irregularitatibus. Secus si sit Laicus, ut tenet probabilior sententia [3].

[1] Tom. I suæ *Summæ*, lib. x, cap. 24. — [2] Ex cap. 1 et 2 *de Cleric. non Ordin.* — [3] S. Ligor., *de Sacram. Bapt.*, num. 116

3. Carens Ordinibus minoribus, licite eorum exercet munera, ut docent omnes.

QUÆRES 2. *Quomodo et quando supplendi sint defectus commissi in Ordinatione?*

RESP. *Cum distidctione.*

Ad PRIMUM : Vel defectus est circa valorem Sacramenti, vel circa accidentalia.

Si sit *circa valorem*, snpplendus est, ut pater, cum Ordinatio sit invalida. Quod si Sacramentum constet duplici materia et forma, juxta plurium sententiam, ut supra, sic procedendum est : si defectus est in parte antecedenti, v. gr. in traditione calicis et patenæ, totum Sacramentum est interandum, quia potestas in corpus Christi mysticum fundature in potestate in corpus Christi reale; unde posterior potestas consistere non potest absque priore. Secus vera si defectus est in parte sequenti, v. gr. in verbis : *Accipa Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata*, etc.; tunc enim sufficit illum suppleri, quia potestas prior bene consistere potest absque posteriore.

Si defectus sit *circa accidentalia*, v. gr. si defuerit unctio manuum in Ordinatione Presbyteri initiandi, pariter quamprimum suppleri debet ab eodem Episcopo, si fieri possit, allias taliter ordinatus, negligendo reparare defectum vel cum eo in Ordine suscepto ministrando, peccaret graviter; non incurreret tamen irregularitatem de qua in superiori quæsito.

Ad SECUNDUM : Vel defectus est circa essentialia, vel circa accidentalia.

Si sit *circa essentialia*, communior sententia docet illum supplendum esse tempore statuto ab Ecclesia pro collatione Ordinum ex capite *Presbyter*[1] quod, loquens de impositione manus, dicit : *Quod si omissum fuerit aliquatenus iterandum, sed statuto tempore ad hujusmodi Ordines confe-*

1 Cap. *Presbyt.*, *de Sacram. non iterand.*

rendos caute supplendum quod per errorem extitit prætermissum.

Si sit *circa accidentalia*, poterit iterari quovis die et a quovis Episcopo, simulque conferri Ordines tam majores quam minores ,adhibitis solis solemnitatibus probabiliter necessariis ad valorem [1].

CAPUT V.

DE SUBJECTO ORDINIS.

Quæres 1. *Quinam sit subjectum Ordinis?*

Resp. Est homo baptizatus et masculus, nam : 1° Baptismus est janua ad omnia alia Sacramenta; ergo solus baptizatus est capax aliorum Sacramentorum. Mulieres, jure divino, arcentur a sacris mysteriis [2] : turpe est mulierem loqui in ecclesia. Ratio Div. Thom. hæc est [3] : quia sacramentum Ordinis eminentiam gradus significat; atqui in sexu femineo non potest aliqua gradus eminentia significari, dicente Apostolo [4] : *Mulier discat in silentio cum omni subjectione; docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio:* ergo, etc.

Nec obest quod in primitiva Ecclesia erant Subdiaconissæ, Diaconissæ, Presbyteræ et Episcopæ; illæ sic vocabantur, non ab aliquo Ordine, sed a viris suis, qui cum ad Ordines Episcopatus, Presbyteratus, etc., assumebantur, eas, ex mutuo consensu, derelinquebant, aut in sæculo voto castitatis obstrictas, aut in monasteriis solemniter professas, ut constat ex Concil. Altissiodorensi [5] : *Non licet Presbytero, post acceptam benedictionem, in uno lecto cum Presbytera sua dormire.*

Quæres 2. *Quid requiratur ad validam Ordinum receptionem?*

[1] S. Ligor., lib. VI, num. 759.—[2] I Cor. XIV.— [3] Quæst. 32, art. 1.— [4] I ad Tim. II. —[5] Can. 21.

Resp. In adulto requiritur *intentio,* sine qua nulla et invalida foret Ordinatio, ut probavimus in tractatu *de Sacramentis in genere.*

Dixi *in adulto*, quia controvertitur utrum pueri ante usum rationis possint valide ordinari : negant Durandus et Tournely, affirmat Div. Thom. hic [1], quia Sacramenta quæ non in actu, sed in potestate consistunt, conferri possunt ante ullum suscipientis actum; sic conferri potest Confirmatio, non vero Pœnitentia nec Matrimonium, quia de illorum essentia est actus, nempe contritio et confessio in sacramento Pœnitentiæ, et consensus in Matrimonio ; atqui sacramentum Ordinis non in actu, sed in potestate consistit : ergo conferri potest ante ullum suscipientis actum, et consequenter parvulo, amenti, etc., licet sint incapaces consensus.

Parvulus tamen sic ordinatus, nec ad votum castitatis, nec ad officium divinum recitandum teneretur, nisi sponte, post adeptum rationis usum, suam Ordinationem ratam habuisset.

Quæres 3. *Quot requirantur ad licitam Ordinum susceptionem ?*

Resp. Requiruntur decem, scilicet :

1° *Vocatio Dei*, ex Apostolo [2] ; 2° *proprius Episcopus ;* 3° *status gratiæ ;* 4° *confirmatio ;* 5° *congruæ sustentationis titulus ;* 6° *ætas legitima ;* 7° *tempus a jure statutum pro Ordinationibus ;* 8° *observatio interstitiorum ;* 9° *ut Ordinatio non fiat per saltum ;* 10° *immunitas ab omni irregularitate et censura,* de quibus hic singulatim pauca tot paragraphis.

§ I.

De vocatione.

Nota. Vocatio, generatim sumpta, considerari potest vel ex parte Dei vel ex parte hominis.

[1] Quæst. 29, art. 2. — [2] Hebr. v.

Vocatio *ex parte Dei* in genere definiri potest: *Voluntas Dei præordinantis, eligentis et vocantis nos.* Et duplex est: alia ad gratiam, alia ad gloriam, ut ad finem nostrum ultimum. De ista non est quæstio.

Vocatio vero sequitur electionem, ut ait S. Augustinus: *Prævenit ut vocemur* [1].

Alia specialis est vocatio ad perfectionem et ad evangelicum ministerium, de qua nunc agitur, et definiri potest: *Voluntas Dei præordinantis, eligentis et vocantis ad ministerium Ecclesiasticum efficiendo vocatum ad hoc idoneum.*

Ex parte hominis, seu *subjective sumpta*, vocatio definiri potest: *Inclinatio, gustus, determinatio et aptitudo ad Ecclesiastica munia peragenda.*

Dicitur 1° *inclinatio*, quam ipse Deus imprimit per gratiam vocantem et sollicitantem, dicens Apostolus: *Me segregavit ex ventre matris meæ, et vocavit per gratiam suam.*

Dicitur 2° *gustus*, quo fit ut homo sibi placeat in iis quæ Dei sunt [2].

Dicitur 3° *determinatio*, non vero simplex velleitas vel aliqualis propensio, sed quid permanens et certum, cum animo perpetuo clericandi.

Dicitur 4° *aptitudo*, ut adducantur ea quæ sunt ad officium peragendum necessaria, et ea quæ obstare possunt adimantur. His notatis,

Quæres 1. *Utrum vocatio necessaria sit ad Ordines suscipiendos?*

Resp. *affirmat.* Nam vocationis necessitas patet ex Apostolo: *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron* [3].

Nec enim ipse Christus *seipsum clarificavit ut pontifex fieret; sed qui locutus est ad eum: Filius meus es tu... Tu es Sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech* [4].

[1] *De Grat. et lib. arb.* — [2] Conf. Epist. D. Hieronym. *de Vapor.* — [3] Hebr. v. — [4] Hebr., ibid.; conf. Act. Apost.; I Joan. I, 15; Luc. X, Jerem. IX, 23, 21.

Ratio, quia nemo sine magnis difficultatibus potest suæ saluti consulere, nisi qui rite suo fungitur officio; nemo autem rite fungitur officio, nisi qui ad id idoneus est per gratiam Dei, juxta illud Apostoli: *Sufficientia nostra ex Deo est, qui et idoneos nos fecit ministros novi Testamenti* [1]. Unde Div. Thomas dicit quod Deus illos quos ad aliquid eligit, ita præparat et disponit, ut ad id quod eliguntur, inveniantur idonei [2]: *Qui vero se ingerit... non accipit benedictionem, sed maledictionem*, inquit S. Anselmus [3]: ergo, etc.

QUÆRES 2. *Quænam sunt ordinaria divinæ vocationis signa?*

RESP. Præter ea quæ sunt in supra laudata definitione, alia sunt: 1° scientia conveniens unicuique Ordini suscipiendo [4].

2° Probitas vitæ, de qua diximus supra.

3° Recta intentio, nimirum desiderium vacandi divinæ gloriæ, et saluti animarum.

4° Electio superiorum, et spiritualis directoris consensus datus, post serium examen, ad quod se præbere debet candidatus, nude et aperte intima cordis sui reserando, et consilia Directoris in praxim reducendo.

Nota. Hæc quamvis deesse non debeant, non sunt tamen infallibilia signa vocationis, cum sæpe inveniantur in iis qui ad Ordines non sunt a Deo vocati, et vice versa.

§ II.

De proprio Episcopo.

Nota 1. Ut Ordinatio sit licita, necesse est ut a proprio Episcopo suscipiatur, vel ab alio, de ejus licentia (et quidem expressa, non præsumpta); alias *ordinans a collatione Ordinum per annum, et ordinatus a susceptorum Ordinum*

[1] II Cor. III. — [2] S. Thom., p. 3, quæst. 27, art. 4. — [3] In cap. III ad Hebr. — Conf. Trident., sess. 23, cap. 4, 11, 13 et 14, et sess. 22, cap. 2.

executione, quamdiu Ordinario videbitur expedire sit suspensus, inquit Tridentinum [1]. Proprius autem Episcopus est ille qui ordinariam habet jurisdictionem in subditum. Porro

Diximus, vel *de ejus licentia*, quod fit per litteras vulgo *Dimissoriales* dictas, quibus initiando conceditur licentia ut a tali vel a quocumque Episcopo communionem habente cum S. Sede Apostolica Ordinationem recipiat, *ea tamen conditione*, saltem subaudita, *ut suo Episcopo remaneat subditus*. Si quis enim obtineat ut alterius Episcopi subjectus fiat, litteræ illæ *Remissoriales* appellari solent, circa quod

Nota. 1° Hujusmodi litteras dimissoriales Episcopus, etsi nondum consecratus, modo possessionem adeptus, concedere valet, durantque donec revocentur, cum sint gratiosæ. 2° Eas Vicarius generalis dare non potest, nisi vel ipse mandatum habeat speciale, vel Episcopus in remotis habitet, atque versetur [2]. 3° Non licet capitulis Ecclesiarum, *sede vacante,* infra annum a die vacationis, quacumque ex causa, *dimissoriales* concedere, nisi pro Tonsura, quia non est Ordo [3].

Nota. 2 Aliquis quadruplici capite censetur subjectus Episcopi relative ad Ordines suscipiendos, nempe ratione originis, domicilii, Beneficii et famulatus, unde [4]

1° *Ratione originis,* id est, ut naturaliter ortus sit in ea diœcesi in qua ad Ordines promoveri desiderat, dummodo ibi natus non fuerit ex accidenti [5].

Hinc, si fortuito alicubi natus sit, debet ordinari ab Episcopo veræ et naturalis patris originis, id est loci in quo pater domicilium habet [6].

Si vero filius sit *illegitimus,* attenditur origo matris; si sit *expositus,* locus in quo fuit expositus; si ex *infidelibus*

[1] Trident., sess. 23, cap. 8 *de Reform.* — [2] Ex cap. 3 *De Temp. Ordin.*, in 6. — [3] Concil. Trident., sess. 7, cap. 10. — [4] Conf. Bullam Innoc. XII, *Speculatores*, anno 1694. — [5] Ex supra dicta Bulla. — [6] S. C. C. 15 febr. 1704.

ptizatus, locus in quo baptisma recepit. Sic jure statum est.

2° *Ratione domicilii*, quod acquiritur vel per habitationem decennalem, vel per translationem majoris partis bonorum in eum locum, et successivam permanentiam per aliquod tempus notabile ; sed tunc ordinandus jurare debet se *vere et realiter habere animum perpetuo ibidem permanendi* [1].

Quod si, relicto proprio domicilio, acquirat domicilium in loco originis, ordinandus erit ab Episcopo originis, cum testimonialibus tamen Episcopi prioris domicilii. *Item*, habens diversa domicilia, poterit ab utrolibet Episcopo ordinari, modo in iis fere æqualiter habitet [2]. *Item*, qui in una diœcesi natus est, in alia habet domicilium, et in tertia beneficium, a quovis trium illorum Episcoporum potest ordines vel dimissorias accipere.

3° *Ratione Beneficii*. Sed quatuor desiderantur, nempe: 1° ut Beneficium quodcumque sit pacifice possideatur ; 2° ut non fuerit obtentum in fraudem Episcopi originis vel domicilii : plures tamen valde probabiliter negant hujus conditionis necessitatem, tum quia ex regula juris, in 6, *non censetur dolo facere qui utitur jure suo ;* sed Episcopus non habet alicui conferendi Beneficium ut possit eum ordinare ; tum quia jus [3] indistincte concessum est Episcopis ordinare alios ratione Beneficii ; 3° ut detractis oneribus, *per se* sufficiat ad honestam vitæ sustentationem, habita ratione loci ubi ordinandus vivere debet ; 4° ut ante ordinationem exhibeantur ordinanti litteræ testimoniales Episcopi, tum originis, tum domicilii, super ordinandi *natalitus*, *ætate*, *moribus* et *vita*.

4° *Ratione famulatus*, in quo requiruntur : 1° ut Episcopus per triennium ordinandum aluerit secum in suo aliali servitio ; 2° ut intra mensem conferat ei, quacumque

[1] Ita Bulla Innocentiana. — [2] Ita S. Congreg. — [3] Cap *Cum nullus, de Temp. ordin.*

fraude cessante, Beneficium sufficiens ad congruam sustentationem ; 3° ut exhibeantur litteræ testimoniales Episcopi originis et domicilii, ut supra dictum est [1].

Quæres 1. *Utrum Episcopus possit dispensare cum alieno ordinando super aliquo impedimento canonico ?*

Resp. *Probabilius negative,* nisi aliter declaretur in litteris *dimissorialibus.* Ratio, tum quia privilegia non extenduntur extra casum expressum ; tum quia in disparatis et non connexis non fit illatio.

Sed si quis fuerit dimissus ad Subdiaconatum, et Minores nondum susceperit, vel ad Minores aut primam Tonsuram, et nondum sit confirmatus, bene potest Minores aut Confirmationem conferre, quia in majori necessario includitur minus in eadem linea et genere.

Quæres 2. *A quonam Episcopo debeant ordinari Religiosi eorumque novitii.*

Resp. 1. Religiosi suscipere debent Ordines ab Episcopo diœcesis in qua situm est eorum monasterium, omnia enim privilegia in contrarium sublata sunt a Gregorio XV, Benedicto XIII et Clemente VIII [2].

Si tamen Episcopus ordinarius non habet Ordinationem, superior potest dare litteras dimissoriales ad alium Episcopum, sub duobus conditionibus a Bened. XIV (*Notif.* xxiii) requisitis : 1° ut scilicet ordinandus præ se ferat attestationem Vicarii Generalis vel Cancellarii Episcopi, de impedimento, sub pœna lata in ordinantes sine dimissoriis ; 2° ut candidatus Regularis examinetur ab Episcopo ordinante.

2. Novitii Regularium ordinandi sunt vel ab Episcopo originis aut domicilii, ut tenet Suarez, vel ab Episcopo novitiatus, modo per notabile tempus jam ibi manserint, et juramentum præstent se nunc habere animum ibidem perpetuo manendi.

[1] Vid. S. Ligor., lib. vi, num 780. — [2] Bened. XIII, Bulla *In supremæ.*

Nota. Olim Abbates primam Tonsuram et minores Ordines conferebant, etiam alienis; at Tridentinum hujus generalis facultatis exercitium restrinxit ad eorum solos subditos [1].

§ III.

De statu gratiæ.

Certum est quod, cum Ordinatio sit Sacramentum vivorum, requiratur status gratiæ; sed simplex status actualis gratiæ non sufficit ad sacri Ordinis dignitatem, verum requiritur sanctitas comprobata et bonitas excellens, ut incte probat S. Alphonsus de Ligorio [2], dicens: *Ut quis ad sacri Ordinis dignitatem ascendat, non sufficit simplex et actualis status gratiæ, sed requiritur etiam bonitas præcellens et habitualis.*

Probatur etiam ex S. Thom. [3], qui dicit: *Ad idoneam executionem Ordinum non sufficit bonitas qualiscumque, sed requiritur bonitas excellens.*

Hujus rationem reddit S. Doctor [4], addens alio in loco *Sacerdotem excellere Religiosum quantum ad dignitatem, quia per sacrum Ordinem aliquis deputatur ad dignissima ministeria... ad quod requiritur major sanctitas interior, quam requirat etiam religionis status.* Hinc S. Augustinus: *Vix bonus Monachus bonum facit Clericum.*

At cum Deus mirabilis in sanctis suis, statim possit animam erigere ad summam perfectionem; cumque neque Ecclesiæ præceptum, neque præsentis disciplinæ consuetudo coget ad probandos sola temporis diuturnitate candidatos, ad prudentem Confessarium, inquit S. Alph. de Ligorio [5], spectabit cognoscere, an pœnitens vel temporis experimento, vel alia via sit convenienter probatus atque dispositus.

[1] Sess. 23, cap. 10; Bened. XIV, *de Synod.*, cap, 10. — [2] Lib. VI, num. 63 in libri dissertatione. — [3] *Suppl.*, quæst. 35, art. 1, ad 3. — [4] 2 2, quæst. 184, art. 6. — [5] Loco cit., num. 70.

Et interdum præcipiuntur exercitia spiritualia ante ordinationes peragenda [1], et Trident. mandat ut Episcopus per fide dignos diligenter inquirat de vita et moribus ordinandorum *an habitu, gestu, sermone aliisque rebus nisi grave ac religione plenum præ se ferant* [2].

§ IV.

De Confirmatione.

Ad licite suscipiendum primam Tonsuram, requiritur ut initiandus sit confirmatus, ex Concilio Trident. dicente: *Non initientur qui Sacramentum Confirmationis non susceperint.*

Communissime tamen docent Doctores, cum Suarez, id obligare tantum sub levi; quia materia cum sit levis, Concilium simpliciter imperans nihil aliud addendo, censetur velle tantum obligare sub levi. Quod extenditur ad omnes Ordines exemplo Apostolorum, qui nonnisi in Pentecoste fuerunt confirmati. Verum nullus hodie admittitur ante receptam Confirmationem.

§ V.

De congruæ sustentationis titulo.

Nota. Titulus est jus percipiendi fructus annuos juxta taxam ab Episcopo determinatam, pro honesta Clerici sustentatione.

Congruæ sustentationis titulus ita necessarius est, ut qui ficto titulo ordinatus fuisset, sequeretur: 1° quod ab exercitio Ordinum, *ipso jure,* suspensus foret, quam pœnam decretam cap. *Per tuas,* et cap. *Si quis, de Simonia,* innovavit Concil. Trident. [3]; 2° quod Episcopus *scienter* or-

[1] Innoc. XI, per S. C. Episcop. Regul., 9 octob. 1682. — [2] Sess. 22, cap. 1 *de Reform.* — [3] Sess. 23, cap. 11 *de Reform.*

inanis, vel dimissorias concedens, teneatur ipsum alere, quidem ille titulum habeat, si Clericus aliunde non possit vivere [1].

Nota. Si titulus quo suscepit Subdiaconatum casu pereat, non potest candidatus ad alios Ordines ascendere sine novo titulo.

Quæres : *Quotuplex est titulus ad Ordines?*

Resp. Quadruplex distinguitur, seu ex quadruplici capite oriri potest; scilicet :

1° *Ex Beneficio* sequentibus vestito conditionibus : 1° si sit verum et proprie dictum ; 2° si canonice et pacifice possideatur ; 3° si sit perpetuum, ut status clericalis perpetuus est; 4° si sit sufficiens ad congruam Clerici sustentationem, juxta æstimationem in diœcesi habitam, oneribus missarum demptis, si quæ sint, quod tamen Episcoporum judicio relinquitur [2].

Nota. Capellaniæ etiam sæculares habentur ut vera beneficia, modo vestiantur iisdem conditionibus ac ipsa.

2° *Ex patrimonio,* quod debet esse : 1° perpetuum, ut supra ; 2° fundatum in reditu certo, fixo ac libero, et hypotheca munitum, sive in rebus immobilibus, sive mobilibus, v. gr. censibus redimibilibus, syngraphis nominativis debiti publici, societatum, etc., sit collocatum ; 3° in curia episcopali approbatum, idque est inalienabile, nisi probet Clericus se aliunde habere unde vivat.

3° *Ex pensione*, tum ecclesiastica, tum laicali, modo debitis formis fulciatur.

4° *Ex paupertate.* Quo titulo *paupertatis* soli Regulares professi ordinantur, non Novitii, exceptis Religiosis Societatis Jesu, qui post vota simplicia ordinari possunt, quin superiores teneantur illos alere, si inde a Religione ejiciantur, ut declarat Bened. XIII (ann. 1724, 14 junii, Vide Croix, num. 188 et seqq.

[1] x cap. *Cum secundum, de Prob.;* et cap. *Accepimus, de Ætate et qualitate ordin.* — [2] Benedict. XIV, *de Synod. diœces.*, lib. XII, cap. 9.

§ VI.

De ætate legitima.

Pro Tonsura requiritur ut initiandus polleat usu ratio nis; pro Ordinibus minoribus, nulla ex jure assignatu ætas; at vero pro sacris Ordinibus, ætas legitima est an nus 22 pro Subdiaconatu, 23 pro Diaconatu, 25 pro Presbyteratu. Ita statuit Trident. [1], sed sufficit ut annus præscriptus sit incœptus. Sed

Nota 1. Ætas non computanda est a die Baptismatis, sed nativitatis, et de hora ad horam computata. Hinc qui mane diei in cujus vespere complet ætatem requisitam non potest ordinari, ut probabilior tenet sententia. Ratio, quia lex exigit ut annus sit incœptus. Porro, qui 21 an num nondum implevit, non potest dicere se 22 annum attigisse. Unde requiritur annus constans 365 diebus, vel 366 si sit bissextilis.

Nota 2. Qui *scienter* et *temerarie* sine legitima ætate et absque papali dispensatione ordinatur, incurrit suspensionem perpetuam *ipso facto* ab Ordinis suscepti Papæ reservatam [2], nisi sit occulte contracta, quo in casu potest Episcopus delinquentem ab ea absolvere [2].

§ VII.

De tempore statuto.

Quæres: *Quonam tempore Ordines conferri possint?*

Resp. 1. Prima Tonsura quocumque die, hora et loco potest licite conferri. Ita statuit Pontificale Romanum.

2. Ordines minores *omnibus generatim* dari possunt die quo Ordines majores, et etiam feria quarta aut sexta ante generalem Ordinationem, ubi sic fert consuetudo.

[1] Sess. 21, cap. 12 *de Reform.* — Cap. *Cum ex Sacrorum*, in *Extrav.* Pii II. — [2] Trid., sess. 24, cap. 6.

Dixi *omnibus generatim;* nam, ex jure, *licitum est Episcopis dominicis aut festis diebus* (de præcepto etsi suppresso) *unum aut duos ad Minores Ordines promovere* [1], quod sententia communissima ad plures quam duos extendit, modo Ordinatio generalis non sit [2].

Ordines vero Majores conferri possunt tantum in sabbatis Quatuor Temporum, sabbato ante Dominicam Passionis et sabbato sancto.

Episcopatus autem potest dari quovis die dominico [3], imo et in natalitiis Apostolorum, etiam die festivo, ut habet Pontificale Romanum [4], *si Summus Pontifex hoc speciatim indulserit.*

Nota 1. Facultas extra tempus Ordinationes faciendi, a solo Summo Pontifice concedi potest; quod si secus fiat, ordinans erit suspendendus a collatione Ordinum [5]; Ordinatus vero suspensus erit *ipso facto* [6].

Nota 2. Sacri et Majores Ordines conferri debent intra Missam, et ad illos Ordinati omnes debent communicare: Presbyteri quidem sub gravi ratione sacrificii complendi, Diaconi autem et Subdiaconi *probabilius*, nonnisi sub levi; communio enim nihil habet commune cum eorum ordinatione.

At consulitur tantum ordinandis in Minoribus, siquidem passim extra Missam ordinantur.

[1] Alex. III, cap. *de eo temp. ordin.* — [2] Ita Suarez, S. Antonin., Salmant. et alii, apud S. Ligor., lib. VI, num. 794. — [3] Ex cap. *Ordinationes* 1, et cap. *Quod dic*, distinct. 75. — [4] *De Consecr. Electi in Episc.* — [5] Cap. 2 et 8 *de Temp. ordin.* — [6] Ex *Extrav. Pii II, Cum ex sacrorum.*

§ VIII.

De interstitiis servandis.

Nota. Observatio interstitiorum, ex Tridentino [1], in hoc consistit, *ut nonnisi post annum a susceptione Minorum Ordinum, quisquam ad sacros Ordines promoveatur, nisi necessitas aut Ecclesiæ utilitas, judicio Episcopi, aliud exposcat.*

Hinc, qui eodem die Minores simul cum Subdiaconatu, vel duos Ordines sacros exciperet, non solum peccaret graviter contra prohibitionem Tridentini [2], verum etiam incurreret suspensionem ab illorum exercitio, et in irregularitatem incideret ad alios Ordines suscipiendos [3]. Qui ordinatur continuatis diebus extra tempora, incurrit suspensionem; secus, si diversis diebus, non servatis interstitiis sed legitimis temporibus.

Quæres: *Quodnam temporis intervallum excurrere debeat inter unum et alium Ordinem?*

Resp. 1. Inter Minores Ordines requiritur aliquod tempus indeterminatum a jure, *nisi Episcopo aliud expedire magis videatur*, inquit Tridentinum [4], licetque Episcopus laudabilius agat non dispensando, potest tamen dispensare in hoc ex quacumque causa, ut duo Minores vel quatuor simul eodem die suscipiantur. Nihil autem impedit quominus cum Minoribus conferatur prima Tonsura, cum non sit Ordo [5].

2. Ut a Minoribus ascendatur ad Subdiaconatum, requiritur spatium anni, ex Tridentino [6], *nisi necessitas aut Ecclesiæ utilitas judicio Episcopi aliud exposcat*, ecclesiæ scilicet cui adscribitur. *Utilitas* autem intelligitur, illa quæ quomodocumque conducit ad bonum Ecclesiæ, in-

[1] Sess. 23, cap. 11, de *Reform.* — [2] Sess. 23, cap. 3. — [3] Ex cap. *Innotuit, de Eo qui fuerit;* S. C. 7 maii 1707, in Boviensi; Benedict. XIV, *Notif.* XVI. — [4] Sess. 23, cap. 11. — [5] S. Ligor., lib. VI, num. 795.— [6] Loco citato.

quit S. Alphonsus. At licet sub gravi prohibeatur suscipere Subdiaconatum sine dispensatione ante annum, nulla tamen censura est incurrenda.

3. Ut ascendatur a Subdiaconatu ad Diaconatum, annum pariter requirit Tridentinum; ad quod tamen dispendandum, jam non necessitas, vel utilitas Ecclesiæ, sed quævis sufficit rationabilis causa, ex illo Trident. : *Nisi aliud Episcopo videatur.*

4. Ut ascendatur a Diaconatu ad Sacerdotium, ad minus requiritur spatium anni (intellige ecclesiastici, id est a Quatuor Temporibus ad Quatuor Tempora anni sequentis), *nisi ob Ecclesiæ utilitatem ac necessitatem aliud Episcopo videatur;* quæ verba S. Concilii Congregatio declaravit intelligenda esse disjunctive, ita ut sufficiat utilitas ab Episcopo recognita.

5. Ut quis ascendat ad Episcopatum, debet *in sacro Ordine antea saltem sex mensibus esse constitutus* [1].

Nota 1°. Dispensare quoad interstitia ad Episcopum pertinet, etiam respectu Regularium; non potest autem dispensare cum alieno sibi dimisso, sine habita facultate. 2° Potest et Vicarius Generalis, si habeat mandatum generale. Item Capitularis, cum succedat in ordinaria jura Episcopi. Ita S. C. Concil.

§ IX.

De Ordinatione per saltum.

Requiritur ut Ordinatio non fiat per saltum, id est, ut non suscipiatur Ordo superior, omisso inferiori; alias sic ordinatus esset ab exercitio ordinis sic suscepti suspensus [2], quousque Episcopus dispenset. Qui vero susciperet

[1] Trid. 4, sess. 22, cap. 2, *de Reform.* — [2] Cap. *Tuæ litteræ*, et *de Clerico per saltum ordin.*

Ordines Minores ante Tonsuram, peccaret quidem mortaliter, sed non incurreret suspensionem [1].

Nota. Qui susciperet superiorem Ordinem ante inferiorem, valide susciperet, quia traduntur distinctæ potestates.

Excipitur tamen Episcopatus, qui valide suscipi nequit ante Sacerdotium. Ratio, vel quia ille nonnisi istius extensio est, ut plures probabiliter docent post Div. Thomam, vel *communius* et verius, quia Episcopalis character ex institutione divina præsupponit essentialiter Ordinationem Presbyteri, ut dictum est supra [2].

§ X.

De immunitate ab omni irregularitate et censura.

Nota. Quid sit Irregularitas, vide cap. VIII; quid sit Censura, confert tract. *de Censuris.*

Ordinandus debet esse immunis a censura et irregularitate; nam censura privat bonorum Ecclesiæ participatione, et irregularitas inhabilem facit ad Ordinem licite suscipiendum; sed

QUÆRES: *Utrum, cum Episcopus ante Ordinationem, sub excommunicatione, per Archidiaconum præcipit ne quis aliquo canonico defectu implicitus audeat ad suscipiendos Ordines accedere, valida sit hujus Ordinatio?*

Nota. Si allocutio, inquit Benedict. XIV [3], fiat ad eum, quem diximus, modum juxta Pontificale, patet Ordinationem validam esse. Difficultas tunc oritur, cum Episcopus, Pontificalis prætergressus limites..... declarat sibi non esse intentionem non ordinandi eum, etc. Unde

RESP. Ex eodem Bened. XIV [4], Ordinantis exploranda est intentio. Si ipse asserat suam intentionem protesta-

[1] S. Ligor., lib. VI, num. 793. — [2] Cap. II, concl. 3. — [3] *De Sacrific. Missæ*, sect. 2, § 70. — [4] Loco cit., § 74.

ioni alligasse, Ordinatio absolute iterari debet; si vero Episcopi intentio sit dubia, Ordinatio erit sub conditione repetenda. Ita etiam S. Ligor. [1].

CAPUT VI.

DE EFFECTIBUS ET OBLIGATIONIBUS ORDINIS.

Quæres 1. *Quot sint effectus et obligationes Ordinis?*

Resp. Sunt tres effectus, et tres præcipuæ obligationes ro evectis ad Majores Ordines.

Primus effectus est gratia sanctificans in augmento uia est Sacramentum vivorum.

Secundus effectus est gratia sacramentalis, quæ definiur: *Gratia habitualis sacræ potestatis traditiva, annexum us habens ad gratias actuales necessarias ad officia cuilibet Ordini propria rite persolvenda.*

Tertius effectus est character; idque constat tum ex dicis in dissert. *de Sacramentis in genere;* tum ex usu et praxi Ecclesiæ, quæ in hæresi et extra Ecclesiam rite ordinatos, redeuntes ad sinum suum, nusquam iterum ordinari permisit.

Hinc, licet propter nonnulla immania crimina, honor, beusque Ordini conveniens, ab Ecclesia quandoque aufeatur, non aufertur tamen interna potestas, vi cujus etiam excommunicati et degradati, valide semper, licet illicite, Ordinis a se suscepti functiones exercent.

Obligatio prima est recitatio Horarum Canonicarum, de uibus satis in tract. *de Obligationibus*.

Obligatio secunda est *cælibatus*, secundum quem illi qui n Ecclesia Latina sacris Ordinibus initiantur, nec Matrimonium contrahere, nec Matrimonio prius contracto uti ossunt [2]. In Ecclesia vero Græca, licet quidem Ordinibus

[1] Lib. VI, num. 784. — [2] Ita statutum est in Concil. Eliberit., ann. 305, can. 33; Concil. Carthagin. II, ann. 307, can. 2.

sacris initiatis (excepto Episcopatu) retinere uxores legitimas ante ordinationem ductas et omni jure conjugali uti [1], sed omnino sub pœna depositionis prohibitum est eis post ordinationem ducere uxores [2].

Obligatio tertia est deferendi habitum et tonsuram, de quibus infra.

At quia pseudoreformati, quorum *omnis tragœdia exit in catastrophem comicam*, ut ait Erasmus, insano quodam furore sacrum cælibatum insectati fuerint, contra quos Trident. sanxit [3]: *Si quis dixerit Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem solemniter professos, posse Matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica vel voto, anathema sit;* contra illos detractores probandum est hanc continentiæ legem esse perantiquam, convenientem, neque juri divino, neque juri naturali repugnantem. Sit ergo

CONCLUSIO I.

Continentiæ lex sacris ministris imposita est in Ecclesia antiquissima.

Prob. Illa lex antiquissima dicenda est quæ fundatur in exemplo Apostolorum, in consuetudine ab ipsis apostolicis temporibus universaliter fere recepta, atque in antiquissimis Conciliorum et Pontificum sanctionibus; atqui talis est lex continentiæ sacris ministris imposita.

Prob. min. per partes.

Prob. prima pars. Apostolus [4] dicit: *Oportet Episcopum continentem esse... Diaconos similiter pudicos.* Cujus ipsos Apostolos fuisse in exemplum constat ex Tertulliano dicente: *Petrum solum invenio maritum per socrum... Cæteros cum maritos non invenio, aut spadones intelligam ne-*

[1] Ex Concil. Trullano, can. 2. — [2] Ibid., can. 6. — [3] Sess. 24, can. 9. — [4] I ad Tit. III, 2.

cesse est, aut continentes[1]. Item et fortius S. Hieronymus[2]: *Christus virgo, virgo Maria, utriusque sexus virginitatis dedicavere principio : Apostoli vero virgines, vel post nuptias continentes.* Exinde, licet lex proprie dicta nondum verbis condita fuisset, invaluit tamen in Ecclesia universalis consuetudo servandi continentiam, cujus testes sunt Origenes, Hieronymus, Eusebius et Epiphanius, unde

PROB. SECUNDA PARS. 1° Quidem jure optimo contendunt eruditi viri B. Petrum Apostolum, omnes Episcopos, Presbyteros, Diaconos in Ecclesia Latina continentiæ legi subjecisse. 2° Tertullianus, de clero africano : *Quanti*, inquit, *in ecclesiasticis Ordinibus de continentia censentur, qui Deo nubere maluerunt*[3]. Ipsemet in exemplum se dedit qui cum in majorem clerum cooptatus fuisset, se a conjuge separavit[4]; atqui inde factum est, ut hæc lex vel consuetudo Conciliorum et Pontificum decretis brevi suffulta fuerit, unde

PROB. TERTIA PARS. 1° *Ex Concil. Carthagin. II*, anno 390, can. 2, ubi dicitur : *Placuit et condecet sacrosanctos Antistites et Dei Sacerdotes... continentes esse in omnibus, ut quod Apostoli docuerunt et servavit antiquitas, nos quoque custodiamus.* — In altero Carthagin. Concil. V[5] legitur : *Placuit Episcopos et Presbyteros et Diaconos, secundum priora statuta, etiam ab uxoribus contineri.* Idem constat ex multis aliis omnium Ecclesiarum et temporum Conciliis.

2° *Ex Summis Pontificibus.* S. Siricius, anno 385 florens, ejus legis meminit tanquam ab Apostolo institutæ, transgressoresque tanquam reos legis animadvertit. Eamdem legem supponunt Innocentius I, Gregorius Magnus, Zacharias, anno 743, et alii perplures qui nunquam innuunt se novam legem condere, sed ab apostolica sanctione

[1] Lib. *de Monogomia*, cap. 8. — [2] In Apolog. *contra Jovinian.*, seu Epist. 48 *ad Epimachium.* — [3] Lib. *de Exhortatione Castit.*, cap. 11. — [4] In lib. *de Veland. Virg.*, cap. 10. — [5] Ann. 398, can. 8.

profectam urgere, aut restaurare. Hinc Eusebius Cæsariensis [1] dicit, *secundum leges Novi Testamenti, debere sacris initiatos ab uxoribus abstinere.* Ergo lex continentiæ sacris ministris imposita suum habet fundamentum in exemplo Apostolorum, in consuetudine universali Ecclesiæ, in Conciliorum atque Pontificum decretis. Ergo antiquissima censenda est.

CONCLUSIO II.

Continentiæ lex sacris ministris imposita, est clericali statui convenientissima.

Prob. Illa lex est clericali statui convenientissima, quæ vitæ sanctimoniam præ se fert; quæ sacris muneribus rite obeundis conducit; atqui talis est continentiæ lex sacris ministris imposita.

Prob. prima pars. Lex continentiæ sanctissima est ratione sui objecti, ratione finis et ratione Dei hominumque sensu. 1° Illud certe genus vitæ sanctum est, quod Christus virgo et Virgo Mater ejus in utroque sexu sanctificarunt; quod Christus et Apostoli verbis et exemplis semel et iterum commendarunt; atqui statum continentiæ Christus sanctificavit in seipso, ut supra dictum est, et commendavit, dum Apostolis mirantibus super iis quæ dixerat de matrimonio, et dicentibus: *Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere*, respondit: *Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est... Sunt eunuchi, qui se castraverunt propter regnum cœlorum. Qui potest capere, capiat* [2]. Hoc genus vitæ quoque suo exemplo commendavit Apostolus, fuit enim custos et fervidus prædicator continentiæ [3], hancque virtutem servaverunt et cæteri Apostoli, qui innumeras virgines etiam Deo dicaverunt, ut patet ex monumentis ecclesiasticis. 2° Sancta

[1] Lib. I *de Demonstr. Evang.*, cap. 9. — [2] Matth. XIX, 11. — [3] Cor. VII, et Act. cap. XXIV, XXV.

est ratione finis. Ad hoc enim continentes et pudici desiderantur ministri sacri, ut digne sancteque Deo inserviant et res sacras convenienter tractent, juxta illud : *Sancti estote, quia ego sanctus sum ; mundamini qui fertis vasa Domini.* 3° Sancta est ratione Dei hominumque sensus et æstimationis; cælibatus enim conditionem tum allata Christi et Apostolorum exempla et instituta, tum unanimis Patrum et omnium populorum consensus, prout ipsi adversarii non diffitentur, evincunt reliquas conditiones sanctitate et præstantia longe superare coram Deo et hominibus.

PROB. SECUNDA PARS : ***Nempe continentiæ lex sacris muneribus rite obeundis conducit.*** Illa lex sacris muneribus obeundis maxime conducit, quæ sacris ministris facultatem majorem subministrat præcipua clericalis militiæ officia peragendi, et arcet impedimenta quæ cum his officiis nequeunt consociari; atqui talis est continentiæ lex sacris ministris imposita, quorum officia sunt sacrificium offerre, orare, præesse, docere, Sacramenta administrare, infirmorum et pauperum curam habere, etc.

PROB. 1° *Ex Apost.* [1], qui vult conjugatos abstinere ad tempus ab usu conjugii, ut vacent orationi : *Qui autem,* inquit, *cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est.* Sed Sacerdotes Dei non ad tempus, sed orationi instantes esse debent.

2° Idem Apostolus [2] vult ipsum discipulum ut bonum militem Christi, non implicari negotiis sæcularibus; atqui nihil magis implicat negotiis sæcularibus quam curæ matrimoniales.

3° Sacerdotes antiquæ legis tempore vicis suæ ab uxoribus abstinere debebant; atqui Sacerdotes novæ legis quotidiani et longe dignioris ministerii necessitatibus occupantur : ergo, etc.

4° Si sacri ministri, non secus ac sæculares, uxoribus

[1] I Cor. VII. — [2] Timoth. II.

uterentur : 1° minus honorarentur a populo cum magno animarum dispendio; 2° minus expediti essent ad fidem et gloriam Dei promovendam, ad faciendum eleemosynas, ad viduas, virgines et pupillos sublevandos et protegendos; 3° sed proventus ecclesiastici passim applicarentur in usibus profanis, et beneficia ecclesiastica ad filios, quasi jure hæreditario transmitterentur, sin minus Ecclesia teneretur eos alere; 4° in potestatem civilem facile redigerentur, ecclesiasticæque libertatis timidi defensores vel etiam desertores evaderent, ut constat experientia Novatorum. Ergo cælibatus lex sacris muneribus obeundis conducit; præterea sancta est ratione sui objecti, finis et Dei hominumque sensus et æstimationis, id est vitæ sanctimoniam præfert. Ergo clericali statui est convenientissima.

CONCLUSIO III.

Continentiæ lex sacris ministris imposita, nec juri divino, neque naturali repugnat.

Prob. prima pars, quæ constat ex iis quæ superioribus propositionibus retulimus. Cum etenim continentiam Christus in seipso sanctificaverit, et verbis commendaverit, cum illius Apostoli suis exemplis et adhortationibus satores et prædicatores fuerint, cum Patres illam tantis laudibus effecerint et illorum quamplurimi cœlestem vitam egerint, insanum esset dicere continentiæ legem juri divino repugnare.

Prob. secunda pars. Si continentiæ lex juri naturali adversaretur, ideo esset quia existeret aliqua lex quo omnes et singuli homines cogerentur ad matrimonium; atqui ejusmodi lex non existit : 1° quia secus omnes et singuli, tum masculi, tum feminæ, sive pauperes fuerint, sive divites, sive sani, sive infirmi, sive pares, sive impares onera matrimonialia sustinendi, sive liberi, sive servi, omnes inquam et singuli prorsus hac lege obliga-

rentur ad nuptias, quod et ipsi adversarii non admittunt, utpote nimis absurdum, et sæpe sæpius impossibile; 2° quia si ejusmodi existeret lex, omnes populi agnovissent, legislatores et sapientes illam non ignorassent; atqui nedum talem legem cognoverint, imo cælibatus sacri cultores semper in magno pretio habuerunt et honoribus cumularunt, prout de Ægyptiis, Indiis, Persis, Græcis et Romanis ostendunt eruditi [1]. Ergo lex quæ omnes et singulos ad nuptias cogat non existit. Ergo continentiæ lex juri naturali non repugnat, neque juri divino; præterea illa lex est antiquissima et clericali statui convenientissima. Ergo nonnisi cœnosi ac libertini homines ejusmodi legem impugnare possunt.

OBJECTIONES.

OBJICIES 1 CUM HÆRETICIS: Deus unicuique libertatem reliquit nubendi: ergo Ecclesia non potest id prohibere.

RESP. *Nego conseq.* Deus enim Ecclesiæ concessit potestatem condendi leges spectantes disciplinam; talis est lex continentiæ imposita sacris ministris, qui cum sponte Ordines suscipiunt, censentur sponte se subjicere legi continentiæ.

INST. Ecclesia non potest condere legem nimis duram, illicitis voluptatibus occasionem subministrantem; atqui talis est lex continentiæ: ergo, etc.

RESP. *Dist. min.* Talis est lex continentiæ per se, *nego;* per accidens, ex prava scilicet dispositione subjecti, quod inconsulta Dei vocatione statum clericalem amplexus est, *conc.;* si enim esset a Deo vocatus, donum continentiæ haud dubie obtineret ab eo qui cum dat esse, dat etiam consequentia ad esse.

OBJICIES 2. Apostolus ait [2]: *Honorabile connubium in*

[1] Conf. Morinum, *Histoire critique du Célibat;* de Maistre, *du Pape*, liv. III, cap. 3. — [2] Hebr. XIII, 2.

omnibus, et torus immaculatus : ergo nemini debet inter dici.

Resp. *Nego conseq.* Sensus enim Apostoli non est hic *Honorabile est connubium in omnibus*, sed est hic : *Honorabile sit connubium in omnibus ;* loquitur ergo de conjugatis, quibus præcipit ut servent honorem conjugii servando fidem conjugalem comparti, et custodiant torum immaculatum a peccatis quæ committi solent a conjugatis. Hunc esse sensum indicant verba sequentia : *Fornicatores enim et adulteros judicabit Deus.*

Inst. 1. Apostolus [1] generatim dicit : *Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat :* ergo omnes possunt nubere.

Resp. *Nego conseq.* Apostolus enim non loquitur de iis qui per statum tenentur ad continentiam, sed loquitur de iis qui adhuc liberi non se possunt continere, et quibus consequenter expedit nubere : *Melius est enim nubere quam uri.*

Inst. 2. Apostolus [2] præcipit ut Episcopus sit unius uxoris vir..... *filios habens subditos cum omni castitate*, etc. Ergo.

Resp. Hoc unice intendit Apostolus, ut Episcopus ordinandus non sit bigamus, id est non habuerit duas uxores, etiam successive.

Inst. 3. Apostoli, post resurrectionem Christi, habuerunt uxores, ut patet ex I Cor. IX, ubi Apostolus dicit : *Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, ut cæteri apostoli, et fratres Domini, et Cephas?*

Resp. 1. *Nego conseq.* Esto enim nec Apostoli, nec clerici priorum temporum servaverint continentiam, id probat tantum quod lex continentiæ nondum esset tunc clericis imposita ; sed non probat quod postea non fuerit juste imposita, neque quod ex illa magnum emolumentum non retulerit Ecclesia, quod unum asseruimus.

[1] Hebr. XIII, 4. — [2] I ad Tim. III, 4.

Resp. 2. *Nego maj.* Etenim de nullo quam de Petro [1] constat habuisse uxorem; sed, etsi habuerint, constat etiam eos illas reliquisse, ex illo Matth. XIX : *Ecce nos reliquimus omnia*, inter quæ computandas esse uxores patet ex responsione Christi : *Omnis qui reliquerit patrem, aut matrem aut uxorem*, etc. Dicendum est ergo quod Apostolus loquatur de piis mulieribus quæ quibusdam Apostolis erant comites et necessaria vitæ ministrarent, juxta Hebræorum morem, prout de Christo ipso legitur [2]; propterea Apostolus dicit illas non *uxores*, sed *sorores*, nec *ducere*, sed *circumducere*.

Objicies 3. Matrimonium est jure naturæ a Deo præceptum [3] : *Crescite et multiplicamini :* ergo Ecclesia non potuit aliquibus prohibere.

Resp. Matrimonium est de jure naturæ *permissive*, conc.; *præceptive*, nego vel dist. ; respectu cujuslibet particularis *nego ;* alicujus particularis in certis circumstantiis, v. gr., tempore quo paucitas hominum exstabat, *trans.* vel *conc.;* ut dicemus dum de Matrimonio, cap. 1, concl. 3, q. 1.

Quæres 2. *An obligatio cælibatus sit de jure divino, ita ut Papa non possit dispensare?*

Resp. *negat.* (præciso voto), sed tantum de jure ecclesiastico aut voto Ordinibus annexo, majores ministri tenentur ad castitatem, et ab illa potest Papa dispensare.

Ratio est, inquit S. Thomas [4], quia quando continentia non est essentialiter annexa ei ad quod votum solemnizatur, potest manere solemnitas consecrationis, sine debito continentiæ; atqui non est essentialiter annexum debitum continentiæ Ordini sacro : ergo ex statuto Ecclesiæ tantum, et consequenter Papa dispensare potest. Ita communiter Doctores.

Et quidem ecclesiasticus cælibatus ex Apostolis ortum habuit, ut invicte probant Theologi et historici cum Bel-

[1] Matth. VIII. — [2] Matth. XXVII, 55 ; Marc. XV, 41, et Luc. VIII, 2. — [3] Gen. I. — [4] 2, quæst. 88, art. 11.

larmino ; tamen ex præcepto Ecclesiæ tantum, sive Apostolorum, est introductus et firmatus, ut patet ex ipso Tridentino [1].

Quæres 3. *An hæc obligatio sit immediate ex præcepto Ecclesiæ, vel mediate per votum ordinatorum.*

Resp. *Prima sententia* dicit ex sola Ecclesiæ lege, non autem ex voto ordinatos teneri ad castitatem, et sic probant : 1° Ecclesiæ lex sufficit ad obligandum Ministros sacros ad castitatem ; ergo inutiliter adduceret votum ad eam imponendam. 2° Si obligatio esset ex voto sequeretur, quod, qui tale votum invincibiliter ignoraret, vel qui expresse nollet illud emittere, non teneretur ad castitatem, quod quidem absurdum et perniciosum esset : ergo, etc.

Patet consequens ; nam votum se habet sicut lex quam vovens sibi imponit ; sed nemo ligatur per legem ultra voluntatem legislatoris. Ergo cælibatus obligatio sacrorum ministrorum non oritur ex voto, sed ex lege ecclesiastica. Lædentes tamen castitatem duplex peccatum committunt, unum contra præceptum juris naturalis divini, aliud contra virtutem religionis, ob quam est lata lex ecclesiastica.

Hæc quorumdam sententia est probabilis, at

Secunda sententia communior et probabilior docet, cum S. Thoma [2], Bellarmin., Sanch., Salmantic., Vasquez, Cajet., S. Alphonso [3], obligationem castitatis non oriri immediate ex lege Ecclesiæ, sed ex voto quod Ordinati in ipso facto Ordinationis emittunt. Tum quia hoc jam est expressum in jure, in capite *Cum olim* [4], ubi dicitur : *Non igitur attendentes, quod Orientalis Ecclesia votum continentiæ non admisit,* etc. Ergo, concluditur, Ecclesia Latina votum continentiæ jam admittit.

Tum quia si lex castitatis esset tantum ecclesiastica, posset S. Pontifex omnes Sacerdotes ab illa absolvere ; sed

[1] Sess. 24, can. 9. — [2] 2 2, quæst. 88, art. 11. — [3] Lib. VI, num. 808. — [4] Cap. *Cum olim, de Clericis conjugatis.*

oc est contra communem sententiam Doctorum, qui tan-
m in casu urgentissimo, et cum quibusdam solum con-
dunt Pontificem in hoc dispensare posse (ut Julius III,
ecul. XVI, in Anglia, et Pius VII, sæcul. XIX, dispensavit
Gallia). Ergo, etc.

Ad primam primæ sententiæ rationem respondetur,
hod illud non est inutile, quo tanti momenti cælibatus
pligatio firmius constituitur, et meritum castitatis au-
etur.

Ad secundam rationem patet responsum ex sequent.

QUÆRES 4. *An teneretur ad castitatem qui invincibiliter
noraret votum Ordini annexum, vel expresse nollet cas-
atem vovere?*

RESP. 1. Quidam dicunt ignorantem invincibiliter et in-
ulpabiliter non teneri neque ex voto, neque ex lege Ec-
lesiæ, quæ tunc non intenderet talem obligare [1]; sed com-
iuniter affirmant Doctores tum ex vi voti impliciti vel
vi legis Ecclesiæ, si votum non adesset.

Et quidem *primo*, tenentur ad continentiam, quia qui
tentionem habet Ordines suscipiendi, implicitam habet
tentionem se obligandi ad ea quæ per Ordines imponun-
r. *Secundo* autem tenentur tam per votum quam per le-
m Ecclesiæ; nam si non tenentur per legem voti sibi
plicite impositam, nec tenerentur per præceptum Ec-
esiæ, cum in conscientia nemo adstringitur lege quam
vincibiliter ignorat.

2. Qui suscipiens sacrum Ordinem, expresse nollet cas-
atem vovere, teneretur ad emittendum votum, et interim
ccans contra castitatem, nihilominus committeret sacri-
gium, quia deficiente voto, per præceptum Ecclesiæ
æcipientis ex motivo Religionis, ad castitatem adstrin-
eretur. Ita communiter [2].

Nota 1. Qui ob metum gravem et injustum ordinaretur,
m animo tamen Ordinem recipiendi, probabilius non

[1] Ita Croix, Pal. et Coninch. — [2] S. Ligor., lib. VI, num. 869.

teneretur ad castitatem, possetque Matrimonium contrahere, licet, stante Matrimonio, nec in Ordines ministrare, nec privilegiis clericalibus valeret gaudere. Quod si, cessante metu, ordinationem ratificaret, saltem in ordine ministrando et advertendo ad hujusmodi obligationem, ad continentiam esset obligatus.

Dixi *injustum;* nam si metus ex justa causa sit inflictus, puta si Episcopus ob inopiam ministrorum adstringeret metu aliquem ad se ordinandum, *probabilius* votum castitatis non irritaret, sicut non irritat Matrimonium. Ita Sanch., cum S. Alphonso, Salmant., etc.

Nota 2. Vir uxoratus potest ad Ordines promoveri: 1° si licentiam habeat uxoris, et ipsa votum castitatis emiserit in sæculo; 2° potest, etiam ipsa inscia et invita, si ex justa causa perpetuum ab ea fecerit divortium. Quod si vir ad Episcopatum evehendus sit, uxor debet in Religionem ingredi [1]. Item si vir fieret Religiosus [2].

Quæres 5. *An Clerici obligentur deferre habitum et tonsuram clericalem?*

Resp. *Quoad habitum* sub gravi, per se loquendo, tenentur omnes Clerici Beneficiati vel in sacris constituti

Hæc gravis obligatio patet ex Tridentino [3] dicente: *Tanta hodie aliquorum inolevit temeritas, Religionisque contemptus, ut propriam dignitatem et honorem clericalem parvipendentes, vestes etiam deferant publice laicales. Propterea..... si posteaquam ab Episcopo suo... moniti fuerint, honestum habitum clericalem... non detulerint, per suspensionem ab Ordinibus ac Officio et Beneficio et fructibus.... coerceri debent.*

Excipitur 1° si id fiat ad breve tempus, honesta de causa, et absque scandalo.

2° Si adsit justa causa se occultandi, nempe ad vitandum periculum mortis, vel damni gravis.

[1] Ex cap. *Sane*, VI, *de Conc. conj.* — [2] Ex cap. *Cum sis*, IV, eodem tit.
[3] Sess. 14, cap. 6.

In Minoribus vero constituti, *probabiliter* tenentur sub vi, quia debent etiam suo statui se conformare, quamvis alii ab omni culpa illos absolvant.

Resp. 2. Quoad *Tonsuram*, præcipitur a jure ex capite *Clerici* [1], ubi dicitur: *Coronam et Tonsuram habeant convenientem*. Et Concil. Lateran. sub Leone X [2] habet: *Clerici in sacris constituti barbam nec comam nutriant, sed tonsuram ferant: si quis contra fecerit, excommunicationem incurrat*. Item Gregorius XI: *Si quis ex Clericis coronam relaxaverit, anathema sit*. Notandum tamen hanc excommunicationem probabilius latam fuisse in solum comam nutrientes, a qua verius eximuntur qui comam vere moderatam deferunt.

Cæterum sapienter advertit Croix facilius mortaliter peccari non deferendo habitum quam coronam: *Quis enim*, inquit, *arguet Sacerdotem de mortali, si per sex vel octo hebdomadas coronam non deferat?*

CAPUT VII.

DE IRREGULARITATIBUS.

In hoc capite, 1° agemus de irregularitate in genere; 2° de irregularitatibus provenientibus ex defectu; 3° de irregularitatibus ex delicto; 4° de cessatione et dispensatione irregularitatis, quadruplici articulo.

ARTICULUS I.

DE IRREGULARITATE IN GENERE.

Quæres 1. *Quid sit irregularitas?*

Resp. Est impedimentum canonicum, quo quis directe additur inhabilis ad Ordines et Beneficia licite suscipienda, et eorum functiones obeundas.

[1] Cap. *Clerici*, xv, *de Vita et hon. cleric.* — [2] Sess. 9.

Dicitur 1° *impedimentum*, ut distinguatur a censura, quæ est pœna medicinalis, non vero simplex inhabilitas.

Dicitur 2° *canonicum*, quia irregularitas non incurritur nisi in casibus a jure expressis, prout definivit Bonifacius VIII [1], hinc nulla est ab homine.

Dicitur 3° *quo directe*, ut iterum distinguatur a censuris, quæ non nisi indirecte possunt impedire receptionem, vel exercitium Ordinum : sic excommunicatio impedit, quia non licet cum excommunicato communicare ; suspensio impedit exercitium Ordinum, non vero receptionem ; interdictum non semper impedit exercitium Ordinum : Laicus enim potest interdici.

Dicitur 4° *redditur inhabilis;* et quidem ante omnem judicis sententiam, etiamsi crimen sit occultum, quia non est proprie dicta pœna, sed simplex impedimentum

Dicitur 5° *ad ordines ;* per quod intelliguntur Ordines tum stricte dicti, tum late, ut est prima Tonsura [2].

Dicitur 6° *et Beneficia suscipienda*, ad quæ dicitur *ineligibilis* a jure [3]. Quare qui in irregularitate Beneficium suscepit, non potest illud retinere, nec ejus fructus percipere, sine nova collatione ; si tamen irregularitas superveniat Beneficio legitime possesso, illo non privat, nec consequenter jurisdictione, quæ potest exerceri absque usu Ordinis : sed possessor potest illo privari per sententiam judicis [4]. Idem statuit jus de Prælatis regularium [5].

Dicitur 7° *licite*, quia irregularitas non impedit validam, sed solum licitam Ordinum susceptionem.

Dicitur 8° *et Ordinum functiones*. Ratio est, quia qui non potest Ordines suscipere, multo magis prohibetur susceptis Ordinibus uti. Ita traditur tot. tit. *de Tempor. ordinat.*, et tit. *de Homicidio*.

[1] Cap. *Is qui, de Sent. excom.*, in 6. — [2] Cap. ult. *de Temp. Ordin.*, in 6. — [3] Cap. 18 *de Temp. Ordin.*, in 6. — [4] Cap. 10 *de Excess. Prælat.* — [5] Cap. 12 *de Pœnit.*

Quæres 2. *Utrum aliquis in dubio sit judicandus irregularis?*

Nota. Duplex est dubium, juris scilicet et facti.

Dubium *juris* dicitur, quando lex ita est obscura, ut peritiores in ejus interpretatione inter se dissideant.

Dubium *facti* dicitur, quando quis dubitat num posuerit actum cui irregularitas est certo annexa, v. gr., dubitat utrum occiderit in bello justo.

Resp. 1. In dubio juris tum positivo tum negativo, nullus judicandus est irregularis, quia id non exprimitur in jure. *Nullus autem debet irregularis reputari, nisi irregularitas sit in jure expressa*[1]. Præterea *odia sunt restringenda*, ex regula juris

Resp. 2. In quolibet dubio facti homicidii, quis tenetur se gerere pro irregulari; quia Clemens III[2] statuit Presbyterum dubitantem de homicidio a se perpetrato, teneri abstinere ab usu Ordinis; quod tamen de celebratione Missæ tantum intelligi debet ex capite *Petitio tua*[3], ubi dicitur: *Cum sit consultius in hujusmodi dubio* (homicidii) *abstinere, quam temere celebrare.*

Cæterum, advertendum est hoc non procedere de *mutilatione*, sed de *homicidio* tantum certe secuto; unde dubitatur solum utrum actione tua fueris illius causa.

Resp. 3. In quolibet dubio facti, præter homicidii, quis non est habendus uti irregularis, si dubium adhuc diligenti facto examine, perseveret, sive dubium sit positivum, sive negativum, quia factum non supponitur, sed probari debet.

Quæres 3. *An qui in irregularitate exercet functiones Ordinis incurrat aliquam pœnam?*

Resp. Peccat graviter, quia violat præceptum Ecclesiæ in re gravi ad Religionem pertinente, sed nullam pœnam ca-

[1] Cap. *Is qui, de Sent. excom.* — [2] Cap. *Ad audientiam, de Homicid.* — [3] Cap. *Petitio tua*, XXIV, eodem tit.

nonicam ipso facto incurrit, quia nulla in jure decernitur adversus eum qui irregularitatem violat.

Quæres 4. *Quotuplex sit irregularitas?*

Resp. Dividitur 1° in *totalem*, *partialem* et *temporalem*.

Dividitur 2° in eam quæ est *ex defectu*, et eam quæ est *ex delicto*. *Prima* fundatur in aliquo defectu absque propria culpa. *Secunda* fundatur in proprio peccato illius qui irregularis efficitur..... Porro, ut incurratur, peccatum debet 1° esse grave; 2° debet esse actu externo, licet occulto consummatum; non tamen requiritur ut fiat cum contumacia; utrum autem incurratur ab eo qui ignorat invincibiliter, et legem Ecclesiæ prohibentis, et annexam esse irregularitatem delicto perpetrato?

Ad *primum*, verior et communissima sententia *negat*: 1° quia Innocent. I [1] declaravit quosdam Clericos incontinentes non esse deponendos juxta Constitut. Siricii Papæ, eo quod eam ignorabant; 2° quia lex ecclesiastica imponens pœnam super crimine a lege divina vetito, novum jus condit; sed omne jus sciri debet ut quis peccet contra illud: ergo, etc. [2]. *Probabilius* tamen excipitur homicidii irregularitas, ex Trident. [3], pro qua incurrenda, sufficit quod industria patratum fuerit homicidium.

Ad *secundum* affirmat *prima* sententia probabilis, quia qui vult causam, id est peccatum, debet subjacere effectui causæ, scilicet pœnæ, quamvis ignoratæ. Ita Suarez, Laym., Croix, etc. *Secunda* sententia satis etiam probabilis *negat*. Ratio, quia quando pœna est extraordinaria et exorbitans, prævideri non potest in peccato, et non sufficit consensus in actum peccaminosum, sed requiritur insuper ut peccans sciat talem actum esse causam pœnæ. Ita cum S. Thom. [4], Navar., Sylv., Sanch., etc.

Irregularitas *totalis* est, quæ omnium Ordinum susceptionem et usum impedit, ut homicidium.

[1] Ex cap. *Proposuisti*, dist. 82. — [2] S. Ligor., lib. VI, num. 354. — [3] Sess. 14 cap. 7. — [4] 2 2, quæst. 65, art. 8.

Irregularitas *partialis* est, quæ alicujus tantum Ordinis susceptionem, vel Ordinis suscepti aliquem usum impedit. Exemplum primi est Diaconus, qui sinistro carens oculo est irregularis ad suscipiendum Sacerdotium, non vero ad Diaconatus exercitium. Exemplum secundi est Sacerdos cæcus, qui irregularis est ad Missam celebrandam, non vero ad Confessiones audiendas.

ARTICULUS II.

DE IRREGULARITATIBUS EX DEFECTU.

Nota. Octo sunt irregularitatum species, quæ ex defectu proveniunt, nempe ex defectu *animæ*, *corporis*, *natalium*, *famæ*, *ætatis*, *Sacramenti*, *lenitatis et libertatis;* de quibus in sequentibus paragraphis.

§ I.

De Irregularitate ex defectu animæ.

QUÆRES : *Quotuplex est animæ defectus inducens irregularitatem ?*

RESP. Est triplex. *Primus* est defectus *usus rationis*, propter quem furiosi, energumeni, amentes et epileptici a susceptione Ordinum repelluntur in perpetuum a Canonibus, cap. *Maritum*, dist. 33 ; quia nunquam aut raro contingere potest eorum perfecta sanatio. Quod si fuerint legitime ordinati, repelluntur a susceptorum Ordinum exercitio, nisi ab integro anno fuerint sanati. Ita cap. *Communiter*, dist. 33.

Nec obstat cap. *Nuper*, 7, q. 2, requirens tantum explorationem triginta dierum ; quia loquitur de casu energumeni incerto.

Hic notat Cabassutius effectum epilepticum, qui ante pubertatem accidit, *consuetudine recepta, non inducere irre-*

gularitatem, quia, ex Hippocrate, *epilepsia ante puberta tem amotionem recipit.*

Notant vero Canonistæ, quod si epilepsiæ aggressio raro Sacerdoti contingat, v. gr. semel in mense, possit epilepticus celebrare, modo 1° id privatim agat; 2° habeat sibi assistentem alium Sacerdotem jejunum; 3° non consuescat subito in terram cadere, in clamores magnos erumpere, et spumas evomere. Idem dicendum de energumenis et lunaticis. Ita Scavini.

Secundus est defectus *scientiæ*, quam Canones ad susceptionem Ordinum requirunt [1], a qua nemo dispensare potest.

Tertius est defectus *fidei obfirmatæ*, propter quem repellitur 1° *neophytus*, id est, recens ab idololatria, Mahumetismo, vel Judaismo ad fidem conversus, *ne in superbiam elatus in judicium incidat diaboli;* 2° filii hæreticorum [2], sed, ex S. C. C., potest Episcopus non solum filios hæreticorum, sed etiam hæreticos ipsos, post hæresis abjurationem, alios ad Ordines et Beneficia admittere absque dispensatione, si illos idoneos existimet, et adsit utilitas.

§ II.

De irregularitate ex defectu corporis

Quæres: *Quinam contrahant irregularitatem propter defectum corporis?*

Resp. Omnes qui sunt ita deformes, ut vel defectus impediat decentem Ordinis executionem, vel scandalum, horrorem et contemptum personæ generet; horum autem judicium pertinet ad Episcopum [3]. Tales sunt

1° Qui carent manu, indice, vel pollice, oculo sinistro, vel illi quibus erutus est alteruter oculus [4]. Circa quod

[1] Cap. *Illitteratos*, dist. 36. — [2] Ex cap. *Quicumque, de Hæreticis.* — [3] Ex cap. *Significavit, de Corp. vitiatis.* — [4] Cap. *Thomas*, eod. tit., et cap. *Si Evangelicam*, dist. 55.

Nota 1° Si cæcitas aut carentia visu superveniat alicui
n Sacerdotio insignito, poterit S. Pontifex cum eo dis-
nsare, si constet eum non posse errare; 2° Carens visu
uli dextri non est irregularis : secus si sinistri, nisi ocu-
; dexter esset aptus ad canonem legendum sine magna
formitate, quod plerumque accidit, huic occurrendo per
commodationem Missalis, inquit S. Alphonsus, illud in
edium afferendo; 3° Non est irregularis qui, licet de-
is visu, potest, mediantibus conspicillis, legere Missa-
n.

Si quis autem jam ordinatus habeat pollicem impedi-
n, in casu necessitatis probabiliter potest Eucharistiam
nistrare posterioribus digitis [1]. Carens autem tribus
sterioribus digitis est pariter irregularis, quamvis pol-
e et indice sit instructus.

2° Surdi utraque aure, muti, claudi, qui sine baculo
n possunt incedere [2]. Item gibbosi, gigantes, pigmæi,
thiopes in his regionibus, quia pariunt horrorem. Circa
lod

Nota 1° Si surditas superveniat Sacerdoti, non interdi-
ur ei celebratio Missæ; facilius enim toleratur defectus
oveniens in promoto quam in promovendo. 2° Muti di-
ntur etiam ii qui nonnisi cum magna difficultate pro-
ntiare possunt quin aliquid omittant. Quidam idem di-
nt de eo qui loquelam penitus præcipitem habent. *Bal-
tientes* vero, et carentes dentibus, irregulares essent
ntum in casu quo risum vel contemptum populo affer-
nt. 3° Instructus pede ligneo, vel qui habet pedem
ntilum aut aridum, irregularis est propter indecentiam,
si talis sit defectus, ut indecentia reparari possit, quod
piscopi judicio relinquitur.

3° Leprosi, abstemii, tremuli manibus, propter pericu-
n scandali [3] et effundendi calicem.

[1] S. Alphonsus, lib. VII, num. 408, et lib. VI, num. 244. — [2] Cap. *Nullus Episc.*,
. *de Consecr.* — [3] Cap. *Tua nos*, *de Clerico ægrot.*

4° Hermaphroditi, etiam *probabilius* occulti [1].

5° Eunuchi, qui sibi virilia amputarunt, vel amputari permiserunt absque justa causa [2]. Non autem eunuchi qui sic nati sunt, vel propter infirmitatem aut injustam violentiam hoc passi sunt [3]; probabilius autem non illi quibus in pœnam delicti amputata sunt, cum nullibi exprimatur in jure [4].

Nota 1. Quando defectus aliquis supervenit Ordinibus jam susceptis, Sacerdos non impeditur ab actibus illius Ordinis, quos potest exercere sine incongruitate et indecentia. Sic Sacerdos cæcus bene potest confessiones audire, etc. [5].

Nota 2. In defectibus corporis, occurrente dubio an defectus pariat irregularitatem, Episcopus potest pronuntiare, imo et dispensare, si defectus sit modicus [6].

§ III.

De Irregularitate ex defectu natalium et famæ.

Quæres 1. *Quinam sint irregulares ex defectu natalium:*

Resp. Omnes illegitimi, sive spurii, sive naturales, etiam occulti [7].

Excipitur 1° Natus ex soluto et soluta qui postea verum inter se contraxerunt matrimonium [8], nisi agatur de promotione ad cardinalatum [9]. 2° Natus ex matrimonio invalido, quidem propter impedimentum aliquod dirimens, sed in facie Ecclesiæ bona fide, saltem ex parte unius contrahentis celebrato [10]. Sed

Nota 1. Qui fuerunt expositi, *probabilius* non habendi sunt ut illegitimi, sed in dubio *judex*, inquit Bened. XIV, *debet in bonum et commoda prolis propensus esse* [11].

[1] Cap. *Si testes*, IV, quæst. 3. — [2] Cap. *Si quis*, et cap. *Hi qui*, dist. 55. — [3] Cap. *Ex parte, de Corp. vitiatis.* — [4] Vid. S. Ligor., lib. VII, num. 417. — [5] Ex cap. 7 *de Cler. ægrot.* — [6] Pyrrus, Corradus, apud Scavini. — [7] Cap. 1 et 2 *de Filiis Presbyter.* — [8] Cap. *Tanta*, tit. *Qui filii sint legitimi.* — [9] Cap. *Qui filii sint legit.* — [10] Cap. *Cum inter eodem tit.* — [11] Bened. XIV, Epist. Reddita.

Nota 2. Ut Matrimonium subsequens legitimet filium antea susceptum, necesse est quod inter parentes consistere potuerit Matrimonium legitimum tempore conceptionis, id est quod parentes fuerint liberi ab omni vinculo sive matrimonii, sive consanguinitatis, sive affinitatis, sive cujuslibet alterius impedimenti [1].

Quæres 2. *Quinam sint irregulares propter defectum famæ?*

Nota. Duplex est infamia, facti nimirum et juris. Infamia *facti* contrahitur ex delicto gravi et notorio, propter quod apud viros honestos fama delinquentis graviter læditur.

Infamia *juris* contrahitur: 1° propter officium minus honestum; sic infames sunt histriones, mimi, comœdi, etc.; 2° propter crimen cui jus civile vel canonicum infamiæ notam inurit; 3° propter gravem pœnam a judice civili inflictam; sic infames sunt, qui ad cippum fuere alligati, virgis cæsi, exilio damnati, ad mulctam honorariam in publicum traducti, a judice in auditorio reprehensi, non vero qui fuerunt tantum admoniti. Itaque

Resp. Omnes infames sive jure, sive facto sunt irregulares [2]; præcipit enim Apostolus, ut non ordinentur nisi *viri boni testimonii* [3].

Cæterum hæc irregularitas, si sit ex infamia juris, tollitur per solam legitimam dispensationem; si sit ex infamia facti, aufertur per longam et sinceram vitæ probationem, ad judicium Episcopi.

[1] Bened. XIV, *Litteræ ad Archiep. S. Dominici.* — [2] Cap. *Infames*, VI, quæst. 1. — [3] I Tim. III.

§ IV.

De Irregularitate ex defectu ætatis et Sacramenti.

Quæres 1. *Quinam sint irregulares defectu ætatis?*

Resp. Illi omnes qui non habent ætatem a Canonibus præscriptam pro Ordinibus; hoc est annos 22 pro Subdiaconatu, 23 pro Diaconatu, 25 pro Presbyteratu, 30 pro Episcopatu, saltem incœptos.

Quæres 2. *Quinam sint irregulares defectu Sacramenti?*

Resp. Sunt omnes bigami, quorum matrimonium ideo patitur defectum Sacramenti, quod non perfecte repræsentet Christi cum Ecclesia unionem, quæ est unius cum una. Hinc Apostolus vult ut Episcopus sit *unius uxoris vir.*

Quæres 3. *Quotuplex bigamia inducit irregularitatem?*

Resp. Triplex, vera nempe, interpretativa, et similitudinaria.

Bigamia *vera* est legitimum matrimonium cum duabus conjugibus successive contractum, et consummatum; unde ad veram bigamiam non sufficit matrimonium ratum [1].

Bigamia *interpretativa* est ea qua quis, licet ignorans, ex juris interpretatione tanquam bigamus habetur; talis est qui viduam duxit, aut ab altero corruptam etiam invitam [2]. Item qui propriam uxorem cognovit post ejus adulterium, licet tantum materiale [3]. Item qui post mortem primæ uxoris contrahit cum altera matrimonium, sed nullum, propter impedimentum dirimens. Ratio Innocent. III [4] est, quia, *quantum in ipso fuit, secundam mulierem sibi matrimonialiter conjunxit*, et significationem Sacramenti destruxit.

Bigamia *similitudinaria* est matrimonium cum virgine

[1] Cap. *Debitum, de Bigamis non ordinand.* — [2] Cap. 9, dist. 34. — [3] Ibid., cap. 11. — [4] Cap. *Nuper, de Bigam. non ordinandis.*

el corrupta contractum et consummatum, ab eo qui vo-
um solemne castitatis in religione approbata emisit, vel
ierum Ordinem suscepit [1]; non autem fieret irregularis
ui monialem professam duceret Laicus, quia jura loquun-
ur tantum de contrahente post proprium votum. Sed
Nota. Summi Pontifices raro dispensare solent ab irre-
ularitate ex defectu Sacramenti, ob reverentiam præcepti
postolici supra relati. Episcopus vero nunquam dispen-
are potest, nisi in bigamia similitudinaria, et tantum
uoad Ordines suscipiendos aut exercendos, et post lon-
am probationem.

§ V.

De Irregularitate ex defectu lenitatis et libertatis.

QUÆRES 1. *Quinam sint irregulares defectu lenitatis?*
RESP. Omnes qui voluntarie et proxime, licet juste, ad
ecem vel mutilationem alicujus concurrunt vel physice,
el moraliter. Quod ideo Ecclesia statuit, quia sacerdos
erit personam Christi mitissimi, qui nunquam neminem
ecit.

Hinc 1° irregulares sunt: 1° qui reum ad vindictam ac-
usat, et qui cum ad accusandum reum inducit; item
stes, notarius, judex, carnifex, et omnes illi qui operam
æstant [2]; 2° qui deliberate concurrunt ad accelerationem
ortis, effectu secuto [3]; 3° laicus qui in bello, etiam justo,
d offensivo, propria manu occidit vel mutilat [4].

Diximus 1° *etiam justo*, nam in bello injusto, omnes
unt irregulares ex delicto, si unus ex commilitonibus
ciderit aliquem ex hostibus [5].

Diximus 2° *offensivo*, nam vim vi repellentes non fiunt
regulares [6].

[1] Cap. *Quotquot*, XXVII, quæst. 1. — [2] Cap. *Sententiam, ne Monachi vel Cle-*
ci, etc. — [3] *Clem. de Homicid.* — [4] Cap. *Petitio, de Homicid. volunt.*
[5] Ex Bened. XIV, notif. 101. — [6] Ex *Clem.* cap. unic. *de Homicid.*

Hinc 2° irregulares non sunt: 1° Principes qui condunt leges capitales; neque Episcopi qui Clericum degradatum tradunt judici sæculari, tametsi pœna capitis postea mulctetur, neque Pontificio solio assistentes Episcopi vel Cardinales, Inquisitores fidei et eorum Officiales, et delegantes omnes jurisdictionem criminalem quam habent. Ratio est, quia remote tantum ad sententiam sanguinis concurrunt, vel jure excipiuntur.

2° Qui infirmum vertendo, transferendo, etc., ejus mortem indeliberate accelerant; quia non est defectus lenitatis, sed actus charitatis, qui ex se non tendit ad accelerationem mortis.

3° Medici vel chirurgi, qui juxta regulas artis consuluerunt, vel executi sunt mutilationem alicujus membri, nisi ex gravi culpa ipsorum mutilatus moreretur [1].

4° Qui intersunt suppliciis reorum, quia hoc non exprimitur in jure.

5° Clericus, qui injustum invasorem pro defensione propriæ vitæ occidit, aut mutilat cum moderamine inculpatæ tutelæ [2].

6° Clericus, qui accusat reum de injuria sibi et suis, vel suis et suorum rebus illata, modo expresse protestetur se nullam capitis aut mutilationis pœnam intendere [3].

7° Clerici, qui sanctione regia compelluntur ad testimonium ferendum in causa sanguinis; ubi tamen existit specialis S. Sedis concessio, nec intendunt mortem, sed tantum rei emendationem.

Quod ut manifestius appareat, consultius est ut protestationem faciant nullo modo se velle in causa sanguinis ingerere. At irregulares evaderent si essent ultro, aut se præberent ut accusatores criminis capitalis, petentes simul vindictam capitalem; et, si in sacris essent constituti, graviter peccarent. Ita communiter.

[1] Cap. *Significasti, de Homicid.* — [2] *Clement. de Homicidio.* — [3] Cap. *Prælatis, de Homicid.*

Quæres 2. *Quinam sint irregulares defectu libertatis?*

Resp. Irregulares sunt defectu libertatis : 1° servi, quamdiu sunt servi [1].

2° Conjugati, *cap.* Uxoratus, *de Conjunct. uxorat.*

3° Curiales, ii scilicet qui ex obligatione inserviunt curiis principum sæcularium, ut sunt judices, advocati, milites, et similes ministri, qui, quamdiu illis functionibus sunt addicti, repelluntur ab Ordinibus suscipiendis [2].

4° Obligati ad ratiocinia, ut sunt thesaurarii publici, actores, curatores, procuratores, etc., qui non possunt ordinari, nisi prius redditis rationibus, et deposita sua obligatione [3]. Tamen canon *Pervenit* [4] excipit eos qui causarum piarum Ecclesiasticorum ac miserabilium personarum administrationem gerunt.

ARTICULUS III.

DE IRREGULARITATIBUS EX DELICTO PROVENIENTIBUS.

Nota. Quatuor sunt species irregularitatis ex delicto. *Prima* provenit ex iteratione Baptismi; *secunda*, ex crimine hæresis et apostasiæ a fide; *tertia*, ex indebita susceptione vel usu Ordinis; *quarta*, ex homicidio, mutilatione et abortu.

Quæres 1. *Quinam irregulares sint propter hæresim?*

Resp. Non solum *hæretici*, sed et *eorum receptatores*, defensores et fautores, ipsorumque filii usque ad secundam generationem ex linea paterna, et primam ex linea materna [5]; *probabilius* tamen ex hoc capite irregularitas non incurritur nisi *ex defectu bonæ famæ*, de qua supra, ut communiter tenent auctores. Ratio est, quia jura, et maxime Bonifacius VIII, non loquuntur nisi de hæreticis publicis. Ita cap. *Statum*, XXV, *de Hæret.*, in 6.

[1] Tit. *de Servis non ordin.* — [2] Cap. *Designata*, dist. 51. — [3] Cap. *Unico, de obligatis ad ratiocinia.* — [4] Dist. 86. — [5] Cap. 15 *de Hæret.*, in 6.

QUÆRES 2. *Quinam sint irregulares propter iterationem Baptismi?*

RESP. Illi qui scienter et absolute rebaptizant, et rebaptizantur [1]. Item qui ex officio ministrant rebaptizanti [2].

Dixi 1° *scienter;* et ideo, qui ignoranter rebaptizat aut rebaptizatur, hanc non incurrit irregularitatem.

Dixi 2° *absolute;* non enim irregularitatem incurrit, qui in dubio sub conditione rebaptizat.

DICES : Cap. *Qui bis*, dist. 3, *de Consecr.*, dicitur : *Qui bis ignoranter baptizati sunt, secundum Canones, ordinari non possunt :* ergo, etc.

RESP. *Dist.* Qui ignoranter baptizati sunt ignorantia juris, *conc.;* ignorantia facti. *nego ant.* Porro canon juxta glossam loquitur *de ignorantia juris, quæ non excusat.*

QUÆRES 3 *Quinam fiant irregulares propter indebitam Ordinis susceptionem, vel exercitium?*

RESP. Fiunt irregulares : 1° qui suscipiunt Ordines furtive, id est, non approbati, nec admissi [3].

2° Qui post contractum matrimonium, licet non consummatum, ordinatur invita uxore ; *extravag.* Antiquæ, *de Voto.*

3° Qui suscipit Ordines ab Episcopo non habente jurisdictionem [4].

4° Qui in excommunicatione majori suscipit Ordinem sacrum [5].

5° Qui ligatus excommunicatione majore, licet occulta, aut suspensione, aut interdicto, exercet actum proprium Ordinis majoris, quem habet, sive etiam minoris [6].

6° Qui exercet actum proprium Ordinis, quem non habet [7]. Excipiuntur, qui cum Dalmatica, sed sine Manipulo vices Subdiaconi gerunt.

[1] Cap. *Confirmando*, dist. 50. — [2] Cap. 2 *de Apostatis.* — [3] Cap. *Veniens, de eo qui furtive*, etc. — [4] Cap. *Requisivit, de Ordinatis ab Episcopo, qui*, etc. — [5] Cap. *Cum illorum, de Sent. excommun.* — [6] Cap. *Si quis Presbyter., de Clerico excomm.* — [7] Cap. *Si quis, de Clerico non ordinato minist.*

7° Qui percipit Ordines per saltum [1].

8° Qui in loco interdicto scienter celebrat, non autem ui in ecclesia polluta [2].

Quæres 4. *Quinam contrahant irregularitatem propter omicidium, mutilationem et abortum?*

Nota. Homicidium potest esse juste, injuste et casuali- er commissum.

Resp. 1. Irregularitatem incurrunt, non solum qui homicidium voluntarium vel in se vel in sua causa inseparabiliter cum homicidio conjuncta *injuste* perpetrant, sed et mnes cooperatores, mandantes, consulentes, vel non impedientes, cum ex justitia tenentur impedire [3].

Resp. 2. Non incurritur irregularitas ex homicidio *justo*, cum tunc non habeatur culpa, ut supra diximus de illo ui vim vi repellit cum moderamine inculpatæ tutelæ, ad lefendendam vitam suam, vel etiam libertatem, pudicitiam et bonorum magni momenti, ut recte tenent Suarez, Lessius, et communiter [4].

Resp. 3. Non incurritur irregularitas ex homicidio pure *casuali*, omni diligentia adhibita, si vacatur rei licitæ. Hinc, non fit irregularis pater, vel magister, qui filium vel discipulum moderate verberat, si postea casu subsequatur mors.

Resp. 4. Non incurritur irregularitas ex homicidio pure *casuali*, si vacatur rei illicitæ, sed non mortis periculosæ, omni diligentia adhibita, prout statuit Gregorius IX [5]; secus vero, si quis vacaverit rei illicitæ simul et periculosæ, si sæpe mors accidat.

Resolves 1. Clericum, qui incumbit actionibus ipsi a jure interdictis, v. gr. choreis, furto, etc., si inde mors sequatur, non contrahere irregularitatem, quia non dat operam rei illicitæ simul et mortis periculosæ. Hinc etiam

[1] Cap. *Tuæ litteræ, de Clerico per saltum promoto.* — [2] Cap. *Is qui, de sent. excomm.*, in 6. — [3] Ex toto tit. *de Homicid.* — [4] Cap. *Significasti*, fin. *de Homicid.* — [5] Cap. *Quidam, de Homicid.*

S. Concilii Congregatio declaravit immunem ab irregularitate Clericum, si ob ejus adulterium, a marito fuerit occisa conjux adultera.

Resolves 2. Qui dat operam rei licitæ quidem, sed non adhibet diligentiam debitam, unde mors sequatur, irregularis efficitur [1].

Dixi *si sæpe mors accidat;* nam si mors raro eveniat, licet actio illicita sit periculosa, *probabilius* docet Layman non incurri irregularitatem, modo adhibita sit diligentia debita; tunc enim periculum mortis nonnisi remotum est.

ARTICULUS IV.

DE CESSATIONE ET DISPENSATIONE IRREGULARITATIS.

Quæres 1. *Quomodo cessare aut tolli possit irregularitas?*

Resp. 1. Per Baptismum tollitur omnis irregularitas ex delicto [2]. Item omnes irregularitates ex defectu, qui non remanet post Baptismum, ut est defectus famæ et lenitatis; non tollitur tamen bigamia, quia ita sancitum est [3].

Resp. 2. Irregularitas ex defectu temporali tollitur per cessationem defectus ex quo oriebatur, quia, ex regula juris, *sublata causa, tollitur effectus.* Hinc irregularitas ex defectu natalium tollitur per legitimationem pontificiam quoad effectus spirituales, et regiam quoad effectus civiles.

Resp. 3. Per solemnem Religionis professionem tollitur irregularitas ex defectu natalium quoad Ordines tantum, non vero quoad prælaturas et dignitates, sive intra, sive extra Religionem [4].

Resp. 4. Tollitur per legitimam dispensationem.

Quæres 2. *Quis dispensare possit in irregularitate?*

[1] Cap. *Presbyterum, de Homicid.* — [2] Cap. *Deinde,* dist. 26. — [3] Cap. *Deinde,* cit. — [4] Cap. *Ut filii, de filiis Presbyter.*

Resp. 1. Summus Pontifex, pro plenitudine suæ in jure ecclesiastico potestatis, potest dispensare in omni irregularitate humano inducta.

Resp. 2. Episcopus, ex Concil. Trident. [1], potest dispensare in omni irregularitate proveniente ex delicto occulto, nec ad forum contentiosum deducto, excepta ea quæ oritur ex homicidio voluntario; sed non potest dispensare in irregularitatibus ex defectu, excepta ea quæ provenit ex bigamia similitudinaria, et ea quæ provenit ex defectu natalium ad Tonsuram, Minores et Beneficium simplex, non requirens susceptionem Ordinis sacri. Ratio est, quia Episcopus non potest dispensare in jure communi, nisi id specialiter ei concedatur a Summo Pontifice; atqui potestas dispensandi in irregularitate ex defectu Episcopo non conceditur, nisi illis duobus casibus [2]. Ergo, etc.

Resp. 3. Prælati regulares virtute privilegiorum ipsis a Summis Pontificibus Martino V, Sixto IV, Clement. VIII et Paulo III concessorum, possunt dispensare cum suis Religiosis in quacumque irregularitate, excepta ea quæ provenit ex bigamia, homicidio voluntario et mutilatione.

[1] Sess. 24, cap. 6 *de Reform.* — [2] Cap. *Is qui, de filiis Presbyter.*, in 6.

TRACTATUS

DE MATRIMONIO.

Nota. Quinque capitibus hunc tractatum absolvemus *primum* erit de sponsalibus; *secundum*, de essentia et existentia Matrimonii; *tertium*, de ejus proprietatibus et effectibus; *quartum*, de ejus impedimentis; *quintum* tandem, de connubiis mixtis.

CAPUT I.

DE SPONSALIBUS.

Nota. Nomen *sponsalia* tripliciter sumitur :

1° Pro arrhis sponsæ oblatis a sponso in pignus futuri Matrimonii, ut [1] *non habet rex sponsalia necesse.*

2° Pro ipsomet Matrimonio rato, non consummato, vocanturque *sponsalia de præsenti.* Sic qui jam nupserunt, dicuntur sponsi et sponsæ [2] : *Cum esset desponsata Maria Joseph.*

3° Pro contractu Matrimonium præcedente, quo contrahentes mutuo sibi promittunt matrimonium, et dicuntur *sponsalia de futuro.* De quibus

Quæres 1. *Quid sint sponsalia?*

Resp. Sunt futuri Matrimonii promissio. Unde per sim-

[1] Ex I *Reg. Juris* 18. — [2] In Matth.

ex propositum, quo quis mulieri diceret: *Statui te in corem ducere*, sponsalia non trahuntur.

QUÆRES 2. *Quænam requiruntur conditiones ut promissio turi matrimonii sit legitima?*

RESP. Requiritur 1° ut sit *libera*, id est cum plena adrtentia, et deliberatione perfecta, ita ut nec ulla deptio, tum circa personam quacum contrahitur, quæ det esse determinata, tum circa conditiones ad talem conactum essentialiter requisitas; nec metus gravis injuste cussus intercedat; imo debet esse perfecte spontanea, sonat verbum *spondeo*; ideoque, licet cæteri contractus metu gravi initi, ipso jure naturali sint validi, quatenus mpliciter voluntarii, attamen sponsalia ex tali metu inita, nt invalida, quia sequuntur naturam contractus Matrionii; atqui Matrimonium ex gravi metu initum, jure poitivo, vel etiam jure naturali probabilius est irritum: go et sponsalia. Ita communiter Sanch., Laym., Boc., etc., cum S. Ligor. [1], contra Lessium et plures os.

2° Ut sit *acceptata;* vana est enim promissio rei non acptata.

3° Ut sit *mutua*, quia hic contractus est onerosus, proleque reciprocus, a jure [2] *repromissio* dictus; hinc, si us Matrimonium promittat Berthæ, et hanc promissiom acceptet, sed non repromittat, non sunt sponsalia. us tamen tenetur sub levi ex virtute honestatis, non ro justitiæ, si promittens voluerit se obligare indepenter ab obligatione Berthæ.

4° Ut sit *vera;* hinc, qui ficte promitteret, non teneretur sponsalium contrahere; nulla enim est obligatio ubi lla est sese obligandi intentio. Verum

QUÆRES 2. *Quomodo peccet et ad quid teneatur tum in foro terno, tum in interno sic ficte promittens?*

RESP. AD PRIMUM. Peccare graviter, quia est mendacium

[1] Lib. VI, num. 844. — [2] Lib. I, ff. *de Spons.*

graviter perniciosum contra justitiam, cum alter decipiatur in re gravissima, et inducatur injuriose ad promissionem seriam Matrimonii.

Resp. ad secundum. Non contrahere tamen *per se* obligationem contrahendi, ut dictum est, sed obligationem deceptionis damna resarciendi, si qua sint.

Dixi *per se;* nam si fuerit defloratio, tenetur illam Matrimonio ducere, et quidem 1° in foro externo, si deflorata probet apud judicem verbis promissionem exprimentibus usum fuisse: ex jure gallico tamen ficte promittens tenetur tantum damna resarcire; 2° in foro autem interno tenetur ex justitia corruptam determinate ducere. Ratio est, 1° quia deflorator aliter injuriam nunquam reparare potest; 2° quia in contractibus innominatis: *do ut des*, *facio ut facias*, ubi unus ex sua parte promissum implevit, tenetur alter implere ex justitia vel præbere quod tenebatur ex justitia vere promittere. Ita sententia verior et communior, post Div. Thomam [1].

Excipitur 1° nisi puella facile fictionem potuerit advertere; 2° si cum alio puella fornicetur; 3° si puella non fuerit virgo inventa; 4° si puella satisfactionem pecuniariam jam ultro acceptaverit; 5° si deflorator notabiliter excedat in notabilitate et divitiis conditionem virginis, quia nemo tenetur damna compensari cum suo damno multo majori, et alias ex illo facile forsan potuit virgo deceptionem percipere.

5° Ut sit *signo externo expressa;* alias consensus unius ab alio non posset acceptari.

Circa quod triplex traditur sequens regula.

Prima regula. Pro utroque foro requiruntur et sufficiunt verba, signa, scripta, nutus, etc., quæ per se vel ex contingentibus, vel ex consuetudine loci reciprocam promissionem significant.

1 *Suppl.*, quæst. 46, art. 2, a 2; et S. Ligor., lib. IV, num. 642.

Secunda regula. In foro interno principaliter attenditur id intentionem, si verba de se sint insufficientia.

Tertia regula. In foro externo principaliter attenditur id verba vel signa externa, juxta communem modum loquendi[1], quæ si sint dubia, judex invalida declarabit sponalia, quia in dubio standum est pro libertate contrahentis[2].

6° Ut fiat *a personis legitimis*, quales sunt omnes, sive puberes, sive impuberes, qui nullo impedimento ad contrahendum suo tempore Matrimonium, sunt ligati : prohibissio enim inter sic ligatos esset de re iniqua et illicita. Porro septennium mathematice completum est ætas a jure requisita[3]. Sed

QUÆRES 3. *Utrum verba de præsenti inter impuberes apta ad Matrimonium, vim habeant sponsalium ?*

RESP. *affirm.*, cum communi. Ratio, quia actus, quando non valent eo modo quo fiunt, valent meliori modo quo fieri possunt ; atqui sponsalia virtualiter continentur in matrimonio : ergo. Sed ex jure novo requiritur ut Matrimonium illud non sit clandestinum[4]; alias nullam pareret obligationem, cum jura resistant.

QUÆRES 4. *An sponsalia quæ cohabitatio subsecuta est, Matrimonii rationem acquirant ?*

RESP. *Distinguendo.* In locis ubi viget lex Tridentini de clandestinitate, non obtinent rationem Matrimonii, ut patet ; ubi illa lex non viget, obtinent quidem in foro externo, ubi non admittitur probatio, ex Gregorio IX. In foro item conscientiæ, attendendum est ad intentionem quam habuerunt sponsi in copula carnali, an cum vel sine affectu maritali illam habuerint. Si fuerit copula cum affectu maritali, transeunt sponsalia in rationem Matrimonii. Secus, si non fuerit affectus maritalis.

[1] Ex cap. *Ex litteris*, I, *de Spons.* — [2] Ita Sporer, S. Ligor., lib. VI, num. 840. [3] Ut patet ex cap. *Litteris*, 4; cap. *Accessit*, 5; cap. *Ad dissolvend.*, 13; ex 4 Decret., tit. 2 *de Despons. impub.* Item ex cap. unic. in 6, eod. tit.— [4] Vid. cap. cum *de Desponsal. impub.*, in 6; et Trident., *de Matrim.*

Quæres 5. *An sponsalia sine consensu parentum inita nt valida et licita?*

Resp. Validitatem vel invaliditatem sponsaliorum pendere ex licitate vel illicitate Matrimonii. Si enim, propter circumstantias, Matrimonium sine consensu parentum sit non solum validum (quod est de fide tenendum ex Trid.) [1], sed etiam licitum, tunc sponsalia de tali Matrimonio erunt valida; si autem Matrimonium in datis circumstantiis est illicitum, sponsalia sunt nulla, quia sunt promissio de illicito. Porro non datur vinculum iniquitatis.

Quæres 6. *An parentes pro filiis possint inire sponsalia?*

Resp. Possunt, modo filii sponsalia a parentibus inita ratificent, si absentes fuerint [2], vel non contradicant, si sint præsentes [3].

Nota. Quod attinet ad impuberes septennio minores, si parentes pro eis contraxerint, nulla ex iis sponsalibus nascitur obligatio, nec illi septennium adepti tenentur ea pro ratis habere.

Quæres 7. *An valida sint sponsalia conditionata?*

Resp. Vel conditio apposita, est honesta, vel inhonesta, vel impossibilis.

Si conditio sit *honesta*, v. gr.: Ducam te in uxorem, modo parentes consentiant, tunc, purificata conditione, valida sunt sponsalia, et ea non purificata, evadunt irrita.

Si sit *inhonesta*, vel contra substantiam Matrimonii pugnat, v. gr.: Ducam te in uxorem, si pharmacum impediens generationem sumas, tunc sunt invalida sponsalia; vel non pugnant contra substantiam Matrimonii, v. gr.: Ducam te in uxorem, modo hunc occidas, et tunc, impleta conditione, sponsalia sunt valida, promittensque ipsis stare tenetur, ut patet ex praxi Ecclesiæ, defloratorem compellentis ducere puellam, quam sub Matrimonii promissione defloravit.

[1] Sess. 24, can. 1 *de Reform. matrim.* — [2] Cap. 1 *de Desponsal. impuberum.* — Cap. unico *de Despons. impub.*

Si conditio apposita sit *impossibilis,* non stant sponsa-
, quia sponsus non censetur serio promisisse.

Nota. Si sponsalia fierent inter catholicam et acatholi-
m partem, essent invalida et illicita, si *absolute* fierent;
sent enim de matrimonio futuro illicito; si *conditionate,*
gr. modo pars acatholica convertatur, vel si concurrant
nditiones requisitæ in talibus Matrimoniis, essent valida
licita.

QUÆRES 8. *Quos effectus producant sponsalia?*

RESP. Producunt duos effectus.

Primus est impedimentum publicæ honestatis, quæ ex
oritur.

Secundus est gravis obligatio contrahendi Matrimonii
mpore præfinito, nisi habeat justam causam differendi.
tio est, quia omnis contractus onerosus obligat ex jus-
ia, ideoque sub mortali in re gravi.

Hinc, qui culpabiliter resiliit a sponsalibus, perdit ar-
as suas, et tenetur restituere arrhas alterius partis, ac
pensas, si quæ factæ sint, reparare, imo et damna, seu
anti ejus intererat talem contractum impleri, quia in
c fecit injuriam.

Quod si tempus non fuerit præfinitum, tunc ex lege
m qui[1], quod *sine termino debetur, statim debetur.* Si
nen altera pars, cum possit commode petere, tacet,
ationi consentire videtur.

QUÆRES 9. *An pœna in sponsalibus primo resilienti ap-
sita, obliget in conscientia?*

RESP. Vel juste resilit, vel injuste. Si 1° non obligat,
ia nulli, nisi propter culpam, pœna est imponenda; sed
i juste resilit, non est in culpa: ergo. Si 2° obligat, quia
i injuste resilit, infert alteri injuriam, propter quam
ulctari justum et æquum est; imo jus canonicum injuste
silientem, etiam per censuram, Matrimonium inire com-

[1] In leg. *Cum qui, de Verbo obl.*

pellit, si nullum habeat legitimum impedimentum, ut statuit Alexand. III [1]; sed abstinendum est a coactione, suffragante aliqua rationabili et probabili causa, quia coactiones difficiles frequenter solent exitus habere [2].

QUÆRES 10. *Quot modis dissolvantur sponsalia?*

RESP. Dissolvuntur 1° mutuo ac libero sponsi et sponsæ consensu; nam quilibet potest cedere juri suo, idque etiamsi sponsalia fuerint juramento firmata, quia in omni juramento promissorio subintelligitur hæc conditio : *Nisi promissarius remittat*, modo tamen sint puberes; impuberes enim ante pubertatem resilire non possunt, quod ideo a jure statutum est, ne ob levitatem sæpius nova contrahant sponsalia [3]. Sed adepta pubertate, unus potest resilire, etiam dissentiente altero, nisi prope pubertatem sponsalia firmaverint [4].

2° Per susceptionem sacrorum Ordinum; quia Matrimonii incapacitatem parit [5].

Ordines vero minores non dissolvunt utrinque sponsalia, quia non constituunt statum incompossibilem cum Matrimonio. Utrum autem si sponsus, inscia vel invita sponsa, suscipiat Ordines minores, solvantur sponsalia ex parte sponsæ, prima sententia *negat*, ob rationem allatam, et *in se* probabilior videtur. Secunda vero sententia *affirmat*, et hæc probabilior videtur, saltem in locis ubi consuetudo non est ut clericus sit conjugatus; quia, esto susceptionem Minorum *per se* non solvere sponsalia, tamen propter hoc notabilis mutatio et levitatis indicium incidunt in sponso, cum ordinarie ægre feratur ut quis, deposita veste clericali, transeat ad sæcularia. Præterea sponsus ibi suscipiendo Minores censetur tendere ad Majores, Matrimonio renuntiato.

[1] Cap. *Ex litteris, de Sponsal.* — [2] Ex Lucio III, in cap. 17 *de Sponsal.* — [3] Cap. 7 *de Despons. impub.* — [4] Cap. *Ex litteris*, I. *de Sponsalibus.* — [5] Cap. unico *de Voto*, in 6.

3° Per ingressum Religionis, saltem quoad partem in sæculo manentem; quia ingrediens Religionem hoc ipso censetur renuntiare sponsalibus, et per professionem Religionis, quoad utramque partem [1].

PETES : An sponsalia solvantur per votum simplex subsequens, vel castitatis, vel sacrorum Ordinum?

RESP. *Prima sententia negat.* Quia invalide promittitur Deo quod jam homini promissum est.

Hinc, qui post sponsalia vovit castitatem, tenetur Matrimonium inire et debitum petenti reddere, sed ei petere non licet, quia valet votum in his omnibus quæ injuriosa non sunt : unde sponsalibus vel Matrimonio dissolutis, tenentur servare continentiam. Ita Navar., Layman, Sporer, cum multis.

Secunda vero *sententia*, quam Sanchez probabilissimam, Salmanticenses probabilem et tutam vocant, *affirmat*. 1° quia in concursu duarum obligationum potior est præferenda; sed votum est potius vinculum quam sponsalia, quantum ad eum cui fit promissio; nam per sponsalia homo obligatur homini, per votum autem obligatur Deo; 2° quia in contractu sponsalium semper includitur hæc conditio : *Nisi melior status eligatur;* 3° quia sic declaravit S. C. Cong. [2], dicens votum castitatis aut suscipiendi sacros Ordines, per electionem melioris status, irritare sponsalia, etiam juramento firmata, et S. Thom. [3] dicit : *Propter votum simplex sunt sponsalia dirimenda.*

4° Per subsequens Matrimonium cum altero contractum, ex cap. 1 *de Sponsa duorum*. Ratio est, quia res tradita per contractum indissolubilem non potest amplius tradi priori promissario; sed pars quæ sic contraxit, altera rationabiliter invita, peccavit mortaliter contra justitiam violando fidem datam.

At, soluto hoc Matrimonio per mortem alterius con-

[1] Cap. *Commissum*, *de Sponsal.* — [2] Apud Pitton cit. a S. Ligor., lib. VI, num. 873. — [3] *Supplem.*, quæst. 53, art. 1, ad 1.

iugis, urget obligatio priorum sponsalium, si alter sponsus expectaverit, ut tenet sententia absolute *probabilior*. Ratio, quia nullo jure probatur sponsalia per Matrimonium subsequens omnino irritari. Non quidem jure positivo, quia nullibi hoc habetur, teste S. Alph. de Ligorio; non jure naturali, quia nunquam probabitur illam obligationem fuisse penitus extinctam, sed solum suspensam; imo contrarium evincitur, tum ex eo quod si quis post votum Religionis Matrimonium contraxit, soluto Matrimonio, ad votum tenetur; tum ex eo quod si quis vendiderit equum uni, et deinde alteri venderet et tradiderit, suspenditur quidem obligatio prima; sed si equus redierit in suum dominum, tenetur eum priori emptori tradere [1]. Ergo, etc. [2].

5° Per affinitatem accedentem post sponsalia, sive carnalis illa sit, v. gr. si sponsus carnaliter cognovit consanguineam sponsæ suæ in primo vel secundo gradu [3], sive spiritualis [4]. Ratio est, quia tunc res promissa fit illicita et impossibilis.

6° Propter crimen fornicationis post sponsalia commissum, etiamsi fuerint jurata [5], quia in sponsalibus intelligitur hæc conditio: nisi contra legem sponsalium feceris; idque in gratiam solius innocentis, qui, si resilire nolit, stat sponsalium vis.

Imo, si sponsa fornicata fuerit ante sponsalia, certum est apud omnes posse virum, cognita fornicatione post sponsalia, eam relinquere. E converso non potest mulier rescindere sponsalia propter fornicationem sponsi ante sponsalia commissam, eadem enim non est causa mulieris et viri.

7° Propter quamlibet mutationem notabilem in altero supervenientem sponsalibus, ob quam consensus datus non censetur secundum prudens judicium extendi ad ta-

[1] Ex leg. 15, cod. *de Rei venditione.* — [2] S. Ligor., lib. VI, num. 875. — [3] Cap. II *De eo qui cognovit.* — [4] Cap. *Veniens, de Cognat. spirit.* — [5] Cap. XXV *de Jurejur.*

lem casum, v. gr. si superveniat notabilis difformitas, infirmitas, morbus contagiosus, mutilatio, etc., ex eod. cap. Item, si superveniat infamia, graves inimicitiæ inter utramque familiam, vel inter ipsos sponsos ortæ, paupertas, hæresis, ob periculum perversionis, vel in se, vel in prole; quia hæc est intentio virtualis spondentium, qui non censentur voluisse se obligare ad standum promissis in his casibus, quibus prævisis, judicio prudentum, promissio facta non fuisset.

Idem dici debet, si quid istorum, vel simile, antea latens, detegatur post sponsalia; ut si quæ putabatur legitima, vel nobilis, dives, virgo, etc., talis non sit, quia res sunt mutatæ respectu ignorantis [1].

8° Per diuturnam absentiam unius partis sine consensu alterius, nam censetur juri suo cedere [2].

9° Cum adversus pacta sponsalia reclamant, qui ante annos pubertatis ea inierant [3].

Porro, in his omnibus Ecclesiæ judicium non est necessario expectandum, si causa dissolutionis sponsalium manifesta sit, vel publica; bene vero si sit dubia et occulta. Ratio est, quia debitus ordo, et evitatio scandali id exigunt [4].

Quæres 11. *Quas ob causas sponsalia Matrimonio præmittantur?*

Resp. Præmittuntur 1° ut Matrimonium maturius contrahatur; 2° ut sponsi ad gratiam Sacramenti se præparent; 3° ut diligentior fiat inquisitio morum, vitæ et conditionis compartis; 4° ne sponsa statim tradita vilis a marito habeatur.

Quæres 12. *An sit necessaria proclamatio bannorum?*

Nota. Proclamatio bannorum est futuri Matrimonii denuntiatio coram frequenti populo, ita facta vel facienda, ut contrahentium dignosci possint nomen, patria, parochia,

[1] Lib. v eod. *de Sponsal.* — [2] Cap. v *de Sponsal.* — [3] Cap. *De illis*, eod. tit. — [4] Cap. vii, eod. tit.

conditio seu professio, talis vel talis viri et mulieris filii, etc., reticendo quidquid dedecus venire potest sponsis, dicendo hanc esse primam, vel secundam, vel tertiam denuntiationem.

Resp. Est necessaria necessitate præcepti Ecclesiæ in Conciliis Lateran. IV et Trident.[1] intimati; non vero est necessaria ad valorem Matrimonii, cum nullo jure ob eorum defectum irritetur. Si vero urgeat necessitas quæ moram non patiatur, postponi possunt Matrimonii celebrationem, sed faciendæ erunt eadem necessitate, id est sub gravi ante ejusdem consummationem, nisi episcopalis interveniat dispensatio.

Dices : Matrimonium clandestinum est nullum; atqui Matrimonium sine proclamationibus est clandestinum : ergo, etc.

Resp. *Dist. maj.* Matrimonium clandestinum ex defectu præsentiæ Parochi et testium, est nullum, *conc.;* clandestinum ex defectu proclamationis bannorum, *nego maj.* Itaque, qui sine dictis proclamationibus vel legitima Episcopi dispensatione contrahunt, peccant quidem mortaliter, sicut et Sacerdos assistens, quia violant præceptum Ecclesiæ in re gravi; imo, si sit cum impedimento, filii reputantur illegitimi, licet contrahentes hoc impedimentum ignoraverint[2]; sed non irritatur Matrimonium.

Quæres 13. *A quibus fieri debeant proclamationes?*

Resp. Debent fieri a proprio Parocho utriusque contrahentis. Ratio est aperta, cum enim illæ denuntiationes in nunc finem sint institutæ, ut, si quod est impedimentum, detegatur, ordo postulat ut fiant in parochia utriusque contrahentis, ex quo haberi potest notitia illius impedimenti.

Proprius autem Parochus ille est, in cujus parochia contrahentes commorantur et acquisierunt sive domicilium,

[1] Sess. 24, cap. 1 *de Reform.* — [2] Ex cap. fin. *Si quis, de Clandestina desponsat.*, decret., lib. IV, tit. 3.

sive quasi-domicilium. Quomodo autem utrumque acquiratur, dicetur infra, ubi de clandestinitate.

Qui duplex habet domicilium in diversis parochiis, in utraque parochia fieri debent proclamationes. Qui vero interdum rure aut villis degunt recreationis aut sanitatis causa, non dicuntur ibi domicilium habere.

Nota. Parochus antequam vagos conjungat Matrimonio, debet de eorum conditione diligenter inquirere, utrum alibi sint conjuncti [1]; deinde petat licentiam ab Episcopo assistendi, sine qua licet valide assistat, peccat tamen graviter assistendo [2].

QUÆRES 14. *Quo in loco, quo tempore, et quoties fieri debeant proclamationes?*

RESP. Debent fieri in ecclesia inter Missæ solemnia, tribus diebus festivis continuis, non tamen *probabiliter* immediatis; nam inter singulas proclamationes, *item*, inter ultimam, et ipsam Matrimonii celebrationem intercedere debet aliquod intervallum, juxta cujusque diœcesis statuta;... quod si intra duos menses post factas denuntiationes Matrimonium non contrahatur, iterari debent, quia interea sponsi potuissent contraxisse aliquod impedimentum [3].

Dixi 1° *inter Missæ solemnia*, id est intra Missam parochialem vel conventualem, ad arbitrium parochi, etiam invito capitulo; vel probabiliter etiam tempore concionis, vel processionis; imo *probabiliter* sine culpa gravi etiam extra ecclesiam, in loco magni concursus, quia sic jam obtinetur finis legis. Ita Croix, Sanch., Wigand., Dion., S. Ligor., etc.

Dixi 2° *diebus festivis*, id est de præcepto celebrandis. *Probabiliter* tamen proclamationes fieri possunt etiam, saltem sine gravi culpa, diebus ferialibus, si ex aliqua causa fieret magni concursus in ecclesia [4].

[1] Trident., sess. 24, cap. 7. — [2] Vid. infra *de Clandestin.* — [3] Rit. Rom. — [4] S. Ligor., lib. VI, num. 992.

Quæres 15. *Quinam teneantur revelare impedimentum?*

Resp. Qui extra confessionem novit aliquod impedimentum, etiam occultum, inter nupturientes, tenetur sub mortali illud detegere, tum ex præcepto Ecclesiæ, tum jure naturali, quo quis tenetur impedire damnum et peccatum proximi, etiamsi illud occultare sub juramento promisisset, cum juramentum iniquitatis vinculum esse non possit.

Dices 1. Impedimentum occultum ex peccato proveniens non potest probari: ergo nemo tenetur ad ejus revelationem.

Resp. *Nego cons.* Tum quia revelans ad probationem non tenetur, tum quia unus testis fide dignus sufficit ad impediendum Matrimonium [1]. Unde non est inutilis ejus denuntiatio.

Dices 2. Infamabitur nupturiens, si denuntietur impedimentum ex peccato contractum: ergo non debet denuntiari.

Resp. *Dist. ant.* Infamabitur materialiter, *conc.*; formaliter, *nego ant.* Infamatio *materialis* est revelatio criminis justa. Infamatio *formalis* est revelatio criminis injusta. Hic autem infamatio non est injusta, cum sine ipsa non possit vitari grave malum, nempe nullitas Matrimonii, et fornicatio: ergo, etc.

Deinde talis infamia potest declinari facile, cum cognoscens impedimentum debeat ex charitate monere nupturientem, qui potest non contrahere.

Quæres 16. *Quomodo se gerere debeat Parochus, cum novit aliquod impedimentum, aut cum fit oppositio futuro Matrimonio?*

Resp. Parochum, qui novit impedimentum ex testimonio et oppositione aliorum, non posse ulterius procedere, neque in denuntiationibus perficiendis, neque in cele-

[1] Cap. 27 *de Sponsal.*

brando conjugio, donec sublata sit oppositio, et fuerit impetrata dispensatio ab impedimento.

QUÆRES 17. *Ad quos pertineat facultas dispensandi a publicis denuntiationibus?*

RESP. Ad solos Episcopos, quia Concilium Trident. hoc permittit *prudentiæ et judicio Episcoporum.* Porro Episcopus non nisi gravi de causa debet dispensare a proclamationibus, cum Concil. Trident. istam duntaxat expresserit: *Quando probabilis est suspicio Matrimonium malitiose impediendum.* Verum cum rem totam prudentiæ et judicio Episcoporum permittat, alias causas non excludit.

QUÆRES 18. *Quænam sint causæ dispensandi in proclamationibus?*

RESP. Duplicis sunt generis: aliæ scilicet, ob quas tenetur Episcopus, et aliæ propter quas non tenetur sed potest dispensare.

Hinc 1° Episcopus tenetur dispensare ex Concil. Trident., quando 1° timendum esset ne *Matrimonium malitiose impediatur*; 2° si Matrimonium sit necessarium ad vitandum damnum, vel infamiam contrahentium, vel prolis, v. gr. si deflorata fuerit puella, etc.; 3° si sponsus longe et statim debeat proficisci; 4° si immineat periculum incontinentiæ; 5° si parentes vel tutor cogant virginem ut nubat indigno; et tandem quoties adest causa quæ prudentis viri judicio urgere videatur.

Hinc 2° Episcopus potest dispensare, etiam post Matrimonium contractum, ex causis ipsi benevisis: 1° si nuptiæ contrahantur inter magnates, quia horum conjugia nonnisi post diligentem cognitionem contrahuntur; 2° si sponsi valde senes sint, at multum dispares ætate, divitiis, etc., ne in parabolam vertantur; 3° si certo moraliter constet de non impedimento; 4° si immineat tempus prohibitum [1]; et alia id genus.

[1] Solo imminente tempore feriato, melius est dispensare a prohibitione nuptiarum quam a denuntiationibus. Ita, ex Alasia, S. C. C.

CAPUT II.

DE ESSENTIA ET EXISTENTIA MATRIMONII.

Quinque in hoc capite veniunt exponenda : *primum*, quid et quale sit Matrimonium; *secundum*, qui ejus fines; *tertium*, quæ ejus materia et forma; *quartum*, quis ejus Minister; *quintum*, quinam requiratur consensus.

ARTICULUS I.

QUID ET QUALE SIT MATRIMONIUM.

Nota 1. Matrimonium dicitur a *matris munere*, ut ait Div. Thomas; vel quia matres facit, ut dicit Div. Augustinus [1] : *Non ob aliud debet femina nubere, quam ut mater sit.* Ipsis enim incumbit præcipue fovere, gestare et educare proles.

Nota 2. Dicitur *nuptiæ, connubium*, a verbo *nubere*, seu *velare*, eo quod puellæ, pudoris gratia et in signum subjectionis, velo quasi nube se obtegebant [2]. Alio nomine vocatur a Græcis, γάμος, scilicet a *domo*, quod significat domare, ideo quia feminæ seu potius conjuges domat, et inde usurpantur nomina *monogamus, bigamus, polygamus*, unius, duarum vel plurium uxorum vir.

Nota 3. Matrimonium rursus consideratur vel in ipso actu et instanti quo perficitur, et vulgo dicitur *in fieri ;* vel spectatur ratione nexus et vinculi permanentis ex contractu resultantis, et tunc dicitur *in facto*.

Nota 4. Matrimonium dividitur in *legitimum*, *ratum* et *consummatum*.

Legitimum est illud quod inter personas a lege non prohibitas contrahitur, quale etiam nunc est inter non baptizatos.

[1] Lib. XIX, cap. 26 *contra Faustum.* — [2] *Catech. rom.*, hic cap. 1.

Ratum est illud quod a solis fidelibus contrahitur, estque in ipsis Sacramentum, ratione cujus fit ratum seu indissolubile, ad discrimen Matrimonii ab infidelibus contracti, quod post alterutrius conversionem potest dissolvi.

Consummatum est illud quod, accedente copula carnali, extrinsece completur.

Nota 5. Matrimonium iterum sumitur vel pro contractu, vel pro vinculo ex tali contractu inducto.

Matrimonium sumptum pro contractu definitur : *Contractus quo vir et femina sibi invicem legitime tradunt et accipiunt corporum suorum dominium perpetuum ad usum conjugalem.* Cui definitioni si addideris has voces : *Elevatus a Christo ad gratiam significandam et conferendam,* habebis definitionem Matrimonii quatenus est Sacramentum.

Dicitur 1° *contractus*, per quod convenit cum aliis contractibus.

Dicitur 2° *quo vir et femina*, ut detur subjectum Matrimonii.

Dicitur 3° *legitime*, id est ut personæ contrahentes a lege non prohibeantur.

Dicitur 4° *tradunt et accipiunt*, ut exprimatur mutuus consensus.

Dicitur 5° *dominium perpetuum*, quia non potest solvi partium consensu, sicut solvuntur alii contractus

Dicitur 6° *ad usum conjugalem*, id est ad usum juris, ut designetur principium finale Matrimonii.

Additur in lege gratiæ : *Ad gratiam significandam et conferendam elevatus ;* quia est verum Sacramentum, etc.

Matrimonium sumptum pro vinculo ex contractu habitualiter permanente definitur : *Viri ac mulieris conjunctio maritalis inter personas legitimas, individuam vitæ consuetudinem retinens.*

Dicitur 1° *conjunctio*, id est vinculum quod resultat ex partium consensu.

Dicitur 2° *maritalis*, ut distinguatur ab aliis conjunctionibus.

Dicitur 3° *viri ac mulieris*, ut designetur subjectum.

Dicitur 4° *inter personas legitimas*, inde a lege non prohibitas.

Dicitur 5° *individuam*, etc., id est perpetuam societatem.

Addi debet in lege gratiæ : *Significativa et collativa gratiæ.*

Nota. Ante lapsum Adami, Matrimonium fuit institutum in officium solum naturæ, eo autem secuto, in concupiscentiæ remedium; et tandem in nova lege, Christus elevavit illud ad dignitatem Sacramenti, ut infra dicetur.

Quæres hic 1° utrum Matrimonium sit Sacramentum novæ legis; utrum solius novæ legis; 2° utrum sit licitum et præceptum. Pro quibus solvendis,

CONCLUSIO I.

Matrimonium est vere et proprie unum ex septem novæ Legis Sacramentis. Est de fide contra Novatores a Trident. definitum.

Prob. 1. *Ex Scriptura.* Ephes. v: *Propter hoc, relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una: Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo et in Ecclesia.*

Nec valet dicere hunc textum esse intelligendum de signo mere repræsentativo unionis Christi cum Ecclesia; Concilia enim Senonense et Tridentinum ipsum usurpant ad probandum Matrimonium esse Sacramentum, et quidem jure merito, cum hæc verba : *Sacramentum hoc,* evidenter referantur ad id quod ipsa immediate præcedit, nempe ad inviolatam conjunctionem viri cum muliere, non autem ad unionem Christi cum Ecclesia.

Prob. 2. *Ex traditione Patrum* dicentium cum Div. Chrysostomo [1] : *Sacramentum sunt nuptiæ, et imago dilectio*

[1] Hom. 56 *in Gen.*

nis Christi, quam erga Ecclesiam declaravit; et Div. Augustino [1]: *In nostratum quippe nuptiis, plus valet sanctitas Sacramenti, quam fœcunditas uteri...;* ad hanc traditionem attendens Concil. Trid. definit [2]: *Si quis dixerit Matrimonium non esse vere et proprie unum ex septem Legis Evangelicæ Sacramentis a Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inventum, neque gratiam conferre, anathema sit.*

Prob. 3. *Ratione.* Ad verum novæ legis Sacramentum quatuor requiruntur et sufficiunt, etiam juxta Novatores : 1° ut sit signum sensibile rei sacræ ; 2° ut sit a Christo institutum; 3° ut sit efficax et productivum gratiæ sanctificantis ; 4° ut sit constans et perpetuum in Ecclesia ; atqui hæc quatuor competunt Matrimonio. Ergo, etc.

1° Est signum sensibile, nempe conjunctio maritalis, quæ significat sensibiliter unionem Christi cum Ecclesia.

2° Est a Christo institutum [3], non quidem ut est in officium naturæ, cum id habuerit ab initio creationis, sed ut est causa productiva gratiæ.

3° Est efficax et productivum gratiæ sanctificantis, ut constat ex canone Concil. Tridentini supra citato.

4° Est constans et perpetuum in Ecclesia, ut constat ex usu utriusque Ecclesiæ nunquam interrupto. Græci enim semper recensuerunt, et etiam nunc post schisma recensent Matrimonium inter septem Ecclesiæ Sacramenta.

Prob. 4. *Prescriptione.* Matrimonium unum esse e septem Sacramentis novæ legis, ubique semper et ab omnibus creditum fuit. Talem enim doctrinam tenebat utraque Ecclesia, Latina scilicet et Græca, tempore quo Lutherus et Calvinus suos effutierunt errores : quoad Ecclesiam Latinam, nemo inficiari potest ; constat pariter de Ecclesia Græca, tum ex Euchologiis istius Ecclesiæ, tum ex Synodo Constantinopolitano, ann. 1630, in qua damnatus est Cyrillus Lucar, post Calvinum dogmatizans septem non esse

[1] Lib. *de Bono Conjug.*, c. 18. — [2] Sess. 24, can. 1. — [3] Matth. XIII, 6.

sacramenta; tum ex eo quod nulla exorta sit controversia inter Latinos et Græcos. Ergo eamdem doctrinam profitebatur utraque Ecclesia ante schisma Græcorum; si enim inventa fuisset postea ab alterutra, alia Ecclesia reclamasset contra novitatem, nedum illam amplexa fuisset: in omnibus autem retro sæculis fuerunt hæretici et schismatici, qui pariter reclamassent contra Catholicos, Ariani, Nestoriani, Pelagiani, etc., si talis inventa fuisset doctrina; nullibi autem prorsus simile, nihil tale auditum fuit. Ergo. (*Conf.* Goarium, Renaudotium et Assemanum, qui eamdem doctrinam probant ex praxi et Euchologiis Coptorum, Jacobitarum, Nestorianorum, etc.)

OBJECTIONES.

Objicies 1. Cælibatus, teste Apostolo [1], melior est Matrimonio : ergo istud non est Sacramentum. Resp. *Nego conseq.*

Prob. conseq. Illud Sacramentum esse non potest, a quo melius est abstinere; atqui melius est abstinere a Matrimonio.

Resp. *Dist. min.* Melius est a Matrimonio abstinere, si concipiatur sub idea carnalis copulæ, *conc.;* si concipiatur ut res sacra, *nego min.;* alioquin B. Virgo, quæ semper quod perfectius est amplexa est, B. Josepho non nupsisset.

Objicies 2. Idem est Matrimonium in infidelibus ac in fidelibus; atqui in infidelibus non est Sacramentum.

Resp. *Dist. maj.* Idem est, etc., sumptum pro contractu civili, *conc.;* sumptum pro Sacramento, *nego maj.;* in infideli Matrimonium est mere contractus civilis, in fideli est insuper Sacramentum.

Inst. 1. Sacramenta novæ legis operantur quod significant; atqui Matrimonium non operatur quod significat,

[1] II Cor. VII, 18.

unionem scilicet Christi cum Ecclesia quam significat: ergo, etc.

Resp. *Nego maj.* Quod significant practice, *conc.*; quod significant speculative, *nego maj.*; et sic distincta min., *nego conseq.*

Itaque in Matrimonio duplex est significatio : una simpliciter speculativa et objectiva, qua duntaxat repræsentatur unio Christi cum Ecclesia, sive per Incarnationem, sive per charitatem et gratiæ influxum ; altera practica, qua producitur gratia Sacramenti uniens conjuges ad effectus seu fines proprios Matrimonii; porro Matrimonium ita repræsentat unionem Christi cum Ecclesia, ut simul producat gratiam Sacramento annexam.

Inst. 2. Atqui Matrimonium non confert gratiam ; nam usus conjugii non confert gratiam; atqui usus conjugii est pars Matrimonii : ergo, etc.

Resp. *Nego min.* Usus enim conjugii est quidem officium, sed non est pars aut essentialis, aut integralis Matrimonii ; gratia quidem conceditur ad illum usum intra terminos christianæ modestiæ retinendum ; at usus ille gratiam non confert tanquam pars Sacramenti.

Objicies 3. Verum Sacramentum non pugnat cum alio Sacramento, cum sint ab eodem auctore ; atqui Matrimonium pugnat cum sacramento Ordinis : ergo, etc. Resp. *Nego min.*

Prob. min. In uno eodemque homine non possunt esse simul utrumque illud Sacramentum : ergo pugnant inter se.

Resp. *Nego conseq.* Et dico causam hujus incompatibilitatis non oriri ex aliqua pugna quæ sit inter illa Sacramenta, sed ex statu illorum qui sacris Ordinibus sunt initiati, qui cum se voto obstrinxerint ad servandam continentiam, sunt omnino inhabiles facti jure ecclesiastico ad contrahendum Matrimonium.

Objicies 4. Nonnulli ex nostris Theologis, quales sunt

Magister, Durandus, etc., negant Matrimonio annexam esse gratiam sanctificantem : ergo non est Sacramentum.

Resp. *Retorqueo argumentum.* S. Cyprianus, Firmilianus et alii Africani censuerunt hæreticos esse rebaptizandos ; ergo baptismus hæreticorum non est verus baptismus ; an admittent consequentiam adversarii ? Hinc Theologi absque præjudicio rei catholicæ deserunt Magistrum et Durandum , ex quorum judicio non debet æstimari veritas catholici dogmatis, sed ex traditione, Conciliis, etc.

Objicies 5. Quod in Sacramentis habet rationem signi, debet esse a Christo primum institutum ; atqui Matrimonium non est tale : ergo, etc.

Resp. *Dist. maj.* Debet esse a Christo primum institutum in ratione signi efficacis et practici, seu in ratione veri Sacramenti, *conc. ;* in ratione signi simpliciter, *nego maj.;* quod enim jam erat signum, potuit a Christo assumi ut esset Sacramentum, sicut quod antea signum non erat, assumi potuit ut esset signum.

Objicies 6. In Matrimonio contrahentes de pecunia et dote paciscuntur ; atqui non liceret sic pacisci, si Matrimonium esset Sacramentum, alias esset simonia : ergo, etc.

Resp. *Dist. min.* Non liceret sic pacisci, si Matrimonium esset pure Sacramentum, *conc. ;* si insuper sit contractus civilis, *nego min.* Dico itaque pactum illud non spectare Matrimonium quatenus est Sacramentum, sed quatenus est contractus civilis, atque referri ad onera Matrimonii, non ad gratiam Sacramenti.

CONCLUSIO II.

Matrimonium est solius novæ legis Sacramentum proprie dictum, fuit tamen late sumptum sub antiqua lege.

Prob. 1. Sacramentum proprie dictum est signum practicum et effectivum rei sacræ, id est gratiam significans

et producens *ex opere operato*, ut dicitur, eamque ex divina institutione annexam habere debet ; atqui nullibi legitur veteribus connubiis divinam gratiam fuisse promissam, aut institutum fuisse a Deo signum practicum et effectivum hujus gratiæ : ergo, etc.

2. Concil. Trident. [1] definit omnia Sacramenta fuisse a Christo Domino instituta : ergo est Sacramentum solius novæ legis.

3. Præterea idem Concil. [2] doctrinam Concilii Florentini sequens, ait : *Cum igitur Matrimonium in lege evangelica veteribus connubiis per Christum gratia præstet, merito inter novæ legis Sacramenta annumerandum Patres nostri docuerunt ;* atqui si vetera connubia rationem Sacramenti habuissent, gratiamque ex divina promissione contulissent, iis gratia non præstarent legis evangelicæ Sacramenta, quia non minus veteris quam novæ legis connubiis alligata fuisset. Ergo, etc.

Unde hæc Maldonati aliorumque, quam hic refellimus opinio, cum doctrina Tridentini et Florentini conciliari non potest.

Dixi *fuit tamen late sumptum ;* quia a primæva constitutione sua, a Deo ordinatum fuit Matrimonium ut esset signum sacrum, sed speculativum tantum, unionis Verbi divini cum natura humana per Incarnationem, et Christi cum Ecclesia per charitatem et influxum Spiritus Sancti. Hinc Adamus [3], afflatus divino spiritu prophetiæ, dicit : *Hoc nunc os ex ossibus meis... propter hoc...* quæ verba sequentia tanquam a Deo prolata retulit Christus : *Relinquet homo patrem suum et matrem, et adhærebit uxori suæ,* etc. In hoc sensu accipiendi sunt nonnulli SS. Patres Matrimonium infidelium Sacramenti nomine nobilitantes.

OBJECTIONES.

OBJICIES CUM MALDONATO : Probamus Matrimonium in lege

[1] Sess. 7, can. 1. — [2] Sess. 24, cap. unic. *de Matrim.* — [3] Gen. II.

nova esse verum Sacramentum, ex cap. v *Ephes.*; atqui Apostolus eo loco manifeste loquitur de Matrimonio Adami cum Eva : ergo fuit verum Sacramentum.

Resp. *Nego min.* Apostolus quidem meminit Matrimonii Adami tanquam præcipuæ figuræ Matrimonii Christianorum, docetque eam per Christum fuisse impletam, atque adeo ex figura explanavit rem significatam, nempe Matrimonium Christianorum, quod solum *magnum est Sacramentum in Christo et in Ecclesia.*

Inst. 1. Matrimonio Adami erat annexa gratia, namque Deus illi benedixit : ergo, etc.

Resp. *Nego ant. et dist. prob.* Deus illi benedixit, conferendo corporis fœcunditatem, *conc.*; eodem enim modo Deus benedixit brutis animantibus, ut observat Div. August.; conferendo animæ sanctitatem, *nego.*

Inst. 2. Div. Paulus putat naturam sacramenti Matrimonii in eo præsertim esse positam, ut vir et uxor sint una caro; atqui nullus vir magis fuit una caro cum sua uxore quam Adam, cum cæteri omnes dicantur una caro ad imitationem illius : ergo, etc.

Resp. *Dist. maj.* In eo tantum, *nego*; in eo simul et in significatione practica gratiæ sanctificantis, *conc. maj.*; hoc autem ultimum ex institutione Christi occurrit duntaxat in Matrimonio Christianorum.

Inst. 3. Matrimonium non ob aliam causam est Sacramentum, nisi ob significationem Christi et Ecclesiæ; atqui hæc significatio maxime propria fuit Matrimonio Adami cum Eva : ergo, etc.

Resp. *Dist. maj.* Matrimonium non ob aliam causam est Sacramentum, improprio et latiori sensu, *conc.*; proprio et stricto sensu, *nego maj.*; et sic distinguendo min. *nego conseq.* Matrimonium enim Adami non habebat significationem practicam.

CONCLUSIO III.

Licitus est usus Matrimonii, honestus, ac potest esse meritorius.

Est contra varios hæreticos veteres nubere prohibentes, et a variis Conciliis damnatos.

PROB. PRIMA PARS. 1° Ex Apost. dicente : *Honorabile connubium in omnibus, et torus immaculatus* [1].

2° Ex eodem dicente : *Uxori vir debitum reddat, similiter et uxor viro ;* et infra addit, eum benefacere *qui matrimonio jungit virginem suam* [2].

3° Accedit ipsiusmet Christi auctoritas, qui, Joan. II, præsentia sua nuptias in Cana Galilææ celebratas probavit, eisque benedixit.

PROB. SECUNDA PARS. 1° Quod est præcepti impletivum est de se meritorium, si fiat ex charitate; atqui actus Matrimonii est præcepti impletivum, cum sit redditio debiti: ergo. 2° Actus Matrimonii potest habere pro motivo virtutem Religionis, ut proles ad cultum Dei et ad cœlestem beatitudinem procreetur; sed omnis actus virtutis est meritorius : ergo, etc.

Damnant quidem interdum Patres excessum conjugum in usu Matrimonii : at usum ipsum iis circumscriptum terminis, quos assignat Christiana religio, nunquam improbarunt; unde in ipso statu innocentiæ fuisset usus conjugii.

OBJECTIONES.

OBJICIES 1. Res cujus usum non nisi ex indulgentia, seu venia concedit Apostolus, culpa non caret, nec consequenter in se bona videtur; atqui conjugii usum non nisi ex indulgentia concedit Apostolus : *Hoc autem dico,* in-

[1] Hebr. XIII, 4. — [2] 1 Corint. VII.

quit, *secundum indulgentiam*, *non secundum imperium*[1]. Ergo, etc.

Resp. *Dist. maj.* Si Apostolus concedat ex indulgentia tanquam malum, *conc.;* si concedat ex indulgentia tanquam minus bonum, *nego maj.;* atqui conjugii usum non nisi ex indulgentia concedit Apostolus tanquam minus bonum, *conc.;* tanquam malum, *nego min.;* scilicet ex indulgentia concedit Apostolus usum Matrimonii tanquam minus bonum comparate ad virginitatem, ut unusquisque, vitandæ fornicationis causa, suam uxorem habeat, quæ responsio est ad mentem Apostoli. Si enim actus conjugii esset malus, nunquam illum concessisset Apostolus, qui[2] docet non esse facienda mala, ut eveniant bona.

Inst. 1. Actus ille cujus pudet conjuges, non est bonus; atqui actus conjugalis pudet conjuges : ergo, etc.

Resp. *Dist. maj.* Cujus pudet conjuges ratione sui, *conc.*, propter inordinatos concupiscentiæ motus qui illum semper concomitantur, *nego maj.;* atqui actus conjugalis pudet conjuges, propter inordinatos concupiscentiæ motus, *conc.*, ratione sui, *nego min.* In statu enim innocentiæ, in quo inordinati illi concupiscentiæ motus non extitissent, conjuges non erubuissent; illi autem motus non sunt culpa, sed pœna peccati.

Inst. 2. Atqui actus Matrimonii est pudendus ratione sui : ergo, etc.

Prob. subsumpt. Motus libidinis est peccatum ; atqui actum conjugalem semper comitatur motus libidinis ; ergo actus conjugalis est peccatum : ergo est pudendus ratione sui.

Resp. *Dist. maj.* Motus libidinis voluntarius est peccatum, *conc.;* involuntarius, *nego maj.;* sed actum conjugalem comitatur motus libidinis involuntarius, *conc.;* voluntarius, *subdist.;* per accidens, ratione scilicet excessus, *conc.;* per se, *nego min.* Motus itaque libidinis est pecca-

[1] I Cor. VII. — [2] Rom. III.

tum materialiter, quia ad malum inclinat pro ea quæ post peccatum in nobis est infirmitate; non vero est malus formaliter, nisi cum solus eo in actu tanquam finis proponitur.

Objicies 2. Apost. ait [1]: *Melius est nubere quam uri:* ergo nubere malum est.

Resp. *Nego conseq.* cum Div. August., quæ non est recta; concludi enim duntaxat potest: ergo nubere minus bonum est, nempe continentia.

Inst. 1. Idem *Rom.* VIII dicit: *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt;* at conjuges sunt in carne: ergo, etc.

Resp. *Dist. maj.* Qui in carne sunt, hoc est secundum carnem, et non secundum spiritum vivunt, *conc.;* qui legitimo utuntur Matrimonio, *nego.* Unde *nego min.*

Inst. 2. I *Cor.* VII: *Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt; qui cum uxore est, quæ sunt mundi:* ergo Matrimonium distrahit a Deo.

Resp. *Dist. conseq.* Distrahit per accidens, *conc.;* distrahit per se et ex fine suo, *nego.* Id enim venit ex culpa conjugatorum, qui nimium indulgent illi voluptati aut solicitudini, Deo relicto, non autem ex fine conjugii, qui sanctus est.

Inst. 3. Ibidem Apostolus ait: *Bonum est homini mulierem non tangere;* ergo, etc.

Resp. Apostolum hoc unum velle, melius scilicet esse servare continentiam, quam nubere.

Quæres 1. *Utrum extet præceptum contrahendi Matrimonii?*

Resp. 1. Fuit præceptum initio mundi [2]: *Crescite et multiplicamini, et replete terram.* Ratio est, quia natura ipsa suggerit conservationi et propagationi generis humani consulendum esse; atqui hoc fieri non potest sine matrimonio: ergo necesse fuit ut homines, initio mundi, matrimonium contraherent.

[1] I Cor. VII. — [2] Gen. 1.

Resp. 2. Multiplicatis hominibus desiit præceptum nubendi, ut constat ex Scriptura [1], ubi Christus docet virginitatem esse singulare Dei donum : *Non omnes*, inquit, *capiunt verbum istud* (scilicet non nubere), *sed quibus datum est*. Ideo in antiqua lege, Josue, Jeremias, Elias, Daniel, cælibatum coluere sine injuria legis divinæ et naturalis ; et in lege gratiæ, *sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum cœlorum*, ait Christus *ibid.*

Quæres 2. *Quandonam Matrimonium fuit institutum ?*

Resp. Si Matrimonium pro contractu sumatur, certum est ipsum fuisse institutum ante peccatum hominis, dum Deus per os Adami dixit: *Dimittet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ.*

Si vero sumatur pro Sacramento, nonnulli censent ipsum institutum fuisse, cum nuptias in Cana Galilææ celebratas Christus præsentia sua honestavit, primoque suo miraculo confirmavit ; sed

Probabilius dicitur ipsum fuisse institutum, cum Christus [2] ejus indissolubilitatem sancivit, aut solemniter confirmavit; siquidem suavi ejus providentiæ congruum erat, ut tunc ad legem observatu difficilem observandam, gratiam sacramentalem promitteret ac conferret.

Quæres 3. *Qua ratione Matrimonium dicatur magnum Sacramentum ?*

Resp. Magnum dici, non quidem ratione gratiæ ab ipso collatæ, quæ omnium gratiarum sacramentalium est infima ; sed ratione triplicis significationis. Significat enim

1° Unionem Dei cum anima, quam Deus ipsemet, fide quæ per charitatem operatur, sibi desponsavit.

2° Unionem Christi cum Ecclesia, quam sibi sanguine suo comparavit.

3° Unionem Verbi divini cum humanitate, quam sibi indissolubiliter assumpsit.

[1] Matth. xix. — [2] Ibid.,

Quæres 4. *An ratio sacramenti sit separabilis a ratione contractus matrimonialis indissolubilis inter fideles sive baptizatos?*

Resp. *Negat.* Ratio est: 1° quia Christus rationem validi contractus matrimonialis inter fideles elevavit ad rationem sacramenti, atque ita instituit, ut ad rationem contractus accederet ratio sacramenti; quod autem Christus ita conjunxit, nullus privatus separare potest: ergo, etc.

2° Quia Concilia absolute dicunt matrimonia fidelium esse rata; sed non sunt rata nisi quia sunt sacramenta, ut docet Innoc. III, dicens: *Etsi matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum; inter fideles autem verum et ratum existit, quia sacramentum fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit conjugii sacramentum.*

3° Quia si ratio contractus separari posset a ratione sacramenti, prudenter suaderetur hæreticis, vel aliis qui in malo statu versantur nec volunt pœnitere ante matrimonium, ut intendant solum rationem contractus et non sacramenti, nec committunt sacrilegium. Hæc autem plane sunt absurda, inquit *Aversa*, et præter mentem Ecclesiæ ac existimationem fidelium: ergo ratio sacramenti non est separabilis a ratione contractus matrimonialis indissolubilis inter fideles sive baptizatos. Ita contra plures Bellarm., Lugo, etc.

Nota. In sententia quorumdam, qui docent Sacerdotem esse ministrum sacramenti Matrimonii, hæc separatio bene fieri potest, sed quam sit improbabilis hæc opinio fuse probabimus infra.

Objicies. Hujusmodi separatio de facto contingit in Lutheranis qui cum non agnoscant Matrimonium ut Sacramentum, sed ut pure contractum civilem, nihil aliud intendunt. Ergo nec ad aliud valet. Si catholicus ex malitia vel errore non intenderet nisi contractum, non reciperet Sacramentum, quia non esset debita intentio ad sacramentum. Ita auctor noster, Vasquez, Cajetanus, etc.

Resp. Negando utrumque assertum objectionis. Ratio,

quia ex eo quod contrahentes velint vere conficere contractum Matrimonii, eo ipso necessario conficiunt et recipiunt Sacramentum. Cum enim contractus matrimonialis evectus sit a Christo ad rationem Sacramenti, et partes contrahentes sint ministri hujus Sacramenti, ut communissima tenet sententia, necessario conficiunt et recipiunt Sacramentum. Contractus enim et Sacramentum unum et idem sunt: igitur, eo ipso quod contrahitur, est Sacramentum, vel jam non esset contractus validus. Penes ergo non est partes contrahere Matrimonium et non conficere Sacramentum, quia non magis sua voluntate possunt contractum Matrimonii a Sacramento separare, quam Sacerdos producere Corpus Christi in altare sine sua divinitate. Ergo vel est Sacramentum, si sit Matrimonium; vel non est Matrimonium, si non sit Sacramentum.

Quæres 5. *Utrum Matrimonium infidelium, accedente Baptismo, evadat Sacramentum?*

Resp. Docent unanimiter Doctores Matrimonium infidelium post Baptismum utriusque partis susceptum, ex legitimo saltem fieri ratum et indissolubile, nisi ante ejus consummationem, accedat dispensatio S. Pontificis (juxta plures); quia ratione fidei susceptæ magis complete conjunctionem Christi cum Ecclesia indissolubilem significat; sed Utrum ex hoc evadat Sacramentum, non conveniunt Theologi.

Probabilior et communior sententia est, Matrimonium inter non baptizatos initum, in Sacramentum transire post susceptum Baptismum, modo coram Parocho et testibus ipsum ratificent, habeantque intentionem saltem implicitam faciendi quod facit Ecclesia. Ratio est, quia in hac Matrimonii ratificatione nihil deest ad rationem Sacramenti, adsunt enim materia, forma, minister et intentio.

Dices: Deest corporum traditio, quia nullus dare potest id quod jam dedit, cum non sit amplius in sua potestate.

Resp. *Nego ant. et probationem dist.* Nullus dare potest

absolute et simpliciter quod jam dedit, *conc.;* secundum quid, *nego;* nam 1° quod quis jam dedit, iterum dare potest de consensu possidentis ; 2° dum quis donationem absolute revocare potest, et eam confirmat, virtualiter iterum dat ; 3° dum id donat sub alia ratione et ad alium effectum ; quæ omnia hic locum habent.

Quæres 7. *Utrum Matrimonium fidelis cum infideli, ex dispensatione pontificia contractum, sit Sacramentum?*

Nota 1. Certum est tale Matrimonium esse validum ratione contractus.

Nota 2. Certum est pariter partem infidelem non posse recipere Sacramentum, cum Baptismus sit janua Sacramentorum.

Resp. *Prima sententia* negat. *Ratio* est, quia Matrimonium, ut contractus, non potest claudicare, id est esse in uno et non in altero, sed necessario est in duobus : ergo similiter sacramentum Matrimonii, quod sequitur, ut tale, naturam contractus; atqui Sacramentum non potest esse in infideli : ergo nec in fideli. Ita Sanch., Billuart., Pontius, etc.

Secunda sententia affirmat. *Ratio* est, 1° quia gratis asseritur hoc Sacramentum sequi contractus naturam; 2° quia probabile non est tot sanctas mulieres olim et etiamnunc in partibus infidelium, cum infidelibus nubentes, voluisse connubia inire, in quibus non obtinuissent gratias sacramentales ut pie sancteque vivere possent in statu conjugali. Ita Daelman, Collet, etc.

Cum tamen prima sententia sit probabilis, et propter alia gravissima incommoda quæ ex talibus Matrimoniis oriri possunt, Pontifex cum Missionariis concedit facultatem dispensandi in impedimento disparitatis cultus, onerat conscientiam eorum ne dispensent nisi gravissimis de causis.

Quæres 8. *Utrum virginitas sit excellentior Matrimonio.*

Nota. Non defuerunt hæretici, vel etiamnunc scioli Catholici, qui secundum carnem sapientes Matrimonium super virginitatem extollunt. Contra quos, sit

CONCLUSIO IV.

Virginitas est excellentior et melior Matrimonio.

Est de fide definitum: 1° Contra Jovinianum a Siricio Papa [1] decernente: *Facto presbyterio* (id est Concilio Presbyterorum), *una fuit sententia, ut Jovinianus, Auxentius, etc., qui auctores novæ hæresis et blasphemiæ inventi sunt, divina sententia et nostro judicio in perpetuum damnati extra Ecclesiam remanerent.*

2° Contra novos hæreticos a Trident. [2]: *Si quis dixerit statum conjugalem anteponendum esse statui virginitatis, vel cælibatus, et non esse melius et beatius manere in virginitate aut cælibatu, quam jungi Matrimonio, anathema sit.*

Prob. 1. Auctoritate, ratione et exemplo Apostoli [3]: *De virginibus autem præceptum Domini non habeo; consilium autem do tanquam misericordiam consecutus a Deo ut sim fidelis.... Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo; qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est.... Igitur et qui matrimonio jungit virginem benefacit, et qui non jungit, melius facit.... Beatior autem erit, si sic permanserit.* Unde

Prob. 2. *Ratione* S. Pauli: Bonum animæ potius est bono corporis, et bonum vitæ contemplativæ bono vitæ activæ hujus sæculi; atqui pia virginitas ordinatur ad bonum animæ secundum vitam contemplativam, omnia ad illam præbet auxilia, omniaque removet obstacula, teste Apostolo. Matrimonium autem ordinatur ad bonum corporis vitæque hujus sæculi, et cor hominis dividit: ergo. — Præterea Apostolus dat consilium de virginitate servanda; sed consilium sapiens semper est de meliori bono:

[1] Apud S. Ambros., *epist.* 80. — [2] Sess. 24, can. 10. — [3] I Cor. VII.

ergo. *Insuper* beatior appellatur qui virgo permanserit; atqui beatior non est, nisi status virginitatis sit melior. Ergo, etc.

PROB. 3. *Ex SS. Patribus,* qui uno ore virginitatis supra Matrimonium excellentiam commendarunt. Hinc Tertull. [1] *Virgines* dicit *de familia angelica deputari.* Hinc S. Ambrosius [2]: *Jure laudatur bona uxor; sed melius pia virgo præfertur... Bonum conjugium per quod est inventa posteritas successionis humanæ, sed melior virginitas per quam regni cœlestis hæreditas est acquisita.*

PROB. 4. *Ratione theologica.* Ille melior et sanctior est status quem Christus sibi, matri suæ et discipulo quem prædiligebat, elegit; atqui Christus virginitatem sibi, matrique et discipulo præ cæteris dilecto elegit, nam Christus virgo virginem matrem virgini discipulo commendavit: ergo, etc.

OBJECTIONES.

OBJICIES 1. Nuptiæ Deum habent auctorem: ergo facit injuriam Deo, qui putat continentiam illa esse præstantiorem. Ita Jovinianus.

RESP. 1. *Retorq. argum.* Aqua Deum habet auctorem: ergo injuriam Deo facit, qui putat vinum aqua præstantius esse.

RESP. 2. *Cum S. Hieronymo, nego conseq.* Qui enim dicit pomum arbore, aurum argento esse meliora, nullam Deo injuriam facit, nec Creatorem accusat, nec arborem, nec argentum asserit esse mala. Ita nec Deo injuriam facit, nec nuptias esse malas docet, qui dicit virginitatem esse præferendam. Numquid argentum non est argentum, si aurum argento præstantius est [3]?

OBJICIES 2. Bonum commune præstantius est bono privato; atqui per Matrimonium consulitur bono communi

[1] Lib. 1 *ad uxorem.* — [2] Epist. 80. — [3] S. Hieron, lib. 1 *Contra Jovinian,* num. 3.

per multiplicationem speciei, quod non facit virginitas : ergo, etc.

Resp. *Dist. maj.* Bonum commune præstantius est bono privato, in eodem ordine, *conc.* ; bono privato superioris ordinis, *nego.* Atqui conjugium ordinatur quidem ad bonum commune, sed corporale, scilicet, ad propagationem speciei humanæ; virginitas vero ad bonum privatum, sed spirituale. *Præterea*, vita contemplativa ad quam ordinat pia virginitas necessaria est communitati, pro qua bona spiritualia enixius ac frequentius postulat, et facilius impetrat.

Objicies 3. Matrimonium Deo cultores procurat, et virginitatem ipsam parit; atqui causa melior est suo effectu : ergo, etc.

Resp. *Nego maj.* Sola enim religio Deo cultores et virgines procreat, non natura, seu nativitas temporalis. Nobis enim nihil nasci profuisset, nisi Christus nos redemisset. Aliunde sequeretur adulteria et fornicationes esse virginitate præstantiores, vel Matrimonium esse simul optimum et pessimum, cum per illud procreentur etiam scelestissimi homines.

Nota. Propter ea quæ diximus, virginitas non est omnibus promiscue consulenda, *non enim omnes capiunt verbum istud,* sed ætas, virtus, habitudines aliæque hujus generis sunt perpendenda. Ad hoc consulendi sunt auctores vitæ spiritualis, qui fusius hac de re tractant.

ARTICULUS II.

DE MATRIMONII FINIBUS.

Quæres 1. *Quotuplices sunt fines Matrimonii?*

Resp. Fines Matrimonii duplicis sunt generis : essentiales et accidentales.

Fines *essentiales* sunt intrinseci, et pertinent ad Matri-

monii naturam, scilicet 1° mutua corporum traditio, in ordine ad debitum conjugale; 2° vinculum indissolubile, resultans ex ipso contractu.

Fines *accidentales*, tum intrinseci, tum extrinseci sunt 1° procreatio prolis; 2° remedium concupiscentiæ; 3° solatium vitæ per societatem; 4° pax familiæ conciliandæ, et alia diversa commoda quæ ex connubio oriri nata sunt.

QUÆRES. 2. *Quinam fines intendi debent in Matrimonio ineundo?*

RESP. 1. Ad valide et licite contrahendum, requiritur ut fines intrinseci essentiales vel intendantur expresse, vel saltem positive non excludantur. Ratio est, quia, sublatis constitutivis naturæ rei, res ipsa consistere non valet; atqui fines intrinseci essentiales constituunt Matrimonii naturam : ergo, etc.

RESP. 2. Salvis dictis finibus essentialibus, valide et licite contrahit, qui fines extrinsecos accidentales excludit, v. gr. procreationem prolis, modo id non deducatur in pactum, concupiscentiæ remedium, etc. Hinc senes valide et licite contrahunt. Ratio, quia servatur intacta Matrimonii natura.

Dixi *modo non deducatur in pactum*, et non in *votum*, aliud enim est pactum, aliud et votum. Pactum enim respicit personam quacum contrahitur, et cadit in contractum; votum vero respicit Deum, et est extra contractum; unde contractus bene consistere potest cum voto castitatis, non vero cum pacto, saltem juxta probabiliorem sententiam.

QUÆRES 3. *An liceat Matrimonium contrahere principaliter in remedium concupiscentiæ?*

RESP. *Prima sententia negat*, idque habet ut veniale; nam ille venialiter peccat, qui cum rationis deordinatione agit; sed qui finem secundarium eligit præ primario, agit cum rationis deordinatione : ergo. Ita S. Thom., Natalis, Navarrus, etc.

Secunda sententia, non minus communis et probabilis,

affirmat; etenim qui ex duobus finibus æque per se licitis et honestis eligit secundarium præ primario, non intervertit ordinem, modo non excludat finem primarium, nec primarius dirigatur ad secundarium, ut patet in eo qui petit missam principaliter ad obtinendum bona temporalia, modo positive non excludat æterna. Præterea Matrimonium institutum est etiam ad vitandam fornicationem, teste Apostolo : *Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat,* etc. Ergo. Ita Cajet., Croix, Salmant., Catechismus Rom., etc.

QUÆRES 4. *An liceat contrahere Matrimonium, principaliter ob fines extrinsecos accidentales ?*

RESP. *Dist.* Vel finis est turpis, vel honestus. Si *prius*, v. gr. ipsa voluptas, cupiditas divitiarum, etc., non licet sub veniali, si non excludat fines primarios ; sub mortali vero, si in ipso fine inhonesto ultimum finem suum constituat.

Si *posterius*, nullum erit peccatum, servato fine primario, propter rationem superius allatam.

ARTICULUS III.

DE MATERIA ET FORMA MATRIMONII.

Nota. Cum Concilium Florent. materiam et formam Matrimonii non assignaverit, sicut assignavit aliorum Sacramentorum, in eis assignandis Doctores in varias abiere sententias, salva semper et integra Sacramenti hujus veritate : quam verisimiliorem existimamus, sequemur igitur

CONCLUSIO.

Materia remota, seu circa quam, sacramenti Matrimonii, sunt contrahentium corpora; proxima, seu ex qua, est corporum ad actum conjugalem traditio; forma vero, est mutuus contrahentium consensus, verbis aut nutibus expressus.

PROB. PRIMA PARS. Siquidem eadem est materia remota Sacramenti, quæ contractus matrimonialis, circa quem Christus nihil immutavit, nisi quod ad rationem Sacramenti eum elevaverit; atqui materia remota contractus matrimonialis sunt contrahentium corpora: ergo et Sacramenti.

PROB. SECUNDA PARS. Quia in omnibus Sacramentis materia proxima est materiæ remotæ applicatio; atqui in sacramento Matrimonii nulla alia excogitari potest materiæ applicatio quam corporum traditio: ergo, etc.

PROB. TERTIA PARS. Id enim forma debet dici quod materiam determinat ad esse tale sacramentum; atqui consensus verbis aut nutibus expressus corporum traditionem determinat ad esse firmum et ratum contractum, cum ex hac mutua acceptatione prodeat omnis hujus contractus obligatio: ergo consensus verbis aut nutibus expressus est forma sacramenti Matrimonii.

DICES: Consensus est causa Matrimonii: ergo non ejus forma.

RESP. *Nego conseq.* Quia, licet in rebus physicis causa efficiens ab ipsa re causata distinguatur, hæc tamen in moralibus non distinguitur, ut patet in sacramento Pœnitentiæ, ubi absolutio est forma simul et causa efficiens Sacramenti.

INST. Consensus non determinat traditionem ad esse talem contractum: ergo non est forma.

Prob. ant. Traditio supponit contractum jam completum : ergo, etc.

Resp. *Dist. ant.* Traditio physica supponit contractum jam completum, *conc.;* traditio moralis, *nego ant.;* nam ante matrimonii consummationem corpora fuere moraliter tradita et acceptata.

Amplior hujus quæstionis resolutio pendet ex sequenti; unde

ARTICULUS IV.

DE MINISTRO SACRAMENTI MATRIMONII.

CONCLUSIO.

Minister sacramenti Matrimonii non est Parochus, sed sunt ipsi contrahentes. Est communis contra Melchiorem Canum et quosdam recentiores.

Prob. 1. *Ex Concilio Florentino* dicente : *Septimum est sacramentum Matrimonii... causa efficiens Matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de præsenti expressus.* Unde sic argumentor :

Illi soli sunt ministri Matrimonii, qui conficiunt Matrimonium ; atqui soli contrahentes conficiunt Matrimonium per suum mutuum consensum : ergo, etc.

Prob. 2. *Ex Concil. Trident.*[1] definiente : *Clandestina Matrimonia libero contrahentium consensu facta, rata et vera esse Matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit.* Atqui in his Matrimoniis non aderat Sacerdos, sed soli duo sponsi; ergo Sacerdos non est minister Matrimonii, sed soli sponsi; nam Sacramentum non potest sine ministro confici.

Nec dicas Concilia loqui de Matrimonio ut contractu, non ut Sacramento ; nam loquuntur de Matrimonio rato ; non autem est ratum nisi quatenus est Sacramentum, ut

[1] Sess. 24, cap. 1.

definit Innocentius III, dicens [1] : *Etsi Matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum ; inter fideles autem verum et ratum existit.* Præterea Matrimonia rata sunt indissolubilia ; atqui alia non datur hujus ratio, nisi quia sunt Sacramenta, ut patet ex eodem Innocent. III, dicente : *Quia Sacramentum fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit conjugium* SACRAMENTUM, *ut ipsum in conjugibus durante perduret.* Ergo Concilia prædicta loquuntur de Matrimonio prout est Sacramentum.

PROB. 3. Christus per institutionem Matrimonii in Sacramentum, nihil immutavit de ratione contractus, et ipsum Sacramentum est essentialiter contractus ; sed in omni contractu contrahentes sunt ministri ; ergo et hujus Sacramenti.

Confirmatur, quia certum est apud omnes quandoque ad validitatem Sacramenti sufficere præsentiam Parochi, etiam dissentientis et contradicentis, quod utique falsum esset, si hujus minister Parochus esset, cum ad valorem Sacramenti necessario prærequiratur ministri intentio.

PROB. 4. *Ex praxi Ecclesiæ.* In locis ubi Concilii decretum promulgatum est, non raro evenit aliquos Matrimonia contrahere testibus fortuito adstantibus et Parocho tacente. Ubi vero Concilium non fuit publicatum, Matrimonia clandestina habentur ut valida. Atqui si contrahentes non essent ministri, Ecclesia deberet eos compellere, aut saltem horari ad suum contractum coram Parocho renovandum, ut ejus verbis fieret Sacramentum, ne ejus gratia perpetuo carerent ; sed Ecclesia nec illos urget, nec hortatur ; imo Sacra Congregatio de Propagatione Fidei prohibuit Missionariis apostolicis ne ab illis conjugibus de novo consensum exquirant, sed præcepit ut instruantur benedictionem sacerdotalem esse tantum ad uberiores gratias recipiendas. Ergo, etc.

[1] Cap. *Quanta, de Divortiis.*

Nec dicas ideo Ecclesiam non curare de prædictis conjugiis, quod contractus semel validus non potest renovari, ut fiat Sacramentum, nam opinio contraria est communior; et licet tantum esset probabilis, *Ecclesia*, inquit S. Ligor., *adhuc deberet urgere renovationem, ne conjuges frustrarentur spe probabili gratiæ sacramentalis.*

Prob. 5. *Ex eodem Concilio Tridentino*, loco cit. Cum ineuntur nuptiæ, Concilium imponit Parocho ut dicat : *Ego vos in Matrimonium conjungo*, etc., et statim subdit : *vel aliis utatur verbis, juxta receptum uniuscujusque provinciæ usum.* Porro, si Concilium reputasset parochum esse ministrum Sacramenti, quomodo potuisset ei præscribere pro forma quæcumque verba quæ sunt in usu in quacumque provincia, maxime cum Patres non lateret variis in locis verba inveniri a forma citata substantialiter diversa, v. gr. hæc adhiberi solita in quibusdam Hispaniæ provinciis : *Ego vos sponsos et Sacramentum confirmo ;* vel illa : *Quod Deus conjunxit, homo non separet ;* vel illa Ritualis Constantiensis : *Matrimonium per vos contractum ego ratifico, confirmo et benedico in nomine Patris,* etc. Ergo, etc.

Prob. 6. *Contractus matrimonialis a Christo fuit elevatus ad dignitatem Sacramenti, et est Sacramentum,* inquit Concilium Trident. [1], unde sic : Matrimonium validum vel est verum Sacramentum eo tempore quo conficitur, vel tantum ejus materia remota, ut, accedentibus verbis Parochi, fiat Sacramentum ; atqui posterius dici nequit : 1° quia probavimus Matrimonia clandestina fuisse et nunc esse rata (ubi non viget decretum Concilii Trident.), et consequenter Sacramenta ; 2° quia sequeretur contractum matrimonialem fidelium non magis esse Sacramentum, quia Christus elegit illum ut sit materia Sacramenti, quam aqua naturalis, eo quod est materia remota Baptismi. Ergo, etc.

[1] Sess. 24, cap. 1.

PROB. 7. Omnes causæ matrimoniales pertinent ad Ecclesiam, ut probabitur infra.....; atqui, in sententia adversariorum, vix Ecclesiæ auctoritas salvari potest.—Adde quod quotquot extant Ecclesiæ inimici, Jansenistæ, Parlamentarii, Aulici, etc., qui eam a potestate quam habet in causas matrimoniales spoliare volunt, astruunt et propugnant adversariorum sententiam. At sic unanimes non essent, si hæc opinio sibi non faveret, ut patet ex probatione sequenti.

PROB. 8. Omnes Theologi catholici qui volunt Sacerdotem esse ministrum, magno conatu impugnant sententiam Jansenistarum *Maultrot* et *Léridant,* qui contractum naturalem potestati Ecclesiæ omnino subripiunt, et Principibus sæcularibus tantum tribuunt potestatem apponendi impedimenta dirimentia Matrimonio; in hunc tamen errorem quem Cardinal Gerdil notat ut *hæreticale monstrum,* velint, nolint, impingunt adversarii, et sic probatur.

Juxta eorum placita, contractus est materia, et verba Sacerdotis forma Sacramenti; quo posito sic arguo: vel contractus est materia *remota,* vel *proxima;* non potest esse materia proxima, quia jam esset Sacramentum sine forma, quod dici nequit; aliunde, fatentibus omnibus, materia proxima consistit in applicatione formæ ad materiam *remotam,* seu in collatione: ergo contractus est materia *remota.* Sed materia remota præexistit *in esse* Sacramento, sic aqua, sic panis et vinum, etc.; Ecclesia vero nihil potest in illam, licet ea uti possit, quia potestas sua versatur tantum circa Sacramentum, non vero circa ea elementa quæ præexistunt Sacramento. Ergo, etc.

Nec obstat dicere quod Ecclesia potest regere contractum naturalem ut sit materia apta ad Sacramentum: nam respondetur Ecclesiam non habere potestatem in contractum naturalem, nisi quia est in ratione Sacramenti; sed in opinione adversariorum, contractus naturalis non est in ratione Sacramenti prout existit ante Sacramentum, non

magis ac aqua naturalis, quæ est materia *remota* Baptismi; eo magis quia dicunt quod si sententia nostra esset vera, nihil sacrum, nihil sanctum, nihil quod a contractu mere naturali differat, deprehenderetur. Ergo nihil Ecclesia posset in contractum naturalem, sed solis Principibus sæcularibus vindicanda esset potestas apponendi impedimenta dirimentia Matrimonio.

Prob. 9. *Ex auctoritate Theologorum.* In confesso est Theologos communi consensu, usque ad Melchiorem Canum, id est usque ad sæculum decimum sextum, docuisse Matrimonii ministros esse contrahentes, ita ut cum in lucem prodierit opinio quam impugnamus, temerariam, falsam, erroneam esse, nec sine temeritatis nota sustineri posse conclamarunt; atqui hic unanimis Theologorum consensus in re tanti momenti veridicum est veritatis testimonium; inconveniens enim esset asserere viros innumerabiles, inter quos tot fuerunt pietate et scientia eximii, uno tramite errasse, nec sensum et praxim Ecclesiæ cognovisse. Ergo, etc.

OBJECTIONES.

Objicies 1. Ille verus dici debet Minister sacramenti Matrimonii, qui contrahentes vere conjungit in Matrimonium; atqui Sacerdos vere conjungit contrahentes in Matrimonium: ergo, etc.

Prob. min. Ex Concil. Trident.[1]: *Sacerdos dicat*, inquit: *Ego vos in matrimonium conjungo:* ergo vere conjungit contrahentes in Matrimonium.

Resp. *Dist. conseq.* Conjungit approbative, ita ut sensus sit: Conjunctionem vestram approbo, *conc.*; efficienter, *nego.* Certum est enim quod aliis verbis uti posset ad suam approbationem manifestandam; addit enim Concilium: *Vel aliis utatur verbis.* Quæ verba exponentes Cardinales Concil. Trident. interpretes dicunt: *Etsi Parochus nihil*

[1] Sess. 24, cap. 1.

dicat, constat tamen Matrimonium, modo partes contrahant et Parochus sit præsens, et intelligat id quod agitur, licet dissentiat et contradicat.

INST. 1. Eodem sensu et modo Sacerdos dicit : *Ego vos conjungo*, quo dicit : *Ego te baptizo ;* atqui per hæc verba : *Ego te baptizo*, baptizat efficienter : ergo per illa : *Ego vos conjungo*, conjungit efficienter.

RESP. *Nego maj.* Disparitas sumitur ex Tridentino, docente Matrimonia olim valuisse sine illis verbis, non autem Baptismum, ex quo sequitur illa verba esse meram benedictionem, non vero formam Sacramenti.

INST. 2. Illa benedictio est essentialis : ergo est forma.

Prob. ant. Ex Evaristo Papa dicente [1] : *Connubia sine sacerdotali benedictione contracta seu præsumpta, non conjugia esse, sed adulteria.* Ergo benedictio est essentialis.

RESP. 1. Illud ab adversariis esse solvendum, cum non negent conjugia sine prædicta benedictione esse vera conjugia, sed tantum non esse Sacramenta.

RESP. 2. *Nego conseq.* Evaristus enim loquitur secundum præsumptionem fori externi, non reputantis Matrimonium illum verum esse quod non potest probari ; alias repugnaret Concil. Trident., asserenti Matrimonia clandestina rata et vera fuisse Matrimonia.

INST. 3. Parochus, per hæc verba : *Ego vos conjungo*, Matrimonium sanctificare dicitur a Patribus [2] : ergo ipsum efficit Sacramentum.

RESP. *Dist. ant.* Dicitur sanctificare sanctificatione accidentali, quæ habetur per benedictionem Sacerdotis et preces ei adjunctas, *conc. ;* sanctificatione sacramentali, quæ habetur ex opere operato, *nego ant. et conseq.*

OBJICIES 2. Omnium Sacramentorum ministri personam gerunt Christi in eis conferendis ; atqui contrahentes personam Christi non gerunt, alioquin Christus contraheret : ergo non sunt ministri.

[1] Cap. *Aliter* 30, quæst. 5. — [2] Ita Div. Amb., epist. 7.

Resp. *Dist. min.* Contrahentes personam Christi **non** gerunt, quatenus corpora sua sibi mutuo tradunt et acceptant, *conc.;* quatenus per illam traditionem et acceptationem, gratiam ex institutione Christi sibi conferunt, *nego min.* Christus enim non instituit contractum, sed eum jam constitutum elevavit ad rationem Sacramenti, in quo solo contrahentes gerunt personam Christi.

Inst. In aliis Sacramentis quæ in usu consistunt, semper minister diversus est a suscipiente : ergo et in Matrimonio.

Resp. *Nego conseq.* Disparitas est, quod hoc Sacramentum consistat in ipso conjugum contractu a Christo ad esse sacramentale elevato; iidem autem necessario sunt qui contrahunt et obligantur, quod non contingit in aliis Sacramentis.

Objicies 3. In ministro necessaria est intentio faciendi Sacramentum; atqui idiotæ contrahentes non intendunt facere Sacramentum : ergo non sunt ministri.

Resp. *Dist. maj.* In ministro necessaria est intentio faciendi Sacramentum implicita, *conc.;* explicita, *nego maj.* Sufficit enim ut generatim intendant contrahere Matrimonium eo modo quo in Ecclesia Christi contrahitur; hoc enim ipso censentur implicite intendere hoc Sacramentum.

Objicies 4. Concilium Mediolanense V^um^ ait : *Cum Sacramenta quinque tantum, scilicet Baptimum, Pœnitentiam, Eucharistiam, Matrimonium et Extremam-Unctionem Parochus administrare possit;* ergo Parochus est minister.

Resp. *Dist. conseq.* Est minister improprie, sicut Diaconus et alii assistentes consecranti dicuntur ministri, *conc.;* proprie, *nego conseq.* Igitur ministerium Sacerdotis in Matrimonio importat puram solemnitatem ejus in facie Ecclesiæ, quæ, ex Decreto Tridentini, est conditio necessaria ut valeat Sacramentum.

INST. Atqui Parochus est minister proprie et stricte; ait enim Sacerdotale Romanum : *Sacerdos proferat verba, quæ sunt forma hujus Sacramenti cum consensu utriusque.*

RESP. *Dist. textum.* Verba Sacerdotis sunt forma hujus Sacramenti integraliter sumpti, *conc.;* essentialiter sumpti, *nego.* Forma igitur sacramenti Matrimonii integraliter sumpti constat, tum ex utriusque contrahentis consensu ejus essentiam constituente, tum ex Sacerdotis verbis ad ejus solemnitatem pertinentibus.

Ex dictis

RESOLVES 1. In Matrimonio inter fideles contracto, rationem Sacramenti inseparabilem esse a ratione contractus; et ideo quod fideles baptizati nequeunt verum Matrimonium contrahere, quin Sacramentum perficiant.

2. Matrimonia inter hæreticos inita, vera et rata, consequenter Sacramenta esse, nisi inter ipsos obstet aliquod impedimentum.

3. Matrimonia quæ per procuratores celebrantur vera esse Sacramenta, nec opus sit ut contrahentes se coram Parocho sistant ad Matrimonium ratificandum, sed tantum ad uberiores gratias recipiendum, ut infra.

4. Matrimonia coram Parocho et testibus semel celebrata cum impedimento occulto dirimente, sublato per dispensationem impedimento, evadere Sacramenta per consensum, absente Parocho renovatum.

5. Sacerdotem, qui assistit Matrimonio existens in peccato mortali, non peccare graviter, quia nec conficit, nec administrat Sacramentum. Ita S. Ligor., Sanch., Suarez et alii.

QUÆRES 1. *An validum sit Matrimonium inter absentes celebratum?*

Nota. Concedunt omnes Theologi Matrimonium inter absentes celebratum, esse validum in ratione contractus, ad quem non est necesse ut partes contrahentes sint præsentes, modo procuratores habeant authenticum mandatum

et non excedant; sed utrum valeat in ratione Sacramenti, discordia est inter Theologos; quæ ut dirimatur,

Resp. *Matrimonium inter absentes christianos ritu legitimo per procuratorem celebratum, verum est Sacramentum.*

Prob. Quia in tali Matrimonio adsunt omnia requisita ad Sacramentum, scilicet materia, forma et ministri; adest materia, nempe contrahentium corpora quæ adsunt moraliter; adest forma, nempe consensus vel per procuratorem, vel per litteras, vel per nuntium expressus; adest intentio ministri, id est contrahentium, qui vel procuratorem, vel nuntium, vel litteras ad hunc finem transmiserunt: ergo est verum Sacramentum.

Confirmatur. Quia Ecclesia de his Matrimoniis judicat: ergo non sunt intra terminos puri contractus civilis, sed habent aliquid sacri et divini.

Objicies 1. Alia Sacramenta non dantur absentibus per procuratores : ergo nec Matrimonium.

Resp. *Nego conseq.* Disparitas est, quod validitas sacramenti Matrimonii fundetur in validitate contractus , ad quam non requiritur præsentia personalis contrahentium, modo constet de consensu; non ita est de aliis.

Inst. 1. Non valet confessio nec absolutio absentium: ergo nec Matrimonium; eadem est enim ratio in utroque.

Resp. *Nego conseq.* Disparitas est, quia confessio et absolutio sacramentales exigunt dispositiones pœnitentis, quæ debent esse præsentes Sacerdoti cum absolvit, scilicet verecundia, contritio, propositum in corde, etc. In Matrimonio autem solum requiritur consensus realis, de quo sufficienter constat per procuratorem cum mandato speciali.

Inst. 2. Matrimonium per procuratorem initum iteratur in Ecclesia: ergo non est Sacramentum.

Resp. *Nego ant.* Nam tantum confirmatur a præsentibus, et celebrantur cæremoniæ accidentales omissæ.

OBJICIES 2. Si valeret Sacramentum pro absente, aliquis dormiens posset recipere gratiam, vel perpetrare sacrilegium, si nempe in peccato mortali esset dum per procuratorem Matrimonium contraheret; atqui hæc sunt absurda.

RESP. *Nego min.* Ad *primum*, nullum est inconveniens, cum gratia sacramenti Pœnitentiæ a delirante antea attrito et confesso possit percipi. Nec ad *secundum*, tunc enim tantummodo peccatum perpetraret, dum somno se dando, prævideret tempore somni celebrandum fore Matrimonium.

INST. Non datur actio in distans: ergo Sacramentum datum in uno loco non potest operari gratiam, nec vinculum conjugale, in altero loco.

RESP. *Dist. ant.* Non datur actio in distans agentis physice, *conc.;* agentis moraliter, *nego ant.* Sacramentum autem Matrimonii operatur actione morali, et deo absentes afficit.

QUÆRES 2. *Quænam sint conditiones a jure requisitæ ut Matrimonium inter absentes sit validum?*

RESP. Sex requiruntur, nempe

1° Ut procurator ad hoc habeat speciale mandatum [1].

2° Ut a seipso mandatum impleat, quia subdelegare non potest [2].

3° Ut mandatum non fuerit revocatum antequam contraxerit procurator, quia revocantis deficeret consensus, sine quo Matrimonii firmitas haberi nequit.

4° Ut mandatum sit de contrahendo cum certa et determinata persona.

5° Ut procurator ostendat mandatum Parocho et testibus, et coram eis contrahat juxta formam Tridentini, si lex clandestinitatis ibi promulgata fuerit.

6°. Ut procurator limites mandati non excedat, ita ut non deficiat in essentialibus, alias mandantis deficeret consensus. Secus vero, si deficiat tantum in licitis.

[1] Ex cap. *Procurator*, in 6, lib. I, tit. 19, cap. 9. — [2] Ex eod. cap.

Quæres 3. *An valeat Matrimonium, si mandans dederit mandatum ficte, et ante celebrationem ratificaverit mandatum.*

Resp. Tunc Matrimonium est dubium; nam plures quidem *probabilius* affirmant, quia verba procuratoris sunt verba exprimentia non jam consensus præteriti, sed præsentis. Alii vero non *improbabiliter* negant, quia mandatum, deficiente animo contrahendi, fuit nullum; sed quod nullum est ab initio, tractu temporis non validatur, ex regula juris 18, in 6: ergo, etc.

Nota. Matrimonium per epistolas contrahitur, quando femina aperit epistolam viri coram Parocho et testibus, et consensum præstat, nec requiritur ut illa ad virum rescribat. Ita S. Ligor., Sanch., Salm.

ARTICULUS V.

DE CONSENSU AD MATRIMONIUM REQUISITO.

Nota 1. Concedunt omnes Theologi mutuum contrahentium consensum ita ad Matrimonii contractum necessarium esse, ut de potentia Dei, etiam absoluta, nullus absque eo esse possit, cum id manifestam involvat contradictionem; sequeretur enim contractum fieri et non fieri.

Dixi *ad contractum Matrimonii;* nam si Matrimonium sumatur prout est vinculum, certum est quod Deus conjuges, etiam invitos, ligare possit, cum potestatem in eorum corpora longe majorem habeat quam ipsimet conjuges; hanc autem potestatem non concessit Ecclesiæ, licet potuerit.

Nota 2. Circa matrimonialem consensum duo nobis examinanda occurrunt, nempe objectum ejus, et conditiones necessario ad eum requisitæ.

Nota 3. Circa objectum consensus, conveniunt omnes consensum in mutuam et irrevocabilem in corpora potestatem omnino ad valorem Matrimonii requisitum esse,

cum is ad materiam Matrimonii substantialem spectet, nec ullum absque materia possit esse Sacramentum ; sed circa hujus potestatis usum , seu circa mutuam copulam, grave dubium exoritur : ad quod solvendum, sit

CONCLUSIO I.

Ad valorem Matrimonii non requiritur consensus in copulam, id est, non requiritur ut intendatur copula carnalis.

Prob. 1. Ex Matrimonio inter B. Virginem et B. Josephum celebrato, quod verum erat Matrimonium, ut constat ex Evangelio sæpius Mariam Josephi conjugem, et Josephum Mariæ virum vocante ; atqui neuter in copulam consensit ; imo se per votum obligarunt ad abstinendum ab ea : ergo ad valorem Matrimonii, etc.

Prob. 2. Quia quod Matrimonio non est essentiale, ab ipso separari potest, salva ejus substantia ; atqui copula carnalis non est essentialis Matrimonio : ergo, etc.

Prob. min. Quod est posterius Matrimonio , non est essentiale Matrimonio ; atqui copula carnalis est quid posterius Matrimonio, cum Matrimonium consistat essentialiter in mutua traditione et acceptione corporum : ergo, etc. Hinc , eo ipso perficitur contractus Matrimonii, quo conjuges sibi mutuo tradunt potestatem in sua corpora, etsi postmodum ea nunquam usuri sunt.

Objicies 1. Jus mutuum petendi et obligatio reddendi debitum sunt de essentia Matrimonii ; sed sine formali intentione copulæ neutrum subsistit , ergo hæc intentio est necessaria.

Resp. *Dist. maj.* Jus et obligatio radicalis et remota, *conc. ;* jus et obligatio proxima et actualis, *nego maj. ;* similiter distincta minore, *nego conseq.* Nam jus illud et obligatio illa proxima non est de essentia Matrimonii, sed solum jus radicale et obligatio in actu primo, quale possunt habere sponsi etiam voto castitatis obstricti, cujus juris

virtute licite copulam exercere possent absque novo Matrimonio, si a voto dispensarentur.

Objicies 2. Essentiale est Matrimonio ut ad generationem ordinetur; atqui Matrimonium ubi excluditur copula, ad generationem non ordinatur: ergo non est verum Matrimonium.

Resp. *Dist. maj.* Essentiale est Matrimonio ut ordinetur ad generationem radicaliter, remote et implicite, *conc.*; actualiter, proxime et explicite, *nego maj.*

Itaque, sicut Sacerdotes per ordinationem suam veram potestatem accipiunt absolvendi a peccatis, licet ipsam defectu subditorum exercere non valeant; ita sponsi, voto castitatis obstricti, veram potestatem habent ad generationem ordinatam, licet propter votum emissum hæc potestas non sit libera, expedita et proxima: quod sane non impedit quominus verum inter ipsos adsit Matrimonium, sicut vera est simplicium Sacerdotum ordinatio ad peccatores absolvendos.

Inst. Matrimonium copulam excludens bono prolis adversatur; atqui nullum est Matrimonium celebratum sub conditione bono prolis adversante: ergo Matrimonium excludens copulam nullum est

Resp. *Dist. maj.* Bono prolis adversatur negative, quatenus scilicet ad prolem generandam nihil confert, *conc.*; adversatur positive, quatenus prolem generatam, aut ex copula exercitata generandam impedit, *nego maj.*, et sic ad minorem; si enim nullum esset Matrimonium ubi nulla speratur proles, Matrimonium senum decrepitorum, qui copulam exercere non valent, invalidum esset; item dissolveretur Matrimonium dum sponsi ex mutuo consensu continentiam servare statuerent, quæ falsa sunt omnino.

CONCLUSIO II.

Ad consensum matrimonialem necessario requiruntur quinque conditiones.

1° *Debet esse verus, internus*, et *mutuus*, prout exigit natura contractus onerosi, ut dictum est de sponsalibus.

Hinc, si consensus sit ex alterutra parte fictus, nullum est Matrimonium [1]; nam, ex jure, *sine consensu animi, cætera nequeunt fœdus perficere conjugale.* Qui tamen ficte consensit, peccavit graviter, tum contra reverentiam Sacramenti, falso ejus signa adhibendo; tum contra justitiam, quia violavit æqualitatem, quæ essentialis est contractui oneroso; unde tenetur injuriam resarcire, tollendo deceptionem per veram contractus celebrationem.

Quod si quis, post Matrimonium ficte celebratum, aliud vere contraxerit, tunc, ex definitione Innocentii III [2], teneretur potius excommunicationem sustinere, quam ad primam uxorem accedere, cui tamen pecuniariam compensationem deberet.

Ratio horum est, quia primum Matrimonium, in foro conscientiæ prorsus invalidum, valeret tamen in foro externo; nam Ecclesia de externis, non vero de internis judicat; nec qui ficte contraxit, etiamsi juramento se sic contraxisse firmaret, judex aut compars ei credere tenetur, nisi sufficienter probaverit, quia *indignum est*, inquit Innocentius III [3], *ut quod sua voce quispiam est protestatus, in eumdem casum proprio valeat testimonio firmare.*

2° *Debet esse signo aliquo externo expressus;* alias non posset utrique parti innotescere, nec ab aliis acceptari.

3° *Debet esse de præsente*, per quod sponsalia differunt a Matrimonio, quod cum sit Sacramentum, vere tunc effi-

1 Cap. 26 *de Sponsalibus.* — 2 Cap. *Inquisitioni, de Sent. excomm.*
3 Cap. *Per tuas, de Probationibus.*

cit quod significat, nempe actualem in corpora mutua po testatem.

4° *Consensus utriusque debet esse simul moraliter*, ita ut unius partis consensus non sit revocatus, dum expri mitur consensus alterius, alioqui non esset mutuus duo rum in idem consensus.

5° *Debet esse omnino liber*, id est debet esse immunis a metu gravi injuste a causa libera ad hoc incusso, qui facit alios contractus rescindibiles.

Dixi 1° *a metu gravi*, id est a metu cadente in constantem virum, attentis circumstantiis conditionis, sexus, qualitatis, etc., personæ contrahentis [1].

Dixi 2° *a causa libera;* quia si a causa necessaria oriretur, v. gr. a tempestate, bello, inferno, etc., Matrimonium minime irritaret; tunc enim metus censeretur sponte susceptus a metum passo.

Dixi 3° *injuste;* nam si metus sit juste incussus ab homine, valet Matrimonium [2] in foro externo, et sponsus tenetur illud, consensum præbendo, ratificare, quia nulla intervenit injuria; sic quandoque Judex ecclesiasticus aut civilis stupratorem virginis sub pœna aut mortis, aut excommunicationis, cogit ut stupratam ducat in Matrimonium, quod, non obstante hoc metu, est validum, quia tunc censetur potius a suo delicto cogi, quam ab alio.

Dixi 4° *ad hoc incusso*, id est, ad extorquendum consensum matrimonialem; nam si metus injuste incutiatur ob alium finem, valet Matrimonium: ideo qui a latrone deprehensus duceret ejus filiam ne interficeretur, valeret Matrimonium, quia ille metus non est per se ac directe causa Matrimonii, sed tantum occasio; nam ille sponte eligit tale medium evadendi periculum.

Dixi 5° *qui facit alios contractus rescindibiles;* quia, cum Matrimonium sit insolubile de natura sua, non datur re-

[1] Cap. 6 *de Spons.* — [2] Ibid., cap. 18.

paratio injuriæ vel erroris, nisi per invaliditatem, ut probabimus ubi de impedimento *ex vi* proveniente.

QUÆRES 1. *Quid juris, si Matrimonium supradicto metu initum, fuisset juramento firmatum ?*

RESP. Nihilominus foret invalidum, quia juramentum naturam contractus, cui conjungitur, sequitur.

QUÆRES 2. *An ad Matrimonium sufficiat consensus conditionatus ?*

RESP. *cum dist.* Vel conditio apposita est honesta, vel inhonesta, vel impossibilis.

1° Si conditio sit *honesta,* vel est de præsenti, aut præterito subsistente, v. gr. *contraho tecum, si nobilis es, si tale crimen non admisisti ;* vel est de futuro contingenti, v. gr. *contraho tecum , si patruus tuus te suum hæredem constituerit...* Si primum, validum quidem est Matrimonium, si conditio extet; sed conjuges eo uti non possunt, nisi prius probe sciant purificatam esse conditionem... Si secundum, non perficitur Matrimonium, donec impleatur conditio, ut definivit Urbanus III [1], quia voluntas non vult tradere, nisi posita conditione, cujus eventum contrahentes tenentur non impedire.

2° Si conditio sit *inhonesta*, vel pugnet contra substantiam Matrimonii, nempe contra fidem, prolem et indissolubilitatem, in quibus consistit substantia Matrimonii, vel non pugnat contra substantiam Matrimonii... Si primum, invalidum est Matrimonium [2], quia nihil potest sine sua substantia subsistere. Si secundum, validum est Matrimonium [3]; v. gr. si quis dicat : *contraho tecum, ea conditione ut victum furto quæras.*

3° Si conditio sit *impossibilis*, v. gr. *contraho tecum, si solem stare feceris,* Matrimonium est omnino validum [4]. Ratio est, quia sicut supponitur promissionem sub conditione impossibili factam, non serio factam fuisse, ita sup-

[1] Cap. 5 *de Conditionibus.* — [2] Cap. final. *de Condit. appos.* — [3] Cap. eodem. — [4] Ibid.

ponitur conditionem impossibilem Matrimonio adjunctam, ipsi non serio adjunctam fuisse ; non enim verisimile videtur hominem rationis compotem contractui de præsenti inito, stultam conditionem addidisse, et Sacramento illudere voluisse.

Confirmatur tota responsio ex cap. ult. *de Conditionibus*, quod sic habet : *Si conditiones contra substantiam conjugii inferantur, puta si alter dicat alteri : contraho tecum, si generationem prolis evites; vel, donec inveniam alteram ditiorem ; aut : si pro quæstu te adulterandam tradas : matrimonialis contractus, quantumcumque sit favorabilis, caret effectu ; licet aliæ conditiones appositæ in Matrimonio, si turpes aut impossibiles fuerint, debeant, propter ejus favorem, pro non adjectis haberi.*

Quæres 3. *An purificata conditione requiratur novus consensus* [1] ?

Resp. Duplex est sententia... Prima affirmat post S. Thomam, qui dicit [2] : *Conditio est contingens, ut datio pecuniæ, vel acceptatio parentum ; et tunc idem est judicium de tali consensu, sicut de consensu qui fit per verba de futuro, unde non facit Matrimonium.* Ratio secunda est, quia contractus matrimonialis est Sacramentum ; atqui Sacramentum non potest pendere a futura conditione, sed vel statim est validum, vel nullum : ergo. Ratio tertia est, quia, licet in aliis contractibus traditio rei fieri possit ad tempus, in Matrimonio tamen dominium corporum tradi debet absolute et in perpetuum : ergo necesse est ut, purificata conditione, novus apponatur consensus. Ita Suarez, Concina, Pont., etc.

Secunda sententia vero negat : 1° quia, esto Matrimonium sit Sacramentum, habet tamen rationem contractus ; atqui omnes contractus, impleta conditione, sine novo consensu perficiuntur : ergo. 2° Quia dominium corporum non traditur pendente conditione, sed ea verificata, et

[1] S. Ligor., lib. VI, num. 849 et seqq. — [2] *Suppl.* quæst. 47, art. 5.

ideo contractus matrimonialis de conditionato transit in absolutum, et tunc fit Sacramentum. Utraque sententia est probabilis, sed secunda videtur probabilior. Verum in praxi consultius est renovare consensum. Ita Laym., Bonac., Salmant., etc.

QUÆRES 4. *Quid dicendum si conditio pendeat a voluntate tertii*, v. gr. *si pater meus consentiat ?*

RESP. *cum distinctione.* 1° Si conditio est de præsenti vel de præterito, stante conditione valet Matrimonium ; si de futuro, suspenditur consensus usque ad purificationem conditionis. 2° Si pater taceat, silentium ejus pro consensu vel dissensu censetur, ut ex adjunctis circumstantiis induci potest. 3° Si primo assentiat, deinde statim dissentiat, vel e converso, multi contra plures dicunt conditionem sequi posteriorem sensum patris, quia juxta communem sensum, sic verba interpretanda sunt, ac si diceretur : si pater consentiat intra breve tempus, juxta arbitrium prudentum. Hinc Matrimonium esset validum, si pater primo dissentiret, post vero breve tempus positive assentiret ; nullum vero, si primo assentiret, mox autem positive et absolute dissentiret. Ita Croix, Sylv., S. Ligor. [1], contra Sanch., Pont., Soto, Conc., et alios.

QUÆRES 5. *An ad valorem Matrimonii requiratur consensus parentum ?*

RESP. *negat.* contra Lutherum, Erasmum et alios, ex Concil. Trident. [2], quod *eos anathemate damnat qui falso affirmant Matrimonia a filiisfamilias sine consensu parentum contracta, irrita esse, et parentes ea rata vel irrita facere posse.* Ratio prima est, quia omnis homo sufficienti ratione ac legitima ætate præditus, plenum atque integrum habet dominium in corpus suum, independenter a parentibus.

Unde S. Thomas [3] ait : *Tenetur autem homo homini obe-*

[1] Lib. VI, num. 893. — [2] Sess. 24, cap. 1. — [3] 2. 2. quæst. 104, art. 5.

dire in iis quæ exterius per corpus sunt agenda : in quibus tamen, secundum ea quæ ad naturam corporis pertinent, homo homini obedire non tenetur, sed solum Deo ; quia omnes homines natura sunt pares, puta in his quæ pertinent ad corporis sustentationem et prolis generationem. Unde nec servi tenentur dominis, nec filii parentibus obedire de Matrimonio contrahendo, vel virginitate servanda.

Secunda, quia si filiorumfamilias, insciis parentibus vel etiam invitis, Matrimonium contractum esset nullum, sequeretur filiosfamilias, etiam ætate provectos, non posse Matrimonium inire, si parentes contradicerent, quod prorsus est alienum a sensu et moribus omnium gentium.

Tertia, quia consonum est Scripturæ Sacræ ; sic enim jam fuisse in antiqua lege ostenditur, nam Esau [1] duxit uxores sine voluntate parentum ; Jacob [2] duxit insciis parentibus ; Tobias [3] pariter fecit, nec ideo reprehensi sunt. Ergo, etc.

OBJECTIONES.

Objicies 1. Voluntas filiorum jure naturali in voluntate parentum continetur ; ergo, etc.

Resp. *Dist. ant.* Continetur antequam filii tempus perfecti judicii attigerint, *conc. ;* cum attigerint, *subdist. :* in his quæ spectant bonorum paternorum usum, curam ac disciplinam domesticam, *conc.;* in iis quæ spectant proprium suum ac personalem statum, qualis est status religionis vel matrimonii, *nego.*

Objicies 2. Antiquæ leges romanæ consensum parentum ad valorem Matrimonii filiorumfamilias requirunt : ergo, etc.

Resp. *Nego conseq.* Ratio est, quod tales leges a jure canonico sint emendatæ [4].

[1] Gen. xxvi et xxviii. — [2] Gen. xxix, 30. — [3] Ibid., vii. — [4] Cap. *Cum apud, de Sponsal.*

INST. Multi Summi Pontifices Matrimonia absque parentum consensu celebrata, vocant adulteria, stupra, fornicationes : ergo, etc.

RESP. *Nego conseq.* Sic enim appellantur non propter invaliditatem, sed propter illicitatem.

OBJICIES 3. Juribus regni Galliæ Matrimonia sine consensu parentum contracta declarantur irrita, ut constat ex edictis Henrici III, in comitiis Blesensibus, art. 40 et 41 ; Henrici IV, ann. 1606; Ludovici VIII, ann. 1029; Ludovici XIV, ann. 1697. Ergo, etc.

RESP. *Dist. ant.* Declarantur irrita quoad effectus civiles, *conc.;* quoad effectus sacramentales, *nego ant.;* nam in ipsos non habet jus potestas civilis.

In edicto Blesensi ista clausula : *invalide contractum*, ut attente legenti patebit, spectat duntaxat Matrimonium aut clam, aut in raptu contractum, quæ duo sunt impedimenta dirimentia, lege tum ecclesiastica, tum civili. Dicta vero clausula : *invalide contractum*, non cadit præcise aut in defectum proclamationis bannorum, aut in defectum consensus parentum, nisi saltem tanquam in signum certum conjugii clandestini aut in raptu contracti, adeoque nullitatem repetit vel ex clandestinitate, vel ex raptu, non autem ex defectu consensus parentum.

Hunc esse sensum edicti Blesensis declarat Henricus IV, qui hanc ejus clausulam : *invalide contractum*, intelligit et interpretatur de matrimoniis clandestinis *quæ coram Ecclesia cum forma et solemnitate requisita, celebrata non fuerint, quandoquidem pœna hæc per Concilia indicta est ac decreta.* At certum est pœnam nullitatis non decerni a Conciliis, maxime a Tridentino, in Matrimonia quibus tantum deest consensus paternus, sed in ea quæ vel clam, vel in raptu celebrantur; ergo neque Blesense, neque Henrici IV edictum hanc pœnam decernit propter solum defectum consensus parentum, sed propterea quod Matrimonium non sit coram Ecclesia, ut oportet, celebratum.

Ludovicus XIII, in art. 39° edicti quod emisit circa Matrimonia, sic jubet : *Statutum Blesense de Matrimoniis clandestinis adamussim servabitur, et illi addendo volumus omnia Matrimonia contra dicti statuti tenorem contracta, declarari invalide contracta : obligabunturque judices ecclesiastici causas matrimoniales huic articulo dijudicare.*

Fateor clausulam edicti regii maximam Theologis creasse difficultatem, quæ ut solveretur, Clerus Gallicanus, anno 1629, in comitiis generalibus Parisiis congregatus, supplici-ter Regem rogavit ut edictum suum vellet interpretari, *ad duarum difficultatum elucidationem.* Prima *est, ut non aliter intelligantur hæ voces, valide aut invalide contractum Matrimonium, quam per relationem ad contractum civilem, et nullatenus ad contractum spiritualem Sacramenti.* Secunda, *ut non adstringantur Ecclesiastici ad judicandum secundum hujus edicti, simulque Blesensis articulos, sed juxta sacros Canones et ecclesiastica decreta, quæ sunt unica regula et norma judicii Ecclesiasticorum.*

Ad hanc Cleri Gallicani postulationem sic respondit Rex Christianissimus : *Commonitio Cleri Gallicani quod spectat ad priorem difficultatem, sic resoluta fuit. Valide aut invalide contracta Matrimonia non esse aliter explicanda, quam per solam relationem ad contractum civilem per laicos judices ; altera pariter difficultas justa, et rationi congrua visa est.* Hæc porro decretoria explicatio difficultatem omnem et verborum ambiguitatem tollit.

Denique Ludovicus XVI, in suis edictis, verba ista : *valide aut invalide* nusquam usurpavit, ne rursus daret locum expositioni quam Clerus Gallicanus postulaverat occasione edicti Ludovici XIII.

Inst. 1. Matrimonium quod Gasto, dux Aurelianensis ac frater Ludovici XIII, contraxit, invito Rege, cum Margarita Lotharingiæ, sorore Serenissimi Ducis Caroli IV, nullum declaratum fuit a supremo Senatu Parisiensi et a Clero

Gallicano, multisque Facultatis Parisiensis, qui consulti fuerant, Theologis; atqui non alia de causa nullum fuit declaratum quam quod Regis consensus non accessisset: ergo, etc.

Respondent Theologi Galliæ hanc esse Regum suorum prærogativam singularem, ipsa Ecclesia probante, ut sine eorum consensu non valeant Matrimonia filiorum suorum, et aliorum regii sanguinis principum, eorum præsertim qui jure nativitatis ad solium proxime vocantur; ut patet ex hac Clerici Gallicani circa præsens negotium responsione: *Attenta consuetudine Gallicani Imperii antiqua, legitime præscripta et ecclesiastica auctoritate munita dictum Matrimonium nullum esse et invalidum.* Ex qua responsione patet illud impedimentum firmari auctoritate Ecclesiæ. Huic judicio acquievit princeps Gasto, qui tandem, Rege consentiente, cum eadem principissa contraxit in castro Meudonis; verum facta hujusmodi in exemplum non debent trahi pro cæteris ex vulgo hominibus.

Citantur et alia Matrimonia, nempe Matrimonium Judith, filiæ Caroli Calvi, cum Balduino comite; et Francisci Memorantii cum Domin. de Pienne; verum Matrimonium Judith laboravit impedimento raptus, ut declaravit ipse Rex in suis Capitularibus, tit. 35; et Matrimonium Memorantii laboravit vitio clandestinitatis, ut constat ex tota historia.

Inst. 2. Cum Matrimonium declaratur invalidum quoad temporales effectus et civilem ipsum contractum, consequenter nullum est quoad rationem Sacramenti. Namque contractus civilis est materia et quasi fundamentum Sacramenti; atqui sublata materia Sacramenti, tollitur Sacramentum: ergo, etc.

Resp. *Nego ant.* Ad probationem, *nego maj.;* quia cum nullus est contractus civilis, quatenus civilis est, hoc est quatenus subjacet politicis legibus, remanet mutuus contrahentium consensus, sed humanus contractus qui suffi-

ciens est Sacramenti materia, quando nulla obstat lex Ecclesiæ, quæ sola auctoritatem suam in res spirituales, qualia sunt Sacramenta, potest exercere.

QUÆRES 6. *An filiifamilias absque parentum aut tutorum consensu nubentes, peccent graviter?*

RESP. Quatuor sunt sententiæ breviter exponendæ. *Prima sententia probabilior affirmat*, cum Concilio Tridentino citato, quod, ubi declaravit illa Matrimonia non esse irrita, addit : *Nihilominus sancta Dei Ecclesia, ex justissimis causis, illa Matrimonia semper detestata est, atque prohibuit.* Atqui Ecclesia nonnisi grave peccatum detestatur : ergo, etc.

Ratio est, quia peccatum contra præceptum divinum honorandi parentes, in materia gravi, est grave peccatum; atqui filiifamilias absque parentum consensu nubentes, peccant contra præceptum divinum honorandi parentes, in materia gravi : ergo, etc.

Secunda sententia docet filios quidem sub mortali teneri consilium parentum petere, non vero illud sequi. Ratio est, quia [1], licet sit de jure naturæ ut filii obediant parentibus, est etiam de jure ejusdem, et etiam potiori, ut filii sint liberi in his quæ pertinent ad statum perpetuum; atqui Matrimonium est status perpetuus : ergo, etc.

Ad textum autem Tridentini, dicam hæc verba: *Dei Ecclesia illa semper detestata est,* non esse certum se extendere ad Matrimonia filiorumfamilias, sed tantum ad clandestina, quæ invalidat.

Tertia sententia tenet hujusmodi filios peccare tantum venialiter. Ratio, quia non tenentur sub gravi parentes consulere, cum sufficiat ut alios consulent, qui talia consilia præstare possint.

Quarta demum *sententia* distinguit : vel parentes impediunt qualecumque Matrimonium, cum filii periculo incontinentiæ, vel tantum a tali Matrimonio. Si primum, filii

[1] Ex S. Thom. supra citato.

non tenentur obedire, ut patet; si secundum, vel injuste, vel juste impediunt; si *injuste*, non tenentur; si *juste*, tenentur sub gravi, et hoc sapientius videtur. Unde

1. Confessarius non sit promptus ad judicandum de peccato mortali, ubi dissensus intervenit filium et patrem suum; sed sciat

2. Filios excusari saltem a mortali, cum absque parentum consensu init Matrimonium : 1° si pater, bonis fortunæ consulens, indignam uxorem velit ei tradere; 2° si velit tradere uxorem ægram vel duræ conditionis; 3° si filius a parentibus injuste opprimatur; 4° si pater longe distat, difficilisque sit aditus, et cum prævideat libere consentire; 5° si pater justum Matrimonium prohibeat, ideo quia vult filium ducere aliam contra suam voluntatem. Sed

3. Filius sub gravi tenetur obedire parentibus *obsistentibus:* 1° cum obsistant ex justis causis, v. gr. si ex illo Matrimonio oriatur dedecus, aut scandalum, aut discordiæ familiæ; 2° tenetur obedire, modo velit nubere, parentibus ad Matrimonium *inducentibus*, si illud valde referat ad tollenda gravia dissidia, vel ad sublevandos parentes in magna egestate, non jam ex vigore præcepti, sed ex virtute charitatis, quia filius tenetur subvenire parentibus in necessitate[1].

Dixi *inducentibus*, nam

[1] *Nota.* Codex civilis ad effectus civiles statuit:

ART. 148. Le fils qui n'a pas atteint l'âge de 25 ans accomplis, la fille qui n'a pas atteint l'âge de 21 ans accomplis, ne peuvent contracter mariage sans le consentement de leurs père et mère; en cas de dissentiment, le consentement du père suffit.

ART. 149. Si l'un des deux est mort, ou s'il est dans l'impossibilité de manifester sa volonté, le consentement de l'autre suffit.

ART. 150. Si le père et la mère sont morts, ou s'ils sont dans l'impossibilité de manifester leur volonté, les aïeuls et aïeules les remplacent: s'il y a dissentiment entre l'aïeul et l'aïeule de la même ligne, il suffit du consentement de l'aïeul. — S'il y a dissentiment entre les deux lignes, ce partage emportera consentement.

ART. 160. S'il n'y a ni père ni mère, ni aïeuls ni aïeules, ou s'ils se trouvent

Nota. Parentes filios suos ad aliquod Matrimonium ineundum cogentes, ipso facto excommunicantur a Tridentino [1].

CAPUT III.

DE MATRIMONII BONIS ET PROPRIETATIBUS.

QUÆRES 1. *Quot sint bona Matrimonii?*

RESP. Sunt tria, assignata a Concil. Florent. in decreto; scilicet proles, fides et Sacramentum.

Per *prolem* intelligitur prolis susceptio, et educatio ad cultum Dei.

Per *fidem* intelligitur unitas et indissolubilitas Matrimonii.

Per *Sacramentum* intelligitur tum gratiæ sanctificantis augmentum, tum gratia sacramentalis, quæ definitur : *auxilium speciale ad onera Matrimonii facilius sustinenda, illoque debite utendum.*

Hinc sponsi, ut non peccent gratiasque sacramentales recipiant, debent esse in statu gratiæ, etiam tunc cum contrahunt per procuratorem, alias reciperent indigne Sacramentum. — An vero peccent graviter quatenus sunt hujus Sacramenti ministri? Opinio probabilis dicit illos

tous dans l'impossibilité de manifester leur volonté, les fils ou filles mineurs de 21 ans ne peuvent contracter mariage sans le consentement du conseil de famille.

ART. 151. Les enfants de famille ayant atteint la majorité fixée par l'article 148 sont tenus, avant de contracter mariage, de demander par un acte respectueux et formel, le conseil de leur père et de leur mère, ou celui de leurs aïeuls ou aïeules, lorsque leur père et leur mère sont décédés, ou dans l'impossibilité de manifester leur volonté.

ART. 154. L'acte respectueux sera notifié à celui ou ceux des ascendants désignés en l'article 151, par deux notaires, ou par un notaire et deux témoins; et dans le procès-verbal qui doit en être dressé, il sera fait mention de la réponse.

ART. 153. Après l'âge de 30 ans pour les fils et de 25 ans pour les filles, il pourra être, à défaut du consentement sur un acte respectueux, passé outre, un mois après, à la célébration du mariage.

[1] Sess. 24, cap. 9.

peccare tantum venialiter, quia sponsi non sunt ministri ad tale Sacramentum consecrati [1]. Sed

QUÆRES 2. *An sponsi teneantur se justificare per Confessionem, et an Parochus exigere debeat a sponsis libellum Confessionis ante susceptionem Sacramenti?*

RESP. AD PRIMUM. De jure communi nullum extat præceptum Confessionis ante susceptionem Matrimonii sacramenti, sed sufficit et requiritur ut quovis modo sponsi sint in statu gratiæ; nam licet Trident. sponsos hortetur, ut peccata diligenter confiteantur antequam contrahant, nullam tamen obligationem facit, et ideo *per se* Parochus non tenetur exigere libellum Confessionis.

RESP. AD SECUNDUM. Si tamen provida adest consuetudo libellum Confessionis exigendi ante Matrimonii celebrationem, huic ordinarie stare debet Parochus : 1° quia hæc consuetudo forsan vim legis habet; 2° quia multum per hoc consulitur bono Sacramenti et conjugum.

QUÆRES 3. *Quot sint proprietates Matrimonii?*

RESP. Sunt tres, quarum

Prima est *unitas*, secundum quam vir plures uxores, et uxor plures viros habere non possunt.

Secunda est *indissolubilitas*, quia conjux ab altero conjuge vivente separari nequit.

Tertia est *castitas*, qua usus Matrimonii sanctificatur : de quibus triplici articulo.

[1] Conf. ea quæ diximus in tract. *de Sacram. in gen.*

ARTICULUS I.

DE UNITATE MATRIMONII.

Nota. Unitati Matrimonii opponitur *polygamia,* seu conjugum pluralitas; hæc autem vel est successiva, et dicitur *bigamia;* vel simultanea, et hæc rigidior *polygamia* est.

Bigamia est ulterius connubium, nempe secundum, tertium, quartum post compartis mortem.

Polygamia est connubium unius viri cum pluribus simul uxoribus, aut unius uxoris cum pluribus simul viris, et tunc dicitur *polyandria,* seu *biviratus.*

§ I.

De Bigamia, seu Polygamia successiva.

CONCLUSIO.

Ecclesia secundas et ulteriores nuptias generatim nec persuasit unquam, nec ex voto probavit, a quibus exoptasset ut abstinerent fideles; nusquam tamen eas pro noxiis ac per se illicitis habuit. Est de fide contra Montanistas et Novatianos secundas nuptias damnantes ut illicitas ac per se malas.

PROB. TOTA PROPOSITIO. 1. Ex I *Cor.* VII: *Mulier alligata est legi* (Matrimonii) *quanto tempore vir ejus vivit; quod si dormierit vir ejus, liberata est; cui vult nubat; tantum in Domino: beatior autem erit, si sic permanserit, secundum meum consilium.* Ad quæ verba attendens, Concil. Florent. ait: *Declaramus non solum secundas, sed tertias et quartas atque ulteriores nuptias, si aliquod impedimentum canonicum non obstet, licite contrahi posse,* etc.

PROB. 2. *Ex Patribus* dicentibus cum Div. Hieronym.[1]:

[1] In *Apologia ad Pammachium.*

Non damno bigamos, imo nec trigamos, et si dici potest, octogamos ; et infra : *Ego nunc libera voce proclamo non damnari in Ecclesia bigamiam, imo nec trigamiam, sed quomodo non damnantur istæ nuptiæ, ita nec prædicantur.*

Ex his facile infertur Ecclesiæ votum ac desiderium fuisse, ut fideles a secundis et ulterioribus nuptiis abstinerent ut minus perfectis ; nunquam tamen eas pro illicitis ac per se malis habuisse : alias nec Apostolus nec Patres eas permisissent.

Objicies : Olim in Ecclesia Græca bigami pœnitentiæ subjiciebantur, ut patet ex concilio Neocæsariensi [1] : ergo secundæ nuptiæ per se sunt illicitæ.

Resp. *Nego conseq.* Pœnitentia enim illa in Ecclesia Græca bigamis imponebatur, non quod secundæ nuptiæ per se haberentur illicitæ, sed propter incontinentiæ speciem quam præ se ferre videntur.

Inst. 1. Si Ecclesia putaret illas nuptias esse licitas, non prohiberet eas benedici ; atqui hoc prohibet : ergo, etc.

Resp. *Dist. ant.* Nam motivum illius prohibitionis est : 1° continentia vidualis, quam per illam benedictionis prohibitionem suadere intendit Ecclesia ; 2° est defectus significationis honorificæ quæ in primis nuptiis relucet, nempe ut sit una unius, sicut unus est Christus et unica, quam sibi desponsavit, Ecclesia.

Inst. 2. Ecclesia bigamos declarat irregulares : ergo in secundis nuptiis est peccatum, irregularitas enim supponit peccatum.

Resp. *Nego conseq.* Hæc enim irregularitas non est *ex delicto*, sed *ex defectu Sacramenti*, quia non perfecte repræsentat unionem Christi cum Ecclesia, quæ unius est cum una.

Inst. 3. Sancti Patres [2] iteratas nuptias vocant fornicationes et adulteria : ergo sunt per se malæ et illicitæ.

Resp. *Nego conseq.* Non enim propter seipsas dicuntur

[1] Can. 1. — [2] Div. Basilius et Greg. Nazian.

fornicationes et adulteria, sed propter effusam incontinentiam, quæ in nuptiis toties repetitis seipsam prodit ac manifestat.

§ II.

De Polygamia simultanea.

Nota 1. Certum est polygamiam respectu mulierum, seu *biviratum*, ipso jure naturæ esse illicitam, utpote fini primario Matrimonii, scilicet generationi et educationi oppositam : 1° generationi, quia varium semen masculinum est infœcundum ; 2° educationi, quia, patre incerto, proles ab utroque coeunte negligeretur.

Nota 2. Duplex distingui debet jus divinum, scilicet naturale et positivum.

Jus divinum naturale est quod a natura, id est a Deo auctore naturæ, nobis est insitum.

Jus divinum positivum est illud quod pendet a libera voluntate Dei aliquod prohibentis vel permittentis, estque nobis per Scripturam vel Traditionem manifestatum.

Inter illa autem quæ jure naturali prohibentur, alia pertinent ad prima et universalia principia quæ a nemine ignorantur, aut saltem quæ non ignorantur sine culpa, v. gr. : *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris ; Non licet occidere innocentem.* Res hujusmodi intrinsecam et inseparabilem continent malitiam, qua fit ut nullo unquam bono fine possint cohonestari et fieri licitæ.

Alia vero pertinent ad remotiora quædam principia, quæ ex primis tanquam conclusiones derivantur, et quæ idcirco dicuntur repugnare juri naturali, quod naturæ propensioni et inclinationi minus sint consentanea ; istorum malitia non est ita evidens quin possit invincibiliter ignorari ; inde fit ut res hujusmodi, mutatis rerum et personarum circumstantiis, dispensante legislatore, licitæ aliquando evadant... His præmissis, communiorem Theologorum sententiam tribus propositionibus aperiemus.

CONCLUSIO I.

Simultanea uxorum pluralitas adversatur legi naturali, primævæque Matrimonii institutioni.

Prob. 1. Ex *Gen.* II, ubi dicitur : *Relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una.* Atqui duorum in carne una conjunctio, polygamiam excludit, qua non duo, sed plures essent in carne una : ergo, etc. Hinc Patres violatæ legis et adulterii accusant *Lamech,* quod duas uxores acceperit.

Prob. 2. *Ratione.* Naturalis æquitas exigit ut in omni contractu servetur æqualitas ; atqui si mulier totum corpus suum uni viro tradat, et vir non suum totum corpus tradat mulieri, non servatur æqualitas : ergo nec servatur æquitas naturalis : ergo est contra jus naturale [1].

Objicies : Div. August. [2] ait pluralitatem simultaneam uxorum nulla lege fuisse prohibitam patriarchis : ergo, etc.

Resp. *Dist. ant.* Nulla lege positiva, *conc. ;* nulla enim ante Christum fuit lex pluralitatem uxorum prohibens, et contraria consuetudo invaluerat apud Judæos, Deo dispensante ; nulla lege naturali, *nego ant.*

Inst. Atqui Div. Augustinus loquitur de lege naturali ;

Nota. Maldonatus et alii asserunt pluralitatem uxorum nec juri naturæ adversari, nec finibus Matrimonii, ita ut si Christus non prohibuisset, etiamnum hoc licitum esset. Sed dicendum est cum Div. Thom., (*Suppl.*, quæst. 65), polygamiam non repugnare finibus primariis Matrimonii, sed secundariis ; consequenter non esse contra jus primarium naturæ, sed secundarium ; unde polygamia non solvit naturam Matrimonii, sed ejus finem assequendum reddit difficilem. Ratio primi est, quia finis primarius Matrimonii est procreatio prolis ejusque educatio ; atqui polygamia non adversatur huic fini, quia unus vir sufficit pluribus feminis fœcundandis, et pluribus filiis inde natis educandis. Ratio secundi est, quia secundarii fines sunt pax et tranquillitas domestica, atque mutua obsequia ; sed quam difficile sit hæc bona assequi cum polygamia nemo non videt ; aliunde finis alter secundarius Matrimonii est significatio conjunctionis Christi cum Ecclesia ; sed polygamia destruit hanc significationem. Ergo, etc.

[2] Lib. XXII *contra Faust.*

nam [1] ait : *Neque enim pluralitas uxorum contra naturam nuptiarum est :* ergo, etc.

Resp. *Nego ant.* Ad prob., *dist.* : Div. Augustinus, per ly *naturam nuptiarum* , intelligit finem primarium Matrimonii, *conc.* ; intelligit tam finem primarium, quam secundarios, *nego.* Itaque fatemur pluralitatem uxorum simultaneam, non adversari fini primario Matrimonii, filiorum nempe procreationi; verum adversatur fini secundario, mutuo nempe conjugum obsequio, strictæque eorum amicitiæ; difficile quippe est ut vir omnes suas uxores æqualiter diligat ; unde rixæ, contentiones, zelotypiæ, etc., quæ pacem familiarum perturbant.

Subsumes : Atqui polygamia non adversatur legi naturali : ergo, etc.

Prob subsumpt. Deus dispensavit cum Patriarchis , ut plures simul ducerent uxores ; atqui nulla potest esse dispensatio in lege naturali : ergo, etc.

Resp. *Dist. min.* In lege naturali invariabili, *conc.* ; variabili, *nego min.* Jus naturale est invariabile quoad universalia principia , ac primarium naturæ finem , et in his nulla potest esse dispensatio ; quæ enim ipsis sunt opposita, sunt intrinsece mala ; sed jus naturale variare potest circa conclusiones et secundarios naturæ fines, ut dictum est *nota* 2.

CONCLUSIO II.

Deus a lege vetante polygamiam dispensavit cum veteribus Patriarchis et aliis in lege Mosaica.

Prob. Quod est contra jus naturale, sola Dei auctoris naturæ dispensatione potest fieri licitum ; atqui veteribus Patriarchis populoque judaico licitum fuit plures simul habere uxores, ut testatur Innocentius III [2], dicens : *Nec ulli unquam licuit insimul plures uxores habere , nisi cui*

[1] Lib. *de Bono conjugii.* — [2] Cap. *Gaudemus, de Divortiis.*

fuerit divina revelatione concessum... per quam sicut Jacob a mendacio, Israelitæ a furto, Samson ab homicidio, sic et Patriarchæ et alii viri justi, qui plures leguntur simul habuisse uxores, ab adulterio excusantur. Ergo cum illis Deus dispensavit.

DICES : Mulieres illæ quas Patriarchæ uxori adjungebant, vocantur in Scriptura *concubinæ*, earumque liberi hæredes non fuerunt, ut constat ex facto Abrahæ [1]; ergo mulieres illæ non erant uxores legitimæ.

RESP. *Nego conseq.* Nam eædem mulieres quas Scriptura concubinas vocat, appellantur etiam uxores; sic Agar, quæ erat *concubina* Abrahæ, *uxor* vocatur [2].

Igitur apud Hebræos duo fuerunt genera uxorum ; nam aliquæ ad bonorum communitatem ac rei domesticæ administrationem admittebantur, semperque uxores et matresfamilias appellabantur, atque soli earum liberi ad hæreditatem paternam vocabantur. Aliæ vero assumebantur tantum ad filiorum procreationem, qui tamen hæredes non erant, sed nonnulla duntaxat accipiebant munera, hæ autem veræ erant uxores, sed sæpius *concubinæ* vocabantur, a matribusfamilias honore, gradu et bonis diversæ, non vinculo matrimoniali.

Nota 1. Hanc facultatem plures uxores simul habendi Judæis fuisse concessam, probabilius Noe post diluvium, et per inspirationem, et per illum ad filios suos qui generationibus communicarunt ; fuit enim Judæis in genere concessa, quia nullibi legitur ad quosdam fuisse restrictam. Unde Salomon fuit reprehensus [3], non quia plures habuerit uxores, sed quia alienigenas duxerat contra præceptum Domini.

Nota 2. Causas hujus dispensationis fuisse : 1° filiorum multiplicationem, ad Dei cultum peragendum ; 2° ad significandum graduum distinctionem in Ecclesia, tam militante quam triumphante ; 3° reductionem populi gentilis

[1] Gen. XXV. — [2] Gen. XVI. — [3] III Reg. II, 1 et 2.

cum Judæis in unum corpus et duo Testamenta, ut innuit S. Paulus [1].

Nota 3. Hanc dispensationem probabilius se extendisse ad Gentiles. Nam 1° Esau, qui de populo Dei non erat, legitur habuisse plures uxores, nec in eo reprehenditur a Scriptura. 2° Piissima Æsther, consulente pro Mardochæo, non accessisset loco Wasthi, quæ, licet repudiata, vera tamen adhuc erat uxor. 3° Quia legitur Jacob licite plures habuisse uxores a Laban idololatra. Unde S. August. [2] ait : *Quando mos erat, peccatum non erat ; nunc propterea crimen est, quia mos non est*, utique et Gentilibus etiam, quia Christus Matrimonium tam Gentilium quam Judæorum ad pristinum suum statum revocavit, ut probat.

CONCLUSIO III.

Christus in lege nova Matrimonium ad primævam suam revocans originem, dispensationem datam veteribus plane revocavit, atque conjunctionem cum pluribus simul uxoribus illicitam fecit et irritam.

Propositio est de fide contra Lutherum, Melancthonem cum sociis, qui in famosa consultatione data in favorem Landgravi Hesciæ, ann. 1539, approbarunt ut, vivente adhuc prima uxore, aliam in Matrimonium sibi copularet.

Prob. Ex Script. [3] : *Omnis qui dimittit uxorem suam, et alteram ducit, mœchatur :* ergo a fortiori mœchatur qui, priori retenta, alteram adjungit. Et Matth. xix dicitur : *Qui fecit hominem ab initio, masculum et feminam fecit eos ; propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una.* Ubi Christus licentiam antiquis Patriarchis concessam aperte revocat, et Matrimonium ad primævam institutionem reducit ; *non* enim

[1] Ad Galat. v ; vid. S. August., lib. xxii *contra Faustum*, cap. 24, 35, 56, et tract. ii *in Joan.* — [2] Lib. citato, cap. 47. — [3] Lucæ xvi.

dixit : tres vel plures, sed duo ; nec dixit : adhærebit uxoribus, sed uxori, ait Innocent. III [1]. Hinc Concil. Trident. [2] definit : *Si quis dixerit licere Christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina prohibitum, anathema sit.*

DICES : Gregorius III [3] cuidam permittit secundam uxorem propter ægritudinem prioris, quam antea duxerat; ergo.

RESP. *Dist. ant.* Permittit secundam uxorem, primo Matrimonio irrito, *conc.;* stante primo Matrimonio, *nego ant.* Hoc itaque permittit Summus Pontifex, quia nullum erat prius Matrimonium, nimirum ob perpetuam impotentiam qua laborabat illa mulier. *Quod proposuisti*, inquit, *si mulier infirmitate correpta non valuerit debitum viro reddere : quid ejus faciat jugalis?* En species.

ARTICULUS II.

DE INDISSOLUBILITATE MATRIMONII.

Nota. Dissolutio Matrimonii alia est propria, alia impropria.

Dissolutio Matrimonii propria, ea est qua conjuges priori libertati ita restituuntur, ut alias possint inire nuptias ; vocaturque dissolutio *quoad vinculum.*

Dissolutio impropria, quæ et *divortium* dicitur, est ea qua conjuges fiunt immunes vel ab obligatione reddendi debiti, et dicitur dissolutio *quoad torum ;* vel ab obligatione simul habitandi, et dicitur dissolutio *quoad habitationem*, vel ab utraque, tum reddendi debiti, tum cohabitandi obligatione ; unde triplex paragraphus.

[1] Caus. 32, quæst. 7. — Cap. *Quod proposuisti*, 18. — [2] Sess. 24, can. 2.
[3] Cap. XIV, 32, quæst. 7.

§ I.

De Indissolubilitate Matrimonii quoad vinculum.

Nota. Matrimonia *legitimum*, *ratum* et *consummatum* inter se distant firmitatis gradu; quod enim inter Christianos ratum est per Baptismum, firmitate superat illud quod inter infideles legitimum quidem ac verum est, sed non ratum; unde fit ut dissolvi possit per unius conjugis conversionem ad fidem christianam. Pariter, quod ratum est ac consummatum inter Christianos, perfectius est eo quod nondum est consummatum, quia ratum sed nondum consummatum, solvi potest per solemnem religionis professionem; ratum vero et consummatum sola morte potest solvi.

CONCLUSIO I.

Quodvis Matrimonium sive legitimum, sive ratum, sive consummatum, jure divino est indissolubile quoad vinculum.

Prob. prop. Quæ est definita in Concil. Trident. [1] his verbis: *Matrimonii perpetuum, indissolubilemque nexum primus humani generis parens divini spiritus instinctu pronuntiavit,* etc., quam indissolubilitatem Christus [2] confirmans, ait: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Et Apostolus [3] docet: *Iis qui Matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere; quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Et ne quis existimet hos textus esse intelligendos de Matrimonio solummodo consummato, Christus [4] dixit: *Qui dimittit uxorem suam et aliam ducit, mœchatur;* atqui mulier per Matrimonium solummodo ratum, est vera uxor: ergo nullus hominum illud solvere potest.

[1] Sess. 24. — [2] Matth. XIX. — [3] I Cor. VII. — [4] Luc. XVI.

CONCLUSIO II.

Matrimonium ratum, sed nondum consummatum, jure naturæ est indissolubile.

Hæc conclusio communissima est ac longe probabilior.

Prob. 1. [1] Illud præcipue est de lege naturæ, quod natura bene instituta accepit in sui principio; atqui inseparabilitas Matrimonii est hujusmodi, ut patet[2]: ergo est de lege naturæ.

2. Illud est de natura rei, quod ex institutione Creatoris ordinatur ad fines rei; atqui ex institutione Creatoris, indissolubilitas ordinatur ad fines Matrimonii, ut probabitur in conclusione sequenti: ergo est de natura Matrimonii, etiam rati.

3. Illud est de natura rei, quod ponitur in definitione rei; atqui indissolubilitas ponitur in definitione Matrimonii: ergo est de natura ejus etiam rati non consummati.

Objicies 1. Omnes contractus, quantumvis rati, si spectetur solum jus naturæ, ex utriusque contrahentis consensu sunt dissolubiles, modo nullum inde contra naturam sequatur inconveniens; atqui ex dissolutione Matrimonii rati nullum sequitur, etc.: ergo, etc.

Resp. *Dist. maj.* Omnes contractus in quibus sola voluntas intervenit contrahentium, ex utriusque contrahentis consensu sunt dissolubiles, *conc.*; in quibus intervenit auctoritas ipsa Creatoris, *nego*. Atqui in contractibus matrimonialibus necesse est ut interveniat Dei auctoritas; nam neque vir, neque mulier habent potestatem sibi invicem, vi ipsorum consensus, dominium corporum tradendi et accipiendi, nisi Deo interveniente, quia Deus solus sibi proprium dominium habet. Deus enim conjungit in Matrimonio, non homo. Quod ergo Deus conjunxit, homo separare non potest: ergo, etc. — Attamen quia jus naturale

[1] Ex S. Thom., *Suppl.*, quæst. 67, art. 7. — [2] Matth. XIX.

divinum oritur ex voluntate hominis, Papa dispensare potest, ut infra dicemus.

CONCLUSIO III.

Matrimonium consummatum, jure naturali est indissolubile.

Prob. Solubilitas Matrimonii consummati est contra naturam: ergo Matrimonium consummatum, jure naturali est indissolubile.

Prob. ant. 1° Quod adversatur fini primario alicujus rei, est contra ejus naturam; atqui solubilitas Matrimonii consummati adversatur fini primario Matrimonii, scilicet debitæ prolis generationi, ejusdemque rectæ educationi, quæ exigunt firmum ac perpetuum conjugum nexum: ergo solubilitas Matrimonii consummati est contra naturam Matrimonii. 2° Quia ex dissolubilitate Matrimonii eadem nascerentur incommoda quæ ex fornicatione; atqui fornicatio est contra legem naturalem: ergo. 3° Illud est de natura rei quod ponitur in definitione ut genus maxime proximum; atqui, etc.

Objicies 1. Matrimonium ratum non est indissolubile jure naturæ: ergo nec consummatum.

Resp. *Nego conseq.* Disparitas est, quod Matrimonium ratum significet duntaxat unionem Christi cum fidelibus per charitatem, quæ dissolvitur per peccatum lethale; consummatum e contra significet unionem Christi cum humanitate per Incarnationem, quæ dissolvi non potest, *quod* enim *Christus semel assumpsit, nunquam dimisit.* Hanc disparitatem tradit Innocentius III [1].

Objicies 2. Quod ure naturali indissolubile est, non potest a Deo dissolvi; atqui, ex dicendis infra, Matrimonii consummati vinculum dissolvi potest a Deo. Ergo, etc.

Resp. *Nego maj.* Quia Matrimonium non est jure naturali indissolubile per exclusionem auctoritatis divinæ,

[1] Cap. *Debitum, de Bigamis.*

sed solum per exclusionem privatæ hominum auctoritatis; licet enim nullus homo, in ea quæ sunt juris naturalis, auctoritatem suam possit exercere, tamen Deus, auctor naturæ, pro suo supremo in res omnes dominio, id potest: sic Matrimonium, quantumvis consummatum, potest dissolvere, auferendo utrique conjugi dominium quod habet in corpus alterius, et sua providentia impediendo incommoda inde sequi nata, aut suppeditando media ad illa vitanda.

Inst. Jus naturale est immutabile: ergo in eo dispensatio locum non habet.

Resp. *Dist. ant.* Jus naturale est immutabile quantum ad universalia principia, et ea quæ intrinsecam habent malitiam, *conc.;* quantum ad principia remotiora, et ea quæ non sunt intrinsece mala, qualis est pluralitas uxorum et solubilitas vinculi conjugalis, *nego ant.*

Objicies 3. Multi Imperatores Christiani permiserunt repudium: ergo est licitum jure naturæ.

Resp. *Nego conseq.* A facto enim ad jus non debet trahi argumentum, cum SS. Patres uno ore iniquas pronuntient leges civiles de divortiis.

Nota. Multa hic de dissolutione Matrimonii quæri solent, quæ, claritatis gratia, distinctis punctis absolvemus. Unde

PUNCTUM I.

Utrum Matrimonium in infidelitate contractum dirimatur per professionem Religionis Christianæ.

CONCLUSIO.

Infidelium non baptizatorum Matrimonium, etiam consummatum, cum unus conjugum ad fidem convertitur, altero in infidelitate contumaciter permanente, dissolvi potest variis in casibus.

Prob. Ex Apost., qui [1] de infidelibus Matrimonio junctis,

[1] Cor. VII.

ait : *Nam cæteris ego dico, non Dominus : si quis frater* (ad fidem conversus) *uxorem habet infidelem, et hæc consentit habitare cum illo* (pacifice), *non dimittat illam ; et si qua mulier fidelis* (id est, ad fidem conversa) *habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum.... quod si infidelis discedit, discedat ; non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi,* id est, non tenetur vinculo Matrimonii, ut cum omnibus Theologis exponit Innocentius III [1].

Dixi 1° *variis in casibus*, nempe : 1° si infidelis discedat, nolitque habitare cum fideli ; 2° si nolit cohabitare sine injuria Creatoris et fidei, v. gr. si laudes Dei prohibeat, domesticos ad defectionem hortetur, etc. ; 3° si partem fidelem ad peccatum mortale pertrahat. Ita Innocentius III citatus intelligit quod ait Apostolus : *Si infidelis discedit, discedat.*

Dixi 2° *altero in infidelitate permanente ;* certum est enim vinculum Matrimonii non solvi, si uterque conjux ad fidem christianam convertatur [2].

Diges : Christus [3] dicit : *Omnis qui dimittit uxorem suam, et alteram ducit, mœchatur ;* ergo, etc.

Resp. *Nego conseq.* Textus enim intelligitur de Matrimonio fidelium, et seclusa dispensatione divina in gratiam Christianæ religionis concessa, ut constat ex Apostolo citato.

Inst. Ex cap. *Quanto*, Matrimonium inter baptizatos contractum dissolvi non potest, etiamsi alter conjugum in hæresim vel apostasiam labatur : ergo, a pari, Matrimonium inter infideles contractum dissolvi non potest, quamvis alter conjugum convertatur ad fidem.

Resp. *Nego conseq.* Disparitas inter utrumque traditur in eo ipso capite : *Quia*, inquit, *etsi Matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum ; inter fideles autem verum et ratum existit, quia Sacramentum fidei* (id

[1] Cap. *Quanto, de Divortiis.* — [2] Cap. *Gaudemus, de Divortiis.* — [3] Luc. XVI.

est, Baptisma), *quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit conjugii Sacramentum, ut ipsum in conjugibus, illo durante, perduret.*

QUÆRES 1. *Quandonam censeatur dissolutum tale Matrimonium, an statim post Baptismum, an vero post contractas secundas nuptias?*

RESP. Dissolvi per subsequentes nuptias compartis fidelis, non vero ipso jure per Baptismum, ut traditur cap. *Gaudemus*, de Divortiis, ubi dicitur: *Quod si conversum ad fidem et illa conversa sequatur antequam propter causas prædictas legitimam ille ducat uxorem, eam recipere compelletur.*

Ratio patet, nam, ex Apostolo supra citato, permittitur conjugi fideli habitare cum infideli, si velit ipse cohabitare citra injuriam Creatoris, quod fieri nequiret, si per conversionem unius solveretur Matrimonii vinculum, quia jam non essent conjuges, sed fornicarii.

Dixi *compartis fidelis*, quia, cum hæc dispensatio in favorem solius fidelis a Christo sit concessa, si pars infidelis transiret ad alia vota ante aliud Matrimonium a fideli contractum, illa forent irrita; unde si ad fidem postmodum converteretur, separandus esset ab illa secunda uxore: potest tamen valide novum contrahere Matrimonium post secundas partis fidelis nuptias, quia per eas vere solutum est vinculum: ex quo

Infertes 1° fidelem qui legitime ad aliud Matrimonium transiit, non teneri, soluto per mortem isto Matrimonio, redire ad priorem conjugem infidelem, etiamsi tunc ad fidem converteretur, quia prius Matrimonium cum ipsa contractum, legitime fuit dissolutum [1]; sed posse cum illo aliud Matrimonium inire, quasi nunquam simul conjugati fuissent.

2° Infidelem invalide contrahere Matrimonium cum alio, priusquam conversus ad alias nuptias transierit.

[1] Vid. etiam S. Ligor., lib. VI, num. 955 et seqq.

3° Si ante secundum Matrimonium a fideli contractum alteruter alia diverterit et cum alia rem habuerit, peccatum inducere speciem adulterii.

Quæres 2. *Utrum si infidelis interpellatus nolit converti, sed tamen consentit pacifice cohabitare, acquirat nihilominus pars conversa jus ad alia vota transeundi, liceatque ei ab eo separari, etiam quoad vinculum?*

Resp. *Prima sententia* negat, idque probat ex Apostoli textu citato, quod tanquam præceptum habet. Ita sentiunt S. Thomas [1], Div. Antoninus, Div. Bonaventura, Estius et quidam alii.

Secunda sententia, quæ est Bellarmini [2], Martini, Div. Augustini [3], explicando illa verba Apostoli: *Non dimittat illam*, non de præcepto, sed de consilio charitatis, dicit partem conversam acquirere quidem jus ad alia transeundi, sed non teneri eo uti, et posse cohabitare.

Tertia vero *sententia*, communior et probabilior, docet quod utique olim pars fidelis non poterat discedere ab infideli parte, si pacifice cohabitare volebat, quia non aderat causa discedendi, cum per miracula quæ frequentius tunc per fideles fiebant, plures Gentiles ad fidem convertebantur.

Sed hodie cum cessaverint miracula fragrantia, illicitum esse cohabitare cum conjuge infideli, propter periculum fidei, ex recepta consuetudine Ecclesiæ, quæ introducta est ex eo quod experientia docuerit non modicum perversionis periculum imminere ex consortio infidelis. Hinc adeo severe a sacris Canonibus interdictum connubium fidelis cum infideli, ut satius reputetur dispensare potius in quocumque impedimento dispensabili, quam in disparitatis cultus.

Hinc, quidquid sit de primævis Ecclesiæ temporibus, hac nostra tempestate si infidelis monitus converti recuset,

[1] 4, dist. 36, quæst. unic., art. 5. — [2] *De Matrim.*, cap. 12. — [3] *De Adulter. conjug.*, lib. 1, cap. 18.

regulariter loquendo, fidelis debet eum relinquere, eique liberum est ad alias nuptias transire, ex instructionibus Gregorii XIII et Pii V. Ita Concina, Pontas, Sanch., Salmant., Tournely, A. Breno [1], Scavini et alii, cum S. Ligorio [2].

Dixi *regulariter loquendo;* nam excipitur si Episcopus justissimis de causis dispenset ad cohabitandum, v. gr., propter spem conversionis infidelis, propter filios ex Matrimonio jam susceptos, qui forte partem infidelem sequerentur, etc.

QUÆRES 3. *Utrum privilegium fidei intelligendum sit etiam de catechumenis?*

RESP. *negat.* Sed solum baptizati possunt uti hoc privilegio fidei, ut patet ex responso S. C. de Prop. Fide [3].

QUÆRES 4. *Quomodo agendum sit cum infideli cum ad fidem convertitur, si plures habeat uxores?*

Nota 1. Apud omnes infideles, paucis exceptis populis sylvestribus apud quos viget morum integritas, polygamiam locum obtinere.

Nota 2. Aliquando evenire ut ex mulieribus quas infideles sibi copulant, nullam esse veram uxorem, sed mulierum contuberniis assuescunt, et dum vagantes pluribus se conjungunt, verum inire Matrimonium non præsumuntur. His notatis

RESP. *cum distinctione.* Inter illas mulieres, vel constat unam esse veram uxorem, vel nullam esse, vel dubium est an aliqua vera sit uxor.

Si *primum*, ipsa retinenda est, modo velit converti, ut patet; alias conversus ad alia vota transire potest, ducendo unam ex pellicibus, vel quamlibet aliam, servatis servandis, quod dicendum etiam de casu *secundo*, ubi nulla vera adest uxor.

Si *tertium*, id est si dubium est an aliqua ex illis mu-

[1] *Manuali* Missionar., lib. III. cap. 5, quæst. 1, num. 16. — [2] Lib. VI, num. 957. — [3] Jan. 16. anno 1803, ad dub. J. Ghislain, Missionarii in Pekino.

lieribus vera sit uxor, vel difficile hoc dignosci possit ob multitudinem mulierum quas illi infideles sibi copulant, Urbanus VIII decrevit[1] posse permitti secundum Matrimonium, ad præcavenda incommoda, cum quacumque ex illis quæ ipsis magis placuerit.

Quod Em. S. R. E. Cardinales Supremæ inquisitores [2], sensum Bullæ Pii V (quæ incipit *Romani Pontificis*) aperientes, secuti sunt his verbis : *In altero vero casu, scilicet quando agitur de Matrimoniis de quibus serio dubitari potest non vera fuisse Matrimonia, sed contubernia tantummodo ex cupiditate inita cum mulieribus, S. C. censuit infidelem qui ad fidem convertitur, posse post conversionem suam eligere quamcumque voluerit ex mulieribus*, etc.

Ratio est, quia Matrimonium non censetur factum, nisi probetur.

Hinc investigandum est num plura sint invalida Matrimonia, etiam inter unum et unam contracta ab illis apud quos invaluit consuetudo repudii ; quia vix stare potest conjugium ubi dubitare licet de consensu perpetuæ societatis retinendæ.

Quæres 5. *Utrum si conjux fidelis, altero nolente converti, professionem religionis probatæ emittat, possit pars infidelis ad secunda vota transire ?*

Resp. *affirm.* Ratio est, quia fortius est Matrimonium ratum fidelium quam consummatum infidelium, quia prius est verum Sacrameatum, non posterius ; atqui professio Religionis dirimit vinculum conjugii rati fidelium : ergo a fortiori consummati infidelium.

Quæres 6. *Quid sit interpellatio, et quo jure necessaria?*

Resp. 1. Est admonitio verbis, signis vel scriptis facta ad conjugem infidelem ex parte conjugis conversæ, qua monet compartem se ad veram fidem conversam esse, et ab eo sciscitatur an velit pariter ad fidem converti.

[1] Apud Cardenas. cit. proposit. damnat. ab Innocentio XI, dissert. 2, cap. 8, art. 5. — [2] In Cong. generali habita 8 jan. anno 1636.

RESP. 2. Interpellatio necessaria est tum de jure naturali, tum divino, tum ecclesiastico, nisi interveniat dispensatio Romani Pontificis.

Ratio est, quia conjux fidelis non potest ad alias nuptias convolare, nisi stante renitentia ad conversionem alterius conjugis. Habet enim jus uterque conjux, ut contractus utrinque validus non solvatur absque justa causa. Quod constare debet ne temere conjugium dissolvatur [1]. Hoc autem constare non potest, nisi moneatur et interrogetur conjux infidelis: ergo, etc.

Dixi *nisi interveniat dispensatio Romani Pontificis*, ipsius enim est declarare in quibusnam circumstantiis desinat obligare præceptum divinum, quo prædicta interpellatio ante rescissionem Matrimonii videtur injuncta. Hinc Benedictus XIV [2] declarat non satis tutam esse in praxi sententiam contrariam.

QUÆRES 7. *Quomodo, et quibus de causis dispensetur ab interpellatione?*

RESP. 1. Interpellatio fieri debet juxta normam Brevis Gregorii XIII, ex quo deducitur: 1° non sufficere ut Superior intus persuasus sit de necessitate dispensandi, sed requiri ut per se vel per ejus delegatum fiat processus quo constet saltem *summarie* et *extrajudicialiter* absentem legitime moneri non posse, aut monitum intra tempus in eadem monitione præfixum suam voluntatem non significasse; 2° prædictum processum scriptis mandari debere, quo, pro omni futuro tempore, appareat dispensatio concessa et ejus necessitas.

RESP. 2. Rationes propter quas dispensatio fieri potest sunt: *prima*, si pars interpellanda absens sit et magna difficultas ad illam sit perveniendi; *secunda*, si ignoratur ubi sit; *tertia*, si interpellata tempore præfixo non res-

[1] Ex Concil. Toletan. IV, cap. 6, relato in cap. *Judæi*; ex Gregor. XIII et S. Pio V, et ex variis Decret., tum S. C. de Prop. Fide, tum S. C. S. Officii. — [2] *De Synod.*, lib. XIII.

pondit; *quarta*, si non multum distet, sed rationabiliter timetur ne per monitionem factam exoriantur turbationes, denunciationes apud præfectos infideles Religionis Christianæ infensos, et persecutiones in se vel in fideles excitentur; *quinta*, si pars interpellanda sit incapax interpellationis, v. gr. si in amentiam inciderit perpetuo vel diu duraturam. In his et similibus casibus datur locus dispensationi. Ubi vero dubium adest de sufficientia rationis ad dispensandum, recurrendum est ad Epscopum ut S. Sedes consulatur, prout respondit S. C. S. Officii, ann. 1769.

PUNCTUM II.

Utrum in Lege veteri Matrimonium dirimeretur per libellum repudii?

Nota. Circa hanc quæstionem duplex est opinio.

Prima docet per libellum repudii non fuisse dissolutum Matrimonium, permissionemque datam Judæis fuisse meram tolerantiam ad duritiam cordis, nempe ad uxoricidium vitandum, quæ tolerantia a pœna quidem legali, non vero a culpa liberabat.

Secunda docet repudium apud Judæos, Deo propter duritiam cordis eorum dispensante, licitum fuisse, ac per illud, soluto prioris Matrimonii nexu, factam fuisse liberam ad alia vota licentiam; quæ est sententia cui adhæremus.

Prob. Ex ipsismet verbis legis [1], quæ veram licentiam concedebant, tum marito dimittendi uxorem, tum uxori dimissæ nubendi alteri viro; atqui verba Scripturæ debent intelligi in sensu proprio et naturali, quantum fieri potest: ergo vere dimittebatur uxor: ergo verum erat aliud Matrimonium a repudiata contractum, nec dimittens amplius erat ejus maritus; lex enim prohibebat ne repudiata post

[1] Deut. XXIV.

mortem secundi mariti posset unquam recipi a priori marito, cum tamen optandum et optimum fuisset, ut rediret ad legitimam suam conjugem.

OBJECTIONES.

OBJICIES 1. Cum Judæi [1] Christo objecissent Moysen mandasse dare libellum repudii, Christus: 1° verbum *mandavit*, mutavit in verbum *permisit*; 2° respondit Moysen ad duritiam cordis permisisse libellum; 3° ab initio non ita fuisse: ergo libellus repudii non fuit permissus tanquam aliquid licitum.

RESP. *Nego conseq.* Et dico

Ad primum, non sine causa Christum verbo *mandavit*, substituisse verbum *permisit*, ut nempe significaret Moysen non jussisse, sed tantum permisisse Judæis, ut, si vellent, legitima de causa, uxores suas dimitterent.

Ad secundum respondet Div. Thomas: quamvis duritia cordis non excusaret a peccato, tamen permissio, occasione ipsius facta, excusat, sicut quædam permittuntur infirmis corporaliter, quæ non permittuntur sanis, nec tamen infirmi peccant, permissione facta utentes.

Ad tertium, Christus merito adjungit: *Ab initio autem non fuit sic*; quia lex repudii adversatur primævæ institutioni Matrimonii, in qua ut dispensaret fecit dura Judæorum indoles.

INST. Non aliter permisit Deus Judæis dimittere uxores suas, quam usuras accipere ab alienigenis; atqui usuras non permisit ut licitas, sed tantum toleravit tanquam minus malas, comparate ad eas quas in fratres suos præ sua duritia et avaritia exercere parati erant: ergo, etc.

RESP. *Nego maj.* Nam quælibet usuræ absque ulla discretione fratris vel extranei damnantur in lege veteri; non ergo sine culpa exercebantur a Judæis, licet absque ulla

[1] Matth. XIX.

punitione ; at non ita est de repudio, quod nullibi in lege veteri damnatur tanquam malum et illicitum.

Objicies 2. *Deuteron.* xxiv dicitur : *Non poterit prior maritus recipere eam* (nempe dimissam) *in uxorem, quia polluta est, et abominabilis facta est coram Domino.* Ergo secundæ nuptiæ a repudiata initæ, erant peccaminosæ et nullæ ; alias non diceretur *polluta* et *abominabilis.*

Resp. *Nego conseq.* Namque hoc ipso quod semel repudiata vetatur ad maritum repudiantem redire, satis innuitur vinculum Matrimonii cum priori viro esse solutum, et secundum Matrimonium cum altero viro esse licitum et validum ; alias lex illud permittens publica ac perpetua permisisset adulteria.

Itaque uxor repudiata dicitur *polluta* et *abominabilis*, non absolute, sed relate ad repudiantem, ad quem reditus uxoris abominabilis est, et omnino vetitus a Deo ; quia hic orbicularis nuptiarum regressus speciem præ se fert adulterini concubitus, videturque fucatum tantum fuisse repudium, quasi non sincere repudiata fuisset uxor, sed alteri ad tempus tantum commodata, quod abominabile est, ut fert textus hebræus.

PUNCTUM III.

Utrum vinculum conjugale Christianorum sit omnino indissolubile, ita ut nec per adulterium solvi possit ?

Nota 1. Græcos antiquos in ea versari sententia et praxi, ut dissolvant vinculum conjugale propter adulterium. Sed Arcadius, in *Concord. Ecclesiæ Occid. et Orient.*, contendit Græcos hodiernos ab illa sententia se revocasse. Lutherus vero et Bucerus volunt Matrimonii vinculum non solum propter adulterium, sed etiam propter plures alias causas solvi.

Nota 2. Omnes scholæ Theologi, exceptis Cajetano, Catharino et Launoio, docent ad catholicum dogma perti-

nere indissolubilitatem Matrimonii, etiam adulterii causa [1]. Itaque

CONCLUSIO.

Dogma Catholicum est Matrimonii vinculum nullo modo posse dirimi, nequidem per adulterium.

Ita definivit Concilium Tridentin. [2] his verbis: *Si quis dixerit Ecclesiam errare cum docuit et docet, juxta Evangelicam et Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum Matrimonii vinculum non posse dissolvi, et utrumque, vel etiam innocentem qui causam adulterio non dedit, non posse, altero conjuge vivente, aliud Matrimonium contrahere; mœcharique eum qui, dimissa adultera, aliam duxerit, et eam quæ, dimisso adultero, alii nupserit, anathema sit.*

Launoius, ut declinet vim illius definitionis, dixit Tridentinum Canonem, meram spectare disciplinam, quam potuit Synodus pro jure suo immutare, absque præjudicio contrariæ ad hoc usque tempus et traditionis et praxis.

Verum falsa omnino et improbanda opinio : nam

1° Quod Ecclesia, juxta Evangelicam et Apostolicam doctrinam, docet, procul dubio dogma est, a quo discedere non licet.

1 Propter falsam textus Matth. XIX interpretationem, oborta est hæc præsens quæstio, quam adeo obscuram sibi aliquando visam fuisse testatur S. Augustin., lib. *de Fide et opere*, cap. 19, dicens: *In ipsis divinis sententiis, ita obscurum est, utrum est iste cui quidem sine dubio adulteram licet dimittere, adulter tamen habeatur si alteram duxerit, ut, quantum existimo, venialiter ibi quisque fallatur.* Unde mirum non est si quidam SS. Patres et etiam recentiores, usque ad Concil Trident., de re tam obscura et implicata dubie et obscure locuti fuerint. Sic Cajetanus, qui paulo ante Synodum Trident. e medio sublatus est; sic Catharinus, qui Concilio Trident. interfuit, sed e vivis discessit ante finem sessionis 24, in qua quæstio definita est, hanc humanam subierunt infirmitatem. Audacior vero Launoius post Concilium, in tract. *de Regia in Matrimonium potestate*, SS. PP. textus congessit ad probandum vinculum Matrimonii dissolvi causa adulterii, canonemque Trident. non ad dogma, sed ad disciplinam spectare.

2 Sess. 24, can. 7.

2° Error proprie adversatur dogmati, sicut abusus adversatur receptæ disciplinæ ; at canon expresse definivit *non errare Ecclesiam cum docet*, etc. : ergo canon de doctrina loquitur, non de mera disciplina.

PROB. PROP. ET DEFINITIO Trident. ex *Marci* I, ubi dicitur : *Quicumque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium committit super ea* Et *Lucæ* XVI : *Omnis qui dimittit uxorem suam, et aliam ducit, mœchatur, et qui dimissam a viro ducit, mœchatur.* Hæc verba sunt generalia et absque exceptione.

Revera *Matth.* XIX excipitur causa fornicationis : *Quicumque*, inquit, *dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mœchatur ; et qui dimissam duxerit, mœchatur.*

Verum exceptio illa non est conjungenda cum verbis sequentibus, sed cum antecedentibus, hoc modo : *Quicumque dimiserit uxorem*, quoad torum et cohabitationem, quod non licet *nisi ob fornicationem, et aliam duxerit*, quamcumque ob causam, *mœchatur*. Suadetur illa expositio, quia Christus non adjecit exceptionem post illa verba : *et aliam duxerit ;* ut nimirum indicaret causam fornicationis facere licitam dimissionem, minime vero novi conjugii celebrationem, ut annuunt cæteri Evangelistæ.

OBJECTIONES.

OBJICIES 1. Ex illa expositione sequitur absurdum, nempe ex sola fornicationis causa posse uxorem a viro dimitti, etiam quoad torum et habitationem ; atqui falsum consequens : ergo, etc.

RESP. *Nego maj.* Namque qui unam causam commemorat, non propterea alias excludit ; sed unam fornicationem voluit Christus designare : 1° quia est præcipua et capitalis causa separationis ab usu conjugii ; 2° quia ea de causa potest vir ab uxore in perpetuum separari : 3° quia

sic voluit carpere pravam Judæorum consuetudinem, qui nullis aut levissimis de causis uxores suas dimittebant.

Inst. 1. Lex Christi neminem cogit ad perpetuam continentiam; atqui si non liceret viro, dimissa uxore adultera, ducere aliam, cogeretur ad perpetuam, ea vivente, continentiam : ergo, etc.

Resp. 1. *Dist. maj.* Lex Christi neminem cogit ad perpetuam continentiam, directe et per se, *conc.*; indirecte et quasi per accidens, *nego maj.*; v. g. qui vovit perpetuam continentiam, hunc lex Christi saltem indirecte ad continentiam constringit; ita et de dimittente uxorem.

Resp. 2. *Nego min.* Quia si non potest se continere vir ille, paratum habet remedium quod suppeditat Apostolus, nempe ut cum uxore reconcilietur, ac condonet ipsi delictum ejus.

Inst. 2. Adulterium contrarium est triplici bono conjugii, nempe fidei quam violat; proli, quam incertam facit; Sacramento, cujus lædit significationem, cum frangat carnis unitatem : ergo vinculum conjugale dissolvit.

Resp. *Nego conseq.* Essentia enim Matrimonii in facto esse consistit in vinculo perpetuo quod resultat ex consensu interno : vinculum autem conjugale ab his mox enumeratis distinguitur, quibus violatis, integrum ac firmum perseverat.

Inst. 3. Fornicatio spiritualis, hoc est infidelitas, dissolvit Matrimonium : ergo et fornicatio corporalis.

Resp. *Nego conseq.* Disparitas desumitur ex voluntate Christi, qui in gratiam fidei, in casu in quo infidelis nollet pacifice habitare cum fideli, permisit secundas nuptias, quas omnino prohibet in causa adulterii.

Objicies 2. Cap. *Quædam*[1] legitur : *Quædam cum fratre viri sui dormivit, decretum est ut adulteri nunquam conjugio copulentur : illi vero cujus uxor stuprata est, licita con-*

[1] 32, quæst. 7.

jugia non negentur: ergo per adulterium solvitur vinculum conjugale.

Resp. *Nego conseq.* Fratri enim innocenti non conceditur alia uxor, nisi post mortem suæ uxoris adulteræ, ut interpretatur Glossa hic, *sed frater innocens, sua mortua, aliam accipere poterit;* et habet can. *Hi vero* [1], ubi dicitur: *Hi vero, qui uxores suas in adulterio deprehendunt, non licebit nec eum, nec eam, accipere aliam uxorem, vel alium virum quandiu ambo vivunt. Si autem altera mortua fuerit, vir ejus si vult nubat, tantum in Domino: adultera vero nunquam, etiamsi mortuus fuerit vir ejus.*

Objicies 3. Lactantius [2] scribit adulterum non esse qui causa adulterii dimissam duxerit in uxorem: ergo, etc.

Resp. *Nego conseq.* Lactantius enim attendit ad leges civiles, quæ contra legem Christi sic dimissam ab alio duci permittebant, ut ipse ait in contextu, quæ leges, cum sint injustæ, ideo sunt nullæ et emendatæ per canones.

Inst. Idem Lactantius [3]: *Nunquam conjugalis fœderis vinculum, nisi quod perfidia ruperit, resolvatur:* ergo, etc.

Resp. *Dist.* Nunquam resolvatur quoad torum et habitationem, *conc.;* quoad vinculum, *nego.* Itaque separatio quoad torum et habitationem sæpe a scriptoribus ecclesiasticis vocatur dissolutio vinculi conjugalis, ut constat ex Concil. Foro-Juliensi, quod sic statuit: *Placuit ut resoluto, fornicationis causa, jugali vinculo, non liceat viro quamdiu adultera vivit, aliam uxorem ducere.* Ita exponendi sunt S. Gregorius Nazianz., Avitus Viennensis, Concil. Venetum, Hincmarus Rhemensis, etc.

Objicies 4. Joannes VIII [4] ait: *Cum priorem legitimo sibi Matrimonio junctam, quisquam desere nequeat, illi conceditur* (in causa fornicationis, addit Launoius fraudulenter et mala fide) *aliam, vivente priore, conducere.*

Resp. Textum esse corruptum, neque enim cohærent posteriora verba cum prioribus; sic autem textus refertur

[1] 32, quæst. 7. — [2] Cap. 23 *Instit. divin.* — [3] In *Epitome*, cap. 6. — [4] Epist. 65.

tom. IX Conciliorum : *Et ideo cum priorem legitimo sibi Matrimonio junctam, quisquam deserere nequeat, nulla ratione prorsus illi conceditur aliam, vivente priore, conducere.*

PUNCTUM IV.

Utrum Matrimonium ratum dissolvi possit per continentiæ votum alterius conjugum ?

CONCLUSIO I.

Matrimonium ratum, a fortiori consummatum, non dirimitur per votum simplex continentiæ.

Prob. Ex Alexandro III [1] declarante votum simplex impedire quidem Matrimonium contrahendum, sed non dirime recontractum.

Ratio Div. Thomæ est, quia votum simplex est nuda promissio Deo facta, Matrimonium vero est actualis traditio proprii corporis facta conjugi ; atqui promissio non transfert dominium rei promissæ ; traditio vero rem datam in donatarii dominium transfert, ita ut ipse donator amplius de ea disponere nequeat : ergo simplex continentiæ votum non dissolvit Matrimonium.

Dices : Vinculum quo obligamur Creatori majus est vinculo quo obligamur creaturæ ; atqui per votum simplex obligamur Creatori, per Matrimonium vero obligamur tantum creaturæ : ergo, etc.

Resp. *Dist. maj.* Si vincula illa sint in eodem genere, v. gr., si vinculum Deo factæ promissionis conferatur cum vinculo promissionis homini factæ, *conc.* ; si sint in diverso genere, v. gr., si conferatur promissio Deo facta cum donatione facta conjugi, *nego maj.* Porro, per Matrimonium fit actualis traditio proprii corporis, et per votum simplex promittitur tantum.

[1] Cap. *Meminimus*, 1, *Qui Clerici vel voventes.*

CONCLUSIO II.

Matrimonium ratum, non vero consummatum, dirimitur quoad vinculum per solemnem conjugis professionem in religione a Sancta Sede approbata. Est de fide, et

Ita definivit Concil. Trident. [1], his verbis : *Si quis dixerit Matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem religionis professionem alterius coujugum, non dirimi, anathema sit.*

Idem jam antea definierant Alexander III et Innocentius III, cap *Meminimus*, et cap. *Insinuante*, *Qui Clerici vel voventes.*

Ratio *a priori* nulla alia assignari potest, quam voluntas Christi nobis ex traditione perpetua revelata. Ratio *a posteriori* et convenientiæ est, quia professio religiosa est mors civilis, quæ nata est dissolvere contractum civilem, quale est Matrimonium solummodo ratum.

Dixi 1° *Matrimonium ratum, non consummatum ;* quia cum Matrimonium consummatum sit contractus civilis simul et naturalis, ipsoque jure naturali indissolubilis, non potest dissolvi nisi per mortem naturalem, ut constat ex cap. *Sunt qui*, 27, quæst. 2.

Hinc, si quis post Matrimonium consummatum, religionem absque consensu compartis profiteretur, ad ejusdem instantiam teneretur exire, et cum ipsa cohabitare ; quod si compars consensisset, exire quidem non teneretur, sed compars quæ consensit, alteri nubere non posset, nisi post mortem illius qui religionem professus est.

Dixi 2° *per professionem ;* non enim solvitur per religionis ingressum ; ideo conjux remanens in sæculo alteri nubere non potest tempore novitiatus compartis.

Dixi 3° *in religione,* non enim Matrimonium dissolvit susceptio Ordinis sacri, etiam Episcopalis, ut definivit

[1] Sess. 24, can. 6.

Joann. XXII [1]. Ratio est, vel quia homo per susceptionem Ordinis sacri non moritur civiliter sicut religiosus, vel quia Matrimonium non repugnat statui sacerdotali. Hinc si conjux ordinatus ad aliam accederet, reus esset adulterii.

Dixi 4° *Sancta Sede approbata ;* nulla siquidem vera ac proprie dicta religio in Ecclesia censetur citra S. Sedis approbationem, cujus solius auctoritate homo solemnem emittit professionem.

OBJECTIONES.

Objicies 1. Ex dictis, Matrimonium, sive ratum, sive consummatum, est insolubile : ergo non potest solvi per professionem religiosam.

Resp. *Dist. conseq.* Non potest solvi ab homine, *conc. ;* a Deo, *nego.* Matrimonium ratum jure divino positivo est insolubile, Deus autem in suo jure potest dispensare.

Inst. 1. Talis dissolutio non licet in Matrimonio consummato : ergo nec in rato. Nam Matrimonium ratum et consummatum idem est contractus et Sacramentum eodem jure divino institutum : ergo est eadem indissolubilitas.

Resp. *Nego utramque conseq.* Quia hæc differentia non venit ex natura contractus, sed ex voluntate Christi, qui unum præ alio dissolvi voluit ob rationes datas.

Inst. 2. Matrimonium ratum est signum perpetuæ unionis Christi cum Ecclesia : ergo est indissolubile, alias violaretur sacrum illud signum.

Resp. *Dist. ant.* Est signum unionis spiritualis Christi cum Ecclesia per charitatem, *conc.;* unionis corporalis per incarnationem, *nego ant.* Matrimonium enim non significat hujusmodi unionem nisi sit consummatum, in quo solo nubo conjuges fiunt una caro.

[1] Extrav. *Antiquæ devot.*

Inst. 3. Vinculum Matrimonii rati ligat ex lege naturæ, saltem nisi ambo consentiant: ergo non potest solvi, altero repugnante. Resp. *Nego ant.*

Prob. ant. Fidelitas in promissis est de jure naturæ; sed conjuges promiserunt sibi mutuam et individuam vitæ societatem in Matrimonio : ergo, etc.

Resp. *Dist. maj.* Fidelitas in promissis absolutis, *conc.*, in promissis conditionatis, *nego*. Contractus autem Matrimonii fit cum hac retentione implicita et virtuali, ut nempe liceat ante consummationem, religionem ingredi et profiteri.

Inst. 4. Matrimonii dissolutio non potest fieri absque injuria alterius conjugis renitentis: ergo est contra jus naturale.

Resp. *Nego ant.* 1° propter conditionem saltem virtualiter appositam; 2° quia sponsalia ex communi sententia dissolvi possunt per votum solemne sine injuria alterius renitentis: ergo et Matrimonium ratum, cum conjux derelicta maneat integra, nihilque decoris amiserit quominus ab alio in conjugem assumi possit.

Objicies 2. Ratio majoris boni pro statu religioso, tam valet pro Matrimonio consummato quam pro rato; sed per nos non valet pro Matrimonio consummato : ergo, etc.

Resp. *Nego maj.* Nam Christus dispensat pro uno et non pro alio, et maxime quia in consummato id fieret cum detrimento prolis, aut cum scandalo.

Inst. 1. Div. Augustinus[1] ait: *Matrimonium continentium ab opere conjugali, firmius est quam non continentium:* ergo magis insolubile.

Resp. *Dist. ant.* Firmius est quoad vinculum mutuæ charitatis, et animorum consensionem, *conc.;* quoad fœdus conjugale, *nego ant.* Inde tamen desumi debet major firmitas in Matrimonio.

Nota. Alexander III cupienti profiteri concedit duos

[1] Lib. I *de Nupt. et Concupisc.*, cap. 11.

menses ad deliberandum, intra quod tempus conjux cogitans de religione non tenetur consummare, nec potest sine injuria ad id cogi, quo tempore elapso, non potest amplius denegare debitum. Sed quandiu Matrimonium non est consummatum, tandiu liberum est conjugibus religionem ingredi, et remanens in sæculo ad alia vota potest transire, ut docet Glossa in cap. *Ex publico* [1]. Duo autem supradicti menses computantur a sententia judicis.

QUÆRES: *Quo jure Matrimonium ratum dissolvatur per solemnem Religionis professionem?*

RESP. Duplex est sententia.

Prima sententia dicit de jure divino positivo, et

PROB. 1. Ex textu S. Augustini superius allato: *Quod universa tenet Ecclesia....nonnisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur;* atqui semper in Ecclesia creditum fuit votum solemne dissolvere Matrimonium ratum: ergo ex auctoritate apostolica, seu divina, id fieri rectissime creditur.

PROB. 2. Ex S. Thom. [2]: Qui facit votum solemne, sui corporis amisit potestatem, Deo illud ad perpetuam continentiam tradens, et ideo non potest ipsum tradere in potestatem uxoris; sed quia Matrimonium quod sequitur tale votum, nullum est, ideo votum solemne ex sui natura habet quod dirimat Matrimonium contractum.

PROB. 3. Professio religiosa est mors civilis, quæ nata est dissolvere contractum civilem, quale est Matrimonium solum ratum: ergo, etc.

PROB. 4. Si illud irritare possent jure suo Pontifices, possent facere ut votum solemne emitteretur, stante vinculo Matrimonii; atqui falsum consequens: ergo, etc.

PROB. 5. Ex Concil. Trident. [3] quod dicit: *Si quis dixerit Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem solemniter professos, posse Matrimonium contrahere... non obstante lege ecclesiastica vel voto, anathema sit.*

[1] *De convers. conjug.*—[2] Part. 3, quæst. 53, art. 2.—[3] Sess. 24, can. 9.

Ubi videtur lex ecclesiastica referri ad Ordines sacros, votum vero ad professionem: ergo, etc. Ita S. Thom., S. Bonav., et alii multi.

Secunda sententia docet Matrimonium ratum solo jure ecclesiastico dirimi per votum solemne Religionis: 1° quia manente voti solemnitate, Ecclesia posset facere ut non dirimiretur Matrimonium subsequens votum: ergo et antecedens. Negant adversarii, sed nullam afferunt rationem. 2°. Quia Matrimonium dirimitur tantum per solemnitatem voti; sed solemnitas voti est tantum de jure ecclesiastico: ergo, etc. Etenim, præcisa solemnitate, votum est simplex; quod non dissolvit Matrimonium ratum: ergo ex sola solemnitate oritur vis Matrimonium dissolvendi. 3° Quia nihil ostendit illud a jure naturali seu divino positivo inductum, nisi ex eo quod traditio facta Deo per votum, alteri fieri non possit, et vice versa; atqui hæc ratio non valet, tum quia tunc dicendum potius esset Matrimonium irritare votum, quam votum irritare Matrimonium; tum quia aliud est debitum ex justitia, aliud ex virtute religionis, hæc duo sese mutuo non excludunt. Ita Sanch., Scotus, Perrone, etc.

Sane quisquis valet quam libuerit amplecti sententiam, quin difficultates ab hæreticis in medium adductas solvere sit impar.

PUNCTUM V.

Utrum Papa dispensare possit a vinculo Matrimonii rati, nondum consummati?

CONCLUSIO.

Summus Pontifex potest dispensare a vinculo Matrimonii rati, sed nondum consummati.

Est Sanchezii, Busemb., Bellarm., Cajet., Salmant., Vasq., S. Ligor., Benedict. XIV[1], et aliorum, contra Aiasia, Billuart, Gonet, etc.

[1] Tom. IV *Thesaur. Resolut.*, pag. 30 et seqq.

PROB. 1. Romanus Pontifex, ut vicarius Christi cui regimen totius Ecclesiæ commissum est, potest quidquid bonum commune ac gravissimum expostulat; atqui bonum commune Ecclesiæ ac gravissimum expostulat, ut Romanus Pontifex possit aliquando dispensare ex justa causa in his quæ sunt juris divini, et humanos actus concernunt, prout est Matrimonium ratum, non consummatum: ergo, etc.

Major patet, siquidem aliter Christus non satis providisset necessitatibus Ecclesiæ suæ. *Prob. min.*, quamvis divinum jus, in se spectatum sit indispensabile, cum tamen actus humanos concernit, fit dispensabile, propter infirmitatem rationis et voluntatis hominis, quia in contrahendo seu promittendo non potest omnia providere futura contingentia, omnes difficultates et causas ob quas non traxisset si cognovisset. Oportet igitur ut Deus concesserit vicario suo in terra, his occurrentibus circumstantiis, potestatem dispensandi in jure suo in favorem hominis, ut fit in voto et juramento, fatentibus adversariis.

PROB. 2. Id jure possunt Romani Pontifices quod pluries in praxim reduxerunt; atqui, fatentibus adversariis, sæpius Romani Pontifices in hujusmodi conjugiis dispensarunt[1]: ergo, etc.

Minor est factum historicum. *Major* non est dubia, nam *de Pontificis potestate*, inquit Benedictus XIV[2], *postquam dispensavit, dubitare, instar sacrilegii est; esset enim Christo quasi exprobare, quod non satis Ecclesiæ suæ providisset.*

PROB. 3. In dubiis standum est pro auctoritate Superioris; atqui Superior dispensavit: ergo, etc.

[1] Constat ex Urbano VIII, Martino V, Gregorio XIII, pro Anglis, Æthiopis, Brasiliensibus, etc., Pio V, Pio VII, Bened. XIV, in Bulla *Dei misericordione*, ubi regulas tradit pro hujusmodi dispensationibus obtinendis.

[2] *Post Veracrux in Spec.*, part. 2, art. 27.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objicies 1. Inferior non potest dispensare a lege Superioris ; sed Matrimonium ratum, licet non consummatum, jure divino est indissolubile : ergo Papa ipsum dissolvere non potest.

Resp. *Dist.* 1° *maj.* Inferior non potest dispensare, qua talis, *conc. maj.;* facta potestate a Superiore, *nego maj.;* atqui Matrimonium ratum, etc. *Dist.* 2° *min.* Jure divino *in se spectato*, est indissolubile, *conc. min.;* quatenus actus humanos concernit, *nego min.;* propter rationem allatam. Sic facta distinctione, *nego conseq.*

Objicies 2. Verba Christi : *Quodcumque solveris,* etc., in quibus fundatur potestas Romani Pontificis, non minus probant pro Matrimonio rato, quam pro consummato, quod est indissolubile : ergo, etc.

Resp. *Nego maj. et paritatem.* Nam, licet Matrimonium ratum sit firmius Matrimonio legitimo, non est tamen undequoque firmum sicut Matrimonium ratum et consummatum. Nam istud, non illud, perfecte significat unionem Verbi divini cum humanitate. De isto, non de illo potest adæquate dici : *Sunt duo in carne una;* illud, non istud solvitur per solemne votum Religionis. Igitur ex eo quod Matrimonium ratum et consummatum sit indissolubile, non sequitur Romanum Pontificem non posse dispensare a vinculo Matrimonii rati, sed nondum consummati.

Objicies 3. Nonnulli Pontifices hanc potestatem in se non agnoverunt nec admiserunt : ergo revera non habent. Ita declaravit Alexander III [1].

Resp. *Nego conseq.* Nam illi Pontifices potuerunt hanc potestatem in se non agnoscere, propter alterius sententiæ probabilitatem, ad non agendum in tali casu particulari, quin sit concludens illam revera non habuisse, dum

[1] In *Appendice* Concilii III Lateran., parte sexta.

e contra recte concluditur contrarium ex praxi multorum aliorum Pontificum, ut dictum est supra.

Quæres : *Quibus de causis Pontifex possit dispensare in Matrimonio rato et non consumato?*

Resp. Causæ justæ dispensationis sunt : 1° impotentia superveniens, quia cessat Matrimonii finis ; 2° scandalum imminens quod cedit in magnum damnum commune, ideoque rixæ graves inde oriri solent ; 3° sterilitas de novo cognita ; 4° quando opus esset ob bonum publicum ut proles gigneretur : hæc certa sunt apud S. Alph. de Ligorio ; 5° ut vir efficiatur Episcopus, quod Sanchez credit verum quando iis dotibus esset prædictus vir, ut valde necessarius esset ad bonum commune ; 6° casus lepræ supervenientis, quia cum Matrimonium, inquit Sanchez, ordinetur ad mutuum corporis usum, causa sobolis procreandæ et ardoris libidinis extinguendi, et lepra hunc usum impediat, Matrimonii finis non obtinetur.

Aliæ vero causæ a diversis auctoribus allatæ, nempe disparitas conditionis, morbus contagiosus, dissensiones prævіæ, mutuus conjugum consensus, a B. Alph. de Ligorio ut insufficientes rejiciuntur [1].

§ II.

De Divortio.

Nota. Divortium, a verbo *divertere*, est separatio quoad torum et cohabitationem, cæteraque conjugii jura et commoda, salvo Matrimonii vinculo.

Hic quæritur : 1° an conjuges teneantur cohabitare ; 2° an divortium sit licitum et quas ob causas ; an aliquando necessarium, etc.

[1] S. Ligor., lib. VI, num. 959.

PUNCTUM I.

An conjuges teneantur cohabitare?

CONCLUSIO.

Tenentur conjuges, regulariter loquendo, idque sub gravi peccato, in eadem domo manere, in eadem mensa comedere, et in eodem lecto concumbere.

Prob. 1. Ex præcepto divino, ut homo uxori suæ adhæreat, et uxor viro.

Prob. 2. Quia id exigit necessario tum natura contractus matrimonialis, qui individuam vitæ societatem importat; tum debitum conjugale alias ab utroque non facile reddendum; tum denique prolis educatio, ad quam conjux uterque concurrere tenetur.

Dixi *regulariter loquendo;* quia ad breve tempus, juxta viri prudentis judicium, vir ab uxore etiam invita separari potest, recreationis aut negotii causa, modo nullum adsit incontinentiæ periculum.

Imo, ex gravi causa, per longum tempus recedere potest: tum propter notabile familiæ emolumentum, tum propter bonum publicum ex mandato Principis, legationis aut militiæ causa, quo casu mulier non tenetur sequi maritum, nisi ipse velit, quia ipsius est habitationem eligere. Inde tamen non sequitur uxorem teneri virum semper vagantem comitari cum suo gravi incommodo, nisi forte ante Matrimonium aliter fuerit conventum, vel virum præsciverit vagum futurum. Sed

Quæres: *Si vir in exilium pulsus fuerit, quid juris?*

Resp. Censent communiter Doctores uxorem ad viri sequelam teneri, quia, licet delinquentis pœnam subire non teneatur, tenetur jure maritali viri sui infortunio participare: idem dic de viro erga uxorem, si contingat ipsam ad domicilii mutationem compelli.

PUNCTUM II.

An divortium sit licitum et quas ob causas, etc.?

Nota. Lutherani qui tam facile se præbent in causis multiplicandis quoad dissolutionem vinculi Matrimonii, negant tamen conjuges, manente vinculo, posse quoad torum et habitationem facere separationem. Contra quos sit

CONCLUSIO I[1].

Legitima auctoritate divortium est licitum.

Prob. 1. Ex Concil. Trident. definiente[2]: *Si quis dixerit Ecclesiam errare cum ob multas causas separationem inter conjuges quoad torum seu quoad habitationem ad certum incertumve tempus fieri posse decernit, anathema sit.*

Prob. 2. Ex causis infra allatis divortii.

Prob. 3. Ratione *a priori.* Nemo tenetur servare fidem illi qui fidem fregit; sed vir adulterus, vel uxor adultera, fidem fregit: ergo pars innocens non tenetur illi servare fidem, id est illi debitum reddere et habitare cum illo.

Dixi *legitima auctoritate;* quia, licet conjux innocens possit privata auctoritate facere divortium quoad torum, denegando debitum, non potest tamen facere divortium quoad habitationem, nisi accedat judicis ecclesiastici sententia[3]. Ratio est, quia cum hujusmodi divortium sit publicum, non posset fieri privata auctoritate absque scandalo et perturbatione societatis. Excipitur 1° casus in quo periculum esset in mora, nec ullus ad judicem daretur accessus: tunc enim pars innocens aufugere posset, non expectata judicis sententia. Excipitur 2°, si sit causa adulterii, maxime ex parte mulieris; nam *durum esset*, inquit

[1] Vid. S. Ligor., lib. VI, num. 956 et seqq. — [2] Sess. 24, can. 8. — [3] Cap. *Porro, de Divortiis.*

S. Ligorius, *cogere virum certum de adulterio, ut publicum faciat illius crimen in judicio cum suo perpetuo dedecore.* Ita probabilius contra S. Thomam [1] et Bellarminum.

Quæres 1. *Quas ob causas licitum sit divortium ?*

Nota. Certum est conjuges ex mutuo consensu posse separari ab invicem, vel ad tempus, vel in perpetuum: 1° ad tempus, juxta consilium Apostoli, *ut facilius Deo vacent;* 2° in perpetuum, castitatis amore et sanctioris vitæ instituti; quod tamen concedi non solet, nisi uterque Religionem profiteatur, aut, uxore profitente, vir sacros suscipiat Ordines. Hoc notato,

Resp. Ob multas causas, quæ in tribus sequentibus facili negotio recluduntur.

Prima causa divortii est culpabile alterius conjugis adulterium moraliter certum, dicente Christo : *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mœchatur;* atqui Christus non permittit, imo prohibet dimittere uxorem quoad vinculum : ergo permittit eam dimittere quoad torum et cohabitationem. Eadem est mulieris libertas, quia, cum par sit utriusque obligatio, par debet esse et conditio.

Dixi 1° *culpabile adulterium*, quia privatio debiti est pœna, ideoque supponit culpam. Hinc vir separari non posset ab uxore quæ violenter oppressa fuisset, aut quæ bona fide alteri nupsisset, putans virum suum esse mortuum. Item, secundum dispositionem juris, divortii locus non esset: 1° si compars in adulterium compartis consensisset, vel si vir ipse uxorem prostituisset [2]; 2° si ei offensam remisisset, quod censetur fieri per actum conjugalem [3]; 3° si uterque conjux adulterium perpetrasset; paria enim crimina mutua compensatione delentur.

Dixi 2° *moraliter certum;* nec enim sufficit sola suspicio, ut infligatur pœna certa. Sed

[1] *Suppl.*, quæst. 62, art. 3. — [2] Cap. 6 *De eo qui cognovit*, etc.... — [3] Cap. *Si illi*, 23, quæst. 4, ... cap. 4 *de Divortiis.*

QUÆRES 2. *An sodomia vel bestialitas commissa a conjuge habeatur ut adulterium ratione divortii?*

RESP. *Prima sententia* communior *affirmat*, cum S. Thoma. *Ratio est*, quia quidquid dividit carnem cum alia, dat locum separationi; atqui sodomia et bestialitas dividunt carnem cum alia: ergo, etc.

Secunda sententia vere probabilis *negat*. Ratio *prima*, quia sola vera copula vere dividit carnem; atqui per solam fornicationem, non vero per sodomiam et bestialitatem vera datur copula: ergo sodomia et bestialitas non dividunt carnem. *Secunda* ratio: lex ampliari non debet, in odiosis maxime; sed lex de sola fornicatione loquitur: ergo, etc.

Secunda causa divortii est quodcumque crimen quod vergit in detrimentum sive spirituale, sive corporale alterius conjugis.

PROB. De crimine vergente in damnum spirituale alterius conjugis: *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, et projice abs te*[1].

Hinc imminens periculum subversionis sive a fide, v. g., si compar trahat compartem in hæresim in quam lapsa est; sive a rectis moribus, v. gr., si unus conjugum alterum ad congressum sodomiticum, usuras, fraudes, etc., cogeret[2].

Tertia causa divortii est periculum imminens gravis damni corporalis compartis, quia Matrimonium non tollit jus naturale vitandi proprium periculum, sive animæ, sive corporis.

Hinc immoderata sævitia, periculosa copula et cohabitatio, v. gr., propter morbum contagiosum, amentiam, furorem compartis, sunt justa causa divortii.

Dixi *immoderata sævitia*; nam licitum est viro leviter verberare uxorem ad correctionem, nisi mulier sit nobilis, nec est necesse ut immoderata sævitia in actum redu-

[1] Matth. XVIII. — [2] Cap. 2 *de Divortiis*.

catur, sed sufficit ut prudenter timeri possint quæcumque gravia mala a conjuge vel ab ejus propinquis, ut patet ex Innocentio III [1].

Objicies: Christus solius fornicationis meminit: ergo est sola causa divortii.

Resp. *Nego conseq.* Ratio cur Christus solius fornicationis meminit, est: 1° quia sola fornicatio directe opponitur fidei conjugali; 2° quia Christus loquitur de divortio perpetuo (nempe de divortio per libellum repudii, quod erat perpetuum): sola autem fornicatio est justa causa divortii perpetui, adeo ut pars innocens non teneatur ex justitia cohabitare cum adultero, vel adultera, etiamsi resipuerit. E contra, divortium ob alias causas fit tantum ad tempus, v. gr. donec uxor resipiscat, adeo ut innocens teneatur recipere emendatam.

Quæres 3. *Utrum quandoque conjuges ad divortium teneantur?*

Resp. Tenentur in duobus maxime casibus: *primus* est, dum periculum subversionis ita est evidens, ut sit moraliter impossibile ipsi resistere, dicente Christo: *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum et projice abs te.*

Secundus, dum conjux pacifice habitans cum conjuge adultera rationabilem suspicionem ingereret, se ejus impudicitiis favere, tegumentum ei præbendo; quo sensu dixit Sapiens [2]: *Qui tenet adulteram, stultus est et impius;* si tamen pars adultera resipiscat, ipsi condonandum est, ait canon *Si vir, de Adulter., debito* quidem *honestatis et non necessitatis*, ait Glossa, ibidem.

Dicendum tamen est in hoc secundo casu uxorem hac obligatione rarissime teneri. Quia rarissime fit ut uxor a marito suo divertere possit sine suo gravi incommodo et pudicitiæ periculo. Aliunde vir exinde fere semper deterior evaderet, ut recte notant S. Antonin., Sanchez, etc.

[1] Cap. *Litteris, de Restit. spoliat.* — [2] Prov. XVIII, 22.

Quæres 4. *Quid juris habeat innocens post factum divortium?*

Resp. 1. Post divortii perpetui latam sententiam (quæ non fertur nisi propter adulterium), pars innocens potest mutare statum per susceptionem Ordinum, vel professionem religiosam, etiam absque consensu nocentis; non vero pars nocens, nisi innocens prius fuerit professus. Ratio est, quia adulter amisit jus in corpus alterius, sed non vicissim pars innocens, quæ nocentem emendatum non tenetur recipere nisi forte ex charitate, cum scilicet versatur nocens in gravi incontinentiæ periculo.

Resp. 2. Post sententiam divortii non perpetui, v. gr. donec pars nocens mutaverit, innocens non potest mutare statum, quia nocens emendatus potest auctoritate judicis repetere conjugem [1].

ARTICULUS III.

DE CASTITATE IN USU MATRIMONII SERVANDA.

Nota. Circa usum Matrimonii quinque hic breviter nobis sunt exponenda :

1° Obligatio tum petendi, tum reddendi debitum conjugale; 2° impedimenta tum petendi, tum reddendi debitum; 3° finis quo exerceri debet actus conjugii; 4° modus quo exercendus est actus conjugalis; 5° varia peccata conjugum per tactus obscœnos, etc.

§ I.

De obligatione petendi et reddendi debitum.

Quæres 1. *An aliquando conjuges teneantur petere debitum?*

Resp. Non tenentur *per se* loquendo, quia nemo tenetur uti jure suo, at tenentur per accidens :

[1] De causis separationis a Codic. civ. admissis, vide art. 306. 229, 230, 231, 232; et Cod. pœn., art. 7, 8.

1° Dum quis videt aut suspicatur compartem suam ad actum conjugalem esse inclinatam, et ex verecundia debitum exigere non audere. Ratio est, quia tunc adest petitio tacita debiti ex parte compartis.

2° Dum unus conjugum advertit in altero incontinentiæ periculum; nam quisque tenetur ex charitate impedire peccatum proximi, dum facile potest.

3° Dum id necessarium est ad fovendum amorem mutuum.

4° Dum prolis generatio valde necessaria est bono publico, vel paci familiæ.

QUÆRES 2. *Quandonam conjuges teneantur reddere debitum?*

RESP. Tenentur, sub mortali injustitiæ peccato, debitum reddere, dum vel expresse vel tacite exigitur, nisi aliqua rationabilis causa ab eo reddendo excuset. Id constat ex Apostolo dicente [1]: *Uxori vir debitum reddat, similiter et uxor viro.* Idque dictat justitia, cum, juxta eumdem Apostolum, *mulier corporis sui potestatem non habet, sed vir, similiter autem et vir,* etc.

Dixi *nisi aliqua rationabilis causa excuset;* excusatur enim

1° Si constet alterum conjugem esse adulterum.

2° Si exigens remisse petat, aut dilationem facile concedat, modo absit periculum incontinentiæ.

3° Si petens non sit sui compos, v. gr. si sit ebrius, aut amens, quia non petit more humano; modo tamen absit periculum blasphemiæ aut incontinentiæ.

4° Si ex redditione, *proximum* subit vitæ aut gravissimi morbi periculum, v. gr. si petens laboret morbo contagioso, puta gallico, vel lepra; quia, ut ait Div. Thom. [2]: *Uxor non habet potestatem in corpus viri, nisi salva consistentia ipsius corporis.*

Dixi *proximum;* nam propter remotum periculum, ut

[1] Cor. VII. — [2] In *Suppl.*, quæst. 64, art. 1, ad 2.

si mulier ordinarie in partu periclitaretur, ob id a reddi-tione non excusaretur; alioquin mulieres, saltem juniores, nunquam tenerentur reddere debitum, cum ex conceptu, vitæ periculum semper incurrant.

5° Si maritus petat tempore importuno, v. gr tempore fluxus menstrui, puerperi, etc.. quod dicitur juxta sententiam eorum qui, post S. Thom. et S. Bonavent., damnant de mortali copulam eo tempore habitam; at cum communissima et probabilior sententia excuset eam a mortali, petitio non erit nisi venialis, propter *indecentiam*, et ideo, ex regula tertia infra posita, reddere nulla culpa erit, imo plerumque obligatur ad reddendum.

6° Si sæpius petat, ita ut alter conjux illud reddere sit impar. Hinc, qui ter una nocte reddiderit, potest quarta vice negare, nisi periculum sit incontinentiæ. Qui autem sua culpa, v. gr. pollutionibus, ebrietatibus, reddendo impar fieret, grave injustitiæ peccatum perpetraret in confessione aperiendum.

Porro, non licet debitum denegare ob devotionem, vel communionem intentam, si absolute exigatur, vel si periculum sit incontinentiæ, contentionum, etc.; neque ob paupertatem, seu metum impotentiæ sustendandi prolem numerosiorem; nam debet in Dei providentia confidere. In quo casu possunt mutuo consensu abstinere a copula, modo absit periculum incontinentiæ, ut docet Div. Antonin. Sed

Nota. Duobus primis mensibus a sententia judicis, uterque conjux licite negat debitum, pro prima vice, quia altera pars nondum acquisivit jus petendi. Conjugibus enim conceditur bimestre ad deliberandum, an vel non Matrimonium consummare velint, vel ingredi in Religionem [1].

[1] Ex cap. *Ex publico*, 7, *de Convers. conjug.*

§ II.

De iis quæ a petendo vel reddendo debito impediunt.

QUÆRES 1. *Quibus casibus non licet debitum?*

RESP. 1. Moraliter certus de nullitate Matrimonii, nec potest debitum petere, nec reddere parti etiam ignoranti, *debetque potius* mortem et *excommunicationis sententiam humiliter sustinere, quam per carnale commercium peccatum*, nempe fornicationis, *operari mortale*, docet Innocentius III [1].

RESP. 2. Qui Matrimonium contraxit cum dubio de Matrimonii valore, debitum non potest petere, donec dubium prudenter deposuerit, alioquin se exponeret periculo fornicationis; teneretur tamen reddere comparti, quæ bona fide contraxit, ut docet Lucius III [2].

Ratio *primi* est, quia incœpit possessionem cum mala fide; poro possessio cum mala fide incœpta jus tribuit nullum. Ratio *secundi* est, quia quod juste petitur, juste debetur; sed qui bona fide contraxit juste petit, quia fit possessor bonæ fidei: ergo, etc.

Quod si conjux uterque cum tali dubio contraxerit, neutri licet debitum petere vel reddere; quia, stante tali dubio, se exponerent periculo fornicandi. Sed quid si dubium vinci non possit?

RESP. Vel dubium versatur circa mortem conjugis, vel circa aliud impedimentum.

Si *primum*, non licet petere vel reddere, quia possidet prius Matrimonium, nec ejus vinculum censetur solutum, nisi certo moraliter constet de morte alterius conjugis. Ita omnes. Si *secundum*, Salmanticenses, Sanchez, Roncaglia, et alii communiter negant pariter jus petendi vel reddendi, ex capite *Dominus* [3], quia nemo potest uti re quam mala fide possidet. Secunda tamen sententia, quam

[1] Cap. *Inquisitioni, de Sent. excomm.* — [2] Cap. *Dominus, de Secundis nuptiis.* — [3] *De secund. nuptiis.*

satis probabilem vocat S. Ligorius [1], affirmat dubitantes posse petere vel reddere, quia, stante dubio speculativo de honestate actus, dubitans potest illud in praxi deponere per judicium reflexum, rationibus sequentibus : 1° quia in dubio standum est pro valore actus, cum censeatur factus, sicut de jure faciendus erat ; 2° quia forum internum conforme esse decet foro externo, quando non nititur falsa præsumptione ; sed in foro externo standum est pro valore Matrimonii [2] : ergo, etc. ; 3° quia caput supra citatum, *de Secundis nuptiis*, loquitur de casu mortis conjugis, de quo certitudo moralis requiritur, ut dictum est. Ita Holzm., Esbelius, etc.

Item, qui post Matrimonium bona fide contractum, incipit dubitare de ejus valore, tenetur de veritate diligenter inquirere ; et durante investigatione, non potest debitum petere, ne ultro se exponat periculo fornicandi ; tenetur tamen reddere, nam debet vitare periculum violandi jus alterius [3].

At vero si post diligentiam factam, vinci non potest dubium, licet alteri vel utrique dubitanti non solum reddere, sed etiam petere, ex capite *Laudabilem* [4]. Ratio est, quia possessor bonæ fidei sicut, post diligentiam, potest rem retinere, sic etiam potest illa uti ; sed conjuges qui bona fide contraxerunt, sunt possessores bonæ fidei : ergo, etc.

Resp. 3. Qui post initum Matrimonium culpabiliter cognovit consanguineam compartis in primo vel secundo gradu, non potest petere debitum [5], comparti tamen innocenti tenetur reddere, *cum suo jure non debeat sine culpa privari*, ait Innocentius III [6] ; secus, si compars ad hanc incestuosam copulam consensisset, tunc enim neutri liceret petere et reddere, cum uterque esset in culpa.

Resp. 4. Qui extra casum necessitatis prolem ex legi-

[1] Lib. VI, num. 906. — [2] Ex cap. fin. *de Sent. re judic.* — [3] Cap. *Dominus, de secundis nuptiis.* — [4] Cap. *Laudabilem, de Frigid. et malefic.* — [5] Cap. 1 et 16 *de eo qui cognovit.* — [6] Cap. 6, eod. tit.

tima uxore susceptam baptizat, aut in baptismo tenet scienter, a petitione debiti impeditur ob contractam cognationem spiritualem; nam quod dirimit Matrimonium contrahendum, si superveniat Matrimonio contracto, impedit petitionem debiti, ex communi Doctorum consensu; non vero impeditur a redditione ejusdem, quia peccatum ejus non debet alteri imputari.

Resp. 5. Qui vovit castitatem, sive ante, sive post Matrimonium, non potest petere debitum [1], quia promissionem Deo factam, quantum potest, servare tenetur; tenetur tamen reddere petenti, utpote habenti jus exigendi, nisi consenserit in votum compartis; tunc enim cessit juri suo, in quo casu neutri licet petere et reddere.

Qui vero, post Matrimonium consummatum, vovit Religionem aut sacros Ordines, potest petere et reddere, quia per hoc votum contraxit solum obligationem suscipiendi Ordines, vel profitendi, si supervixerit; sed statim post mortem conjugis tenetur votum implere.

Quæres 2. *In quibus casibus non licet debitum reddere petenti?*

Resp. Ad resolutionem quæsiti dantur communiter tres regulæ.

Prima regula, quando petere est mortale propter circumstantiam se tenentem ex parte copulæ, quæ ob eam fiat illicita; v. gr. si petatur in loco sacro, vel publico, tunc est mortale reddere; quia sicut petitio, ita et redditio afficitur illa prava circumstantia: utraque enim polluit locum sacrum, utraque est scandalum in loco publico.

Secunda regula, quando petere est mortale ob circumstantiam personalem petentis, distinguendum est: si mala circumstantia hic et nunc possit a petitione separari, v. gr. in eo qui malo fine petit, tunc non peccat reddens; si vero mala circumstantia hic et nunc non possit a petitione sepa-

[1] Cap. 1 *de Conversione conjugator.*

rari, v. gr. in eo qui votum castitatis emisit, tunc peccat mortaliter reddens.

Suadent autem Doctores ut compars quæ non vovit, petat, dum prævidet debitum a vovente petendum, et tunc utrique licita est copula.

Tertia regula, quando petere est solum culpa venialis, reddere nulla culpa est; quia ordinarie adest causa excusans, v. gr. ne detur occasio rixarum, odii, etc.; quare in tali casu plerumque obligatur ad reddendum, cum nempe periculum est ne petens gravius peccet, si denegetur. Sed

QUÆRES 3. *An liceat uxori redere vel petere debitum a viro volenti seminare extra vas post copulam?*

Nota. Scelus hoc immane *Onanismus* vocatur, ex Onam, qui, ne conceptio haberetur, semen extra vas seminabat, quem Deus interfecit.

RESP. AD PRIMUM, *affirmat*. Si sint rationes sufficientes; hæc est sententia probabilior et communior inter probatos Theologos, qui docent uxorem non solum posse reddere debitum, sed teneri

PROB. 1. Qui dat operam rei licitæ, non debet alterius malitia suo jure privari; sed in casu mulier dat operam rei licitæ: ergo jure suo privari non debet malitia viri.

Major est certa. *Minor* patet, ex regula secunda supra laudata; nam copula non est mala, nisi propter circumstantiam personalem petentis, quæ hic et nunc potest a petitione separari: ergo, etc.

PROB. 2. Cui juste petit quod suum est, quamvis illicite petat, non potest sine injustitia debitum negari; atqui vir de quo in casu, quamvis illicite, juste tamen petit: ergo, etc.

Prob. min. Quando namque qui petit cum peccato propter circumstantiam quæ afficit personam petentis, non vero substantiam actus, reddendo illum intrinsece malum, non amittit propterea jus petendi, ut probatur in tractatu *de Justitia et jure* (ubi de restitut. et concursu). Sed in casu

circumstantia afficit personam petentis, et non substantiam actus: ergo, etc.

Prob. 3. Mulier debitum reddere potest et debet, quæ reddendo ne materialiter quidem cooperatur peccato viri petentis; atqui talis est mulier de qua est quæstio; nam illa non cooperatur seminationi viri extra vas, sed tantum copulæ, quæ per se est utrique licita: ergo, etc.

Dixi *si sint rationes sufficientes;* cum enim illicite, quamvis juste, vir debitum petat, mulier ex præcepto charitatis tenetur debitum negare, si possit sine suo gravi incommodo. Totum patet ex sequenti.

Prob. 4. Ex *diversis reponsionibus* S. Pœnitentiariæ, quarum unam tantum decretoriam referemus. Ex responsione 1 februarii 1828: *Cum in proposito casu, mulier a sua quidem parte nihil contra naturam agat, detque operam rei licitæ; tota autem actus inorditatio ex viri malitia procedat, qui loco consummandi retrahit se, et extra vas effundit, ideoque si mulier post adhibitas admonitiones nihil proficiat, vir autem instet minando verbera, aut mortem, aut alia gravissima mala, poterit ipsa, ut probati Theologi docent, citra periculum permissive se habere; cum in rerum adjunctis ipsa sui viri peccatum simpliciter permittat, idque ex gravi causa quæ eam excusat, quoniam charitas, qua illud impedire tenetur, cum tanto incommodo non obligat.* Monenda tamen est mulier ut non cesset prudenter commonere virum suum ut ab hac turpitudine desistat. Est ergo hæc sententia moraliter certa.

Resp. ad secundum S. Alphonsus[1], mulierem non posse passim petere, ex dictis, sed tantum si adsit justa et gravis causa, v. gr. si sit in periculo incontinentiæ, vel si deberet alias privari suo jure petendi plus quam semel aut bis, cum perpetuo scrupulo an habeat iustam causam se continendi vel non.

[1] Lib. VI, num. 947.

Cæterum sapienter advertit idem sanctus Auctor [1], quod de peccatis conjugum respectu ad debitum maritale, *ordinarie loquendo, Confessarius non tenetur, nec decet interrogare nisi uxores, an illud reddiderint, modestiori modo quo possit. puta an fuerint obedientes viris in omnibus. De aliis taceat, nisi interrogatus fuerit.*

§ III.

De fine quo exercendus est actus conjugii.

QUÆRES: *Quo fine actus conjugalis sit exercendus, ut conjuges ab omni culpa sint immunes?*

Nota. Fines Matrimonii, ut dictum est [2], alii sunt intrinseci, alii extrinseci, alii essentiales, alii vero accidentales: porro usus Matrimonii est licitus, honestus, ac etiam meritorius vel malus, juxta finem quem conjuges sibi proponunt. Hoc notato,

RESP. Triplicem assignat Catechismus Concilii Trident. [3], cui vulgo quartus additur.

Primus finis est prolis generatio, ad quam hic contractus per se ordinatur.

Secundus est remedium concupiscentiæ; hunc finem esse licitum

PROB. 1. Quia Matrimonium est secundario institutum in remedium concupiscentiæ, dicente Apostolo [4]: *Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat*: ergo remedium concupiscentiæ est finis licitus Matrimonii, quem approbat Ecclesia recipiens Matrimonium senum, quibus nulla est spes prolis suscipiendæ.

PROB. 2. Exigere debitum ad impediendam compartis incontinentiam, est actus licitus et charitatis: ergo et exigere ad eam in se vitandam, cum ordo charitatis postulet

[1] In sua *Praxi confessar.*, cap. 2, circa 6 et 9 præceptum, num. 41.
[2] Cap. 1, art. 2. — [3] Part. 2 *de Matrim.* — [4] I Cor. VII.

ut in iisdem circumstantiis prius nostro quam proximi bono spirituali, imo temporali consulamus.

Dices 1. Nonnulli ex Sanctis Patribus eos, qui actum conjugalem exercent ad vitandam propriam suam incontinentiam, asserunt peccare venialiter: ergo, etc.

Resp. *Dist. ant.* Docent peccare venialiter, quia rarissime contingit ut conjuges, sub prætextu vitandæ incontinentiæ, potius libidini non serviant, quam rationem sequantur, *conc. ant.;* certum namque est *opus conjugii propter libidinem solam exercitum, omni culpa non carere, nec defectu veniali*, ut definivit Innocentius XI, in damnatione propositionis oppositæ; præcise quia exercent copulam ad vitandam propriam incontinentiam, *nego.*

Dices 2. Matrimonium non fuit ordinatum ad vitandam propriam incontinentiam: ergo hic finis non est licitus.

Resp. Nec etiam ordinatum esse ad præcavendam compartis eamdem incontinentiam; fatentur tamen adversarii propter eam licite ac meritorie copulam exerceri posse; et quare, nisi quia per accidens et secundario ad hunc finem ordinatum est Matrimonium, supposito ac præviso lapsu hominis, ad venerea inclinati.

Tertius finis est affectus quo vir erga mulierem, et uxor erga virum naturaliter afficitur, modo excludatur libidinis deordinatio et excessus, qui semper est venialis.

Prob. Quod hic finis sit licitus: 1° quia, ex Patribus, talis affectus est honestus ac legitimus: ergo et actus conjugalis ex eo exercitus; 2° quia hæc amicalis commixtio nec rationi repugnat, nec sanctitati ac fini Matrimonii, quod est essentialiter amorosa maris et feminæ individua conjunctio et societas.

Quartus finis et sanitas corporis; hunc finem esse licitum

Prob. Tum quia licet sint alia remedia quibus sanitas recuperari possit, unicuique licitum est uti remediis sibi licitis, cum non contrariatur vel excludatur finis principalis; tum

quia nemo tenetur agere ex fine intento a legislatore, dummodo illum non excludat positive. Sed satis est si actus referatur ad finem honestum; atqui sanitas recuperanda est finis honestus: ergo, etc. Ita probabilior et communis sententia.

§ IV.

De modo quo exercendus est actus Matrimonii.

Quæres 1. *Quandonam conjuges peccant in usu conjugali?*

Pudet, fateor, de peccatis conjugum loqui: obscœna magis silentio prætermittemus, ea duntaxat explicabimus quæ absolute Confessariis necessaria sunt, ne cæci cæcis ducatum præstando, cum pœnitentibus in foveam cadant. Itaque

Resp. Conjuges multipliciter peccare posse, et quidem mortaliter.

1° Ratione *affectus inordinati,* si nimirum coiens cum sua, ad aliam quam carnaliter amat, affectum suum dirigeret.

Esset tamen solum veniale si cogitaret de copula cum aliena, ut se excitaret ad coitum cum sua; nam cum illis conjugatis, inquit S. Alphonsus, copula jam sit licita, non videtur illa commotio spirituum graviter esse illicitam, quamvis ex illa delectatione oriatur.

2° *Ratione loci* ubi copula exercetur; si enim in loco sacro exerceatur, est sacrilegium mortale, nisi fiat occulte et propter moralem necessitatem, quæ censetur adesse quando conjuges sunt in periculo incontinentiæ, vel quando diu, v. gr. 20 au 30 dies in ecclesia permanere deberent. Si coram aliis, est scandalum mortale; idem dicendum de tactibus et aliis blanditiis lascivis inter conjuges habitis.

3° *Ratione modi* peccant mortaliter: 1° si coeant extra

vas naturale, sive complete in ipso seminando, sive incomplete; est enim peccatum sodomiæ. Item si inchoeant copulam in vase præpostero, ut postea in vase debito eam consummant, quia eo ipso coitus est peccatum sodomiæ non consummatæ. Ita *communiter*. Item si vir perfricatur virilia contra vas præposterum uxoris, quia id carere non potest affectu sodomitico. Ita S. Ligor. contra Sanchez.

2° Si quovis modo semen humanum extra vas naturale effundant, quia hic coitus adversatur bono speciei, vocaturque in Scriptura res detestabilis [1], juxta sensum supra relatum [2].

3° Si quovis modo generationem impediant, aut impedire tentent, v. gr. mulieres, quæ, ne concipiant, susceptum semen ejiciunt, aut ejicere conantur; nam hoc repugnat fini seminis, qui est generatio.

4° Qui de industria se retrahit absque seminatione integra, altero nesciente, peccat mortaliter ob periculum pollutionis, quod tunc nunquam abest, saltem ab alterutro; hæc omnia sunt gravisssima peccata contra naturam.

Dixi *altero nesciente*, quia non peccant, *per se loquendo*, conjuges si, copula incœpta, de *mutuo consensu* cohibeant seminationem, modo absit periculum pollutionis, idque constet experientia. Ratio est, quia talis incohatio tactibus assimilatur pudendorum, qui inter conjuges permittuntur. Ita *communiter*. Sed

Quæres 2. *Utrum si vir jam seminaverit, lethaliter peccet mulier si se retrahat a seminando, vel vir si non expectet seminationem mulieris?*

Resp. Alii affirmant, quia, testantibus medicis, semen maternum est simpliciter necessarium ad generationem; alii negant ex principio contrario, etiam judicio medicorum suffulti. Ideoque, stante dubio, prima sententia in praxim est reducenda, quia non licet uti opinione pro-

[1] Genes. xxxviii. — [2] § 11, quæst. 3.

babili cum damno tertii; sed hic agitur de damno prolis, sive generationis: ergo, etc. [1].

QUÆRES 3. *An peccant conjuges qui immutant situm et ordinem naturalem, servato vase debito?*

RESP. Si immutent ordinem naturalem cum periculo pollutionis, peccant mortaliter; si absit tale periculum, peccant tantum venialiter, quia est eversio naturalis ordinis in modo tantum accidentali, cum talis eversio non impediat generationem; imo si immutatio talis fiat ex necessitate, quia nempe conjuges aliter convenire nequeunt, nullatenus peccant citra periculum pollutionis.

5° *Ratione damni ex copula orituri;* si v. gr. actum illum exerceant cum periculo abortus, nam abortio est mortalis; ergo et ejus periculum voluntarium. Sed

QUÆRES 4. *Quale est peccatum accedere ad uxorem tempore vel graviditatis, vel fluxus menstrui, vel puerperii?*

RESP. 1. Exigere debitum ab uxore gravida, si sit periculum abortus, est mortale; si absit tale periculum, nullum est per se peccatum.

RESP. 2. Circa concubitum cum uxore menstruata vel puerpera, non ita conveniunt Theologi; aliqui censent lethaliter peccare, tam reddentem quam petentem, quia, inquiunt, talis concubitus est noxius proli, quæ nascitur vel leprosa, vel elephantica. Alii asserunt esse veniale tantum, sed grave intra latitudinem peccati venialis: his adhæremus; est enim contra experientiam, talem concubitum esse noxium proli.

§ V.

De tactibus, aspectibus obscœnis, etc., inter conjuges.

QUÆRES: *An et qualia sunt peccata tactus, aspectus, et oscula obscœna inter conjuges?*

RESP. Tactus, aspectus, oscula, si sine pollutionis peri-

[1] S. Ligor., lib. VI, num. 918.

culo immediate referantur ad copulam, nec fiant propter voluptatem, non sunt peccaminosa, quia licite se juvant et excitant conjuges ad actum honestum.

Dixi 1° *si fiant sine periculo pollutionis;* quia si fiant cum tali periculo (quod raro abesse potest, cum spiritus genitales ex se valde excitent), sunt mortalia.

Dixi 2° *nec fiant propter voluptatem;* quia si propter hunc finem præcise fiant, sunt culpa saltem venialis, ut definivit Innocentius XI, in damnatione hujus propositionis: *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum, penitus caret culpa veniali ac defectu.*

Si vero tactus, aspectus, etc., exerceantur sine animo perveniendi ad copulam, secundum Div. Antoninum sunt mortales, quia tales actus non sunt liciti conjugibus, nisi in ordine ad copulam; at æstimamus cum aliis culpa vacare, quia ex natura sua ordinantur ad copulam ipsis licitam. *Cum enim tanta sit societas inter conjuges,* ait S. Ligorius, *et ipsi multoties non possint coire, jugis periculis et conscientiæ scrupulis essent obnoxii, si tales actus essent illiciti.* Quod si fiant ab uno conjuge in absentia compartis, sunt mortales, quia ex natura sua tendunt ad pollutionem.

Nota 1. Per se loquendo, graviter sunt illiciti quidam actus valde turpes, quandoquidem graviter dedecent naturam rationalem, et sapiunt aliquam brutalitatem, v. gr. si vir immittat pudenda in os uxoris, quod quibusdam videtur nova species luxuriæ quam vocant *irrumatio.* Cæterum graviter semper increpandi sunt conjuges hujusmodi fœdos actus accusantes. Sed

Nota 2. Hic breviter pœnitentes, maxime mulieres, de his rebus citra necessitatem, et in necessitate, sine magna cautela, non esse interrogandos, *ne vituperetur ministerium nostrum,* et imbecilles scandalum patiantur, experimentum sumendo de iis quæ antea ignorabant.

CAPUT IV.

DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII EORUMQUE STATUENDORUM POTESTATE.

Nota 1. Impedimentum Matrimonii est quidquid obstat ne rite celebretur : aliud est impediens tantum, aliud dirimens.

Impedimentum *impediens* est illud quod reddit Matrimonium tantummodo illicitum.

Impedimentum *dirimens* est illud quod Matrimonium attentatum reddit nullum ac irritum.

Porro, impedimentum dirimens semper dirimit, non obstante ignorantia invincibili sive juris, sive facti circa illud, quia non est pœna quæ culpam supponat, sed inhabilitas moralis ad Matrimonium propter bonum commune statuta, quæ non requirit cognitionem sui ut contrahatur.

Nota 2. Agemus hic : 1° de potestate statuendi impedimenta Matrimonii ; 2° de impedimentis sigillatim ; 3° de dispensatione ab impedimentis ; 4° de modo Matrimonii invalidi revalidandi.

ARTICULUS I.

DE POTESTATE STATUENDI IMPEDIMENTA MATRIMONII.

Nota. Inconfessum est apud omnes Matrimonium quibusdam legibus subjici debere, ut valide aut licite contrahatur. Sive enim consideretur speculative ut contractus, sive ut est Sacramentum, alicui debet subjici potestati legislativæ. Et 1° quatenus est contractus, quia de ejus natura est ut voluntates contrahentium dirigantur ac regulentur quibusdam legibus, ut dicitur in tractatu *de*

Contractibus; 2° ut est Sacramentum, quia Christus Ecclesiæ potestatem reliquit ut omnia ordinaret circa Sacramenta, ut rite conficiantur et recipiantur.

Waldenses videntur omnium primi qui Matrimonii impedimenta dirimentia contemnere ausi sunt, siquidem sacra Parisiensis Facultas, Lutherum causam matrimonialem ad Ecclesiam pertinere negantem, velut *ex damnato Waldensium errore producentem conflixit.*

Lutherus et Calvinus, Matrimonium ut merum contractum civilem spectantes, negarunt illud esse Sacramentum, nec alia agnoverunt impedimenta nisi quæ [1] a Deo constituta sunt, contenderuntque Ecclesiam non potuisse alia impedimenta constituere, illamque errasse cum id attestaverit.

Marcus Antonius de Dominis, qui sæculo XVII de Archiepiscopo Spalatensi factus est Apostata, omni conatu nisus est omnem potestatem impedimenta statuendi et causas matrimoniales ad potestatem politicam reducere.

Audax Launoius, Doctor Parisiensis [2], totus in id est, ut facultatem statuendi impedimenta adeo proprio et jure nativo ad reges pertineat, ut Ecclesia eam exercere non possit nisi ex usurpatione vel ex indulgentia et concessione Principum. Ut autem anathema Concilii Tridentini declinaret, singularem et inauditam interpretationem dedit, Concilium scilicet, nomine *Ecclesiæ* Principes sæculares intellexisse.

Illam vero Launoii doctrinam a quibusdam Theologis et Canonistis primo refotam (excepta de Concil. Trident. interpretatione), magno impetu deinde a Causidicorum et Canonistarum in Austria turba fuit propugnata; unde ortum est illud infaustum systema quod vulgo *Josephismus* nuncupatur, a Josepho II, qui sua constitutione, anno 1783, cognitionem causarum matrimonialium judici civili penitus committit. Palmare hujus systematis principium in eo

[1] Levit., XVIII. — [2] Lib. *de Regia Potestate.*

sistit, quod cum Matrimonium habeatur ut contractus civilis, debet iisdem ac alii contractus subjici legibus Principum, consequenter soli potestati civili competit impedimenta dirimentia statuere, Ecclesiæ vero ordinare ea quæ ad Sacramenta pertinent, seu impedimenta impedientia tantum apponere. Hanc doctrinam multi canonum professores et Theologi, Jansenistarum placitis adhærentes, propugnarunt, quam tandem suam fecit pseudosynodus Pistoriensis a Pio VI damnata.

Gallicana vero legislatio de Matrimoniis, post commotiones constituta, anno 1792, non minus, imo magis fuit infensa Ecclesiæ potestati; et quamvis per Codicem civilem hæc legislatio fuerit emendata, ita tamen manet irreligiosa, ut, spretis atque postpositis omnibus Ecclesiæ legibus, omnes causæ matrimoniales magistratui civili deferantur, et Matrimonia valida aut invalida, divortia a toro et cohabitatione legitima aut illegitima habeantur, prout fiunt, juxta vel contra leges civiles, nulla attentione data quid Ecclesia decreverit circa Matrimonia contrahenda aut de facto attentata.

His nostris temporibus, nullus Theologorum est in Gallia qui tale monstrum amplectatur. At non pauci adhuc extant qui minus caute sentientes, facultatem *ex æquo*, ut dicunt, tum Ecclesiæ, tum Principi, ita competere contendunt, ut utraque potestas possit independenter et jure suo innato de causis matrimonialibus cognoscere, et impedimenta dirimentia statuere; unde Matrimonium non erit validum et quoad fœdus et quod sacramentum, nisi contrahatur juxta leges ab utraque suprema potestate constitutas.

Hæc est summa historiæ hujusce quæstionis, quæ excitata primum est a Protestantibus, et instaurata ab apostata Marco Antonio de Dominis, deinde refota a Launoio, postea vero a Jansenistis et Aulicis, et ad nos usque pervenit. Contra quos omnes sit

CONCLUSIO I.

Ecclesia potestatem habet statuendi impedimenta Matrimonium dirimentia, et quidem jure proprio, intimo et innato.

Est de fide prima pars contra Protestantes, secunda pars contra Neotericos et Regalistas, qui, ut Concilii Tridentini anathematismos declinarent, varia tentarunt molimina, asserentes vel nomine Ecclesiæ Principes sæculares intellgendos esse, vel canones non esse dogmaticos, sed disciplinares, vel ex usurpatione, aut consensu Principum, non vero proprio, intimo et innato jure hanc facultatem Ecclesiæ competere.

Constat ex Concil. Trident. [1]: *Si quis dixerit Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse, anathema sit.* Item [2]: *Si quis dixerit eos tantum consanguinitatis et affinitatis gradus qui in Levitico exprimuntur, posse impedire Matrimonium contrahendum, et dirimere contractum, nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituere, ut plures impediant et dirimant, anathema sit.* Item ex constit. *Auctorem fidei*, in proposit. 59, de qua infra.

Prob. Ad hoc quatuor requiruntur: 1° ut Ecclesia vere possit statuere et vere sine errore statuerit impedimenta; 2° ut Ecclesiæ nomine Tridentinum intellexerit Hierarchiam ecclesiasticam, non vero Principes sæculares; 3° ut judicium Tridentini sit doctrinale; 4° ut hanc potestatem Ecclesiæ competere jure proprio et innato decernat, non vero ex adventitio, vel ex tacito, vel expresso Principum consensu concessam. Atqui hæc omnia liquent.

Prob. per partes. 1° *Ecclesia habet potestatem statuendi impedimenta, neque in iis statuendis erravit.* Etenim, administratio Sacramentorum ad solam Ecclesiam pertinet; atqui, ex dictis, Matrimonium est Sacramentum novæ le-

[1] Sess. 24, can. 4. — [2] Can. 3.

gis proprie dictum : ergo ejus administratio ad solam Ecclesiam pertinet : ergo habet potestatem statuendi impedimenta dirimentia. Hanc consequentiam concedit Calvinus qui sic scribit : *Ubi enim semel obtinuere* (Catholici) *Matrimonium esse Sacramentum, conjugalium causarum ad se contraxerunt, quippe res spiritualis erat profanis judicibus non attrectanda* [1].

Confirmatur. Hanc potestatem Ecclesia sibi jure vindicavit, qua semper usa est, quamque illi agnoverunt SS. Patres et Principes sæculares, quamque postulat bonum tum Sacramenti, tum christianæ societatis ; atqui potestate statuendi impedimenta semper usa est Ecclesia, illique agnoverunt SS. Patres et Principes sæculares : ergo, etc.

Prob. min. 1° Ex annalibus ecclesiasticis et canonibus Ecclesiæ [2] constat : 1° quovis sæculo Ecclesiam hac potestate usam fuisse, sive cum approbavit Matrimonia quæ legibus imperatorum contrahi vetabantur, sive cum irritavit eadem Matrimonia quæ iisdem legibus valida habebantur ; 2° omnia impedimenta quæ nunc stant etiam in legislationibus politicis ab Ecclesiæ diversis temporibus instituta fuisse : ergo, etc. [3].

2° Id postulat bonum Sacramenti. Dum enim Ecclesiæ concesserit Christus Sacramentorum dispensationem, necesse est ut insimul ei crediderit potestatem statuendi quæ ad eorum administrationem pertinent ; atqui nihil magis importat quam declarare quænam sit materia valida Sacramenti.

1 *Instit.*, lib. IV, cap. 19.

2 Quoad SS. Patres, citantur S. Ignatius Martyr, Tertullianus, S. Augustinus, S. Gregorius Magnus, et alii quos videre est apud Bellarm., *de Matrim.*

3 Sic anno 305 vel 315, Concil. Eliberit. impedimentum disparitatis cultus, vel cum hæreticis ; sic Concil. Ancyri., anno 314, impedimentum raptus ; sic Neocesariense, eodem anno, confirmat impedimentum Ordinis. Sic Nicolaus I, ad consult. Bulgarorum, impedimentum consanguinitatis et affinitatis, quod Lateranense, anno 1215, ad quartum gradum contraxit. Porro, Ecclesia errare non potuit in impedimentis statuendis, nisi auctoritatis sibi a Christo concessæ limites ignoraverit, et jus indebitum contra sponsi voluntatem sibi arrogasset, cujus culpa in Christum refunderetur.

3° Id postulat bonum societatis christianæ. Etenim Matrimonia male composita quantum religiosæ societati afferunt dedecus et detrimentum nemo non videt. Præterea, pendet ut plurimum tota vitæ ratio ac salus æterna conjugum et prolis ex nuptiis debite vel indebite contractis, crescit ex Matrimonio civitas Dei spiritualis, fidelesque ope nuptiarum cœlo acquiruntur sicut regno cives, si sancta sint connubia. Ergo, etc.

2° *Trident., Ecclesiæ nomine, Hierarchiam ecclesiasticam intellexit, non vero Principes sæculares.* Nam Concilium, per vocem *Ecclesiæ,* intellexit quod intellexit in cæteris canonibus; quod tandem intelligebant Calvinus et Lutherus, quorum profligabat errores; atqui ipsi Ecclesiæ hierarchiæ potestatem statuendi impedimenta dirimentia denegabant per vocem *Ecclesiæ,* ut totam transferrent in Principes sæculares: ergo Concilium intelligebat Hierarchiam ecclesiasticam, alias umbram propugnasset, et Principum sæcularium potestatem contutata esset, quam hæretici illis non denegabant.

3° *Trident. judicium fuit doctrinale.* Id patet: 1° ex dictis; 2° ex censura lata in proposit. 59 Concilii Pistoriensis; 3° quia prædicti canones non statuunt quid sit faciendum, sed regulam fidei constituunt, et sub anathemate tradunt quid sit credendum. *Impiorum enim temeritati,* inquit S. Synodus, *cupiens occurrere, insigniores prædictorum Schismaticorum hæreses et errores.... exterminandos duxit.*

4° Trident. definivit *hanc potestatem Ecclesiæ competere jure proprio et innato,* etc. Est de fide, ut patet constitutione dogmatica, in qua doctrina Synodi Pistoriensis, proposit. 59, contrarium asserens, damnatur ut canonum 3, 4, 9, 12, sessionis 24 Concilii Trident., *eversiva, hæretica.*

Et quidem si Concilium loqueretur de potestate adventitia ex tacito vel expresso consensu Principum, definitio Synodi fuisset: 1° *inepta;* quid enim ineptius dici potest

quam articulos fidei condere fidemque exigere de potestate tam precaria, qua singulis momentis a principibus spoliari posset? 2° fuisset *captiosa*, et fideles in errorem induxisset; nemo enim est qui, attentis canonibus Concilii, non ratus sit potestatem sibi Ecclesiam vindicare ut propriam et originariam; cum tamen adventitia tantum extaret, ita ut quod hodie esset de fide, cras erroneum esset. Ergo Concilium tribuit Ecclesiæ potestatem innatam, propriam et originalem statuendi impedimenta dirimentia, insuper hoc definivit per judicium doctrinale; præterea *Ecclesiæ* nomine, hierarchiam ecclesiasticam intellexit. Ergo, etc.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objicies 1. Anathematismi non supponunt necessario esse dogmatice definita ea in quæ feruntur: ergo, ex eo quod Tridentinum canones præcitatos anathemate corroboraverit, non sequitur dogmatice definire voluisse.

Resp. *Dist. ant.* Ex solo anathemate concludi non potest canonem dogmaticum esse, *conc.;* ex subjecta materia, ex scopo et declaratione definientis, *nego.* Porro, ex dictis traditur regula ad discernendum quandonam canon constituat fidei articulum, necne; quando scilicet res proponitur credenda, non vero facienda aut omittenda; atqui ex materia subjecta, ex scopo et declaratione Synodi, probavimus illam articulum fidei condidisse, quia aliquid credendum proponit; unde Van-Espen, qui certe suspectus esse non debet adversariis, sic concludit: *Filium traditionis insecuta Synodus Trident., recte anathema dicit in eum qui dixerit Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta dirimentia, vel in iis constituendis errasse*[1].

Objicies 2. Quod essentiale est Sacramento, quod de fide decernitur, immutabile et indispensabile est; quod vero disciplinare, mutabile deprehenditur et dispensabile;

[1] *Jus eccles.*, tom. 1, pag. 2, tit. 18.

atqui Ecclesia mutat in impedimentis constituendis et in eis dispensat: ergo, etc.

Resp. *Nego conseq.* In hoc enim errant adversarii, quod unum pro altero sumant, et potestatem seu jus cum ejus exercitio confundant. Ecclesia definivit sibi competere potestatem seu jus impedimenta statuendi, et hæc potestas est immutabilis et essentialis ipsi Ecclesiæ; exercitium autem hujus potestatis ad disciplinam pertinet, quæ mutabilis et dispensabilis est.

Objicies 3. Definitio dogmatica versari debet circa jus, non circa factum; atqui definitio Trident., cum declarat Ecclesiam non errasse in impedimentis statuendis, versatur non circa jus, sed circa factum: ergo hæc definitio non est dogmatica.

Resp. *Dist. min.* Est factum cum jure conjunctum, *conc.;* est mere factum, *nego.* Imo Concilium attendit ad solum jus, non vero ad factum, quod non erat in quæstione. Declaravit enim Ecclesiam non errasse in impedimentis constituendis, quia *potuit* et *potest* ea constituere; alias errasset, potestatem indebitam sibi usurpando. Ergo, etc.

Objicies 4. Ecclesia non potest mutare materiam Sacramenti; atqui, statuendo impedimenta dirimentia, mutaret materiam Sacramenti: ergo, etc.

Resp. *Nego min.* Ecclesia enim, statuendo impedimenta Matrimonium dirimentia, non mutat substantiam seu materiam sacramenti Matrimonii, quæ in mutuo consensu reponitur, sed tantum reddit personas inhabiles ad contrahendum, quo fit ut contractus sit nullus, id est incipere esse non possit; sicut qui impediret maturescere uvam ex qua conficiendum esset vinum ad sacramentum Eucharistiæ, aut corrumperet vinum, faceret ut tale vinum non esset amplius materia Sacramenti, non tamen faceret quod vinum secundum se non esset illius materia; ita a pari de Matrimonio, cujus materia non est quilibet

contractus, sed solus contractus legitimus et a personis habilibus ad contrahendum initus. Jam vero voluntates contrahentium Ecclesiæ potestati legislativæ subjiciuntur in ratione contractus sacramentalis Matrimonii, ut dictum est in nota secunda supra dicta. Ergo, etc.

CONCLUSIO II.

Principes non habent jus statuendi impedimenta quæ, dirimendo contractum civilem, consequenter dirimant sacramentum Matrimonii ob defectum materiæ.

Nota. Hanc famosam quæstionem jam ventilavimus ubi de necessitate consensus parentum ad valorem Matrimonii.

Certum est 1° Principes posse suis edictis regere civilem Matrimonii contractum, quantum nimirum ad effectus civiles, politicos ac temporales. Verum tenentur Principes concedere effectus civiles Matrimoniis ab Ecclesia validis judicatis, et illos denegare Matrimoniis quæ ab Ecclesia reprobantur ut invalida.

Certum est 2° Reges neque directe, neque indirecte quidquam posse in Matrimonium, quatenus est res spiritualis et Sacramentum; nam temporalis Regum auctoritas ad res Ecclesiæ spirituales, quemadmodum et ecclesiastica ad res Principum temporales non se extendit.

Caput igitur quæstionis unice devolvitur, utrum per accidens et præter intentionem sæcularis potestatis, sequatur nullum esse sacramentum Matrimonii, quando contractus ejus civilis lege civili declaratur irritus.

Affirmant qui asserunt civilem contractum ita esse materiam Sacramenti, ut, eo per leges regum irritato, nulla supersit Sacramenti materia, et consequenter nullum esse Sacramentum, inter quos vero quidam, ut Sanchez et Billuart, asserunt Principes fideles radicalem quidem habere

potestatem hanc, sed illis Ecclesiam ademisse quoad exercitium, quæ sententia est penitus rejicienda, ut periculosa et fundamento probabili destituta.

Quidam vero, maxime in Gallia et in Austria, apud quos Josephismus mitigatus invaluit, fatentur quidem Ecclesiam gaudere potestate propria ac originaria statuendi impedimenta Matrimonium dirimentia; cum autem existiment Principes ante adventum Christi, et etiam nunc Principes infideles, habere potestatem originariam statuendi impedimenta dirimentia contractum matrimonialem, non valent intelligere quomodo Christus, elevando hujusmodi contractum ad dignitatem Sacramenti, illum a Principis potestate subtraxerit. Dicunt igitur quod Ecclesia habet hanc potestatem, sed *non sola;* quod ad illam pertinent quidem causæ matrimoniales, sed non *omnes*, ita ut *ex æquo* Ecclesia et Principes sæculares hac gaudeant facultate jure proprio et innato, ut supra notavimus. Ast conclusio nostra est certissima, fere omnium Theologorum consensu adstipulata, et canone quarto Trident. supra relato, necnon constitutione *Auctorem fidei* vindicata. Igitur

Prob. prop. 1. Contractus civilis, ut civilis, non est materia sacramenti Matrimonii; ergo, etc. *Prob. ant.* Constat Concil. Trident Matrimonia facta sine consensu parentum, firma et rata haberi, in ratione scilicet Sacramenti; constat, ex altera parte, Matrimonia hujusmodi irritari quoad effectus civiles, adeoque et ipsum contractum civilem qui illorum effectuum est fundamentum: ergo eo in casu materia Sacramenti non potest esse contractus civilis quatenus civilis est: ergo necesse est contractum humanum tunc esse materiam sufficientem Matrimonii.

Prob. 2. Illa conclusio certissima est quæ constat: 1° ex intima rei natura, juxta Christi dispositionem; 2° ex constanti Ecclesiæ praxi; 3° ex infaustis consectariis quæ ex hypothesi adversariorum orirentur; atqui nostra conclusio constat... *Prob. minor* per partes.

PROB. PRIMA PARS: *Ex intima rei natura, juxta Christi dispositionem.* Etenim si naturalem contractum Christus elevaverit ad dignitatem Sacramenti, ex inde sequitur: 1° Matrimonium ipsum esse Sacramentum, ita ut omnia Matrimonia fidelium sint *rata*, id est Sacramanta; 2° contractum naturalem esse materiam proximam Sacramenti, non tantum remotam; 3° partes contrahentes esse ministros et causam efficientem Sacramenti; clarius tunc luce patet Christum Ecclesiæ suæ et soli Ecclesiæ, ab actis *principibus sæcularibus*, potestatem concessisse statuendi ac ordinandi omnia quæ ad Matrimonium fidelium spectant; atqui hæc omnia constant ex hucusque dictis. Ergo. Jam enim contractus et Sacramentum identificantur in uno eodemque actu, ac nonnisi per rationem separari possunt ab invicem, ideoque contractus et Sacramentum non possunt considerari velut duæ *entitates* seu *realitates*, seu duæ res distinctæ et separabiles, ut perperam faciunt quidam ex adversariis. Licet enim distincta sit in Matrimonio fidelium *ratio formalis Sacramenti*, ut aiunt Scholastici, a *formali ratione contractus*, hoc fit abstractive, non vero realiter, perinde ac Sacramentum et contractus duæ essent res ab invicem distinctæ.

PROB. SECUNDA PARS: *Ex constanti Ecclesiæ praxi.* Ecclesia doctrinaliter et practice sibi soli vindicavit potestatem statuendi impedimenta Matrimonium dirimentia, modo constet: 1° impedimenta hæc constituisse non attentis legibus imperatorum; 2° illam pluries irritasse Matrimonia quæ leges civiles approbant, et converso illam approbasse ut valida quæ leges civiles irritabant; atqui hæc omnia constant, siquidem Christus ipse apposuit impedimentum ligaminis, et Apostolus illud proclamavit. Item revocavit libellum repudii contra statuta Cæsaris, unde Hieronymus ait: *Aliæ sunt leges Cæsarum, aliæ Christi; aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit.* Item Ecclesia dirimentia statuit impedimenta tribus primis sæ-

culis, ut constat ex monumentis ecclesiasticis, ita ut irrita et adulterina habuerit conjugia quæ a legibus juris romani et Christianis imperatoribus habebantur ut legitima; et e converso ut legitima habuit et hodiedum habet ea conjugia quæ a legibus civilibus rejiciuntur tanquam illegitima, v. gr. Tridentina Synodus *anathemate damnat eos qui falso affirmant Matrimonia a filiisfamilias sine consensu parentum contracta irrita esse;* hæc tamen quædam leges civiles (Cod. civ., art. 148) irritant etiam quoad fœdus, ut dicunt adversarii: ergo, etc.

Confirmatur. Hanc doctrinam semper in praxim reduxerunt Summi Pontifices, ut patet: 1° ex Bened. XIV [1], qui, prolata Novella 89 Leonis imperatoris, dicit: *Verum hæc constitutio cum a principe laico prodierit, non potuit Matrimonii validitatem quoad forum conscientiæ infringere.* Item Constit. 2 ad Henricum Cardin., ducem Eboracensem, loquens de lege Theodosii qua nuptiæ inter christianum et judæum interdicuntur, ait: *Verum duæ hic occurrunt difficultates:* 1° *quod hæc lex, utpote a Principe laico condita, nullam habere vim in Matrimoniis debet....*, etc.

2° Ex Pio VI, ad Episcop. Motulensem, ubi postquam Ecclesiæ vindicaverit omnes causas matrimoniales, opinionem eorum qui dicunt non *omnem potestatem*, nec *omnes causas* pertinere ad Ecclesiam, vocat *captiunculam et omni fundamento destitutam.*

3° Ex Gregorio XVI in Encyclica, 15 aug. 1832, ubi ait: *Memores* (populi) *sacris illud* (matrimonium) *rebus annumerari et Ecclesiæ proinde subjici, præstitutas de ipso ejusdem Ecclesiæ leges habeant ob oculos, iisque pareant sancte accurateque, ex quarum executione omnino pendet ejusdem connubii vis, roburque ac justa consociatio.*

4° Ex responsione data 1° jun. 1674, ad Episcopum Vivariensem, in qua concurrunt SS. Congregationes Pœnitentiariæ, Inquisitionis et Concilii Trident., qua declaran-

[1] *De Synod.*, lib. VIII, cap. 10, num. 6.

tur valida omnino esse Christianorum connubia inita cum impedimentis civilibus irritantibus, Ecclesiaque non consulta nec approbante, perperam ac nulliter constitutis, præterea addit: *Ita eruitur a suprema Inquisitione per Sacræ Cong. Concilii organum ad Episcopum Brescinonensem, an.* 1824 *transmisso.*

5° Ex Synodo Suessonensi, ann. 1850, a S. Sede approbata, tit. IX, ubi: *Declaramus autem,* inquit, *tanquam valida habenda esse Matrimonia quæcumque fiunt juxta sanctiones canonicas.* Ergo, etc.

PROB. TERTIA PARS. *Ex infaustis* scilicet *consectariis quæ ex hypothesi adversariorum orirentur.* Illa opinio procul est abigenda, ex qua scaturiunt: 1° quotidianæ inter potestatem civilem et ecclesiasticam simultates et jurgia; 2° pene innumerabiles animarum anxietates; 3° Christi fidelium inobedientia, et in Principum protestantium abductio, quatenus constituuntur judices Ecclesiæ, et ipsi sibi velut regula in credendis et agendis; atqui opinio adversariorum est illorum omnium malorum fons uberrimus.

Prob. min. 1° Quidem nullo pacto fieri potest ut una eademque potestas a duobus supremis ex æquo et immediate ac independenter ad duo et proprie diversa tribunalia pertineant, quæ statuant super uno eodemque objecto, nisi maximus conflictus exurgat, uno siquidem prohibente et altero jubente sub pœna damnationis, isto affirmante et altero negante, etc. Inde 2° quot anxietates, quot stimuli conscientiæ pro subjectis? cuinam parebunt? legi civili? sed detrimentum facient animæ suæ leges Ecclesiæ spernendo; Ecclesiæ? sed pœna carceris et pecuniæ mulctabuntur. Insuper lex civilis, quatenus a suprema et independente potestate lata, in conscientia urgebit. Quomodo sese extricabunt ab istis incommodis.

Nec valet dicere cum adversariis: 1° sperandum fore ut nunquam habitura erit hæc conflictatio; hanc enim præ-

sumptionem temerariam esse et vanam spem factis quotidianis convincimur. Neque 2° conflictum stare non posse, quia non datur contradictio inter propositiones negativas, nam respondetur: Ecclesia, declarando irrita Matrimonia quæ cum impedimento ineuntur, declarat etiam positive, ut patet ex dictis, illa Matrimonia esse valida quæ sine canonico impedimento contrahuntur: ergo propositiones non sunt negativæ tantum. Neque 3° partes nunquam esse posse dubias, siquidem in dubio præstandum erit obsequium Ecclesiæ; reponitur enim, utique certum est Principum leges iniquas vim obligandi non habere, sed quisnam horum erit judex? Principes? nonne potius illas defendent, ut legitime latas, jure optimo et rationibus sibi cognitis conditas; Ecclesia? sed cum reges summam independentemque habeant potestatem, nemini nisi soli Deo rationem debet de ipsius usu, ut dicunt adversarii. Restat ergo ut ipsimet fideles sibi provideant, unde

3° Ex adversariorum opinione, necessario sequitur quod privatis cederet jus de motivis auctoritatis pronuntiandi, quod Summorum Pontificum et Ecclesiæ evaderent judices, quod ipsi sibi essent regula in credendis et agendis, id est, quod ad methodum Protestantium recurrendum esset. Ergo, etc.

Adde quod plane ridiculum est supremam ac independentem Principum fingere potestatem, quorum leges, Ecclesia reclamante, nullius essent ponderis. Quænam enim esset hæc potestas suprema quæ superiorem agnosceret? quæ potestas independens quæ penderet ab alia?

Ergo ex infaustis consectariis quæ ex hypothesi adversariorum orirentur, ex constanti Ecclesiæ doctrina et praxi, ex intima rei natura juxta Christi institutionem, invicte probatur Principes nullum habere jus statuendi impedimenta Matrimonia dirimentia, sed illud jus sicut omnes causas matrimoniales Ecclesiæ soli competere.

OBJECTIONES.

OBJICIES 1. Contractus matrimonialis subjicitur legibus Principum per quas eo in casu irritatur : ergo, etc.

RESP. *Dist. ant.* Irritatur per ordinem ad civilia, *conc.*, per ordinem ad spiritualia et Sacramenti rationem, *nego ant.;* turpiter enim errant adversarii confundendo contractum matrimonialem cum contractu civili, qui occasione Matrimonii initur. Contractus enim civilis spectat ad effectus seu fines mere civiles, id est ad communitatis temporalis bonum, ad hæreditatum transmissionem, ad filiorum legitimationem effectus civiles obtinendi gratia, ad conventiones et alia id genus, quæ prorsus extrinseca sunt ipsi vinculo connubiali. Fines autem Matrimonii seu nexus maritalis sunt vinculum indissolubile, traditio corporum, jus ad usum, procreatio prolis, et alia similia quæ insunt Matrimonio. Possunt ergo Principes irritare contractum civilem, ut effectus civiles non obtineantur, et omnia jurgia inde resultantia componere, quin attingant ad nexum maritalem vel ad causas inde resultantes. Hinc occurritur difficultati, quod per doctrinam Ecclesiæ evincitur jus Principum in Matrimonium.

OBJICIES 2. Non repugnat duplicem potestatem supremam et independentem exerceri in idem objectum, si sub diverso respectu et propter diversum finem utriusque attingitur; atqui duplex potestas suprema, politica scilicet, et ecclesiastica, exercentur in contractum Matrimonii sub diverso respectu et propter diversum finem : ergo, etc.

RESP. *Nego maj.* Nam eadem res ad duos diversos dominos absolutos et independentes pertinere non potest, tunc enim utraque potestas totum sibi vindicat ac suum facit, cum diversi fines sint objecto ipsi extrinseci. Hinc, v. gr. si duo æquali et absoluto jure domum possiderent, quorum alter vellet illam in cultum divinum, et alter in

suos usus convertere, domum attingerent sub diverso respectu et propter fines diversos, et tamen neuter eam posset habere.

At, reponunt adversarii, doctrina nostra, quod omnes causæ matrimoniales soli Ecclesiæ competant, quodque illa sola, præter Principes sæculares, potest impedimenta statuere dirimentia, non est de fide, neque contraria hæretica. Verum, respondetur, num illi sunt homines qui pedem non referant nisi per anathematismos. Doctrina hæc non est nostra, licet nostra, sed Sanctæ Sedis, quam Summi Pontifices et Sacræ Congregationes, quæ maxime Summi Pontificis mentem exquirunt ubi agitur de rebus gravissimis, prædicant et eas populos docent per suas responsiones encyclicas, brevia, instructiones, etc.; atqui doctrina S. Sedis sic constanter enuntiata est ipsa veritas et fidei proxima; opinio vero contraria jam caret omni probabilitate, falsa judicari debet, temeraria, captiuncula et hæresi proxima, insuper et maxime periculosa, nonnisi enim periculosissime arguitur contra S. Sedis doctrinam.

Quæres 1. *Utrum Principes habeant potestatem statuendi impedimenta dirimentia Matrimonio subjectorum infidelium?*

Resp. Prima sententia communissima affirmat. Ratio est, quia cum Matrimonium infidelium non fuerit evectum ad dignitatem Sacramenti, nec legibus Ecclesiæ subjiciatur, illud regulari a Principibus sæcularibus necesse est, ut bono communitatis satis provideatur.

Secunda vero sententia negat, quam propugnat P. Martinus [1] et nobis probabilior videtur probabilitate intrinseca: 1° quia Matrimonium, sive ante, sive post incarnationem Christi, fuit et est Sacramentum late quidem sumptum, sed ita tamen, ut inde fuerit omnino sacrum, et ideo sacrum fuit ratione totius substantiæ, finium, effectuum, bonorum, obligationum, etc. Porro, Principes nihil unquam

[1] *De Matrim.*, cap. VIII, num. 366.

valuerunt in res sacras; 2° quia potestas Principum versatur circa Matrimonium unice quatenus est contractus civilis et politicus, quem semper irritare et invalidare possunt, ut bono communitatis civilis satis prospiciatur, quin attingant ad nexum maritalem, ut supra diximus, et sic respondetur rationi adversariorum; 3° ut impediatur obligatio ex contractu matrimoniali oritura, requiritur ut obstari possit, ne contrahentes ad se invicem transferant per mutuum consensum dominium rei de quo contrahitur; atqui principes nequeunt id impedire in Matrimonio etiam infidelium.

Prob. min. Res enim de qua contrahitur sunt corpora quæ contrahentes sibi invicem tradunt; atqui nec corpora contrahentium, nec actus quo eorum dominium traditur et accipitur pendent a Principe; Princeps enim non habet aliam potestatem in corpus viri et mulieris, quam habet ipse vir et mulier; atqui vir et mulier non habent potestatem sibi invicem vi ipsorum consensus dominium corporum tradendi et accipiendi nisi Deo interveniente, quia Deus solus id proprium habet, Deus enim conjungit in Matrimonio, non homo: ergo, etc.

Id *confirmatur* ex S. Thom. dicente [1]: *Tenetur autem homo homini obedire in iis quæ exterius per corpus sunt agenda; in quibus tamen, secundum ea quæ ad naturam corporis pertinent, homo homini non tenetur obedire, sed solum Deo, quia omnes homines natura sunt pares, puta in his quæ pertinent ad corporis sustentationem et prolis generationem; unde nec servi tenentur dominis, nec filii parentibus obedire de Matrimonio contrahendo, vel virginitate servanda,* aut alia hujusmodi. Porro, si servi subtrahuntur a juridictione dominorum et filii parentum, ubi agitur de Matrimonio contrahendo, quia in his *omnes homines natura sunt pares*, a fortiori subtrahuntur potestati Principum.

COLLIGES 1. Omnia impedimenta quæ modo aut in pos-

[1] 2 2, quæst. 104, art. 5.

terum statuuntur a Principibus, sive fidelibus, sive infidelibus, non valere respectu ad fideles subditos, nisi ad effectus civiles, quando Matrimonium habetur ut validum, et convenit tamen ut fideles qui apud infideles degunt leges Principum servent in iis quæ juste præcipiuntur ne pariant scandalum.

2. Fideles, ubivis existant, legibus Ecclesiæ teneri, quia ubique sunt subjecti Ecclesiæ, ratione Baptismatis.

3. Infideles qui cum impedimento civili contraxerunt, si ad fidem convertantur, non teneri ad separationem. *Ratio* prima est, quia dubium est utrum Matrimonium sic contractum sit invalidum. Non desunt enim Theologi qui probabiliter docent Principes etiam infideles nullam habere potestatem in Matrimonium quoad nexum conjugalem.

Ratio secunda et potior est, quia conjuges infideles per fidem eximuntur a potestate civili, et Ecclesiæ subjiciuntur, unde eorum Matrimonium legitimum tunc ratum evadit per Baptismum, et per consummationem post Baptismum sufficienter consensus iteratur, ut Matrimonium sit Sacramentum et fiat indissolubile.

QUÆRES 2. *Quis potest in Ecclesia statuere impedimenta dirimentia?*

RESP. Potest 1° Summus Pontifex; 2° Concilium œcumenicum ab ipso approbatum; 3° consuetudo, cum omnibus vestitur conditionibus ut vim legis habeat.

At non possunt: 1° Episcopi, ne quidem pro sua diœcesi, quidquid sit de antiqua Ecclesiæ disciplina. Nam, teste Benedicto XIV [1], Urbanus VIII approbavit declarationem S. C., ubi id expresse vetitum fuit, et Pontifex præcepit ne in posterum hoc in dubium revocetur; 2° nec possunt Concilia provincialia, nisi Pontifice confirmante.

[1] *De Synod.*, lib. XVIII, cap. 10, num. 2.

ARTICULUS II.

DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII SPECIATIM.

QUÆRES 1. *Quot et quænam sunt impedimenta Matrimonium impedientia?*

RESP. Jure veteri duodecim numerabantur, sed nunc sunt tantum quatuor, quæ certo vigent, et sub mortali obligant, cum materia præcepti sit gravis; his versibus continentur:

Ecclesiæ vetitum, tempus, sponsalia, votum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Ecclesiæ vetitum est prohibitio ab Episcopo vel Paroco facta nupturientibus, ne contrahant Matrimonium ob aliquam causam temporalem, v. gr. donec probaverint se esse liberos, vel consensum parentum obtinuerint, vel donec inquiratur an impedimentum quod objicitur, revera existat; ita definivit Alexander III [1].

Tempus quo interdicuntur nuptiarum solemnitates, est ab Adventu usque ad diem Epiphaniæ exclusive, et a die Cinerum usque ad octavam Paschæ inclusive [2].

Nomine vero *nuptiarum solemnitates,* intelliguntur communiter solemnis benedictio, quæ fit cum Missa pro sponsis; item publica et solemnis traductio sponsæ in domum sponsi; tripudia, convivia splendidiora, choreæ et alia profanæ lætitiæ signa, quæ tempore luctus non conveniunt. At non prohibentur bannorum proclamationes, neque matrimonialis contractus quiete initus, neque Matrimonii jam contracti consummatio, ut tenet verior sententia, cum Bellarm., Sanch., S. Ligor., Bened. XIV [3].

Votum, quod impedit licitam celebrationem Matrimonii, est votum simplex castitatis in sæculo servandæ, vel ingre-

[1] Cap. 2 *de Matrim. contracto contra interdict. Eccles.* — [2] Trident., sess. 24 *de Reform.* — [3] Notificat. VIII.

diendi Religionem, vel suscipiendi Ordinem sacrum, vel nunquam nubendi. Ratio est, quia votum jure divino naturali obligat ad sui observationem, ne fides Deo data violetur [1].

Sponsalia legitima, prius cum alio contracta et nondum dissoluta, impediunt licitam celebrationem Matrimonii. Ratio est, quia tunc violaretur in re gravi fides alteri data, et promissio onerosa ei facta et ab ea acceptata [2].

Quæres 2. *Quot sunt impedimenta dirimentia?*

Resp. Sunt quindecim, his versibus expressa :

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Amens, affinis, si clandestinus et impos,
Si mulier sit rapta, loco nec reddita tuto,
Hæc facienda vetant connubia, facta retractant.

§ I.

De impedimento erroris.

Nota. Error est actus intellectus, quo quis putat verum quod est falsum, et falsum quod est verum. Unde

Impedimentum erroris est *inhabilitas ad contrahendum Matrimonium, orta ex errore circa personam, vel circa qualitatem redundantem in personam.*

Quæres 1. *An et quomodo error sit impedimentum dirimens?*

Ante responsionem

Nota 1. Error vel est *circa substantiam personæ*, nempe cum quis contrahit cum una, putans esse aliam, quomodo contigit Jacob, cum dixit Liam, putans esse Rachelem, quam petierat. Vel est *circa simplicem qualitatem personæ*, cum nempe quis ducit pauperem, ignobilem, corruptam, quam existimabat divitem, nobilem, virginem.

Nota 2. Error qualitatis redundat in errorem personæ,

[1] Cap. 6 *Qui Clerici vel voventes.* — [2] Cap. 10 *de Sponsal.*

cum qualitas personam determinat, distinguitque a quavis alia, v. gr. si contrahens intendat contrahere cum primogenita, quam aliter non novit, et ejus loco detur secundogenita. His notatis,

Resp. 1. *Error circa substantiam personæ, et circa qualitatem redundantem in personam, qualiscumque sit, sive antecedens, sive concomitans, vincibilis aut invincibilis, irritat Matrimonium.*

Prob. Quia in Matrimonio valide contrahendo, necessario requiritur explicitus formalisque consensus circa substantiale objectum illius ; atqui talis consensus non potest subsistere cum errore circa substantiam personæ, vel circa qualitatem redundantem in personam : ergo, etc. Hinc Lia non fuit vere uxor Jacob, nisi postquam ipse, detecta fraude, eam acceptavit in uxorem.

Resp. 2. *Error circa simplicem qualitatem personæ non irritat Matrimonium ;* quia, licet propter hunc errorem, involuntarium sit quoad accidentalia, voluntarium tamen est quoad substantiam ; quippe defectus accidentium non tollit consensum absolutum in rem ipsam.... Excipe, nisi consensus datus sit solum sub conditione talis qualitatis circa quam erratur ; ut si quis dicat : *contraho tecum, si es dives ; secus , non contraho :* nam consensus conditionatus non subsistit, non subsistente conditione cui alligatur.

Dices : Error dans causam contractui, facit contractum irritum ; atqui error circa qualitatem personæ sæpe dat causam contractui Matrimonii : ergo, etc. Ita Pontius.

Resp. *Dist. maj.* Error dans causam finalem substantialem contractui facit contractum irritum, *conc.;* accidentalem, *nego maj.;* et sic dist. min. *nego conseq.* Itaque causa finalis substantialis Matrimonii est humani generis propagatio, non vero nobilitas aut divitiæ. Ita S. Ligorius cum communi.

Inst. Liber qui servam, quam putabat liberam, ducit in

uxorem, invalide contrahit, licet servitus et libertas sint solummodo qualitas personæ: ergo a pari, etc.

Resp. *Nego conseq.* Disparitas est, quod Ecclesia inter impedimenta dirimentia statuit servitutem, non vero paupertatem, etc.

Quæres 2. *Quo jure error dirimat Matrimonium?*

Resp. Jure naturali, quia prorsus tollit consensum, sine quo nullus est contractus: unde tale Matrimonium non potest subsistere, nisi per novum consensum.

§ II.

De impedimento conditionis.

Quæres 1. *Quid intelligitur nomine conditionis?*

Resp. Intelligitur hic *servitus*, qua quis ita est sub dominio alterius, ut sit ejus possessio, quem pro libitu possit vendere, locare, permutare, etc. Unde

Impedimentum conditionis *est inhabilitas ad contrahendum Matrimonium, orta ex servitute ignorata a parte libera.*

Dicitur *ignorata*, quia si servitus fuerit cognita a parte libera, non dirimit Matrimonium. Ratio est, quia tunc pars libera consentit in illam inæqualitatem, ad quam impediendam statutum est hoc impedimentum; in quo casu pars libera tenetur relinquere conjugem sub dominio domini sui, nec plenum dominium habet in ipso conjugii officio. Sic deciditur in jure [1].

Quæres 2. *Quo jure conditio dirimit Matrimonium?*

Resp. Dirimit solo jure ecclesiastico [2], quia est error solum circa qualitatem personæ. Unde verius est Matrimonium inter infideles initum cum errore conditionis esse validum; hoc tamen impedimentum est juri naturali maxime consentaneum, quia cum servus non sit sui juris, videtur quod non possit proprium corpus per Matrimonii

[1] Cap. *Proposuit, de Conjugio servor.* — [2] Cap. *Ad nostrum*, eodem tit.

contractum transferre in potestatem alterius conjugis. Hoc impedimentum non habet locum in Gallia, et pluribus aliis in locis ubi nulla est servitus, sed solum famulatus.

QUÆRES 3. *Utrum validum sit Matrimonium cum serva ignorata quæ per Matrimonium fit libera?*

Resp. affirmative cum communi, contra plures. Ratio est, quia cessante causa impedimenti, cessare debet ipsum impedimentum; atqui causa impedimenti ecclesiastici est servitus contrarians bonis Matrimonii, quam tollit ipsum Matrimonium: ergo, etc. Porro triplici modo serva donari potest libertate:

1° Si dominus ejus dotale instrumentum det ancillæ contrahenti [1].

2° Si dominus accipit ancillam in conjugem.

3° Si dominus tradit ipse servam in conjugem libero, ejus servitutem ignoranti. Ita communiter.

QUÆRES 4. *Cuinam incumbat onus probandi ignorantiam servitutis?*

RESP. Quidam dicunt alleganti ignorantiam servitutis; sed verius dicendum est ancillam teneri probare scientiam suæ servitutis in altero, ex regula juris 46, in 6: *Præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur.*

§ III.

De impedimento voti.

QUÆRES 1. *Quodnam votum dirimat Matrimonium?*

RESP. Solum votum solemne, quod emittitur in professione Religionis approbatæ vel in susceptione sacrorum Ordinum (de quibus infra), prout definivit Bonifacius VIII [2], et Concil. Trident. [3]: *Si quis dixerit Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem solemniter pro-*

[1] Ex Authent. *Ad hoc*, cap. *de Latina libertate.* — [2] Cap. unico *de Voto*, in 6. — [3] Sess. 24, can. 9.

fessos, posse Matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica vel voto, anathema sit.

Dixi *solum votum solemne*, de jure veteri; nam de jure novo Gregorii XIII statuto in Bulla *Ascendente Domino*, votum simplex emissum a PP. Societatis Jesu est impedimentum dirimens Matrimonium.

QUÆRES 2. *Quo jure votum dirimat Matrimonium?*

RESP. 1. Satis perspicuum est illud impedimentum esse juris ecclesiastici, cum ab hoc jure solo votorum solemnitas fuerit instituta, prout definivit Bonifacius VIII[1]. Idque manifestum est ex voto simplici PP. Societatis, quod non esset impedimentum dirimens, nisi accederet lex Ecclesiæ: ergo non ex vi voti, sed ex dispositione Ecclesiæ impedimentum istud oritur.

DICES 1. Votum simplex dirimit Matrimonium: ergo, etc.

Prob. ant. Ex cap. *Rursus, qui Clerici vel voventes*, ubi dicitur: *Votum simplex apud Deum non minus obligat quam solemne.*

RESP. *Dist.* Non minus obligat ob injuriam Deo illatam, si non servetur, *conc.;* ob subsequentis Matrimonii nullitatem, *nego*. Seipsum explicat summus Pontifex dicens: *Cum votum simplex Matrimonium impediat contrahendum, non tamen dirimat jam contractum.*

DICES 2. Fortius ligat vinculum cum Deo, quam cum homine; atqui votum simplex est vinculum cum Deo, Matrimonium est vinculum cum homine: ergo, etc

RESP. *Dist. maj.* Si illa vincula sint in eodem genere, v. gr. donatio cum donatione, *conc.;* si sint in diverso, v. gr. promissio cum donatione, *nego maj.* At votum simplex est promissio fidelitatis facta Deo, non vero contractus translationis proprii corporis; e contra, Matrimonium non est simplex promissio facta homini, sed est contractus translationis proprii corporis unde illa duo vincula non sunt in eodem genere

[1] Cap. unico *de Voto*, in 6.

§ IV.

De impedimento cognationis.

Nota. Triplex est cognatio Matrimonium dirimens; *prima* est carnalis, et dicitur *consanguinitas; secunda*, spiritualis, et dicitur *compaternitas; tertia*, legalis, et est *adoptio*. Unde Impedimentum cognationis definitur: *Inhabilitas ad contrahendum Matrimonium inter personas, vel carnaliter, vel spiritualiter, vel legaliter propinquas.*

PUNCTUM I.

De Consanguinitate.

Quæres 1. *Quid sit consanguinitas?*

Resp. Est *vinculum personarum, quarum una ab alia, vel ambæ ab eadem, tanquam a communi et propinquo stipite, per carnalem generationem descendunt.*

Dicitur 1° *vinculum*, id est, sanguinis conjunctio.

Dicitur 2° *quarum una ab alia*, ut filia a patre.

Dicitur 3° *vel ambæ ab eadem*, ut duo fratres ab eodem patre.

Dicitur 4° *tanquam a communi stipite*, ducta metaphora a trunco arboris, a quo multi rami defluunt, ita filii a patre et matre.

Dicitur 5° *a propinquo stipite*, quia descendentes a remoto stipite, v. gr. ab Adamo, Noe, etc., non sunt consanguinei. Remotus enim stipes habet potius rationem radicis quam trunci seu stipitis... Stipes est ea persona a qua cæteræ, quæ dicuntur consanguineæ, originem trahunt, sive sit pater, sive mater, cum ambo ad generationem concurrant.

Dicitur 6° *per carnalem generationem;* unde, licet Eva ab Adamo prodierit, non erant tamen consanguinei, quia Eva ab Adamo non prodiit per generationem.

Quæres 2. *Per quid distinguatur consanguinitas?*

Resp. Per lineas et gradus.

Linea est *ordinata personarum ab eodem stipite descendentium collectio, diversos gradus continens.*

Gradus est *mensura distantiæ unius personæ ab alia in eadem consanguinitatis scala.*

Quæres 3. *Quotuplex sit linea?*

Resp. Duplex, *directa* nimirum et *indirecta*, seu collateralis.

Linea *directa* est *ordinata series earum personarum, quarum una ab alia procedit,* sive ascendendo, dum a genitis ad genitores proceditur, et dicitur, *recta ascendens;* sive descendendo, cum a genitoribus ad genitos sit processus, et dicitur *recta descendens.*

Linea *indirecta* est *ea quæ continet personas descendentes quidem ab uno communi stipite, sed quarum nulla descendit ab altera,* v. gr. frater et soror, consobrina.

Quæres 4. *Quotuplex sit linea indirecta?*

Resp. Est duplex, *æqualis* scilicet, et *inæqualis.*

Linea *indirecta æqualis*, est ea secundum quam personæ quarum cognatio quæritur, æqualiter distant a communi stipite, v. gr. duo fratres æqualiter distant a patre, nimirum, uno gradu.

Linea *indirecta inæqualis*, est ea secundum quam personæ inæqualiter distant a communi stipite, v. gr. frater et filia sororis; frater enim distat a communi stipite, nempe a patre, uno tantum gradu, filia sororis duobus gradibus.

Quæres 5. *Quot sint regulæ ad computandos gradus consanguinitatis?*

Resp. Sunt tres.

Prima regula: *In linea recta, tot sunt gradus quot sunt personæ, dempto stipite a quo elicitur computationis initium;* v. gr., pater, filius, nepos, pronepos, abnepos, quinque sunt personæ, et quatuor gradus; unde filius cum pa-

tre est in primo gradu, nepos in secundo, pronepos in tertio, abnepos in quarto; cum enim gradus sit distantia unius ab altero, prima persona genealogiæ non potest gradum facere, cum nec a seipsa, nec ab alia superiore distet, alias non esset *prima*, sed *secunda*, quæ incipit distare.

Secunda regula : *In linea collaterali æquali, tot gradibus duo distant inter se, quot ambo distant a communi stipite*, v. gr. frater et soror distant inter se uno gradu, quia uno tantum gradu distant a stipite, qui est pater, in quo conjunguntur.

Tertia regula : *In linea collaterali inæquali, personæ tot gradibus distant inter se, quot remotior distat a communi stipite*... Ratio est, quia cum personæ propinquitatem inter se non habeant, nisi ratione stipitis, non possunt inter se propius conjungi, quam remotior persona stipiti conjungatur. Unde si una persona distet a stipite quatuor gradibus, altera quinque gradibus, erunt inter se in quinto gradu, sicque inter illas non erit impedimentum dirimens [1].

QUÆRES 6. *In quo gradu consanguinitas Matrimonium dirimat ?*

RESP. 1. Consanguinitas in linea recta dirimit Matrimonium in quocumque gradu usque in infinitum, ait Nicolaus I [2], ita ut si Adam adhuc viveret, nubere non posset, cum sit pater omnium mulierum.

RESP. 2. Consanguinitas in linea collaterali, quæ alias usque ad septimum gradum dirimebat Matrimonium, nunc illud duntaxat dirimit usque ad quartum gradum inclusive, ex Concilio Lateran. IV [3].

QUÆRES 7. *Quo jure consanguinitas Matrimonium dirimat ?*

RESP. 1. In primo gradu lineæ rectæ, consanguinitas

[1] Cap. *Vir, de Consanguineis.* — [2] *Ad Consulta Bulgarorum*, cap. 39.
[3] Cap. *Non debet* eodem tit.

dirimit Matrimonium jure naturæ, hoc enim dictat pudor et reverentia quæ homini naturaliter insita est erga parentes. Repugnat enim ut sanguis ad principium suum repellatur, et ut filii qui parentibus per omnia submissi et inferiores sunt et ab illis dependentes ratione generationis, fiant ipsis aut æquales, aut superiores. Unde et apud nationes maxime barbaras in horrore semper habitum est Matrimonium patris cum filia vel filii cum matre sua.

Resp. 2. In aliis gradibus lineæ rectæ, consanguinitas *probabilius* non dirimit Matrimonium jure naturæ, sed ecclesiastico tantum.

Prob. 1. Ex S. Thoma [1], qui primum gradum excipiens ait :.. *Aliæ vero personæ quæ non conjunguntur secundum seipsas, sed per ordinem ad parentes, non habent ita ex seipsis indecentiam, sed variantur secundum consuetudinem et legem humanam et divinam.*

Prob. 2. Ex Trident. [2], quod sine distinctione inter lineam collateralem et rectam dicit : *In secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos Principes, ob causam publicam.* Sed ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus : ergo. (Idem patet ex capite *Non debet, de Consang.*). Hinc Innocentius III [3], nulla facta distinctione, permittit infidelibus conversis, ut retineant suas uxores in secundo gradu consanguineas. Ita communiter contra Sotum, Scotum, Sylvium.

Resp. 3. In nullo gradu lineæ collateralis consanguinitas dirimit Matrimonium jure naturæ, puta, inter fratrem et sororem. Ratio, quia filii Adam duxerunt sorores, et hoc necessarium fuit ad generis humani propagationem. Unde inconveniens videtur ut Deus id Matrimonium prohibuerit lege naturæ, in qua primo instanti debuisset dispensare.

Ex omnibus supra dictis exurgit arbor seu schema con-

[1] P. 3, quæst. 61, art. 4, et quæst. 154, art. 9, ad 3. — [2] Sess. 24, cap. 5. [3] Cap. *Gaudemus*, 8, *de Divortio*.

sanguinitatis, ex quo, quæ huc usque diximus, magis elucescent [1].

Nota. Consanguinitas potest esse duplex, ex duplici capite.

1° Quando sunt duo stipites, v. gr. si duo fratres contrahant cum duabus feminis inter se consobrinis, liberi ex his duobus conjugiis nati, erunt in secundo gradu ex parte patrum, et in tertio ex parte matrum, et tunc dicuntur esse in secundo et tertio ex duobus stipitibus; hoc palam fiet *in figura secunda*, in qua Franciscus et Bertha sunt in secundo gradu ex parte patrum, et in tertio ex parte matrum, ex duobus stipitibus.

2° Quando ex eodem stipite descendentes inter se Matrimonia contraxerunt, ex quibus nati, sunt dupliciter consanguinei, v. gr. Petrus, Paulus et Joannes sunt fratres; Paulus contraxit cum nepte Joannis; filius ex ipsis natus erit in secundo gradu cum filio Petri ex parte patris utriusque, et erit in secundo et quarto gradu cum eodem filio Petri ex parte matris, ut videre est *in figura tertia*, in qua Franciscus et Anna sunt in secundo gradu ex parte utriusque patris, in secundo et quarto ex parte Mariæ, matris Francisci.

Cum autem sit duplex consanguinitas, est duplex impedimentum, quod debet exprimi in petitione dispensationis.

PUNCTUM II.

De cognatione spirituali.

Quæres 1. *Quit sit cognatio spiritualis?*

Resp. Est propinquitas jure ecclesiastico inducta, proveniens ex Baptismi et Confirmationis collatione, et susceptione in utroque Sacramento, ratione spiritualis nativitatis hominis.

[1] Vide in fine voluminis varia schemata quæ ad hujus materiæ clariorem intelligentiam apposita fuerunt.

QUÆRES 2. *Inter quos cognatio spiritualis dirimat Matrimonium ?*

RESP. Ex jure novo Tridentini [1], Matrimonium dirimit : 1° inter susceptores in utroque Sacramento, et susceptum, illiusque patrem et matrem..; 2° inter ministrum Baptismi et Confirmationis, et illa Sacramenta suscipientem, illiusque patrem et matrem, etiamsi minister baptizet in casu necessitatis, quia, *ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus.*

Excipitur a Paulo V pater aut mater qui legitimam prolem baptizant *in mortis articulo, quando alius non reperitur qui baptizet.* Item [2] excipitur pater aut mater qui ex ignorantia facti invincibili legitimam prolem susciperent. Porro exceptio firmat regulam quoad cæteros.

Imo, etsi pater aut mater qui scienter et ex industria legitimam prolem baptizant extra casum necessitatis graviter peccent, *probabilius* tamen non contrahunt cognationem spiritualem. Ratio est, quia nulla pœna incurritur nisi in jure sit expressa ; sed in casu, pœna non petendi debitum, non invenitur nec in jure antiquo nec in novo. Et 1° quidem non in jure antiquo, imo contrarium expresse definitum fuit ab Alexandro III [3], his verbis : *Si vir vel mulier scienter vel ignoranter filium suum de sacro fonte susceperit, quamvis generaliter sit institutum ut debeant separari, quidam tamen, humanius sentientes, aliter statuerunt ; ideoque nobis videtur quod sive ex ignorantia, sive ex malitia id fecerint, non sunt ab invicem separandi, nec alteri debitum debet subtrahere.... quia si ex ignorantia id factum est, eos ignorantia excusare videtur ; si ex malitia, eis sua fraus non debet patrocinari vel dolus.*

Item tenet Glossa in præfato capite, dicens : *Non invenimus in hoc casu quod non exigat : ergo nec nos prohibemus.* Hinc duo patent : 1° quod expresse statutum fuerit nullum

[1] Sess. 24, cap. 2 *de Reform. Matrim.* — [2] Cap. *Si vir, de Cognat. spirit.* — [3] In cap. *Si vir*, lib. IV, tit. 11.

impedimentum contrahi; 2° quod si aliqui textus antiqui separationem conjugum exegerint, correcti sunt ab illo canone : ergo, etc.

2° Neque in jure novo : 1° quia nulla est paritas inter impedimentum de quo loquitur Tridentinum, et impedimentum de non reddendi debitum in Matrimonio; 2° quia cum præfatum caput *Si vir*, sit explicitum, expresse revocari debuisset a Tridentino, quod non fecit, ne quidem indirecte : ergo, etc. Ita Suarez, Pont., Viva., Coninch., Salm., etc., contra plures [1].

Resolves : Illud impedimentum non contrahunt

1° Patrinus et matrina inter se, ut maxime colligitur ex constitutione S. Pii V, *Cum illius vicem*. Unde possunt Matrimonium inire inter se.

2° Qui munus patrini exercent, dum supplentur cæremoniæ Baptismi, quia tunc Sacramentum non confertur.

3° Procurator patrini, quia non suo, sed mandantis nomine agit; propter contrariam rationem, hoc impedimentum contrahit, qui baptizat ex commissione, quia non agit vice committentis, sed Christi.

PUNCTUM III.

De Cognatione legali.

Quæres 1. *Quid sit cognatio legalis?*

Resp. Est *propinquitas personarum ex adoptione perfecta consurgens.*

Adoptio *perfecta*, est personæ extraneæ assumptio ad hæreditatem.

Quæres 2. *Inter quos cognatio legalis Matrimonium dirimat?*

Resp. Dirimit 1° inter adoptantem et adoptatum, posterosque adoptati usque ad quartum gradum.

[1] S. Ligor., lib. VI, num. 150.

2° Inter uxorem adoptantis et adoptatum, et vicissim inter uxorem adoptati et adoptantem.

3° Inter adoptatum seu adoptatam, et filios aut filias legitimos adoptantis; sed hoc ultimum impedimentum cessat, cum filii aut filiæ sunt liberi a patria potestate per mortem adoptantis, vel emancipationem, ut colligitur [1].

Porro, cum apud nos non eligantur, sed nascantur hæredes, cognatio legalis vix est in usu [2].

Nota tamen adoptionem legalem impedimentum tunc tantum parere, quando jus civile ab Ecclesia fuit approbatum idque fecit suum.

§ V.

De impedimento criminis.

Quæres : *Quid sit impedimentum criminis ?*

Resp. Est *inhabilitas ad contrahendum Matrimonium ortum ex homicidio, vel adulterio, vel utroque simul.* Unde

Triplex, jure ecclesiastico, crimen (præter raptum) Matrimonium dirimit, scilicet

1° *Homicidium solum,* cum nempe quis occidit conjugem alterius conspirantis, vel consentientis in homicidium, ex intentione postea Matrimonium ineundi cum homicida [3]. Tria ergo requiruntur ad hoc impedimentum contrahendum, nempe, *homicidium reale,* nec sufficit attentatum; *mutua conspiratio,* quæ sufficienter præsumitur adesse, si occisionem præcesserint indicia, puta munera, familiaritates, epistolæ amatoriæ et similia his in circumstantiis usitata ; tandem *pactum*, vel *animus Matrimonium postea inter se ineundi*, quorum si unum desit, homicidium non est impedimentum dirimens.

2° *Adulterium solum* dirimit Matrimonium ineundum inter adulterum et adulteram, quando sive ante, sive immc-

[1] Cap. unico *de Cognat. legali.* — [2] Vide Cod. civ., art. 343 et seqq. — [3] Cap. *Laudabilem, de Convers. infidel.*

diate post adulterium, adulteri, aut saltem alteruter, sibi dederunt promissionem de Matrimonio contrahendo post obitum conjugis [1].

Dixi *saltem alteruter*, quia sententia communior et probabilior docet mutuam repromissionem non esse necessariam, et probatur ex capite allato *Significasti*, ubi requiritur tantum, ut *alter eorum in mortem uxoris defunctæ fuerit machinatus, vel ea vivente fidem illi dederit de Matrimonio contrahendo*, nulla mentione facta de mutua repromissione. Sed

Nota. Promissio 1° debet esse ab altero *expresse* acceptata, nec taciturnitas sufficit, ut quidam dicunt, cum materia sit odiosa; 2° non debet esse ficta, sed seria; nec conditionata, sed absoluta: 1° quia odiosa sunt restringenda, nec ultra litteram excurrere debemus; 2° quia, esto per tales promissiones inducatur periculum conjucidii, quod est ratio seu finis impedimenti, quia tamen ratio seu finis præcepti non cadit sub præcepto, ideo non contrahitur impedimentum. Aliunde *in obscuris mininum* est sequendum [2]. Ita communiter contra plures.

3. *Adulterium et homicidium simul*, dirimit Matrimonium ineundum inter adulteros, quando post admissum adulterium formaliter, et sine data fide de futuro Matrimonio, conjux unius occiditur ab alterutro adultero absque alterius adulteri consensu, seu absque mutua conspiratione [3].

§ VI.

De impedimento disparitatis cultus.

QUÆRES 1. *Quid sit cultus disparitatis impedimentum?*

RESP. Est *inhabilitas ad contrahendum Matrimonium inter personas quarum una est baptizata, altera non baptizata.*

[1] Cap. *Relatum*, 31, quæst. 1. — [2] Regula juris 30. — [3] Cap. 3 et 6, *de Eo qui duxit in Matrimonium quam polluit per adulterium.*

Quæres 2. *Quo jure irrita sint Matrimonia Christianorum cum infidelibus?*

Resp. Sunt invalida solo jure ecclesiastico, per universalem consuetudinem inducto, non tamen ante sextum sæculum, ut patet ex sancta Cæcilia, quæ nupsit Valeriano ethnico; sancta Monica, Patricio; sancta Clotilde, Clodovæo, quorum Matrimonia procul dubio fuere valida.

Dixi talia Matrimonia *solo jure ecclesiastico* esse irrita; nam sunt prohibita jure divino positivo, juxta illud [1]: *Nolite jugum ducere cum infidelibus.... quæ conventio Christi ad Belial? aut quæ pars fidelis cum infideli?* Aliunde, generatim loquendo, bona Matrimonii pugnat, prolis scilicet christianam educationem, pacem et concordiam domesticam. Imo, si sit periculum subversionis, sunt prohibita jure naturali, juxta illud: *Si oculus suut scandalizat te, erue eum, et projice abs te* [2].

Dices: Ergo sanctæ mulieres supra laudatæ peccaverunt nubendo ethnicis; atqui hoc non est credibile: ergo, etc.

Resp. *Nego illatum.* Vel enim nupserunt ex speciali Dei instinctu, Deus autem in sua lege potest dispensare; vel bona fide egerunt, et sic sunt excusandæ, non laudandæ.

Quæres 3. *Quomodo se gerere debeat Sacerdos in dispensatione concedenda super disparitate cultus?*

Resp. Ex Synodo Sutchuensi [3], valde cautus et prudens esse debet in hujusmodi dispensationibus concedendis, et præter gratuitatem dispensationis, sequentes regulas a S. Sede traditas præ occulis habeat: nempe, in matrimoniis contrahendis (cujus facultas a Romano Pontifice pendet):

1° Ut in tuto sit fides contrahentis Catholici, remoto probabili periculo perversionis.

2° Ut in tuto sit educatio prolis, datis debitis cautionibus.

3° Ut interveniat probabilis spes conversionis partis

[1] II Cor. VI.—[2] Matth. V, 29.—[3] Cap. 6.

infidelis, nisi agatur de scandalo auferendo, v. gr. si sponsi vivant in concubinatu, si prolem susceperint, etc.

4° Ut sint graves causæ in singulis casibus, per seipsum diligenter perpensæ.

5° Ut sint in loco plures infideles quam Christiani, quod est ita intelligendum ut locum habeat, ubi in tota regione de qua habenda ratio est, plures sint infideles quam fideles, etiamsi in uno aliove pago plures numerentur fideles quam infideles, ex decreto S. C. de Propag. Fide [1].

Nota. Difficilius dispensari debet cum mulieribus quam cum viris, ubi mulieres rediguntur quasi servæ sub potestate viri, propter periculum perversionis quod vix abesse potest.

In Matrimoniis sine prævia dispensatione jam contractis, præter præmissa, hæc præsto sint:

1° Fidelis ante omnia patrati a se gravissimi criminis admonendus est. Deinde, si absque tumultu fieri possit, sponsi separandi sunt ad tempus, et interim fideli imponenda est aliqua pœnitentia salutaris, qua peracta, Pontificia dispensatione uti poterit.

2° Tunc solum concedatur dispensatio cum ex separatione gravia prævidentur incommoda.

3° Instruantur sponsi de nullitate Matrimonii, etiam pars infidelis, si fieri possit, et de necessaria renovatione consensus, quæ ad persecutiones et ad scandala vitanda, datis erit ut inter conjuges privatim habeatur.

4° Proles, si qua sit ex tali Matrimonio, per Pontificiam dispensationem legitima declarabitur.

[1] 4 febr. anno 180

§ VII.

De impedimento violentiæ.

QUÆRES 1. *Quid sit impedimentum violentiæ?*

RESP. Est *inhabilitas ad contrahendum Matrimonium, orta ex metu gravi, injuste incusso a causa libera, in ordine ad Matrimonium extorquendum.* Hoc impedimentum exposuimus cap. 2, quæst. 4, prop. 2, ubi enumeravimus conditiones ad consensum matrimonialem requisitas. Unde

QUÆRES 2. *Quo jure vis et metus gravis irritent Matrimonium?*

RESP. Circa hanc quæstionem controversia est inter Theologos.

Alii volunt metum non dirimere Matrimonium jure naturali, quia hoc foret ratione sublati per metum consensus et voluntarii; atqui hoc falsum est; nam consensus est actus elicitus voluntatis, voluntas autem non potest cogi quoad actus elicitos: ergo, etc. Ita Sanchez, Laym., Bonacina, Lessius, etc.

Alii docent, non minus probabiliter, imo probabilius, inquit S. Ligorius, metum gravem dirimere Matrimonium jure naturali.

PROB. 1. Jure naturali omnis injustitia, maxime in contractibus, de se debet esse reparabilis; sic in aliis contractibus est reparabilis per rescindibilitatem; sed cum Matrimonii contractus non sit rescindibilis, injuria esset irreparabilis *de se*, si metus non irritaret Matrimonium jure naturali: ergo, etc.

Confirmatur ex S. Thom. [1] qui ait: *Vinculum Matrimonii est perpetuum, unde illud quod perpetuitati repugnat Matrimonium tollit; metus autem qui cadit in constantem virum, perpetuitatem contractus tollit, quia potest peti res-*

[1] Part. 3, quæst. 47, art. 8.

titutio in integrum, et ideo coactio talis metus quæ cadit in constantem virum, tollit Matrimonium, et non alia.

Prob. 2. Si Matrimonium esset jure naturali validum, sequeretur naturam approbare actum ex quo gravissima incommoda orirentur contra bonum commune : ergo, etc.

Præterea Matrimonium est de se vinculum amoris[1] : sed cum metu amor non potest consistere ; nemo enim diligit quod tenet invitus : ergo, etc.

Confirmatur ex cap. *Cum locum*[2], ubi Alexander III ait : *Cum locum non habeat consensus, ubi metus vel coactio intercedit ;* ergo metus vel coactio Matrimonium dirimit jure naturali ; nam hic Pontifex non loquitur tanquam novum jus statuens, sed potius ut jus naturale declarans et promulgans.

Dices : Alexander III loquitur de eo qui propter metum factus est sui impos ; atqui talis non est metus gravis de quo est quæstio : ergo, etc.

Resp. *Nego maj.* Siquidem Pontifex loquitur de illo metu propter quem totum jus canonicum irritat Matrimonium ; atqui talis est metus gravis, non vero ille qui adimens penitus libertatem, omnem contractum redderet nullum. Hoc patet ex his contextus verbis : *Ubi de ipso* (consentiente) *quæritur, plena debet securitate ille gaudere, cujus est animus indagandus.*

Utraque sententia est probabilis, at secundam probabiliorem vocat S. Alphonsus.

Itaque, si metus dirimit solo jure ecclesiastico, fundatur tamen in jure naturali, dictante posse irritari contractum, cui ab initio fuit spontaneum plenum, et cui adest involuntarium secundum quid conjunctum injuriæ, quæ non possit aliter reparari, et cum Matrimonium sit indissolubile, Ecclesia statuit ipsum de facto irritum fore, si injusto metu gravi iniretur.

Nota. Sufficit ut malum timeatur non sibi, sed aliis sibi

[1] Matth. XIX, et Apostol. ad Cor. — [2] *De Sponsalibus.*

conjunctis et propinquis consanguinitate vel affinitate, vel etiam famulis et domesticis.

Quæres 3. *Quomodo Matrimonium ex metu injusto irritum, possit fieri firmum?*

Resp. Non necesse est ut partes iterum coram Parocho et testibus contrahant; sed sufficit ut pars, quæ metum passa est, consentiat in copulam conjugalem, prout decrevit Clemens III[1].

§ VIII.

De impedimento Ordinis.

Quæres 1. *Quid sit impedimentum Ordinis?*

Resp. Est *inhabilitas ad contrahendum Matrimonium, orta ex susceptione sacrorum Ordinum;* nimirum, vel ob annexum votum solemne castitatis, vel ob legem ecclesiasticam sancitam in infinitis canonibus et Conciliis.

Quæres 2. *Quo jure Ordo Matrimonium dirimit?*

Resp. Dirimit jure tantum ecclesiastico, ut Concil. Trident.[2] definivit: *Si quis dixerit Clericos in Sacris constitutos posse Matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica, anathema sit.*

Quæres 3. *Quænam est differentia inter Ordines majores et professionem solemnem?*

Resp. Hæc est, quod professio solemnis dissolvat Matrimonium non tantum post ipsam attentatum, sed etiam Matrimonium ipsam antecedens, modo non fuerit consummatum; Ordines vero majores Matrimonium tantummodo ipsorum susceptionem sequens dissolvant.

[1] Cap. *Ad id, de Sponsal.* — [2] Sess. 24, can. 9.

§ IX.

De impedimento ligaminis.

QUÆRES : *Quid sit ligamen?*

RESP. Est *vinculum prioris Matrimonii, sive rati, sive consummati, quo durante, secundum Matrimonium jure naturali et divino est irritum.* Hoc impedimentum fuit sufficienter explicatum, dum de polygamia egimus.

RESOLVES 1. Mulier quæ, bona fide, putans virum suum esse mortuum, ad secundas transvolavit nuptias, si posthac resciverit ipsum adhuc vivere, ad ipsummet tenetur reverti, nec potest deinceps a secundo viro debitum petere, aut ei reddere; quia prius Matrimonium subsistens, secundum invalidat.

Interdum filii cum bona fide suscepti, etiamsi bona fides existat tantum ex una parte, pro legitimis habentur ab utroque jure, et parentum hæreditati succedunt [1].

RESOLVES 2. Si mulieri quæ ad secundas transvolavit nuptias, dubium supervenerit de morte aut vita prioris mariti, stante dubio, et ante diligentiam sufficientem, debitum non potest petere, tenetur tamen reddere, si vir in bona fide sit, nec expediat ipsi dubium aperire; si autem adhibita diligentia illud vinci non potest, licet illi etiam petere. Ratio, quia cum ignorantia tunc sit invincibilis, manet possessio pro valore Matrimonii, et consequenter pro illius usu.

RESOLVES 3. Parochis non licere mulierem cum alio viro conjungere, nisi testibus omni exceptione majoribus constet de prioris mariti obitu, quantolibet annorum numero hic maritus absens fuerit. Ita statuit Ecclesia [2]. At vero patet ex responsis S. C. de Propag. Fide [3], et Pii VI [4]: 1° certitudinem de obitu conjugis debere esse moralem, ut

[1] Ex cap. *Ex tenore, Qui filii sunt legitimi.* — [2] Cap. *In præsentia, de Sponsal.* — [3] Anno 1792, ad provicarium Tonkini. — [4] Die 16 febr., anno 1780.

licite contrahere possit, non vero physicam quæ requiritur tantum ad validitatem, non ad licitatem secundi Matrimonii. 2° Hanc certitudinem moralem comparari posse ex testimonio unius testis omni exceptione majoris qui viderit; vel etiam sine teste de visu, dummodo tales conjecturæ de conjungis interitu interveniant, quæ assensum viri prudentis pertrahant. Res autem semper Episcopo vel Officiali est deferenda.

§ X.

De impedimento publicæ honestatis.

Quæres 1. *Quid sit publica honestas?*

Resp. Est *propinquitas orta ex sponsalibus validis, aut Matrimonio rato, non consummato.* Quam propinquitatem contrahit sponsus cum consanguineis sponsæ, et vicissim sponsa cum consanguineis sponsi.

Si ex Matrimonio rato oriatur, dirimit Matrimonium usque ad quartum gradum inclusive, prout declaravit S. Pius V, in suo decreto *ad Romanum,* in quo asserit Concilium Tridentinum circa illud nihil innovasse.

Si oriatur ex sponsalibus validis, dirimit tantum in primo gradu, adeo ut qui contraxit sponsalia cum aliqua muliere, habeat impedimentum dirimens ineundi Matrimonium cum ejus sorore et matre, ita statuit Concilium Trident. [1], quod impedimentum perseverat, etiamsi sponsalia postea fuerint juste dissoluta, sive per mortem, sive mutuo consensu, ut decidit Congreg. Tridentin. [2], quod Alexander VII jussit observandum. Ratio est, quia hoc impedimentum non pendet a voluntate contrahentium, sed ab Ecclesia, quæ voluit illud esse perpetuum, eo quod non deceat Matrimonium contrahi inter personas quæ sibi tactæ sunt propinquæ per sponsalia.

Dixi *ex sponsalibus validis*, ad differentiam Matrimonii

[1] Sess. 24, cap. 3. — [2] 6 jul., anno 1558.

rati, per quod, etiamsi sit invalidum, contrahitur hoc impedimentum, nisi invaliditas oriatur ex defectu consensus[1]; imo etiamsi sit invalidum propter clandestinitatem, quia pro adhuc nunc viget jus antiquum, siquidem, ex declaratione S. Pii V, Tridentinum circa hoc nihil innovavit.

QUÆRES 2. *Quo jure publica honestas dirimat Matrimonium?*

RESP. Solo jure ecclesiastico; nullum enim illius impedimenti vestigium reperitur in Scriptura, nec repugnat absolute honestati Matrimonium contractum cum affinitate orta ex honestate.

§ XI.

De impedimento amentiæ.

Certum est eum, qui laborat amentia perpetua, inhabilem esse jure naturali ad contrahendum Matrimonium, cum non sit capax consensus, sine quo nullus esse potest contractus; quod si dementia non sit perpetua, potest, qui ea laborat, contrahere Matrimonium in lucido intervallo.

DICES: Causa 3, quæst. 7, dicitur: *Neque furiosus, neque furiosa Matrimonium contrahere possunt; sed si contractum fuerit, non separentur.* Ergo, etc.

RESP. *Dist.* Si contractum fuerit ante dementiam, non debent separari, *conc.;* si fuerit contractum post impeditum usum rationis per dementiam, *nego.* Est hic legitimus sensus canonis.

§ XII.

De impedimento affinitatis.

QUÆRES 1. *Quid est affinitas?*

RESP. Est *propinquitas orta ex copula carnali, sive licita, sive illicita, inter cognoscentem et consanguineos personæ*

[1] S. Lig., lib. VII, num. 144.

cognitæ, et vicissim inter cognitam et consanguineos cognoscentis. Hinc impedimentum affinitatis est *inhabilitas ad contrahendum Matrimonium proveniens ex tali propinquitate.*

QUÆRES 2. *Ad quem gradum se extendat impedimentum affinitatis?*

RESP. Affinitas orta ex copula licita dirimit Matrimonium usque ad *quartum gradum inclusive*[1]; orta vero ex copula illicita et fornicaria, dirimit usque ad *secundum gradum inclusive,* ex jure novo Concilii Tridentini[2].

QUÆRES 3. *Si inter præfatos gradus affinitas superveniat Matrimonio,* v. gr. si contingat uxoratum cum sorore vel nepte uxoris suæ peccare, *an dissolvatur Matrimonium?*

RESP. *negat.* Sed illius usus impeditur quoad debiti petitionem, non vero quoad redditionem. Requiritur autem ut copula non sit metu gravi coacta, nec sit ignorantia *facti,* ut patet; nec ignorantia *juris,* ut fert communis et verior sententia, quia ignorantia legis excusat ab ejus transgressione: ergo et a pœna ab eadem lege lata; nec ignorantia *pœnæ,* quia impedimentum debiti petendi non est inhabilitas, sed simpliciter pœna. Porro probabilissimum est pœnas a lege ecclesiastica impositas non incurri quando sunt extraordinariæ, nec in confuso quidem prævideri possunt. Ita plures tenent contra Sanch., Salmant. et plures alios. Unde jus est dubium, sed in dubiis, quod minimum est sequi debemus.

QUÆRES 4. *Qui peccat cum propria sua consanguinea, an similiter impediatur a petitione debiti?*

RESP. *negat.* Quia hoc legibus Ecclesiæ non statuitur. Ratio est, quia vir per hoc crimen non fit affinis propriæ uxori, quod advenit cum peccat cum consanguinea uxoris.

QUÆRES 5. *Quid est stipes in affinitate?*

[1] Cap. *Non debet, de Consanguin.* — [2] Sess. 14, cap. 4.

Resp. Est illa duplex persona quæ per copulam fit una caro; unde maritus et uxor non sunt affines, sed affinitatis principium.

Quæres 6. *Quomodo computatur gradus affinitatis ?*

Resp. Eodem modo computatur quo gradus consanguinitatis. Unde quo gradu aliquis viro est consanguineus, eodem gradu est affinis uxori, et vicissim; sic consanguinea uxoris in primo vel secundo gradu, est affinis viro in primo vel secundo gradu, et vicissim.

Nota. Est regula generalis: *Affinitas non parit affinitatem*, v. gr. consanguinei uxoris fratris mei, fratri sunt affines, non vero mihi, nec meo patri. Hinc pater et filius unius familiæ valide contrahunt cum matre et filia alterius familiæ, quia affinitas quam habet filius cum uxore ducta a patre, non transit ad filiam uxoris patris. Item, duo fratres valide contrahunt cum duabus sororibus. Item, filius mariti ex alio conjugio, cum filia conjugis ex alio pariter conjugio suscepta.

Quæres 7. *Quo jure affinitas Matrimonium dirimat ?*

Resp. 1. Certum est, quod in linea collaterali dirimat solo jure ecclesiastico; nam Jacob cum duabus sororibus contraxit, quod certe non fecisset, si juri naturali fuisset contrarium; imo in lege Mosaica [1], præceptum erat ut frater duceret uxorem fratris sine liberis defuncti. Unde validum erat Matrimonium ab Henrico VIII, Anglorum rege, ex dispensatione Julii II, cum Catharina Austriaca, vidua Arturi, fratris ejusdem Henrici, ut declaravit Clemens VII.

Resp. 2. Quantum ad lineam rectam, lis est inter Doctores. Plures censent in ea ipso jure naturali Matrimonia prohiberi: 1° quia Apostolus [2] nefando scelere arguit eum qui uxorem patris habebat; 2° quia *Levit.* XVIII dicitur: *Turpitudinem nurus tuæ non revelabis, quia uxor filii tui est: pariter turpitudinem patrui tui non revelabis,*

[1] Deuter. [illegible]. — [2] II Cor. V, 1

nec accedes ad uxorem ejus, quæ tibi affinitate conjungitur.

Alii, quibus adhæremus, probabilius tenent illud impedimentum esse tantum juris ecclesiastici, quanquam non nisi ex gravissima causa ab eo dispensari possit, propter indecentiam quæ alioquin appareret in tali Matrimonio, præsertim inter novercam et privignum, socrum et generum.

Prob. ant. Ex Concil. Agathens. [1] et Aurelian. III [2] statuentibus non esse dissolvenda paganorum Matrimonia, etiam in primo gradu lineæ rectæ affinitatis contracta: ergo censent ea jure naturali fuisse valida.

Ad auctoritatem Apostoli, respondent ipsum loqui de eo qui, vivente patre, uxorem ipsius acceperat, quod ait esse inauditum, etiam apud gentes; atqui Matrimonium privigni cum noverca a patre defuncto relicta, non est inauditum apud gentes, cum a plerisque contrahatur tanquam legitimum: ergo, etc.

Ad auctoritatem Levitici, respondent fatendo jure divino legali ista Matrimonia fuisse prohibita, non vero jure divino naturali; alias Matrimonium cum relicta patrui esset prohibitum jure naturali, quod est contra omnium Theologorum sententiam.

§ XIII.

De impedimento clandestinitatis.

Quæres 1. *Quid sit clandestinitas ?*

Resp. Est *inhabilitas ad contrahendum Matrimonium, orta ex defectu præsentiæ Parochi, et duorum saltem testium.* Unde

Matrimonia clandestina sunt invalida in omnibus locis ubi Concilii decretum circa Matrimonium promulgatum vel receptum est; quamvis autem ante Concilii decretum

[1] Can. 6. — [2] Can. 10.

Matrimonia clandestina fuerint valida, semper tamen fuerunt, et sunt ubique illicita; imo [1] infamiæ nota inuruntur.

Resolves 1. In locis hæreticorum ubi Concilii decretum fuit promulgatum, ut in Hollandia, Matrimonia catholicorum clandestine inita sunt invalida, si absque gravi periculo possit haberi Parochus; quod si non possit, tunc ex dispensatione tacita Ecclesiæ valida erunt, adhibitis duobus vel tribus testibus, ut declaravit S. Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini interpretum; quod currit quoties nonnisi cum magno periculo Superior adiri potest.

Resolves 2. In locis ubi decretum Tridentini nunquam fuit receptum, ut in Anglia, Matrimonia clandestina valide contrahuntur, etiam ab eis qui domicilium habent in loco ubi receptum est. E contra, qui domicilium habentes in loco ubi Concilium Tridentinum nunquam fuit receptum, veniunt ad locum ubi receptum fuit, ibi non possunt valide contrahere Matrimonium absque præsentia Parochi, et duorum saltem testium, quia itinerantes legibus locorum ubi versantur, adstricti sunt in materia contractus.

Circa vero legem clandestinitatis, observa quod

1° Ex Tridentino hujusmodi decretum, ut suum robur habeat, debet promulgari *in unaquaque parochia*, nec sufficeret promulgatio facta in concilio provinciali vel in ecclesia cathedrali, pro tota provincia vel diœcesi.

2° Sufficit ut saltem *aliquo tempore* fuerit observatum in una parochia, *quatenus est decretum Concilii*, quia hæc observantia virtualis est promulgatio.

3° Decretum suum robur non habet in parochia, nisi post 30 dies a die primæ publicationis in eadem parochia numerandos.

4° Promulgari debet ut decretum Concilii, alias robur non haberet.

[1] Cap. *Consanguineorum*, 3, quæst. 4.

Quæres 2. *An hæreticorum Matrimonia valida sint coram ministro hæretico, vel sine testibus celebrata?*

Resp. Valida sunt, ex tacita Ecclesiæ dispensatione: nam Ecclesia non permittit ut illi hæretici, ad fidem Catholicam conversi, alias nuptias contrahant, et eorum liberos habet ut legitimos. Ita respondit Pœnitentiaria Romana Episcopo Castoriensi.

Quæres 3. *An Matrimonium clandestinum resolvi possit in sponsalia?*

Resp. *negat.* Juxta declarationem Sacræ Congregationis, apud Fagnananum [1].

Quæres 4. *Quænam præsentia Parochi requiratur?*

Resp. Non sufficit materialis præsentia, sed requiritur præsentia moralis et humana, qua videat et intelligat quid agatur a contrahentibus, sive sponte ad assistentiam consenserit, sive adsit invitus, imo sive illi Matrimonio contradicat, quia non ejus consensus, sed sola præsentia a Concilio Tridentino requiritur.

Quæres 5. *Quis sit Parochus cujus præsentia est omnino necessaria*, an originis vel domicilii contrahentium, an viri, an mulieris, si sint Parochiæ diversæ?

Resp. Esse Parochum domicilii vel quasi domicilii, sive autem sit viri, sive mulieris Parochus, perinde est: usus tamen obtinuit ut celebretur Matrimonium coram Parocho mulieris de licentia Parochi viri, qui debet testificari se proclamasse banna, nemine contradicente.

Quæres 6. *An valeat Matrimonium contractum coram proprio Parocho in aliena Parochia?*

Resp. *affirm.* Quia ejus præsentia non est actus jurisdictionis contentiosæ, sed voluntariæ. Ita Fagnananus [2].

Quæres 7. *An valeat Matrimonium contractum coram proprio Parocho nondum Sacerdote, vel contra inhibitionem Episcopi?*

Resp. *affirm.* Prout declaravit sacra Congregatio, teste

[1] In cap. *Ad audientiam.* — [2] In cap. *Quoniam, de Constitutionibus.*

Fagnan. cit. ; Parochus tamen non posset delegare nisi Sacerdotem. Ita Tridentinum [1].

QUÆRES 8. *An valeat Matrimonium contractum coram Parocho suspenso, excommunicato, vel irregulari?*

RESP. *affirm.* Ita declaravit sacra Congregatio Cardinalium, teste Fagnanano. Ratio est, quia Concilium unice exigit Parochi præsentiam ; peccarent tamen sic contrahentes.

QUÆRES 9. *Coram quo debeant contrahere vagi?*

RESP. Coram Parocho loci ubi versantur dum contrahunt, quia nullus alius est eorum proprius Parochus ; tamen, ex Tridentino, Parochi non debent iis Matrimoniis assistere, *nisi prius diligentem inquisitionem fecerint, et, re ad Ordinarium delata, ab eo licentiam id faciendi obtinuerint*, ut tradit Concilium Tridentinum [2].

QUÆRES 10. *In quo loco debeant contrahere qui habent duo domicilia?*

RESP. Alterutrum eligere possunt.

QUÆRES 11. *Quamdiu quis debeat in aliquo loco commorari, ut in eo sortiatur domicilium sufficiens ad contrahendum?*

RESP. Domicilium acquiritur alicubi versando cum intentione ibi commorandi, actibus manifestata, huc scilicet asportando rem domesticam, vel officium stabile ibidem exercendo. Illud vero acquiritur eo momento quo habitatio collocatur, ita ut extemplo valide contrahitur coram Parocho hujus loci, quia sponsi veri sunt ejus parochiani.

Quasi-domicilium, illud scilicet in quo quis commoratur, cum animo manendi, non quidem semper, sed tantum per tempus aliquod ratione officii, v. gr. scholastici, medici, advocati, famuli, etc., acquiritur spatio saltem unius mensis habitationis in loco ubi Matrimonium celebratur. Ita declaravit Benedictus XIV [3]. An autem acquiratur breviori tempore, non est definitum.

[1] Sess. 24, cap. 1 *de Reform.* — [2] Sess. 24, cap. 7 *de Reform.* — [3] In Const. *Paucis ab hinc diebus.*

Nota. In loco quasi-domicilii contrahi potest solum quando non habetur domicilium, vel quando aliqua adest necessitas ibi contrahendi.

QUÆRES 12. *Qui metu ne impediatur eorum Matrimonium, vel eo animo tantum ut ibi contrahant clandestine, alio migrant, præscripto tempore mansuri, an validum sit eorum Matrimonium?*

RESP. *affirm.* Quia eorum Matrimonium secundum leges fuit celebratum.

DICES: Egerunt in fraudem; sed fraus nemini patrocinatur.

RESP. *Dist. ant.* Egerunt in fraudem, mutando habitationem, *conc.;* contrahendo, *nego ant.* Vere enim acquisierunt jus parochianum, ratione cujus admissi sunt ad contrahendum.

§ XIV.

De impedimento impotentiæ.

QUÆRES 1. *Quid sit impotentia?*

RESP. Est *inhabilitas ad contrahendum, orta ex incapacitate consummatam et completam copulam exercendi.* Unde sterilitas non est impotentia; nam, ea non obstante, potest esse copula per se apta generationi, licet hæc per accidens non sequatur, v. gr. propter morbum.

QUÆRES 2. *Quotuplex sit impotentia?*

RESP. 1. Alia est *ab intrinseco*, quæ provenit ex frigiditate, vel deficientia necessariorum ad copulam.

Alia *ab extrinseco*, quæ provenit ex maleficio, aut hominum malitia et injuria.

RESP. 2. Alia est *perpetua*, alia *temporalis.*

Impotentia *perpetua* est ea quæ, absque miraculo, vel peccato, vel vitæ periculo, non est vincibilis.

Impotentia *temporalis* est ea quæ, absque prædictis, est vincibilis.

Resp. 3. Alia est *absoluta*, alia *respectiva*.

Impetentia *absoluta* est viri inhabilitas ad omnes mulieres, et vicissim.

Impotentia *relativa* est inhabilitas respectu quarumdam tantum personarum.

Quæres 3. *An quævis impotentia dirimat Matrimonium?*

Resp. 1. Impotentia temporalis non dirimit; nam est vera potentia, quamvis impedita ad tempus, vel adminiculo aliquo indigens [1].

Resp. 2. Impotentia quæ supervenit Matrimonio contracto, sive consummato, sive non, Matrimonium non dirimit; quia debita materia fuit tradita, verumque proinde fuit Matrimonium essentialiter indissolubile, solo casu religiosæ professionis excepto.

Resp. 3. Sola impotentia perpetua, Matrimonium antecedens, sive absoluta illa sit, sive relativa, Matrimonium dirimit; *absoluta* quidem respectu omnium; *respectiva* vero respectu illius personæ ad quam est. Ratio est, quia tunc nulla est contractus matrimonialis materia, quæ est corpus non qualecumque, sed corpus ad congressum maritalem aptum [2].

Quæres 4. *Utrum invalidum sit Matrimonium quando femina per operationem possit fieri apta sine periculo mortis, sed cum gravis periculo morbi?*

Resp. *affirmat.*, cum sententia probabiliori. Ratio est, quia ex contractu mulier se obligavit ad tradendum corpus per se aptum ad copulam, non autem ad reddendum illud aptum per media extraordinaria cum tali periculo, quod subire non tenetur. Ita S. Ligorius, Sanch., Salm., Croix, etc.

Quæres 5. *Quid facto opus sit, quando dubium est an impotentia sit temporalis aut perpetua?*

Resp. Lex Canonica [3] concedit conjugibus triennium experientiæ, ut, adhibitis mediis possibilibus ac licitis, co-

[1] Cap. 6 *de Frigidis.* — [2] Toto tit. *de Frigidis.* — [3] Cap. 1 *de Frigidis.*

nentur tollere impotentiam, quo elapso, si Matrimonium consummare non potuerint, indicit separationem, permittens tamen ut simul permaneant tanquam frater et soror, modo absit omne periculum incontinentiæ.

Quæres 6. *Si, separatione facta, postea appareat impotentiam non fuisse perpetuam, quid juris?*

Resp. Conjuges restaurari tenentur, etiamsi a comparte aliud fuisset contractum Matrimonium, quia prius celebratum fuit validum, et est indissolubile [1].

Quæres 7. *Quo jure impotentia Matrimonium dirimat?*

Resp. Jure tum canonico [2], tum naturali, quia nulla est contractus matrimonialis materia.

§ XV.

De impedimento raptus.

Quæres 1. *Quid sit raptus?*

Resp. Raptus generatim describi potest: *Feminæ abductio de loco in locum, vi aut seductione facta, Matrimonii ineundi, vel libidinis explendæ causa.* Unde duplex est raptus, violentiæ nimirum et seductionis. Primus est *proprie*, secundus *improprie* dictus raptus.

Raptus *violentiæ* fit, quando filiafamilias renitens abducitur a domo paterna.

Raptus *seductionis* fit, quando filiafamilias, blanditiis et promissis seducta, consentit suæ abductioni, non consentientibus parentibus, sub quorum est potestate.

De utroque illo raptu sic scribit Div. Thomas [3]: *Violentia quandoque infertur, tam ipsi virgini quam patri: quandoque autem infertur patri, sed non virgini, puta cum ipsa consentit, ut per violentiam* (illatam parentibus non consentientibus) *de domo patris abstrahatur... Qualitercumque violentia adsit, salvatur ratio raptus.*

Quæres 2. *Utrum raptus dirimat Matrimonium?*

[1] Cap. 5 *de Frigidis.* — [2] Ex toto tit. *de Frigidis.* — [3] 2 2, quæst. 154, art. 7.

Resp. Ex Concilio Tridentino [1], Matrimonium dirimit inter raptorem et raptam, licet jam sponsam, etiam post raptum consentientem, quamdiu manet in potestate raptoris. Nam si rapta, a raptore separata, et in loco tuto ac libero constituta, consentiat debito, validum erit Matrimonium... raptor autem ejusque complices excommunicationem non reservatam incurrerunt, ac insuper sunt *perpetuo infames*, *omniumque dignitatum incapaces*, *et si Clerici fuerint*, *de proprio gradu decidere debent*, ut statuit Tridentinum [2].

Sed ad incurrendum impedimentum raptus ejusque pœnas, tria desiderantur, nempe : 1° ut rapta educatur de domo in domum, vel de loco in locum, etiam sub eodem tecto, dummodo per illam translationem subducatur potestate paterna, et veniat in potestatem raptoris.

2° Ut abducatur causa Matrimonii ineundi, non vero alia de causa, etiam libidinis explendæ gratia, ut verior et communior docet sententia. Ita Sanch., Concin., Salm., S. Ligorius [3] et alii. Illa enim sola causa nocet Matrimonii libertati de qua tantum agit Tridentinum.

3° Ut adsit violentia, id est *ipsa muliere repugnante* Unde

Quæres 3. *Utrum raptus seductionis non minus dirimat Matrimonium quam raptus violentiæ ?*

Prima sententia *negat*, nisi sint tales preces importunæ, ut violentiæ æquiparentur. Nam 1° preces, blanditiæ et seductio non sunt vere raptus; qui enim ultro currit, quacumque de causa currat, raptus dici non valet, eo magis quia in odiosis ultra litteram excurrere non licet.

2° Quia Concilium non intendit inducere impedimentum raptus distinctum ab eo quod dicitur violentia, sed tantum favere libertati mulierum, ne *coacte* nubant.

At contrarium est omnino tenendum ex variis decisionibus S. Cong. Conc. Trid. interpretis.

[1] Sess. 24, cap. 6.—[2] Ibid.—[3] Lib. VI, num. 1107.

Nam 1° die 24 januarii 1608, S. Cong. censuit *Concilium*[1] *procedere etiam in muliere volente, dum tamen sit raptus juxta terminos juris civilis.*

2° Felix de Gagliarda . . . Orsettam filiam Clementis Thealdini, in domo Angeli Massini et sub ejus tutela degentem, ad hoc tamen ea consentiente, eduxit, et matrimonium cum ea contraxit... Quæritur an, stante ipsius Orsettæ consensu, dictum matrimonium subsistat?—S. Cong. censuit *hujusmodi raptorem, secundum ea quæ proponuntur, comprehendi tam quoad pœnas, quam matrimonii prohibitionem, decreto dicti* cap. 6, sess. 24 *de Reform. matrim.*[2].

3° In pari causa, S. Cong. die 18 junii 1859 ad dubium: *an constet de matrimonii nullitate in casu,* respondit *affirmative, firmis manentibus juribus filiorum, prout et quatenus de jure.*

4° Aliud est consensus ad raptum, aliud consensus ad matrimonium, nec ab uno ad alium concludere licet. Seductio quippe præsumitur auferre plenum rationis et libertatis usum; nam teneræ puellæ per blanditias ac voluptatis illecebras illuditur, vix ipsi permittitur ut serio attendat ad gravitatem contractus quo se obstringit. Et hæc est ratio fundamentalis cur Trid. voluit raptum *seductionis* esse impedimentum dirimens non minus ac impedimentum *violentiæ*. In hoc confirmavit jus antiquum in quo legitur : *Placuit ut hi qui rapiunt feminas, vel furantur, vel seducunt, eas nullatenus habeant uxores;* cum hac tamen notabili differentia quod in jure novo mulier rapta possit haberi in uxorem, modo in tuto reponatur loco, et consentiat matrimonio.

QUÆRES 4. *An ad hoc impedimentum contrahendum sufficiat raptus viri a femina?*

RESP. *negative.* Quia Concilium Tridentinum loquitur de solo raptore, cujus dispositio, utpote juris communis res-

[1] Sess. 24, cap. 6 *de Reform. matrim.*—[2] Lib. 75 *Memoralium*, pag. 781.

trictio, non est amplianda. Præterea, *leges pœnales non comprehendunt ea quæ rarissime fiunt, nisi clare exprimant,* ait Justinianus [1].

Quæres 5. *An sicut Matrimonium, ita per raptum fiant nulla sponsalia?*

Resp. *negative*, contra Sanchez, Salm. et alios, quia sponsalia, ait S. Alphonsus, minorem exigunt libertatem, cum sint semper rescindibilia; sed cum non eadem militat ratio, lex extendi non potest: ergo, etc.

ARTICULUS III.

DE DISPENSATIONE AB IMPEDIMENTIS MATRIMONII.

Quæres 1. *Quis possit dispensare ab impedimentis Matrimonii?*

Resp. 1. Ex consuetudine, Episcopus potest dispensare ab impedimentis impedientibus tantum.

Excipe 1° sponsalia, quia obligant jure naturali.

Excipe 2° votum castitatis perpetuæ, et ingrediendi Religionem, utpote Papæ reservatum. Si tamen jam contractum sit Matrimonium, in illis etiam potest Episcopus dispensare.

Imo, censent communiter Doctores, omnes Episcopos posse dispensare cum his qui, post initum Matrimonium, cum conjuge affinitatem, aut etiam cognationem spiritualem contraxerunt, in ordine ad petendum debitum, sive facilis sit ad Papam recursus, sive non.

Resp. 2. Ne Papa quidem dispensare potest in impedimentis jure naturali et divino dirimentibus (qualia sunt *error, consanguinitas in quocumque gradu lineæ rectæ, ligamen, amentia* et *impotentia*); nam Deus talem non concessit Ecclesiæ potestatem.

Potest tamen Papa, propter causas urgentissimas, de-

[1] Lib. v, ff. *de Legibus.*

clarare, in casu particulari, validum esse Matrimonium, non obstante impedimento naturali seu divino, prout de facto declaravit Clemens XI et Urbanus VII. Porro, cum Papa in hujusmodi declarat non obstare impedimentum, errare non potest, quia pronuntiat ut Doctor universalis Ecclesiæ : hinc, *postquam dispensavit, dubitare instar sacrilegii* est, ait Benedictus XIV [1].

Resp. 3. In impedimentis solo jure ecclesiastico dirimentibus, solus Papa, ex communi Ecclesiarum usu, habet jus dispensandi, saltem ordinarie loquendo; *in quarto gradu consanguinitatis, affinitatis, necnon cognationis spiritualis prohibitis gradibus, Episcopis dispensare non licere declaramus*, ait Concilium Turonens. [2].

Dixi *saltem ordinarie loquendo;* nam ultro conceditur Episcopum posse, saltem per tacitam delegationem, dispensare in impedimentis occultis post Matrimonium contractum (si ista occurrant) :

1° Si præmissæ sint denuntiationes.

2° Si fuit ignoratum impedimentum, saltem ab una parte.

3° Si Matrimonium sit consummatum.

4° Si facilis non sit ad Papam vel Legatum recursus.

5° Si instet periculum incontinentiæ aut infamiæ.

Ratio est, consuetudo ob bonum animarum et Ecclesiæ inducta, Papa, saltem tacite, consentiente. Et ob eamdem rationem, censent communiter Doctores posse Episcopos dispensare ab impedimento quod detegitur eo ipso die quo celebrandum est Matrimonium, si non possit ejus celebratio differri absque perturbatione et gravi incom-

[1] *De Synod.*

Nota. Duplex est jus divinum naturale, alterum quod ab humana voluntate ortum habet, et ex ejus suppositione obligat, ut votum, juramentum, Matrimonium ratum, etc.; alterum vero est absolutum et ex divino arbitrio derivatum. Quo posito, certum est apud omnes habere Papam facultatem dispensandi in his quæ ortum habent a voluntate humana. Licet enim non auferat jus divinum, quod semper integrum manet, tollit tamen obligationis fundamentum, quam homo actu humano sibi imposuit; quo sublato, evanescit juris divini circa illud obligatio.

[2] Anno 1583.

modo. Imo plures, quos approbat S. Alphonsus [1], docent quod si aliquando nec etiam ad Episcopum aditus pateret, et alio modo vitari non posset gravissimum incommodum infamiæ aut scandali, etc., posset Parochus vel Confessarius declarare legem impedimenti non obligare, cum potius esset tunc nociva quam utilis. Matrimonio tamen sic contracto, bonum erit ad cautelam, et ob reverentiam in legem, ad S. Pœnitentiariam recurrere. Sed

QUÆRES 2. *An, hac seposita circumstantia, Episcopi dispensare valeant in Matrimonio contrahendo?*

RESP. Negativam declaraverunt Patres Turonenses, ut supra dictum est; et, teste Bened. XIV, SS. Urbis Congregg., Concilii, videlicet, ac Supremæ Inquisitionis, non semel proscripserunt tanquam falsam et temerariam propositionem asserentem Episcopo jus dispensandi super impedimento dirimente publico. Nec unquam talis facultas extitit ex consuetudine; nam *imprimis prudenter dubitari potest*, inquit Benedictus XIV [2], *an hujusmodi consuetudo... ullo unquam tempore viguerit;* idque probat ex regestis S. C. Prop. Fidei et S. Officii, in quibus frequenter annotatæ reperiuntur hujusmodi dispensationes Episcopis Gallicanis personaliter, non vero eorum episcopali sedi concessas fuisse. Hinc Natalis Alexander ait [3]: *Si merito dubitare debet Episcopus an dispensationes a suis decessoribus concessæ sint ex privilegio reali et perpetuo, an ex privilegio personali, dispensare non potest.... In re enim sacramenta spectante, non licet minus probabilem nec minus tutam opinionem sequi, relicta probabiliore atque tutiore.* Idem docet Cabassutius [4].

QUÆRES 3. *Quid requiratur ad valorem dispensationis?*

RESP. Requiritur 1° ut causa finalis dispensationis sit vera.

Causa autem finalis est illa propter quam conceditur

[1] Lib. VI, num. 614. — [2] *De Synod.*, lib. IX, cap. 2, num. 4. — [3] *Theol. dogm. et moral.* t. 2, regula 12. — [4] Lib. III, cap. 17, num. 6.

dispensatio; aliæ dicuntur impulsivæ, quia propter eas facilius dispensatur.

2° Ut subsistat dum conceditur dispensatio.

3° Ut existat tempore executionis. De qua veritate indaganda, conscientia executoris oneratur. Hinc, si causa finalis intra tempus concessionis et executionis seu *fulminationis* cessaverit, dispensatio fulminari non debet.

Quod si causa cesset post executionem, sed ante Matrimonii celebrationem, valet dispensatio, ut probabilius docent Suarez, S. Ligor. et alii, contra Sanchez.

4° Ut in petitione nihil omittatur eorum quæ jus et stylus curiæ exigunt, nihilque reticeatur veri, ratione cujus dispensatio, aut nullo modo daretur, aut nonnisi cum certa conditione vel limitatione [1]. Alioquin dispensatio esset *obreptitia*, vel *subreptitia;* ideoque nulla ob defectum consensus in dispensante. Vide quæ diximus *de Legibus.*

Quæres 4. *Quid præscribat Concilium Tridentinum circa dispensationem in consanguinitate?*

Resp. Præscribit 1° ut qui Matrimonium contraxit et consummavit cum aliquo impedimento, cujus sibi conscius erat, ille separetur sine spe dispensationis obtinendæ; hæc ergo circumstantia exponenda est.

2° Ut qui contraxit cum impedimento quod revera ignorabat, iisdem pœnis subjiciatur, si neglexit observare solemnitates requisitas.

3° Ut facilius cum eo dispensetur, qui contraxit cum impedimento quod ignorabat, et qui observavit aliunde solemnitates in Ecclesia præscriptas.

Quæres 5. *Quæ sint causæ, propter quas solent Summi Pontifices dispensare ab impedimento consanguinitatis vel affinitatis?*

Resp. Sequentes vulgo assignari.

Prima, propter angustiam loci, ubi mulier vix potest alios, quam sibi consanguineos, invenire.

[1] Cap. *Super, de Rescript.*

Secunda, propter dotem minus competentem.

Tertia, propter conservationem divitiarum in eadem consanguinitate amplissimarum, ne causa dotis detrahantur ad aliam familiam.

Quarta, propter conservationem illustris familiæ in eodem sanguine.

Quinta, propter excellentiam meritorum.

Sexta, propter prolem ex consanguinea, bona fide susceptam.

Septima, propter lites super successione magni momenti, ne mulier, defectu viri, liti succumbat.

Octava, propter graves inimicitias inter consanguineos vel affines componendas.

Nona, propter pacem confirmandam.

Decima, propter oratricem filiis gravatam.

Undecima, propter oratricem excedentem vigesimum quartum annum, quæ hactenus viros paris conditionis, quibus nubere posset, non invenit.

Duodecima, propter infamiam vel scandalum sine copula.

Tertia decima, propter copulam scienter vesana libidine, non vero ut facilius obtineatur dispensatio, admissam.

Decima quarta, periculum hæresis vel infidelitatis in locis hæreticorum vel infidelium; potius enim est dispensare ab impedimentis affinitatis vel consanguinitatis, quam disparitatis cultus.

Decima quinta, subministratio majoris pecuniæ quæ in urgentes necessitates Ecclesiæ expendentur, ex præcepto Innocentii X, v. gr. ad pauperes sublevandos, ad puellas indigentes dotandas, ad Religionis christianæ præcones apud exteras gentes mittendos et sustentandos, etc.: *Non officit ut mussitent hæretici; nam patenter injuste mussitant*, ait S. Alphonsus post Concinam.

Nota 1° Sæpe plures causas aggregatas sufficere, quarum singulæ non sufficerent;

Nota. 2° Dispensationem non solere concedi in *forma pauperum*, nisi propter causas infamantes.

Quæres 6. *Quid, si dubitetur an causa allegata fuerit finalis, an impulsiva tantum, vel an causa fuerit vera, an falsa?*

Resp. In omnibus his casibus et similibus, censenda est valida dispensatio, quia in dubiis standum est pro valore actus.

Quæres 7. *Utrum sufficiat exponere gradum remotiorem consanguinitatis vel affinitatis, reticendo propinquiorem?*

Resp. *affirmat.* Modo gradus propinquior non sit primus vel secundus; sed ad licitatem Matrimonii, opus erit obtinere litteras declaratorias super propinquiori. Ita communiter, ex motu proprio S. Pii V, *Sanctissimus.*

Adverte quod in primo gradu mixto, exprimendus sit sexus qui est in primo gradu quia difficilius conceditur ut nepos ducat amitam, quam patruus neptem.

Quæres 8. *An si plura sint impedimenta ejusdem gradus affinitatis, v. gr. si cognoverit duas sorores, debeat in supplici libello utramque exprimere?*

Resp. *affirmat.* Ut declaravit Benedictus XIV [1]. Ratio, quia in simplici non continetur mixtus.

Quæres 9. *An si concurrant plura impedimenta, debeant omnia simul exponi in supplici libello?*

Resp. *cum distinctione.* Vel illa impedimenta disparate se habent, et unum non augetur ex altero, v. gr. votum et consanguinitas; vel ea sunt ut afferant simul conjuncta majorem repugnantiam ad Matrimonium, v. gr. consanguinitas et affinitas ex copula illicita. Si *prius*, non opus est simul exponere, quia non reddunt difficiliorem dispensationem. Si *posterius*, debent omnia simul exponi, quia tunc difficilius dispensatur. Ita probabilius S. Ligor. et alii contra plures. Sed

[1] In Brev. *Etsi matrimonialis.*

Nota. Si unum est publicum et aliud occultum, prius solum est exponendum Datariæ, sed utrumque ad S. Pœnitentiariam aperiri debet, declarando dispensationem a Dataria pro impedimento publico fuisse petitam.

QUÆRES 10. *An si quis post obtentam dispensationem super impedimentum occultum affinitatis, in eumdem incestum relabatur ante Matrimonium, nova indigeat dispensatione?*

RESP. *negative.* Sive ante, sive post fulminationem illum incestum commiserit. Ratio *primi*, quia numerus incestuum non computatur. Ratio *secundi*, quia, sublata per dispensationem affinitate quoad hunc effectum, incestus jam non parit impedimentum [1].

Excipe, si dispensatio fuerit obtenta a Dataria *in forma pauperum.* Tunc enim necessaria esset nova dispensatio, quæ vocatur *perinde valere.*

QUÆRES 11. *Quid si post obtentam dispensationem super gradu prohibito, interveniat incestus inter sponsos ante fulminationem dispensationis?*

RESP. Nova requiritur dispensatio juxta praxim Curiæ Romanæ, quia dispensatio gradus prohibiti conceditur cum clausula: *Modo culpa non interfuerit;* quod verum esse debet cum dispensatio executioni mandatur [2].

QUÆRES 12. *Quæ sint clausulæ quæ solent apponi a S. Pœnitentiaria?*

RESP. Sunt sex: 1° *si ita sit,* id est, si expositio causarum concordet cum veritate.

2° *Audita prius sacramentali confessione,* in qua dispensatio exequenda est.

3° *Sublata occasione peccandi,* de facto et realiter, si sit voluntaria; de proxima autem facta remota, si sit necessaria.

4° *Dummodo impedimentum sit occultum,* alias ad Datariam esset recurrendum.

[1] Ex Decreto S. Pœnit., 21 sept. 1752.—[2] Ex Declarat. S. C., mense maii 16°7.

5° *Injuncta ei gravi pœnitentia,* juxta vires et conditionem pœnitentis.

6° *Præsentibus laceratis, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ,* id est statim, moraliter loquendo, nempe infra triduum post factam dispensationem.

Sed hæc ultima clausula non solet apponi pro Matrimoniis contrahendis. Unde cautissime servari debet a Parocho, ut, si opus erit, fidem facere possit de dispensatione impetrata, ait S. Ligorius.

QUÆRES 13. *In quibus impedimentis dispensat S. Pœnitentiaria in foro interiori?*

RESP. Ex Benedicto XIV [1], *in matrimoniis nondum contractis* dispensat :

1° In impedimentis prohibentibus occultis.

2° In impedimentis occultis consanguinitatis et affinitatis ex copula illicita, non in aliis.

In Matrimoniis jam contractis dispensat :

1° Super impedimento occulto affinitatis ex copula illicita.

2° Super occulto impedimento criminis adulterii, si fuerit cum fide data, neutro machinante commissum.

3° In secundo gradu consanguinitatis, vel affinitatis ex copula licita, si oratores publice contraxerint, et per decennium maritaliter vivere legitime reputentur.

4° In tertio et quarto gradibus occultis, imo et publicis, si Matrimonium sit nullum ex causa subreptionis vel obreptionis, modo falsitas non consistat in narratione præcedentis copulæ, quæ revera non intercesserat.

Nota 1. Solet S. Pœnitentiaria facultates ampliores a Pontifice postulare, si opus sit.

Nota 2. In supplici libello tacentur vera nomina oratorum, et quidquid illos manifestare posset ; sed clare indicari debet ad quem dirigenda est dispensatio. At pro Dataria dantur vera nomina.

[1] In Bulla *Pastor bonus.*

Nota 3. Quandoque dispensatio petitur Datariæ *in forma pauperum*. Circa quod observa validam esse dispensationem, licet obtineatur sub falso titulo paupertatis, quia paupertas non est causa finalis, sed impulsiva.

Porro dicuntur pauperes: 1° qui manu et arte victum quæritant; 2° qui manu et arte simul cum aliquo redditu se sustentant; 3° *nobiles* ex suis redditibus habentes unde vix honeste vivant.

Subjicitur hic formula supplicationis utriusque libelli supplicis, quacum. mutatis mutandis, aliis confici poterunt.

FORMULÆ PRO DIVERSIS DISPENSATIONIBUS OBTINENDIS.

Pro Matrimonio contrahendo, en formula verborum adhibita ad obtinendam dispensationem a S. Pœnitentiaria:

Eminentissime ac Reverendissime Domine,

Titius cognovit Bertam; postea gnarus (vel ignarus) impedimenti, tractatum habuit de Matrimonio contrahendo cum sorore ejusdem. Cum autem dictum impedimentum sit occultum, tractatus vero sit publicus, et nisi Matrimonium contrahatur, scandala timeantur, de præmissis, de quibus maxime dolet, cupit absolvi et secum dispensari.

Dignetur Eminentia Vestra responsum dirigere ad me

Humillimum servum,

N. N.

Pro Matrimonio vero jam contracto erit formula:

Eminentissime ac Reverendissime Domine,

Titius, conscius (vel ignarus) impedimenti, contraxit in faciem Ecclesiæ Matrimonium cum muliere cujus sororem carnaliter cognoverat. Quare, cum absque scandalo sepa-

rari non possint, et impedimentum sit occultum, humillime supplicat pro absolutionis et dispensationis remedio.

Dignetur, etc.... ut supra.

Si vero agatur de voto castitatis, sic ejus relaxatio petitur (ubi notamus cum Pontas et continuatore Tournely, sufficere pro legitima causa, si quis propter gravem tentationem, sit in probabili periculo unius lapsus, quia vel per unum lapsum castitas amittitur):

Eminentissime ac Reverendissime Domine,

Titius, annos viginti natus, vovit castitatem perpetuam; cum autem in gravi incontinentiæ periculo versetur, supplicat pro commutatione aut dispensatione voti, ut inde valeat Matrimonium inire.

Dignetur, etc.... ut supra.

(*Foris*) Eminentissimo et Reverendissimo D. D. D. Cardinali, Majori Pœnitentiario.

Romam.

Exemplum ponimus cum Alasia *pro impetranda dispensatione a Dataria.*

Beatissime Pater,

Exponitur humiliter Sanctitati Vestræ, pro parte devotorum oratorum Petri Boschis, Diœcesis Astensis, et Catharinæ Rhodes, Diœcesis Taurinensis, ex oppido Avilianæ, quod cum dicta oratrix dotem habeat minus competentem juxta status sui conditionem, cum qua virum sibi non consanguineum paris conditionis cui nubere possit invenire nequeat, dictus orator, cum dicta dote minus competente, oratricem in uxorem ducere intendit: sed quia tertio gradu æquali a communi stipite proveniente conjuncti sunt, desiderium suum hac in parte adimplere non pos

sunt. Ideo supplicant, quatenus dignetur cum ipsis, ut, impedimento hoc non obstante, Matrimonium inter se publice, servata forma Concilii Tridentini, contrahere, ac in eo postmodum remanere libere ac licite valeant, dispensare.

Datum N., die N., mensis N., anno N.

En *exemplum dispensationis obtinendæ in forma pauperum* cum Alasia :

Beatissime Pater,

Exponitur Sanctitati Vestræ humiliter pro parte devotorum oratorum (ponitur eorum nomina, diœcesis, civitas et parochia, ut supra), quod dicti oratores orthodoxæ fidei cultores, vere pauperes ac miserabiles, et labore suo et industria tantum viventes, conscii se in tertio consanguinitatis gradu a communi stipite proveniente conjunctos esse, se invicem, non quidem data opera ut, crimine admisso, Sedem Apostolicam ad misericordiam et gratiam erga ipsos faciliorem redderent; sed solum vesana libidine victi, carnaliter cognoverint, prolemque susciperint.

Cum autem, Sanctissime Pater, nisi Matrimonium inter dictos oratores contrahatur, dicta mulier diffamata innuptaque, et proles illegitima remaneret, graviaque inde scandala orirentur, cupiunt supradicti oratores matrimonialiter copulari; sed quia, obstante impedimento ejusmodi, desiderium suum hac in parte adimplere non possunt absque Sedis Apostolicæ dispensatione, ideo supplicant, etc.... ut supra.

(*Foris*) Ad Summum Pontificem.

Romam.

ARTICULUS IV.

DE MODO CONVALIDANDI MATRIMONII INVALIDE CONTRACTI.

Quæres 1. *Quomodo Matrimonium invalidum revalidari debeat?*

Resp. 1. Si Matrimonium sit nullum defectu præsentiæ Parochi et testium, necessario debet coram ipsis renovari, quia hæc conditio semper est ad validitatem Matrimonii necessario requisita.

Resp. 2. Si Matrimonium sit nullum defectu consensus veri in utroque, debet uterque consensum novum elicere, quia consensus utriusque est necessarius et essentialis contractui matrimoniali, debetque mutuus ille consensus exterius exprimi, quia signum prioris consensus non sufficit, cum sit tantum signum ficti consensus.

Resp. 3. Si nullum fuerit defectu consensus unius tantum partis, quæ ficte, vel ex gravi metu injuste incusso, consensit, docent communiter Doctores sufficere ut qui non consensit, postea vere consentiat, modo alter consensum solemniter præstitum non retractaverit. Hæc resolutio fundatur in duabus decretalibus: *prima* est Clementis III [1], definientis Matrimonium, quod mulier invita et renitens contraxit, convaluisse per subsequentem cohabitationem spontaneam per annum et dimidium habitam; quia, inquit can.on, *per annum et dimidium sibi cohabitans consensisse videtur... Secunda* est Alexandri III [2], declarantis hominem, qui post primum Matrimonium gravi metu initum, ecundum libere inivit, teneri ad priorem conjugem reerti, *si ipsam carnaliter cognoverit;* quia hæc copula, li ere habita, consensui expresso æquivalet.

In praxi tamen tutius est quod uterque consensum renovet, si non timeatur scandalum vel grave incommodum.

[1] Cap. *Ad id, de Sponsal.* — [2] Cap. *Significavit, de Eo qui duxit*, etc.

Resp. 4. Si nullum fuit propter quodvis aliud impedimentum dirimens, non potest convalescere nisi per dispensationem legitimam. Sed

Quæres 2. *Quomodo Matrimonium, prius irritum ex impedimento dirimente, convalescat dispensatione impetrata?*

Resp. *cum dist.* Vel impedimentum est publicum, vel est occultum.

Si est publicum et notorium, novus præbendus est consensus coram Parocho et testibus, quia tunc urget ratio Tridentini; nam alias non posset constare nec probari validitas Matrimonii, unde contrahentes haberentur ut concubinarii, et filii eorum ut illegitimi.

Si impedimentum est occultum, de quo non sit periculum, ut aliquando innotescat, necesse non est ut contrahentes iterum coram Parocho se sistant, sed satis erit si secrete mutuo consentiant; potest enim tunc publice probari validitas Matrimonii, et sic impediri Matrimonium cum alia persona, quæ est ratio finalis decreti Tridentini. Ita declaravit Pius V motu proprio, apud Navarrum.

Quæres 3. *Ut revalidetur Matrimonium, an necesse sit ut pars conscia criminis occulti irritantis, invaliditatem Matrimonii alteri parti aperiat?*

Resp. Hic tam variæ sunt Doctorum opiniones, ut nihil in materia tam lubrica possim definire. Dicam tamen mihi plurimum arridere sententiam eorum qui docent necesse non esse, ut pars nullitatis conscia eam, etiam confuse, detegat, cum hæc via semper importet gravissimas suspiciones, rixas et alia incommoda; sed sufficere ut compartem blanditiis deliniat, et bene dispositam sic alloquatur: *Ita te amo, ut si non esset inter nos Matrimonium, te in conjugem acciperem, et nunc ita te accipio: tu ne idem ex tua parte facis?* Si respondeat, *facio*, aut simili verbo consensum novum declaret, tunc valebit Matrimonium, quia tunc pars impedimenti ignara, novum Matrimonium vult nire, si prius non fuit validum. Non sufficit autem si di-

cat: *Vellem, facerem,* quia tunc consensus non esset de præsenti absolutus, sed tantum simplex approbatio prioris consensus invalidi. Sed tutius est his in extremis petere dispensationem *in radice.* Unde

Quæres 4. *Quid sit dispensatio* in radice ?

Resp. Est actus quo Pontifex, ex suprema sua potestate, de medio tollens impedimentum, si sit dispensabile, sanat Matrimonium in radice sua, non quidem efficiendo ut Matrimonium, quod ab initio fuit nullum, validum fuerit, sed ut, impedimento ecclesiastico ablato, priores consensus de jure naturali validi, virtualiter existentes una simul uniantur, et Matrimonium validum efficiatur, quin necesse sit conjuges de novo præstare consensum.

Porro duplicem parit effectum sanatio in radice; unum scilicet spiritualem, nempe susceptæ prolis legitimationem coram Deo et Ecclesia, ita ut habeantur legitima, perinde ac si Matrimonium ab initio fuisset validum; alterum civilem, pro effectibus civilibus, in locis scilicet quæ legibus Ecclesiæ circa temporalia reguntur.

CAPUT V.

DE CONNUBIIS MIXTIS.

Quæres 1. *Quid sentiendum de Matrimoniis mixtis?*

Nota. Matrimonia *mixta* dicuntur quando contrahuntur a parte catholica cum parte acatholica seu hæretica, vel schismatica.

Resp. 1. Certum est illa Matrimonia, sicut Matrimonia hæreticorum vel schismaticorum inter se, valida esse, et rationem habere Sacramenti, si alias serventur servanda. Etenim cum Christus elevaverit Matrimonium fidelium, nempe baptizatorum, ad dignitatem Sacramenti, sequitur illa Matrimonia rationem assequi Sacramenti.

Resp. 2. Imprimis sciendum est Romanos Pontifices [1], post antiquos canones explicare catholicarum cum acatholicis nuptias, tum ob flagitiosam communionem in rebus sacris, tum ob periculum subversionis catholici conjugis, pravamque nascituræ sobolis institutionem, illicitas prorsus ac vetitas esse.

Igitur summo jugiter studio advigilavit Apostolica Sedes ut Ecclesiæ canones, qui talia connubia severe prohibent, religiose custodirentur. Et, quamvis ad graviora evitanda scandala, interdum Romani ipsi Pontifices illicita hujusmodi Matrimonia toleraverint, idemque sanctissimum canonicum interdictum relaxarint in peculiaribus casibus, id sane graves ob causas et ægre admodum fecerunt, suisque dispensationibus consueverunt adjicere conditionem expressam de præmittendis Matrimonio debitis cautionibus.

Ubi enim mixta hæc connubia sine illis conditionibus celebrantur, extremam afferunt perniciem catholicæ religionis, ut experientia demonstrat in illis regionibus, inquit P. Perrone, penes quas sive ex Episcoporum negligentia, sive ex illata vi illæ servatæ non sunt. Unde tenendum est:

1° Hæc connubia regulariter illicita esse, utpote graviter improbata jure naturali et divino, atque jure ecclesiastico penitus interdicta.

2° Romanum Pontificem solum potestatem habere dispensandi cum parte catholica, ut Matrimonium ineat cum acatholica parte, ac proinde graviter peccare sacerdotem, si absque pontificia dispensatione, nec servatis conditionibus ab eo præscriptis, sua præsentia, benedictione, aliove ritu sacro cohonestat.

Quæres 2. *Quænam conditiones requiruntur ut licite contrahantur Matrimonia mixta?*

[1] Ut fertur in Brev. Gregor. XVI ad Episcopos Bavariæ, 27 maii 1832, et 26 septemb. 1835.

Hæ sequentes conditiones requiruntur a Summo Pontifice Papa Pio VI, in rescripto ad Archiep. Mechlinensem, ut licite ineantur hujusmodi connubia, nempe 1° ut, prædicta pontificia obtenta dispensatione, sacerdos tali Matrimonio non assistat in loco sacro, nec aliqua sacra veste indutus, neque quascumque Ecclesiæ preces recitet, neque ullo modo conjugibus benedicat, sed ut testem a Concilio Tridentino requisitum mere se habeat; 2° ut pars hæretica scripto ac juramento coram testibus præstito promittat se permissurum ut pars catholica suam religionem libere sequi valeat, omnemque prolem in ea instituat; 3° ut pariter pars catholica eodem modo promittat se hoc præstituram, ut compartis conversionem procuret. Ita etiam decernit S. Cong. Concil. Trident., die 15 jun., anno 1793. Vid. Benedict. XIV, *de Synod.*, lib. VI, cap. 5, num. 5.

Nota. Ex Epist. Gregor. XVI, 3 april. 1841, ad Primatem et Episcopos Hungariæ, et instructione ad eosdem, ejusdem diei, mixta Matrimonia in Hungaria et Transylvania coram ministello hæretico contracta, quamvis illicita, tamen in illis partibus, inspectis peculiaribus circumstantiis, pro validis habenda sunt, nisi tamen canonicum officiat dirimens impedimentum, seu in nuptiarum celebratione appositæ fuerint conditiones substantiæ Matrimonii ex catholica doctrina repugnantes, qualis est ista, apud Calvinistas in Transylvania consueta : *Quandiu permanseris in honestate conjugali, vel si fidem tori servaveris.*

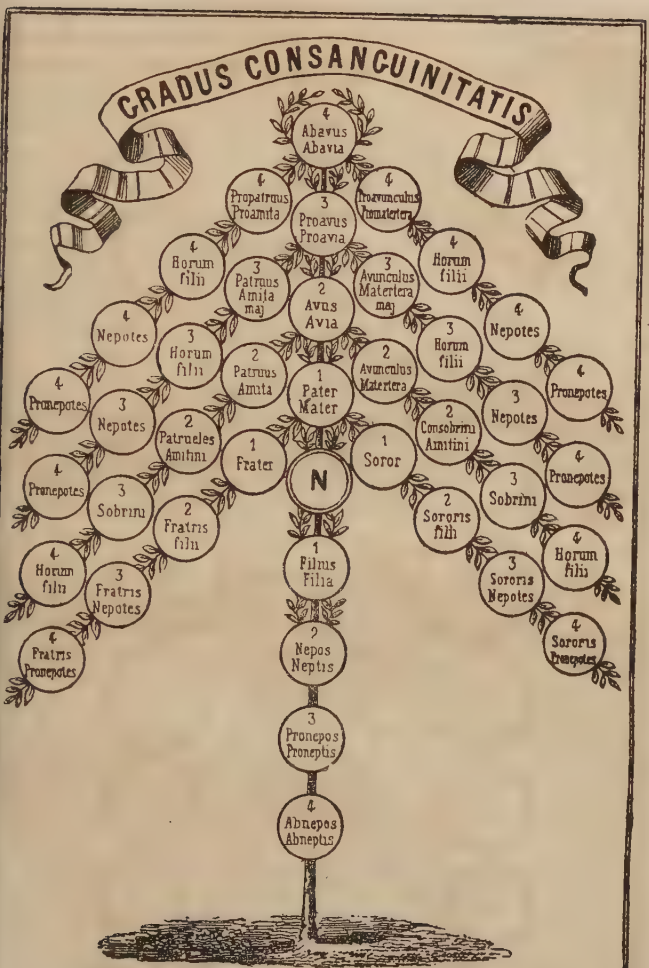

Nota: 1° Personæ quæ tractu conjunguntur, sunt inter se in linea recta, cum cæteris in linea collaterali. 2° Ubi linea conjunguntur, ibi stipes habetur.

SCHEMA AFFINITATIS

SCHEMA COGNATIONIS SPIRITUALIS

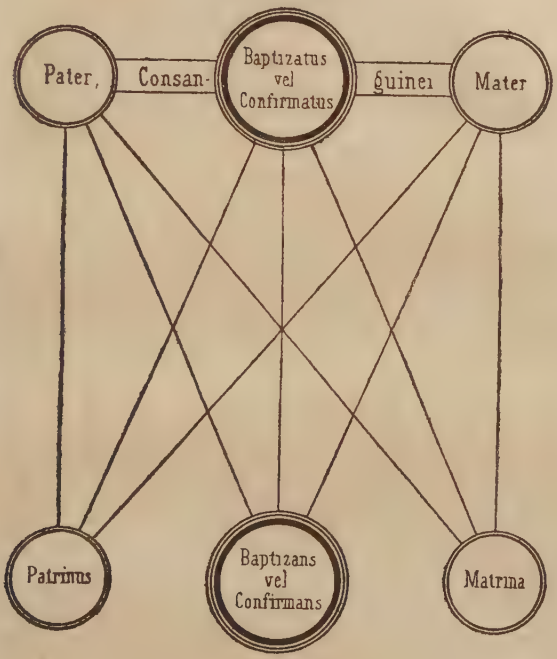

Nota: Contrahentes cognationem spiritualem hisce versiculis exprimi solent.

Baptizans, Baptizatus, Baptizatique parentes.

Levans, levatus, levatique parentes.

TRACTATUS

DE CENSURIS.

In hoc tractatu agemus: 1° de Censuris in communi; 2° de Excommunicatione; 3° de Suspensione; 4° de Interdicto; 5° de Degradatione, Depositione et Cessatione a divinis; quæ licet Censuræ proprie dictæ non sint, hic tamen apposite jacere solent.

CAPUT I.

DE CENSURIS IN COMMUNI.

Hic agendum venit: 1° de natura et divisione Censuræ; 2° de iis qui possunt ferre Censuras; 3° de iis in quos ferri possunt; 4° de causa ob quam Censuræ ferri possunt; 5° de conditionibus et solemnitatibus in Censuris ferendis servandis; 6° de causis excusantibus a Censuris; 7° de his a quibus tolli possunt Censuræ: totidem articulis.

ARTICULUS I.

DE NATURA ET DIVISIONE CENSURÆ.

Quæres 1. *Quid sit Censura?*

Resp. 1. Secundum vim nominis, *Censuræ* nomen a Latinis repetendum est. Olim enim apud illos vigebat *Censoris* officium, cujus pars præcipua erat delinquentium

mores et facta corrigere atque notare. Nota autem ista *Censura* vocabatur, quo vocabulo scriptores ecclesiastici multis ab hinc sæculis usi sunt, ad significandam pœnam quam Ecclesia delinquentibus infligebat. Unde

Resp. 2. Est *pœna medicinalis et spiritualis ab ecclesiastica potestate inflicta; hominem viatorem, baptizatum, adultum, delinquentem, privans usu bonorum Ecclesiæ spiritualium et communione, donec a contumacia resipiscat.*

Dicitur 1° *pœna,* per quod convenit cum depositione, degradatione, etc.

Dicitur 2° *medicinalis,* per quod distinguitur a depositione, etc., quæ non sunt Censuræ, ut dicetur infra.

Dicitur 3° *spiritualis, ab ecclesiastica potestate inflicta,* ut probabitur infra contra detrectantes.

Dicitur 4° *hominem viatorem;* quia solus homo viator jurisdictioni Ecclesiæ subest. Hinc

Quando in jure canonico legimus aliquos mortuos fuisse excommunicatos, intelligi debet de declaratione excommunicationis, quam ante mortem incurrerant, in qua mortui erant, et a qua indigebant absolvi, non quidem juridice, sed permissive, nimirum permittendo ut eorum corpus ecclesiastica sepultura donetur, et eorum anima publicis Ecclesiæ suffragiis perfruatur.

Dicitur 5° *baptizatum,* quia soli baptizati sunt subditi Ecclesiæ [1].

Dicitur 6° *adultum,* quia infantes, qui non sunt doli capaces, non possunt peccare : ergo nec Censura ligari.

Dicitur 7° *delinquentem,* quia Censura est pœna, pœna autem supponit peccatum.

Dicitur 8° *privans usu,* non autem ipsa potestate, seu facultate, v. gr. titulo Beneficii.

Dicitur 9° *bonorum spiritualium;* non enim privat usu bonorum temporalium, nisi secundario, quatenus, scilicet, bonum temporale refertur ad spirituale, qualis est

[1] Cap. *Gaudemus, de Divortiis.*

v. gr. societas civilis cum fidelibus, qua privatur excommunicatus, tanquam medium ad resipiscendum.

Dicitur 10° *bonorum communione*, v. gr. publicorum Ecclesiæ suffragiorum, sacrificiorum, sacramentorum, et aliorum quæ dispensationi Ecclesiæ sunt commissa.

Dicitur 11° *donec a contumacia resipiscat*, per quod innuitur finis et causa Censuræ, quia Censura est pœna *medicinalis, non mortalis*, inquit Innocentius IV. Hinc 1° si ligatus resipiscat, debet absolvi, et quantumvis resipiscat, ligatus manet donec absolvatur [1]. Hinc 2° non sunt excommunicandi ii de quorum correctione desperatur, nisi fiat ad terrorem aliorum [2].

QUÆRES 2. *Quotoplex sit Censura?*

RESP. 1. *Ratione specierum*, dividitur in *excommunicationem*, *suspensionem* et *interdictum ;* neque enim depositio, degradatio, irregularitas et cessatio a divinis sunt Censuræ; nam sunt perpetuæ ; atqui Censura non est perpetua.— Præterea 1° depositio et degradatio non sunt medicinales, et ob peccatum emendatum possunt infligi; atqui Censura est medicinalis, et ob peccatum emendatum non infligitur. 2° Censura peccatum supponit; sed irregularitas incurritur etiam absque peccato [3]. 3° Cessatio a divinis est ad propulsandam injuriam Ecclesiæ factam ; atqui Censura fertur in solam personam delinquentem : ergo, etc. Id insuper constat ex Innocentio III [4] respondente, quod per Censuram *non solum interdicti, sed suspensionis et excommunicationis sententia valeat intelligi.*

2. *Ratione modi* quo ferri solet, dividitur in eam quæ est *a jure*, et eam quæ est *ab homine.*

Censura *a jure* est *ea quæ per canones, seu statutum perpetuum fertur generaliter in omnes subditos.* Hæc non expirat per mortem legislatoris.

Censura *ab homine* est *ea quæ per sententiam judicis,*

[1] Cap. *Sacris, de Sent. excommunic.*, in 6. — [2] Suarez, S. Thom., S. Alph. — [3] Vid. *de Irreg.*, tract. *de Ordine.* — [4] Cap. *Quærenti, de Verborum signif.*

aut præceptum transitorium fertur propter factum particulare, vel in personas particulares. Hæc cessat per mortem, aut amotionem illius qui illam tulit, quoad vim obligandi in posterum: si enim jam esset contracta, manet post ejus mortem, donec tollatur per absolutionem [1]. Utraque autem

3. *Ratione effectus*, dividitur in eam quæ dicitur *latæ sententiæ*, et eam quæ *ferendæ sententiæ* appellatur.

Censura *latæ sententiæ* est *ea quæ incurritur* ipso facto, *seu ipsa criminis admissione, absque ulla ulterioris judicis sententia ;* talis est 1° si legislator utatur his verbis : *ipso facto, ipso jure , ex tunc, mox, illic ;* 2° si utatur verbis indicativi præsentis, v. gr. *excommunicamus, suspenduntur*, etc., vel verbis præteriti temporis, v. gr. *excommunicatus est ; noverit se esse suspensum, interdictum,* etc. ; vel verbis imperativi modi, *sit excommunicatus, maneat suspensus,* etc.

Censura *ferendæ sententiæ* est *ea quæ non contrahitur nisi accedente judicis sententia ;* hæc ideo vocatur *comminatoria.* Talis est 1° quæ fertur per verba quæ judicis actionem exigunt, v. gr. *excommunicatur, decernimus excommunicandum ;* 2° quæ fertur per verba futuri temporis sine addito, v. gr. sub pœna *excommunicationis, suspensionis*, etc.

Porro, in dubio utrum Censura sit latæ vel ferendæ sententiæ, censenda est ferendæ, quia in pœnis benignior est interpretatio facienda, ex regula juris [2].

ARTICULUS II.

DE IIS QUI POSSUNT FERRE CENSURAS.

Nota. Duplicis sunt generis detrectantes Censuras : 1° Pseudoreformati, qui contendunt excommunicationes esse tantum pœnas externas, quæ separant quidem a so-

[1] Cap. *Pastoralis, de Offic. ordin.*, in 6. — [2] Reg. 49, in 6.

cietate fidelium externa, sed non privant spritualibus bonis Ecclesiæ communibus. 2° Illi qui potestatem ferendi Censuras simplici populo concedunt, ut vult Richerus, et insinuavit Quesnellus [1]. Contra quos sit

CONCLUSIO.

Ecclesia habet potestatem ferendi Censuras, quæ non tantum externæ, sed et spirituales pœnæ sint. Est de fide, ex Concil. Constant., sess. 8, et ex Bullis Martini V et Leonis X, quoad potestatem Ecclesiæ.

PROB. PRIMA PARS. Illi gaudent potestate ferendi Censuras, quibus Christus hanc potestatem concessit; atqui Christus Ecclesiæ suæ hanc potestatem concessit, dicens Petro : *Tibi dabo claves regni cœlorum : quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in cœlo ;* quibus verbis datur Apostolis et eorum successoribus, omnis potestas necessaria ad rectum regimen Ecclesiæ, ad quod pertinet potestas rebelles coercendi, eosque privandi bonis communibus, juxta illud [2] : *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus,* id est, separetur ut indignus ab ecclesiastica communione ejusque fructu.

Confirmatur 1. Ex constanti praxi Ecclesiæ. Nam 1° ipse Paulus Apostolus [3] incestuosum *Satanæ tradidit*, seu excommunicavit. Idem S. Paulus [4], Hymenæum et Alexandrum pariter excommunicat. Idem patet ex epistola II S. Joannis.

2° Eadem potestate usos esse Apostolorum successores, testantur Tertullianus [5], Chrysostomus [6], S. Augustinus [7]. Idem constat ex innumeris excommunicationibus et suspensionibus quæ contra hæreticos aliosque latæ sunt, tum extra, tum in Conciliis, ab exordio Ecclesiæ.

[1] Propos. 90, damnata a Clemente XI, in constitutione *Unigenitus.* — [2] Matth. XVIII. — [3] 1 Cor. V, 15. — [4] 1 Timoth. I, 20. — [5] Apol., cap. 39. — [6] Hom. 2 *in cap.* 2 *ad Hebr.* — [7] Lib. II *de Retract.*, cap. 17, et lib. *de Correp. et gratia*, cap. 15.

Confirmatur 2. *Ratione.* Nam Respublica bene instituta potestatem habet rebelles subditos coercendi, illos e territorio suo ejiciendi, et privilegiis societati communibus privandi; atqui Ecclesia est Respublica bene ordinata, imo omnium Rerumpublicarum præstantissima, cum Deum habeat auctorem: ergo potestatem habet, etc.

PROB. SECUNDA PARS: Nempe quod *illæ pœnæ sint spirituales.* Nam illæ pœnæ sunt vere spirituales, quæ vim habent ligandi in cœlo quod ligatur super terram; quæ sontem tradunt Satanæ; quæ privant bonis Ecclesiæ communibus, prout sunt orationes, suffragia, sacramenta, etc.; atqui tales sunt Censuræ Ecclesiasticæ: ergo, etc. Hinc Tridentinum hanc potestatem vocat *nervum Ecclesiasticæ disciplinæ ad continendos in officio populos valde salutarem, et spirituale gladium* [1].

Hanc autem potestatem exercent Pastores Ecclesiæ absque consensu totius corporis, ut patet ex damnatione propositionis 90 a Clemente XI, quæ dicebat: *Ecclesia auctoritatem excommunicandi habet, ut eam exerceat per primos Pastores de consensu, saltem præsumpto, totius corporis.*

QUÆRES 1. *Quinam in Ecclesia possint ferre Censuras?*

RESP. Omnis et solus Superior Ecclesiasticus, habens in foro externo seu contentioso jurisdictionem, sive ordinariam, sive delegatam.

Hinc 1° ex jurisdictione ordinaria, quæ est ratione officii, vel alterius juris, potestque delegari, jus habent ferendi Censuras: 1° Papa, respectu totius Ecclesiæ, cujus est pastor et caput.

2° Archiepiscopi in Diœcesibus propriis, non vero in subjectos suffraganeorum, nisi tempore visitationis, et cum causa ad eum per appellationem devenerit; tunc enim de jure ordinario in suffraganeos jurisdictione pollet [2].

3° Episcopi in Diœcesi sua. Porro, sufficit ut Episcopus

[1] Sess. 25, cap. 3 *de Reform.* — [2] Ex cap. *Venerabilibus, de Sent. excomm.*, in 6.

sit electus, confirmatus, possessionemque adeptus sit; tunc enim habet jurisdictionem expeditam. Item Cardinales in Ecclesia proprii tituli. Pariter Legati in territorio suæ Legationis.

4° Episcoporum Vicarii generales; unum enim tribunal cum Episcopo constituunt [1].

5° Generales, Provinciales et Superiores locales Religionum respectu subditorum; item Concilia provincialia Episcoporum; Capitula provincialia et Congregationes quorumdam Religiosorum [2].

6° Vicarii capitulares, sede vacante [3].

7° Omnes qui per communem errorem cum titulo præsumpto tanquam Superiores habentur.

8° Potestas ferendi Censuras acquiri potest etiam: 1° præscriptione quadraginta annorum, si adsit titulus coloratus: sin autem, tempus immemorabile [4]; 2° consuetudine [5]; 3° privilegio [6].

Nota. Prælatorum nomine non intelliguntur Parochi, qui potestate ordinaria Censuras nullatenus ferre possunt, utpote non habentes nisi administrationem ad rectum parochiæ ordinem, absque jurisdictione in foro externo et contentioso.

Hinc 2° ex delegatione ferre possunt Censuras ii quibus potestas committitur ab ordinariam habente, quæ morte concedentis expirat, nec delegari potest, nisi causa a delegato sit jam incœpta, saltem per citationem, aut nisi sit delegatus Papæ, propter privilegium quod hujusmodi delegati habent [7].

QUÆRES 2. *Quid requiritur ut quis ferre possit Censuras?*

RESP. Septem requiruntur.

Requiritur 1° ut sit masculus; 2° baptizatus; 3° prima

[1] Cap. *Romano, de Appellat.*, in 6, et cap. *de Consuetud.*, in 6. — [2] Cap. *Cum in Ecclesiis, de Major. et Obed.* — [3] Cap. *Cum olim, de Major.*, etc. — [4] Ex cap. 1 et 15 *de Præscript.* — [5] Ex cap. 13 *de Offic. jud. ord.* — [6] Ex cap. 25 *de Verb. signific.* — [7] Ex cap. *de Offic. deleg.*

saltem tonsura insignitus. Ratio horum est, quia potestas clavium eis competere non potest, qui in Ecclesia Superiores non sunt. 4° Ut sit compos rationis et libere agat, cum exerceat actum liberum; 5° ut habeat jurisdictionem expeditam, id est, non sit impeditus excommunicatione et suspensione, alioquin frustra ageret, cum in exercitio ligatus sit; 6° ut ferat in subditos, formalitates jure præscriptas et essentiales servando; 7° ut non feratur in propria causa, hoc enim in jure vindicta reputatur [1]. Quod si una ex iis conditionibus deficiat, invalida erit Censura.

Dixi 1° *ut sit masculus;* nam *mulier*, inquit S. Thomas [2], *non potest habere aliquam jurisdictionem, quia non habet neque clavem Ordinis, neque clavem jurisdictionis.* Unde ipse Pontifex *probabilius* cum illis dispensare non potest, cum ex jure divino careant prærequisita capacitate ad jurisdictionem recipiendam.

Dixi 2° *tonsura insignitus,* et hoc de jure positivo ecclesiastico. Communiter igitur docent Theologi [3] posse Pontificem ex plenitudine potestatis suæ laicis hanc potestatem delegare.

ARTICULUS III.

DE IIS IN QUOS FERRI POSSUNT CENSURÆ.

Quæres 1. *In quosnam ferri possint Censuræ?*

Resp. In omnes et solos subditos Superioris censurantis. Ratio, quia subjectio et jurisdictio sunt correlativa.

Hinc 1° non baptizati non incurrunt Censuras.

2° Nec mortui, quia non subsunt jurisdictioni Ecclesiæ.

3° Nec infantes, qui cum non sint doli capaces, non possunt peccare, nec proinde Censura ligari. Quoad impuberes, non possunt equidem ligari per Censuram *ab homine* latam, cum ante pubertatem non censeantur

[1] Causa 23, quæst. 4, cap. 27. — [2] In 4, dist. 18, quæst. 3, art. 3.
[3] Tournely, Croix, Scavini, S. Ligor., Salmant.

sufficientem habere maturitatem ad intelligendum judiciarium ordinem; sed possunt ligari Censura *a jure*, seu per modum præcepti, si sit expressum in lege; et re ipsa, ex Tridentino [1], incurrunt excommunicationem ob ingressum in monasteria Monialium.

4° Nec Summus Pontifex Censura ligari potest: non quidem ab alio, quia Superiorem non habet; nec a se, quia non est sui subditus vi coactiva, sed tantum directiva, propter quod nec Episcopi neque Cardinales ligantur Censuris suis.

5° Episcopi et Cardinales, ex privilegio, non ligantur suspensione et interdicto latis *a jure*, nisi de illis mentio fiat specialis.

6° Reges et Reginæ, jure novo, non possunt ligari Censuris, nisi a Papa [2].

QUÆRES 2. *Utrum Episcopus in sua Diœcesi existens, possit ligare Censuris subditum in aliena existentem, vel non subditos delinquentes in sua Diœcesi?*

RESP. AD PRIMUM *cum distinctione.* Potest, si Censura sit *ab homine*, id est per præceptum particulare, modo fiant monitiones de jure, quia Censura *ab homine* personam afficit ubicumque sit. Ita communiter. Non potest ligare, si Censura sit *a jure*, id est per modum statuti, quod locum afficit, nisi delictum sit commissum in proprio territorio, ut est de Censura lata in non residentes, vel in Clericos non parentes Episcopo præcipienti ut redeant ad suam Ecclesiam. Ratio, quia delictum non residentiæ intra proprium territorium consummatur.

RESP. AD SECUNDUM *affirmative*, quia delinquens sortitur forum loci in quo delinquit [3]. Sed requiritur 1° ut delinquens non sit exemptus; 2° ut, si delinquens sit discessurus, Episcopus eum citatione præveniat, ut ratione judicii inchoati subjectus illi remaneat.

[1] Sess. 23, cap. 6. — [2] S. Ligor., lib. VII, num. 16. — [3] Ex cap. fin. *de Foro comp.*

Nota. Prælati regulares possunt Censuris ligare suos subditos, ubicumque existant, quia eorum jurisdictio magis est personalis quam territorialis. Episcopus autem potest censurare Religiosos, etiam territorii exempti, si delinquant extra clausuram vel propriam Ecclesiam, quatenus exemptio directe respicit locum, non personas.

QUÆRES 3. *An quis possit pluribus Censuris simul innodari?*

RESP. *affirmat.* Ex consensu omnium, post Div. Thomam [1]. Ratio, quia pœnæ et medicinæ iterantur et diversificantur juxta numerum et gravitatem diversam morborum; sed quis perpetrare potest peccata specie, numero et gravitate diversa, ergo et diversis potest ligari Censuris, vel propter idem delictum ligari a diversis, a jure et ab homine, a Papa et ab Episcopo, quando causa id exigit, ita ut ab utroque debeat absolvi [2]. Hinc, si quis occideret Clericum ubi homicidium esset sub Censura prohibitum, innodaretur duplici vinculo, a Papa et ab Episcopo: a Papa quidem propter percussionem Clerici; ab Episcopo vero propter homicidium.

QUÆRES 4. *Quomodo se gerere debet dubitans circa Censuram?*

RESP. *cum distinctione.* Vel dubitat an Censuram incurrerit; vel an a Censura absolutus sit, aut appellationem interposuerit.

Si *primum*, post debitam inquisitionem, et præciso scandalo, se liberum a Censura considerare potest, quia *in dubio melior est conditio possidentis;* sed ante omnia suam possidet libertatem: ergo, etc. Ita Layman., Roncaglia, Mazzota, Salmant., etc.

Si *secundum*, tanquam Censura innodatum se habere debet propter rationem contrariam. Idem dicendum est si

[1] 3 part., quæst. 22, art. 6. — [2] Vid. cap. *Cum pro causa*, 27, et cap. *Officii*, 52, *de Sentent. excomm.*

dubium versetur circa potestatem Superioris, qui illam jam pacifice teneat [1].

ARTICULUS IV.

DE CAUSA OB QUAM FERRI POSSUNT CENSURÆ.

QUÆRES : *Quam ob causam ferri possint Censuræ?*

RESP. Ex definitione, Censura ferri debet in *delinquentem*, quia est pœna ; pœna autem supponit peccatum, quod debet esse

1° *Externum*, quia Ecclesia non judicat de internis in foro externo [2].

2° *Mortale*, vel ex se, vel ex circumstantiis ; quia Censura est gravis pœna, quæ non nisi pro mortali debet imponi crimine. *Excipitur* excommunicatio minor, et suspensio ab aliquo duntaxat officio, quæ cum non sint graves, ex levi culpa possunt infligi.

3° Debet esse *opere completum et consummatum*. Ratio est, quia, ex regula juris, *Odia sunt restringenda:* ergo stricte interpretanda, nisi tamen aliud exprimatur in lege; namque per Bullam Clementis VIII, provocantes ad duellum, vel illud acceptantes, sunt *ipso facto* excommunicati, etiamsi non sequatur conflictus.

4° Debet esse cum *contumacia conjunctum*, cujus reus est, qui sciens præceptum Ecclesiæ annexam habere Censuram, nihilominus illud violat; nam *qui Ecclesiam non audit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus* [3]. Hinc, non licet excommunicare eum qui jam ad meliores fruges se recepit. Secus de suspensione et interdicto, quæ quandoque infliguntur per modum puræ punitionis.

Porro excommunicatio supponit culpam propriam: hinc solæ personæ privatæ quæ deliquerunt, excommunicari possunt; e contra, ad interdictum et suspensionem sufficit

[1] Vid. S. Ligor., lib. VII, num. 66 et 67. — [2] Cap. *Tua nos, de Simonia.*
[3] Matth. XVIII.

culpa aliena ; unde interdici aut suspendi potest tota communitas propter grave crimen quod in ea fuit perpetratum [1].

5° Si Censura per sententiam nominatim in aliquem feratur, oportet ut crimem sit probatum et discussum, et manifesta sit causa, ut ait Innocentius III [2].

ARTICULUS V.

DE CONDITIONIBUS ET SOLEMNITATIBUS SERVANDIS IN CENSURA FERENDA.

QUÆRES : *Quæ conditiones seu formalitates in ferenda Censura servari debeant?*

Nota. Conditiones et solemnitates requiruntur vel ad validitatem Censuræ, vel ad licitatem. Unde

RESP. 1. Ut Censura *ab homine* sit valida, præter *jurisdictionem in ferente,* quæ est impedita per Censuram qua innodatus est ipse ferens, vel suspensa per legitimam appellationem ad Superiorem [3], et præter alia quæ spectant Superiorem, ut supra,

1° Requiritur *ordo substantialis judicii*, v. gr. ut una saltem præcedet monitio, quæ absolute requiritur ut Censura ab homine valide feratur, cum admonitione hujus abbreviationis, ut infra. Hanc autem admonitionem præmittendam esse constat ex jure [4]. Ratio est, quia Censura non potest ferri nisi in contumacem, cum sit medicinalis. Nemo autem contumax dici potest, nisi prius de errore fuerit præmonitus ; et hujus fundamentum est in verbis Christi [5] dicentis : *Si peccaverit in te frater tuus, vade, et corripe eum... Quod si non audierit, dic Ecclesiæ... Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.*

At in Censura *a jure* nulla alia requiritur monitio, quam

[1] Cap. *Romano*, *de Sent. excomm.*, in 6. — [2] In Concil. Lateran., cap. 48 *de Forma excomm.* — [3] Cap. *Præterea*, *de Appellat.* — [4] Ex cap. *Statuimus* ; et cap. *Romano*, *de Sentent. excomm.* — [5] Matth. XVIII.

ipsius legis promulgatio[1]; legis enim promulgatio ídoneam et sufficientem monitionem continet; ferri tamen non debet sententia declaratoria in eum qui ejusmodi Censuram contraxit, nisi prius in judicium citatus sit, et de crimine convictus. Nam

2° Requiritur *culpa mortalis*,ut statuit Innocentius III, dicens: *Cum æterni tribunal Judicis illum reum non habeat, quam injuste judex condemnat*, etc. Convinci vero nequit, nisi interveniente judicio.

Observa tamen, damnatum teneri se gerere exterius coram illis qui Censuram norunt, et ignorant innocentiam, tanquam Censura affectum, etiamsi appellaverit ad Superiorem, quia Censuræ *per appellationem sequentem minime suspenduntur*[2]. Hinc qui invalida censura notatus exerceret actum sui ordinis, peccaret peccato scandali, quia resisteret potestati publicæ; attamem non incurret pœnas contra violantes Censuram.

Resp. 2. Ut Censura *ab homine* sit licita, requiritur ut ordo accidentalis observetur, secundum quem necesse est:

1° Ut trina præcedat monitio, interposito duorum saltem aut trium dierum intervallo, nisi gravis mali immineat periculum; tunc enim sufficit una monitio pro tribus, dicendo: *Admoneo te semel pro tribus vicibus*[3].

2° Ut sententia scripto authentico feratur, persona et causa Censuræ exprimantur, exemplumque ejus Censuræ scriptæ reo tradatur intra mensem, si judex fuerit requisitus[4].

3° Ut denunciatio illius qui Censuram contraxit, fiat publice in Ecclesia, vel scripto ad valvas Ecclesiæ affixo, juxta morem receptum cujusque Diœcesis.

4° Ut non feratur monitio diebus feriatis[5], nisi contumacia sit admodum evidens[6].

[1] Cap. *Reprehensibilis, de Appellat.* — [2] Cap. *Is cui, de Sent. excomm.*, in 6. [3] Cap. *Constitutionem, de Sent. excomm.*, in 6. — [4] Cap. *Medicinalis*, eod. tit. [5] Cap. *Cum Medicinalis, de Sent. excomm.*, in 6, et cap. fin. *de Feriis.* [6] Conf. S. Ligor., lib. VII, num. 52 et seqq.

Nota. Censura potest esse injusta simul et valida.

Est *valida,* servanda ac timenda, quoties injustitia se tenet tantum ex parte Censuram ferentis, v. gr. si ferat ob verum crimen, sed ex odio, ex invidia, ex privata vindicta, etc., quia tunc deficit tantum in accidentali. Hinc S. Gregorius Magnus: *Sententia Pastoris, sive justa, sive injusta sit, timenda est.*

ARTICULUS VI.

DE CAUSIS EXCUSANTIBUS A CENSURIS.

QUÆRES: *Quænam causæ a Censuris excusant?*

RESP. Sex vulgo numerantur, et quidem

1° Excusat *ignorantia* invincibilis, sive juris, sive facti, sive antecedens, sive concomitans, modo nonsit affectata.

Dixi 1° *sive juris,* etc., id est, sive ignoretur crimen esse prohibitum, sive ignoretur huic annexam esse Censuram, ut docet Bonifacius VIII [1], dicens: *Ligari Censuris nolumus ignorantes, dum tamen eorum ignorantia crassa non fuerit aut supina.*

Non enim sufficit ut quis sciat illud esse prohibitum ab Ecclesia, sed requiritur insuper ut sciat illud sub Censura prohibitum esse.

Dixi 2° *sive ignorantia sit* antecedens, *sive* concomitans. Hinc qui occidit Clericum nesciens esse Clericum, non incurrit Censuram, quamvis si scivisset, nihilominus eum occidisset. Secus autem esset, si intentionem habuisset occidendi, etiamsi sit Clericus, v. gr. si dixerit: *Volo hunc occidere, etiamsi sit Clericus.*

3° Dixi *modo non sit* affectata *aut* supina, quia hæc involvit summam negligentiam et malitiam, jamque satis per eam Ecclesia contemnitur. Excipitur casus in quo scientia expresse requiritur, uti si diceretur: *Qui hoc fecerit scienter, consulto;* vel, *qui præsumpserit ausu temerario.*

[1] Cap. *Ut animarum, de Constit.*

2° Excusat *impotentia,* sive *physica*, sive *moralis*, qualis sufficit ut quis a præcepto ecclesiastico eximatur; quia tunc non est contumacia : ergo nec censura, dummodo absit omnis contemptus ecclesiasticæ potestatis. Hinc qui non habet unde restituat, vel id non possit sine gravi incommodo, non ligatur Censuris latis in non restituentes.

3° Excusat *metus gravis*, v. gr. mortis, mutilationis, etc., licet res vetita sit jure divino, ac proinde metus non excuset a peccato, modo non peccetur in contemptum legis. Ratio est, quia metus excusat a lege humana, uti humana; porro non peccat qui legem humanam omittit ex metu gravi : ergo, etc.

4° Excusat *consensus illius in cujus favorem lata est Censura.* Hinc si sub Censura præcipitur ut debitor intra datum tempus creditori solvat, et creditor debitum remittat, tunc non incurritur Censura : 1° quia Censuræ materia subtrahitur; 2° quia Superior non intendit debitum exigere, nisi juxta voluntatem illius in cujus favorem Censura decernitur, modo possit ille juri suo cedere.

5° Excusat *appellatio legitime interposita.* Hæc enim suspendit usum jurisdictionis in inferiore devolvendo causam Superiori. Sed ad hoc requiritur :

1° Ut adsit causa sufficiens : *Appellationis enim*, inquit Innocentius III, *remedium non est ad defensionem iniquitatis, sed ad præsidium innocentiæ institutum.*

2° Ut fiat a judice inferiore ad superiorem; nam quod majus est non coercetur a minori.

3° Ut fiat ante illatam Censuram, quia, re consummata, nullus est amplius consilio locu

ARTICULUS VII.

DE CENSURÆ CESSATIONE.

QUÆRES 1. *Quot modis Censura cessare potest?*

RESP. Septem modis: nam

1° Cessat per *abrogationem*, cum lex ferens Censuram, nova lege vel legitima consuetudine contraria abrogatur.

2° Per *revocationem*, si lata sit per modum præcepti, v. gr. si Superior præceptum suum revocaverit.

3° *Morte ferentis*, si sit *ab homine*, ita ut subditus post ejus mortem, ex illo præcepto nullam Censuram incurreret, rem agendo ab illo prohibitam. Porro per *mortem ferentis* intelligitur etiam ejus a jurisdictione suspensio, vel ad aliam Ecclesiam translatio.

Nota. In præfatis tribus casibus agitur de lege cui annexa est Censura, non vero de Censura jam contracta, cum semel ligatus non liberetur nisi per absolutionem, ut dictum est supra. Unde sic intelligi debet, quod si post legem abrogatam, quis aliquid commiserit adversus ipsam, non amplius Censuram incurrat.

4° Per *cassationem*, quæ fit auctoritate Superioris in judicio appellationis.

5° Per *mortem Censura irretiti*, quod intelligitur tantum de excommunicatione minori, non vero de excommunicatione majori et interdicto, quæ durant in privatione sepulturæ, suffragiorum, etc.

6° Per *lapsum temporis*, et extinguitur, si per modum punitionis ad tempus fuerit inflicta, ut patet.

7° Per *absolutionem*, quæ est relaxatio pœnæ formis ab Ecclesia præscriptis, præstita satisfactione et secuta emendatione; quia quoad forum conscientiæ, reo correpto, ejusque contumacia cessante, non cessant tamen Censuræ, nisi interveniat absolutio.

QUÆRES 2. *Quinam possint absolvere a Censuris?*

RESP. 1. A Censuris non reservatis potest absolvere qui-

libet Confessarius, etiam extra confessionem, quia hæc absolutio magis externum forum respicit. Excipiuntur Episcopi, qui extra confessionem nequeunt absolvere a censuris papalibus occultis, ut declaravit Grogorius XIII. Item quilibet Confessarius absolvere potest a reservatis in articulo mortis, ut docet Tridentinum[1]. Moribundus tamen sic absolutus tenetur sub pœna reincidentiæ (hoc est sub pœna reincidendi ipso facto sine nova sententia in eamdem Censuram a qua fuerat absolutus) recurrere ad Superiorem, vel ejus delegatum, non ut iterum absolvatur, cum valide fuerit absolutus, sed ut mandata ejus suscipiat; imo [2] Confessarius debet moribundo imponere hoc onus, etiam sub juramento.

Resp. 2. A Censura *ab homine* per sententiam particularem lata, nullus potest absolvere, nisi 1° qui eam tulit, vel ejus successor, quia, juxta effatum, *ejus est solvere cujus est ligare;* 2° Summus Pontifex; 3° Metropolitanus, sed jure duntaxat visitationis, vel appellationis, quia in his solum casibus habet plenam jurisdictionem [3].

Resolves: Ille qui ab Episcopo proprio per specialem sententiam excommunicatus fuit vel suspensus, absolvi non potest ab Episcopo alterius Diœcesis, ad quam migravit ut ibi commoretur; imo, si fuerit specialiter excommunicatus in aliena Diœcesi ob crimen ibi commissum, non potest a proprio suo Episcopo absolvi, dum in suam Diœcesim revertitur.

Resp. 3. A Censura *a jure* vel per statutum lata, quam sibi auctor reservavit, nemo potest absolvere, præter auctorem, vel ejus successorem, vel superiorem, vel delegatum ab ipso[4]. Porro Episcopi, velut Summi Pontificis delegati, possunt absolvere ab omnibus Censuris Papæ reservatis: 1° cum casus sunt occulti, nec deducti ad forum contentiosum, exceptis casibus Bullæ *Cœnæ* et post Trid.

[1] Sess. 14, cap. 7.—[2] Juxta cap. *Quamvis, de Sent. excomm.*—[3] Cap. *Venerabilem, de Sent. excomm.*—[4] Cap. *de Sentent. excomm.*

specialiter reservatis; 2° cum rei sunt impuberes, vel senes, vel mulieres, filiifamilias, etc.; vel quando sunt legitime impediti, ut Papam possint adire [1]. Sic tamen absoluti, cessante impedimento, tenentur sub pœna reincidentiæ se sistere coram Papa, vel ejus delegato, ut mandata ejus suscipiant [2].

Nota 1. Generalis concessa facultas absolvendi a casibus papalibus, non includit facultatem absolvendi a casibus in Bulla *Cœnæ* contentis. Hi enim Papæ specialiter reservantur.

Nota 2. Specialis facultas concessa absolvendi a casibus Bullæ *Cœnæ* non comprehendit facultatem absolvendi ab hæresi, quamvis occulta, ut docet Bededictus XIV in Bulla *Convocatis*. Si tamen causa deducta fuerit ad forum Episcopi, resipiscente hæretico, poterit Episcopus eum absolvere. Ita communiter.

Quæres 3. *Quid sit absolutio Censuræ ad cautelam?*

Resp. Duplex est absolutio ad cautelam.

Prima est ea quæ excommunicato appellanti ad superiorem datur provisionaliter in ipso litis limine, ut fiat capax prosequendi litem in tribunali ecclesiastico, et purgandi se ab impacta criminis accusatione [3].

Secunda est ea quæ pœnitenti datur ante absolutionem a peccatis ad vitandam irreverentiam, si forte pœnitens occulta Censura affectus sit, his verbis: *Absolvo te ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis et interdicti, in quantum possum, et tu indiges*; deinde: *Absolvo te a peccatis tuis*, etc.

Quæres 4. *Quis sit modus absolvendi a Censuris?*

Resp. Vel absolutio datur in foro externo, vel in foro conscientiæ: *si primum*, servandum est Rituale; *si secundum*, sufficit forma generalis: *Absolvo te ab omni vinculo excommunicationis, et interdicti*, etc. Ratio est, quia nulla forma est præscripta.

[1] Cap. *Mulieres*, *de Sentent. excomm.* — [2] Ibidem. — [3] Cap. *Cum desideres*, *de Sentent. excomm.*

CAPUT II.

DE EXCOMMUNICATIONE.

Hic agemus 1° de natura et divisione excommunicationis; 2° de ejus effectibus; 3° de monitoriis, tribus articulis.

ARTICULUS I.

DE NATURA ET DIVISIONE EXCOMMUNICATIONIS.

Quæres 1. *Quid sit excommunicatio?*

Resp. Est *Censura per quam homo baptizatus privatur ex toto, vel ex parte, bonis spiritualibus communibus ex Ecclesiæ dispositione pendentibus.*

Dicitur 1° *ex toto, vel ex parte,* ut comprehendatur excommunicatio tum major, tum minor.

Dicitur 2° *bonis communibus*, etc., ut sunt Ecclesiæ suffragia, divina officia, Sacramentorum receptio et administratio, etc.

Quæres 2. *Quotuplex sit excommunicatio?*

Resp. Duplex, nempe *major* et *minor.*

Excommunicatio *major* est *Censura qua quis privatur omnibus Ecclesiæ bonis communibus.* Hæc sola venit nomine excommunicationis simpliciter [1].

Excommunicatio *minor* est *Censura, qua quis privatur communione passiva* seu *receptione Sacramentorum, et electione passiva ad Beneficia* ecclesiastica, ut colligitur ex cap. *Si celebrat, de Clerico excommunicato.* Hæc solum contrahitur propter illicitam cum excommunicato non tolerato conversationem [2].

Quæres 3. *Quinam excommunicati sint vitandi?*

Resp. Post constitut. Martini V, *Ad evitanda scandala,*

[1] Cap. *Si quem, de Sentent. excomm.* — [2] Cap. *Statuimus*, eod. tit.

solum sunt vitandi: 1° qui per sententiam judicis ecclesiastici nominatim sunt excommunicati, ac specialiter et publice denuntiati; 2° notorius Clerici percussor; verum ordinarie non sufficit notorietas facti, quin sit declarata per sententiam judicis, ante quam percussores regulariter non sunt vitandi.

QUÆRES 4. *Quænam sint præcipuæ excommunicationes reservatæ Summo Pontifici, Episcopis, vel nulli?*

RESP. Ex jure ecclesiastico universali, multæ habentur excommunicationes latæ, quarum aliæ nulli, aliæ Episcopo, aliæ S. Pontifici reservantur, pro quibus cujusque Diœcesis Ritualia, statuta, et consuetudo consuli debent. Hinc pauca referemus.

EXCOMMUNICATIONES NULLI RESERVATÆ.

Prima, in extorquentem absolutionem a Censuris [1].

Secunda, in contrahentes intra gradus prohibitos [2].

Tertia, in occupantes bona Ecclesiæ vacantis [3].

Quarta, in Sacerdotes sine licentia medicinam docentes [4].

Quinta, in Sacerdotes præfecturas laicales suscipientes [5].

Sexta, in Clericos alienantes vel locantes bona Ecclesiæ ultra triennium, ex jure veteri; at nunc reservatur a Trid.

Septima, in ingredientes monasteria Monialium sine licentia [7].

Octava, in impedientes injuste mulieres accipere velum vel emittendi votum [8].

[1] Cap. *De his quæ vi*, in 6. — [2] Clem. unic. *de Consang.* — [3] Cap. *Gener.*, *de Elect.*, in 6. — [4] Cap. fin. *de Cleric.* — [5] Cap. *Clerici*, eod. tit. — [6] Extrav. *Ambitiosæ*, *de Rebus Eccl. non alien.*. — [7] Trident., sess. 24, cap. 9. — [8] Trident., sess. 25, cap. 18.

EXCOMMUNICATIONES EPISCOPO RESERVATÆ.

Prima, in eum qui leviter percutit Clericum [1].

Secunda, in eum qui absolutus in articulo mortis a Censura per Episcopum reservata, convalescens non sistat Superiori.

Tertia, in eos qui procurant abortum, effectu secuto, *fœtus animati* [2].

Quarta, in incidentes in casus papales publicos, sed perpetuo impeditos eundi Romam.

Quinta, in incidentes in casus papales occultos, præter casus Bullæ *Cœnæ* [3].

EXCOMMUNICATIONES PONTIFICI RESERVATÆ.

Prima, in Parochos non implentes juramentum de residentia [4].

Secunda, in Religiosos qui, prætextu privilegiorum, absolvunt a casibus ab Episcopo reservatis [5].

Tertia, in Moniales exeuntes claustra sine licentia [6].

Quarta, in absolventes a casibus Bullæ *Cœnæ* [7].

Quinta, in scienter retinentes, legentes, imprimentes libros hæreticorum de Religione tractantes et hæresim continentes. Item hæreticos et schismaticos.

Sexta, in appellantes ad futurum Concilium ab Ordinationibus Pontificis, et ipsorum fautores.

Septima, in falsificantes litteras Apostolicas; in recurrentes ad potestatem laicalem a decretis judicis ecclesiastici.

Octava, in effringentes et spoliantes Ecclesias, et occupantes bona loci pii [8], aut locantes vel alienantes ultra triennium.

[1] Cap. *Pervenit, de Sent. excomm.* — [2] Gregor. XIV, Bulla *Sedes apostolica.* — [3] Ex Trident., sess. 24, cap. 6 *de Reform.* — [4] Extr. *Viam, de Resid.*, in 6. [5] *Decret.* S. Congreg. — [6] Pius V. — [7] Clem. VIII. — [8] Cap. *Conquæsti, de Sent. excom.*

Nona, in usurpantes bona Ecclesiæ, vel usurpata recipientes et in alienantes vel locantes ea [1].

Decima, in simoniacos confidentiales [2].

Undecima, in duellantes ac cooperatores [3].

Duodecima, in violantes clausuram Monialium vel Religiosorum ad finem libidinosum [4].

Decima tertia, in feminas ingredientes clausuram Religiosorum [5].

Decima quarta, in defendentes praxim interrogandi nomen complicis in sacramento Confessionis [6].

Decima quinta, in absolutos ab excommunicatione sub conditione, si eam postea non impleverint.

Decima sexta, in impedientes executionem litterarum S. Pœnitentiariæ.

Decima septima, in adscriptos sectis occultis et clandestinis [7].

Decima octava, in percussores Clericorum, de quorum specialiter hic unico expendemus excommunicationem. Quoad alias vide S. Ligor. [8]

Quæres 5. *Quænam sit excommunicatio lata in percussorem Clericorum?*

Resp. Est ea quæ contra percussores Clericorum a Concilio Lateranensi II lata est his verbis : *Si quis, suadente diabolo, hujus sacrilegii reatum incurrerit, quod in Clericum vel Monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo subjaceat; et nullus Episcoporum illum præsumat absolvere, nisi mortis urgente periculo, donec Apostolico conspectui præsentetur, et ejus mandatum suscipiat.*

Dicitur 1° *si quis;* quibus verbis intelligitur quilibet, sive vir, sive mulier, sive etiam impubes, rationis compos. Porro hæc excommunicatio extenditur 1° ad mandantes effectu secuto; 2° ad consentientes, consilium, auxilium

[1] Trident., sess. 22, cap. 11 *de Reform.* — [2] Pius IV et Pius V.
[3] Benedictus XIV. — [4] Decret. S. Congreg. jussu Clementis VIII. — [5] Benedictus XIV. — [6] Benedictus XIV. — [7] Leo XII. — [8] Lib. VII, num. 2[illegible] et seqq.

et favorem præstantes; 3° ad non impedientes, si ex officio ad hoc teneantur; 4° ad eos qui percutiunt Clericum, etiam consentientem. Hæc omnia colliguntur ex cap. 6, 47 et 59, *de Sentent. excom.;* imo in cap. *Cum quis,* eod. tit., in 6, extenditur excommunicatio in eos qui ratam habent percussionem nomine suo factam.

Dicitur 2° *suadente diabolo*, id est, illicite et peccaminose. Hinc non incidit in canonem : 1° qui percutit Clericum ex joco, vel correctionis causa [1]; 2° qui percutit in necessariam sui defensionem, vel in defensionem castitatis sui ipsius, uxoris, matris, filiæ et sororis [2]. Secus, si Clericus inventus fuerit turpiter agens cum aliis mulieribus: tum quia canon prædictas tantum commemorat, tum quia alias expresse excludit.

Dicitur 3° *in Clericum*, per quod intelligitur quilibet prima saltem Tonsura initiatus, etiam conjugatus, modo Tonsuram et habitum gestet clericalem, nec sit bigamus [3].

Dicitur 4° *monachum*, per quod intelligitur omnis Religiosus utriusque sexus, etiam Laicus, Conversus, et Novitius [4].

Dicitur 5° *violentas manus*, quibus verbis intelligitur non solum percussio, sed etiam omnis actio violenta et contumeliosa circa Clericum, aut circa res ei adhærentes, v. gr. pulveris, sputi injectio, vestis laceratio, etc. Circa quod

Quæres 6. *An omnis percussio Clerici sit reservata Summo Pontifici ?*

Resp. Gravis percussio reservatur Summo Pontifici, levis vero reservatur Episcopis [5].

Porro, ea percussio dicitur *gravis*, quæ fit aut cum copiosa sanguinis effusione aliunde quam e naribus, dentium

[1] Cap. 1, eod. tit. — [2] Ibid., cap. 3. — [3] Cap. unico *de Clerico conjug.*
[4] Cap. 3 et 53, eod. tit. — [5] Cap. 17, eod. tit.

aut capillorum multorum evulsione, aut cum indignitate aliqua maxime injuriosa propter circumstantias loci, modi, temporis, aut personæ in dignitate constitutæ. Illa vero dicitur *levis*, quæ fit sine magna sanguinis effusione, carnis laceratione, scandalo, etc. Hæc potest etiam esse mortalis, et ideo dicitur levis, comparate ad gravem et enormem.

ARTICULUS II.

DE EFFECTIBUS EXCOMMUNICATIONIS.

QUÆRES 1. *Quot sint effectus excommunicationis majoris?*

RESP. Sunt septem, quorum sex priores spectant omnes excommunicatos, etiam non toleratos; septimus vero spectat solos non toleratos.

Primus est, quod excommunicatus privetur communibus Ecclesiæ suffragiis (id est, quæ publice et nomine Ecclesiæ offeruntur), etiamsi supponatur Deo per contritionem reconciliatus; unde Alexander VII merito hanc propositionem damnavit : *Quoad forum conscientiæ, reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessant Censuræ.* Circa quod

Nota. Dixi *communibus;* certum est enim quemlibet posse privatim fundere preces pro excommunicato in omni loco. Imo Sacerdos, ut persona privata, potest pro eo sacrum offerre, vel ejus in *Memento* meminisse, ut omnes docent, post S. Thomam.

Secundus est, quod privetur Sacramentorum administratione et receptione, ita ut mortaliter peccaret, si aliquod Sacramentum reciperet, vel si aliquod sine necessitate administraret, in quo casu insuper incurreret irregularitatem. Hinc excommunicatus a peccatis absolvi non potest, nisi prius ab excommunicatione fuerit absolutus.

Dixi *sine necessitate*, scilicet vel sui, v. gr. nisi jacturam

bonorum esset passurus, vel proximi; sic potest viaticum vel Extremam-Unctionem ministrare moribundo, qui sacramentum Pœnitentiæ nequit recipere.

Nota. Excommunicatus toleratus potest insuper licite Sacramenta conficere et administrare, quotiescumque a fidelibus expostulatur, quia censetur Ecclesia consentire, ut ille divina conferat quæ ab illo licite postulantur.

Tertius est, quod privetur facultate audiendi Missam, et officiis publicis assistendi [1]. Quamvis enim Horas Canonicas teneatur recitare, si sit Beneficiarius, vel in Sacris constitutus, tamen sub mortali non potest eas recitare cum aliis in choro, nec eas recitans privatim potest dicere: *Dominus vobiscum,* quod personæ publicæ cum populo fideli communionem, quæ excommunicato interdicta est, indicat; sed ejus loco debet dicere: *Domine, exaudi orationem meam,* quæ ultima obligatio est tantum sub veniali ob levitatem materiæ. Idem dic si privatim adhibeat socium.

Potest autem uti reliquiis, sacris imaginibus, aqua benedicta aliisque sacramentalibus, non utique ut fructum recipiat ex benedictione Ecclesiæ, sed tantum ut eas veneretur, et obtineat gratias sibi necessarias. Item Ecclesiam ingredi et privatim ibi orare, saltem tempore quo non celebrantur divina.

PETES: *Quid faciendum, si excommunicatus publicus intersit officio publico,* puta Missæ, *Horis Canonicis,* etc.?

RESP. Si sit toleratus, non propterea intermittenda sunt officia divina, quia non est vitandus. Si vero sit nominatim denuntiatus, monendus est a celebrante ut exeat; quod si noluerit discedere, vi expellendus est; quod si nequeat expelli, nisi cum gravioris mali periculo, tunc 1° adstantes exire tenentur, alias graviter peccarent communicando cum excommunicato vitando; 2° Sacerdos ab altari recedere debet, si Canonem nondum incœperit; quod si incœperit, debet cum unico ministro Sacrificium perficere usque ad

[1] Cap. *Alma, de Sent. excomm.,* in 6.

Communionem inclusive, et reliqua Liturgiæ in loco decenti et secreto, puta in Sacristia, absolvere. Imo, plures *probabiliter* docent etiam post Canonem incœptum, sed ante consecrationem, debere celebrantem abrumpere.

Nota. Excommunicatus qui sic ab Ecclesia non vult discedere, novam incurrit excommunicationem Papæ reservatam, sicut et alii qui prohibent ne exeat [1].

Quartus est, quod sit inhabilis ad dignitates et Beneficia acquirenda [2]. Attamen ipso facto non privatur Beneficio ante excommunicationem obtento, nec proinde fructibus quos ante ipsam legitime percepit. Post illam autem fructus Beneficii tenebitur restituere, sed non ante sententiam judicis.

Dixi *ipso facto*, quia, si Clericus esset negligens in procuranda sibi absolutione, atque per annum in excommunicatione insordesceret, Concilium Bituricense [3] mandat ut Beneficio privetur; imo Concilium Tridentinum [4] jubet ut contra eum tanquam de hæresi suspectum procedi possit.

Quintus est, quod privetur usu et exercitio licito omnis jurisdictionis spiritualis [5]; hinc absque peccato non potest leges ferre, Beneficia conferre, etc.; validi tamen sunt omnes illi actus, quamdiu toleratus est, quia titulum habet coloratum, qui defectu occulto non aufertur; secus, si sit nominatim denuntiatus, nec toleratus, ut refert Glossa [6].

Sextus est, quod privetur omni commnicatione cum fidelibus, ita ut excommunicatus, etiam toleratus, peccet, dum extra casus a jure exceptos communicat cum fidelibus in actibus sacris, forensibus et civilibus. Ratio est, quia Martinus V [7] expresse declarat *se non intendere excommunicatos, suspensos, interdictos in aliquo relevare, nec eis quodammodo suffragari.* Unde distinctio tolerati a non

[1] Clement. *Gravis, de Sent. excomm.* — [2] Cap. *Postulatis, de Clerico excomm.* [3] Can. 9. — [4] Sess. 25, cap. 3 *de Reform.* — [5] Cap. *Romana, de Off. Vicarii,* in 6. — [6] In cap. *Ad probandum, de Sentent. et re judicata.* — [7] Bulla *Ad evitanda*

tolerato non est in favorem excommunicati, sed in favorem fidelium, qui non peccant communicando cum excommunicato tolerato, licet peccet excommunicatus toleratus communicando cum fidelibus. Potest tamen audire conciones, sed non eas peragere, nisi sit toleratus et rogatus, vel a fidelibus, vel ab ejus proprio officio, propter quod sufficienter præsumitur rogatus.

Septimus spectat solum non toleratum, qui [1], si moriatur antequam Ecclesiæ reconciliatus fuerit, privatur ecclesiastica sepultura, etiamsi ante mortem signa dederit pœnitentiæ; in quo tamen casu debet absolvi et ecclesiastica sepultura donari. Quod si ante absolutionem fuerit sepultus [2], debet exhumari, si ejus corpus ab aliorum corporibus discerni possit; secus, si discerni non possit, *ne cum excommunicatorum ossibus corpora extumulentur fidelium*. In utroque tamen casu locus ejus sepulturæ est pollutus, nec in eo sacra possunt peragi, nisi prius fuerit reconciliatus [3].

Quæres 2. *Quot sint actiones in quibus fideles tenentur excommunicatos non toleratos vitare?*

Resp. Sunt quinque, hoc versu expressæ:

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

Os significat omnem allocutionem sive verbo, sive scripto, sive nutibus [4].

Orare significat omnem in orationibus communicationem, tam extra, quam intra Ecclesiam [5].

Vale significat salutationem honorificam, sive verbo, sive nutu, sive facto, v. gr. osculo, amplexu, etc., juxta illud [6]: *Nec ave dixeritis*.

Communio significat omnem societatem, sive in habitatione, sive in contractibus.

[1] Ex cap. *Sacris, de Sepult.* — [2] Ex eod. cap. — [3] Cap. *Consuluisti, de Consec. Eccles.* — [4] Cap. *Excommunicatos*, 11, quæst. 2. — [5] Cap. *Alma, de Sentent. excomm.* — [6] II Epist. Joan.

Mensa significat omnem in cibo et potu participationem ; Apostolus enim [1] prohibet *cum hujusmodi nequidem cibum sumere.*

QUÆRES 3. *Quibus in casibus jura permittant communicare cum excommunicato vitando in actionibus humanis et civilibus ?*

RESP. Sunt quinque, hoc versu expressi :

Utile, lex, humile, res ignorata, necesse.

1° Per *utile* intelligitur utilitas spiritualis vel corporalis, tum nostra, tum excommunicati. Hinc, licet ab excommunicato consilium, debitum, auxilium petere ; ipsum ad resipiscentiam hortari, etc.

2° Per *lex* intelligitur matrimonium certe validum, absque divortio, propter quod tenentur conjuges secum cohabitare, mutuaque sibi officia præstare [2].

3° Per *humile* intelligitur officium subjectionis et reverentiæ quam debent filii parentibus, famuli et subditi dominis suis [3].

4° Per *res ignorata* intelligitur ignorantia juris et facti, modo non sit affectata [4] ; nam quævis alia, licet crassa, ignorantia facti vel juris excusat, ut communius et probabilius docent Theologi. Quod patet ex Gregorio VII [5], qui ignorantes excusando, ne pereant pro *causa excommunicationis*, necessario censetur excusare vincibiliter ignorantes, cum nullus pereat ex ignorantia invincibili.

5° Per *necesse* intelligitur necessitas spiritualis et corporalis, tum nostra, cum excommunicati [6] ; ideo ab excommunicato licet eleemosynam petere, etc.

QUÆRES 4. *An sit mortale communicare cum excommunicato non tolerato ?*

RESP. Juxta communem sententiam, communicare in rebus sacris est mortale *ex genere suo,* quia hoc valde re-

[1] I Cor. v — [2] Cap. *Quoniam*, 11, quæst. 3. — [3] Ibidem. — [4] Ibidem.
[5] Cap. *Quoniam multos*, 103, causa 11, quæst. 3. — [6] Cap. *Quoniam*. 11, quæst. 3.

pugnat tum auctoritati Ecclesiæ, tum fini Censuræ, tum dignitati rerum sacrarum, quod de se est grave. Datur autem parvitas materiæ, ut si quis, v. gr. privatim recitet Rosarium B. Mariæ, vel Horas, vel quasdam alias preces, modo frequenter id non fiat, et absit scandalum et contemptus. Communicare vero in civilibus est solum veniale *ex genere suo*, propter contrariam rationem, nisi communicatio sit *in crimine criminoso*; tunc enim est mortale.

Dixi veniale *ex genere suo*, quia potest esse mortale per accidens, v. gr. ratione scandali, vel contemptus, quando communicatio est frequens.

Quæres 5. *Quam pœnam incurrant, qui communicant cum excommunicatis non toleratis?*

Resp. Incurrunt excommunicationem minorem, a qua omnis Sacerdos approbatus absolvere potest. Incurrunt etiam majorem in tribus casibus, nempe 1° *si in crimine criminoso* (id est, ob quod censura est contracta) communicent, ei consilium, auxilium, vel favorem impendendo [1]; 2° si sepeliant excommunicatum vitandum in loco sacro [2], sub quo tamen nomine non intelliguntur comitantes, Clerici canentes, et cæteri partem ad funera habentes, licet omnes graviter peccent [3]; 3° si communicent admittendo excommunicatum ad divina officia, vel coram illo scienter celebrando Missam [4].

Hinc patet quod ad excommunicationem minorem incurrendam, sufficit culpa venialis, plene tamen deliberata, quæ in Confessione, propter Censuram, erit necessario declaranda.

Quæres 6. *Quinam sint effectus excommunicationis minoris?*

Resp. Sunt duo. *Primus* est privatio receptionis Sacramentorum, non vero administrationis; hinc Sacerdos qui, tali Censura ligatus, celebraret Missam, peccaret, eo quod

[1] Cap. *Nuper, de Sentent. excomm.* — [2] Cap. *Sacris, de Sepult.* — [3] S. Ligor. lib. VII, num. 186. — [4] Cap. *Episcoporum, de Privileg.*

non possit celebrare absque receptione Eucharistiæ; non tamen fieret irregularis [1].

Secundus est privatio electionis passivæ ad dignitates et Beneficia ecclesiastica; ideo sic excommunicatus eligere quidem potest, sed non eligi; tamen ejus electio non est ipso facto irrita, sed irritanda [2].

ARTICULUS III.

DE MONITORIIS IN FINEM REVELATIONIS.

Quæres 1. *Quid sit monitorium?*

Resp. Est mandatum judicis ecclesiastici, quod sub pœna excommunicationis, post trinam monitionem incurrendæ, jubet revelari auctores criminis Reipublicæ perniciosi, vel gravioris damni proximo illati.

Dicitur 1° *mandatum judicis ecclesiastici,* nempe solius Episcopi, ut statuit Concil. Trident. [3], quam auctoritatem Concilium Turonense [4] extendit ad eos qui cum Episcopo unum constituunt tribunal: tales sunt Vicarius Generalis, Officialis, etc.

Idem Concil. Trident. ait: Nec ad eas concedendas cujusvis secularis, etiam magistratus, auctoritate adducatur, sed totum hoc in ejus arbitrio et conscientia sit positum, quando ipse pro re, loco, persona aut tempore eas decernendas esse judicaverit. Unde addit tunc non alias quam ex re non vulgari, causaque diligenter ac magna maturitate per ipsum examinata, quæ ejus animum moveat, procedere debet.

Dicitur 2° *sub pœna excommunicationis,* a qua solus superior qui decrevit monitorium, potest absolvere.

Dicitur 3° *revelandi auctores,* quæ obligatio tanta est, ut si intra præscriptum in monitorio tempus non revelavit,

[1] Cap. *Si celebrat, de Clerico excomm.* — [2] Ibid. — [3] Sess. 25, cap. 3 *de Reform.*— [4] Tit. *de Jurisdict.*

graviter peccavit, et excommunicationem incurrit, nec ab obligatione revelandi liberatur; quia terminus non ad finiendam obligationem, sed ad illam urgendam apponitur; unde si revelatio adhuc sit utilis, adigendus est a Confessario ad revelandum.

Dicitur 4° *criminis Reipublicæ perniciosi;* nec enim ob levem rationem monitorium decerni potest, ut statuit Tridentinum citatum, cui concordat edictum regium an. 1695 [1]: *Les Officiers ne pourront décerner des monitoires que pour des crimes graves et scandales publics*, ut sunt crimina capitalia, libri famosi, etc.

QUÆRES 2. *Quinam excusentur ab obligatione revelandi?*

RESP. Excusantur: 1° infantes, qui pleno rationis usu nondum fruuntur.

2° Qui sunt alterius Diœcesis, licet vicini, quia non sunt subditi Prælati qui monitorium decernit.

3° Ii qui cum fundamento timent ne ob revelationem grave damnum vel in persona, vel in familia, vel in fortunæ bonis patiantur; neque enim cum tanto dispendio obligant leges humanæ.

4° Consanguinei usque ad quartum gradum inclusive, affines usque ad secundum; alias vix staret humana societas.

5° Illi quibus delictum revelatum est capiendi consilii causa; tales sunt advocatus, theologus, medicus, obstetrix, etc., nisi forte alia via delictum cognoverint.

6° Fidus amicus, nisi, ut ait Div. Thomas [2], *crimen pertineat ad corruptionem multitudinis spiritualem, vel ad grave damnum alicujus personæ;* quia tunc non viget obligatio secreti naturalis.

7° Clerici non tenentur revelare in causis criminalibus, dum illorum revelatione aliquis extremo supplicio plecti posset, nisi bonum commune aliud exigat, ut in causa læsæ majestatis, hæresis, etc. Extra hos casus, nisi dis-

[1] Art. 6.—[2] 2 2, quæst. 70, art. 1, ad 2.

penset Sum. Pont., clerici in causa sanguinis ferentes testimonium, licet tantum remote concurrant ad mortem, atque ad id coacti auctoritate judicis sæcularis, irregularitatem incurrunt. Ecclesia tamen permittit decerni monitoria in causis criminalibus [1].

8° Excusatur is cui constat eum, adversus quem promulgatur monitorium, bona subtracta justo titulo possidere, v. gr. justa compensatione, præscriptione, etc.

9° Excusantur reus et complices, qui nec seipsos, nec socios criminis tradere tenentur; tamen semper tenentur ad reparationem damni, et quidem sub pœna excommunicationis, si lata sit tam contra non restituentes, quam contra non revelantes.

10° Quoad famulos, discordia est inter Doctores, qui recte conciliantur, si dicamus standum esse praxi fori contentiosi, in quo, si famuli a judice interrogentur, tenentur illi quod sciunt aperire; secus, si non interrogentur.

CAPUT III.

DE SUSPENSIONE.

Nota. Agemus 1° de natura, et divisione; 2° de effectibus suspensionis; 3° de variis observandis circa suspensionem.

ARTICULUS I.

DE NATURA ET DIVISIONE SUSPENSIONIS.

QUÆRES 1. *Quid sit suspensio?*

RESP. Est *Censura qua Clericus privatur usu ecclesiastici officii, vel Beneficii, vel utriusque simul.*

Dicitur 1° *Censura;* per quod distinguitur: 1° ab irregularitate, quæ non est pœna, sed mera inhabilitas ad suscipiendos et exercendos Ordines; 2° ab alia specie sus-

[1] Concil. Trident., sess. 25, cap. 3 *de Reform.*

pensionis, de qua frequens fit mentio in jure; quæ fertur per modum meræ pœnæ in vindictam culpæ præteritæ, et quæ differt a suspensione medicinali: 1° quod censuræ medicinalis terminus sit Clerici emendatio; e contra mere pœnalis possit esse perpetua, vel ad tempus determinatum, v. gr. ad triennium; 2° quod medicinalis requirat præviam monitionem; e contra mere pœnalis nullam requirat, quia fertur propter culpam præteritam, etiam moraliter non perseverantem; 3° quod medicinalis non feratur, nisi propter culpam propriam illius cui infligitur; e contra mere pœnalis infligi possit in totam communitatem propter culpam unius ex illa communitate; 4° quod medicinalis tolli non possit, nisi per absolutionem; pœnalis vero per lapsum definiti temporis, vel per dispensationem Superioris; unde semper est reservata.

Dicitur 2° *Clericus*, ut dintinguatur ab excommunicatione et interdicto, quæ cuicumque fideli infligi possunt.

Dicitur 3° *privatur usu*, etc., ut distinguatur a depositione et degradatione, quæ privant ipso Beneficii titulo. Hinc suspensus potest percipere Sacramenta, quia hæc perceptio non est usus potestatis ecclesiasticæ.

Quæres 2. *Quotuplex sit suspensio?*

Resp. Duplex est, *totalis* nimirum, et *partialis*.

Suspensio *totalis* est Censura, qua Clericus privatur usu ecclesiastici Officii, et Beneficii simul.

Suspensio *partialis* alia est ab Ordine tantum, alia a jurisdictione tantum, alia ab Officio, et tandem alia a Beneficio.

Suspensio *ab Ordine tantum*, est ea qua Clericus privatur usu licito sui vel suorum Ordinum.

Suspensio *a jurisdictione tantum*, est ea qua Clericus privatur usu jurisdictionis licito; ejus tamen actus non sunt invalidi, nisi sit nominatim denuntiatus, et non toleratus, ut constat ex Bulla *Ad evitanda*.

Suspensio *ab Officio* est ea qua Clericus privatur usu

Ordinis et jurisdictionis, quæ duo ad officium pertinent; eademque intelligitur ac suspensio *a divinis*.

Suspensio *a Beneficio* est ea qua Clericus privatur fructibus temporalibus sui Beneficii, quod proinde administrare non potest [1], verum retinet Beneficium ipsum. Unde onera Beneficii apud suspensum manent, non obstante suspensione, quia illa non ex fructibus perceptis, sed ex Beneficio consequuntur.

ARTICULUS II.

DE EFFECTIBUS SUSPENSIONIS.

QUÆRES : *Quinam sint effectus suspensionis?*

RESP. 1. Suspensus peccatum mortale ex genere suo committit: 1° quando violat suspensionem; 2° quando communicat cum aliis in eo a quo est suspensus; sed non peccant, qui cum eo communicant, si sit toleratus, bene vero si non sit toleratus [2].

RESP. 2. Suspensus *ab Ordine*, exercendo functiones Ordinis fit irregularis [3]. Quod etiam intelligendum est de violante Censuram mere pœnalem, ut definitur a jure [4].

Dixi *suspensus ab Ordine;* quia suspensus a jurisdictione non incurrit irregularitatem exercendo actus jurisdictionis, nisi sint conjuncti cum functionibus Ordinis. Ratio est, quia hujusmodi irregularitas non est expressa in jure, ut docent Suarez, Bonacina, Filiutius et alii.

RESP. 3. Suspensus *ab Officio* inhabilis est ad acquirenda Beneficia : suspensio enim impedit collationem et obtentionem novi Beneficii [5].

[1] Cap. 16, *de Electione*, in 6. — [2] Bulla *Ad evitanda*. — [3] Cap. 1 *de Sent. et e judic.*, in 6. — [4] Cap. 1 *de Sent. excomm.*, in 6. — [5] Cap. *Cum dilectus*, *de Consuet.*

ARTICULUS III.

DE QUIBUSDAM OBSERVANDIS CIRCA SUSPENSIONEM.

1. Suspensio, quæ absolute fertur sine determinatione ad hoc vel illud, censetur totalis, quia locutio indefinita æquivalet universali.

2. Suspensio ad aliquid determinata suspendit ab eo quod distincte exprimit, vel quod in eo necessario includitur, et non ab alio [1]. Hinc facile

INFERES 1. Suspensum ab Officio simpliciter non esse suspensum a Beneficio, nec vice versa. Hinc suspensus ab Officio licite percipit fructus Beneficii, modo per alium suppleat Beneficii munera, quæ per se non potest exercere.

INFERES 2. Suspensum ab Ordine non esse suspensum a jurisdictione, nisi erga eos jurisdictionis actus qui Ordinis actualem usum requirunt: sic Episcopus suspensus ab Ordine potest alteri delegare potestatem absolvendi a peccatis, quamvis ipse non possit absolvere.

INFERES 3. Suspensum ab Ordine superiori non esse suspensum ab Ordine inferiori; sic suspensus a Sacerdotio non est suspensus a Diaconatu, et aliis inferioribus.

INFERES 4. Suspensum ab Ordine inferiori non esse suspensum ab Ordine superiori, nisi quoad ea quæ cum hoc Ordine inferiori connexa sunt; sic Sacerdos suspensus ab officio Diaconatus non potest quidem Missam celebrare, quia Missa sine Evangelio non celebratur, sed omnia alia, quæ Sacerdoti proprie competunt, potest peragere, v. gr. solemniter baptizare, Confessiones audire.

Nota. Episcopus, ex novo jure, suspensionem ferre potest in omnes Clericos sibi subditos, non solum per modum censuræ, sed etiam per modum simplicis punitionis,

[1] Cap. *A crapula, de Vita et honest. Cleric.*

ex informata conscientia, ut dicunt, id est nullo formato processu [1]; nec tenetur reo dicere causam suspensionis, sed tantum Sedi Apostolicæ [2], si reus ad eam recursum habeat. Ad Metropolitanum autem non datur recursus iis in casibus [3].

Quæres: *Quænam sint suspensiones Papæ reservatæ?*

Resp. Incurrunt suspensionem Papæ reservatam:

1° *Quoad Episcopos:* 1° ordinantes non subditum sine licentia sui Episcopi [4]; 2° ordinantes Religiosos non professos [5]; 3° ordinantes Monachum sine licentia [6]; 4° conferentes Ordines extra Diœcesim, etiam suis, sine licentia Episcopi loci; 5° conferentes Ordines sacros ante ætatem præscriptam [7]; 6° conferentes Ordines simoniace [8]; 7° submittentes bona Ecclesiæ laicis absque licentia S. Sedis, et consensu Capituli [9]; 8° alienantes bona Ecclesiæ [10]; 9° ingredientes in monasteria Monialium sine necessitate.

2° *Quoad Religiosos:* 1° non deferentes habitum regula determinatum; 2° recipientes alumnos, ad professionem ante tempus præscriptum probationis [11]; 3° apostatæ recipientes Ordines in apostasia [12]; 4° suscipientes Ordines sacros ante professionem [13]; 5° introducentes mulieres in claustra Monialium [14] vel in sua monasteria.

3° *Quoad Clericos:* 1° suscipientes Ordines Censura ligati [15]; 2° suscipientes duos Ordines majores eodem die, vel duobus diebus continuis [16]; 3° suscipientes Ordines furtive, id est absque prævio Ordine et admissione facta ab Episcopo; 4° suscipientes Ordinem sacrum post Matrimonium, etiam non consummatum [17]; 5° suscipientes Ordines sacros simoniace; 6° facientes Sacrum sine communione.

[1] Ex Trident., sess. 14, cap. 1. — [2] Ex Benedicto XIV, *de Syn.*, cap. 2 et S. C. C. [3] Ex eod. Benedicto XIV, ibid., cap. 8. — [4] Trident., sess. 23, cap. *de Reform.* [5] S. Pius V, const. *Romanus Pontifex.* — [6] Decret., part. 1, dist. 55, can. 2. — [7] Decret., tit. 11, cap. 14. — [8] Extrav., lib. v *de Simon.*, cap. 2. [9] Sexti, lib. III, tit. 9, cap. 2. — [10] Extrav., cap. *Ambitiosæ, de Reb. Eccl. non alien.* — [11] Sexti, lib. III, tit. 14, cap. 2. — [12] Decret., lib. I, tit. 9, cap. 6. [13] S. Pius V, constit. *Rom. Pontifex.* — [14] S. Pius V. — [15] Decret., lib. v, tit. 39, cap. 32. — [16] Ibid., lib. I, tit. 11, cap. 13 et 15. — [17] Joannes XXII, tit. 6.

CAPUT IV.

DE INTERDICTO.

Nota. Agemus 1° de natura et divisione ; 2° de effectibus ; 3° de pœnis interdicti ; 4° de quibusdam observandis circa interdictum.

ARTICULUS I.

DE NATURA ET DIVISIONE INTERDICTI.

Quæres 1. *Quid sit interdictum?*

Resp. Est *Censura privans hominem, vel locum, vel utrumque simul, publica divinorum Officiorum celebratione, aliquorum Sacramentorum administratione, et usu ecclesiasticæ sepulturæ.*

Dicitur 1° *privans hominem, vel locum*, etc., ut assignetur triplex interdictum, locale scilicet, personale et mixtum.

Interdictum *locale*, est *Censura qua immediate in aliquo loco prohibetur administratio aliquorum Sacramentorum, divinorum Officiorum celebratio, et usus ecclesiasticæ sepulturæ.* Porro, cum interdicitur locus communis, v. gr. regnum, diœcesis, civitas, interdictum est *generale :* si vero aliquis locus particularis interdicatur, v. gr., aliqua ecclesia, vel etiam omnes civitatis ecclesiæ, non vero ipsa civitas, est interdictum *particulare ;* possunt ergo divina Officia celebrari extra ecclesias in illa civitate.

Interdictum *personale,* est *Censura qua personis quibusdam prohibetur ubique participatio aliquorum Sacramentorum*, etc. Si interdicatur aliqua hominum communitas, v. gr., omnes personæ unius regni, civitatis, capituli, dicitur interdictum *generale.* Si vero interdictum feratur in unam, pluresve personas, qua particulares sunt, v. gr.

in Petrum, vel in omnes, qui tale crimen commiserunt, dicitur interdictum *particulare*.

Interdictum *mixtum* conflatur ex personali et locali, directeque afficit locum et personas : ideoque omnes producit effectus interdicti personalis et localis.

Dicitur 2° *privans... publica*, etc., quibus verbis assignantur effectus interdicti, de quibus in articulo sequenti.

ARTICULUS II.

DE EFFECTIBUS INTERDICTI.

Nota. Ex definitione allata, constat *tres* esse effectus interdicti, nempe *privationem quorumdam Sacramentorum, Officiorum divinorum*, et *ecclesiasticæ sepulturæ*.

QUÆRES 1. *Quibus Sacramentis privet interdictum?*

RESP. Ex cap. *Alma, de Sent. excomm.*, in 6, nunc privat quatuor tantum Sacramentis, scilicet Eucharistiæ, respectu sanorum, Extremæ-Unctionis, Ordinis et Matrimonii : ergo tempore interdicti licet administrare sacramenta Baptismi, Confirmationis et Pœnitentiæ, quæ tamen, excepto mortis articulo, non potest administrari iis qui causam interdicto dederunt, nisi prius satisfecerint, vel de satisfaciendo cautionem dederint.

QUÆRES 2. *Quomodo Officiorum divinorum celebratio publica prohibita sit tempore interdicti?*

RESP. Prohibita est in loco interdicto, et personis interdictis, sub moderatione tamen capituli *Alma*, permittentis: 1° ut omnes Clerici et Religiosi, non personaliter interdicti, possint ac debeant *sub pœna privationis distributionum, quotidie in suis ecclesiis* (modo non sint specialiter interdictæ) *Missam et alia divina Officia celebrare, sicut prius, submissa tamen voce, januis clausis excommunicatis, ac interdictis exclusis, et campanis non pulsatis.*

Permittit 2° *ut in festivitatibus Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes et Assumptionis Virginis gloriosæ, cam-*

pancæ pulsentur, et, januis apertis, alta voce divina Officia solemniter celebrentur, excommunicatis prorsus exclusis, sed interdictis admissis ; modo qui causam interdicto dederunt, *altari non appropinquent*, id est Eucharistiæ non sint participes ; hoc privilegium Leo X extendit ad festum Conceptionis B. V. Mariæ, et ad ejus Octavam.

QUÆRES 3. *Quibus interdictis deneganda sit ecclesiastica sepultura ?*

RESP. *Si interdictum sit personale*, deneganda est iis omnibus qui sunt nominatim interdicti. *Si sit locale particulare*, nullus, sive Clericus, sive laicus, potest in eo sepeliri, sed sepeliendi sunt in alio loco sacro non interdicto. *Si sit locale generale*, nullus equidem laicus, sive adultus, sive infans, potest in loco interdicto sepeliri ; verum Clerici, qui nominatim interdicti non sunt, nec interdictum violaverunt, ex speciali privilegio Innocentii III, *possunt in cœmeterio ecclesiæ sine campanarum pulsatione, cessantibus omnibus solemnitatibus, cum silentio tumulari*, ut in jure refertur [1].

ARTICULUS III.

DE PŒNIS INTERDICTI VIOLATI.

QUÆRES : *Quas pœnas incurrant qui violant interdictum ?*

RESP. 1. Clerici interdicti, exercendo actum proprium Ordinis, fiunt irregulares [2]. Et qui interdictos, extra casus a jure exceptos, scienter tumulant in loco sacro, incurrunt excommunicationem Episcopo reservatam [3].

2. Domini temporales, qui cogunt Clericos ad celebranda publice Officia divina in loco interdicto, vel prohibent ne publice excommunicati aut interdicti tempore divinorum Officiorum exeant ; item ipsi nominatim interdicti qui post monitionem exire renuunt, incurrunt excommunicationem Papæ reservatam [4].

[1] Cap. *Quod in te, de Pœnit. et remiss.* — [2] Cap. *Is cui, de Sentent. excomm.* in 6. — [3] Clem. I, *de Sepult.* — [4] Clem. *Gravis, de Sentent. excomm.*

3. Regulares, etiam exempti, qui non servant interdictum generale locale a Papa vel Ordinario latum, quando servatur ab Ecclesia Cathedrali vel Matrice loci in quo habitant, excommunicationem ipso facto incurrunt [1].

ARTICULUS IV.

DE QUIBUSDAM OBSERVANDIS CIRCA INTERDICTUM.

1. Cum interdicitur civitas, interdicuntur etiam suburbia et ædificia adjacentia civitati, quamvis sint sub alterius jurisdictione, sive temporali, sive spirituali [2]. Item cum interdicitur ecclesia, interdicuntur etiam capellæ et cœmeterium ipsi contingua, at non vicissim [3]. Ratio est, quia accessorium sequitur principale, sed non vice versa.

2. Cum interdicitur locus, non interdicuntur illius loci personæ, quæ proinde officiis divinis interesse possunt in aliis locis. Simpliciter cum interdicuntur personæ, non interdicitur locus, nisi exprimatur; hinc, interdicto Clero alicujus civitatis, possunt extranei celebrare in ecclesiis illius loci.

3. Cum interdicitur Communitas, interdicuntur singulæ illius Communitatis personæ, etiam innocentes, quamdiu sunt pars illius; quare si desinat esse pars illius, desinunt esse interdictæ; nocentes vero, qui causam interdicto dederunt, ubique sunt interdicti [4].

4. Cum interdicitur Clerus, non interdicitur populus, nec e converso [5].

5. Ad interdictum speciale personale requiritur culpa gravis propria; ad locale autem vel personale generale, sufficit culpa admissa a capite, vel a præcipuis membris, licet reliqui culpa vacent [6].

6. Interdictum locale et personale generale non possunt

[1] Clem. I, *de Sentent. excomm.*; et Trident., sess. 25, cap. 12 *de Reform.* — [2] Cap. *Si civitas, de Sentent. excomm.*, in 6. — [3] Ibidem. — [4] Cap. *Si sententia*, eod. tit. — [5] Ibidem. — [6] Ibidem.

tolli, nisi ab eo qui habet jurisdictionem in foro externo; hinc per privilegium absolvendi ab omnibus censuris, non intelligitur potestas tollendi interdictum locale et personale generale.

CAPUT V.

DE CESSATIONE A DIVINIS, DEPOSITIONE ET DEGRADATIONE.

QUÆRES 1. *Quid sit cessatio a divinis?*

RESP. Est *prohibitio celebrandorum Officiorum divinorum, administrandorum aliquorum Sacramentorum, et ecclesiasticæ sepulturæ, ab homine, vel a jure facta, ob justam causam*, v. gr. ob pollutionem ecclesiæ.

Dicitur 1° *prohibitio justa*, id est ob justam causam, v. gr. pollutionem ecclesiæ, etc.

Dicitur 2° *ab homine*, sive sit masculus, sive femina, quia ad cessationem a divinis præcipiendam, non requiritur potestas clavium; unde quando [1] dicitur Abbatissas suspendisse *ab Officio et Beneficio*, hoc intelligi debet de simplici cessatione a divinis, et subtractione honorarii Missarum, quod est suspensio improprie dicta.

Dicitur 3° *celebrandorum Officiorum*, etc., ex quo patet cessationem a divinis eosdem producere effectus quos producit interdictum; ejus tamen violatio non inducit irregularitatem, quia non est censura, sed simplex prohibitio in signum mœroris Ecclesiæ ob gravem aliquam, sibi vel honori Dei, illata injuriam, et per modum justæ defensionis. Tamen regulares eam violantes incurrunt ipso facto excommunicationem [2].

QUÆRES 2. *Quid sit depositio?*

RESP. Est pœna ecclesiastica, qua Clericus in perpetuum, et sine spe restitutionis, privatur omni Beneficio et Officio

[1] Cap. *Dilecta, de Majorit. et obed.* — [2] Clem. 1, *de Sentent. excomm.*

clericali, retento solo privilegio canonis et fori. Vocatur a jure *degradatio verbalis*.

Quæres 3. *Quid sit degradatio?*

Resp. Est pœna ecclesiastica, qua Clericus in perpetuum et solemniter privatur, non solum omni Officio et Beneficio, etc., ecclesiastico, sed etiam privilegio canonis et fori, retento solo charactere [1].

Dicitur *solemniter*, id est capillorum tonsione, ornamentorum Ordini competentium spoliatione, facta a proprio Episcopo, vel ejus Vicario Generali, assistentibus ad degradationem Sacerdotis, sex personis in dignitate ecclesiastica constitutis; ad Diaconi vel Subdiaconi degradationem, tribus tantummodo, juxta jus novum Tridentini [2]. De modo horrifico degradationis, vide Pontificale.

Has itaque elucubrationes (quas benigno ac supra modum singulari favore, sui SS. nominis patrocinio concessit roborari Benedictus XIV, S. P.) has, inquam, cum tota animi prostrati demissione, Sanctæ Romanæ et Apostolicæ Sedis judicio subjicio; in eis quæcumque approbaverit, approbo; quæcumque, ut minus sane scripta, reprobaverit, nunc reprobo, revoco, ac pro non scriptis habeo: sic me adjuvet Deus Optimus Maximus, mihique patrocinentur beatissima Virgo Deipara, absque macula concepta, B. Franciscus, Patriarcha meus Seraphicus, Div. Claudius, sub cujus glorioso nomine Deus per Sacramentum regenerationis *de tenebris vocavit me in admirabile lumen suum;* S. Thomas Apostolus, sub cujus tutela me, per infinitam suam misericordiam, *eduxit de terra Ægypti, de domo servitutis*, et introduxit in terram sanctam, in terram promissionis, in qua indesinenter experior quam vere Psalmista dixerit: *Melior est dies una in atriis Domini super millia. Amen.*

[1] Cap. *Degradatio, de Pœnit.*, in 6. — [2] Sess. 13, cap. 4 *de Reform.*

FINIS TOMI OCTAVI.

APPENDIX I.

PROPOSITIONES A SS. PONTIFICIBUS DAMNATÆ.

QUAMVIS PROPOSITIONES A SUMMIS PONTIFICIBUS DAMNATÆ, IN TOTO HOC OPERE REPERIANTUR DISPENSÆ, TAMEN EAS HIC COLLECTIVE REFERRE, NON INUTILE DUXIMUS, UT QUI, PRO OCCURRENTIBUS OCCASIONIBUS, AD EAS RECURRERE VOLUERINT, EAS REPERIRE MINORI LABORE POSSINT.

§ I. *Baii propositiones* 79 *a Pio V, ann.* 1567 *damnatæ, ut hæreticæ, erroneæ, suspectæ, temerariæ, scandalosæ, et in pias aures offensionem immittentes respective.*

1. Nec angeli, nec primi hominis adhuc integri merita, recte vocantur gratia.

2. Sicut opus malum ex natura sua est mortis æternæ meritorium, sic bonum opus ex natura sua est vitæ æternæ meritorium.

3. Et bonis angelis, et primo homini, si in statu illo perseverasset usque ad ultimum vitæ, felicitas esset merces, et non gratia.

4. Vita æterna homini integro et angelo promissa fuit intuitu bonorum operum, et bona opera ex lege naturæ ad illam consequendam per se sufficiunt.

5. In promissione facta angelo et primo homini continetur naturalis justitiæ constitutio, qua pro bonis operibus, sine alio respectu, vita æterna justis promittitur.

6. Naturali lege constitutum fuit homini, ut si in obedientia perseveraret, ad eam vitam pertransiret, in qua mori non posset.

7. Primi hominis integri merita fuerunt prima creationis munera; sed, juxta modum loquendi Sripturæ sacræ, non recte vocantur gratia, quo fit ut tantum merita, non etiam gratia, debeant nuncupari.

8. In redemptis per gratiam Christi nullum inveniri potest bonum meritum, quod non sit gratis indigno collatum.

9. Dona concessa homini integro, et angelo, forsitan non improbanda ratione, possunt dici gratia, sed quia secundum usum sacræ Scripturæ nomine gratiæ ea tantum munera intelliguntur, quæ per Jesum Christum male merentibus et indignis conferuntur; ideo neque merita, neque merces quæ illis redditur, gratia dici debet.

10. Solutio pœnæ temporalis, quæ, peccato dimisso, sæpe remanet, et corporis resurrectio, proprie non nisi meritis Christi adscribenda est.

11. Quod pie et juste in hac vita mortali, usque in finem conversati, vitam consequamur æternam, id non proprie gratiæ Dei, sed ordinationi naturali statim initio creationis constitutæ, justo Dei judicio deputandum est; neque in hac retributione bonorum ad Christi meritum respicitur, sed tantum ad primam institutionem generis humani, in qua, lege naturali institutum est, ut justo Dei judicio obedientiæ mandatorum vita æterna reddatur.

12. Pelagii sententia est, opus bonum citra gratiam adoptionis factum, non est regni cœlestis meritorium.

13. Opera bona a filiis adoptionis facta non accipiunt rationem meriti, ex eo quod fiunt per Spiritum adoptionis inhabitantem corda filiorum Dei, sed tantum ex eo quod sunt conformia legi, quodque per ea præstatur obedientia legi.

14. Opera bona justorum non accipient in die judicii extremi ampliorem mercedem, quam justo Dei judicio merentur accipere.

15. Ratio meriti non consistit in eo quod qui bene ope-

ratur, habeat gratiam et inhabitantem Spiritum sanctum, sed in eo solum quod obedit divinæ legi.

16. Non est vera legis obedientia, quæ fit sine charitate.

17. Sentiunt cum Pelagio, qui dicunt esse necessarium ad rationem meriti, ut homo, per gratiam adoptionis, sublimetur ad statum deificum.

18. Opera catechumenorum, ut fides, et pœnitentia ante remissionem peccatorum facta, sunt vitæ æternæ meritoria, quam vitam ipsi non consequentur, nisi prius præcedentium delictorum impedimenta tollantur.

19. Opera justitiæ et temperantiæ, quæ Christus fecit, ex dignitate personæ operantis non traxerunt majorem valorem.

20. Nullum est peccatum ex natura sua veniale, sed omne peccatum meretur pœnam æternam.

21. Humanæ naturæ sublimatio, et exaltatio in consortium divinæ naturæ, debita fuit integritati primæ conditionis, et proinde naturalis dicenda est, et non supernaturalis.

22. Cum Pelagio sentiunt, qui textum Apostoli ad Romanos 2 : *Gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis sunt, faciunt,* intelligunt de gentibus fidei gratiam non habentibus.

23. Absurda est eorum sententia qui dicunt hominem, ab initio, dono quodam supernaturali et gratuito, supra conditionem naturæ suæ fuisse exaltatum, ut fide, spe et charitate Deum supernaturaliter coleret.

24. A vanis et otiosis hominibus, secundum insipientiam philosophorum, excogitata est sententia quæ ad pelagianismum rejicienda est, hominem ab initio sic constitutum, ut per dona naturæ superaddita, fuerit largitate conditoris sublimatus et in Dei filium adoptatus.

25. Omnia opera infidelium sunt peccata, et philosophorum virtutes sunt vitia.

26. Integritas primæ creationis non fuit indebita humanæ naturæ exaltatio, sed naturalis ejus conditio.

27. Liberum arbitrium, sine gratiæ Dei adjutorio, nonnisi ad peccandum valet.

28. Pelagianus est error dicere quod liberum arbitrium valet ad ullum peccatum vitandum.

29. Non solum fures ii sunt et latrones, qui Christum viam et ostium veritatis et vitæ negant ; sed etiam quicumque aliunde quam per ipsum in viam justitiæ (hoc est, ad aliquam justitiam) conscendi posse docent,

30. Aut tentationi ulli, sine gratiæ ipsius adjutorio, resistere hominem posse, sic ut in eam non inducatur, aut ab ea non separetur.

31. Charitas perfecta et sincera, quæ est ex corde puro et conscientia bona, et fide non ficta, tam in catechumenis quam in pœnitentibus, potest esse sine remissione peccatorum.

32. Charitas illa, quæ est plenitudo legis, non est semper conjuncta cum remissione peccatorum.

33. Catechumenus juste, recte et sancte vivit, et mandata Dei observat, ac legem implet per charitatem, ante obtentam remissionem peccatorum, quæ in Baptismi lavacro demum percipitur.

34. Distinctio illa duplicis amoris, naturalis videlicet, quo Deus amatur ut auctor naturæ ; et gratuiti, quo Deus amatur ut beneficator, vana est et commentitia, et ad illudendum sacris litteris et plurimis veterum testimoniis excogitata.

35. Omne quod agit peccator, vel servus peccati, peccatum est.

36. Amor naturalis, qui ex viribus naturæ oritur ex sola philosophia, per elationem præsumptionis humanæ, cum injuria Crucis Christi defenditur a nonnullis doctoribus.

37. Cum Pelagio sentit, qui boni aliquid naturalis, hoc est quod ex naturæ solis viribus ortum ducit, agnoscit.

38. Omnis amor creaturæ rationalis, aut vitiosa est cupiditas, qua mundus diligitur, quæ a Joanne prohibetur; aut laudabilis illa charitas, qua per Spiritum Sanctum in corde diffusa, Deus amatur.

39. Quod voluntarie fit, etiamsi necessitate fiat, libere tamen fit.

40. In omnibus suis actibus peccator servit dominanti cupiditati.

41. Is libertatis modus qui est a necessitate, sub libertatis nomine non reperitur in Scripturis, sed solum nomen libertatis a peccato.

42. Justitia, qua justificatur per fidem impius, consistit formaliter in obedientia mandatorum, quæ est operum justitia, non autem in gratia aliqua animæ infusa, qua adoptatur homo in filium Dei, et secundum interiorem hominem renovatur, ac divinæ naturæ consors efficitur, ut sit per Spiritum Sanctum renovatus, deinceps bene vivere, et Dei mandatis obedire possit.

43. In hominibus pœnitentibus ante Sacramentum absolutionis, et in catechumenis ante Baptismum, est revera justificatio, separata tamen a remissione peccatorum.

44. Operibus plerisque, quæ a fidelibus fiunt, solum ut Dei mandatis pareant, cujusmodi sunt, obedire parentibus, depositum reddere, ab homicidio, a furto, a fornicatione abstinere, justificantur quidem homines, quia sunt legis obedientia, et vera legis justitia : non tamen ii obtinent incrementa virtutum.

45. Sacrificium Missæ non alia ratione est Sacrificium, quam generali illa, qua omne opus fit ut, sancta societate, Deo homo inhæreat.

46. Ad rationem et definitionem peccati non pertinet voluntarium, nec definitionis quæstio est, sed causæ et originis, utrum omne peccatum debeat esse voluntarium.

47. Unde peccatum originis vere habet rationem pec-

cati, sine ulla ratione ac respectu ad voluntatem a qua originem habuit.

48. Peccatum originis est habituale parvulis voluntate voluntarium, et habitualiter dominatur parvulo, eo quod non gerit contrarium voluntatis arbitrium.

49. Et ex habituali voluntate determinate fit, ut parvulus decedens sine regenerationis Sacramento, quando usum rationis consecutus erat, actualiter Deum odio habeat, Deum blasphemet, et legi Dei repugnet.

50. Prava desideria, quibus ratio non consentit, eo quia homo invitus patitur, sunt prohibita præcepto : *Non concupisces.*

51. Concupiscentia, sive lex membrorum, et prava ejus desideria, quæ inviti sentiunt homines, sunt vera legis inobedientia.

52. Omne scelus est ejus conditionis, ut suum auctorem et omnes posteros eo modo inficere possit, quo infecit prima transgressio.

53. Quantum est ex vi transgressionis, tantum meritorum malorum a generante contrahunt, qui cum minoribus nascuntur vitiis, quam qui cum majoribus.

54. Definitiva hæc sententia, Deum homini nihil impossibile præcepisse, falso tribuitur Augustino, cum Pelagii sit.

55. Deus non potuisset ab initio talem creare hominem, qualis nunc nascitur.

56. In peccato duo sunt, actus et reatus; transeunte autem actu, nil manet nisi reatus, sive obligatio ad pœnam.

57. Unde in sacramento Baptismi, aut Sacerdotis absolutione, proprie reatus peccati duntaxat tollitur, et ministerium Sacerdotum solum liberat a reatu.

58. Peccator pœnitens non vivificatur ministerio Sacerdotis absolventis; sed a Deo solo, qui pœnitentiam suggerens et inspirans vivificat eum et resuscitat; ministerio autem Sacerdotis solum reatus tollitur.

59. Quando per eleemosynas, aliaque pœnitentiæ opera Deo satisfacimus pro pœnis temporalibus, non dignum pretium Deo pro peccatis nostris offerimus, sicut quidam errantes autumant (nam alioquin essemus, saltem aliqua ex parte, redemptores), sed aliquid facimus, cujus intuitu Christi satisfactio nobis applicatur et communicatur.

60. Per passiones Sanctorum in indulgentiis communicatas non proprie redimuntur nostra delicta; sed per communionem charitatis nobis eorum passiones impartiuntur, ut digni simus qui pretio sanguinis Christi, a pœnis pro peccatis debitis liberemur.

61. Celebris illa doctorum distinctio, divinæ legis mandata bifariam impleri, altero modo quantum ad præceptorum operum substantiam tantum, altero quantum ad certum quemdam modum, videlicet: secundum quem valeant operantem perducere ad regnum æternum (hoc est, ad modum meritorum) commentitia est et explodenda.

62. Illa quoque distinctio, qua opus dicitur bifariam bonum, vel quia ex objecto, et omnibus circumstanstiis rectum est et bonum (quod moraliter bonum appellare consueverunt), vel quia est meritorium regni æterni, eo quod fit a vivo Christi membro per spiritum charitatis, rejicienda est.

63. Sed et illa distinctio duplicis justitiæ, alterius quæ fit per spiritum charitatis inhabitantem, alterius quæ fit ex inspiratione quidem Spiritus Sancti, cor ad pœnitentiam excitantis, sed nondum cor inhabitantis et in eo charitatem diffundentis, qua divinæ legis justificatio impleatur, similiter rejicitur.

64. Item et illa distinctio duplicis vivificationis: alterius, qua vivificatur, peccator, dum ei pœnitentia et vitæ novæ propositum, et inchoatio per Dei gratiam inspiratur; alterius, qua vivificatur qui vere justificatur, et palmes vivus

in vite Christo efficitur, pariter commentitia est, et Scripturis minime congruens.

65. Non nisi pelagiano errore admitti potest usus aliquis liberi arbitrii bonus, sive non malus, et gratiæ Christi injuriam facit, qui ita sentit et docet.

66. Sola violentia repugnat libertati hominis naturali.

67. Homo peccat etiam damnabiliter, in eo quod necessario facit.

68. Infidelitas pure negativa in his in quibus Christus non est prædicatus, peccatum est.

69. Justificatio impii fit formaliter per obedientiam legis, non autem per occultam communicationem et inspirationem gratiæ, quæ per eam justificatos faciat implere legem.

70. Homo existens in peccato mortali, sive in reatu æternæ damnationis, potest habere veram charitatem, et charitas, etiam perfecta, potest consistere cum reatu æternæ damnationis.

71. Per contritionem, etiam cum charitate perfecta, et cum voto suscipiendi Sacramentum conjunctam, non remittitur crimen, extra casum necessitatis, aut martyrii, sine actuali susceptione Sacramenti.

72. Omnes omnino justorum afflictiones sunt ultiones peccatorum ipsorum; unde et Job et martyres, quæ passi sunt, propter peccata sua passi sunt.

73. Nemo, præter Christum, est absque peccato originali; hinc Beata Virgo mortua est propter peccatum ex Adam contractum, omnesque ejus afflictiones in hac vita, sicut et aliorum justorum, fuerunt ultiones peccati actualis, vel originalis.

74. Concupiscentia in renatis relapsis in peccatum mortale, in quibus jam dominatur, peccatum est, sicut et alii habitus pravi.

75. Motus pravi concupiscentiæ sunt, pro statu hominis vitiati, prohibiti præcepto: *Non concupisces;* unde homo

eos sentiens, et non consentiens, transgreditur præceptum : *Non concupisces*, quamvis transgressio in peccatum non deputetur.

76. Quandiu aliud concupiscentiæ carnalis in diligente est, non facit præceptum : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.*

77. Satisfactiones laboriosæ justificatorum non valent expiare de condigno pœnam temporalem restantem post culpam condonatam.

78. Immortalitas primi hominis non erat gratiæ beneficium, sed naturalis conditio.

79. Falsa est doctorum sententia, primum hominem potuisse a Deo creari et institui sine justitia naturali.

§ II. *Quinque propositiones famosæ Jansenii ab Innoc. X damnatæ, ann.* 1653, *constitutione* Cum occasione impressionis, etc.

1. Aliqua Dei præcepta hominibus justis volentibus et conantibus, secundum præsentes, quas habent, vires, sunt impossibilia ; deest quoque illis gratia qua possibilia fiant. *Hæc propositio damnata est ut temeraria, impia, blasphema, anathemate damnata, et hæretica.*

2. Interiori gratiæ in statu naturæ lapsæ nunquam resistitur. *Hæc propositio damnata est ut hæretica.*

3. Ad merendum et demerendum in statu naturæ lapsæ, non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione. *Damnata est ut hæretica.*

4. Semi-Pelagiani admittebant prævenientis gratiæ interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei ; et in hoc erant hæretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare. *Damnata est ut falsa et hæretica.*

5. Semi-pelagianum est dicere Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse. aut sanguinem fudisse.

Damnata est ut falsa, temeraria, scandalosa; et intellecta eo sensu, ut Christus pro salute duntaxat prædestinatorum mortuus sit, ut impia, blasphema, contumeliosa, divinæ pietati derogans, et hæretica.

§ III. *Propositiones* 43 *quas Alex. VII, ann.* 1663 *et* 1666, *ad minimum tanquam scandalosas dannavit; quasque docere prohibuit sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ, ac Summo Pontifici, extra mortis articulum, reservatæ.*

1. Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, et Charitatis, ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.

2. Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

3. Sententia asserens bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem hæresis, et aliorum criminum, quando publica sunt, et id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629, 18 julii in consistorio sacræ Congregationis Eminentissimorum Cardinalium visa et tolerata est.

4. Prælati regulares possunt in foro conscientiæ absolvere quoscumque sæculares ab hæresi occulta, et ab excommunicatione propter eam incursa.

5. Quamvis evidenter tibi constet Petrum esse hæreticum, non teneris denuntiare, si probare non possis.

6. Confessarius qui in sacramentali confessione tribuit pœnitenti chartam postea legendam, in qua ad venerem incitat, non censetur sollicitasse in confessione, ac proinde non est denuntiandus.

7. Modus evadendi obligationem denuntiandæ sollicitationis est, si sollicitatus confiteatur cum sollicitante, hic potest ipsum absolvere absque onere denuntiandi.

8. Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem

missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem, idque post Decretum Urbani VIII.

9. Post Decretum Urbani potest Sacerdos, cui missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere, collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta.

10. Non est contra justitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, et sacrificium unum offerre, neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam, promissione etiam juramento firmata, danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.

11. Peccata in confessione omissa, seu oblita ob instans periculum vitæ, aut ob aliam causam, non tenemur in sequenti confessione exprimere.

12. Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopis reservatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate.

13. Satisfacit præcepto annuæ confessionis, qui confitetur regulari Episcopo præsentato, sed ab eo injuste reprobato.

14. Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.

15. Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat.

16. Qui beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in confessarium simplicem Sacerdotem non approbatum ab Ordinario.

17. Est licitum Religioso vel Clerico calumniatorem, gravia crimina de se, vel de sua religione spargere minantem, occidere, quando alius modus defendendi non suppetit; uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus, vel ipsi Religioso, vel ejus religioni, publice et coram gravissimis viris prædicta impingere nisi occidatur.

18. Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.

19. Nec peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.

20. Restitutio a Pio V imposita beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam judicis, eo quod sit pœna.

21. Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet.

22. Non est contra justitiam beneficia ecclesiastica non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia ecclesiastica, pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

23. Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu vel inobedientia hoc faciat, puta quia non vult se subjicere præcepto.

24. Mollities, sodomia et bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ; ideoque sufficit dicere in confessione se procurasse pollutionem.

25. Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis præcepto, dicens: Commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam.

26. Quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, potest judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.

27. Si liber sit alicujus junioris, et moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet rejectam esse a Sede Apostolica tanquam improbabilem.

28. Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a principe promulgatam.

Nota. Propositiones quæ sequuntur, sub eadem forma et censura ab eodem Summo Pontifice damnatæ sunt ann. 1666.

29. In die jejunii, qui sæpius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium.

30. Omnes Officiales, qui in republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio.

31. Excusantur absolute a præcepto jejunii omnes illi qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, et etiamsi iter unius diei conficiant.

32. Non est evidens quod consuetudo non comedendi ova et lacticinia in quadragesima obliget.

33. Restitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri potest per quascumque eleemosynas, quas antea beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit.

34. In die Palmarum recitans officium Paschale, satisfacit præcepto.

35. Unico officio potest quis satisfacere duplici præcepto pro die præsenti et crastino.

37. Regulares possunt in foro conscientiæ uti privilegiis suis, quæ sunt expresse revocata per Concilium Tridentinum.

37. Indulgentiæ concessæ Regularibus, et revocatæ a Paulo V, hodie sunt revalidatæ.

38. Mandatum Tridentini factum Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali, confitendi quamprimum, est consilium, non præceptum.

39. Illa particula : *quamprimum*, intelligitur, cum Sacerdos suo tempore confitebitur.

40. Est probabilis opinio quæ dicit esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem et sensibilem, quæ ex osculo oritur; secluso periculo consensus ulterioris, et pollutionis.

41. Non est obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgo *regalo*, dum deficiente illo, nimis ægre ageret vitam, et aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, et alia famula nimis difficile inveniretur.

42. Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.

43. Annuum legatum pro anima relictum, non durat plus quam per decem annos.

44. Quoad forum conscientiæ, reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessant censuræ.

45. Libri prohibiti, donec expurgentur, possunt retineri, usque dum adhibita diligentia corrigantur.

§ IV. 65 *propositiones morales, quas Innoc. XI, decreto ann.* 1679, *damnavit, ut minimum tanquam scandalosas, et in praxi perniciosas, quasque edoceri, et ad praxim deduci prohibuit, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ Summo Pontifici, præterquam in articulo mortis, reservatæ.*

1. Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis aut Episcopalis.

2. Probabiliter existimo judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.

3. Generatim dum probabilitate, sive intrinseca, sive extrinseca quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.

4. Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili.

5. An peccet mortaliter qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.

6. Probabile est ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum.

7. Tunc solum obligat, quando tenemur justificari, et non habemus aliam viam qua justificari possimus.

8. Comedere et bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem, non est peccatum, modo non obsit valetudini, quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui.

9. Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum, omni penitus caret culpa ac defectu veniali.

10. Non tenemur proximum diligere actu interno, et formali.

11. Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.

12. Vix in sæcularibus invenies, etiam in regibus, superfluum statui. Et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam quando tenetur tantum ex superfluo statui.

13. Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, et de illius morte naturali gaudere: illam inefficaci affectu petere et desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.

14. Licitum est absolute desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas.

15. Licitum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas.

16. Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, et secundum se.

17. Satis est actum fidei semel in vita elicere.

18. Si a potestate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri, ut Deo, et fidei gloriosum consulo; tacere, ut peccaminosum per se, non damno.

19. Voluntas non potest efficere ut assensus fidei in seipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.

20. Hinc potest quis prudenter repudiare assensum quem habebat supernaturalem.

21. Assensus fidei supernaturalis et utilis ad salutem, stat cum notitia solum probabili revelationis, imo cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus.

22. Nonnisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita remuneratoris.

23. Fides late dicta ex testimonio creaturarum, similive motivo ad justificationem sufficit.

24. Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia, propter quam velit aut possit damnare hominem.

25. Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis.

26. Si quis vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine, juret se non fecisse aliquid quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid, quod non fecit, vel aliam viam ab ea in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus.

27. Causa justa utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens et studiosa.

28. Qui mediante commendatione vel munere, ad magistratum, vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum, quod de mandato regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.

29. Urgens metus gravis est causa justa Sacramentorum administrationem simulandi.

30. Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari ne-

quit; id quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, et post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat.

31. Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.

32. Non solum licitum est defendere, defensione occisiva, quæ actu possidemus; sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, et quæ nos possessuros speramus.

33. Licitum est tam hæredi, quam legatario, contra injuste impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere: sicut et jus habenti in Cathedram, vel præbendam, contra eorum possessionem injuste impedientem.

34. Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.

35. Videtur probabile omnem fœtum, quamdiu in utero est, carere anima rationali, et tunc primum incipere eamdem habere cum paritur; ac consequenter dicendum erit in nullo abortu homicidium committi.

46. Permissum est furari, non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.

37. Famuli et famulæ domesticæ possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario quod recipiunt.

38. Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis.

39. Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.

40. Contractus *Mohatra* licitus est, etiam respectu ejusdem personæ, et cum contractu retrovenditionis prævie inito, cum intentione lucri.

41. Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, et nullus sit qui non majoris faciat pecuniam præsentem,

quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario exigere, et eo titulo ab usura excusari.

42. Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tanquam ex benevolentia et gratitudine debitum, sed solum si exigatur tanquam ex justitia debitum.

43. Quidni non nisi veniale sit detrahentis auctoritatem magnam sibi noxiam falso crimine elidere?

44. Probabile est non peccare mortaliter qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam et honorem defendat, et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.

45. Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed duntaxat tanquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale; vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut e contra.

46. Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale, imo etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris æstimetur, quam res spiritualis.

47. Cum dixit Concilium Tridentinum eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui nisi quos digniores, et Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent, Concilium vel primo videtur per hoc, *digniores*, non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum sumpto comparativo pro positivo; vel secundo locutione minus propria ponit, *digniores*, ut excludat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur tertio, quando fit concursus.

48. Tam clarum videtur fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, et solum esse malam quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.

40. Mollities jure naturæ prohibita non est; unde si Deus eam non interdixisset, sæpe esset bona, et aliquando obligatoria sub mortali.

50. Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium; adeoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum.

51. Famulus qui, submissis humeris, scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, et multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.

52. Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.

53. Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo sacro, qui duas ejus partes, imo quatuor simul a diversis celebrantibus audit.

54. Qui non potest recitare matutinum et laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.

55. Præcepto communionis annuæ satisfit per sacrilegam Domini manducationem.

56. Frequens confessio et communio, etiam in his qui gentiliter vivunt, est nota prædestinationis.

57. Probabile est sufficere attritionem naturalem, modo honestam.

58. Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.

59. Licet sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessos ratione magni concursus pœnitentium, qualis v. g. potest contingere in die magnæ alicujus festivitatis, aut indulgentiæ.

60. Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturæ, aut Ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio; dummodo ore proferat se dolere, et proponere emendationem.

61. Potest aliquando absolvi qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest et non vult omittere; quin imo directe et ex proposito quærit, aut ei se ingerit.

62. Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrit.

63. Licitum est quærere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali vel temporali nostro, vel proximi.

64. Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, et etiamsi per negligentiam, etiam culpabilem, nesciat mysterium Sanctissimæ Trinitatis et Incarnationis D. N. Jesu Christi.

65. Sufficit illa mysteria semel credidisse.

§ V. 68 *propositiones Michaelis Molinos, quas Innoc. XI, Decreto ann.* 1687 *damnavit tanquam hæreticas, suspectas, erroneas, scandalosas, blasphemas, piarum aurium offensivas, temerarias, christianæ disciplinæ relaxativas, et eversivas et seditiosas respective.*

1. Oportet hominem suas potentias annihilare, et hæc est via interna.

2. Velle operari active, est Deum offendere, qui vult esse ipse solus agens, et ideo opus est se ipsum in Deo totum et totaliter derelinquere, et postea permanere velut corpus exanime.

3. Vota de aliquo faciendo sunt perfectionis impeditiva.

4. Activitas naturalis est gratiæ inimica, impeditque Dei operationes et veram perfectionem, quia Deus operari vult in nobis sine nobis.

5. Nihil operando anima se annihilat, et ad suum principium tendit, et ad suam originem, quæ est essentia Dei, in qua transformata remanet, ac divinizata, et Deus tunc in se ipso remanet, quia tunc non sunt amplius duæ res

unitæ, sed una tantum, et hac ratione Deus vivit, et regnat in nobis, et anima seipsam annihilat in esse operativo.

6. Via interna est illa in qua non cognoscitur, nec lumen, nec amor, nec resignatio, et non oportet Deum cognoscere, et hoc modo recte proceditur.

7. Non debet anima cogitare nec de præmio, nec de punitione, nec de paradiso, nec de inferno, nec de morte, nec de æternitate.

8. Non debet velle scire an gradiatur cum voluntate Dei, an cum eadem voluntate resignata maneat, necne; nec opus est ut velit cognoscere suum statum, nec proprium nihil; sed debet ut corpus exanime manere.

9. Non debet anima reminisci nec sui, nec Dei, nec cujuscumque rei; et in via interna omnis reflexio est nociva, etiam reflexio ad suas humanas actiones, et ad proprios defectus.

10. Si propriis defectibus alios scandalizet, non est necessarium reflectere, dummodo non adsit voluntas scandalizandi; et ad proprios defectus non posse reflectere, gratia Dei est.

11. Ad dubia quæ occurrunt, an recte procedatur, necne, non opus est reflectere.

12. Qui suum liberum arbitrium Deo donavit, de nulla re debet curam habere, nec de inferno, nec de paradiso, nec debet desiderium habere propriæ perfectionis, nec virtutum, nec propriæ sanctitatis, nec propriæ salutis, cujus spem expurgare debet.

13. Resignato Deo libero arbitrio, eidem Deo relinquenda est cogitatio et cura de omni re nostra, et relinquere, ut faciat in nobis sine nobis suam divinam voluntatem.

14. Qui divinæ voluntati resignatus est, non convenit ut a Deo rem aliquam petat; quia petere est imperfectio, cum sit actus propriæ voluntatis, et electionis, et est velle quod divina voluntas nostræ conformetur, et non quod nostra divinæ. Illud Evangelii: *Petite, et accipietis*, non est

dictum a Christo pro animabus internis, quæ nolunt habere voluntatem. Imo hujusmodi animæ eo perveniunt, ut non possint a Deo rem aliquam petere.

15. Sicut non debent a Deo rem aliquam petere, ita nec illi ob rem aliquam gratias agere debent, quia utrumque est actus propriæ voluntatis.

16. Non convenit Indulgentias quærere pro pœna propriis peccatis debita, quia melius est divinæ justitiæ satisfacere, quam divinam misericordiam quærere; quoniam illud ex puro Dei amore procedit, et istud ab amore nostri interessato, nec est res Deo grata, nec meritoria, quia est velle crucem fugere.

17. Tradito Deo libero arbitrio, et eidem relicta cura et cognitione animæ nostræ, non est amplius habenda ratio tentationum, nec eis alia resistentia fieri debet, nisi negativa, nulla adhibita industria; et si natura commovetur, oportet sinere ut commoveatur, quia est natura.

18. Qui in oratione utitur imaginibus, figuris, speciebus, et propriis conceptibus, non adorat Deum in spiritu et veritate.

19. Qui amat Deum eo modo, quo ratio argumentatur, aut intellectus comprehendit, non amat verum Deum.

20. Asserere quod in oratione opus est sibi, per discursum, auxilium ferre, et per cogitationes, quando Deus animam non alloquitur, ignorantia est. Deus nunquam loquitur; ejus locutio est operatio, et semper in anima operatur, quando hæc suis discursibus, cognitionibus et operationibus eum non impedit.

21. In oratione opus est manere in fide obscura et universali, cum quiete et oblivione cujuscunque cogitationis particularis ac distinctæ attributorum Dei, ac Trinitatis, et sic in Dei præsentia manere ad illum adorandum, et amandum, eique inserviendum, sed absque productione actuum; quia Deus in his sibi non complacet.

22. Cognitio hæc per fidem non est actus a creatura

productus, sed est cognitio a Deo creaturæ tradita, quam creatura se habere non cognoscit, nec postea cognoscit illam se habuisse; et idem dicitur de amore.

23. Mystici cum S. Bernardo in scala claustralium distinguunt quatuor gradus: lectionem, meditationem, orationem, et contemplationem infusam. Qui semper in primo sistit, nunquam ad secundum pertransit. Qui semper in secundo persistit, nunquam ad tertium pervenit, qui est nostra contemplatio acquisita, in qua per totam vitam persistendum, dummodo Deus animam non trahat, absque eo quod ipsa id expectet ad contemplationem infusam, et hac cessante, anima regredi debet ad tertium gradum, et in ipso permanere, absque eo quod amplius redeat ad secundum aut primum.

24. Qualescumque cogitationes in oratione occurrant, etiam impuræ, etiam contra Deum, Sanctos, fidem et Sacramenta, si voluntarie non nutriantur, nec voluntarie expellantur, sed cum indifferentia et resignatione tolerentur, non impediunt orationem fidei, imo eam perfectiorem efficiunt, quia anima tunc magis divinæ voluntati resignata remanet.

25. Etiamsi superveniat somnus, et dormiatur, nihilominus fit oratio et contemplatio actualis, quia oratio et resignatio, resignatio et oratio idem sunt, et dum resignatio perdurat, perdurat et oratio.

26. Tres illæ viæ, purgativa, illuminativa et unitiva, sunt absurdum maximum quod dictum fuerit in mystica; cum non sit nisi unica via, scilicet, via interna.

27. Qui desiderat et amplectitur devotionem sensibilem, non desiderat nec quærit Deum, sed seipsum, et male agit, cum eam desiderat et eam habere conatur, qui per viam internam incedit, tam in locis sacris quam in diebus solemnibus.

28. Tædium rerum spiritualium bonum est, si quidem per illud purgatur amor proprius.

29. Dum anima interna fastidit discursus de Deo et virtutibus, et frigida remanet, nullum in seipsa sentiens fervorem, bonum signum est.

30. Totum sensibile quod expetimur in vita spirituali, est abominabile, spurcum et immundum.

31. Nullus meditativus veras virtutes exercet internas, quæ non debent a sensibus cognosci. Opus est amittere virtutes.

32. Non ante, nec post communionem alia requiritur præparatio, aut gratiarum actio (pro istis animabus internis) quam permanentia in solita resignatione passiva; quia modo perfectiore supplet omnes actus virtutum, qui fieri possunt et fiunt in via ordinaria. Et si in hac occasione communionis insurgunt motus humiliationis, petitionis aut gratiarum actionis, reprimendi sunt, quoties non dignoscatur eos esse ex impulsu speciali Dei, alias sunt impulsus naturæ nondum mortuæ.

33. Male agit anima quæ procedit per hanc viam internam, si in diebus solemnibus vult aliquo conatu particulari excitare in se devotum aliquem sensum; quoniam animæ internæ omnes dies sunt æquales, omnes festivi. Idem dicitur de locis sacris, quia hujusmodi animabus omnia loca æqualia sunt.

34. Verbis et lingua gratias agere Deo, non est pro animabus internis, quæ in silentio manere debent, nullum Deo impedimentum opponendo, quod operetur in illis; et quo magis Deo se resignant, experiuntur se non posse Orationem Dominicam, seu *Pater Noster*, recitare.

35. Non convenit animabus hujus vitæ internæ, quod faciant operationes, etiam virtuosas, ex propria electione et activitate, alias non essent mortuæ; nec debent elicere actus amoris erga B. Virginem, Sanctos, ac humanitatem Christi; quia cum ista objecta sensibilia sint, talis est amor erga illa.

36. Nulla creatura, nec B. Virgo, nec Sancti, sedere de-

bent in nostro corde, quia solus Deus vult illud occupare et possidere.

37. In occasione tentationum, etiam furiosarum, non debet anima elicere actus explicitos virtutum oppositarum; sed debet in supradicto amore et resignatione permanere.

38. Crux voluntaria, mortificationum pondus grave est et infructuosum; ideoque dimittenda.

39. Sanctiora opera, et pœnitentiæ quas peregerunt Sancti, non sufficiunt ad removendam ab anima vel unicam adhæsionem.

40. B. Virgo nullum unquam opus exterius peregit, et tamen fuit Sanctis omnibus sanctior; igitur ad sanctitatem perveniri potest absque opere exteriori.

41. Deus permittit, et vult, ad nos humiliandos et ad veram transformationem perducendos, quod in aliquibus animabus perfectis, etiam non arreptitiis dæmon violentiam inferat eorum corporibus, easque actus carnales committere faciat, etiam in vigilia, et sine mentis offuscatione, movendo physice eorum manus, et alia membra contra earum voluntatem. Et idem dicitur quoad alios actus per se peccaminosos, in quo casu non sunt peccata, quia in iis non adest consensus.

42. Potest dari casus, quod hujusmodi violentiæ ad actus carnales contingant eodem tempore ex parte duarum personarum, scilicet maris et feminæ; et ex parte utriusque sequatur actus.

43. Deus, præteritis sæculis, Sanctos efficiebat tyrannorum ministerio, nunc vero eos efficit Sanctos ministerio dæmonum, qui causando in eis prædictas violentias, facit, ut illi seipsos magis despiciant atque annihilent, et se Deo resignent.

44. Job blasphemavit, et tamen non peccavit labiis suis, quia fecit ex dæmonis violentia.

45. Sanctus Paulus hujusmodi dæmonis violentias in suo

corpore passus est, unde scripsit : *Non quod volo bonum, hoc ago, sed quod nolo malum, hoc facio.*

46. Hujusmodi violentiæ sunt medium magis proportionatum ad annihilandam animam, et eam ad veram transformationem et unionem perducendam, nec alia superest via. Et hæc est via facilior et tutior.

47. Cum hujusmodi violentiæ occurrunt, sinere oportet ut Satanas operetur, nullam adhibendo industriam, nullum proprium conatum, sed permanere debet homo in suo nihilo, et etiamsi sequantur pollutiones, et actus obscœni propriis manibus, et etiam pejora, non opus est seipsum inquietare, sed foras emittendi sunt scrupuli, dubia et timores; quia anima fit magis illuminata, magis roborata, magisque candida, et acquiritur sancta libertas. Et præ omnibus non opus est hæc confiteri, et sanctissime fit non confitendo, quia hoc pacto superatur dæmon, et acquiritur thesaurus pacis.

48. Satanas, qui hujusmodi violentias infert, suadet deinde gravia esse delicta, ut anima se inquietet, ne in via interna ulterius progrediatur; unde ad ejus vires enervandas, melius est ea non confiteri, quia non sunt peccata, nec etiam venialia.

49. Job ex violentia dæmonis se propriis manibus polluebat, eodem tempore quo mundas habebat ad Deum preces (sic interpretando locum ex cap. 16 Job.).

50. David, Jeremias, et multi ex sanctis Prophetis hujusmodi violentias patiebantur harum impurarum operationum externarum.

51. In Sacra Scriptura multa sunt exempla violentiarum ad actus externos peccaminosos. Uti illud de Samsone, qui per violentiam seipsum occidit cum Philistæis, conjugium iniit cum alienigena, et cum Dalela meretrice fornicatus est, quæ alias erant prohibita, et peccata fuissent. De Juditha, quæ Holopherni mentita fuit. De Eliseo, qui combussit duces cum turmis regis Achab. An vero fuerit vio-

lentia immediate a Deo peracta, vel dæmonum ministerio, ut in aliis animabus contingit, in dubio relinquitur.

52. Cum hujusmodi violentiæ, etiam impuræ, absque mentis offuscatione accidunt, tunc anima Deo potest uniri, et de facto semper magis unitur.

53. Ad cognoscendum in praxi an aliqua operatio in aliis personis fuerit violentata, regula quam de hoc habeo, nedum sunt protestationes animarum illarum, quæ protestantur se dictis violentiis non consensisse, aut jurare non posse, quod in iis consenserint, et videre quod sint animæ, quæ proficiunt in via interna; sed regulam sumere a lumine quodam actuali, cognitione humana ac theologica superiore, quod me certo cognoscere facit cum interna certitudine, quod talis operatio est violentia, et certus sum quod lumen a Deo procedit, quia ad me pervenit conjunctum cum certitudine, quod a Deo proveniat, et mihi nec umbram dubii relinquit in contrarium, eo modo quo interdum contingit, quod Deus aliquod revelando, eodem tempore animam certam reddit, quod ipse sit qui revelat, et anima in contrarium non potest dubitare.

54. Spirituales viæ ordinariæ in hora mortis se delusos invenient, et confusos, cum omnibus passionibus in alio mundo purgandis.

55. Per hanc viam internam pervenitur, etsi multa cum sufferentia, ad purgandas et extinguendas omnes passiones ita quod nihil amplius sentitur inquietudo, sicut corpus mortuum, nec anima se amplius commoveri sinit.

56. Duæ leges et duæ cupiditates, animæ una, et amoris proprii altera, tandiu perdurant, quandiu perdurat amor proprius; unde quando hic purgatus est et mortuus, uti fit per viam internam, non adsunt amplius illæ duæ leges, et duæ cupiditates, nec ulterius lapsus aliquis incurritur, nec aliquid sentitur amplius, ne quidem veniale peccatum.

57. Per contemplationem acquisitam pervenitur ad sta-

tum non faciendi amplius peccata, nec mortalia, nec venialia.

58. Ad hujusmodi statum pervenitur non reflectendo amplius ad proprias operationes, quia defectus ex reflexione oriuntur.

59. Via interna sejuncta est a Confessione, a Confessariis, et casibus conscientiæ, a theologia et a philosophia.

60. Animabus provectis, quæ reflexionibus mori incipiunt, et eo etiam perveniunt, ut sint mortuæ; Deus aliquando confessionem efficit impossibilem, et supplet ipse tanta gratia perseverante, quantum in Sacramento reciperent; et ideo hujusmodi animabus non est bonum in tali casu ad Sacramentum pœnitentiæ accedere, quia id est illis impossibile.

61. Anima cum ad mortem mysticam pervenit, non potest amplius aliud velle quam quod Deus vult, quia non habet amplius voluntatem, et Deus illi eam abstulit.

62. Per viam internam pervenitur ad continuum statum immobilem in pace imperturbabili.

63. Per viam internam pervenitur etiam ad mortem sensuum; quin imo signum quod quis in statu nihilitatis maneat, id est mortis mysticæ, est si sensus exteriores non repræsentent amplius res sensibiles, ac si non essent; quia non perveniunt ad faciendum quod intellectus se ad eas applicet.

64. Theologus minorem dispositionem habet, quam homo rudis, ad statum contemplativi: 1° quia non habet fidem adeo puram; 2° quia non est adeo humilis; 3° quia non adeo curat propriam salutem; 4° quia caput refertum habet phantasmatibus, speciebus, opinionibus et speculationibus, et non potest in illum ingredi verum lumen.

65. Præpositis obediendum est in exteriore, et latitudo voti obedientiæ Religiosorum tantummodo exterius pertingit. In interiore vero aliter res se habet, quo solus Deus et director intrant.

66. Risu digna est nova quædam doctrina in Ecclesia Dei, quod anima, quoad internum, gubernari debeat ab Episcopo : quod si Episcopus non sit capax, anima ipsum cum suo directore adeat. Novam dico doctrinam, quia nec Sacra Scriptura, nec Concilia, nec Canones, nec Bullæ, nec Sancti, nec auctores, eam unquam tradiderunt, nec tradere possunt; quia Ecclesia non judicat de occultis, et anima ejus habet facultatem eligendi quemcumque sibi visum fuerit.

67. Dicere quod internum manifestandum est exteriori tribunali præpositorum, et quod peccatum sit id non facere, est manifesta deceptio, quia Ecclesia non judicat de occultis, et propriis animabus præjudicant his deceptionibus et simulationibus.

68. In mundo non est facultas, nec jurisdictio ad præcipiendum, ut manifestentur Epistolæ directoris quoad internum animæ, et ideo opus est animadvertere quod hoc est insultus satanæ, etc.

§ VI. *Alex. VIII, decreto dato die 24 aug., ann. 1690, duas sequentes propositiones damnavit; primamque declaravit hæreticam, et ut talem prohibuit sub censuris et pœnis contra hæreticos et eorum fautores in jure expressis. Secundam vero declaravit scandalosam, temerariam, piarum aurium offensivam, et erroneam; et uti talem eam edoceri, et ad praxim deduci prohibet sub pœna excommunicationis ipso facta incurrendæ, et S. Pontifici reservatæ.*

1. Bonitas objectiva consistit in convenientia objecti cum natura rationali; formalis vero in conformitate actus cum regula morum. Ad hoc sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative; hinc homo non tenetur amare neque in principio, neque in decursu vitæ suæ mortalis.

2. Peccatum philosophicum, seu morale, est actus humanus disconveniens naturæ rationali et rectæ rationi; theologicum vero et mortale est transgressio libera divinæ legis. Philosophicum quantumvis grave, in illo qui Deum vel ignorat vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque pœna æterna dignum.

Idem Summus Pontifex, decreto dato die 7 *decembris* 1690, *damnavit* 31 *propositiones tanquam temerarias, scandalosas, male sonantes, injuriosas, hæresim sapientes, erroneas, schismaticas et hæreticas respective, et uti tales prohibuit eas edoceri et ad praxim deduci sub pœna excommunicationis latæ sententiæ Summo Pontifici reservatæ.*

1. In statu naturæ lapsæ, ad peccatum formale et demeritum sufficit illa libertas qua voluntarium ac liberum fuit in sua causa, peccato originali, et libertate Adami peccantis.

2. Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat a peccato formali.

3. Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.

4. Dedit semetipsum pro nobis oblationem Dei; non pro solis electis, sed pro omnibus et solis fidelibus.

5. Pagani, Judæi, hæretici aliique hujus generis nullum omnino accipiunt a Jesu Christo influxum, adeoque nunc recte inferes in illis esse voluntatem nudam et inermem, sine omni gratia sufficienti.

6. Gratia sufficiens statui nostro non tam utilis, quam perniciosa est; sic ut proinde merito possimus petere: *A gratia sufficienti libera nos, Domine.*

7. Omnis humana actio deliberata, est Dei dilectio, vel mundi; si Dei, charitas patris est; si mundi, concupiscentia carnis; hoc est mala est.

8. Necesse est infidelem in omni opere peccare.

9. Revera peccat qui odio habet peccatum mere ob ejus turpitudinem, et disconvenientiam cum natura rationali, sine ullo ad Deum offensum respectu.

10. Intentio qua quis detestatur malum, et prosequitur bonum, mere ut cœlestem obtineat gloriam, non est recta, nec Deo placens.

11. Omne quod non est ex fide christiana supernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum est.

12. Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides, et etiamsi videantur credere, non est fides divina, sed humana.

13. Quisquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur, charitate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licet beatitudinis operatur.

14. Timor gehennæ non est supernaturalis.

15. Attritio quæ gehennæ et pœnarum metu concipitur, sine dilectione benevolentiæ Dei propter se, non est bonus motus, ac supernaturalis.

16. Ordinem præmittendi satisfactionem absolutioni induxit non politia, aut institutio Ecclesiæ, sed ipsa Christi lex, et præscriptio, natura rei id ipsum quodammodo dictante.

17. Per illam praxim mox absolvendi, ordo pœnitentiæ est inversus.

18. Consuetudo moderna quoad administrationem sacramenti Pœnitentiæ, etiamsi eam plurimorum hominum sustentet auctoritas, et multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Ecclesia non habetur pro usu, sed abusu.

19. Homo debet agere tota vita pœnitentiam pro peccato originali.

20. Confessiones apud religiosos factæ pleræque vel sacrilegæ sunt, vel invalidæ.

21. Parochianus potest suspicari de Mendicantibus, qui

eleemosynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi et incongrua pœnitentia, seu satisfactione, ob quæstum seu lucrum subsidii temporalis.

22. Sacrilegii sunt judicandi, qui jus ad communionem percipiendam prætendunt, antequam condignam de delictis suis pœnitentiam egerint.

23. Similiter arcendi sunt a sacra communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus, et omnis mixtionis expers.

24. Oblatio in templo, quæ fiebat a Beata Maria Virgine in die Purificationis suæ per duos pullos columbarum, unum in holocaustum, et alterum pro peccatis, sufficienter testatur quod indiguerit purificatione, et quod filius qui offerebatur, etiam macula matris maculatus esset secundum verba legis.

25. Dei Patris sedentis simulacrum netas est christiano in templo collocare.

26. Laus quæ defertur Mariæ ut Mariæ, vana est.

27. Valuit aliquando Baptismus sub hac forma collatus: *In nomine Patris*, etc., prætermissis illis: *Ego te baptizo*.

28. Valet Baptismus collatus a ministro qui omnem ritum externum, formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit: *Non intendo facere quod facit Ecclesia*.

29. Futilis et toties convulsa est assertio de Pontificis Romani supra Concilium œcumenicum auctoritate, atque in fidei quæstionibus decernendis infallibilitate.

30. Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clare fundatam, illam absolute potest tenere et docere, non respiciendo ad ullam Pontificis Bullam.

31. Bulla Urbani VIII, *In eminenti*, est subreptitia.

§ VII. *Innoc. XII, Constitutione* Cum alias, *data ann.* 1699, *damnavit librum gallico idiomate scriptum, cui titulus est :* Explications des maximes des Saints, etc., *ex quo* 23 *propositiones extractas damnavit tanquam temerarias, scandalosas, male sonantes, piarum aurium offensivas, in praxi perniciosas, ac etiam erroneas respective.*

1. Datur habitualis status amoris Dei, qui est charitas pura, et sine ulla admixtione motivi proprii interesse; neque timor pœnarum, neque desiderium remunerationum habent amplius in eo partem. Non amatur amplius Deus propter meritum, neque propter perfectionem, nec propter felicitatem in eo amando inveniendam.

2. In statu vitæ contemplativæ seu unitivæ, amittitur omne motivum interessatum timoris et spei.

3. Id quod est essentiale in directionem animæ, est non aliud facere, quam sequi pedetentim gratiam cum infinita patientia, precautione et subtilitate. Oportet se intra hos limites continere, ut sinatur Deus agere, et nunquam ad purum amorem ducere, nisi quando Deus per unctionem interiorem incipit aperire cor huic verbo; quod adeo durum est animabus adhuc sibimet affixis, et adeo potest illas scandalizare, aut in perturbationem conjicere.

4. In statu sanctæ indifferentiæ, anima non habet amplius desideria voluntaria et deliberata propter suum interesse, exceptis iis occasionibus in quibus toti suæ gratiæ fideliter non cooperatur.

5. In eodem statu sanctæ indifferentiæ nihil nobis, omnia Deo volumus. Nihil volumus, ut simus perfecti, et beati propter interesse proprium, sed omnium perfectionem, ac beatitudinem volumus, in quantum Deo placet efficere, ut velimus res istas impressione suæ gratiæ.

6. In hoc sanctæ indifferentiæ statu, nolumus amplius salutem, ut salutem propriam, ut liberationem æternam, ut mercedem nostrorum meritorum, ut nostrum interesse

omnium maximum; sed eam volumus voluntate plena, ut gloriam et beneplacitum Dei, ut rem, quam ipse vult, et quam nos vult velle propter ipsum.

7. Derelictio non est nisi abnegatio, seu sui ipsius renuntiatio, quam Jesus Christus a nobis in Evangelio requirit, postquam externa omnia reliquerimus. Ista nostri ipsorum abnegatio non est, nisi quoad interesse proprium... Extremæ probationes, in quibus hæc abnegatio, seu sui ipsius derelictio exerceri debet, sunt tentationes, quibus Deus æmulator vult purgare amorem, nullum ei ostendendo perfugium; neque ullam spem quoad suum interesse proprium etiam æternum.

8. Omnia sacrificia, quæ solent ab animabus quam maxime desinteressatis circa earum æternam beatitudinem, sunt conditionalia. Sed hoc sacrificium non potest esse absolutum in statu ordinario. In uno extremarum probationum casu hoc sacrificium fit aliquo modo absolutum.

9. In extremis probationibus potest animæ invincibiliter persuasum esse persuasione reflexa, et quæ non est intimus conscientiæ fundus, se juste reprobatam esse a Deo.

10. Tunc anima divisa a semetipsa expirat cum Christo in cruce dicens: *Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* in hac voluntaria impressione desperationis conficit sacrificium absolutum sui interesse proprii quoad æternitatem.

11. In hoc statu anima amittit omnem spem sui proprii interesse, sed nunquam amittit in parte superiori, id est, in suis actibus directis et intimis, spem perfectam, quæ est desiderium desinteressatum promissionum.

12. Director tunc potest huic animæ permittere, ut simpliciter acquiescat jacturæ sui proprii interesse, et justæ condemnationi quam sibi a Deo indictam credit.

13. Inferior Christi pars in cruce non communicavit superiori suas involuntarias perturbationes.

14. In extremis probationibus pro purificatione amoris

fit quædam separatio partis superioris animæ ab inferiori ... in ista separatione actus partis inferioris manant ex omnino cæca et involuntaria perturbatione, nam totum quod est voluntarium et intellectuale, est partis superioris.

15. Meditatio constat discursivis actibus, qui a se invicem facile distinguuntur ... ista compositio actuum discursivorum et reflexorum est propria exercitatio amoris interessati.

16. Datur status contemplationis adeo sublimis, adeoque perfectæ, ut fiat habitualis, ita ut quoties anima actu orat, sua oratio sit contemplativa, non discursiva. Tunc non amplius indiget redire ad meditationem, ejusque actus methodicos.

17. Animæ contemplativæ privantur intuitu distincto, sensibili et reflexo Jesu Christi, duobus temporibus diversis ... *Primo* in fervore nascente earum contemplationis... *Secundo* anima amittit intuitum Jesu Christi in extremis probationibus.

18. In statu passivo ... exercentur omnes virtutes distinctæ, non cogitando quod sint virtutes; in quolibet momento aliud non cogitatur, quam facere id quod Deus vult, et amor zelotypus simul efficit, ne quis amplius sibi virtutem velit, nec unquam sit adeo virtute præditus, quam cum virtuti amplius affixus non est.

19. Potest dici in hoc sensu, quod anima passiva, et desinteressata, nec ipsum amare vult amplius quatenus est sua perfectio et sua felicitas, sed solum quatenus est id quod Deus a nobis vult.

20. In confitendo debent animæ transformatæ sua peccata detestari, et condemnare se et desiderare remissionem suorum peccatorum, non ut propriam purificationem et liberationem, sed ut rem quam Deus vult, et vult nos velle propter suam gloriam.

21. Sancti mystici excluserunt a statu animarum transformatarum exercitationes virtutum.

22. Quamvis hæc doctrina (de puro amore) esset pura et simplex perfectio evangelica in universa traditione designata, antiqui Pastores non proponebant passim multitudini justorum, nisi exercitia amoris interessati eorum gratiæ proportionata.

23. Purus amor ipse solus constituit totam vitam interiorem, et tunc evadit unicum principium et unicum motivum omnium actuum qui deliberati et meritorii sunt.

§ VIII. *Clemens XI propositiones* 101, *excerptas ex libro Reflexionum moralium, damnavit Constitutione* Unigenitus, *data die* 8 *septembris, anno* 1713. *Cum autem dicta Constitutio omnibus eam desiderantibus non suppeditet, illam eo voto referre non injucundum fore duxi.*

CLEMENS EPISCOPUS
SERVUS SERVORUM DEI

Universis Christi fidelibus salutem et Apostolicam benedictionem.

Unigenitus Dei Filius pro nostra et totius mundi salute filius hominis factus, dum discipulos suos doctrina veritatis instrueret, universamque Ecclesiam suam in Apostolis erudiret, præsentia disponens, et futura prospiciens, præclaro ac saluberrimo documento nos admonuit ut attenderemus a falsis prophetis, qui veniunt ad nos in vestimentis ovium, quorum nomine potissimum demonstrantur magistri illi mendaces, et in deceptione illusores, qui splendida pietatis specie prava dogmata latenter insinuantes, introducunt sectas perditionis sub imagine sanctitatis, utque facilius incautis obrepant quasi deponentes lupinam pellem, et sese divinæ legis sententiis, velut quibuspiam ovium velleribus obvolventes, sanctarum Scripturarum, adeoque ipsius etiam novi Testamenti verbis, quæ multipliciter in suam aliorumque perditionem depravant, nequiter abutuntur; anti-

qui scilicet, a quo progeniti sunt, mendacii patris exemplo, ac magisterio edocti, nullam omnino esse ad fallendum expeditiorem viam, quam ut ubi nefarii erroris subintroducitur fraudulentia, ibi divinorum verborum prætendatur auctoritas.

His nos vere divinis monitis instructi, ubi primum, non sine intima cordis nostri amaritudine accepimus, librum quemdam gallico idiomate olim impressum, et in plures tomos distributum, sub titulo : *Le nouveau Testament en françois, avec des réflexions morales sur chaque verset*, etc., *à Paris*, 1699; aliter vero : Abrégé de la Morale de l'*Evangile, des Actes des Apôtres, des Epîtres*, etc., *à Paris*, 1693 *et* 1694. Tametsi alias a nobis damnatum, et revera Catholicis veritatibus pravarum doctrinarum mendacia multifariam permiscentem, adhuc tamen tanquam ab omni errore immunem a pluribus haberi, Christi fidelium manibus passim obtrudi, ac nonnullorum nova semper tentantium consilio et opera studiose nimis quaquaversum disseminari, etiam latine redditum, ut perniciosæ institutionis contagium, si fieri possit, pertranseat de gente in gentem, et de regno ad populum alterum: versutis hujusmodi seductionibus, atque fallaciis creditum nobis dominicum gregem in viam perditionis sensim abduci summopere doluimus, adeoque pastoralis non minus curæ nostræ stimulis, quam frequentibus orthodoxæ fidei zelatorum querelis, maxime vero complurium venerabilium fratrum, præsertim Galliæ Episcoporum, litteris ac precibus excitati, gliscenti morbo, qui etiam aliquando posset in deteriora quæque proruere, validiori aliquo remedio obviam ire decrevimus.

Et quidem ad ipsam ingruentis mali causam providæ nostræ considerationis intuitum convertentes, perspicue novimus summam hujusmodi libri perniciem ideo potissimum progredi et invalescere, quod eadem intus lateat, et velut improba sanies nonnisi secto ulcere foras erumpat; cum Liber ipse primo aspectu legentes specie quadam pietatis

illiciat : molliti enim sunt sermones ejus super oleum, sed ipsi sunt jacula, et quidem intento arcu ita ad nocendum parata, ut sagittent in obscuro rectos corde. Nihil propterea opportunius aut salubrius præstari a nobis posse arbitrati sumus, quam si fallacem Libri doctrinam generatim solummodo a nobis hactenus indicatam, pluribus singillatim ex eo excerptis propositionibus distinctius et apertius explicaremus, atque universis Christi fidelibus noxia zizaniorum semina e medio tritici, quo tegebantur, educta, velut ob oculos exponeremus. Ita nimirum denudatis, et quasi in propatulo positis, non uno quidem aut altero, sed plurimis, gravissimisque, tum pridem damnatis, tum etiam nove adinventis erroribus, plane confidimus benedicente Domino, fore ut omnes tandem apertæ jam manifestæque veritati cedere compellantur.

Id ipsum maxime e re catholica futurum, et sedandis præsertim in florentissimo Galliæ Regno exortis ingeniorum varie opinantium, jamque in acerbiores scissuras prætendentium dissidiis apprime proficuum; conscientiarum denique tranquillitati perutile, et propemodum necessarium, non modo præfati Episcopi, sed et ipse in primis charissimus in Christo filius noster Ludovicus Francorum Rex Christianissimus, cujus eximium in tuenda catholicæ fidei puritate, extirpandisque erroribus zelum satis laudare non possumus, sæpius nobis est contestatus, repetitis propterea vere piis et Christianissimo Rege dignis officiis, atque ardentibus votis a nobis efflagitans, ut instanti animarum necessitati, prolata quantocius Apostolici censura judicii, consuleremus.

Hinc, adspirante Domino, ejusque cœlesti ope confisi, salutare opus sedulo diligenterque, ut rei magnitudo postulabat, aggressi sumus, ac plurimas ex prædicto Libro juxta recensitas respective editiones, fideliter extractas, et tum gallico, tum latino idiomate expressas propositiones a compluribus in sacra Theologia Magistris primo quidem

coram duobus ex venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus accurate discuti; deinde vero coram nobis adhibito etiam aliorum plurium Cardinalium consilio, quam maxima diligentia, ac maturitate, singularum insuper propositionum cum ipsomet Libri textu exactissime facta collatione, pluries iteratis Congregationibus, expendi et examinari mandavimus. Hujusmodi autem propositiones sunt, quæ sequuntur, videlicet :

« 1. Quid aliud remanet animæ, quæ Deum atque ipsius « gratiam amisit, nisi peccatum, et peccati consecutiones, « superna paupertas, et segnis indigentia, hoc est, gene- « ralis impotentia ad laborem, ad orationem, et ad omne « opus bonum?

« 2. Jesu Christi gratia, principium efficax boni cujus- « cumque generis, necessaria est ad omne opus bonum : « absque illa, non solum nihil fit, sed nec fieri potest.

« 3. In vanum, Domine, præcipis, si tu ipse non das « quod præcipis.

« 4. Ita, Domine, omnia possibilia ei cui omnia possi- « bilia facis, eadem operando in illo.

« 5. Quando Deus non emollit cor per interiorem unctio- « nem gratiæ suæ, exhortationes et gratiæ exteriores non « inserviunt, nisi ad illud magis obdurandum.

« 6. Discrimen inter fœdus judaicum et christianum « est, quod in illo Deus exigit fugam peccati, et imple- « mentum legis a peccatore, relinquendo illum in sua im- « potentia, in isto vero Deus peccatori dat, quod jubet, « illum sua gratia purificando.

« 7. Quæ utilitas pro homine in veteri fœdere, in quo « Deus illum reliquit ejus propriæ infirmitati, imponendo « ipsi suam legem? quæ vero felicitas non est admitti ad « fœdus, in quo Deus nobis donat, quod petit a nobis?

« 8. Nos non pertinemus ad novum fœdus, nisi in quan- « tum participes sumus ipsius novæ gratiæ, quæ operatur « in nobis id quod Deus nobis præcivit.

« 9. Gratia Christi est gratia suprema, sine qua confiteri « Christum nunquam possumus, et cum qua nunquam il- « lum abnegamus.

« 10. Gratia est operatio manus omnipotentis Dei, quam « nil impedire potest, aut retardare.

« 11. Gratia non est aliud quam voluntas omnipotentis « Dei, jubentis, et facientis quod jubet.

« 12. Quando Deus vult salvare animam, quocumque « tempore, quocumque loco, effectus indubitabilis sequitur « voluntatem Dei.

« 13. Quando Deus vult animam salvam facere, et eam « tangit interiori gratiæ suæ manu, nulla voluntas humana « ei resistit.

« 14. Quantumcumque remotus a salute sit peccator « obstinatus, quando Jesus se ei videndum exhibet lumine « salutari suæ gratiæ, oportet ut se dedat, accurrat, sese « humiliet et adoret Salvatorem suum.

« 15. Quando Deus mandatum suum, et suam æternam « locutionem comitatur unctione sui Spiritus, et interiori « vi gratiæ suæ, operatur illa in corde obedientiam, quam « petit.

« 16. Nullæ sunt illecebræ, quæ non cedant illecebris « gratiæ, quia nihil resistit Omnipotenti.

« 17. Gratia est illa vox Patris, quæ homines interius « docet, ac eos venire facit ad Jesum Christum ; quicumque « ad eum non venit, postquam audivit vocem exteriorem « filii, nullatenus est doctus a Patre.

« 18. Semen verbi, quod manus Dei irrigat, semper af- « fert fructum suum.

« 19. Dei gratia nihil aliud est quam ejus omnipotens « voluntas : hæc est idea, quam Deus ipse nobis tradit in « omnibus suis Scripturis.

« 20. Vera gratiæ idea est, quod Deus vult sibi a nobis « obediri, et obeditur ; imperat, et omnino fiunt; loquitur « tanquam Dominus, et omnia sibi submissa sunt.

« 21. Gratia Jesu Christi est gratia fortis, potens, su-
« prema, invincibilis, utpote quæ est operatio voluntatis
« omnipotentis, sequela, et imitatio operationis Dei incar-
« nantis et resuscitantis filium suum.

« 22. Concordia omnipotentis operationis Dei in corde
« hominis, cum libero ipsius voluntatis consensu, demons-
« tratur illico nobis in Incarnatione, veluti in fonte, atque
« archetypo omnium aliarum operationum misericordiæ,
« et gratiæ, quæ omnes ita gratuitæ, atque ita dependentes
« a Deo sunt, sicut ipsa originalis operatio.

« 23. Deus ipse nobis ideam tradidit omnipotentis ope-
« rationis suæ gratiæ, eam significans per illam, qua crea-
« turas e nihilo producit et mortuis reddit vitam.

« 24. Justa idea, quam Centurio habet de omnipoten-
« tia Dei et Jesu Christi in sanandis corporibus solo motu
« suæ voluntatis, est imago ideæ quæ haberi debet de
« omnipotentia suæ gratiæ in sanandis animabus a cupi-
« ditate.

« 25. Deus illuminat animam, et eam sanat æque ac
« corpus sola sua voluntate; jubet, et ipsi obtemperatur.

« 26. Nullæ dantur gratiæ, nisi per fidem.

« 27. Fides est prima gratia, et fons omnium aliarum.

« 28. Prima gratia, quam Deus concedit peccatori, est
« peccatorum remissio.

« 29. Extra Ecclesiam nulla conceditur gratia.

« 30. Omnes, quos Deus vult salvare per Christum, sal-
« vantur infallibiliter.

« 31. Desideria Christi semper habent suum effectum;
« pacem intimo cordium infert, quando eis illam optat.

« 32. Jesus Christus se morti tradidit ad liberandum pro
« semper suo sanguine primogenitos, id est, electos, de
« manu Angeli exterminatoris.

« 33. Proh! quantum oportet bonis terrenis, et sibi-
« metipsis renuntiasse, ad hoc ut quis fiduciam habeat
« sibi, ut ita dicam, appropriandi Christum Jesum, ejus

« amorem, mortem, et mysteria, ut facit S. Paulus, dicens: « *Qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me.*

« 34. Gratia Adami non producebat, nisi merita hu- « mana.

« 35. Gratia Adami est sequela creationis, et erat debita « naturæ sanæ et integræ.

« 36. Differentia essentialis inter gratiam Adami, et sta- « tum innocentiæ ac gratiam christianam est, quod pri- « mam unusquisque in propria persona recepisset : ista « vero non recipitur, nisi in persona Jesu Christi resusci- « tati, cui nos uniti sumus.

« 37. Gratia Adami, sanctificando illum in semetipso, « erat illi proportionata; gratia Christiana nos sanctificando « in Jesu Christo, est omnipotens, et digna Filio Dei.

« 38. Peccator non est liber, nisi ad malum, sine gratia « liberatoris.

« 39. Voluntas, quam gratia non prævenit, nihil habet « luminis, nisi ad aberrandum ; ardoris, nisi ad se præcipi- « tandum; virium, nisi ad se vulnerandum; est capax « omnis mali, et incapax ad omne bonum.

« 40. Sine gratia nihil amare possumus, nisi ad nostram « condemnationem.

« 41. Omnis cognitio Dei, etiam naturalis, etiam in phi- « losophis ethnicis, non potest venire, nisi a Deo, et sine « gratia non producit, nisi præsumptionem, vanitatem et « oppositionem ad ipsum Deum, loco affectuum adorationis, « gratitudinis et amoris.

« 42. Sola gratia Christi reddit hominem aptum ad sacri- « ficium fidei; sine hoc nihil, nisi impuritas, nihil, nisi « indignitas.

« 43. Primus effectus gratiæ baptismalis est facere ut « moriamur peccato; adeo ut spiritus, cor, sensus, non « habeant plus vitæ pro peccato quam homo mortuus ha- « beat pro rebus mundi.

« 44. Non sunt nisi duo amores, unde volitiones et

« actiones omnes nostræ nascuntur; amor Dei, qui omnia « agit propter Deum, quemque Deus remuneratur; et « amor, quo nos ipsos, ac mundum diligimus; qui quod ad « Deum referendum est, non refert, et propter hoc ipsum « fit malus.

« 45. Amore Dei in corde peccatorum non amplius reg- « nante, necesse est ut in eo carnalis regnet cupiditas, « omnesque actiones ejus corrumpat.

« 46. Cupiditas, aut charitas, usum sensuum bonum, « vel malum faciunt.

« 47. Obedientia legis profluere debet ex fonte; et hic « fons est charitas. Quando Dei amor est illius principium « interius, et Dei gloria ejus finis, tunc purum est, quod « apparet exterius, alioquin non est, nisi hypocrisis, aut « falsa justitia.

« 48. Quid aliud esse possumus, nisi tenebræ, nisi aber- « ratio, et nisi peccatum sine fidei lumine, sine Christo, et « sine charitate?

« 49. Ut nullum peccatum est sine amore nostri, ita nul- « lum est opus bonum sine amore Dei.

« 50. Frustra clamamus ad Deum: Pater mi, si spiritus « charitatis non est ille qui clamet.

« 51. Fides justificat, quando operatur; sed ipsa non « operatur per charitatem.

« 52. Omnia alia salutis media continentur in fide, tan- « quam in suo germine et semine; sed hæc fides non est « absque amore et fiducia.

« 53. Sola charitas christiano modo facit (actiones chris- « tianas), per relationem ad Deum et Jesum Christum.

« 54. Sola charitas est, quæ Deo loquitur, eam solam « Deus audit.

« 55. Deus non coronat nisi charitatem; qui currit ex « alio impulsu, et ex alio motivo, in vanum currit.

« 56. Deus non remunerat, nisi charitatem, quoniam « charitas sola Deum honorat.

« 57. Totum deest peccatori, quando ei deest spes, et « non est spes in Deo, ubi non est amor Dei.

« 58. Nec Deus est, nec religio, ubi non est charitas.

« 59. Oratio impiorum est novum peccatum; et quod « Deus illis concedit, est novum in eis judicium.

« 60. Si solus supplicii timor animat pœnitentiam, quo « hæc est magis violenta, eo magis ducit ad desperatio- « tionem.

« 61. Timor non nisi manum cohibet, cor autem tam- « diu peccato adducitur, quamdiu ab amore justitiæ non « ducitur.

« 62. Qui a malo non abstinet, nisi timore pœnæ, illud « committit in corde suo, et jam est reus coram Deo.

« 63. Baptizatus adhuc est sub lege sicut judæus, si le- « gem non adimpleat, aut adimpleat ex solo timore.

« 64. Sub maledicto legis, nunquam fit bonum, quia « peccatur sive faciendo malum, sive illud nonnisi ob timo- « rem evitando.

« 65. Moyses, Prophetæ, Sacerdotes et Doctores legis « mortui sunt, absque eo quod ullum Deo dederint filium, « cum non effecerint, nisi mancipia per timorem.

« 66. Qui vult Deo appropinquare, nec debet ad ipsum « venire cum brutalibus passionibus, neque adduci per « instinctum naturalem, aut per timorem, sicuti bestiæ, « sed per fidem et per amorem, sicut filii.

« 67. Timor servilis non sibi repræsentat Deum, nisi ut « dominum durum, imperiosum, injustum, intractabi- « lem.

« 68. Dei bonitas abbreviavit viam salutis, claudendo « totum in fide et precibus.

« 69. Fides, usus, augmentum, et præmium fidei, totum « est donum puræ liberalitatis Dei.

« 70. Nunquam Deus affligit innocentes, et afflictiones « semper serviunt vel ad puniendum peccatum, vel ad « purificandum peccatorem.

« 71. Homo ob sui conservationem potest sese dispensare « ab ea lege quam Deus condidit propter ejus utilitatem.

« 72. Nota Ecclesiæ Christianæ est, quod sit catholica, « comprehendens et omnes Angelos cœli, et omnes electos, « et justos terræ, et omnium sæculorum.

« 73. Quid est Ecclesia, nisi cœtus filiorum Dei manen- « tium in ejus sinu, adoptatorum in Christo, subsistentium « in ejus persona, redemptorum ejus sanguine, viventium « ejus spiritu, agentium per ejus gratiam, et expectantium « gratiam futuri sæculi.

« 74. Ecclesia, sive integer Christus, incarnatum Verbum « habet, ut caput; omnes vero Sanctos ut membra.

« 75. Ecclesia est unus solus homo, compositus ex plu- « ribus membris, quorum Christus est caput, vita, sub- « sistentia et persona; unus solus Christus compositus ex « pluribus Sanctis, quorum est sanctificator.

« 76. Nihil spatiosius Ecclesia Dei, quia omnes electi, et « justi omnium sæculorum illam componunt.

« 77. Qui non ducit vitam dignam Filio Dei et membro « Christi, cessat interius habere Deum pro Patre, et « Christum pro capite.

« 78. Separatur quis a populo electo, cujus figura fuit « populus judaicus, et caput est Jesus Christus, tam non « vivendo secundum Evangelium, quam non credendo « Evangelio.

« 79. Utile et necessarium est omni tempore, omni loco, « et omni personarum generi studere, et cognoscere spiri- « tum, pietatem, et mysteria sacræ Scripturæ.

« 80. Lectio sacræ Scripturæ est pro omnibus.

« 81. Obscuritas sancti verbi Dei non est laicis ratio « dispensandi seipsos ab ejus lectione.

« 82. Dies Dominicus debet a Christianis sanctificari « lectionibus pietatis, et super omnia sanctarum Scriptu- « rarum. Damnosum est velle Christianum ab hac lectione « retrahere.

« 83. Est illusio sibi persuadere, quod notitia mysterio-
« rum religionis non debeat communicari feminis, lectione
« sacrorum Librorum. Non ex feminarum simplicitate, sed
« ex superba virorum scientia ortus est Scripturarum abu-
« sus, et natæ sunt hæreses.

« 84. Abripere e Christianorum manibus novum Testa-
« mentum, seu eis illud clausum tenere, auferendo eis
« modum illud intelligendi, est illis Christi os obturare.

« 85. Interdicere Christianis lectionem sacræ Scripturæ,
« præsertim Evangelii, est interdicere usum luminis filiis
« lucis, et facere ut patiantur speciem quamdam excom-
« municationis.

« 86. Eripere simplici populo hoc solatium jungendi vo-
« cem suam voci totius Ecclesiæ, est usus contrarius praxi
« Apostolicæ, et intentioni Dei.

« 87. Modus plenus sapientia, lumine et charitate, est
« dare animabus tempus portandi cum humilitate, et sen-
« tiendi statum peccati, petendi spiritum pœnitentiæ et
« contritionis, et incipiendi, ad minus, satisfacere justitiæ
« Dei, antequam reconcilientur.

« 88. Ignoramus quid sit peccatum, et vera pœnitentia,
« quando volumus statim restitui possessioni honorum
« illorum, quibus nos peccatum spoliavit, et detrectamus
« separationis istius ferre confusionem.

« 89. Quartus decimus gradus conversionis peccatoris
« est, quod cum sit jam reconciliatus, habet jus assistendi
« sacrificio Ecclesiæ.

« 90. Ecclesia auctoritatem excommunicandi habet, ut
« eam exerceat per primos Pastores de consensu, saltem
« præsumpto, totius corporis.

« 91. Excommunicationis injustæ metus nunquam debet
« nos impedire ab implendo debito nostro: nunquam exi-
« mus ab Ecclesia, etiam quando hominum nequitia vide-
« mur ab ea expulsi, quando Deo, Jesu Christo, atque ipsi
« Ecclesiæ per charitatem affixi sumus.

« 92. Pati potius in pace excommunicationem, et anathema injustum, quam prodere veritatem, est imitari « sanctum Paulum : tantum abest ut sit erigere se contra « auctoritatem, aut scindere unitatem.

« 93. Jesus quandoque sanat vulnera, quæ præceps primorum Pastorum festinatio infligit, sine ipsius mandato : « Jesus restituit quod ipsi inconsiderato zelo rescindunt.

« 94. Nihil pejorem de Ecclesia opinionem ingerit ejus « inimicis, quam videre illic dominatum exerceri supra « fidem fidelium, et foveri divisiones propter res quæ nec « fidem lædunt, nec mores.

« 95. Veritates eo devenerunt, ut sint lingua peregrina « plerisque Christianis, et modus eam prædicandi est ve- « luti idioma incognitum ; adeo remotus est a simplicitate « Apostolorum, et supra communem captum fidelium ; nec « satis advertitur, quod hic defectus sit unum ex signis « maxime sensibilibus senectutis Ecclesiæ, et iræ Dei in « filios suos.

« 96. Deus permittit, ut omnes potestates sint contrariæ « prædicatoribus veritatis, ut ejus victoria attribui non « possit nisi divinæ gratiæ.

« 97. Nimis sæpe contingit membra illa, quæ magis « sancte, ac magis stricte unita Ecclesiæ sunt, respici, « atque tractari tanquam indigna, ut sint in Ecclesia « vel tanquam ab ea separata ; sed justus vivit ex fide, et « non ex opinionibus hominum.

« 98. Status persecutionis et pœnarum, quas quis tole- « rat, tanquam hæreticus, flagitiosus et impius, ultima « plerumque probatio est, et maxime meritoria, utpote « quæ facit hominem magis conformem Jesu Christo.

« 99. Pervicacia, præventio, obstinatio in nolendo aut « aliquid examinare, aut agnoscere se fuisse deceptum, « mutant quotidie quoad multos in odorem mortis id quod « Deus in sua Ecclesia posuit, ut in ea esset odor vitæ, v. g. « bonos libros, instructiones, sancta exempla, etc.

« 100. Tempus deplorabile quo creditur honorari Deus, « persequendo veritatem ejusque discipulos. Tempus hoc « advenit... haberi et tractari a religionis ministris, tan- « quam impium, et indignum omni commercio cum Deo, « tanquam membrum putridum, capax corrumpendi om- « nia in societate Sanctorum; est hominibus piis morte « corporis mors terribilior. Frustra quis sibi blanditur de « suarum intentionum puritate, et zelo quodam religionis, « persequendo flamma ferroque viros probos, si propria « passione excæcatus, aut abreptus aliena, propterea quod « nihil vult examinare. Frequenter credimus sacrificare « Deo impium, et sacrificamus diabolo Dei servum.

« 101. Nihil spiritui Dei et doctrinæ Jesu Christi magis « opponitur, quam communia facere juramenta in Eccle- « sia, quia hoc est multiplicare occasiones pejerandi, la- « queos tendere infirmis, et idiotis, et efficere ut nomen « et veritas Dei aliquando deserviant consilio impiorum. »

Auditis itaque cum voce, tum scripto Nobis exhibitis præfatorum Cardinalium, aliorumque Theologorum suffragiis, divinique imprimis luminis, privatis ad eum finem, publicisque etiam indictis precibus, implorato præsidio, omnes et singulas propositiones præinsertas, tanquam falsas, captiosas, male sonantes, piarum aurium offensivas, scandalosas, perniciosas, temerarias, Ecclesiæ et ejus praxi injuriosas, neque in Ecclesiam solum, sed etiam in potestatem sæculi contumeliosas, seditiosas, impias, blasphemas, suspectas de hæresi, ac hæresim ipsam sapientes, necnon hæreticis et hæresibus, ac etiam schismati faventes, erroneas, hæresi proximas, pluries damnatas, ac demum etiam hæreticas, variasque hæreses, et potissimum illas quæ in famosis Jansenii propositionibus, et quidem in eo sensu, in quo hæ damnatæ fuerint, acceptis, continentur, manifeste innovantes respective, hac nostra perpetuo valitura Constitutione declaramus, damnamus et reprobamus.

Mandantes omnibus utriusque sexus Christi fidelibus, ne

de dictis propositionibus sentire, docere, ac prædicare aliter præsumant, quam in hac eadem nostra Constitutione continetur; ita ut quicumque illas, vel illarum aliquam, conjunctim vel divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis, etiam disputative, publice, aut privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ecclesiasticis censuris, aliisque contra similia perpetrantes a jure statutis pœnis, ipso facto, absque alia declaratione subjaceat.

Cæterum, per expressam præfatarum propositionum reprobationem alia in eodem libro contenta nullatenus approbare intendimus; cum præsertim in decursu examinis complures alias in eo deprehenderimus propositiones illis, quæ ut supra, damnatæ fuerunt consimiles et affines, iisdemque erroribus imbutæ; nec sanæ paucas sub imaginario quodam veluti grassantis hodie persecutionis obtentu, inobedientiam, et pervicaciam nutrientes, easque falso christianæ patientiæ nomine prædicantes, quas propterea singillatim recensere et nimis longum esse duximus et minime necessarium; ac demum, quod intolerabilius est, sacrum ipsius novi Testamenti textum damnabiliter vitiatum comperimus, et alteri dudum reprobatæ versioni gallicæ Montensi in multis conformem : a vulgata vero editione, quæ tot sæculorum usu in Ecclesia probata est, atque ab orthodoxis omnibus pro authentica haberi debet, multipliciter discrepantem, et aberrantem, pluriesque in alienos, exoticos, ac sæpe noxios sensus, non sine maxima perversitate detortum.

Eumdem propterea librum, utpote per dulces sermones, et benedictiones, ut Apostolus loquitur, hoc est, sub falsa piæ institutionis imagine, seducendis innocentium cordibus longe accommodatum, sive præmissis, sive alio quovis titulo inscriptum, ubicumque et quocumque alio idiomate, seu quavis editione, aut versione hactenus impressum, aut in posterum (quod absit) imprimendum, auctoritate Apostolica tenore præsentium iterum prohibemus, ac similiter

damnamus; quemadmodum etiam alios omnes et singulos in ejus defensionem tam scripto, quam typis editos, seu forsan (quod Deus avertat) edendos libros, seu libellos, eorumque lectionem, descriptionem, et usum omnibus, et singulis Christi fidelibus sub pœna excommunicationis per contrafacientes ipso facto incurrenda, prohibemus pariter et interdicimus.

Præcipimus insuper venerabilibus fratribus Patriarchis, Archiepiscopis, et Episcopis aliisque locorum Ordinariis, necnon hæreticæ pravitatis Inquisitoribus, ut contradictores, et rebelles quoscumque per censuras et pœnas præfatas, aliaque juris et facti remedia, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, brachii sæcularis auxilio, omnino coerceant et compellant.

Volumus autem, ut earumdem præsentium transumptis, etiam impressis, manu alicujus Notarii publici subscriptis, et sigillo personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis, eadem fides prorsus adhibeatur, quæ ipsis originalibus litteris adhiberetur, si forent exhibitæ vel ostensæ.

Nulli ergo hominum liceat hanc paginam nostræ declarationis, damnationis, mandati, prohibitionis, et interdictionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem, anno Incarnationis Dominicæ 1713, *sexto septembris, Pontificatus nostri anno* 13.

§ *IX. Propositiones a Pio, PP. VI damnatæ, in Bulla* Auctorem fidei.

1. Propositio quæ asserit *postremis hisce sæculis sparsam esse generalem obscurationem super veritates gravioris momenti, spectantes ad religionem, et quæ sunt basis fidei et moralis doctrinæ Jesu Christi,*
— *Hæretica.*

2. Propositio quæ statuit *potestatem a Deo datam Ecclesiæ, ut communicaretur pastoribus, qui sunt ejus ministri pro salute animarum;*
Sic intellecta, ut a communitate fidelium in pastores derivetur ecclesiastici ministerii ac regiminis potestas,
— *Hæretica.*

3. Insuper quæ statuit *Romanum Pontificem esse caput ministeriale;*
Sic explicata, ut Romanus Pontifex non a Christo in persona beati Petri, sed ab Ecclesia potestatem ministerii accipiat, qua velut Petri successor, verus Christi vicarius, ac totius Ecclesiæ caput pollet in universa Ecclesia,
— *Hæretica.*

4. Propositio affirmans *abusum fore auctoritatis Ecclesiæ transferendo illam ultra limites doctrinæ ac morum, et eam extendendo ad res exteriores, et per vim exigendo id quod pendet a persuasione et corde,* tum etiam, *multo minus ad eam pertinere, exigere per vim exteriorem subjectionem suis decretis;*
Quatenus indeterminatis illis verbis *extendendo ad res exteriores,* notet velut abusum auctoritatis Ecclesiæ, usum

ejus potestatis acceptæ a Deo, qua usi sunt et ipsimet Apostoli in disciplina exteriore constituenda et sancienda,

— *Hæretica.*

5. Qua parte insinuat Ecclesiam non habere auctoritatem subjectionis suis decretis exigendæ aliter quam per media quæ pendent a persuasione.

Quatenus intendat Ecclesiam *non habere collatam sibi a Deo potestatem non solum dirigendi per consilia et suasiones, sed etiam jubendi per leges, ac devios contumacesque exteriore judicio ac salubribus pœnis coercendi atque cogendi;*

Ex Bened. XIV, in brevi *Ad assiduas*, anni 1755, primatis, archiepiscopis et episcopis regni Poloniæ.

— *Inducens in systema alias damnatum ut hæreticum.*

6. Doctrina synodi, qua profitetur *persuasum sibi esse, Episcopum accepisse a Christo omnia jura necessaria pro bono regimine suæ diœcesis;*

Perinde ac si ad bonum regimen cujusque diœcesis necessariæ non sint superiores ordinationes spectantes sive ad fidem et mores, sive ad generalem disciplinam, quarum jus est penes Summos Pontifices et concilia generalia pro universa Ecclesia,

— *Schismatica, ad minus erronea.*

7. Item in eo quod hortatur episcopum *ad prosequendam naviter perfectiorem ecclesiasticæ disciplinæ constitutionem,* idque, *contra omnes contrarias consuetudines, exemptiones, reservationes, quæ adversantur bono ordini diœcesis, majori gloriæ Dei, et majori ædificationi fidelium;*

Per id quod supponit Episcopo fas esse proprio suo judicio et arbitratu statuere et decernere contra consuetudines, exemptiones, reservationes, sive quæ in universa Ecclesia, sive etiam in unaquaque provincia locum habent, sine venia et interventu superioris hierarchiæ potestatis, a qua inductæ sunt aut probatæ, et vim legis obtinent.

— *Inducens in schisma et subversionem hierarchici regiminis, erronea.*

8. Item quod et sibi persuasum esse ait *jura Episcopi a Jesu Christo accepta pro gubernanda Ecclesia nec alterari, nec impediri posse; et ubi contigerit horum jurium exercitium gravi de causa fuisse interruptum, posse semper Episcopum, ac debere in originaria sua jura regredi, quotiescumque id exigit majus bonum suæ Ecclesiæ;*

In eo quod innuit jurium episcopalium exercitium nulla superiori potestate præpediri aut coerceri posse, quandocumque episcopus proprio judicio censuerit minus id expedire majori bono suæ Ecclesiæ,

— *Inducens in schisma et subversionem hierarchici regiminis, erronea.*

9. Doctrina, quæ statuit *reformationem abusuum circa ecclesiasticam disciplinam in synodis diœcesanis ab episcopo et parochis æqualiter pendere, ac stabiliri debere; ac sine libertate decisionis indebitam fore subjectionem suggestionibus et jussionibus episcoporum,*

— *Falsa, temeraria, episcopalis auctoritatis læsiva; regiminis hierarchici subversiva; favens hæresi arianæ a Calvino innovatæ.*

10. Item doctrina, qua parochi aliive sacerdotes in synodo congregati pronuntiantur una cum Episcopo judices fidei, et simul innuitur judicium in causis fidei ipsis competere jure proprio, et quidem etiam per ordinationem accepto,

— *Falsa, temeraria, ordinis hierarchici subversiva, detrahens firmitati definitionum, judiciorumve dogmaticorum Ecclesiæ, ad minus erronea.*

11. Sententia enuntians veteri majorem instituto ab apostolicis usque temporibus ducto, per meliora Ecclesiæ sæcula servato, receptum fuisse *ut decreta, aut definitiones, aut sententiæ etiam majorum sedium non acceptarentur, nisi recognitæ fuissent, et approbatæ a synodo diœcesana,*

— *Falsa, temeraria, derogans pro sua generalitate obedientiæ debitæ constitutionibus apostolicis, tum et sententiis ab hierarchica superiore legitima potestate manantibus, schisma fovens, et hæresim.*

12. Assertiones synodi complexive acceptæ circa decisiones in materia fidei ab aliquot sæculis emanatas, quas perhibet velut decreta ab una particulari Ecclesia, vel paucis pastoribus profecta, nulla sufficienti auctoritate suffulta, nata corrumpendæ puritati fidei ac turbis excitandis, intrusa per vim, et quibus inflicta sunt vulnera nimium adhuc recentia,

— *Falsæ, captiosæ, temerariæ, scandalosæ, in Romanos Pontifices et Ecclesiam injuriosæ, debitæ apostolicis constitutionibus obedientiæ derogantes, schismaticæ, perniciosæ, ad minus erroneæ.*

13. Propositio relata inter acta synodi, quæ innuit Clementem IX pacem Ecclesiæ reddidisse per approbationem distinctionis juris et facti in subscriptione formularii ab Alexandro VII præscripti,

— *Falsa, temeraria, Clementi IX injuriosa.*

14. Quatenus vero ei distinctioni suffragatur, ejusdem fautores laudibus extollendo, et eorum adversarios vituperando,

— *Temeraria, perniciosa, summis Pontificibus injuriosa, schisma fovens, et hæresim.*

15. Doctrina, quæ proponit Ecclesiam *considerandam velut unum corpus mysticum coagmentatum ex Christo capite, et fidelibus qui sunt ejus membra per unionem ineffabilem, qua mirabiliter evadimus cum ipso unus solus sacerdos, una sola victima, unus solus adorator perfectus Dei Patris in spiritu et veritate;*

Intellecta hoc sensu, ut ad corpus Ecclesiæ non pertineant nisi fideles qui sunt perfecti adoratores in spiritu et veritate,

— *Hæretica.*

16. Doctrina synodi de statu felicis innocentiæ, qualem eum repræsentat in Adamo ante peccatum, complectente non modo integritatem, sed et justitiam interiorem cum impulsu in Deum per amorem charitatis, atque primævam sanctitatem aliqua ratione post lapsum restitutam;

Quatenus complexive accepta innuit statum illum sequelam fuisse creationis, debitum ex naturali exigentia, et conditione humanæ naturæ, non gratuitum Dei beneficium,

— *Falsa, alias damnata in Baio et Quesnellio, erronea, favens hæresi pelagianæ.*

17. Propositio his verbis enuntiata: *Edocti ab Apostolo spectamus mortem non jam ut naturalem conditionem hominis, sed revera ut justam pœnam culpæ originalis;*

Quatenus sub nomine Apostoli subdole allegato insinuat mortem, quæ in præsenti statu inflicta est velut justa pœna peccati per justam subtractionem immortalitatis, non fuisse naturalem conditionem hominis, quasi immortalitas non fuisset gratuitum beneficium, sed naturalis conditio,

— *Captiosa, temeraria, Apostolo injuriosa, alias damnata.*

18. Doctrina synodi enuntians *post lapsum Adami Deum annuntiasse promissionem futuri liberatoris, et voluisse consolari genus humanum per spem salutis, quam Jesus Christus allaturus erat,* tamen *Deum voluisse ut genus humanum transiret per varios status, antequam veniret plenitudo temporum,* ac primum ut in statu naturæ *homo relictus propriis luminibus disceret de sua cæca ratione diffidere, et ex suis aberrationibus moveret se ad desiderandum auxilium superioris luminis;*

Doctrina, ut jacet, captiosa, atque intellecta de desiderio adjutorii superioris luminis in ordine ad salutem promissam per Christum, ad quod concipiendum homo relictus suis propriis luminibus supponatur sese potuisse movere,

— *Suspecta, favens hæresi semipelagianæ.*

19. Item quæ subjungit hominem sub lege, *cum esset impotens ad eam observandam, prævaricatorem evasisse, non quidem culpa legis, quæ sanctissima erat, sed culpa hominis, qui sub lege sine gratia magis magisque prævaricator evasit,* superadditque *legem, si non sanavit cor hominis, effecisse ut sua mala cognosceret, et de sua infirmitate convictus desideraret gratiam Mediatoris;*

Qua parte generaliter innuit hominem prævaricatorem evasisse per observantiam legis, quam impotens esset observare; quasi *impossibile aliquid potuerit imperare qui justus est, aut damnaturus sit hominem pro eo quod non potuit evitare, qui pius est,*

Ex S. Cæsario, serm. 78, *in Append. S. Augustini,* serm. 273, edit. Maur.
Ex S. Aug., *de Nat. et Grat.*, c. 43; *de Grat. et lib. Arb.* c. 16; Enar. *in psal.* 56, n. 1.

— *Falsa, scandalosa, in Baio damnata.*

20. Qua parte datur intelligi hominem sub lege sine gratia potuisse concipere desiderium gratiæ mediatoris ordinatum ad salutem promissam per Christum; quasi *non ipsa gratia faciat ut invocetur a nobis,*

Ex concil. Araus. II, can. 3.

— *Propositio, ut jacet, captiosa, suspectiva, favens hæresi semipelagianæ.*

21. Propositio, quæ asserit *lumen gratiæ, quando sit solum, non præstare, nisi ut cognoscamus infelicitatem nostri status, et gravitatem nostri mali: gratiam in tali casu producere eumdem effectum quem lex producebat: ideo necesse esse, ut Deus creet in corde nostro sanctum amorem, et inspiret sanctam delectationem contrariam amori in nobis dominanti: hunc amorem sanctum, hanc sanctam delectationem esse proprie gratiam Jesu Christi inspirationem charitatis, qua cognita sancto amore faciamus; hanc esse illam radicem, e qua germinant bona opera, hanc esse gratiam*

novi Testamenti. quæ nos liberat a servitute peccati, et constituit filios Dei;

Quatenus intendat eam solam esse proprie gratiam Jesu Christi, quæ creat in corde sanctum amorem, et quæ facit ut faciamus, sive etiam qua homo liberatus a servitute peccati constituitur filius Dei, et non sit etiam proprie gratia Christi ea gratia, qua cor hominis tangitur per illuminationem Spiritus Sancti (Trid., sess. 6, cap. 5), nec vera detur interior gratia Christi, cui resistitur,

— *Falsa, captiosa, inducens in errorem in secunda propositione Jansenii damnatum ut hæreticum eumque renovans.*

22. Propositio, quæ innuit fidem, *a qua incipit series gratiarum, et per quam velut primam vocem vocamur ad salutem, et Ecclesiam,* esse ipsammet excellentem virtutem fidei, qua homines fideles nominantur, et sunt;

Perinde ac prior non esset gratia, illa, quæ *ut prævenit voluntatem, sic prævenit et fidem,*

Ex S. Aug., *de Dono persev.*, c. 16, n. 41,

— *Suspecta de hæresi eamque sapiens, alias in Quesnellio damnata, erronea.*

23. Doctrina synodi de duplici amore dominantis cupiditatis, et charitatis dominantis, enuntians hominem sine gratia esse sub servitute peccati : ipsumque in eo statu per generalem cupiditatis dominantis influxum omnes suas actiones inficere et corrumpere;

Quatenus insinuat in homine, dum est sub servitute, sive in statu peccati, destitutus gratia illa qua liberatur a servitute peccati, et constituitur filius Dei, sic dominari cupiditatem, ut per generalem hujus influxum omnes illius actiones in se inficiantur et corrumpantur : aut opera omnia, quæ ante justificationem fiunt, quacumque ratione fiant, sint peccata;

Quasi in omnibus suis actibus peccator serviat dominanti cupiditati,

— *Falsa, perniciosa, inducens in errorem a Tridentino damnatum ut hæreticum, iterum in Baio damnatum, artic.* 40.

24. Qua vero parte inter dominantem cupiditatem et charitatem dominantem nulli ponuntur affectus medii a natura ipsa insiti, suapteque natura laudabiles, qui una cum amore beatitudinis, naturalique propensione ad bonum, *remanserunt velut extrema lineamenta, et reliquiæ imaginis Dei;*

Ex S. August., *de Spir. et Lit.*, c. 28,

Perinde ac si *inter dilectionem divinam, quæ nos perducit ad regnum, et dilectionem humanam illicitam, quæ damnatur,* non daretur *dilectio humana licita, quæ non reprehenditur,*

Ex S. August. serm. 349 *de Charit.*, edit. Maur.,

— *Falsa, alias damnata.*

25. Doctrina, quæ timorem pœnarum generatim perhibet *duntaxat non posse dici malum, si saltem pertingit ad cohibendam manum;*

Quasi timor ipse gehennæ, quam fides docet peccato infligendam, non sit in se bonus et utilis, velut donum supernaturale, ac motus a Deo inspiratus præparans ad amorem justitiæ,

— *Falsa, temeraria, perniciosa, divinis donis injuriosa, alias damnata, contraria doctrinæ Concilii Tridentini, tum et communi Patrum sententiæ;* opus esse, *juxta consuetum ordinem præparationis ad justitiam,* ut intret timor primo per quem veniat charitas; timor medicamentum, charitas sanitas.

Ex S. August., *in epist. Joan.* c. 4, tract. 9, n. 4, 5,
In Joann. evang., tract. 41, n. 10,
Enarratione *in psal.* 127, n. 7.
Sermone 157 *de Verbis apostoli*, c. 13,
Sermone 161 *de Verbis apostoli*, n. 8,
Sermone 349 *de Charitate*, n. 7.

26. Doctrina, quæ velut fabulam Pelagianam explodit locum illum inferorum (quem limbi puerorum nomine fideles passim designant), in quo animæ decedentium cum sola originali culpa pœna damni citra pœnam ignis puniantur ;

Perinde ac si hoc ipso quod qui pœnam ignis removent, inducerent locum illum, et statum medium expertem culpæ, et pœnæ inter regnum Dei et damnationem æternam, qualem fabulabantur Pelagiani,

— *Falsa, temeraria, in scholas catholicas injuriosa.*

27. Deliberatio synodi, qua prætextu adhæsionis ad antiquos canones in casu dubii baptismatis propositum suum declarat de omittenda formæ conditionalis mentione,

— *Temeraria, praxi, legi, auctoritati Ecclesiæ contraria.*

28. Propositio synodi, qua, postquam statuit *victimæ participationem esse partem sacrificio essentialem,* subjungit, *non tamen se damnare ut illicitas missas illas, in quibus adstantes sacramentaliter non communicant, ideo quia isti participant licet minus perfecte de ipsa victima, spiritu illam recipiendo ;*

Quatenus insinuat ad sacrificii essentiam deesse aliquid in eo sacrificio, quod peragatur sive nullo adstante, sive adstantibus qui nec sacramentaliter, nec spiritualiter de victima participant : et quasi damnandæ essent ut illicitæ missæ illæ in quibus, solo sacerdote communicante, nemo adsit qui sive sacramentaliter, sive spiritualiter communicet,

— *Falsa, erronea, de hæresi suspecta, eamque sapiens.*

29. Doctrina synodi, qua parte tradere instituens fidei doctrinam de ritu consecrationis, remotis quæstionibus scholasticis circa modum quo Christus est in Eucharistia, a quibus parochos docendi munere fungentes abstinere hortatur, duobus his tantum propositis : 1° Christum post consecrationem vere, realiter, substantialiter esse sub

speciebus; 2° tunc omnem panis et vini substantiam cessare solis remanentibus speciebus, prorsus omittit ullam mentionem facere transsubstantiationis, seu conversionis totius substantiæ panis in corpus, et totius substantiæ vini in sanguinem, quam velut articulum fidei Tridentinum Concilium definivit, et quæ in solemni fidei professione continetur;

Quatenus per inconsultam istiusmodi suspiciosamque omissionem notitia subtrahitur tum articuli ad fidem pertinentis, tum etiam vocis ab Ecclesia consecratæ ad illius tuendam professionem adversus hæreses, tenditque adeo ad ejus oblivionem inducendam, quasi ageretur de quæstione mere scholastica,

— *Perniciosa, derogans expositioni veritatis catholicæ circa dogma transsubstantiationis, favens hæreticis.*

30. Doctrina synodi, qua dum profitetur *credere sacrificii oblationem extendere se ad omnes, ita tamen ut in liturgia fieri possit specialis commemoratio aliquorum tum vivorum quam defunctorum, precando Deum peculiariter pro ipsis;* dein continuo subjicit: *Non tamen quod credamus in arbitrio esse sacerdotis applicare fructus sacrificii cui vult, imo damnamus hunc errorem velut magnopere offendentem jura Dei qui solus distribuit fructus sacrificii cui vult, et secundum mensuram quæ ipsi placet*: unde et consequenter traducit *velut falsam opinionem invectam in populum, quod illi qui eleemosynam subministrat sacerdoti sub conditione quod celebret unam missam, specialem fructum ex ea percipiant;*

Sic intellecta, ut præter peculiarem commemorationem et orationem specialis ipsa oblatio, seu applicatio sacrificii, quæ fit a sacerdote, non magis prosit, cæteris paribus, illis pro quibus applicatur, quam aliis quibusque; quasi nullus specialis fructus proveniret ex speciali applicatione, quam pro determinatis personis, aut personarum ordinibus faciendam commendat ac præcipit Ecclesia, speciatim a

pastoribus pro suis ovibus ; quod velut ex divino præcepto descendens a sacra Tridentina synodo diserte est expressum,

Sess. 22, cap. 1 *de Reform.*
Bened. IV, Constit. *Cum semper oblatas*, § 2.

— *Falsa, temeraria, perniciosa. Ecclesiæ injuriosa, inducens in errorem alias damnatum in Vicleffo.*

31. Propositio synodi enuntians conveniens esse pro divinorum officiorum ordine, et antiqua consuetudine, ut in unoquoque templo unum tantum sit altare, sibique adeo placere morem illum restituere,

— *Temeraria , perantiquo , pio multis abhinc sæculis in Ecclesia præsertim latina vigenti et probato mori injuriosa.*

32. Item præscriptio vetans ne super altaria sacrarum reliquiarum thecæ floresve apponantur,

— *Temeraria, pio ac probato Ecclesiæ mori injuriosa.*

33. Propositio synodi, qua cupere se ostendit ut causæ tollerentur, per quas ex parte inducta est oblivio principiorum ad liturgiæ ordinem spectantium, *revocando illam ad majorem rituum simplicitatem, eam vulgari lingua exponendo, et elata voce proferendo;*

Quasi vigens ordo liturgiæ ab Ecclesia receptus, et probatus aliqua ex parte manasset ex oblivione principiorum, quibus illa regi debet,

— *Temeraria, piarum aurium offensiva , in Ecclesiam contumeliosa, favens hæreticorum in eam conviciis.*

34. Declaratio synodi, qua postquam præmisit ordinem pœnitentiæ canonicæ sic ad Apostolorum exemplum ab Ecclesia statutum fuisse, ut esset communis omnibus, nec tantum pro punitione culpæ, sed præcipue pro dispositione ad gratiam, subdit, se *in ordine illo mirabili, et augusto totam agnoscere dignitatem sacramenti adeo necessarii, liberam a subtilitatibus, quæ ipsi decursu temporis adjunctæ sunt;*

Quasi per ordinem, quo sine peracto canonicæ pœniten-

tiæ cursu hoc sacramentum per totam Ecclesiam administrari consuevit, illius fuisset dignitas imminuta,

— *Temeraria, scandalosa, inducens in contemptum dignitatis sacramenti, prout per Ecclesiam totam consuevit administrari, Ecclesiæ ipsi injuriosa.*

35. Propositio his verbis concepta: *Si charitas in principio semper debilis est, de via ordinaria ad obtinendum augmentum hujus charitatis, oportet ut sacerdos præcedere faciat eos actus humiliationis et pœnitentiæ, qui fuerunt omni ætate ab Ecclesia commendati; redigere hos actus ad paucas orationes, aut ad aliquod jejunium post jam collatam absolutionem, videtur potius materiale desiderium conservandi huic sacramento nudum nomen pœnitentiæ, quam medium illuminatum, et aptum ad augendum illum fervorem charitatis, qui debet præcedere absolutionem, longe quidem absumus ab improbanda praxi imponendi pœnitentias etiam post absolutionem adimplendas: si omnia nostra bona opera semper adjunctos habent nostros defectus, quanto magis vereri debemus ne plurimas imperfectiones admiserimus in difficillimo et magni momenti opere nostræ reconciliationis;*

Quatenus innuit pœnitentias, quæ imponuntur adimplendæ post absolutionem, spectandas potius esse velut supplementum pro defectibus admissis in opere nostræ reconciliationis, quam ut pœnitentias vere sacramentales, et satisfactorias pro peccatis confessis: quasi ut vera ratio Sacramenti non nudum nomen servetur, oporteat de via ordinaria ut actus humiliationis et pœnitentiæ, qui imponuntur per modum satisfactionis sacramentalis, præcedere debeant absolutionem,

— *Falsa, temeraria, communi praxi Ecclesiæ injuriosa, inducens in errorem hæreticali nota in Petro de Osma confixum.*

36. Doctrina synodi, qua postquam præmisit: *Quando habebuntur signa non æquivoca amoris Dei dominantis in corde hominis, posse illum merito judicari dignum qui ad-*

mittatur ad participationem sanguinis Jesu Christi, quæ fit in sacramentis, subdit, *suppositiias conversiones, quæ fiunt per attritionem, nec efficaces esse solere, nec durabiles:* consequenter *pastorem animarum debere insistere signis non æquivocis charitatis dominantis, antequam admittat suos pœnitentes ad sacramenta,* quæ signa, ut deinde tradit (§ 18), *Pastor deducere poterit ex stabili cessatione a peccato, et fervore in operibus bonis,* quem insuper *fervorem charitatis* perhibet (*de Pœnit.* § 10) *velut* dispositionem, quæ *debet præcedere absolutionem;*

Sic intellecta, ut non solum contritio imperfecta, quæ passim attritionis nomine donatur, etiam quæ juncta sit cum dilectione, qua homo incipit diligere Deum tanquam omnis justitiæ fontem, nec modo contritio charitate formata, sed et fervor charitatis dominantis, et ille quidem diuturno experimento per fervorem in operibus bonis probatus, generaliter et absolute requiratur, ut homo ad Sacramenta, et speciatim pœnitentes ad absolutionis beneficium admittantur,

— *Falsa, temeraria, quietis animarum perturbativa, tutæ ac probatæ in Ecclesia praxi contraria, Sacramenti efficaciæ detrahens et injuriosa.*

37. Doctrina synodi, quæ de auctoritate absolvendi accepta ordinationem enuntiat *post institutionem diœcesium et parochiarum conveniens esse ut quisque judicium hoc exerceat super personas sibi subditas sive ratione territorii, sive jure quodam personali,* propterea quod *aliter confusio induceretur et perturbatio;*

Quatenus post institutas diœceses et parochias enuntiat tantummodo *conveniens esse ad præcavendam confusionem, ut absolvendi potestas exerceatur super subditos;* sic intellecta tanquam ad validum usum hujus potestatis non sit necessaria ordinaria, vel subdelegata illa jurisdictio, sine qua Tridentinum declarat nullius momenti esse absolutionem a sacerdote prolatam.

— *Falsa, temeraria, perniciosa, Tridentino contraria et injuriosa, erronea.*

38. Item doctrina, qua postquam synodus professa est *se non posse non admirari illam adeo venerabilem disciplinam antiquitatis, quæ,* ut ait, *ad pœnitentiam non ita facile, et forte nunquam eum admittebat, qui post primum peccatum et primam reconciliationem relapsus esset in culpam,* subjungit, *per timorem perpetuæ exclusionis a communione et pace, etiam in articulo mortis, magnum frenum illis injectum iri, qui parum considerant malum peccati, et minus illud timent,*

— *Contraria can.* 13 *concilii Nicæni I, Decretali Innocentii I ad Exuperium Tholos., tum et Decretali Cœlestini I ad episcopos Viennens. et Narbonens. provinciæ, redolens pravitatem, quam in ea Decretali sanctus Pontifex exhorret.*

39. Declaratio synodi de peccatorum venialium confessione quam optare se ait non tantopere frequentari, ne nimium contemptibiles reddantur hujusmodi confessiones,

— *Temeraria, perniciosa, sanctorum ac piorum praxi a S. conc. Trid. probatæ contraria.*

40. Propositio, asserens *indulgentiam secundum suam præcisam notionem aliud non esse quam remissionem partis ejus pœnitentiæ, quæ per canones statuta erat peccanti;*

Quasi indulgentia præter nudam remissionem pœnæ canonicæ non etiam valeat ad remissionem pœnæ temporalis pro peccatis actualibus debitæ apud divinam justitiam,

— *Falsa, temeraria, Christi meritis injuriosa, dudum in art.* 19 *Lutheri damnata.*

41. Item in eo quod subditur, *scholasticos suis subtilitatibus inflatos invexisse thesaurum male intellectum meritorum Christi et sanctorum, et claræ notioni absolutionis a pœna canonica substituisse confusam, et falsam applicationis meritorum;*

Quasi thesauri Ecclesiæ, unde Papa dat indulgentias, non sint merita Christi et sanctorum,

— *Falsa, temeraria, Christi et sanctorum meritis injuriosa, dudum in art.* 17 *Lutheri damnata.*

42. Item in eo quod superaddit, *luctuosius adhuc esse quod chimerica isthæc applicatio transferri volita sit in defunctos,*

— *Falsa, temeraria, piarum aurium offensiva, in Romanos Pontifices, et in praxim et sensum universalis Ecclesiæ injuriosa, inducens in errorem hæreticali nota in Petro de Osma confixum, iterum damnatum in art.* 22 *Lutheri.*

43. In eo demum quod impudentissime invehitur in tabellas indulgentiarum, altaria privilegiata, etc.,

— *Temeraria, piarum aurium offensiva, scandalosa, in summos Pontifices atque in praxim tota in Ecclesia frequentatam contumeliosa.*

44. Propositio synodi, asserens *reservationem casuum nunc temporis aliud non esse quam improvidum ligamen pro inferioribus sacerdotibus, et sonum sensu vacuum pro pœnitentibus assuetis non admodum curare hanc reservationem,*

— *Falsa, temeraria, male sonans, perniciosa, concilio Tridentino contraria, superioris hierarchicæ potestatis læsiva.*

45. Item de spe quam ostendit fore *ut reformato Rituali, et ordine pœnitentiæ nullum amplius locum habituræ sint hujusmodi reservationes;*

Prout attenta generalitate verborum innuit per reformationem Ritualis et ordinis pœnitentiæ factam ab Episcopo, vel synodo, aboleri posse casus quos Tridentina synodus (sess. 14, c. 7) declarat Pontifices maximos potuisse pro suprema potestate sibi in universa Ecclesia tradita peculiari suo judicio reservare,

— *Propositio falsa, temeraria, concilio Tridentino et summorum Pontificum auctoritati derogans et injuriosa.*

46. Propositio, asserens *effectum excommunicationis exteriorem duntaxat esse, quia tantummodo natura sua excludit ab exteriore communicatione Ecclesiæ;*

Quasi excommunicatio non sit pœna spiritualis, ligans in cœlo, animas obligans.

Ex S. Aug., ep. 250 *Auxilio episcop.*; tract. 50 *in Joann.*, n. 12,

— *Falsa, perniciosa, in art.* 23 *Lutheri damnata, ad minus erronea.*

47. Item quæ tradit necessarium esse, juxta leges naturales et divinas, ut sive ad excommunicationem, sive ad suspensionem præcedere debeat examen personale, atque adeo sententias dictas *ipso facto*, non aliam vim habere, nisi seriæ comminationis sine ullo actuali effectu,

— *Falsa, temeraria, perniciosa, Ecclesiæ potestati injuriosa, erronea.*

48. Item quæ pronuntiat *inutilem ac vanam esse formulam nonnullis abhinc sæculis inductam absolvendi generaliter ab excommunicationibus, in quas fidelis incidere potuisset,*

— *Falsa, temeraria, praxi Ecclesiæ injuriosa.*

49. Item quæ damnat ut nullas et invalidas *suspensiones ex informata conscientia,*

— *Falsa, perniciosa, in Trid. injuriosa.*

50. Item in eo quod insinuat soli Episcopo fas non esse uti potestate quam tamen ei differt Tridentinum (sess. 14, c. 1 *de Ref.*), suspensionis *ex informata conscientia* legitime infligendæ,

— *Jurisdictionis prælatorum Ecclesiæ læsiva.*

51. Doctrina synodi, quæ perhibet, in promovendis ad ordines hanc de more, et instituto veteris disciplinæ rationem servari consuevisse, *ut si quis clericorum distinguebatur sanctitate vitæ, et dignus æstimabatur qui ad ordines sacros ascenderet, ille solitus erat promoveri ad diaconatum, vel sacerdotium, etiamsi inferiores ordines non suscepisset: neque tum talis ordinatio dicebatur per saltum, ut postea dictum est.*

52. Item quæ innuit non alium titulum ordinationum

fuisse, quam deputationem ad aliquod speciale ministerium, qualis præscripta est in concilio Chalcedonensi : subjungens (§ 6), quamdiu Ecclesia sese his principiis in delectu sacrorum ministrorum conformavit, ecclesiasticum ordinem floruisse, verum beatos illos dies transiisse, novaque principia subinde introducta, quibus corrupta fuit disciplina in delectu ministrorum sanctuarii.

53. Item quod inter hæc ipsa corruptionis principia refert, quod recessum sit a vetere instituto, quo, ut ait (§ 3), Ecclesia insistens Apostoli vestigiis neminem ad sacerdotium admittendum statuerat, nisi qui conservasset innocentiam baptismalem;

Quatenus innuit corruptam fuisse disciplinam per decreta et instituta,

1° Sive quibus ordinationes per saltum vetitæ sunt;

2° Sive quibus pro ecclesiarum necessitate et commoditate probatæ sunt ordinationes sine titulo specialis officii, velut speciatim a Tridentino ordinatio ad titulum patrimonii : salva obedientia, qua sic ordinati ecclesiarum necessitatibus deservire debent iis obeundis officiis, quibus pro loco ac tempore ab episcopo admoti fuerint, quemadmodum ab apostolicis temporibus in primitiva Ecclesia fieri consuevit;

3° Sive quibus jure canonico facta est criminum distinctio, quæ delinquentes reddunt irregulares : quasi per hanc distinctionem Ecclesia recesserit a spiritu Apostoli, non excludendo generaliter et indistincte ab ecclesiastico ministerio omnes quoscumque qui baptismalem innocentiam non conservassent,

— *Doctrina singulis suis partibus falsa, temeraria, ordinis pro ecclesiarum necessitate et commoditate inducti perturbativa, in disciplinam per canones, et speciatim per Trid. decreta probatam, injuriosa.*

54. Item quæ velut turpem abusum notat unquam prætendere eleemosynam pro celebrandis missis, et sacramen-

tis administrandis, sicuti et accipere quemlibet proventum dictum *stolæ*, et generatim quodcumque stipendium et honorarium, quod suffragiorum aut cujuslibet parochialis functionis occasione offerretur;

Quasi turpis abusus crimine notandi essent ministri Ecclesiæ, dum secundum receptum et probatum Ecclesiæ morem et institutum utuntur jure promulgato ab Apostolo accipiendi temporalia ab his quibus spiritualia ministrantur,

— *Falsa, temeraria, ecclesiastici ac pastoralis juris læsiva, in Ecclesiam ejusque ministros injuriosa.*

55. Item qua vehementer optare se profitetur, ut aliqua ratio inveniretur minutuli cleri (quo nomine inferiorum ordinum clericos designat) a cathedralibus et collegiatis submovendi, providendo aliter, nempe per probos, et provectioris ætatis laicos, congruo assignato stipendio, ministerio inserviendi missis et aliis officiis velut acolythi, etc., ut olim, inquit, fieri solebat, quando ejus generis officia, non ad meram speciem pro majoribus ordinibus suscipiendis redacta erant.

Quatenus reprehendit institutum, quo cavetur, ut *minorum ordinum functiones per eos tantum præstentur, exerceanturve, qui in illis constituti adscriptive sunt* (Concil. prov. IV Mediol.): idque ad mentem Tridentini (sess. 23, c. 17), *ut sanctorum ordinum a diaconatu ad ostiariatum functiones ab apostolicis temporibus in Ecclesia laudabiliter receptæ, et in pluribus locis aliquandiu intermissæ juxta sacros canones revocentur, nec ab hæreticis tanquam otiosæ traducantur,*

— *Suggestio temeraria, piarum aurium offensiva, ecclesiastici ministerii perturbativa, servandæ, quoad fieri potest, in celebrandis mysteriis decentiæ imminutiva, et in minorum ordinum munera et functiones, tum in disciplinam per canones, et speciatim per Trid. probatam injuriosa, favens hæreticorum in eam conviciis et calumniis.*

56. Doctrina, quæ statuit conveniens videri in impedimentis canonicis, quæ proveniunt ex delictis in jure expressis ullam unquam nec concedendam, nec admittendam esse dispensationem,

— *Æquitatis et moderationis canonicæ a sacro concilio Tridentino probatæ læsiva, auctoritati et juribus Ecclesiæ derogans.*

57. Præscriptio synodi, quæ generaliter et indiscriminatim velut abusum rejicit quamcumque dispensationem, ut plus quam unum residentiale beneficium uni eidemque conferatur : item in eo quod subjungit, certum sibi esse juxta Ecclesiæ spiritum plus quam uno beneficio tametsi simplici neminem frui posse,

— *Pro sua generalitate derogans moderationi Tridentini, sess.* 7, *c.* 5, *et sess.* 24, *c.* 17.

58. Propositio, quæ statuit sponsalia proprie dicta actum mere civilem continere, qui ad matrimonium celebrandum disponit, eademque civilium legum præscripto omnino subjacere;

Quasi actus disponens ad sacramentum non subjaceat sub hac ratione juri Ecclesiæ,

— *Falsa, juris Ecclesiæ quoad effectus etiam e sponsalibus vi canonicarum sanctionum profluentes læsiva, disciplinæ ab Ecclesia constitutæ derogans.*

59. Doctrina synodi, asserens *ad supremam civilem potestatem duntaxat originarie spectare contractui matrimonii apponere impedimenta ejus generis quæ ipsum nullum reddunt, dicunturque dirimentia,* quod *jus originarium* præterea dicitur cum *jure dispensandi essentialiter connexum,* subjungens, *supposito assensu, vel conniventia principum potuisse Ecclesiam juste constituere impedimenta dirimentia ipsum contractum matrimonii;*

Quasi Ecclesia non semper potuerit, ac possit in christianorum matrimoniis jure proprio impedimenta constituere, quæ matrimonium non solum impediant, sed et

nullum reddant quoad vinculum, quibus christiani obstricti teneantur etiam in terris infidelium, in eisdemque dispensare,

— *Canonum* 3, 4, 9, 12, *sess.* 24, *Concil. Trid. eversiva, hæretica.*

60. Item rogatio synodi ad potestatem civilem, ut *e numero impedimentorum tollat cognationem spiritualem, atque illud quod dicitur publicæ honestatis, quorum origo reperitur in Collectione Justiniani*, tum ut *restringat impedimentum affinitatis et cognationis ex quacumque licita aut illicita conjunctione provenientis ad quartum gradum juxta civilem computationem per lineam lateralem et obliquam, ita tamen ut spes nulla relinquatur dispensationis obtinendæ;*

Quatenus civili potestati jus attribuit, sive abolendi, sive restringendi impedimenta Ecclesiæ auctoritate constituta vel comprobata : item qua parte supponit Ecclesiam per potestatem civilem spoliari posse jure dispensandi super impedimentis ab ipsa constitutis vel comprobatis,

— *Libertatis ac potestatis Ecclesiæ subversiva, Tridentino contraria, ex hæreticali supra damnato principio profecta.*

61. Propositio, quæ asserit *adorare directe humanitatem Christi, magis vero aliquam ejus partem, fore semper honorem divinum datum creaturæ;*

Quatenus per hoc verbum *directe* intendat reprobare adorationis cultum, quem fideles dirigunt ad humanitatem Christi, perinde ac si talis adoratio, qua humanitas, ipsaque caro vivifica Christi adoratur non quidem propter se et tanquam nuda caro, sed prout unita divinitati, foret honor divinus impertitus creaturæ, et non potius una eademque adoratio, qua Verbum incarnatum cum propria ipsius carne adoratur,

Ex concil. C. P. V. gen., can. 9,

— *Falsa, captiosa, pio ac debito cultui humanitati Christi a fidelibus præstito ac præstando detrahens et injuriosa.*

62. Doctrina, quæ devotionem erga sacratissimum cor Jesu rejicit inter devotiones quas notat velut novas, erroneas, aut saltem periculosas;

Intellecta de hac devotione, qualis est ab apostolica Sede probata,

— *Falsa, temeraria, perniciosa, piarum aurium offensiva, in apostolicam Sedem injuriosa.*

63. Item in eo quod cultores cordis Jesu hoc etiam nomine arguit, quod non advertant sanctissimam carnem Christi, aut ejus partem aliquam, aut etiam humanitatem totam cum separatione, aut præcisione a divinitate adorari non posse cultu latriæ;

Quasi fideles cor Jesu adorarent cum separatione vel præcisione a divinitate, dum illud adorant, ut est cor Jesu, cor nempe personæ Verbi, cui inseparabiliter unitum est, ad eum modum, quo exsangue corpus Christi in triduo mortis sine separatione aut præcisione a divinitate adorabile fuit in sepulcro,

— *Captiosa, in fideles cordis Christi cultores injuriosa.*

64. Doctrina, quæ velut superstitiosam universe notat *quamcumque efficaciam, quæ ponatur in determinato numero precum et piarum salutationum;*

Tanquam superstitiosa censenda esset efficacia, quæ sumitur non ex numero in se spectato, sed ex præscripto Ecclesiæ certum numerum precum, vel externarum actionum præfinientis pro indulgentiis consequendis, pro adimplendis pœnitentiis, et generatim pro sacro et religioso cultu rite et ex ordine peragendo,

— *Falsa, temeraria, scandalosa, perniciosa, pietati fidelium injuriosa, Ecclesiæ auctoritati derogans, erronea.*

65. Propositio enuntians *irregularem strepitum novarum institutionum, quæ dictæ sunt exercitia, vel missiones..... forte nunquam, aut saltem perraro eo pertingere ut absolutam conversionem operentur, et exteriores illos commotionis*

actus, qui apparuere, nil aliud fuisse quam transeuntia naturalis concussionis fulgura,

— Temeraria, male sonans, perniciosa, mori pio salutariter per Ecclesiam frequentato, et in verbo Dei fundato injuriosa.

66. Propositio asserens *fore contra apostolicam praxim et Dei consilia, nisi populo faciliores viæ pararentur vocem suam jungendi cum voce totius Ecclesiæ;*

Intellecta de usu vulgaris linguæ in liturgicas preces inducendæ,

— Falsa, temeraria, ordinis pro mysteriorum celebratione præscripti perturbativa, plurium malorum facile productrix.

67. Doctrina perhibens a lectione sacrarum Scripturarum *nonnisi veram impotentiam excusare*, subjungens ultro se prodere obscurationem, quæ ex hujusce præcepti neglectu orta est super primarias veritates religionis,

— Falsa, temeraria, quietis animarum perturbativa, alias in Quesnellio damnata.

68. Laudatio, qua summopere synodus commendat Quesnellii commendationes in Novum Testamentum, aliaque aliorum Quesnellianis erroribus faventium opera licet proscripta, eademque parochis proponit, ut ea tanquam solidis religionis principiis referta in suis quisque parœciis populo post reliquas functiones perlegant,

— Falsa, scandalosa, temeraria, seditiosa, Ecclesiæ injuriosa, schisma fovens et hæresim.

69. Præscriptio, quæ generaliter et indistincte inter imagines ab Ecclesia auferendas, velut rudibus erroris occasionem præbentes, notat imagines Trinitatis incomprehensibilis,

— Propter sui generalitatem temeraria, ac pio per Ecclesiam frequentato mori contraria, quasi nullæ exstent imagines sanctissimæ Trinitatis communiter approbatæ, ac tuto permittendæ.

Ex Brevi *Sollicitudini Nostræ*, Bened. XIV, an. 1745.

70. Item doctrina et præscriptio generatim reprobans omnem specialem cultum, quem alicui speciatim imagini solent fideles impendere, et ad ipsam potius quam ad aliam confugere,

— *Temeraria, perniciosa, pio per Ecclesiam frequentato mori, tum et illi Providentiæ ordini injuriosa, quo* ita Deus nec in omnibus memoriis sanctorum ista fieri voluit, qui dividit propria unicuique prout vult.

Ex S. Aug., epist. 78 *clero, senioribus, et universæ plebi Ecclesiæ Hipponen.*

71. Item quæ vetat ne imagines præsertim B. Virginis ullis titulis distinguantur præterquam denominationibus, quæ sint analogæ mysteriis de quibus in sacra Scriptura expressa fit mentio;

Quasi nec adscribi possent imaginibus piæ aliæ denominationes, quas vel in ipsismet publicis precibus Ecclesia probat et commendat,

— *Temeraria, piarum aurium offensiva, venerationi B. præsertim Virgini debitæ injuriosa.*

72. Item quæ velut abusum exstirpari vult morem quo velatæ asservantur certæ imagines,

— *Temeraria, frequentato in Ecclesia, et ad fidelium pietatem fovendam inducto mori contraria.*

73. Propositio enuntians novorum festorum institutionem ex neglectu in veteribus observandis, et ex falsis notionibus naturæ et finis earumdem solemnitatum originem duxisse,

— *Falsa, temeraria, scandalosa, Ecclesiæ injuriosa, favens hæreticorum in dies festos per Ecclesiam celebratos conviciis.*

74. Deliberatio synodi de transferendis in diem Dominicum festis per annum institutis : idque pro jure, quod persuasum sibi esse ait episcopo competere super disciplinam ecclesiasticam in ordine ad res mere spirituales; ideoque et præceptum missæ audiendæ abrogandi diebus in

quibus, ex pristina Ecclesiæ lege, viget etiamnum id præceptum ; tum etiam in eo, quod superaddit de transferendis in adventum episcopali auctoritate jejuniis per annum ex Ecclesiæ præcepto servandis;

Quatenus adstruit episcopo fas esse jure proprio transferre dies ab Ecclesia præscriptos pro festis jejuniisve celebrandis ; aut indictum missæ audiendæ præceptum abrogare,

— *Propositio falsa, juris conciliorum generalium et summorum Pontificum læsiva, scandalosa, schismati favens.*

75. Doctrina, quæ perhibet beatis temporibus nascentis Ecclesiæ juramenta visa esse a documentis divini præceptoris, atque ab aurea evangelica simplicitate adeo aliena, ut *ipsummet jurare sine extrema et ineluctabili necessitate reputatus fuisset actus irreligiosus, homine christiano indignus ;* insuper *continuatam patrum seriem demonstrare juramenta communi sensu pro vetitis habita fuisse :* indeque progreditur ad improbanda juramenta, quæ curia ecclesiastica, jurisprudentiæ feudalis, ut ait, normam secuta in investituris, et in sacris ipsis episcoporum ordinationibus adoptavit ; statuitque adeo implorandam a sæculari potestate legem pro abolendis juramentis, quæ in curiis etiam ecclesiasticis exiguntur pro suscipiendis muniis et officiis, et generatim pro omni actu curiali,

— *Falsa , Ecclesiæ injuriosa , juris ecclesiastici læsiva, disciplinæ per canones inductæ et probatæ subversiva.*

76. Insectatio, qua synodus scholasticam exagitat, velut eam *quæ viam aperuit invehendis novis, et inter se discordantibus systematibus, quoad veritates majoris pretii, ac demum adduxit ad probabilismum et laxismum ;*

Quatenus in scholasticam rejicit privatorum vitia, qui abuti ea potuerunt, aut abusi sunt,

— *Falsa, temeraria, in sanctissimos viros et doctores, qui magno catholicæ religionis bono scholasticam excoluere injuriosa, favens infestis in eam hæreticorum conviciis.*

77. Item in eo quod subdit, *mutationem formæ regiminis ecclesiastici, qua factum est ut ministri Ecclesiæ in oblivionem venirent suorum jurium, quæ simul sunt eorum obligationes, eo demum rem adduxisse ut oblitterari faceret primitivas notiones ministerii ecclesiastici, et sollicitudinis pastoralis;*

Quasi per mutationem regiminis congruentem disciplinæ in Ecclesia constitutæ et probatæ oblitterari unquam potuerit, et amitti primitiva notio ecclesiastici ministerii, pastoralisve sollicitudinis,

— *Propositio falsa, temeraria, erronea.*

78. Præscriptio synodi de ordine rerum tractandarum in collationibus, qua posteaquam præmisit, *in quolibet articulo distinguendum id quod pertinet ad fidem et ad essentiam religionis, ab eo quod est proprium disciplinæ*, subjungit, *in hac ipsa* (disciplina) *distinguendum quod est necessarium, aut utile ad retinendos in spiritu fideles ab eo quod est inutile, aut onerosius, quam libertas filiorum novi fœderis patiatur, magis vero ab eo quod est periculosum aut noxium, utpote inducens ad superstitionem et materialismum;*

Quatenus pro generalitate verborum comprehendat, et præscripto examini subjiciat etiam disciplinam ab Ecclesia constitutam et probatam, quasi Ecclesia, quæ spiritu Dei regitur, disciplinam constituere posset non solum inutilem, et onerosiorem, quam libertas christiana patiatur, sed et periculosam, noxiam, inducentem in superstitionem et materialismum,

— *Falsa, temeraria, scandalosa, perniciosa, piarum aurium offensiva, Ecclesiæ ac spiritui Dei, quo ipsa regitur, injuriosa, ad minus erronea.*

79. Assertio, quæ conviciis et contumeliis insectatur sententias in scholis catholicis agitatas, et de quibus apostolica Sedes nihil adhuc definiendum aut pronuntiandum censuit,

— *Falsa, temeraria, in scholas catholicas injuriosa, debitæ apostolicis constitutionibus obedientiæ derogans*

80. Regula 1ª quæ statuit universe et indiscriminatim *statum regularem aut monasticum natura sua componi non posse cum animarum cura, cumque vitæ pastoralis muneribus, nec adeo in partem venire posse ecclesiasticæ hierarchiæ, quin ex adverso pugnet cum ipsiusmet vitæ monasticæ principiis,*

— *Falsa, perniciosa, in sanctissimos Ecclesiæ Patres et præsules, qui regularis vitæ instituta cum clericalis ordinis muneribus consociarunt, injuriosa, pio, vetusto, probato Ecclesiæ mori, summorumque Pontificum sanctionibus contraria;* quasi monachi, quos morum gravitas et vitæ ac fidei institutio sancta commendat, *non rite, nec modo sine religionis offensione, sed et cum multa utilitate Ecclesiæ* clericorum officiis *aggregentur.*

Ex S. Siricio, epist. decret. *ad Himerium Tarracon.*, c. 13.

81. Item in eo quod subjungit, sanctos Thomam et Bonaventuram sic in tuendis adversus summos homines mendicantium institutis versatos esse, ut in eorum defensionibus minor æstus, accuratio major desideranda fuisset,

— *Scandalosa, in sanctissimos doctores injuriosa, impiis damnatorum auctorum contumeliis favens.*

82. Regula 2ª *multiplicationem ordinum ac diversitatem naturaliter inferre perturbationem et confusionem ;* item in eo quod præmittit § 4, *regularium fundatores,* qui post monastica instituta prodierunt, *ordines superaddentes ordinibus, reformationes reformationibus, nihil aliud effecisse quam primariam mali causam magisque dilatare;*

Intellecta de ordinibus et institutis a sancta Sede probatis, quasi distincta piorum munerum varietas, quibus distincti ordines addicti sunt, natura sua perturbationem et confusionem parere debeat,

— *Falsa, calumniosa, in sanctos fundatores, eorumque*

fideles alumnos, tum et in ipsos summos Pontifices injuriosa.

83. Regula 3ª, qua postquam præmisit *parvum corpus degens intra civilem societatem, quin fere sit pars ejusdem, parvamque monarchiam figit in statu. semper esse periculosum,* subinde hoc nomine criminatur privata monasteria, communis instituti vinculo sub uno præsertim capite consociata velut speciales totidem monarchias civili reipublicæ periculosas et noxias,

— *Falsa, temeraria, regularibus institutis a sancta Sede ad religionis profectum approbatis injuriosa, favens hæreticorum in eadem instituta insectationibus et calumniis.*

84. Art. 1. *De uno duntaxat ordine in Ecclesia retinendo, ac de seligenda præ cæteris regula sancti Benedicti, cum ob sui præstantiam, tum ob præclara illius ordinis merita: sic tamen ut in his, quæ forte occurrent temporum conditioni minus congrua, instituta vitæ ratio apud Portum-Regium lucem præferat ad explorandum quid addere, quid detrahere conveniat.*

2. *Ne compotes fiant ecclesiasticæ hierarchiæ, qui se huic ordini adjunxerint, nec ad sacros ordines promoveantur, præterquam ad summum unus, vel duo, initiandi tanquam curati, vel capellani monasterii, reliquis in simplici laicorum ordine remanentibus.*

3. *Unum in unaquaque civitate admittendum monasterium, idque extra mœnia civitatis in locis abditioribus et remotioribus collocandum.*

4. *Inter occupationes vitæ monasticæ pars sua labori manuum inviolate servanda, relicto tamen congruo tempore psalmodiæ impendendo, aut etiam, si cui libuerit, litterarum studio. Psalmodia deberet esse moderata, quia nimia ejus prolixitas parit præcipitantiam, molestiam, evagationem. Quo plus auctæ sunt psalmodiæ, orationes, preces, tantumdem peræqua proportione omni tempore imminutus fervor est, sanctitasque regularium.*

5. *Nulla foret admittenda distinctio monachos inter sive choro, sive ministeriis addictos; inæqualitas isthæc gravissimas omni tempore lites excitavit, ac discordias, et a communitatibus regularium spiritum charitatis expulit.*

6. *Votum perpetuæ stabilitatis nunquam tolerandum. Non illud norant veteres monachi, qui tamen Ecclesiæ consolatio et christianismi ornamentum exstiterunt. Vota castitatis, paupertatis et obedientiæ non admittentur instar communis et stabilis regulæ. Si quis ea vota, aut omnia, aut aliqua facere voluerit, consilium et veniam ab episcopo postulabit, qui tamen nunquam permittet ut perpetua sint, nec anni fines excedant. Tantummodo facultas dabitur ea renovandi sub iisdem conditionibus.*

7. *Omnem episcopus habebit inspectionem in eorum vitam, studia, progressum in pietate: ad ipsum pertinebit monachos admittere, et expellere, semper tamen accepto contubernalium consilio.*

8. *Regulares ordinum, qui adhuc remanent, licet sacerdotes, in hoc monasterium admitti etiam possent, modo in silentio et solitudine propriæ sanctificationi vacare cuperent: quo casu dispensationi locus fieret in generali regula numero 2° statuta, sic tamen ne vitæ institutionem sequantur ab aliis discrepantem, adeo ut non plus quam una, aut ad summum duæ in diem missæ celebrentur, satisque cæteris sacerdotibus esse debeat una cum communitate concelebrare.*

Item pro reformatione monialium (§ 11).

Vota perpetua usque ad annum 40, *aut* 45, *non admittenda. Moniales solidis exercitationibus, speciatim labori addicendæ: a carnali spiritualitate, qua pleræque distinentur, avocandæ: expendendum utrum, quod ad ipsas attinet, satius foret monasterium in civitate relinqui;*

— Systema vigentis, atque jam antiquitus probatæ ac receptæ disciplinæ subversivum, perniciosum, constitutionibus apostolicis et plurium conciliorum etiam generalium

tum speciatim Tridentini sanctionibus oppositum et injuriosum, favens hæreticorum in monastica vota et regularia instituta stabiliori consiliorum evangelicorum professioni addicta conviciis et calumniis.

85. Propositio enuntians qualemcumque cognitionem ecclesiasticæ historiæ sufficere, ut fateri quisque debeat convocationem concilii nationalis unam esse ex viis canonicis, qua finiantur in Ecclesia respectivarum nationum controversiæ spectantes ad religionem;

Sic intellecta, ut controversiæ ad fidem et mores spectantes in Ecclesia quacumque subortæ, per nationale concilium irrefragabili judicio finiri valeant; quasi inerrantia in fidei, et morum quæstionibus nationali concilio competeret,

— *Schismatica, hæretica.*

APPENDIX II.

LETTRE DE N. S. P. LE PAPE PIE IX A S. M. LE ROI DE SARDAIGNE.

Castelgandolfo, ce 19 septembre 1852.

La lettre, en date du 25 juillet dernier, que Votre Majesté Nous a fait remettre, à l'occasion d'une autre lettre que Nous lui avions adressée, a donné à notre cœur des motifs de consolation, car Nous y avons vu une demande faite par un souverain catholique, au chef de l'Église, dans la question si grave du projet de loi sur les mariages civils. Cette preuve de respect envers notre sainte Religion, que Nous donne Votre Majesté, témoigne, d'une manière éclatante, du glorieux héritage que lui ont transmis ses augustes aïeux, Nous voulons dire l'amour pour la foi qu'ils professaient, et qui Nous inspire la ferme confiance que Votre Majesté saura en conserver le dépôt dans toute sa pureté, pour l'avantage de tous ses sujets et malgré la perversité des temps présents.

Cette lettre de Votre Majesté Nous engage à remplir les devoirs de notre ministère apostolique, en lui adressant une réponse franche et décisive; Nous le faisons d'autant plus volontiers que Votre Majesté nous donne l'assurance qu'elle tiendra grand compte de cette réponse.

Sans entrer dans la discussion de ce que contiennent les écrits des ministres royaux que Votre Majesté Nous a fait adresser, et où l'on prétend faire tout à la fois l'apologie de la loi du 9 avril 1850, et celle du projet de loi sur le

mariage civil, représentant cette dernière comme une conséquence des engagements pris par la publication de la première; sans faire observer que l'on fait cette apologie au moment même où se trouvent pendantes les négociations commencées pour la conciliation avec les droits de l'Église violés par ces lois; sans qualifier certains principes formulés dans ces écrits, et qui sont manifestement contraires à la sainte discipline de l'Église, Nous Nous proposons seulement d'exposer, avec la brièveté qu'exigent les limites d'une lettre, quelle est, sur le point en question, la doctrine catholique. Votre Majesté trouvera dans cette doctrine tout ce qui est nécessaire pour qu'une affaire aussi importante soit terminée conformément aux règles. Nous sommes d'autant plus convaincu de pouvoir obtenir ce résultat, que les ministres de Votre Majesté ont déclaré qu'ils ne consentiraient jamais à faire une proposition contraire aux préceptes de la religion, quelles que puissent être les opinions dominantes.

C'est un dogme de foi, que le mariage a été élevé par Jésus-Christ, Notre-Seigneur, à la dignité de sacrement, et c'est un point de la doctrine de l'Église catholique, que le sacrement n'est pas une qualité accidentelle surajoutée au contrat, mais qu'il est de l'essence même du mariage, de telle sorte que l'union conjugale entre des chrétiens n'est légitime que dans le mariage-sacrement, hors duquel il n'y a qu'un pur concubinage.

Une loi civile qui, supposant le sacrement divisible du contrat de mariage pour des catholiques, prétend en régler la validité, contredit la doctrine de l'Église, usurpe ses droits inaliénables, et, dans la pratique, met sur le même rang le concubinage et le sacrement de mariage, en les sanctionnant l'un et l'autre comme également légitimes.

La doctrine de l'Église ne serait pas sauve et les droits de l'Église ne seraient pas suffisamment garantis par l'adoption, à la suite de la discussion qui doit avoir lieu au

sénat, des deux conditions indiquées par les ministres de Votre Majesté, savoir : 1° que la loi reconnaîtra comme valides les mariages célébrés régulièrement devant l'Église, et 2° que, lorsqu'un mariage dont l'Église ne reconnait pas la validité aura été célébré, celle des deux parties qui voudrait plus tard se conformer aux préceptes de l'Église ne sera pas tenue de persévérer dans une cohabitation condamnée par la religion

Quant à la première condition : ou on entend par mariages valides les mariages régulièrement célébrés devant l'Église, et, dans ce cas, non-seulement la distinction de la loi serait superflue, mais il y aurait une véritable usurpation sur le pouvoir légitime, si la loi civile prétendait connaître et juger des cas où le sacrement de mariage a été ou n'a pas été célébré régulièrement *devant l'Église;* ou bien on entend par mariages valides devant l'Église les seuls mariages contractés *régulièrement,* c'est-à-dire, conformément aux lois civiles, et, dans cette hypothèse, on est encore conduit à la violation d'un droit qui est exclusivement de la compétence de l'Église.

Quant à la deuxième condition, en laissant à l'une des deux parties la liberté de ne pas persévérer dans une cohabitation illicite, attendu la nullité du mariage qui n'aurait été célébré ni devant l'Église, ni conformément à ses lois, on n'en laisserait pas moins subsister comme légitime devant le pouvoir civil une union condamnée par la religion.

Au reste, les deux conditions ne détruisent ni l'une ni l'autre la supposition que le projet de loi prend pour point de départ dans toutes ses dispositions, savoir : que, dans le mariage, le sacrement est séparé du contrat, et par cela même elles laissent subsister l'opposition déjà indiquée entre ce projet de loi et la doctrine de l'Église sur le mariage.

Que César, gardant ce qui est à César, laisse à l'Église ce

qui est à l'Église; il n'y a pas d'autre moyen de conciliation. Que le pouvoir civil dispose des effets civils qui dérivent du mariage, mais qu'il laisse l'Église régler la validité du mariage même entre chrétiens. Que la loi civile prenne pour point de départ la validité ou l'invalidité du mariage comme l'Église les détermine, et partant de ce fait : qu'elle ne peut pas constituer (cela est hors de sa sphère), qu'elle en règle les effets civils.

La lettre de Votre Majesté Nous engage à donner des éclaircissements sur quelques autres propositions que Nous y avons remarquées. Et d'abord, Votre Majesté doit avoir appris, par un canal qu'elle doit croire officiel, que Nous n'avons pas regardé comme nuisible à l'Église la présentation de la loi susdite. Nous avons voulu Nous entretenir sur ce point, avant son départ de Rome, avec le ministre de Votre Majesté, le comte Bertone. Il Nous a assuré sur l'honneur qu'il s'était borné uniquement à écrire aux ministres de Votre Majesté, que le Pape ne pourrait rien opposer si, tout en conservant au sacrement tous ses droits sacrés et la liberté à laquelle il a droit, on faisait des lois relatives exclusivement aux effets civils du mariage.

Votre Majesté ajoute que les lois sur le mariage, qui sont en vigueur dans certains États limitrophes du royaume du Piémont, n'ont pas empêché le Saint-Siége de regarder ces États d'un œil de bienveillance et d'amour. A ceci, Nous répondrons que le Saint-Siége n'est jamais demeuré indifférent aux faits que l'on cite, et qu'il a toujours réclamé contre ces lois, depuis le moment où leur existence lui a été connue; les documents où sont consignées les remontrances faites à ce sujet, se conservent encore dans nos archives. Cela ne l'a jamais empêché cependant, et cela ne l'empêchera jamais d'aimer les catholiques des nations qui ont été contraintes de se soumettre aux exigences des lois susdites. Devrions-nous cesser d'aimer les catholiques du royaume de Votre Majesté, s'ils se trouvaient dans la dure

nécessité de subir la loi en discussion? Assurément, non! Nous dirons plus: les sentiments de charité envers Votre Majesté devraient-ils s'éteindre en Nous si, ce qu'à Dieu ne plaise, elle se trouvait entraînée à revêtir cette loi de sa sanction royale? Notre charité redoublerait, au contraire, et ce serait avec une ardeur encore plus grande que Nous adresserions à Dieu de ferventes prières, le suppliant de ne pas retirer de dessus la tête de Votre Majesté sa main toute-puissante, et de daigner lui accorder plus abondamment que jamais le secours des lumières et des inspirations de sa grâce.

Il Nous est cependant impossible de ne pas comprendre dans toute son étendue le devoir qui Nous est imposé, de prévenir le mal autant que cela dépend de Nous, et Nous déclarons à Votre Majesté que, si le Saint-Siége a déjà réclamé en diverses occasions contre les lois de cette nature, il est aujourd'hui plus que jamais obligé de réclamer encore vis-à-vis du Piémont, et de donner à ces réclamations la forme la plus solennelle, et cela précisément parce que le ministère de Votre Majesté invoque l'exemple des autres États, exemples funestes dont c'est notre devoir d'empêcher l'imitation, et aussi parce que le moment choisi pour préparer l'établissement de cette loi étant celui où des négociations sont ouvertes pour le réglement d'autres affaires, cette circonstance pourrait donner lieu de supposer qu'il y a en cela quelque connivence de la part du Saint-Siége. Une telle détermination Nous sera véritablement douloureuse. Mais Nous ne pourrons en aucune manière Nous décharger de ce devoir devant Dieu, qui Nous a confié le gouvernement de l'Église et la garde de ses droits. En faisant disparaître la cause qui Nous oblige à le remplir, Votre Majesté pourrait Nous apporter un grand soulagement, et une seule parole d'elle mettrait le comble à la consolation que Nous avons éprouvée lorsqu'elle s'est adressée directement à Nous. Plus la réponse de votre Majesté

sera prompte, plus elle sera douce à notre cœur ; car elle viendra le délivrer d'une pensée qui l'accable, mais que Nous serons cependant contraint de réaliser dans toute son étendue, quand un devoir de conscience exigera rigoureusement de Nous cet acte solennel.

Il Nous reste maintenant à lever l'équivoque qui trompe Votre Majesté en ce qui touche l'administration du diocèse de Turin. Pour éviter des longueurs superflues, Nous Nous contenterons de prier Votre Majesté d'avoir la patience de lire les deux lettres que Nous lui avons adressées sous les dates des 7 septembre et 9 novembre 1849. Le ministre de Votre Majesté à Rome, qui se trouve aujourd'hui à Turin, pourra lui rapporter à ce sujet une réflexion qu'il a entendue de Notre bouche, et que Nous rappellerons ici en toute simplicité. Ce ministre insistant pour la nomination d'un administrateur dans le diocèse de Turin, Nous lui fîmes observer que le ministère piémontais, en prenant la responsabilité de l'incarcération et de l'exil, si dignes de réprobation, de Monseigneur l'archevêque de Turin, avait obtenu un résultat que, probablement, il ne se proposait pas, ces mesures ayant rendu ce prélat l'objet des sympathies et de la vénération d'une si grande partie du catholicisme, qui s'est plu à les manifester en tant de manières. Il s'ensuit que Nous sommes aujourd'hui dans l'impossibilité de paraître Nous mettre en opposition avec ce sentiment d'admiration exprimé par le monde catholique, en privant Monseigneur l'archevêque de Turin de l'administration de son diocèse.

Nous terminerons en répondant à la dernière observation que Nous fait Votre Majesté. On accuse une partie du clergé catholique piémontais de faire la guerre au gouvernement de Votre Majesté, et de pousser ses sujets à la révolte contre elle et contre ses lois. Une telle accusation Nous paraîtrait invraisemblable, si elle n'était formulée par Votre Majesté, qui assure avoir en main les documents par lesquels elle

est justifiée. Nous regrettons de n'avoir aucune connaissance de ces documents et de Nous trouver ainsi dans l'impossibilité de savoir quels sont les membres du clergé qui donnent les mains à la détestable entreprise d'une révolution en Piémont. Cette ignorance ne Nous permet pas de les punir. Toutefois, si par les mots: excitation à la révolte, on voulait parler des écrits que le clergé piémontais a fait paraître pour s'opposer au projet de loi sur le mariage, Nous dirons, tout en faisant abstraction de la manière dont quelques-uns auront pu s'y prendre, qu'en cela le clergé a fait son devoir. Nous écrivons à Votre Majesté que la loi n'est pas catholique. Or, si la loi n'est pas catholique, le clergé est obligé d'en prévenir les fidèles, dût-il, en le faisant, s'exposer aux plus grands dangers. Majesté, c'est au nom de Jésus-Christ, dont, malgré notre indignité, Nous sommes le vicaire, que Nous vous parlons, et Nous vous disons en son nom sacré de ne pas donner votre sanction à cette loi, qui sera la source de mille désordres.

Nous prions aussi Votre Majesté de vouloir bien ordonner qu'un frein soit mis à la presse, qui regorge continuellement de blasphèmes et d'immoralités. Ah! de grâce, par pitié, mon Dieu! que ces péchés ne retombent point sur celui qui, en ayant la puissance, ne voudrait pas mettre obstacle à la cause qui les produit! Votre Majesté se plaint du clergé; mais ce clergé a été, dans ces dernières années, persévéramment outragé, moqué, calomnié, livré à l'opprobre et à la dérision par presque tous les journaux qui s'impriment dans le Piémont; on ne saurait redire toutes les infamies, toutes les invectives haineuses répandues contre lui. Et maintenant, parce qu'il défend la pureté de la foi et les principes de la vertu, il doit encourir la disgrâce de Votre Majesté? Nous ne pouvons le croire, et Nous Nous abondonnons de tout cœur à l'espérance de voir Votre Majesté soutenir les droits, protéger les ministres de l'Église, et délivrer son peuple du joug de ces lois

qui attestent la décadence de la religion et de la moralité dans les États qui ont à les subir.

Plein de cette confiance, Nous élevons les mains au ciel, priant la très sainte Trinité de faire descendre la bénédiction apostolique sur la personne auguste de Votre Majesté et sur toute sa royale famille.

PIUS P. P. IX.
Pont. Nostri anno VII.

Ex Pii IX allocutione habita in consistorio secreto, die 27 *septembris, quæ matrimonium civile concernunt.*

Nihil dicimus de alio illo decreto, quo matrimonii sacramenti mysterio, dignitate, sanctitate omnino despecta, ejusque institutione et natura prorsus ignorata et eversa, atque Ecclesiæ in sacramentum idem potestate penitus spreta, proponebatur juxta jam damnatos hæreticorum errores atque adversus catholicæ Ecclesiæ doctrinam, ut matrimonium tanquam civilis tantum contractus haberetur et in variis casibus divortium proprie dictum sanciretur, omnesque matrimoniales causæ ad laica deferrentur tribunalia et ab illis judicarentur : cum nemo ex catholicis ignoret aut ignorare possit matrimonium esse vere et proprie unum ex septem evangelicæ legis sacramentis a Christo Domino institutum, ac propterea inter fideles matrimonium dari non posse, quin uno eodemque tempore sit sacramentum, atque idcirco quamlibet aliam inter christianos viri et mulieres præter sacramentum conjunctionem, cujuscumque etiam civilis legis vi factam, nihil aliud esse nisi turpem atque exitialem concubinatum ab Ecclesia tantopere damnatum, ac proinde a conjugali fœdere sacramentum separari nunquam posse et omnino spectare ad Ecclesiæ potestatem ea omnia decernere, quæ ad idem matrimonium quovis modo possunt pertinere.

Ex Gregorii XVI Encyclica die 18 Kal. sept. 1832, quæ adversus Indifferentistas et Lamennaisium scripta sunt.

Alteram nunc persequimur causam malorum uberrimam, quibus afflictari in præsens comploramus Ecclesiam, indifferentismum scilicet, seu pravam illam opinionem, quæ improborum fraude ex omni parte percrebuit, qualibet fidei professione æternam posse animæ salutem comparari, si mores ad recti honestique normam exigantur... Atque ex hoc putidissimo indifferentismi fonte absurda illa fluit ac erronea sententia, seu potius deliramentum, asserendam esse ac vindicandam cuilibet libertatem conscientiæ. Cui quidem pestilentissimo errori viam sternit plena illa atque immoderata libertas opinionum, quæ in sacræ et civilis rei labem late grassatur, dictitantibus per summam impudentiam nonnullis, aliquid ex ea commodi in religionem promanare. At quæ pejor mors animæ, quam libertas erroris, inquiebat Augustinus (ep. 166)? Freno quippe omni adempto, quo homines contineantur in semitis veritatis, proruente jam in præceps ipsorum natura ad malum inclinata, vere apertum dicimus puteum abyssi, e quo vidit Joannes (*Apoc.*, IX, 3) ascendere fumum, quo obscuratus est sol, locustis ex eo prodeuntibus in vastitatem terræ...

Neque lætiora et religioni et principatui ominari possemus ex eorum votis, qui Ecclesiam a regno separari, mutuamque imperii cum sacerdotio concordiam abrumpi discupiunt. Constat quippe pertimesci ab impudentissimæ libertatis amatoribus concordiam illam, quæ semper rei et sacræ et civili fausta extitit ac salutaris...

Eos imprimis affectu paterno complexi, qui ad sacras præsertim disciplinas et ad philosophicas quæstiones appulere, hortatores auctoresque iisdem sitis, ne solius ingenii sui viribus freti, imprudentes a veritatis semita in viam abeant impiorum. Meminerint Deum esse sapientiæ ducem,

emendatoremque sapientium (*Sap.*, VII, 15), ac fieri non posse, ut sine Deo Deum discamus, qui per Verbum docet homines scire Deum (*Iren.*, l. III, c. X). Superbi seu potius insipientis hominis est, fidei mysteria, quæ exsuperant omnem sensum, humanis examinare ponderibus nostræque mentis rationi confidere, quæ naturæ humanæ conditione debilis est et infirma.

Gregorii XVI Encyclica die 7 Kal. Jul. 1834, ad Episcopos Galliarum adversus Lamennaisium.

Cæterum lugendum valde est, quonam proiabantur humanæ rationis deliramenta, ubi quis novis rebus studeat atque contra Apostoli monitum nitatur plus sapere quam oporteat sapere, sibique nimium præfidens veritatem quærendam autumet extra catholicam Ecclesiam, in qua absque vel levissimo erroris cœno ipsa invenitur, quæque idcirco columna ac firmamentum veritatis appellatur et est. Probe autem intelligitis, venerabiles fratres, Nos hic loqui etiam de fallaci illo haud ita pridem invecto philosophiæ systemate plane improbando, quo ex projecta et effrenata novitatum cupiditate veritas, ubi certo consistit, non quæritur, sanctisque et apostolicis traditionibus posthabitis, doctrinæ aliæ inanes, futiles, incertæ, nec ab Ecclesia probatæ adsciscuntur, quibus veritatem ipsam fulciri ac sustineri vanissimi homines arbitrantur.

Theses a Bautainio subscriptæ 8 sept. 1840.

1. Ratiocinatio Dei existentiam cum certitudine probare valet. Fides, donum cœleste, posterior est revelatione; proindeque ad probandam Dei existentiam contra atheum allegari convenienter nequit.

2. Revelatio Mosaica cum certitudine per traditionem oralem et scriptam Synagogæ et Christianismi probatur.

3. Revelationis christianæ probatio ex miraculis Christi desumpta, quæ testium ocularium sensus mentesque percellebat, vim suam atque fulgorem quoad subsequentes generationes non amisit. Hæc eadem probatio in traditione omnium Christianorum orali et scripta reperire est, qua duplici traditione illis demonstranda est, qui vel eam rejiciunt, vel quin admittant, requirunt.

4. Non habemus jus ab incredulo requirendi, ut divini Salvatoris nostri resurrectionem admittat, priusquam certæ probationes ipsi administratæ fuerint : istæque probationes ex eadem traditione per ratiocinationem deducuntur.

5. Rationis usus fidem præcedit et ad eam hominem ope revelationis et gratiæ conducit.

6. Ratio cum certitudine authenticitatem revelationis, Judæis per Moysen et Christianis per Jesum Christum factæ, probare valet.

FINIS TOMI QUARTI.

LEXICON PHILOSOPHICUM

QUO VERBA SCHOLASTICA EXPLICANTUR,

AD USUM PRÆCIPUE EORUM QUI D. THOMÆ ET ANTIQUORUM DOCTORUM OPERA LEGERE CUPIUNT.

NOTA. *Difficilis est, et tamen valde desiderata, D. Thomæ, sicut et antiquorum Doctorum, operum lectio; utile igitur duximus hujusmodi Lexicon juvenibus Theologiæ candidatis præbere, quod eis scholasticorum terminorum interpretationem explanet, ita tamen opus nostrum restringentes, ut nonnisi de obscuris, et quidem tantum quoad vocis explicationem, sine ullo ad doctrinæ discussionem respectu, mentionem fecerimus.*

A

ABSOLUTE. Absolute : 1° opponitur τῷ *relative;* 2° tantumdem valet ac *simpliciter*, ex toto, sine omni restrictione, omni modo. Sic attributum aliquod dicitur convenire subjecto absolute, quatenus de eo dicitur simpliciter sine omni restrictione, etc... Sic Deus dicitur absolute bonus : rex in regno absolute summus.

ABSOLUTUM. Absolutum (*ab solvere*) dicitur quasi solutum ab alio. Unde quintuplex est :

— *Absolutum a termino*, id nempe quod non definitur per ordinem ad aliud, v. g. homo. Opponitur *Relativo*.

— *Absolutum a restrictione*, quod opponitur τῷ *secundum quid;* v. g. mens humana absolute est immortalis ; homo autem est immortalis secundum quid, hoc est ratione mentis, quæ altera est illius pars.

—*Absolutum a conditione*, quod opponitur *conditionato:* quo pacto necessitas absoluta opponitur conditionatæ.

— *Absolutum a causa*, quod est independens, et opponitur *Dependenti*, v. g. solus Deus.

— *Absolutum a subjecto*, id nempe quod non est in alio, v. g. Petrus ; et sic opponitur ei quod alteri inest, vel ut pars toti, vel ut accidens subjecto, etc. — *V. Terminus*.

ABSTRACTIO. Abstractio (*ab trahere*) seu præcisio, in genere ea est actio qua a se invicem segregantur aut separantur, quæ conjuncta erant et concreta. Est 1° duplex.

—*Realis*, etiam aliquando *physica* dicta, quæ existit independenter ab intellectu, ut separatio animæ a corpore per mortem. Præcisio rei alia est *inconnexionis* seu *indifferentiæ*, quæ denotat rem cum alio non esse necessario connexam ; alia *non inclu-*

sionis, quæ denotat rem aliquam *in se* aliud non includere, et ab eo distinctam esse, licet sine eo concipi nequeat.

— *Mentalis*, seu *rationis*, seu *logica*, quæ fit per mentis operationem, v. g. modi a substantia. — Porro ista mentalis est duplex:

— *Simplex*, quæ est expers affirmationis et negationis.

— *Composita*, seu *complexa*, seu *divisionis*, seu etiam aliquando *negativa* dicta, quæ est negatio unius de alio : v. g., cum negatur albedo de corvo.

Porro, abstractio simplex est : 1° vel comparativa, vel mere præcisiva; 2° vel positiva, vel negativa; 3° vel confusa, vel distincta, vel confusiva.

1° Abstractio *comparativa* est ea qua noscitur unum per ordinem ad aliud, v g. cognitio hominis per ordinem ad Petrum et Paulum. — *Mere præcisiva*, est cognitio unius pure seorsim ab alio, v. g. notitia humanitatis pure seorsim a Petro et Paulo.

2° Abstractio *positiva* est qua unum concipitur sine altero, tanquam separatum ab ipso, a quo tamen non est realiter separatum : ut cum nigredo corvi concipitur tanquam separata a substantia corvi, a qua tamen non est realiter sejuncta : vel qua unum concipitur tanquam distinctum ab alio, a quo non distinguitur, ut cum concipitur humanitas Alexandri tanquam distincta ab Alexandreitate, a qua non distinguitur. — *Negativa* est ea qua unum concipitur, non concepto altero cum quo est realiter conjunctum ant identificatum; ut cum nigredo corvi concipitur, non concepta substantia corvi, cum qua est realiter conjuncta; vel cum humanitas quæ est in Petro concipitur, non concepta Petreitate, cum qua realiter indentificatur.

Abstractio negativa est triplex, nempe abstractio *virtualis*, quæ nihil aliud est quam productio speciei impressæ, humanitatis v. g., non producta specie pariter impressa Petreitatis aut Pauleitatis, etc. Ideoque ejusmodi præcisio dicitur virtualis, quia species impressa (quæcumque demum illa sit) est tantum virtualis repræsentatio objecti, quæ non quidem objectum cognitum, sed intellectum potentem cognoscere solummodo denominat, ipsum scilicet complendo ex parte objecti, cujus species est vicaria. — *Formalis*, quæ est productio speciei expressæ alicujus rei spectatæ in ordine ad quamdam operationem, seu ad quoddam connotatum extrinsecum, non producta specie expressa ejusdem rei spectatæ in ordine ad aliam quampiam operationem, aut ad aliud connotatum extrinsecum. Sic præscinditur formaliter humanitas a Petreitate, cum qua realiter identificatur intrinsece, quando consideratur ut affecta ratiocinatione, non considerata ut affecta terna Christi abnegatione. — *Objectiva*, quæ dicitur actus intellectus, seu conceptus in repræsentando inadæquatus, ita objectum realiter indivisum seu identificatum partiens in plura prædicata se mutuo non includentia, ut unum ex parte objecti prædicatum repræsentetur, alio per actum illum omnino non repræsentato : ita scilicet, ut animal ex parte objecti cognoscatur, non cognito rationali; natura sine differentiis individuantibus; et sic de cæteris : animal enim et rationale in homine, sunt quidem una entitas realiter, sed virtualiter multiplex. Unde fit ut intellectus noster habet vim partiendi objectum realiter impartibile, illudque dividendi in duas virtualitates seu formalitates; ita

ut in ipso objecto cognoscat uno conceptu unam virtualitatem et eodem actu non cognoscat alteram : virtualitatibus se tenentibus, non ex parte operationum aut aliorum connotatorum extrinsecorum, sed ex parte ipsius objecti seu naturæ intrinsecæ. Sic Thomistæ.— Juxta alios, præcisio duplex est : *formalis*, seu actus quo intellectus rem considerat secundum unum connotatum extrinsecum, non considerans eam secundum aliud connotatum : vel actus intellectus considerantis unam rationem objectivam, non considerata altera ; — *objectiva*, seu ipsa res considerata secundum unum connotatum extrinsecum, eadem non considerata secundum aliud connotatum.

3° Abstractio *confusa* est ea qua unum non distincte concipitur, seu quæ diversa repræsentat in diversis ; v. g. dum concipitur *sanum* id quod ordinate se habet ad sanitatem ; nam in animali significat subjectum sanitatis ; in pharmaco, principium ; in pulsu, signum. — *Distincta*, est ea qua quid distincte repræsentatur seorsim ab alio, seu cujus definitio idem significat in diversis ; v. g. animal rationale respectu Petri et Pauli, nam idem in quocumque significat. — *Confusiva*, est ea qua cognoscitur subjectum confuse cum forma, v. g. homo : homo enim hoc pacto significat id quod habet humanitatem ; at *id quod habet*, est subjectum : *humanitas* vero est forma.

Abstractio est 2° triplex .

— *Physica*, quæ est abstractio a materia sensibili singulari tantum ; dicitur physica, quia physicus non corpora quidem singularia, sed corpus naturale in genere contemplatur.

— *Mathematica*, quæ est abstractio a materia sensibili singulari et communi, non re, sed ratione ; dicitur mathematica, quia mathematicus quantitatem considerat, non attendendo ad materiam cui inest.

— *Metaphysica*, quæ est abstractio ab omni materia, re et ratione ; dicitur metaphysica, quia competit enti, ut ens est, de quo tractat metaphysicus.

ABSTRACTIVE. Ut opponitur τῷ *intuitive*. V. *Cognitio*. — Aliquando vero *abstractive* seu *præcisive* opponitur τῷ *negative*. *Abstractive* porro rem consideramus, quum in aliqua re spectamus aliquid, alia non considerando. Sic hominem abstractive considerat qui eum quoad animalitatem spectat, rationalitatem non considerando. *Negative* autem aliquam rem consideramus, quando de ea aliquid negamus.

ABSTRAHERE. Abstrahere sumitur vel, ut aiunt, transitive vel intransitive. Transitive sumptum, idem est ac aliquid ab aliquo modo aliquo separare. Intransitive sumptum, accipitur pro abstractum, hoc est, separatum esse, ut cum dicunt : Incorporea omnino abstrahunt a situ. Idem dicendum de verbo *præscindere*.

ABSTRACTUM. Abstractum, si de re intelligatur, est quid simplex et secretum ; neque enim potest concipi abstractum ut sic, quin concipiatur quid unum, distinctum, segregatum ab omni alio, v. g. humanitas respectu hominis. Vocatur *Metaphysicum*. — Si de nomine intelligatur, est illud cujus significandi modus est simplex : concipitur enim per modum formæ a subjecto separatæ. Vocatur *Logicum*, si forma sit accidentalis, cujusmodi est albedo ; *Physicum*, si substantialis, v. g. anima respectu corporis. — *V. Terminus*.

ACCIDENS. Accidens late dici-

tur quasi ad aliud cadens ; sumitur autem tripliciter : 1° ut opponitur essentiæ, et sic dicitur quidquid non est de essentia, v. g. vis ridendi respectu hominis, licet ab illius essentia fluat. Hoc accidens vulgo vocatur *Verbale;* 2° ut opponitur necessario, sicque dicitur quidquid alteri inest contingenter, quodque ergo nec est de illius essentia, nec ab illius essentia defluit, v. g. vestis, respectu hominis. Hoc accidens vocatur *Prædicabile*, seu *Commune*, seu etiam *Logicum* et *Notionale*; 3° ut opponitur substantiæ, sicque dicitur illud cui competit esse in subjecto, v. g. albedo. Hoc accidens vocatur *Prædicamentale*, seu etiam *Physicum* et *Reale*.

Accidens *prædicabile* est id quod potest adesse et abesse sine subjecti interitu. Definitur abstracte sumptum : Unum aptum inesse multis specie vel numero differentibus, et prædicari de illis in quale contingenter. Hoc accidens est : 1° vel *genericum*, quod convenit pluribus specie differentibus, v. g. album cretæ et gypso ; vel *specificum*, quod convenit soli speciei infimæ ; — 2° vel *separabile*, quod nempe actu, vere, naturaliter et facile, physice a subjecto incolumi remanente separari potest, ut albedo a pariete, sessio ab homine ; vel *inseparabile*, quod aut nunquam reipsa, aut non facile ab objecto illæso physice sejungi potest, ut color cæsius ab oculo. *V. Prædicabile, Prædicari.*

Accidens *prædicamentale* est duplex, absolutum nempe et modale. Accidens *absolutum* est illud de cujus essentia est quidem aptitudo ad subjectum, non vero actualis inhærentia, v. g. quantitas. Unde a subjecto est supernaturaliter auferibile. Accidens *modale* est illud de cujus essentia est et aptitudo ad subjectum, et actualis inhærentia, v. g. gradus in calore. — Accidens prædicamentale novem ultima complectitur prædicamenta.—*V. Prædicamentum.*

ACCOMMODE. Accommode sumitur universalis propositio, in qua ab universalitate aliquid excipitur, v. g. in ista : Omnes in Adamo peccaverunt, sub intelligitur : exceptis Christo Domino et B. Virgine. Sic τῷ *absolute* opponitur.

ACTUALITER. *Actualiter* opponitur τῷ *virtualiter*, τῷ *habitualiter*, τῷ *interpretative*. Actualiter fit, quod ipso actu fit ; virtualiter, quod non actu, sed virtute ex actu præcedenti relicta; habitualiter, quod nec actu, nec virtute fit, sed ad quod operandum est habitus seu facilitas ; interpretative, quod nec actu, nec ex virtute, nec habitu est, sed censetur ex communi æstimatione fieri. Sic vir etiam opulens, interpretative, quamvis de eo nec cogitans, cupit sibi eleemosynam dari, si ad paupertatem redigeretur.

ACTUARE. Actuare idem est ac perficere, actum dare, formare, potentiam passivam implere. Sic anima corpus actuat, in quantum corpus, prius in potentia ad esse viventis, in esse viventis perficit.

ACTUS. Actus idem est ac perfectio : actuare est perficere. Unde actus definitur : Id quo res est aliter quam potentia. Unde forma, sive substantialis, sive accidentalis, vocatur *actus formalis*, seu simpliciter *actus*, quia rem actuat et perficit. Unde etiam *actus informativus* vocatur forma, vel id quod est instar formæ, in aliquo composito, v. g. anima in homine : et huic correlativum est *potentia informabilis*.

Actus est 1° vel primus, vel se-

cundus. — Actus *primus* est intrinsecum operandi principium; estque vel *primus simpliciter*, seu intrinsecum cujuslibet operationis principium, v. g. anima in homine; est enim principium vegetationis, sensationis, ratiocinii; vel *primus secundum quid*, seu intrinsecum alicujus tantum operationis principium. Hocque est vel *insitum*, quod est a natura, v. g. intellectus respectu intellectionis; vel *acquisitum*, quod actuum repetitione comparatur, v. g. liberalitas respectu eleemosynæ.—Actus primus tamen sæpe sumitur antonomastice pro potentia. Unde in actu primo id est, quod potest esse, id operatur, quod potest operari. Aliqui etiam restringunt actum primum ad potentiam proximam. — Actus *secundus* est operatio ipsa, v. g. locutio. Porro actus secundus seu actio est multiplex: nam, ratione principii, actio est: 1° vel *vitalis*, quæ essentialiter est a potentia vitali, v. g. nutritio; vel *non vitalis*, quæ producitur vita non concurrente, v. g. calefactio ignis; 2° vel *naturalis*, vel *violenta*, vel *artificialis*, vel *fortuita*; 3° vel *necessaria*, vel *libera*. Verba patent. Ratione subjecti, est vel *immanens*, cujus terminus manet in principio a quo manat, v. g. intellectio; vel *transiens*, cujus terminus transit extra agens, v. g. calefactio. Ratione termini, est vel *substantialis*, vel *accidentalis*, prout terminus ejus est vel substantia vel accidens. Ratione modi, est vel *instantanea*, vel *successiva*.

Actus est 2° vel perfectus, vel imperfectus.—Actus *perfectus* est ille qui non necessario tendit ad ulteriorem perfectionem, v. g. calor remissus respectu intensioris, ille enim potest esse sine hoc: puta calor in tertio gradu esse sine calore in quarto gradu; unde hic non dicitur actus entis prout est in potentia. Actus *imperfectus* is est qui essentialiter tendit ad ulteriorem perfectionem, v. g. calefactio ad calorem; est enim essentialiter productio caloris. Sicque hæc est actus entis in potentia.

Actus est 3° vel in aliquo vel ab aliquo. — Actus *in aliquo* dicitur qui est in eo cujus est actus, v. g. scientia in sciente. Actus *ab aliquo* dicitur is qui exit extra id cujus est actus, v. g. ædificatio extra architectum.

Actus est 4° vel purus, vel mixtus. Actus *purus* (scilicet a potentia) est ille cui nulla deest perfectio, v. g. Deus solus. Actus *mixtus* (aliqua scilicet potentia) est ille cui deest aliqua perfectio, v. g. omnis creatura, excepta materia prima, in qua, aiunt Thomistæ, nullus est actus. — Attamen aliquando *actus purus* sumitur pro quacumque forma substantiali, v. g. anima respectu corporis humani, quatenus illud perficit et informat.

Actus est 5° vel *respectivus*, seu ens incompletum, id est cui aliquid deest ad totum suum esse, v. g. animal respectu hominis; vel *absolutus*, seu ens completum, id est cui nihil deest ad totum suum esse, v. g. homo, arbor, etc.

Actus est 6° vel *exercitus*, vel *signatus*. V. *Signatus*.

ADHÆSIVE. *Adhæsive* unum dicitur inesse alteri, quod alteri quamvis unitum, illud tamen intime non pervadit, et ab eo sejunctum existere potest. Sic punctum in linea. Opponitur τῷ *informative*, juxta quod unum dicitur alteri inesse, quod alteri inest tanquam forma; τῷ *sustentative*, juxta quod unum dicitur alteri inesse, quod alteri inest tanquam forma dependens a subjecto, ita ut, ut subsistat, ab eo

sustentari necesse sit, v. g. animæ plantarum; τῷ *inhæsive*, juxta quod unum alteri inest, non ut pars, ita tamen ut separatum ab eo, naturaliter existere nequeat, v. g. accidens quodcumque

AD QUEM. V. *Terminus.*

ÆQUIPOLLENTIA. Æquipollentia est eadem vis, idemque sensus duarum propositionum ex æquivalentia signorum proveniens. Sic æquipollentes sunt propositiones: Non omnis homo est justus : Aliquis homo non est justus.

ÆQUIVOCA. Æquivocum dicitur vel de vocibus, vel de rebus.

Æquivoca æquivocantia, seu voces æquivocæ, sunt voces communes multis in diversa plane significatione, v. g. taurus respectu signi cœlestis et animalis.

Æquivoca æquivocata, seu *Homonyma*, seu res æquivocæ, sunt res æquivoco nomine significatæ, seu quorum nomen est commune; ratio vero essentiæ secundum illud nomen diversa, v. g. aliquod signum zodiaci respectu tauri. — Æquivoca æquivocata alia sunt *a casu*, cum forte, fortuna, et quasi inscienter eamdem æque primo sortiuntur appellationem, adeo ut ratio reddi non possit cur rebus natura et definitione diversissimis unum idemque nomen sit impositum, v. g. jus respectu jusculi, debiti et fori. Alia sunt *a consilio*, cum scilicet pluribus inditum est nomen commune diversissimis, sed non æque primo, idque certa quadam ratione, ita ut eorum naturas consideranti appareat cur eodem nomine appellandæ sint; sic acutum dicitur de sono, de ingenio, etc.

Æquivoca *a consilio* subdividuntur: 1° in æquivoca *a memoria*, ut cum filio imponitur nomen Patris ad renovandam illius memoriam; 2° in æquivoca *a spe*, ut si quis filium suum Alexandrum vel Cæsarem vocet, quia sperat eum fore bellicosum; 3° in æquivoca *propter proportionem*, ut cum nomen pedis tribuitur fulcro scamnum sustentanti, propter analogiam quam habet cum pede animalis; 4° in æquivoca *ab uno*, cum multa ab uno eamdem denominationem accipiunt, ut cum a medicina hominem et librum et instrumentum medicum vocamus; 5° in æquivoca *ad unum*, cum multa deferuntur ad unum a quo denominationem eamdem accipiunt, ut a sanitate medicina, dicta et alia sana vocantur. Æquivoca a consilio exacte loquendo non sunt æquivoca nisi valde improprie, sed potius *analoga.*

ALIENATIO. Alienatio, dum agitur de terminis, definitur: Usurpatio termini in sensu translatitio et metaphorico; v. g. in hac propositione: Alexander erat *leo.* Unde *alienanter* sumitur vox, cui quædam adjungitur particula alienans, seu destruens propriam nominis significationem.

ALIQUOTUS. *V. Pars.*

AMPLIATIO. Ampliatio, dum agitur de terminis, definitur: Extensio termini a minori ad majorem significationem, v. g.: mansueti hæreditabunt terram : ly *mansueti*, quod solum ex vi prædicati supponit pro futuris, sumitur etiam pro præsentibus et præteritis.

ANALOGA. Analogum dicitur de vocibus, vel de rebus.

Analoga analogantia, seu *voces analogæ*, sunt voces quæ significant rationem simpliciter quidem diversam, aliquatenus tamen similem, seu voces multis communes, partim in eadem, partim in diversa significatione, v. g. sanum respectu pharmaci, pulsus et animalis.

Analoga analogata, seu *Pro-*

portionata, seu *res analogæ*, ea sunt quorum nomen commune est, ratio vero (seu essentia) per nomen significata est partim quidem in illis diversa, partim tamen eadem. — Analoga analogata sunt alia *proportionis*, seu *attributionis*, ea nempe quæ idem nomen sortita sunt ex habitudine ad unum principale cui attribuuntur; unde definiuntur : ea quæ sunt idem secundum terminum, diversa vero secundum modum quo ipsum respiciunt. Id patet in exemplo *sani*, quod dicitur a sanitate quæ quidem principalius reperitur in animali ; cætera vero dicuntur sana eo quod respiciunt sanitatem animalis, v. g. pulsus qui eam indicat. Istud autem principale, de quo supra, vocatur *famosius* et *principalius analogatum*, cætera vero quæ illud respiciunt, *minus principalia analogata*. Alia *proportionalitatis* (etiam ab aliquibus dicta analoga *proportionis*), ea scilicet quorum nomen commune est, ratio vero per nomen significata simpliciter quidem diversa, proportionaliter tamen eadem, id est similis secundum quamdam proportionem. Sic *risus* dicitur analogum respectu hominis, prati et fortunæ. Alia analoga *inæqualitatis*, quorum quidem nomen commune est, ratio vero secundum illud nomen omnino eadem, non æque tamen participata quoad ordinem, vel essentialem formam. Et sic sumpta cum univocis conveniunt. Unde ab aliis dicuntur : ea inter quæ intercedit, non quævis inæqualitas perfectionis, sed essentialis etiam dependentia unius analogati ab alio : cujusmodi est inter substantiam et accidens; accidens enim a substantia dependet.—Nota : *analogum* simpliciter prolatum, supponit pro præcipuo analogato. — V. *Æquivoca.*

ANIMA. Anima est forma constitutiva viventis, ut vivens est. Anima alia est *vegetativa* seu *vegetans*, quæ est principium nutriendi, crescendi et generandi, v. g. anima quercus est principium radicale quo hæc nutritur, augetur, et potest producere sibi simile. Alia est *sensitiva*, quæ est belluis propria, et est actus primus corporis potestate proxima vitam sentientem habentis. Definitur : Radicale principium sentiendi et appetendi, item et sese loco movendi. Anima maxime vim habet movendi. Hinc animatum, ab inanimato, motu ab intrinseco, et sensu differt. Alia est *rationalis*, quæ definitur : Substantia cogitans finita, cum corpore humano organico hominem constituens, aut constituere apta : vel anima *rationalis* est imago et similitudo hominis cum Deo. Ipsius quippe entitas divinam naturam sua spiritalitate refert; virtus motiva, patrem divinum, facultas intelligendi, Verbum æternum; voluntas vero, Spiritus sancti personam nobis repræsentat.

ANTECEDENTER. *Antecedenter* velle, est aliquid velle, non consideratis circumstantiis; sic Deus vult omnes salvari ; *consequenter* velle ergo est aliquid velle, consideratis circumstantiis ; sic Deus vult morientes in peccato mortali damnari.

Antecedenter necessarium aut impossibile, id est quod absolute tale est ; *consequenter*, quod non est tale nisi hypothetice.

ANTEPRÆDICAMENTA. Anteprædicamenta sunt prænotiones necessariæ ad categoriarum notitiam. Puta, *definitiones et divisiones terminorum communium, æquivocorum scilicet, univocorum* et *denominativorum*; tum et *divisiones rerum, regulæ prædicationis* et *differentiarum*. Di-

cuntur *anteprædicamenta*, quia ab Aristotele ante prædicamenta tradita fuerunt velut præviæ notiones.

ANTIPERISTASIS. Antiperistasis significat proprie resistentiam contra obsidens; definitur vulgo: actio qua agens, a contrario obsessum et oppugnatum, colligit veluti spiritus et fortius evadit ad retundendas contrarii agentis vires: unde ad eam requiritur ut agens obsessum et activius evadat et intensius.

APPELLATIO. Appellatio est applicatio unius termini supra alium, v. g. Deus est bonus; ly *bonus* supra Deum applicatur. — Dividitur in materialem et formalem. *Materialis* est quando prædicatum cadit supra materiale subjecti, v. g. medicus cantat. *Formalis* est quando prædicatum cadit supra formale subjecti, v. g. medicus sanat.—*Vide Significatum.*

APPETITUS. Appetitus est cujusque rei inclinatio ad prosequendum bonum et fugiendum malum.

Dividur 1° in naturalem, sensitivum, et rationalem.

Appetitus *naturalis* est cujusque rei inclinatio in id quod est naturæ suæ conveniens, absque propria cognitione, et consequenter fugiens quod est disconveniens. Appetitus *sensitivus* sive *animalis* est potentia animæ prosequens bonum sensibile juxta apprehensionem imaginationis, et consequenter fugiens malum sensibile, et hic duplex est: *concupiscibilis*, seu potentia animæ prosequens bonum sensibile, delectabile juxta apprehensionem imaginationis, et consequenter fugiens malum sensibile; *irascibilis*, seu potentia animæ prosequens bonum sensibile arduum, et fugiens malum sensibile arduum juxta apprehensionem imaginationis. Appetitus *rationalis* est potentia animæ prosequens bonum in universali, juxta apprehensionem intellectus.

Dividitur 2° in appetitum innatum et elicitum.

— *Innatus* est pondus a natura inditum, seu facultas orta ab essentia, qua res ferri *potest* in id quod sibi conveniens est, et illud quod disconveniens est aversari. *Elicitus* est *actualis* inclinatio in bonum vel aversio a malo.

A PRIORI, A POSTERIORI, V. *Demonstratio.*

ARBOR PORPHYRIANA. Arbor Porphyriana, seu *scala prædicamentalis*, seu *linea prædicamentalis*, est figura tribus constans lineis, a scholasticis ficta, ad constituendam seriem prædicatorum essentialium a supremo genere usque ad individualia, quæ constituunt prædicamenta. Linea media dicitur *recta;* quæ vero sunt in lateribus *collaterales* seu *indirectæ* vocari solent. Porro, in recta ponuntur individua, species infimæ et genera omnia intermedia usque ad summum; v. g. in prædicamento substantiæ Paulus, homo, animal, vivens, corpus, substantia, hocque a nonnullis vocatur *profunditas prædicamenti;* in collateralibus ponuntur differentiæ tam dividentes quam constituentes ea quæ in recta linea ponuntur. Sit ad exemplum:

SUBSTANTIA.

Corporea. *Incorporea.*

CORPUS.

Animatum. *Inanimatum.*

VIVENS.

Sensitivum. *Non sensitivum.*

ANIMAL.

Rationale. *Irrationale.*

HOMO.

Hic. *Ille.*

PAULUS.

ARETOLOGIA. Aretologia es

est pars philosophiæ moralis, qua quid virtus, et quæ virtuti quærendæ comparata sint adminicula, exponitur.

ARGUMENTATIO. Argumentatio est oratio in qua unum ex alio infertur; duplex est : *materialis*, quæ vi solius materiæ concludit; concludere autem vi solius materiæ dicitur, quando ex vi quidem formæ nihil colligitur, sed tamen consequentia talis est ut, assumpta tali materia, semper in eadem forma recte concludatur. Ut hæc argumentatio : homo est animal, ergo est sensus particeps : est materialis; quia ob ejusdam rerum significatarum inter se affectionem recte concludit. Si enim, retenta eadem forma, aliam dissimilem materiam assumas, dicendo : homo est animal, ergo est hinnibilis, vitiose concludes. *Formalis*, quæ ex vi formæ concludit, id est cujus formam modumve colligendi si retinueris, in quavis materia, etiam impossibili, apte concludes. Ut hæc argumentatio : omnis homo est animal, omne animal est vivens, ergo omnis homo est vivens, est formalis; quia, retenta eadem forma, et accepta materia impossibili, recte concludes hoc modo : omnis homo est lapis, omnis equus est homo, ergo omnis equus est lapis. — Argumentatio vulgo est sextuplex, nempe : 1° exemplum, 2° inductio, 3° sorites seu gradatio, seu *argumentatio a primo ad ultimum*, 4° dilemma; 5° enthymema, 6° syllogismus.

ASCENSUS. Interdum a terminis inferioribus ad superiorem fit quædam progressio, quæ vocatur *ascensus*; et a superiori ad inferiores, quæ vocatur *descensus*. Est autem quadruplex ascensus et descensus terminorum, juxta divisionem termini communis, nempe: *distributivus*, *copulatus*, *determinatus*, *confusus*. —Ascensus distributivus est cum dico, v. g.: hic ignis est calidus, iste ignis est calidus, et ille est calidus, et ita de reliquis; ergo omnis ignis est calidus. Descensus vero cum dico : omnis ignis est calidus, ergo hic et iste et ille ignis est calidus. — Ascensus copulatus est cum dico : terra, aqua, et alia elementa simul sumpta sunt quatuor; ergo omnia elementa sunt quatuor. Descensus copulatus vero cum dico : omnia elementa sunt quatuor; ergo terra, aqua et alia elementa simul sumpta sunt quatuor. — Ex his facile est intelligere ascensum et descensum determinatum et confusum.

B

BEATITUDO. Beatitudo definitur a Boetio : Status omnium bonorum agregatione perfectus : unde duo sunt in beatitudine, scilicet summum bonum, quod vocatur *beatitudo objectiva*; et ejus possessio, quæ vocatur *beatitudo formalis*. Porro, beatitudo formalis alia est *essentialis*, sive immediata unio cum summo bono, scilicet Deo; et alia *integralis*, seu quidquid pertinet ad beatitudinis integritatem.

BONITAS. Bonitas est convenientia resultans ex perfectione rei et complemento requisitorum. — Bonitas est triplex : *metaphysica*, seu *transcendentalis*, seu *realis*, seu *entis*, seu *entitativa*, seu *in genere entis*, seu *essentialis*, nihil aliud est quam perfectio, sive integritas essentialis rei, seu potius congruentia entis cum voluntate ea (divina scilicet) a qua esse approbationis habet. *Physica* seu *naturalis*, qua ens aliquod omnia habet

quæ pertinent ad ipsius bene esse, ad secundam perfectionem, ac ad omnes operationes exercendas. *Moralis* seu *in genere moris*, seu *ethica*, id est, conformitas cum dictamine rectæ rationis et sancta Dei legislatoris voluntate. Unde patet quid sit *bonum metaphysicum*, *physicum* et *morale*.

BONUM. Bonum in genere est ens conveniens sibi altervie. Unde duplex bonum, bonum *sibi* et bonum *alteri*. Bonum ulterius est : 1° vel bonum *per se*, seu ens sui, non alterius, gratia appetibile, et bonum *propter aliud*, seu ens non sui, sed alterius gratia appetibile ; unde cum utili coincidit ; — vel 2° bonum per *essentiam*, seu ens independens, habens plenitudinem bonitatis, vi solius essentiæ suæ ; et bonum per *participationem*, seu ens dependens habens bonitatem non ab essentia sua totam, sed partim ab ea, partim ab ei superaddita perfectione ; — vel 3° bonum *sui*, quod ad suam cujusque naturam conservandam et perficiendam confert ; et bonum *communionis*, seu quidquid ad tuenda et augenda societatis commoda sectari virtutis officio convenit.

C

CATEGOREMA. V. *Prædicamentum*.

CATEGOREMATICUS. V. *Terminus, Infinitum*.

CATEGORIA. V. *Prædicamentum*

CATEGORICE. Idem est ac in certo genere entis, et opponitur τῷ *transcendentaliter*. V. *Transcendens*.

CAUSA. Definitur causa, ad quam sequitur esse alterius ; seu, ex cujus esse sequitur aliud ; vel : causa est principium influens esse in aliud.

Dividitur in *Virtualem* et *Actualem*.

— *Virtualis*, quæ realiter non distinguitur ab eo cujus dicitur causa (seu ab effectu), v. g. rationalitas respectu virtutis admirandi.

— *Actualis*, quæ realiter distinguitur a suo effectu. Hæc est vel *per accidens*, vel *per se*.

Causa actualis per accidens est ea cui accidit conjungi cum effectu producto. Sic dum aliquis effodiendo sepulchrum invenit thesaurum, dicitur causa per accidens inventionis thesauri, quia talis inventio fuit accidentaliter conjuncta effossioni, quam per se intendebat.

Causa actualis per se, ea est quæ producit effectum quem intendit, v. g. quercus glandem. Definitur : Principium influens in aliud esse quod intendit, v. g. architectus respectu ædificii (influere esse simpliciter est dare essentiam et existentiam).

Illa est : 1° *Totalis* vel *partialis*. 2° *Interna* vel *externa*. 3° *Adæquata* vel *inadæquata*.

1° Causa per se *totalis*, est quæ secundum se par est toti effectui producendo, v. g. sol respectu diei. — Causa totalis est : totalis totalitate causæ vel totalis totalitate effectus. Causa *totalis totalitate causæ* est ea quæ aliam excludit in productione effectus, v. g. Deus in creatione Angeli. Hæc vocatur *totaliter* producens. Causa *totalis totalitate effectus* est quæ vel totaliter, vel saltem totum producit effectum, v. g. Deus respectu Angeli est causa totalis *totaliter* et totum producens ; arbor vero respectu ad fructus est tantum causa totalis producens totum ; nihil est enim in fructu ad quod arbor non concurrat : sed non totaliter, quia Deus con-

currit.— Causa per se *partialis*, est quæ seorsim non sufficit toti effectui producendo, v. g. anima et corpus sunt causæ partiales tantum individui, quia neutra seorsim sumpta sufficit ad individuum. Causa per se partialis est *partialis partialitate causæ*, vel *partialis partialitate effectus*. Causa *partialis partialitate causæ* ea est quæ indiget societate alterius causæ ad producendum aliquem effectum, v. g. quum plures equi rhedam trahunt, quilibet est causa partialis. Causa *partialis partialitate effectus*, est ea quæ tantum producit partem effectus, v. g. latomus qui unam partem domus producit, non alteram, est causa partialis partialitate effectus respectu hujusmodi ædificii.

2° Causa actualis per se iterum, alia est *interna*, alia *externa*. — Causa *interna*, quæ est in effectu tanquam pars, v. g. anima, in vivente. Interna alia est *materialis*, alia *formalis*.

—Causa *interna materialis*, *vide materia*; interna formalis, *vide forma*.

—Causa *externa* quæ est extra effectum quem producit. Externa alia est *finalis*, alia *exemplaris*, alia *efficiens*.

— Externa finalis. V. *Finis*.

— Exemplaris. V. *Exemplar*.

— Efficiens, ex Arist. defin.: principium extrinsecum, a quo primo profluit motus, seu rei productio.

Causa efficiens dividitur 1° in *univocam—æquivocam*; 2° *physicam — moralem*, 3° *principalem — instrumentalem*; 4° *publicam — privatam*; 5° *primam — secundam*; 6° *proximam — remotam*; 7° in causam *ut quod* — causam *ut quo*.

1° Causa efficiens *univoca*, est quæ producit effectum ejusdem secum rationis, v. g. ignis, ignem generans; *æquivoca*, quæ producit effectum diversæ naturæ a se, v. g. equus, mulum.

2° *Causa physica*, est quæ agit per verum motum, v. g. ignis est causa physica comburendi domum. Porro *causa physica* in *physicis*, ea est quæ per se immediate, aut virtute a se diffusa producit effectum, v. g. gallina respectu ovi a se editi; *in ethicis*, ea est quæ producit effectum, nulla mediante causa rationali, v. g. is qui hominem gladio perimit dicitur causa physica talis occisionis, quia eam patrat, mediante instrumento ratione destituto.

Causa *moralis*, est quæ solum cooperatur excitando, v. g. qui consuluit domum comburendam est causa *moralis* combustionis domus. Porro in *Ethicis*, est ea quæ producit effectum, mediante causa rationali, v. g. qui imperio, minis, pecunia, hortatione, vel precibus movet ad agendum, v. g. qui aliquem pecunia inducit ut suum inimicum occidat. In *physicis*, causa *moralis* est ea ad quam sequitur effectus, quem nec per se, nec virtute a se diffusa producit; v. g. gallina alterius ovo incubans, respectu pulli ex tali ovo exclusi est causa moralis productionis pulli. In *metaphysicis*, causa moralis est ea ad cujus præsentiam ponitur effectus, alio concurrente; v. g., ait Godartius, aqua baptismalis respectu sanctificationis animæ; etenim dum illa corpus abluit, Deus animam sanctificat.

3° *Causa principalis* seu *princeps*, quæ propria virtute producit effectum sibi proportionatum, v. g. sol, diem.

Causa instrumentalis, ea est quæ *agit* in virtute causæ principalis; dixi, quæ *agit*, ut distinguatur instrumentum a medio; medium enim dicitur quod defert

alterius virtutem, sed nihil ex se agit, ut aer est tantum medium transmittens species visibiles, quia ad earum productionem nihil cooperatur; ad rationem vero instrumenti necesse est ut aliquam actionem ex se habeat, quamvis a virtute causæ principalis dependentem. — Causa instrumentalis dividitur : 1° in *moralem* et *physicam*. *Moralis* est quæ solum vel agit moraliter vel movetur moraliter a causa principali, ut servus movetur solum moraliter a domino; et scripturæ agunt solum moraliter ad instruendum homines. *Physica*, quæ movetur physice et physice operatur, ut malleus ab artifice; et hæc dividitur in instrumentum *quod* et in instrumentum *quo*. Instrumentum *quod*, est ipsum suppositum agens et serviens alteri, v. g. baculus homini. Instrumentum *quo*, est ipsa virtus instrumentaria, quæ vel est in causa principali tanquam accidens ipsi datum ad agendum, ut calor in igne; vel derivatur a causa principali ad ipsum instrumentum ejus, ut motio in malleo. — Causa instrumentalis dividitur 2° in *conjunctam*, quæ scilicet unitur causæ principali, ut manus, animæ : et in *separatam*, quæ scilicet non unitur causæ principali, ut semen est *instrumentum separatum* arboris e qua decisum est.

4° Causa *publica*, etiam dicta *universalis*, est ea cujus virtus se extendit ad varias effectuum species, ut sol producit plantas et lucem.

Causa *privata*, etiam dicta *particularis*, quæ unam duntaxat speciem effectus producit, ut ignis ignem, animal aliud animal.

5° Causa *prima*, scilicet Deus, est ea quæ nec virtutem suam, nec usum illius virtutis ab alia causa recipit.

Causa *secunda*, seu agens creatum, est ea quæ propriam virtutem et ejus usum recipit ab alia.

6° Causa *proxima* seu *immediata* est ea quæ proxime influit in effectum; sic immoderatus calor cordis proxime causat turbationem pulsus.

Causa *remota* seu *radicalis* est ea quæ solum remote effectum causat; sic turbatio pulsus remote causatur a febri vel humore maligno.

7° Causa *ut quod*, est id quod producit effectum; sic artifex est causa ut quod operis.

Causa *ut quo*, est ipsa virtus agendi; sic ars et industria sunt causæ ut quo operis.

8° Causa actualis per se iterum alia est *adæquata*, alia *inadæquata*, quæ est vel *superior* vel *inferior*.

Causa *adæquata* ea est a qua omni et sola profluit effectus, v. g. quercus respectu glandis.

Causa *inadæquata* superior ea est a qua non omni, sed sola, procedit effectus, v. g. animal respectu respirationis. Causa *inadæquata inferior* ea est a qua non sola, sed omni, profluit effectus, v. g. lignum respectu ad ignem.

CAUSALITAS. Causalitas est id per quod causa est formaliter causans; seu quo posito præcise causa est causans, et quo sublato desinit esse causans.—Alia est in *actu primo*, alia in *actu secundo*.—Causalitas in *actu primo* est vis productiva effectus, v. g. virtus calefaciendi in igne.—Causalitas in *actu secundo* (seu *causalitas simpliciter*, quæ etiam dicitur proprie *causatio*) est actualis effectus productio, v. g. caloris productio.

CERTITUDO. Certitudo est imperturbabilitas, qua quis noscit firmissime rem non posse aliter et aliter se habere.

Dividitur in *certitudinem sub-*

jecti, seu *subjectivam*, *certitudinem objecti*, seu *objectivam*, *certitudinem medii* seu *actus* seu *formalem*. Certitudo *subjecti*, ea est qua cognoscens ita *adhæret* cognitioni suæ, ut nullo pacto ab ea possit disturbari.—Certitudo *objecti* est ipsa objecti *immutabilitas*.—Certitudo *medii* seu *formalis*, est ipsa *indissolubilis connexio* cum re cognita.—Unde certitudo *subjecti* excludit *dubitationem* ex parte subjecti ; certitudo objecti, quæ idem est ac veritas objecti, omnem excludit *mutabilitatem* ex parte objecti. — Certitudo *medii* est *relatio* inter utramque.

Certitudo *medii* vulgo triplex distinguitur : *moralis*, *physica*, *metaphysica*.—Certitudo *moralis*, est assensus illi veritati, quæ, quanquam aliter contingere possit, tam frequens tamen est, ut aliter non evenire judicamus ; v. g. certus sum talem matrem diligere filium venustum, vel Petrum apostolum dilexisse inimicos. — Certitudo *physica* est assensus firmus alicui objecto, propter rationem in natura immutabilem, v. g. sol cras orietur.—Certitudo *metaphysica* est adhæsio firma alicui objecto, quod ita proponitur, ut nequidem per potentiam Dei absolutam aliter sese habere possit; seu assensus illi veritati, quæ nequidem aliter cogitari possit. Certitudo *metaphysica* a nonnullis dicitur esse duplex, *negationis* scilicet et *affirmationis*, secundum quod certitudo versatur vel circa negationem vel circa affirmationem unius de alio. Certitudo vero metaphysica *affirmationis* duplex est, quia hæc veritas in indissolubili duarum idearum nexu versatur : nexus autem ille indissolubilis esse potest duobus modis. Primo quidem ex parte *alterutrius* ideæ, ut, cum judico quaternarium esse numerum ; licet enim omnis quaternarius sit numerus, non tamen omnis numerus est quaternarius. Secundo, ex parte *utriusque ideæ*; ut, cum judico bis bina esse quatuor : sicut enim bis bina sunt quatuor, sic quatuor sunt bis bina.

CIRCULUS. Circulus *formalis*, seu *logicus*, seu *syllogisticus*, seu *uniformis*, seu *circulatio*, quando de argumentatione sermo est, idem sunt ac circulus *vitiosus*.

Circulus *materialis*, seu *regressus demonstrativus*, est demonstrandi via seu ratio, qua prius causam ignotam ex effectu notiore colligimus, postea vero, facto examine, justo *regredientes* ex eadem causa eumdem effectum demonstramus. Regressus igitur duas partes complectitur : altera qua prius causam, etc., altera qua regredientes ex eadem, etc... Unde secunda, stricte loquendo, sola vocatur ab aliquibus *regressus* ; prima vero *progressus*.

CIRCUMSCRIPTIO. Circumscriptio dicitur tantum de corpore, estque ejus terminatio.

Dividitur in *internam* et *externam*.—*Interna*, etiam dicta *quantitatis*, est rei ipsius extensæ in se spectatæ terminatio ; unde convenit omni corpori, quia omne corpus est finitum, atque ideo suis terminis clauditur. — Circumscriptio *externa*, etiam dicta *localis*, est ejusdem rei extensæ in ordine ad locum consideratæ terminatio ; corpus dicitur *localiter* circumscribi, quando locum occupat determinatum : sic pisces sunt in aqua ; et secundum hanc res dicitur esse in loco *circumscriptive*.—Circumscriptio localis a quibusdam triplex distinguitur : alia est *activa*, alia *passiva*, alia *resultans*.— Circumscriptio localis *activa* dicitur, secundum quam locus circumscribit locatum ; lo-

calis *passiva*, secundum quam locus circumscribitur a locato; localis *resultans*, quæ ex utraque resultat : et hæc creditur esse prædicamentum *ubi*.

COACTIO. Coactio est motus ab extrinseco contrarius inclinationi resistentis cognitione præditi. Unde, proprie loquendo, vis dicitur de solis cognitione destitutis, coactio vero de solis cognitione præditis.

COACERVATIO. Idem est ac sorites.

COGNATA. Cognata sunt ea quæ inter se conveniunt. Id potest fieri, 1° *categoria*, 2° *causis*, 3° *partibus*, 4° *accidentibus*, 5° *adjunctis*. — 1° Cognata *categoria* ea sunt, quæ conveniunt genere, vel specie, etiam infima. Sic homo et bestia genere conveniunt, quod uterque sit animal; Petrus et Paulus conveniunt specie, etiam infima, quod uterque sit homo. — 2° Cognata *causis* ea sunt, quæ conveniunt *causis*: sive *causa finali*, v. g. pauper et dives, qui propter gloriam æternam creati sunt, conveniunt causa finali; sive *causa efficiente*, v. g. mens et corpus, quæ a Deo conservantur, conveniunt causa efficiente; sive *causa materiali*, v. g. omnia corpora mixta quæ ex iisdem elementis concreta sunt; sive *causa formali*, v. g. res corporales, quarum forma est apta elementorum compositio. — 3° Cognata *partibus* ea sunt, quæ sunt paria, aut æqualia; paria quidem ut bis bina : æqualia, ut duæ decempedæ. — Cognata *accidentibus*, ea sunt quæ sunt similia, ut Æthiops et corvus, qui nigrore conveniunt. — Cognata *adjunctis*, ea sunt quæ conveniunt circumstantia vel objecto; *circumstantia* quidem, nimirum loco et tempore; sicut præceptor et auditores qui eadem schola continentur; *objecto* vero, ut omnes discipulorum mentes, qui eidem philosophiæ student.

COGNITIO. Cognitio est vitalis objecti repræsentatio.

Dividitur cognitio in *materialem* seu *sensationem*, et *spiritalem* seu *intellectionem*.

Cognitio spiritalis, seu *intellectio*, est objecti repræsentatio in mente; v. g. conceptio solis in mente.

Cognitio spiritalis seu intellectio dividitur :

1° In *directam* et *reflexam*.

Directa, seu cognitio rei distinctæ ab operatione mentis, v. g. conceptio solis. Illa est : 1° *perfecta*, si fit cum mentis examine, v. g. cum adverto animal esse genus proximum hominis; rationale autem esse ejus differentiam maxime propriam; 2° *imperfecta*, si fit sine mentis examine, v. g. dum prima fronte cognosco animal rationale. — *Reflexa*, quæ est cognitio cognitionis, v. g. examen definitionis.

2° In *matutinam* et *vespertinam*.

Matutina cognitio est ea, qua Beati in essentia divina vident res secundum esse ideale, quod in ea habent, seu qua vident res creatas in Deo, tanquam in speculo res omnes nitidissime repræsentante. Beati enim omnia vident in Deo.

Vespertina cognitio, est ea qua Beati vident res, secundum naturam propriam, quam habent extra essentiam divinam. Prima dicitur matutina, ratione claritatis rerum in Verbo, tanquam sole æterno; secunda vespertina, ratione minoris claritatis.

3° In *abstractivam* et *intuitivam*.

Abstractiva cognitio ea est qua unum per aliud cognoscitur, v. g. causa per effectum, puta Deus per creaturas.

Intuitiva cognitio ea est qua

res in se videtur. Illa est : 1° vel *apprehensiva*, vel *comprehensiva*.

Cognitio *apprehensiva*, qua res ad modum cognoscentis finiti percipitur v. g. visio beatifica, qua Deus ab intellectu angelico noscitur (cognoscibilitas enim Dei superat infinite vim cognoscitivam creaturarum, ideoque ei nequit adæquari). — *Comprehensiva* cognitio, qua res cognoscitur in quantum in se est cognoscibilis, v. g. cognitio qua Deus seipsum intelligit; adæquatur enim rei cognitæ; cognoscit quippe suam essentiam in quantum ipsa est cognoscibilis.

Intuitiva est 2° *quidditativa*, vel non *quidditativa*.

Cognitio *quidditativa* est omnium in objecto cognoscibilitatum penetratio; vel ea qua omnia prædicata essentialia usque ad ultimas causas cognoscuntur : atque sic coincidit cum cognitione comprehensiva. Quandoque autem sumitur pro ea cognitione quæ attingit ipsam entitatem objecti, ut in se est physice : quo modo intuitio quædam est. Quandoque etiam sumitur pro ea cognitione quæ rei alicujus essentiam percipit abstractam a conditionibus individuantibus, ex genere et differentia specifica cum proprietatibus illam consequentibus. Patet ex hoc quid sit cognitio non quidditativa.

COHÆRENTIA. Cohærentia aut *cohæsio*, in logica dicitur de argumentis quorum unum arguit alterum vi solius connexionis. Est etiam cohærentia in logicis, extremorum, vel propositionum, vel partium methodi connexio. Est autem legitima, cum ratio aliqua afferri potest cur conclusio præcedentibus propositionibus attexatur; est autem vitiosa, cum nullum vinculum est quod membra conjungat.

COLLECTIO. Collectio logicis est illatio, deductio; ideo hæ voces solent usurpari : hinc colligo, apertissime colligo, etc.

COLLECTIVE. *Collective*, seu *copulatim*, seu *conjunctim* sumitur vox, quæ pro suis significatis *simul* sumptis sumitur, ut *Apostoli*, quando dico : Apostoli sunt duodecim. Opponitur τῷ *distributive*, seu *copulative*, seu *divisim*. V. *Sensus*.

COMMEMORATIVUM. V. *Signum*.

COMMUNICABILITAS. Communicabilitas duplex distingui solet, *quidditativa* scilicet, et *effectiva*.

Quidditativa nonnullis duplex est : *vel* enim est eorum quæ sese habent ad invicem ut superius et inferius, atque hæc conjuncta est cum multiplicitate ad inferiora; et sic pertinet ad naturam universalem, quæ dicitur de pluribus inferioribus per multiplicationem inferiorum, v. g. dum homo prædicatur de Petro et Paulo; *vel* est plurium non multiplicatorum in inferioribus essentialiter, quia non sunt inferiora; hæcque admitti potest a parte naturæ singularis : ita divina essentia singularis, eaque sola, de pluribus prædicatur in quid, citra sui multiplicationem.

Effectiva indistincte omnibus singularibus applicari potest; qualis est, quando causa singularis sese communicat effectui, eum producendo; sive id agat efficienter (quæ communicatio in specie *effectiva* appellatur), sive ad instar partis concurrendo ad compositi constitutionem, quæ communicabilitas *ut quo* appellari solet.

COMPARATIO. Comparatio est actus intellectus unum cognoscentis in ordine ad aliud, vel cum alio. Hæc autem dicitur *simplex*, quando aliquid apprehenditur in ordine ad aliud,

absque affirmatione aut negatione; *composita* vero est, quando intellectus actu affirmat unam inesse alteri, ut : homo est animal.

COMPLEXE. *Complexe* consideratur, quod cum aliquo attributo spectatur, v. g. homo doctus ; secus *incomplexe*, v. g. homo. — *Complexe* voces significant, quarum unico conceptu non possunt concipi significata. v. g. homo doctus ; secus *incomplexe*, v. g. homo. Petrus, animal rationale. —*Complexe* necessarium est propositio necessario vera; *incomplexe* necessarium est res necessaria, v. g. Deus.

COMPLEXUM. *Complexa* sunt quæ plura simul comprehendunt, ut homo albus. *Incomplexa* sunt, quæ aliquid simplex exprimunt, ut homo, virtus, albedo, etc.

COMPOSITIO. Compositio est unio plurium rerum, ex quibus unum resultat.

Dividitur 1° in mentalem et realem. — *Mentalis* est quæ non præcedit mentis operam, v. g. compositio ex genere et differentia, et hæc vocatur a multis compositio *metaphysica*. *Realis* est ea quæ præcedit mentis operam ; et hæc duplex est : *moralis*, quæ fit ex pluribus discretis v. g. compositio exercitus. *Physica*, quæ est plurium partium realiter distinctarum et separabilium unio, ex quibus fit unum per se ; et hæc iterum duplex est : *entitativa*, quæ ex iis emergit quæ sunt ejusdem naturæ, v. g. ex duabus aut pluribus aquæ guttis; *essentialis*, quando duæ res diversæ conjunguntur, et novam essentiam constituunt a singulis partibus diversam : sic ex materia prima et forma.

Dividitur 2° in compositionem *ex his* et compositionem *cum his*. Compositio *cum his* est ea, quæ fit ex rebus naturaliter distinctis quæ inter se nullam habent habitudinem actus et potentiæ ad aliquod totum constituendum : vulgo dicitur compositio *per modum numeri ;* numerus enim multitudinem importat unitatum; v. g. Christus est compositus compositione *cum his*, adest enim in eo humanitas et divinitas ex quarum unione efficitur Christus.—Compositio *ex his*, est ea quæ fit ex partibus proprie dictis, quæ inter se mutuam dicunt habitudinem actus et potentiæ ad aliquod totum efficiendum : v. g. compositio hominis ex anima et corpore. Vulgo vocatur compositio *per modum partium*.

COMPREHENSIVE. V. *Cognitio*.

CONCEPTUS. Duplex distinguitur conceptus, objectivus nempe et formalis.

Conceptus *objectivus* seu intentio objectiva nihil aliud est quam res concepta.

Dividitur 1° in conceptum *rei repræsentandæ*, seu res repræsentanda, v. g. vultus regis; et in conceptum *rei faciendæ*, seu res facienda, v. g. imago regis delineanda.

Dividitur 2° in intentionem *primam* et intentionem *secundam*.— Intentio *prima*, est res cognita secundum esse quod habet independenter a mente, ut dum homo dicitur bipes, vestitus, pictus, etc. Intentio *secunda*, est res concepta secundum formam ei, dependenter a mente, cum aliquo fundamento advenientem, v. g. dum animal dicitur genus ; homo, species ; Paulus, individuum. Sicque homo sumitur *secundo intentionaliter ;* dum vero dicitur bipes, sumitur *primo intentionaliter*.

Conceptus *formalis* seu *intentio formalis* nihil aliud est quam rei conceptio.

Dividitur 1° in conceptum seu intentionem formalem *rei repræsentandæ*, puta cognitio ipsius exemplaris, v. g. cognitio vultus

regis,; vel in conceptum *rei faciendæ*, v. g. cognitio regiæ imaginis exarandæ.

Dividitur 2° in conceptum univocum, analogum et æquivocum.

— Conceptus *univocus* est ille qui distincte repræsentat plura secundum unam rationem perfectionis, quæ in inferioribus ex æquo reperitur. Estque unus et secundum rem, et secundum rationem. Secundum rem, quia est unus numero in intellectu cogitante conceptus. Secundum rationem, quia res objecta eodem modo repræsentatur, vel repræsentatur ut simpliciter una, id est, sub eadem ratione et natura communi.—Conceptus *analogus* est ille, qui immediate plura repræsentat, secundum aliquam similitudinem proportionalem. Ergo in repræsentando non absolute unus est, sed tantum secundum quid.—Conceptus *æquivocus* est ille qui immediate repræsentat plura, quatenus sunt talia, exclusa omni ratione communi, tam simpliciter quam secundum quid. —Uterque conceptus, tum objectivus, tum formalis, *præcisu* dici posse creditur, vel re, vel ratione. Conceptus *re præcisus* est, cum actus mentis, quoad conceptus formales inferiorum et superiorum, realiter sunt diversi : ut si alius in mente sit conceptus, quo concipio ens in genere et quo concipio substantiam aut accidens. Conceptus *præcisus ratione* dicitur, cum in ratione superioris nihil includitur, quod sit in conceptu inferiorum, a quibus præscinditur.

Dividitur 3° in conceptum proprium ex propriis seu stricte proprium, et in conceptum proprium ex communibus.

Conceptus *proprius ex propriis* est ille quo res ut est in se, sine ope symboli, vel exempli, citra negationem concipitur; sic concipimus arborem quam videmus. Conceptus *proprius ex communibus* est ille quo res per communia prædicata concipitur, et ope negationis vel symboli, vel exempli, limitatur ad tale objectum ut aliis non conveniat. Ita res spirituales concipimus.

Dividitur 4° in conceptum ultimatum et non ultimatum. Conceptus dicitur *non ultimatus*, quando concipitur vox aliqua aut scriptura, sed non res per illam significata; ut si quis, audita voce *leo*, non capiat quid per illam denotetur. *Ultimatus* vero quando res ipsa significata mente percipitur, ut cum, audita prædicta voce, cogitatio statim fertur in illud animal quod per eam significari solet.

CONCRETUM. Concretum spectari potest vel ex parte nominis seu termini concreti, vel ex parte rei concretæ.

Concretum *logicum*, seu nomen concretum, quod alias *paronymum* vocatur, illud est quod compositum habet significandi modum; significat enim subjectum, et illud a quo subjectum quasi afficitur et denominatur, ut homo, doctus. Concretum quidem *accidentale* significat simul aliquo modo formam et subjectum, v. g. album. Concretum autem *substantiale* significat naturam prout affectam personalitate seu subsistentia, v.g. Petrus.

Concretum *reale* seu res concreta, vel habet formam a subjecto inseparabilem, sicut in homine humanitas, et hoc vocatur *metaphysicum;* vel habet formam a subjecto separabilem. Tunc si forma sit propria corpori naturali, sicut in animato anima, dicitur concretum *physicum;* si vero forma conveniat etiam spiritualibus, v. g. intellectio respectu intelligentis, vocatur etiam concretum *metaphysicum.*

CONFUSE. V. *Collective, Abstractio, Suppositio.*

CONNOTARE. Connotare, est præter id quod directe sive in casu recto (id est nominativo) significatur, aliud quiddam indirecte sive in obliquo (id est accusativo seu alio, præter nominativum, casu) importare : sicut dives in recto hominem, in obliquo divitias significat.

CONNOTATIVA. Connotativa vox est, quæ significat aliquid adjacens alteri, ut adjacens : ut, v. g. togatus, justus, pius; illis enim vocibus et toga et justitia et pietas ut adjacentes significantur. Itaque non vox quæ togam, justitiam, etc., in se notat, sed quæ adjacentiam harum rerum significat connotativa est.

CONNOTATUM Connotatum est id ipsum, quod ut adjacens et indirecte sive in casu obliquo significatur : ut vestis est connotatum vestiti. Observandum tamen est quod connotatum interdum est substantia, quæ proprie dicitur *adjacens*, v. g. vestis : interdum accidens, quod dicitur potius *inhærens* sive *dependens*, v. g. pietas.

CONSECUTIVE. Consecutive ex adverso respondet interdum τῳ *antecedenter*, interdum τῳ *effective*, vel causaliter; sic enim loquuntur scholastici : generatio unius est corruptio alterius, non quidem effective, sed consecutive; id est, cum materia via naturæ, sine formis esse non possit, necesse est ut corruptionem unius generatio alterius insequatur.

CONTACTUS. Contactus sumptus pro eo per quod causa suum effectum attingit, duplex est, nempe : contactus *suppositi*, quo scilicet substantia agentis tangit substantiam patientis, v. g. substantia Dei tangit substantiam creaturæ; contactus *virtutis* quo agens attingit patiens per virtutem a se diffusam, v. g. sol plantas producens.

CONTIGUITAS. Contiguitas vulgo dicitur esse contactus corporum superficiebus propriis distinctorum, seu modus corporum quo extrema eorum sunt simul. Duplex distinguitur: *mathematica* scilicet, quando extrema corporum simul sunt secundum rem; ideoque non differt a continuitate physica : quæ enim secundum sensum tantum unum sunt, illa secundum rem simul sunt. *Physica*, quando extrema simul sunt ad sensum. Subjectum hujus sunt quælibet corpora naturalia, quæ ita sunt collocata, ut ubi extrema unius desinant, ibi extrema alterius incipiant.—Unde *contiguum* est corpus quod alteri applicatum extremitates suas servat diversas.

CONTINERE. Continere, in metaphysica, pertinet ad causas, quarum quædam dicitur affectio. Porro, causa continet suum effectum—vel *formaliter*, id est secundum propriam rationem; sic homo continet prudentiam, quia ipsa secundum suam naturam, puta quatenus est recta ratio agendorum, proprie est in homine; —vel *virtualiter* : idque continet vel instar causæ principalis, vel instar instrumentalis. Porro, continere virtualiter *instar causæ principalis*, est rem in se habere præstantiori modo quam formaliter, sed cum defectu; sic Angelus habet prudentiam; eam enim habet sine deliberationis successione, sed non sine limitatione seu defectu. Continere virtualiter *instar causæ instrumentalis*, est rem possidere imperfectiori modo quam formaliter; sic serpens continet prudentiam; hanc enim habet absque ratiocinii perfectione qua præditus est homo. Nota igitur causam virtualem et continere virtualiter non esse

quid idem, nam rationalitas est causa virtualis respectu virtutis admirandi quam continet formaliter;—vel *eminenter*, et est rem ex se imperfectam absque limitatione possidere. Sic Deus habet prudentiam, nam eam continet absque ulla limitationis umbra.

Scotistæ præterea continentiam *unitivam* fingunt; atque hæc eorum esse dicitur, quæ sunt unum realiter, seu idem identitate reali, distinguuntur tamen formaliter: sic ens continet quasdam proprietates unitive, quia continet unum, verum, bonum, quæ cum ente et invicem reciprocantur, distinguuntur tamen et ab ente et a se invicem formaliter.

CONTINUITAS. Continuitas vulgo dicitur immediata partium in eodem quanto cohærentia. Duplex distinguitur: mathematica nempe et physica. Continuitas *mathematica* est mere fictitia, nam ibi cogitatur esse ubi nullæ sunt partes physicæ seu reales. Continuitas vero *physica* est extensi cujuslibet physici, quatenus illius extrema sunt unum ad sensum, aut quatenus omnes illius partes mutuo implicantur, adeo ut singularum partium extremitates notari nequeant. — *Physica* est duplex: *Homogenea*, cum sensus nullarum partium terminos dignoscit; hæcque competit aeri, aquæ, metallis; et *heterogenea*, quando sensus extrema quidem quarumdam partium notat, observat tamen easdem partes arctissime inter se necti ratione vel situs, vel figuræ, etc.; hæc potissimum tribuitur corporibus plantarum et animalium.

CONTRADICTIO. Contradictio est affirmatio et negatio ejusdem de eodem secundum eadem omnia, v. g. Homo non est homo.

CONTRARIA. Contraria dicuntur opposita positiva, quæ sub eodem genere maxime distant, eidemque subjecto susceptibili vicissim insunt, a quo se mutuo expellunt, nisi alterum eorum insit a natura, v. g. calor et frigus.

Contraria sunt vel immediata, seu sine medio, vel mediata, seu medium habentia. Contraria *immediata* circa proprium, naturale et utriusque susceptibile subjectum ita se habent, ut alterutrum eorum ipsi semper ex necessitate subjecti inhæreat; sic sanum et ægrum. Contraria *mediata* sunt inter quæ medium aliquod intercipitur; ideoque necessum non est illorum alterum inesse subjecto capaci. Sic albedo et nigredo.

Contraria mediata dividuntur vel secundum rem vel secundum nomen.

Secundum *nomen*, mediata sunt vel *nominata*, quorum media nomen habent; sic viriditas, rubedo, etc..., sunt media inter albedinem et nigredinem; vel *innominata*, seu quorum media nomine carent, sed per periphrasim, negatione utriusque extremi, definiuntur aut describuntur; ut medium quod est inter bonum et malum, dicitur quod neutrum est, seu indifferens.

Secundum *rem*, mediata sunt duplicia; alia enim habent medium per participationem extremorum, alia per eorum abnegationem. *Medium per participationem extremorum* est forma composita ex extremis, quæque ita ab utroque extremo differt, ut tamen utriusque naturam participet, v. g. tepor relative ad calorem et frigorem; fit enim partim e calore, partim e frigore. *Medium per abnegationem extremorum* est aliqua forma media, non composita ex extremis, sed utriusque negationem obtinens: ita se habent omnes virtutes inter vitia positæ iisque oppositæ.

CONVERSIO. Conversio est inversio propositionis, ita ut, retenta veritate, ex prædicato fiat subjectum, et ex subjecto prædicatum. Dividitur in conversionem simplicem, per accidens, et per contrapositionem. — Conversio *simplex*, seu *universalis*, est mutatio prædicati in subjectum, servata eadem quantitate, id est universalitate aut particularitate. — Conversio per *accidens*, seu *particularis*, est mutatio prædicati in subjectum, variata quantitate, ita ut ex universali propositio fiat particularis.—Conversio per *contrapositionem* est mutatio prædicati in subjectum, mutatis terminis finitis in infinitos (terminus autem infinitus est qui afficitur particula negativa, ut, non homo, non lapis).

CONVERSA. Conversa, scilicet propositio, ea dicitur cujus termini commutantur; quamque, ante conversionem, rectius *convertendam* dixeris.

CONVERTENS. Convertens, scilicet propositio, ea est quæ ex tali terminorum commutatione fit et infertur.

CONVERTENTIA. Convertentia idem est ac reciprocatio.

COPULATE, COPULATIVE. V. *Collective*.

CORRELATUM. Correlatum est illud ad quod tendit relatio, atque tunc vocatur ejus *terminus ad quem*, et simpliciter etiam *terminus*. *Correlatum* autem dicitur quatenus a relatione denominatur, et concrete cum ea consideratur; sicque est subjectum oppositæ relationis : v. g. in relatione *patris*, id, quod pater respicit, est ipsa substantia filii, non autem ipsa relatio filii. Et quemadmodum *relatum* est quod refertur ad aliud, scilicet ad suum correlatum seu quod in recto casu effertur, ut pater : ita *correlatum* est quod respectum habet ad suum relatum; seu est id ad quod aliud refertur, quodque in obliquo effertur, ut filius. cum dico : *pater est filii pater*. In eo etiam differunt relata et correlata, quod relata dicuntur ea omnia quæ ad aliud referuntur, ut pater et dominus; correlata vero, quæ ad se invicem referuntur, ut dominus et servus.

D

DEFECTUS. Defectus est duplex *privativus*, nempe : carentia perfectionis requisitæ, v. g. in professore philosophiæ, ignorantia artis syllogisticæ; et *negativus*, nempe : carentia perfectionis sibi indebitæ, seu non possessio omnis omnino perfectionis, v. g. in angelo carentia omnipotentiæ, quæ in illo non requiritur.

DEFINITIO. Definitur definitio : oratio explicans naturam rei.

Dividitur 1° in essentialem et descriptivam.

Essentialis est quæ rem explicat per principia ipsam rem constituentia; *descriptiva* est quæ rem explicat per ea quæ sunt ipsi adventitia. — Porro, essentialis est duplex : *Physica*, quæ datur per partes rei physicas (puta materiam et formam); *metaphysica*, quæ datur per partes metaphysicas (puta genus et differentiam). —Descriptiva est triplex : *propria*, quæ rem explicat per suas proprietates; *accidentalis*, quæ notificat rem per quædam accidentia, quæ divisim sumpta conveniunt aliis, conjunctim tamen soli definito congruunt; *causalis*, quæ rem explicat per causas extrinsecas, nempe finalem, exemplarem et efficientem.

Dividitur 2° *in positivam*, quæ fit terminis positivis; ut : homo est animal rationale; et *negativam*, quæ fit terminis negativis,

v. g. : homo non est lapis, non est arbor, etc.

DEMONSTRATIO. Demonstratio est ratiocinatio, procedens ex primo veris, immediate vel mediate ; sive est argumentatio ex primo veris, aut iis, quæ per primo vera suæ cognitionis principium sumpserunt. (Primo vera sunt ea quæ non per alia, sed per seipsa fidem habent).

Dividitur 1° in demonstrationem *a priori*, per quam probatur effectus per causam, v. g. admirativum, de homine, per rationale; et hæc definitur : syllogismus constans propositionibus veris, primis, seu immediatis, notioribus, et causis conclusionis; et in demonstrationem *a posteriori*, per quam probatur causa per effectus ; v. g. existentia Dei per creaturas ; effectus enim necessario deducere potest ad notitiam suæ causæ.

Dividitur 2° in demonstrationem ὅτι seu *quia*, qua probatur causa per effectum, v. g. rationale, per admirativum ; aut effectus per causam remotissimam, ut si quis probaret aliquem dare elcemosynam quia vult salvari ; et in demonstrationem διότι, seu *propter quid*, quæ sola demonstrationum apicem tenet, quia, ea parta, mens quiescit : offert enim immediatam rei causam.

Dividitur 3° in *perfectam*, quæ vulgo dicitur : syllogismus pariens scientiam ex principiis veris, necessariis, primis, immediatis, prioribus, notioribus, causisque conclusionis ; ab aliis vero, quæ constat propositionibus de omni, per se, et universaliter primis ; attamen sæpe illa putatur perfecta demonstratio, in qua probatur conclusio per propositiones evidentes et necessarias necessitate metaphysica seu essentiali, et in *imperfectam*, in qua nempe deest aliqua ex conditionibus in perfecta recensitis ; vel ea est in qua probatur conclusio per propositiones evidentes et necessarias necessitate physica seu naturali, aut duntaxat morali, cujus adeo certitudo vel est tantum naturalis, vel moralis, id est, quæ potest falli vel fallere, quanquam raro et difficile.

Dividitur : 4° in demonstrationem *ostensivam*, et ea est in qua directe et via naturali demonstratur evidentia conclusionis per præmissarum seu principiorum evidentiam ; et in demonstrationem *per impossibile*, in qua indirecte demonstratur veritas principiorum e veritate conclusionis; prior est præstantior.

DEMONSTRATIVE probatur, quod probatur argumento certo ; *dialectice*, quod argumento probabili.

DEMONSTRATIVUM. V. *Signum*.

DENOMINATIO. Denominatio active sumpta, actionem denotat, qua nomen rei imponitur ; passive autem spectata, uti solet, passio est per quam una res accipit nomen a nomine alterius, propter aliquam relationem unius ad alteram ; vel dicitur, vocabulum, quo aliquid propter aliquam formam, est appellatum.

Duplex est denominatio : *interior*, ea est quæ forma interiori fundatur, vel quæ a forma intrinseca provenit ; sic Paulus denominatur doctus ob doctrinam, qua intrinsecus afficitur : *exterior*, ea est quæ forma exteriori fundatur, vel quæ a forma extrinseca provenit. Sic paries dicitur visus a visione (quæ est extrinseca parieti) quæ circa eum exercetur ; Paulus dicitur honoratus, ex honore, qui non est tam in honorato quam in honorante. Hinc :

DENOMINANS est nomen abstractum, vel substantivum, quod significat formam accidentariam a qua subjectum denominatur,

ut albedo, a qua subjectum dicitur album.

DENOMINATIVE unum aliud afficit, quod illi aliquam denominationem tribuit; sic albedo afficit parietem, a qua dicitur albus.

DENOMINATIVUM est concretum sive adjectivum accidentarium sumptum, a forma denominante, ut albus ab albedine.—A scholasticis autem, præeunte Aristotele, in anteprædicamentis denominativa dicuntur ea quæ ab aliqua forma nomen habent solo vocis casu diversum, ut a grammatica dicitur Grammaticus: et hoc modo substantia denominatur ab aliis prædicamentis, ut a quantitate, quanta; a qualitate, qualis, etc.

DENOMINATUM est ipsum subjectum sive res, quæ a forma denominatur, ut cycnus, qui denominatur albus ab albedine.

DEPENDENTIA. Dependentia est quædam quasi exigentia, et quidem præexigentia in τῷ esse.

Dividitur 1° in dependentiam *a priori*, sive causati a sua causa, quæcumque demum illa sit; et in dependentiam *a posteriori*, causæ scilicet ab effectu, vel unionis ab extremis.

Dividitur 2° in dependentiam subjectivam, objectivam, et effectivam. Dependentia *subjectiva* accidentibus propria est, ut qui soli ab alio dependent tanquam a subjecto; dependentia *objectiva* quæ ab aliis *terminativa* dicitur, illis omnibus competit, quæ quacumque ratione terminantur ad aliud, quæque censentur habere potentiam aliquam objectivam; cujusmodi creduntur esse relativa omnia, qua talia. Verum posterior hæc dependentia ab aliis rejicitur, quia non est realis, sed rationis tantum unum ad alterum referentis; dependentia *effectiva*, quæ a nonnullis dicitur *causalitatis* dependentia, singulis entibus, uno excepto Deo, competit: est enim quodlibet illud ens ab alio, puta a Deo, productum. Plures etiam celebrantur causæ, nempe secundæ, quæ rebus aliis aliquale largiuntur esse; eoque nomine ab istis etiam dependent effective, quæ ab iis vel sunt, vel fiunt. — Subdividitur 1° in actualem et virtualem. Dependentia *actualis*, est vel subordinatio causarum ad causas realiter a se distinctas; aut causæ, ad causam ejusmodi distinctam, v. g. dependentia quercus a sole, ut glandes producat; vel subordinatio effectus ad causam realiter a se distinctam, v. g. dependentia glandis a quercu; dependentia *virtualis*, est subordinatio vel inter causas a se invicem non realiter distinctas, v. g. dependentia intellectus ab anima ut intelligat, vel inter effectum inseparabilem a causa; v. g. dependentia virtutis admirandi, a rationalitate. — Subdividitur 2° in dependentiam causalitatis et in dependentiam mutuæ connexionis; dependentia *causalitatis*, seu *quoad operari*, est ea, qua una causa exigit consortium alterius, ut influat; v. g. dependentia qua causa materialis eget formali, ut constituat compositum; dependentia *mutuæ connexionis*, seu *quoad esse*, est ea qua unum nequit esse sine alio, et vicissim; estque vel inter realiter distincta, quali dependentia relata, v. g. dicuntur simul natura, puta, dependentia inter duplum et dimidium, vel quali unum identificatur cum alio; v. g. dependentia inter rationalitatem et vim admirandi — Subdividitur 3° in essentialem et in accidentalem. *Essentialis* ea est qua quid ab alio ita dependet, ut impossibile sit ab alio produci, esse, vel operari; v. g. dependentia creaturæ a Deo. *Accidentalis* ea est, qua quid ita ab aliquo accipit esse,

at saltem divinitus independenter ab isto possit existere, et operari; v. g. Alexander respectu Philippi. — Subdividitur 4° in dependentiam simpliciter, et in dependentiam secundum quid. Dependere *simpliciter*, est accipere ab alio essentiam, saltem numero diversam; sic Alexander pendet a Philippo; non autem Verbum a Patre, cui est consubstantiale; ideo est genitum, non creatum; dependere *secundum quid*, est accipere accidens ab alio; sic aer dependet a sole, a quo accipit lumen.

DESCENSUS. V. *Ascensus*.

DETERMINATIO. Determinatio est propensio in unum potius quam in aliud. Alia est determinatio ad *speciem* seu in *actu primo*, quæ in necessariis est ea qua quid, positis omnibus ad agendum prærequisitis, addictum est producendo effectui, vel actui talis speciei; v. g. determinatio quercus ad glandem; in liberis, est vis electiva, qua quis vult efficaciter effectum, vel actum talis speciei producere potius quam alium; v. g. amare, potius quam odisse:— Alia est determinatio *ad exercitium*, seu *in actu secundo*, quæ est hic et nunc actum vel effectum producere; sic lapis appensus, resecto obice, decidit.—Alia est determinatio ad *individuum*, quæ est hunc numero actum, vel effectum producere, potius quam alium; puta hanc numero glandem quam aliam.— Alia est demum determinatio *ad modum actus*, quæ est, intense vel remisse, lente vel prompte, actum elicere; v. g. amare ardenter vel tepide, vehementer aut languide.

DICI *reciproce* seu *ad convertentiam*, idem est ac reciprocari; —dici *simpliciter*, est dici sine restrictione; v. g. Homo est animal;—dici *secundum quid*, est dici cum restrictione, v. g. Cadaver est animal mortuum.

DICTUM. Dictum in modali propositione dicitur ipsa propositio absoluta; v. g. in ista; Paulus nunc scribit, *nunc* est modus, *Paulus scribit*, dictum.

DIFFERENTIA. Differentia generalissime, est id per quod unum ab alio differt; sic filiatio dici potest differentia filii, per ipsam enim a quovis alio differt; late, est id per quod unum differt ab alio vel a seipso, sicque est 1° vel *communis*, seu aecidens separabile quo quis differt ab alio vel a seipso; v. g. vigilia qua Petrus differt a seipso, vel ab alio dormiente; vel *propria*, quæ est accidens inseparabile vel quidem divinitus, v. g. risivum ad homine, estque proprium, quarto modo (V. *Proprium*); vel naturaliter, v. g. nigrum a pariete, estque accidens commune; vel est *maxime propria*, seu essentialis (quæ cogitatur adjacere generi, ut proprium toti essentiæ, vel ut accidens toti entitativo, seu integranti); est ea qua unum differt essentialiter ad alio: hæque, quæ est tertium universale, definitur: unum aptum inesse multis specie vel numero diffetibus, ut pars essentiæ minus communis formæ respondens, et de iis prædicari in quale quid univoce, et divisim. *V. Prædicari*.

Est 2ª differentia *simplex* vel *complexa*, secundum quod una voce exprimitur, v. g. animatum, vel pluribus effertur vocabulis, v. g. impar primum, respectu ternarii.

Est 3° differentia *reciproca*, quæ cum specie convertitur, seu reciprocatur, v. g. sensitivum respectu animalis; vel non *reciproca*, quæ latius patet specie, v. g. bipes, licet enim omnis homo sit bipes, non tamen e converso.

Est 4° differentia *generica*, quæ

constituit essentialiter genus, v. g. sensitivum, animal; *specifica*, quæ constituit speciem infinam. v. g. rationale, hominem; *numerica*, seu *individuatio*. — Differentia essentialis vocatur *divisiva*, *constitutiva*, *distinctiva*, secundum quod dividit genus, constituit speciem, et speciem distinguit a cæteris.

DIMINUTIO. Diminutio in logicis est, cum per additionem fit ut significatio termini ex absoluta fiat secundum quid, ut cum dico : Æthiops est albus secundum dentes.

DISCIPLINA. Disciplina est scientiæ receptio, seu acquisitio, ope magistri. Hæc sæpe scientia dicitur.

DISJUNCTIM. DISJUNCTIVE. *Disjunctim* seu *confuse* seu *indeterminate* sumitur vox communis, quæ sumitur pro aliquo suo significato indeterminato. Sic *oculus* in hac proportione : oculus est necessarius ad videndum. Unde patet quid sit *ascensus disjunctus* seu *confusus*.—*Disjunctive* e contra accipitur pro aliquo vel aliquibus tantum significatis determinatis; seu, ut communius dicitur, disjunctive sumitur vox, cujus significata enumerari debent per disjunctionem *vel* disjungentem integras proportiones. Unde patet quid sit *ascensus disjunctivus* seu *determinatus*. Sed hæc melius infra explicabuntur. V. *Suppositio*.

DISPOSITIO. Dispositio quandoque sumitur pro certa positione partium in loco; v. g. quod quis stet, jaceat, etc., sicque confunditur cum situ.—Sumituretiam non raro pro præparatione requisita ad aliquid.—Sumitur denique sæpius, et proprie, prout distinguitur ab habitu. — V. *Habitus*.

DISTINCTIO. **Distinctio est negatio identitatis.**

Dividitur 1° in distinctionem realem et rationis.

Distinctio *realis* est quæ præcedit mentis operam, estque major, vel minor, vel virtualis. Distinctio realis *major* est distinctio rei a re; sic Petrus distinguitur a Paulo; vocatur etiam *absoluta* et a Scotistis *entitative realis*, sive *absolute et stricte realis*;—distinctio realis *minor* est distinctio rei a modo quo afficitur, id est a tenuissimis quibusdam entitatulis, quæ proprie non obtinent nomen rei propter suam exiguitatem, atque adeo dicuntur modi : sic distinguitur linea a sua obliquitate : hæc distinctio solet etiam dici *modalis*;—distinctio *virtualis* seu *minima*, non est tam distinctio quam fundamentum distinctionis; et est in illa re quæ, unica in se, æquivalet pluribus; ideoque præbet fundamentum, ut eam distinctis actibus cognoscamus, diversasque in ea formalitates distinguamus : sic numerus aureus habet quidem unicum valorem, scilicet librarum sex circiter; attamen ille unicus valor æquivalet duplici valori duorum nummorum argenteorum; ideoque illum distinguere possumus in duos valores partiales. Virtualis alia est *impropria* seu *extrinseca*, quæ est unius rei indistinctæ pluribus rebus distinctis æquivalentia, sed non qua distinctis, adeoque non ut prædicata contradictoria verificantibus, et hæc cum fundamento distinctionis rationis ratiocinatæ coincidit; alia est *propria* seu *intrinseca*, quæ est æquivalentia unius rei indistinctæ pluribus rebus distinctis, quatenus distinctis et verificantibus contradictoria prædicata, v. g. animal et rationale hominis, licet sint unum et idem, tamen intrinsecam virtutem et capacitatem habent, ut alterum dicatur et sit

a parte rei simile bruto, alterum non simile, perinde ac si forent duo subjecta realiter distincta. His Scotus adjungit *distinctionem formalem ex natura rei* quæ est, non quidem inter rem et rem, aut rem et modum, sed inter duas formalitates ejusdem rei; ut inter animalitatem et rationalitatem, quarum una ante omnem mentis operationem non sit formaliter altera, neque de intrinseco constitutivo alterius, quamvis utraque non sit nisi unica res; sicuti in lapide triangulari tres anguli sunt unus et idem lapis.

Distinctio *rationis*, est ea quæ non præcedit mentis operam; seu distinctio ejusdem a seipso.

Est quæ 1° major, vel minor, vel minima. Distinctio rationis *major* est, dum ratio nostra entitatem virtualiter multiplicem distinguit in varios conceptus perfecte distinctos, quorum unus nullo modo includitur in alio; ut dum distinguimus humanitatem, in animalitatem et rationalitatem; nam conceptus animalitatis nullo modo continet actu conceptum rationalitatis; ideoque attribui potest rebus etiam irrationabilibus; — Distinctio rationis *minor* est, cum intellectus eamdem rem distinguit in varios conceptus, quorum unus explicite quidem non continet alium, id est ipsum formaliter non exprimit; implicite tamen ipsum involvit et includit: ut dum distinguimus in ente verum, bonum, et unum; siquidem conceptus boni continetur implicite in conceptu veri, nam omne bonum est verum.—Distinctio rationis *minima* est, dum absque ullo fundamento, ex solo beneplacito, vel ex infirmitate sua, intellectus dividit rem unicam in varios conceptus: ut si quis distinguat vestimentum ab indumento.

Est 2° distinctio rationis alia *ratiocinantis*, seu sine fundamento, quæ propter suam inanitatem, *nugatoria* appellatur, v. g. distinctio Petri a Petro; Petrus enim hic distinguitur a seipso eodem modo spectato; ista dicitur etiam: distinctio rationis *penes implicitum et explicitum*.—Alia *ratiocinatæ*, dicta etiam *virtualis*, et quandoque distinctio *formalis*, quæ est distinctio ejusdem a seipso cum *fundamento*.

Dividitur 2° in *adæquatam* quæ inter totum et totum datur, v. g. inter Petrum et Paulum; et in *inadæquatam*, quæ inter totum et ejus partem datur, v. g. inter corpus et unum ex membris ejus, hæc dicitur etiam distinctio *includentis et inclusi*.

DISTRACTIO. Distractio, in logica, est quando terminus refertur tantum ad aliud tempus, ut cum dico: cæci vident: sensus enim est eos qui de præsenti vident, non quidem jam esse cæcos, cum vident; sed tempore præterito cæcos fuisse.

DISTRIBUTIVE. V. *Sensus, Suppositio, Ascensus*.

DIVISIO. Divisio, generatim, est distributio totius in partes.

Dividitur 1° in *realem* quæ fit independenter a mente, v. g. separatio animæ a corpore; et in *mentalem*, quæ fit dependenter a mente, vocaturque divisio *logica*, v. g. divisio cœli vel terræ in quinque zonas.

Dividitur 2° in divisionem vocis, et in divisionem rei. — Divisio *vocis* est oratio explicans vocis comprehensionem, vel extensionem. Comprehensionem quidem, si vox fuerit ambigua; extensionem vero, si vox fuerit universalis; divisio *rei* est oratio explicans quantum sit illud, quod voce significatur. Subdividitur in actualem, potentialem et accidentalem. — *Actualis* est quæ totum dividit in partes *ex quibus*

actu, seu de facto, constat; et continet *essentialem*, seu qua dividitur in partes essentiales, v. g. genus et differentiam; et *integrantem*, seu qua dividitur in partes integrantes, v. g. partitio corporis humani in caput, truncum, et artus.

Accidentalis est quæ distribuit totum in partes quas *cum se* habet, seu qua vel subjectum dividitur in sua accidentia vel accidens in accidentia. *Potentialis* est quæ distribuit totum potentiale in partes quas *sub se* continet, seu universale in sua particularia. Porro potentialis 1° alia est *universalis*, seu totius universalis in sua inferiora, v. g. divisio animalis in rationale vel irrationale; alia est *causalis* seu causæ in suos effectus, v. g. divisio potentiæ artificis in sua opera. Porro 2° alia est *univoca* quando universale, seu totum potentiale, eodem modo convenit suis inferioribus; alia est *analoga*, quando non eodem modo, sed per quamdam proportionem.

DURATIO. Duratio proprie est permanentia rei in suo esse; et sic definita vocatur duratio *intrinseca*. Motus vero primi mobilis a quo duratio intrinseca mensuratur, scilicet tempus circulationis primi mobilis, quæ perficitur spatio viginti quatuor horarum, dicitur duratio *extrinseca*.

E

EDUCTIO. Eductio dicitur passive de formis substantialibus, quæ de novo producuntur in materia, in qua præfuisse, sed latuisse tamen vulgo dicuntur. Opponitur proprie *creationi*.

EFFECTUS FORMALIS est effectus causæ formalis. Duplex est: *intrinsecus* seu *primarius*, qui est compositum concretum, vel denominatio resultans ex forma unita subjecto capaci; *extrinsecus* seu *secundarius*, qui est quicumque effectus sive positivus, sive negativus, qui ex unione formæ cum subjecto ita resultat, ut adæquate distinguatur a forma, sive ut formæ maneat extrinsecus. Sic caloris quo aqua calefit, effectus intrinsecus est aqua ipsa calida, extrinsecus est v. g. expulsio frigoris.

ELEMENTUM. Elementum philosophice sumptum est id, unde res causatur, non quomodocumque, sed per modum partis intrinsece componentis: et ideo definitur elementum ab Aristotele: id ex quo res componitur primo, et est in ea. Sic litteræ sunt elementa syllabarum, et corpora simplicia sunt elementa mixtorum.

ELENCHUS. Elenchus præcipue denotat argumentum fallax et vitiosum; specie verum quidem apparens, at reipsa decipiens. Dicitur etiam: Syllogismus in quo infertur contradictoria conclusionis concessæ; ita ut qui hanc concessit conclusionem, ejus etiam cogatur contradictoriam admittere. V. *Fallacia*.

EMINENTER. Eminenter idem est ac supra omnem mensuram, supra omnes gradus; quandoque sumitur contradistincte ad το *virtualiter*. Quatenus hoc, de sola creatura dicitur, cum scilicet continet aut possidet rem perfectiori modo, quam formaliter, sed cum defectu; sic Angelus dicitur habere prudentiam virtualiter, cum eam habeat perfectiori modo, quam est in homine, in quo est formaliter; quippe habet eam sine deliberationis successione; sed tamen non habet sine defectu, quandoquidem, in eo est cum limita-

tione. Illud vero nempe *eminenter*, de solo Deo dicitur cum scilicet perfectionem aliquam possidet illimitate et supra omnes gradus ; prudentiam puta, etc.— Quandoque *eminenter* sumitur contradistincte ad TO *formaliter*, de quo alibi. Atque tunc quod eminenter continet aliud, duo requirere vulgo dicitur : primo, ut continens sit præstantioris naturæ, quam contentum : secundo, ut id quod minus præstans est, aliquo modo in illo præstantiori reperiatur.

ENS. Ens aliud est 1° *reale*, seu quidquid existit vel existere potest independenter a mente ; vel *rationis*, porro ens rationis latissime dicitur quidquid spectat ad rationem. His positis,—Ens reale est 1° vel *actuale* vel *possibile* ; 2° vel *per essentiam*, illud nempe quod vi essentiæ suæ habet existentiam, non aliunde communicatam ; vel *per participationem*, illud nempe quod habet existentiam aliunde communicatam, et non ab essentia sua. — Ens rationis est vel *effectivum*, quod est effectus a ratione procedens, velut a causa efficiente, v. g. cognitio. Si non repræsentatur ab eadem mente dum fit, id est si non cognoscitur, dicitur *mere effectivum* ; vel *subjectivum*, seu quævis forma recepta in mente tanquam in subjecto, v. g. scientia ; vel *objectivum*, sive quidquid objicitur menti : estque vel *non purum*, seu quid reale conceptum, v. g. hic vel alter mundus ; vel *purum*, seu ens rationis proprie, quod nec est, nec esse potest independenter a mente, v. g. alter Deus, et sic opponitur enti reali.

Ens aliud 2° est *categoricum*, seu quod unius categoriæ, id est prædicamenti, limitibus continetur ; vel *transcendens*, seu quod categoriæ limitibus non coarctatur.

ENTELECHIA. V. *Actus*.

ENTITAS. Entitas *proprie* dicitur : multitudo partium dissimilium ; cujusmodi est entitas domus, mundi, etc. *Stricte* vero dicitur : multitudo partium similium ; cujusmodi est entitas aquæ, caloris, etc. *Late* autem dicitur quævis realitas ; sic dicitur entitas Dei, substantiæ, etc.

ENTITATIVE. Entitative, seu secundum entitatem, dicit omnimodam præcisionem circumstantiarum a re quæ consideratur ; adeo ut res dicatur sumi *entitative* quatenus spectatur nude et præcise, secundum id quod habet de se, absque ullo extrinseco.

ENTITATIVUM. Entitativum sumitur in scholis contradistincte ad *possibile*. Hinc sæpius audias peripateticos loquentes de actu *entitativo* quem competere aiunt iis omnibus, quæ jam in rerum natura existunt, seu quæ non sunt nihil ; atque huic respondere dicunt potentiam objectivam seu esse rei possibile, nondum extra causas positum.

ENUNTIATIO. Enuntiatio, seu *propositio*, seu *interpretatio*, est oratio enuntians unum de alio : vel : oratio susceptiva veri et falsi.

Enuntiatio alia est 1° *finita*, quæ determinatum quid de subjecto enuntiat : sive cujus subjectum et prædicatum exprimuntur nomine finito, cui scilicet nulla præponitur negatio, ut : homo est bipes, homo non est lapis ; vel *infinita*, quæ vel alterius, vel utriusque termini (subjecti puta et prædicati) loco nomen habet infinitum, seu cui negatio præponitur ; adeoque indeterminatum quid significat, ut : non-homo est albus, non-homo est non-albus, etc.

Enuntiatio alia est 2° *directa*, quæ secundum alios dicitur ea in qua superius prædicatur de

inferiori, ut: homo est animal; aliis vero dicitur ea in qua subjectum se habet per modum materiæ recipientis, prædicatum vero se habet per modum formæ receptæ, ut: homo est doctus; vel *indirecta*, quæ ab aliis dicitur ea in qua inferius prædicatur de superiori, ut: animal est homo; ab aliis autem dicitur ea, in qua subjectum se habet per modum formæ, et prædicatum per modum materiæ, ut: doctus est homo.

Enuntiatio alia est 3° *absoluta* seu *de inesse*, quæ simpliciter enuntiat unum de alio et non exprimit modum quo attributum inest vel non inest subjecto, ut: homo est animal: vel *modalis* quæ exprimit modum quo prædicatum convenit vel non convenit subjecto, utrum necessario vel contingenter, possibiliter vel impossibiliter: unde est quadruplex: *necessaria*, *contingens*, *possibilis* et *impossibilis*. Ad modalem referunt philosophi propositiones exponibiles de quibus infra.

Enuntiatio modalis est: 1° vel *composita modalis*, vel *divisa modalis*, prout modum, quo prædicatum convenit subjecto, exprimit vel adverbialiter, v. g., Petrus est contingenter albus; vel nominaliter, v. g., Petrum esse album est contingens. Hujus distinctionis magni momenti ratio est, quia composita modalis facit sensum compositum, et divisa divisum. V. *Sensus*. — Est 2° vel *modalis de dicto*, in qua totum dictum subjicitur et modus prædicatur, ut: Paulum currere est possibile: vel *modalis de re*, in qua modus interponitur dicto, ut: Paulum possibile est currere. — *V. Dictum*.

Enuntiatio alia est 4° *de tertio adjacente*, in qua verbum tertio jacet loco, seu fungitur vice copulæ tantum, ut: gratia mea tibi *est*; sufficiens vel *de secundo adjacente*, in qua verbum secundo jacet loco, seu fungitur vice copulæ et attributi, v. g. gratia mea tibi *sufficit*; vel *de primo adjacente*, in qua attributum primo jacet loco, seu cujus verbum fungitur vice subjecti, copulæ et attributi, v. g. *sufficit*.

Enuntiatio alia est 5° *simplex* seu *categorica*, in qua unum de uno tantum affirmatur vel negatur, v. g. Deus est charitas; vel *hypothetica*, seu *complexa*, seu *composita*, in qua vel unum de multis affirmatur aut negatur, vel plura dicuntur de uno, vel plura de pluribus prædicantur.— Enuntiatio complexa alia est *implicite* complexa, ea scilicet in qua complexio latet, vocaturque *exponibilis*, quæ propter aliquam dictionem sensum reddit obscurum, ideoque indiget explicari per aliam clariorem, quæ vocatur *exponens*; et triplex est: *exclusiva*, quæ afficitur particula excludente, ut sunt: duntaxat, tantum, solum; *exceptiva*, quæ afficitur particulis exceptivis, ut sunt: præter, extra; *reduplicativa*, quæ afficitur particulis reduplicantibus, quales sunt: in quantum, formaliter ut, reduplicative ut, ut sic. Alia est *explicite* complexa, seu ea in qua complexionis nota expresse apparet: estque quintuplex: *conditionalis*, *rationalis*, *causalis*, *copulativa*, *disjunctiva*, secundum quod propositio unitur particula vel conditionali, v. g., *si*, vel rationali, v. g., *ergo*, vel causali, v. g., *quia*, vel copulativa, v. g., *et*, vel disjunctiva, v. g., *vel*.

ESSATUM. V. *Esse*.

ESSE. Esse idem est quod essentia, potissimum actualis seu actu existens: hinc dicitur vulgo ultima vel potius prima rei actualitas. Ab esse fit *essatum*, significans id quod est essentia aut natura prædituum, affectum alterius virtute.

Esse aliud dicitur *reale*, et est ipsa res vere existens vel rei actualis existentia; aliud *intentionale*, seu *objectivum*, seu *intelligibile*, seu *cognitum*, et est rei species in sensibus et intellectu nostro existens. — Est et aliud esse, quod vocant *esse volitum*, quod non est nisi rerum absentium et futurarum, quatenus hæ fieri decernuntur; concipiuntur igitur res futuræ quasi jam existentes in decreto, aut in mente eas volente.

Esse primum rei, ultimum esse rei, primum non esse rei, ultimum non esse rei, V. *Instans*.

ESSENTIA. Essentia rei duplici significatione sumitur. Prima est cum notat omnem entis essentialem perfectionem, adeoque entitatem cum attributis intrinsecis seu essentialibus et necessariis simul sumptam et sic definitur: *totum* illud per quod res est, et est id quod est. Hanc moderni vocant *essentiam physicam*. Secunda est quæ attributum rei notat ex omnibus præcipuum et intimum; quodque tali rei omni, soli, semper, et ita convenit, ut nihil eo prius mens attenta percipere possit; et definitur: quid *primum* in re, radix omnium illius proprietatum; hanc moderni vocant essentiam *metaphysicam*.

EVIDENTIA. Evidentia duplex est: alia *objectiva*, et est objecti ipsius claritas et perspicuitas, seu ipsum objectum quod ex se tale est ut clare et distincte naturaliter cognosci possit. Potest autem aliquod objectum clare cognosci vel *immediate*, ex sola videlicet terminorum propositionis explicatione; vel *mediate*, id est, clare et distincte attingi potest per medium aliquod. Alia *formalis*, et est ipse actus intellectus, quatenus clarus est et distinctus; atque hæc iterum vel est *immediata*, qualis est in axiomatibus; vel est *mediata*, quæ medium aliquod postulat, quod attributum cum subjecto propositionis conciliet

EX SE. Ex se sæpe idem est, quod *ex natura sua, ex naturali sua constitutione, conditione*, etc.; sic aiunt: Materia *ex se* est informis. — Ex se interdum significat *a se*, seu *a principio interno*: sic vulgo corpus naturale dicitur mobile ex se, hoc est, habet motus sui principium internum.—Ex se etiam sumi solet pro reduplicatione, adeo ut significet *qua tale*, aut *ratione sui*: sic corpus dicitur ex se dividuum, id est, qua corpus, quia sic est extensum, habetque partes ex se invicem positas in quas dividi potest. — Ex se quandoque etiam præcisionem seu abstractionem notat: sic natura humana ex se potest prædicari de Petro, Paulo, etc., hoc est, abstracte considerata, præcisa a conditionibus individuantibus.

EXEMPLAR. Exemplar, seu *causa exemplaris*, (hæc duo non differunt, nisi in hoc quod *exemplar* dicitur relative ad agens, *causa* vero *exemplaris* relative ad effectum,) est forma quam effectus imitatur ex intentione agentis, v. g. statua S. Pauli.

Exemplar est, vel *naturale*, seu forma quam effectus imitatur ex intentione agentis ad unum determinati, v. g. *ignis producens*, respectu ignis producti; vel *dianoëticum*, seu *intellectuale*, et est forma quam effectus imitatur ex intentione agentis sibi determinantis finem. Estque vel *externum*, quod est extra opificem, v. g. characteres in charta descripti quos tyro imitari conatur, vel *internum*, quod est intra opificem, v. g idea domus in mente architecti.

EXEMPLATUM. Exemplatum est res quæ fit juxta exemplar.

EXERCITUS *actus*. V. *Signatus*.

EXPOSITIO. Expositio, sive *syllogismus expositorius, seu sensibilis demonstratio*, est, cum sub medio syllogismi communis assumitur aliquid singulare, cui attribuendo utrumque conclusionis extremum, eamdem quam in syllogismo imperfecto, inferimus conclusionem, v. g. in hoc syllogismo: omnis homo est animal, omnis homo est corpus; ergo aliquod corpus est animal, si pro voce *homo* ponatur Petrus, tunc idem concluditur, et adest expositio. Unde expositio locum tantum obtinet in syllogismis quorum conclusio est particularis, nam ex medio singulari non potest inferri conclusio universalis.

EXTREMA. Extrema in *syllogismo* sunt duo conclusionis termini extremi, prædicatum scilicet et subjectum; prædicatum vocatur *majus extremum*, et subjectum vocatur *minus extremum*.

F

FALLACIA. Fallacia idem est ac sophisma.

Alia est *in dictione*, argumentatio scilicet captiosa, quæ ratione dictionis seu verborum apparentiæ causam habet, et est sextuplex: — *æquivocationis*, dum quis in argumento utitur voce æquivoca; — *amphiboliæ*, seu *amphibologiæ*, quando oratio habens duplicem sensum aliter sumitur in majori propositione, aliter in minori; ut cum dico: Quidquid est Aristotelis, possidetur ab Aristotele; atqui hæc logica est *Aristotelis*, ergo possidetur ab Aristotele; — *compositionis vel divisionis*, seu *sensus compositi aut divisi*, dum quis arguit a sensu composito ad divisum, vel e contra; ut si dicas: Qui habet potentiam ambulandi, potest de facto ambulare; sed Petrus sedendo habet potentiam ambulandi, ergo sedendo potest ambulare; — *accentus*, quando scilicet ob accentus aut pronuntiationis varietatem deceptio contingit; — *dictionis* seu *figura dictionis*, dum ab uno genere ad aliud fit transitus, ut: omne corpus visibile est coloratum: sed paries est visibilis, ergo paries est *coloratum*; nam ibi variatur genus masculinum in neutrum.

Alia est *extra dictionem*, seu quæ ex parte rerum per verba significatarum causam habet apparentiæ, et sextuplex est: — fallacia *accidentis*, seu *prædicati*, quando scilicet id quod accidentaliter tantum competit attributo, tribuitur subjecto, seu quando prædicatum variat suppositionem, ut si quis dicat: Risibile est proprietas, atqui homo est risibilis, ergo homo est proprietas; — *dicti secundum quid, et simpliciter*, dum scilicet quis arguit ab eo quod simpliciter verum est, ad secundum quid, vel e contra; — *contradictionis* seu *ignorationis elenchi*, est enim elenchus syllogismus inferens contradictorium ejus quod admissum est; unde quando non infertur verum contradictorium, sed tantum apparens, tunc dicitur fallacia ignorationis elenchi, ut si dicas: Major es Petro et minor Paulo, ergo es major et minor, ergo in te contradictio est; — *petitionis principii*, cum scilicet quis aut arguendo aut respondendo assumit conclusionem probandam pro medio vel solutione; — *consequentis* quando quis arguit conversim in his quæ non convertuntur, ut: si est homo, est animal: ergo si non est homo, non animal; — *non causæ ut causæ*,

quando scilicet quis tribuit effectum ei a quo non causatur, ut: inebriari est malum : sed vinum inebriat, ergo vinum est malum;— *interrogationis*, dum quis de oppositis simul unam pro utroque responsionem elicit, ut si quis ita quærat: virtus et iniquitas estne bona ? si enim respondeatur, bona; inferet: ergo iniquitas est bona; et si respondeatur, mala; inferet: ergo virtus est mala.

FALSITAS. Falsitas alia est 1° vel rei, vel signi. *Falsitas rei* est hujus difformitas cum principiis ejus cujus speciem præ se fert; v. g. hæresis. *Falsitas signi* est difformitas signi cum re significata; v. g. si quis dicat duos esse soles.

Falsitas alia est 2° formalis, vel objectiva. *Formalis* est actus intellectus repræsentans rem aliter quam est; estque ideo nihil aliud quam enuntiatio falsa, aut falsum de re aliqua judicium. *Objectiva* vulgo dicitur objectum actus aut judicii falsi, vel ipsæ enuntiationes falsæ, atque ideo est illud quod cognoscitur aut cognosci potest aliter quam est.

Falsitas alia est 3° entitativa, vel transcendentalis. *Entitativa* tribui solet enti quod apparet id quod non est, atque sic fundat probabiliter cognitionem falsam sui; sic aurichalcum est falsum entitative, eo quod apparet aurum; *transcendentalis* seu *metaphysica* est omnimoda cum essentia ipsamet et essentialibus repugnantia; quæ nequidem concipi potest et opponitur veritati transcendentali.

FIGURA. Figura syllogistica est terminorum dispositio, seu apta dispositio medii cum extremis ad concludendum, estque triplex: *Prima*, in qua medium est subjectum in majori, et prædicatum in minori; *secunda*, in qua medium in utraque præmissarum est prædicatum; *tertia*, in qua medium est subjectum in utraque præmissarum. Alii addunt *quartam*, in qua scilicet medium est in majori prædicatum, et subjectum in minori; hæc vocatur figura *Galeni*.

FINIS. Finis, seu *causa finalis*, est id cujus gratia aliquid fit.

Alius est 1° *operantis*, seu quem sibi proponit agens ut agat; vel *operis* seu *physicus*, seu id ad quem opus natura sua tendit.

Alius est 2° *proximus*, seu qui immediate obtinetur; vel *remotus*, seu qui, alio mediante, obtinetur.

Alius est 3° *cui*, seu subjectum in cujus commodum cedit aliquod bonum; vel *cujus*, et est bonum quod volumus.

Alius est 4° *qui*, seu *objectivus*, et est res quam volumus; vel *quo* seu *formalis*, et est actus quo possidemus rem volitam.

Alius est 5° *intermedius*, seu *subalternus* cujus gratia fit aliquid, et qui est propter aliud; vel *ultimus*, seu *summus* ad quem cætera referuntur, nec ipse tendit ulterius; estque ultimus 1° vel *secundum quid*, ad quem omnia in *aliquo* genere referuntur, v. g. sanitas in medicina; vel *simpliciter* seu *omni* genere, vocaturque beatitudo; 2° ultimus *materialiter*, estque res determinata cui convenit ratio finis ultimi, v. g. honor respectu ambitiosi. A quibusdam etiam vocatur *beatitudo distincta* et in particulari; vel *formaliter*, estque forma per quam res constituitur in ratione finis ultimi; vocaturque a quibusdam *beatitudo in confuso* et *in communi*; sicque definitur satietas appetitus orta e carentia omnis mali et sufficientia omnis boni.

FORMA. Forma generalissime sumpta est id quod dat *esse*, seu id quo res est id quod est; voca-

tur etiam εντελεχεια, *actus*, *species*, seu *idea*.

Est 1° vel *extrinseca*, quæ scilicet vel dat esse extrinsece et moveri, v. g. Deus creaturis; aut moveri tantum, v. g. nauta navi: et hæc vocatur *assistens*; vel determinat agens ad certum effectum, v. g. vultus regis ad sui ipsius imaginem, et hæc vocatur causa *exemplaris* relative ad effectum, *exemplar* vero relative ad agens; vel *intrinseca* seu *constitutiva*, ea scilicet quæ rem in suo esse constituit, ut anima rationalis est forma intrinseca hominis qui per eam in esse humano constituitur.

Est 2° vel *subsistens*, ea scilicet quæ per se subsistit, absque eo quod sit in aliquo subjecto: sic Angeli sunt formæ subsistentes; formæ quidem quia determinantur ad specialem essendi modum; subsistentes vero, quia non recipiuntur in aliqua materia; vel *informans*, quæ in aliquo subjecto recipitur, ut: forma equi quæ recipitur in ejus materia.

Forma *informans* dividitur in *substantialem*, quæ constituit substantiam in suo esse, seu quæ dat esse simpliciter, id est, primum esse quod nullum aliud supponit: sic anima equi tribuit ipsi esse substantiale, ipsumque in rerum natura primum constituit; vel *accidentalem*, quæ supervenit rei jam in suo esse substantiali constitutæ, ipsique tribuit aliquod esse secundum quid, id est secundarium, ut fortitudo et velocitas sunt formæ accidentales equi.

Forma *metaphysica* nihil aliud est quam differentia specifica.

Forma *syllogistica* est dispositio terminorum, vel propositionum ad concludendum idonea. Illa vocatur figura syllogistica; hæc modus syllogisticus.

FORMALIS. Vox illa, logice aut metaphysice sumpta, dicitur de eo omni quod aliqualem habet rationem formæ sive essentialis sive accidentalis, saltem in conceptu nostro. Sic sæpius audias philosophos loquentes de objecto formali scientiæ, de ratione formali alicujus rei, etc.

Formalis causa est ea per quam res est id quod est, et a cæteris distinguitur. Non distinguitur a forma ut sic, nisi quia causa forma'is dicitur respectu effectus, forma vero ratione subjecti; sic anima rationalis est causa formalis respective ad hominem: ei quippe dat esse; forma autem per ordinem ad corpus humanum, in eo quippe recipitur.

FORMALITAS. Formalitas in genere dicitur omnis ratio seu notio qua concipitur aliquid; vel est ratio quælibet in objecto, quatenus dicit habitudinem ad actum intellectus, per quem potest præscindi ab alia.

Formalitates metaphysicæ idem sunt ac gradus *metaphysici*.

FORMALITER. Formaliter præsertim dicitur 1° prout opponitur ei quod alicui est virtualiter vel eminenter, de quo V. *Continere*; 2° prout idem est ac essentialiter; sic animalitas inest formaliter homini, quia ipsi inest essentialiter; essentia quippe est forma totius; 3° prout idem est quod secundum formam spectari; sic album formaliter, est ipsum secundum formam, puta penes albedinem, consideratum; et sic æquivalet τῳ *ut sic*, *reduplative*, etc.

FUTURITIO. Futuritio est id per quod res est futura, ut futura; unde definitur: Existentia alicujus rei in tempore aliquo sequenti, connotando negationem existentiæ in instanti præsenti.

G

GENUS. Genus, logice sumptum, est primum universalium; definitur unum aptum inesse multis specie differentibus et prædicari de illis in quid incomplete ; id est per modum prædicati essentialis substantive enuntiati, et totam essentiam non explicantis.

Genus aliud est 1° *supremum*, seu *summum*, seu *generalissimum*, quod ita genus est ut nequeat esse species, seu quod supremum in sua classe et categoria locum tenet, ita ut nihil sit quod eo aut superius aut communius esse queat ; vel *subalternum*, seu *interjectum*, seu *intermedium*, quod inter genus summum et speciem infimam interjectum, modo generis, modo speciei subit rationem.

Genus aliud est 2° vel *proximum*, seu quod immediate de speciebus potest prædicari ; vel *remotum*, quod alio mediante potest prædicari

GRADATIO. Gradatio idem est ac *sorites*.

GRADUS METAPHYSICI. Gradus *metaphysici* seu gradus *essentiales*, seu *formalitates metaphysicæ*, sic vocantur quia complectuntur attributa rerum essentialia, eo ordine disposita, ut alia sint suprema, alia media, alia infima; qualia exhibentur in arbore porphyriana. V. *Arbor porphyriana*.

H

HABITUDO. Habitudo est entitas qua aliquid est ad aliquid. Hinc oritur phrasis *se habere*. Hinc etiam intelligitur distinctionis sensus : *quoad entitatem*, *quoad habitudinem*. Quando spectatur in re essentia, tunc res consideratur quoad entitatem ; quando spectatur relatio, potentia, seu capacitas ad aliquid, tunc consideratur quoad habitudinem. — Habitudo alia est entis quasi quiescens et stans, quæ dicitur *respectus ;* respicere enim est se ad aliquid habere ratione situs, itemque ratione emissæ et receptæ similitudinis seu imaginis. Alia est entis, quasi se movens et fluens, quæ dicitur *relatio ;* referri enim est se habere ad aliquid ratione motus, quasi tendere ad aliquid. Alia est entis, id quasi terminans et figurans quasi perficiens et complens ; hæcque vulgo vocatur *modus*.

HABITUS. Habitus *qualitativus* qui vulgo dicitur primæ speciei qualitas, est qualitas *difficile mobilis*, determinans subjectum ad bene vel male se habendum secundum se vel ad operationem ; sicque contradistincte secernitur a dispositione, quæ est qualitas *facile mobilis* determinans subjectum ad bene vel, etc. — Unde habitus (et idem dicendum de dispositione) dividitur in *entitativum* et *operativum :* seu in eum qui determinat ad bene vel male essendum, et eum qui determinat ad bene vel male operandum.

HYPOTHETICA PROPOSITIO. V. *Enuntiatio*.

HYPOSTASIS. V. *Substantia*.

I

IDEATUM. Ideatum est vi ideæ productum, seu est ideæ effectum ; hinc scholasticis solemne est dicere : idea est exemplar ad quod agens per intellectum respiciens producit *ideatum*.

IDENTICE *prædicari*. — *Identice inesse*. V. infra verba ***Prædicari*** et ***Inesse***.

IDENTIFICARI. Identificari cum aliquo est esse quid unum et idem, seu unam eamdemque entitatem obtinere cum eo : sic in mente humana intellectus et humana voluntas identificantur.

IDENTITAS. Identitas est quasi eadem entitas. Duplex est : *realis* seu *physica*, est quæ independenter ab operatione mentis rebus convenit, ut ea quæ convenit attributis Dei ; *logica*, seu *rationis*, seu potius similitudo, est quæ a mentis quodam actu procedit, vel in actu isto consistit ; v. g. quando eamdem Pauli et Petri concipimus naturam, quamvis habeant naturam realiter distinctam.—Identitas etiam alia est *numerica*, alia *specifica*, alia *generica*. V. *Unitas*.

IGNORANTIA. Ignorantia apud logicos duplex est : puræ scilicet negationis, et pravæ dispositionis. Ignorantia *puræ negationis* est nescientia. Ignorantia *pravæ dispositionis* est error.

ILLATIO. Illatio idem est ac conclusio.

ILLATIVUS. Illativus syllogismus dicitur ille qui solius formæ vi concludit.

IMMEDIATIO. Immediatio est vel contactus, vel indistantia aut præsentia. Duplex est : *suppositi* scilicet et *virtutis*. V. *Contactus*.

IMMORTALITAS. Immortalitas duplex est : ab *intrinseco* scilicet et ab *extrinseco*. Prima idem est ac incorruptibilitas, secunda idem est ac annihilationis impossibilitas.

IMPERFECTIO. Imperfectio duplex est : *negativa*, qua res dicitur imperfecta in collatione cum aliis, seu qua ens ea destituitur perfectione, cujus non est capax ; vocatur etiam *comparata* et *respectiva* ; *privativa*, qua res caret perfectione sibi debita, et cujus per naturam est capax.

IMPLICARE. Aliquando idem est ac includere : aliquando idem ac contradicere.

IMPOSITIO. V. *Terminus*.

IMPRESCINDIBILE. Imprescindibilis est res de qua non potest fieri præcisio seu abstractio. V. *Abstractio*.

INCOMPLETUM. Incompletum dicitur quandoque de *parte una* seorsim sumpta : quo modo corpus humanum et mens, sigillatim si sumantur, incompleta dicuntur ; atque sic, incompletum idem est quod pars. Incompletum etiam tribuitur *toti* ; idque vel in fieri vel in facto esse. Incompletum *in fieri* dicitur totum, quatenus ipsi adhuc quædam partes sunt adjungendæ : ita incompletus est tractatus, cui nondum extrema manus est addita ; estque sic idem quod inchoatum. Incompletum *in facto esse* dicitur totum cui partes quædam desunt per privationem, quæ adesse debebant. Atque ita idem est quod mutilum, defectuosum, etc.

INCOMPLEXUM. V. *Complexum*.

INDIVIDUATIO. Individuatio vel sumitur *active*, et sic est actio qua res fit singularis seu individua ; vel sumitur *inactive*, et est rei singularitas ipsamet, quam Scotistæ vocant *hæcceitatem*, vel *eccetatem*, id est in quo unum quodque dicitur *hoc* aut *hæc* res ; vel quo fit ut dici queat : *Ecce* ista res.

INDIVIDUUM. Individuum duobus modis spectari potest, vel *primo intentionaliter*, id est secundum ea quæ ex natura rei illi conveniunt ; vel *secundo intentionaliter*, id est quatenus subjicitur intellectus conceptui, qui secunda intentio vocari solet : sicut enim in natura specifica homo, taurus, etc., sunt nomina primæ intentionis : et species, universale, prædicabile, nomina secundæ : ita in natura individuali, Plato, Socrates, hic ho-

mo, etc., sunt nomina primæ intentionis : at vero individuum, singulare, particulare et similia, sunt nomina secundæ. Hoc posito, dico :

Individuum spectatum primo intentionaliter definitur : quod constat ex proprietatibus, quarum collectio nunquam in aliquo alio eadem esse potest. Proprietates autem quæ simul sumptæ constituunt individuum, hoc versu comprehendi solent :

Forma, figura, locus, stirps, nomen, patria, tempus.

Individuum spectatum secundo intentionaliter definitur : quod de uno tantum definitur, seu quod ultimo subjicitur speciei.

Individui variæ sunt divisiones, inter quas præcipua hæc eminet : scilicet in certum seu *determinatum*, et *vagum* seu incertum seu *indeterminatum*. — Individuum *certum* illud dicitur, cujus certa est significatio : et hoc triplex est : nempe ; *signatum*, seu ex propria appellatione, v. g. Socrates : *demonstrativum*, quando per pronomen demonstrativum, ut, hic homo : *per periphrasim designatum*, ut Sophronici filius, supposito quod alium non generet : quod etiam vocatur individuum *ex hypothesi*, seu *ex suppositione*. Individuum *vagum* illud dicitur cujus incerta est significatio, v. g. aliquis homo. Hoc enim ex vi modi significandi non magis denotat Petrum quam Paulum.

INDIVISIBILE. Indivisibile *absolute*, seu *simpliciter*, illud est quod non habet partes in quas possit dividi, et sic est ens simplex. Indivisibile *secundum quid* est quod, etsi partibus constet, in quas dividi potest, non tamen ita potest dividi ut idem maneat : quo modo mensura et numerus dicuntur indivisibiles ; si enim a numero ternario, v. g. aliquid tollatur, non eritamplius ternarius.

INESSE. Inesse *identice* est unum alteri identificari, seu esse unum et idem cum ipso, vel ratione sui, cum duo sunt una eademque entitas : sicut animalitas et rationalitas sunt una eademque humanitas ; vel ratione subjecti, quæ scilicet habent idem subjectum ; sic albedo et dulcedo in lacte identificantur.

INEXISTENTIA Inexistentia est existentia unius in alio, quæ duplici modo contingere potest : formaliter scilicet, et objective. Illud dicitur inexistere *formaliter* seu inesse alteri, quod per suam realem entitatem ibi reperitur ; sic cognitio formaliter est in intellectu. Illud dicitur inexistere *objective*, quod inest tantum per modum objecti cogniti, et per imaginem suam ; sic res cognita est objective in intellectu.

INFINITUM. Infinitum est quod caret termino ; seu ex quo secundum quantitatem (molis vel virtutis) accipientibus, remanet semper aliquid accipiendum extra id quod sumitur. — Infinitum est duplex : categorematicum scilicet et syncategorematicum.

Infinitum categorematicum est illud quod secundum id quod in se actu continet, termino caret. Hocque est infinitum, vel *per essentiam*, seu *simpliciter*, seu *extra genus*, seu *in perfectione*, seu *in omni genere*, quod sine defectu possidet actu omnium perfectionum genera, v. g. solus Deus ; vel *per participationem*, seu *secundum quid*, seu *in aliquo genere*, quod actu continet in se omnes alicujus generis perfectiones.

Infinitum syncategorematicum, seu *infinitum potentia* est id quod nequit unquam suæ infinitatis habere complementum, v. g. om-

nis creatura, quia Deus semper potest ei perfectiones addere, at nunquam potest evadere actu infinita. Estque infinitum vel *per detractionem*, a quo indifferenter potest aliquid detrahi, quin ad finem detractionis seu divisionis accedi possit; et hoc vocatur *infinitum secundum minimum;* vel per additionem, scilicet cui aliquid semper potest adjici, quin ad finem deveniatur; et hoc vocatur *infinitum secundum maximum.*

INFORMATIVE. V. *Adhœsive.*

INHOESIVE. V. *Adhœsive.*

INSTANS. Instantia sunt indivisibilia temporis. Instantia autem sunt duplicis generis: *continuativa* et *terminativa*, secundum quod tempus continuant aut terminant. Instantia autem terminativa dupliciter se habere possunt ad rem incipientem et desinentem, scilicet intrinsece et extrinsece: si enim illa res quæ incipit aut desinit, salvetur secundum suam essentiam in instantibus illis terminativis, talia instantia dicuntur *intrinseca*, eo quod res sit intra ipsa: si vero talis res non sit secundum essentiam suam in instanti terminanti ejus inceptionem aut desitionem, sed totum fuerit toto tempore præcedenti illud instans, vel futura sit toto tempore sequenti, tunc tale instans, sive inceptionis sive desitionis, vocatur *extrinsecum;* eo quod ita incipiat vel finiat rem, ut tamen res non sit in illo; sed solum in toto tempore vel sequenti, si res incipiat, vel præcedenti, si res desinat. — Instans ergo inceptionis duplex est: *intrinsecum*, id est; in quo jamjam res primo est, vocatur *primum esse rei*, eo quod res sit in illo primo, cum non esset toto tempore præcedenti; *extrinsecum*, dictum *ultimum non esse rei*, eo quod res in illo quidem nondum sit, sed toto tempore sequenti post illud instans futura sit. Instans desitionis pariter duplex est: *intrinsecum*, dictum *ultimum esse rei*, quia in illo quidem res adhuc salvatur, sed ultimo, ita ut tempore sequenti amplius non existat; *extrinsecum*, dictum *primum non esse rei*, quia res in illo quidem amplius non est, sed primo, quia toto tempore præcedenti illud instans existebat, sed in illo instanti incipit primo non existere.

INSTRUMENTUM. V. *Causa.*

INTELLECTIO. V. *Cognitio.*

INTELLECTIVUS. In genere hoc verbum dicitur de omni intelligente; specialiter vero sumitur ad designandum ens quod intelligit sine discursu.

INTELLECTUS. Intellectus est potentia spiritualis cognoscitiva veri, seu intelligibilis quatenus intelligibile est. In homine duplex est intellectus: intellectus *agens*, ille scilicet qui species rerum a phantasmatibus abstrahit, et dicitur: facultas animæ rationalis per quam ad præsentiam phantasmatum, rerum cognoscendarum fabricantur imagines et species impressæ; scilicet intellectus, quia penitus a materia segregatus, ideo a phantasmatibus corporis adeo improportionatis ad parturiendam cognitionem fecundari non potest: unde proportionatas sibi species proprio marte elaborare tenetur; irradiando phantasmata reddit ea intelligibilia, efficiendo ut ex ipsis resultent species; quamobrem dicitur agens. Intellectus *patiens passibilis*, seu *possibilis*, est is qui imagines ab intellectu elaboratas recipit, et cum ipsis verbum concipit internum, seu vere intelligit. Unde patet non dici patientem quasi non agat, sed quia species intellectuales ab agente productas recipit suo sinu, qui-

bus fœcundatus concipit et parturit ideam.

INTENTIO. Intentio logicis idem est quod notio seu conceptus. V. *Conceptus*.

INTENTIONALE ESSE. V. *Esse*.

INTENTIONALITER. *Intentionaliter primo* res sumitur prout in se est a parte rei, et non vestita quasi aut affecta intentione aliqua aut cognitione et cogitatione intellectus nostri : ideoque tunc convenit rei aliquid *primo intentionaliter*, quando non convenit propter actum aliquem et cognitionem intellectus circa illam exercitam ; sic quando dico : Lapis est durus, το lapis sumitur primo intentionaliter. — *Intentionaliter secundo* res sumitur quando simul cum cognitione accipitur ; et tota ratio quare prædicatum, quod illi subjecto cognito tunc tribuitur, conveniat subjecto, est quia subjectum illud præcessit aliqua intellectus actio : v. g quando dico : Homo est species, το homo accipitur intentionaliter secundo.

INTRANEITAS. Intraneitas sumitur vel 1° ut id per quod res constituitur in ratione intrinseci, vel 2° prout idem est ac essentia.

INTRANSITIVE. Intransitive usurpatur ubi de distinctione agitur. Aliquid autem *intransitive* distinctum dicitur, quando illi nova virtus dicitur convenire ratione alterius, ad quod ex natura ordinatum consideratur ; quæ virtus in re est idem cum illo altero, sed tamen concipitur tanquam distinctum quid. Sic homo, sub ratione animalis, non est discursivus ; interim rationale, sub quo est discursivus, non est transitive distinctum ab homine. Differentia etiam constitutiva a sua specie intransitive tantum distincta est. — Unde intransitive distinctum idem est *ac realiter non distinctum*. — Unde *intransitive* sumitur vox, quæ non significat aliquid distinctum ab eo, cui tribuitur Sic vox *virtus*, quando dico : Virtus pietatis. *Transitive* vero, qui significat aliquid distinctum ab eo cui tribuitur ; sic vox *virtus*, si dicam : Virtus Petri. — Accipitur etiam cum agitur de communicatione, v. g. cum dicitur communicationem rei et alterius fieri intransitive, id est proprietate alterius naturæ in alteram non transeunte ; unde verbum (v. g. sto) intransitivum est illud cujus actio non transit in aliud ; et illi opponitur transitivum, scilicet *activum*, v. g. amo.

INTRINSECUM. Intrinsecum designat vel 1° quod est alicui essentiale ; vel 2° quod intra subjectum continetur, vel habetur ad intra, ut locatum ratione loci ; vel 3° illud quod subjecto inhæret, eique infixum est, tanquam substrato : quo sensu accidentia subjecto sunt intrinseca.

J

JUDICIUM. Judicium est actus mentis quo unum affirmat vel negat de alio. Unde propositio nihil aliud est quam enuntiatio judicii. Ergo V. *Enuntiatio*.

L

LOCUS. Locus apud logicos est sedes argumenti seu promptuarium e quo argumenta eruuntur, et vocatur *locus topicus* seu *dialecticus*. Est 1° *inartificialis*, qui est locus testimonii sive divini sive humani ; v. g. Scriptura sacra et traditio ; *artificialis*, et est locus rationis, v. g. axiomata. — Est 2° vel *maxima* seu propositio cujus *comprehensione* plures eliciuntur, v. g. hæc : simile simili

gaudet : vel *differentia maximæ*, seu vox indicans differentiam maximæ e qua educitur argumentum, v. g. hæc vox : a simili, a contrario, etc. Unde argumentum e differentia maximæ educitur quoties conclusio non includitur in comprehensione maximæ.

Locus apud physicos duplex est : *externus* scilicet seu *extrinsecus*, qui est superficies concava corporis locatum circumscribentis; *intrinsecus*, seu *internus*, qui est spatium corpore repletum, et a locato occupatum intervallum. — Locus autem extrinsecus est *mediatus* vel *immediatus*, prout mediate vel immediate superficies, quæ dicitur locus, continet corpus : sic superficies vasis aquæ est locus aquæ extrinsecus et immediatus, quia nihil inter superficiem et aquam intercedit; urbs vero est civium locus mediatus; intercedit enim inter cives et ambitum urbis.

LOGICA. Logica est scientia sermonis et rationis directiva, seu habitus mentis quo intellectus operationes diriguntur in ordine ad verum cognoscendum et exprimendum. Ut rationis directiva vocatur *rationalis*; ut sermonis directiva dicitur *vocalis*. — Celebris est apud philosophos logicæ divisio in utentem et docentem. Vocatur logica *docens*, quatenus tradit præcepta definiendi, dividendi et argumentandi; *utens* vero, quatenus definitiones, divisiones et argumentationes conficit juxta præcepta a docente tradita. Logica docens potest duobus modis considerari : vel in actu primo, vel in actu secundo. Logica docens *in actu primo*, est ipse habitus logicæ quo intellectus habet internam facilitatem ad tradendas regulas artificiosas, quæ in constructione definitionis, etc., observandæ sunt. Logica vero docens *in actu secundo*, est operatio ab illo habitu elicita, qua de facto dirigimur ad recte difiniendum, etc. Unde logica docens actualis non est miscenda cum logica utente, cum hæc sit operatio ab illa regulata, ac preinde ab illa distincta.

LY. Ly, defectu articuli latini, est a scholasticis assumptum ut articulus demonstrativus, et æquivalet verbo græco το : unde aliquando cadit in terminum ut terminum, aliquando vero in ideam a termino significatam, v. g. ly *esse* gallice significat vel *le mot* esse, vel *le etre*.

M

MALIGNANTIS NATURÆ. Malignantis naturæ dicitur esse enuntiatio seu propositio negativa.

MATERIA. Materia generatim est illud in quo recipitur vel ex quo fit, aut circa quod aliquid versatur.

Materia alia est 1° *in qua*, quæ et simpliciter subjectum appellatur et est ea in qua forma recipitur, v. g. voluntas respectu justitiæ; vel *circa quam* et nihil aliud est quam objectum; vel *ex qua*, illud nempe ex quo aliquid efficitur, ut lapis respectu domus. — Porro materia ex qua est 1° *prima*, quæ est subjectum omnium formarum expers, et ad eas indifferens. Attamen a peripateticis intelligitur principaliter de subjecto omnium formarum naturalium experte et ad eas indifferente, et sic definitur ab eis : Primum uniuscujusque rei subjectum, ex quo inexistenti omnes res naturales fiunt; seu, quod idem est : materia est primum subjectum ex quo cum insit, aliquid fit primo, et non secundum

accidens. Vel *secunda*, seu jam affecta aliqua forma per quam determinatur ad hoc vel illud esse, et ut sic cum aliis elementis aliam formam induere potest. Materia ex qua est 2° vel *compositionis* (quæ et simpliciter materia appelatur), et est ea ex qua aliquid componitur, v. g. corpus humanum ex quo componitur homo; vel *eductionis*, et est ea ex qua forma educitur, v. g. marmor ex qua eruitur figura. Corpus humanum ergo est causa compositionis hominis, sed non eductionis, quia anima de illo non educitur.

Materia alia est 2° *individualis*, et sunt ipsa individua, v. g. Petrus, Paulus, hæc planta, hæc albedo. *Sensibilis*, seu affecta qualitate sensibili, v. g. homo, quatenus videlicet est calidus, humidus, etc. *Intelligibilis*, quæ est partium divisibilitas; v. g. materia circuli geometrice considerati; circulus enim a geometria spectatur ut est divisibilis, non ut sensibilis. *Metaphysica*, quæ est rei perfectibilitas, seu capacitas recipiendæ perfectionis; v. g. capacitas beatitudinis in Angelo.

Materia *analogica* est omne quod dicitur materia per analogiam. Sic genus dicitur materia analogica, quia est subjectum differentiarum ex quo fit species.

Materia apud logicos est in propositione vel *proxima*, seu *ex qua*, seu termini extremi, scilicet subjectum et prædicatum, vel, *remota* seu *circa quam* id est res ipsæ de quibus fit propositio; — in syllogismo est vel *proxima* seu e qua proxime syllogismus componitur et sunt ejus tres propositiones, puta major, minor et conclusio; vel *remota*, seu ea e qua syllogismus remote componitur, nempe major, minor et medius terminus, et hæc duæ vocantur materia *ex qua;* vel *remotissima* seu *circa quam*, seu potius res ipsæ de quibus fit syllogismus.

MATERIALITER. Materialiter spectari, est sumi ratione subjecti, vel materiæ, et dicitur de re pure in se seu citra omnem formam spectata; sic in hac propositione : Album est dulce, ly album sumitur materialiter, quia, nulla habita ratione albedinis quæ hic spectatur tanquam forma, ei competit dulcedo; competit scilicet albedinis subjecto.

MATERIATUM. Materiatum dicitur illud quod a materia tanquam a causa sua intrinseca pendet.

MAXIMUM, MINIMUM. *Maximum quod sic* est summus gradus magnitudinis quem res possit recipere; v. g. supposito quod arbor possit attingere ad altitudinem centum graduum, et non ultra, hæc altitudo centum graduum erit *maximum quod sic* arboris. *Minimum quod sic*) est minimus gradus magnitudinis quem res possit recipere; v. g. supposito quod arbor non possit recipere minorem altitudinem quam quinque graduum ut remaneat arbor, ista altitudo quinque graduum erit *minimum quod sic* arboris; dicitur etiam *minimum naturale*.

Maximum quod non est gradus qui magis appropinquat ad minimum quod sic. In allato exemplo, altitudo quatuor graduum respectu ad arborem esset *maximum quod non*, nempe quæ magis accedit ad quinque, quod est minimum quod sic. *Minimum quod non* est gradus qui minus superat maximum quod sic. In allato exemplo, maximum quod sic est centum respectu ad arborem; *minimum quod non* erit centum et unum.

MEDIUM. Medium (gallice *milieu*) est 1° vel *rei* seu *arithmeti-*

cum; est, ait Chavinus, quod æque distat ab utroque extremo, seu quod æqualiter excedit numerum minorem et exceditur a majori secundum excessum quantitatis, non secundum proportionem, v. g. novenarius numerus medius dicitur inter senarium et duodenarium, quia tribus unitatibus ab utroque distat; vel *geometricum;* illud est in quo servatur eadem ratio majoris termini ad medium, et medii ad extremum; vel cum unum exceditur ab alio secundum eamdem proportionem, quæ sit proportio proprie dicta secundum quam excedit; sic sex dicitur medium geometricum inter tria et duodecim, quia sex excedunt tria in proportione dupla, et exceduntur a duodecim in eadem proportione dupla; et hoc est illud medium quod a virtute servari aiunt, et in ea vocatur *medium rationis* seu *personæ;* quando agitur de virtute definitur: medium quod præscribitur judicio viri prudentis, scilicet habita ratione circumstantiarum.

Medium est 2° *participationis*, seu *compositum*, illud scilicet quod ex utroque extremo vel formaliter vel virtualiter componitur, v. g. tepor respectu caloris et frigoris; vel *negationis* seu *remotionis;* illud est de quo ambo extrema plane negantur, v. g. actio indifferens respectu ad virtutem et vitium; vel etiam dicitur: subjectum illud quod utriusque extremi recipiendi capax est, neutrum tamen necessario habet, et potest utroque carere; sic intellectus dicitur medius respectu scientiæ et erroris.

Medium est 3° *quod* seu *suppositi*, et est cum inter agens et patiens mediat suppositum, quod prius recipit actionem agentis quam perveniat ad patiens; ut aer est medius inter ignem agentem, et manum patientem; vel *quo*, et est forma per quam agens producit effectum; ut calor vulgo dicitur medium quo ignis agit in manum; vel *sub quo*, et est id quod potentiam perficit ad agendum in generali, eam non determinans ad objectum speciale; ut lumen dicitur medium sub quo percipit oculus colorem quemlibet; vel *in quo* et est id per cujus inspectionem producitur potentia in alterius rei notitiam; ut in speculo cernitur res objecta, et in imagine res repræsentata.

Medium *morale* est id quod assumitur ab agente ad beatitudinem consequendam, actio scilicet virtutis.

Medium *logicum*, vel *medium syllogismi* idem est ac *medius terminus*, ille scilicet qui ratio est propter quam discurrendo aliquid affirmamus vel negamus, et est ille qui in utraque præmissarum invenitur, nunquam vero reperitur in conclusione.

MENSURA. Mensura est id unde dignoscitur rei quantitas; hinc duplex est: 1° *molis*, seu unde expenditur quota res sit vel quam extensa; *virtutis*, seu unde rei perfectio dignoscitur.

Mensura 2° alia est *activa*, seu *externa*, et est regula per quam dignoscantur quotæ vel quantæ res sint, v. g. *ulna* respectu panni. Alia est *passiva* seu *interna*, quæ est potius fundamentum mensurabilitatis seu id a quo fit ut multitudo vel magnitudo possit mensurari.

METHODUS. Methodus est modus ordinatus procedendi in veritatis inquisitione vel dispositione seu ordo discendæ docendæque disciplinæ.

Methodus alia est 1° *synthetica* seu *compositiva*, quæ etiam *methodus a principiis* appellatur, et est ea quæ a simplicioribus proce-

aut ad a compositiora, ut ab universali ad particularia; vel *analytica* seu *resolutiva*, quæ et dicitur *methodus ad principia*, et est progressio a compositioribus ad simpliciora, v. g. a toto ad partes, a fine ad media. Aliqui addunt *methodum solvendæ finitionis*. Non proprie distinguitur ab aliis, sed solum superaddit aliquid, et adjungitur methodo compositionis, quando quis traditurus aliquam scientiam; non solum incipit ab universaliioribus, sed etiam in ipso principio tradit quamdam generalem doctrinam, sive definitionem et compendium ipsius scientiæ, postea illam partitur usque ad ultima ejus membra.

Methodus alia est 2° *inventiva*, qua occulta et obscura detegimus; vel *dispositiva*, qua inventa in debitum sciendi ordinem digerimus.

MODUS. Modus *sciendi* principaliter sumitur pro eo quod tradit clariorem rerum notitiam, sive scientificam sive non, et definitur: oratio ignoti manifestativa. Oratio autem brevis est sermo ex duabus vel pluribus vocibus compositus. Triplex est: definitio, divisio et argumentatio.

Modus *cogitandi* est attributum sine quo substantia esse nequit; alias vocatur attributum essentiale et inseparabile.

Modus ut opponitur substantiæ. seu *entitas modalis*. V. *Accidens*.

Modus syllogisticus, V. *Forma syllogistica*.

Modi prioris et posterioris. V. *Prius*, *Posterius*.

Modi simul. V. *Simul*.

MOTUS. Motus latissime significat actum; late autem est mutatio seu transitus ab uno statu ad unum statum, v. g. illuminatio; proprie autem est mutatio successiva, seu, cum philosopho, actus entis in potentia prout est in potentia. — Motus *simplex* ille dicitur qui ab una tantum pendet causa; *compositus* vero qui a duabus vel pluribus pendet causis.

Motus, cum agitur de potentiarum animæ actibus, triplex est: *primo primus*, qui est potentiarum animæ actus indeliberatus; *secundo primus*, qui est potentiarum animæ actus, præveniens plenam deliberationem, non autem semi-plenam, v. g. in semivigilia; *secundo secundus*, qui est potentiarum animæ actus cum plena deliberatione.

N

NATURA. Naturæ nomen variis modis sumitur apud philosophos, sed duobus præcipue; primo late pro cujusque rei essentia, et quidditate, quomodo de rebus omnibus, tam spiritualibus quam corporeis, tam substantialibus quam accidentalibus dicitur. Secundo stricte, pro entitate intrinseca compositi substantialis; qua ratione per res naturales non solent intelligi substantiæ spirituales, sed tantum corporeæ, et sic definitur: natura nihil aliud est quam principium et causa motus et quietis ejus in quo est primo et per se, et non secundum accidens; ita Aristoteles; seu principium insitum motus et quietis a serie causarum motu dependens.

Deus vocatur *natura naturans*: creatura vero *natura naturata*.

NECESSARIUM. Necessarium dicitur illud quod non potest non esse, aut aliter sese habere.

Necessarium est 1° vel *necessarium in causando*, et adest in causa a qua necessario fluit effectus, seu, qua posita, necessarium est poni effectum; vel *necessarium in prædicando*, et adest quando

datur necessitas enuntiationis, seu in enuntiatione, scilicet quando talis est connexio inter prædicatum et subjectum, ut prædicatum de illo non potest negari; vel *necessarium in essendo*, et dicitur de re quæ non potest non esse, seu quæ habet essentiam semper exercitam, et istud etiam vocatur necessarium absolute et simpliciter.

Necessarium est 2° vel *logicum*, cui ex terminis repugnat non esse; sic necessarium est hominem esse rationalem; vel *physicum*, quod ex causis naturalibus tale est; vel *metaphysicum* quod ex essentia tale est; vel *morale*, illud sine quo quamvis absolute fieri possit effectus, nunquam tamen vel raro fit.

NECESSITAS. Necessitas est 1° vel *simplex* seu *absoluta*, et est qua res, nulla facta suppositione, ita necessaria est, ut ejus oppositum includat contradictionem; vel *hypothetica* seu *ex suppositione*, et ea est quæ oritur ex aliquo præsupposito; vocatur etiam necessitas *consequens* seu *consequentiæ*.

Necessitas est 2° vel *disjunctionis*, quæ oritur ex suppositione determinata, per descensum disjunctivum, seu determinatione, explicanda (V. *Ascensus*, *Disjunctim* et *Suppositio*), ut: si necesse est aliquem hominem esse regem, necesse est Philippum esse regem, vel Alexandrum, etc.; vel *disjunctorum*, et ea est quæ oritur ex suppositione confusa, per descensum disjunctum, seu confusum, exponenda: ut: quia oculus est ad videndum necessarius, dexter vel sinister est necessarius indeterminate.

Necessitas est 3° vel necessitas *quoad specificationem*, et est ea qua potentia circa suum objectum, unius tantum speciei actum, et non oppositum potest elicere: ut intellectus circa verum clare propositum actum assensus elicit; vel necessitas *exercitii*, et est ea qua potentia circa suum objectum, unius speciei actum, non potest non elicere: ut apertus oculus non potest in luce constitutus, non videre.

NEGATIO. Negatio *neganter* accepta ea est quæ, præfixa signo vel verbo in enuntiatione, totum quod ipsam sequitur destruit, et ejus oppositum efficit: ut: nullus homo est lapis; quoddam accidens non est qualitas. — Negatio *infinitanter* accepta seu *infinitans*, est negatio, quæ addita voci simplici, ejus tantum significationem negat, et omnia alia dicit: ut, non-homo; de formali negat naturam humanam, et de materiali dicit equum, leonem, bovem etc.

NIHILUM, seu non ens, est quidquid nullum esse reale habet, et sua natura negative concipitur, estque negative solum nomine dignum.—Nihilum stricte sumptum est impossibile, seu potius est incompossibile, quod implicat contradictionem, adeoque simul affirmat et negat, habetque attributa contradicentia.—Nihilum late acceptum dicitur tam impossibile quam possibile, dum est in statu quem vocant possibilitatis. — Nihilum, seu non ens, est vel negativum sic stricte dictum, vel privativum. *Nihil negativum* est absentia entitatis seu realitatis alicujus in quovis subjecto; alias dicitur *nihilum simpliciter*, et *pura negatio negans*. *Nihil privativum* est absentia entitatis alicujus in subjecto hujus capace, seu est negatio entitatis debitæ inesse sive adesse subjecto capaci; alias dicitur *privatio*.

NON. Non est triplex: negans, negativum et infinitum. *Non negans* est quod immediate ponitur

ante copulam principalem, illamque negat : ut : homo non est lapis. *Non negativum* dicitur illud quod ponitur ante copulam minus principalem, scilicet ante *to est* ad subjectum vel prædicatum pertinens, intacto *est* principali, ut : Aristoteles est philosophus qui non est comparabilis ; est propositio affirmativa de prædicato negativo. Qui non est fallax, ille non est laude dignus ; est propositio affirmativa de subjecto negativo. *Non infinitans* dicitur illud quod immediate nomini præponitur, ut : non-ens non est homo : leo est non-equus. V. *Negatio*.

NOTIO. Notio proprie conceptum mentis denotat, diciturque imago qua aliquid in mente repræsentatur ; unde V. *Conceptus*.

NOTIONES COMMUNES. Notiones communes, alias prænotiones dictæ, idem sunt ac axiomata.

NUMERUS. Numerus est multitudo mensurata per unum, seu unitatum acervus.

Numerus est 1° *transcendens*, qui convenit enti generatim ut est multiplex, v. g., angelorum multitudo. Sic dicitur, quia nullis categoriæ limitibus coarctatur ; vel *categoricus*, seu *quantitativus*, qui convenit rebus quantis, v. g., acervus lapidum.

Numerus est 2° vel *numerans* seu *abstractus*, et ille est quo intellectus utitur ad res numerandas, seu notio illa numerorum quam formamus in mente, et quam exprimimus notis arithmeticis, v. g., binarius, ternarius, etc. ; vel *numeratus* seu *concretus*, et est multitudo rerum quæ ab intellectu numerantur, v. g., binarius vel ternarius hominum.

Numerus est 3° vel *materialis*, id est res ipsæ numeratæ, v. g., homines ; vel *formalis*, seu forma quæ advenit rebus eo quod sint tot ; puta dualitas, trinitas, etc.

O

OBJECTUM. Objectum in genere illud esse dicitur circa quod versatur potentia, actus aut habitus. Unde objectum scientiæ est id circa quod potentia cognoscitiva, illius habitus vel actio potest occupari.

Objectum aliud est 1° per *accidens*, illud scilicet quod propter aliud consideratur, v. g., vitium in morali propter virtutem ; vel *per se* quod sui gratia spectatur. —Objectum per se est *adæquatum* seu *totale*, quod alias dicitur *per se primo* aut *primarium*, et est id quod nec latius nec angustius patet ; vel *inadæquatum* seu *partiale*, quod etiam dicitur objectum *per se*, *secundo* aut *secundarium*, et est pars objecti totalis.

Objectum aliud est 2° *communitatis*, quod prædicatur in recto de omnibus quæ in disciplina considerantur, v. g., ens physicum in physica ; vel *attributionis*, seu id quod in recto de speciebus, in obliquo autem prædicatur de cæteris, puta principiis, causis, proprietatibus, quæ considerantur ; definitur : id quod primo per se consideratur a disciplina, et ad quod cætera quæ in ea tractantur referuntur, ut principia, proprietates, etc., et a quibusdam appellatur *res tractanda*. Illi opponitur objectum *attributum*, cujus cognitio per se ordinatur ad cognitionem objecti attributionis.

Objectum aliud est 3° *materiale*, ea scilicet res quæ consideratur, v. g. corpus humanum respectu medicinæ ; vel *formale* seu ratio sub qua consideratur objectum materiale in disciplina, v. g. corpus humanum, quatenus sanandum.

Objectum aliud est 4° *objectum quod* vel *quo*. Objectum *quod* est illud omne quod attingit scientia,

conclusiones nempe et res de quibus est conclusio. Porro conclusiones vocantur *objectum quod complexum*, res vero de quibus sunt, vocantur *objectum quod incomplexum*; v. g. hæc conclusio: *Ergo ignis tendit sursum*, est objectum quod complexum partiale physicæ: *ignis* vero, seu subjectum illius conclusionis, est objectum quod incomplexum partiale ejusdem physicæ. Objectum *quo*, est medium per quod scientia attingit suas conclusiones, scilicet antecedentia, seu præmissæ ex quibus eruuntur; et res quæ illarum præmissarum est medius terminus. Unde præmissæ seu antecedentia vocantur *objectum quo complexum*; res vero quæ illarum sunt medii termini, vocantur objectum quo incomplexum; v. g., in hoc syllogismo: Omne leve tendit sursum : at omnis ignis est levis; ergo omnis ignis tendit sursum; duæ præmissæ sunt objectum quo complexum partiale physicæ; *leve* vero, quod est medium quo probatur ignem tendere sursum, est objectum quo incomplexum partiale ejusdem physicæ. Nota autem quod per ly *conclusiones* et *præmissæ*, non intelligimus verba earum, sed ideas quæ in eis continentur.

Objectum aliud est 5° *Proximum*, quod immediate attingitur ab actu; sic color est objectum proximum visus, quia immediate ab organo visus attingitur. *Remotum*, quod, mediante proximo, attingitur ab actu; sic paries est objectum remotum visionis, quia nonnisi mediante colore videtur.

OBLIQUE. Seu in obliquo. V. *Prædicatio*.

OPERATIO. V. *Actus*.

OPPOSITIO. Oppositio est vel *disparata* quæ intercedit inter ea quæ ita inter se pugnant, ut simili ratione cum aliis pugnare possint, v. g. oppositio bovis cum leone, ita enim potest pugnare cum tigre; vel *simplex* seu *propria* quæ intercedit inter ea quæ ita inter se pugnant, ut simili modo cum aliis pugnare nequeant.

Opposita sunt vel *relativa*, vel *contraria*, vel *privativa*, vel *contradictoria*. V. hæc verba.

Oppositio, dum agitur de propositionibus, definitur : Affirmatio et negatio ejusdem de eodem; seu : repugnantia inter duas propositiones eodem prædicato et subjecto constantes. — Dividitur in contradictoriam, contrariam, subcontrariam, et, juxta aliquos, in subalternam. *Contradictoria* est repugnantia inter duas propositiones quarum una est universalis, et altera particularis, vel utraque singularis; una affirmativa et altera negativa. *Contraria* est repugnantia inter duas propositiones universales quarum una est affirmativa et altera negativa. *Subcontraria* est repugnantia inter duas propositiones particulares, quarum una affirmat et altera negat. *Subalterna* est inter duas affirmativas, aut duas negativas, quarum una est universalis, et alia particularis.

ORATIO. Oratio logicis est vox ex instituto significans, cujus aliqua pars separatim significat, ut dictio, non ut affirmatio aut negatio, v. g. Deus est bonitas; nam hæc vox Deus, est dictio, aliquid significans sine affirmatione vel negatione; item et bonitas. — Oratio breviter est : sermo ex duabus vel pluribus vocibus compositus.

Oratio alia est 1° *perfecta*, quæ completum ingenerat sensum animis auditorum, v. g. : invidus est ignarus; vel *imperfecta*, quæ perfectum sensum non ingenerat animis auditorum, v. g.:

quos ego... Alia est 2° vel *enunciativa*, quæ affirmat aut negat, et est idem ac propositio ; vel *non enunciativa*, quæ nec affirmat nec negat, v. g. sol lucidus.

P

PARONYMA. Idem est ac denominativa. V. *Denominatio*, et *Denominativum*.

PARS. Pars est illud ex quo totum constat.

Pars est 1° vel *potentialis*, quæ in toto continetur, non actu, sed potestate tantum; et duplex est : *effectiva* scilicet, quæ convenit effectui ut est in causa, v. g. creaturæ respectu Dei ; vel *subjectiva* seu *logica* (seu inferius respectu superioris), et ea dicitur quæ alicui universali subjicitur; sic species sunt partes generis. Vel *actualis*, et ea est ex qua actu componitur totum ; seu philosophice : id quod est in aliquo, et præter quod est aliquid quod sit ejusdem ; eaque est vel *essentialis*, sine qua res accurate nequit concipi, vel *integralis*, scilicet quæ ad integritatem totius inservit. — Porro pars essentialis duplex est : *Metaphysica*, quæ et *logica* dicitur, puta genus et differentia, v. g. animalitas et rationalitas respectu hominis ; vel *physica*, quæ componit totum physicum, puta materia et forma.

Pars est 2° vel *aliquota*, quæ scilicet multoties repetita totum absumit, v. g. binarius respectu denarii ; quinquies enim repetitus absumit denarium ; vel *non aliquota*, quæ scilicet nequit adæquare totum, v. g. ternarius respectu denarii.

Pars est 3° vel *entitativa*, quæ componit entitatem rei ; vel *quantitativa*, qua res extenditur, seu una realiter est extra aliam.

PARTICIPATIVE. Participative sumitur in oppositione ad TO essentialiter ; nimirum illud dicitur esse tale participative, quod essentiam suam, et quæ in illa reperiuntur, ab alio accepit ; seu quod esse habet dependenter ab alio.

PASSIO. Nomen passionis diversimode sumitur : 1° pro proprietate essentiam consequente ; sic dicimus lucem esse passionem solis et duritiem adamantis ; 2° pro receptione cujuslibet effectus, et sic constituit sextum prædicamentum, quod definitur : actus secundus potentiæ passivæ, seu accidens per quod subjectum constituitur actu recipiens effectum ab agente ; 3° pro receptione alicujus afflictivi ; sic Christus dicitur propter nos duram passionem sustinuisse ; 4° pro motibus appetitivis quibus animal fertur ad bonum et fugit malum ; sic amor, odium, etc. ; 5° ut est tertia qualitatis species, et definitur : qualitas transiens, alterationem sensibilium causans, vel ab alteratione sensibili causata ; et per hoc quod sit transiens differt *a patibili qualitate* quæ est diu perseverans ; ejus exemplum sit pallor causatus ex metu ; patibilis autem qualitatis exemplum sit pallor ex melancholico temperamento.

PERFECTIO. Perfectio quandoque sumitur transitive seu effective pro actu efficientis seu perficientis, quo res fit et redditur perfecta ; Quandoque autem sumitur possessive seu subjective pro actu formali seu habitu, quo res intrinsece et formaliter est perfecta, quandoque autem pro quacumque realitate, seu entitate.

Perfectio est 1° *simpliciter simplex*, quæ omnem excludit imperfectionem, et oppositionem cum majori, aut æquali perfectione; seu quæ in unaquaque re,

menor est ipsa quam non ipsa, v. g. sapientia ; vel *simplex*, quæ omnem excludit imperfectionem, non vero oppositionem cum alia sibi æquali ; v. g. paternitas divina ; habet enim oppositionem cum filiatione Verbi æterni ; vel *secundum quid*, quæ includit imperfectionem , v. g. ambulare, quod limitationem importat; puta pedes, etc.

Perfectio est 2° *formalis*, vel *virtualis*, vel *eminens*, secundum quod continetur vel formaliter, vel virtualiter, vel eminenter. V. *Continere*.

PERICHORESIS. Idem est ac circumincessio , et est mutua inexistentia personarum divinarum in se mutuo.

PER SE. PER ACCIDENS. Quatuor modis accipi solet per se Peripateticis.

I. Modo per se convenit alicui, quod est de essentia illius, ut homini esse rationalem.

II. Modo per se convenit alicui quod defluit ex natura illius, ut homini esse risibilem.

III. Modo per se dicitur quod est ens per se subsistens, sive substantia, ut homo.

IV. Modo per se convenit alicui, quod est propria operatio illius ; sic medico per se convenit sanare. Per accidens convenit, quod convenit, sed nullo ex his dictis quatuor modis ; ut homini esse album, medico canere, etc.

PERSEITAS. Perseitas vulgo dicitur modus entis quo substantia per se existit. V. *Substantia*.

PERSONA. V. *Subsistentia*.

PERSONALITAS. Personalitas est quasi forma aut ratio formalis personæ. V. *Subsistentia*.

PERTINERE. Pertinere ad aliquod dicitur vulgo vel *præsuppositive* seu *antecedenter*, sicut operationes virtutum pertinent ad beatitudinem ; vel *concomitative*, seu *consecutive*, sicut delectatio ad beatitudinem pertinet ; vel *ministerialiter*, sicut divitiæ beatitudini inserviunt ; vel *essentialiter*, sicut visio Dei ad beatitudinem pertinet.

PHANTASIA. Idem est ac *imaginatio*.

POSSIBILE. Possibile , quatenus opponitur enti proprie et participialiter sumpto (quod idem est ac existens et quidem actu), dicitur id quod non actu existit, sed potest existere, ut nova quædam stella, alter mundus ; aliterque dicitur *possibile physice et proxime*.—Quatenus vero opponitur impossibili, dicitur illud quod potest esse, quod est non repugnans, quod non involvit prædicata contradictoria , sive actu existat, sive non ; ut homo, ignis. Aliter dicitur *possibile logice et remote*.

Possibile aliud est 1° *internum*, scilicet quod in se non repugnat ; vel *externum* , scilicet ad quod producendum existit aliquod ens capax.

Possibile aliud est 2° *futurum*, cujus productio est certo decreta et determinata ; vel *in potentia*, quod revera latet in suis causis ; vel *merum* , cui non repugnat existere, etsi nunquam sit futurum.

Possibile aliud est 3° *metaphysicum*, quod virtute saltem supernaturali et divina fieri potest ; vel *physicum*, quod virtute naturali fieri potest ; vel *morale*, quod fieri posse censetur a viris prudentibus, seu quod recta ratione et juxta leges fieri potest.

Possibile aliud est 4° possibile *simpliciter*, alias dictum *possibile fundamentale* , quod indeterminate ad aliquam potentiam dicitur, ob solam non repugnantiam terminorum rei essentiam constituentium : ut volare, præscindendo et non determinando cu-

jus potentiæ respectu possibile dicitur; vel *possibile alteri*, alias *possibile formale* et *respectivum*, quod determinate ad aliquam solum potentiam attinere dicitur; ut volare dicitur tantum possibile respectu avium, non item hominis, equi, etc.

POSTERIUS. Posterius est quod aliud quocumque modo sequitur; totidem autem modis dicitur, quot *Prius*. V. *Prius*.

POST-PRÆDICAMENTA. Hoc nomine vocantur affectiones seu proprietates quædam generales, quæ ex comparatione prædicamentorum inter se oriuntur, vel modi sunt, qui prædicamenta consequuntur, et ad multa sæpe pertinent; quorum ideo cognitio ad perfectam prædicamentorum cognitionem haud parum adfert adjumenti : scilicet quid sit esse *oppositum*, esse *prius*, esse *simul*, quid sit *motus*, quid sit aliquid *habere*.

POTENTIA. Potentia dicitur quod est agendi vel patiendi capax.

Unde potentia est 1° activa, vel passiva; *activa* seu *operativa* est per quam aliquid constituitur potens ad agendum: ut ignis ad calefaciendum; *passiva* vero seu *receptiva*, per quam aliquid potest in se formam aliquam recipere, ut aqua calorem. —Potentia passiva potest dividi in *objectivam* et *subjectivam*; objectiva, quam aliqui *logicam* vel *metaphysicam* appellant, est rei capacitas ad existendum; quo modo mundus, antequam a Deo crearetur, erat in potentia ad existendum. Potentia vero subjectiva seu *physica*, est capacitas rei existentis ad recipiendam aliquam formam, ut in pariete ad recipiendam albedinem. — Cum potentia dicatur per ordinem ad actum, cuilibet potentiæ jam dictæ respondet suus actus. Et quidem potentiæ activæ respondet actio seu operatio, ut potentiæ ignis calefactivæ, calefactio; objectivæ actus *entitativus*, seu entitas rei actu existens : subjectivæ vero actus *formalis*, seu forma sive substantialis sive accidentalis. — Utraque potentia est vel naturalis vel supernaturalis.

Potentia *activa naturalis* est quæ producit effectus non superantes naturæ vires, hocque vel vita concurrente, vocaturque simpliciter *potentia vitalis*; hæcque est propria viventi, ut vivens est, v. g. intellectus, sensus, facultas nutrix; vel vita non concurrente, vocaturque simpliciter *potentia naturalis*; hæcque propria est rei vita destitutæ, v. g. potentia illuminandi, soli. Potentia *activa supernaturalis*; est ea quæ producit effectus superantes naturæ vires; hæcque est vel in Deo, et dicitur *simpliciter potentia supernaturalis* v. g. virtus productiva sanctitatis; vel in creatura, et appellatur simpliciter potentia *obedientialis*. Hæc autem est mobilitas qua creatura nata est obedire et subservire Deo ad producendos vel recipiendos quosvis effectus superantes naturæ vires nullam contradictionem implicantes, v. g. virtus aquæ baptismalis, ad producendam sanctitatem; vel capacitas animæ ad eamdem recipiendam.

Potentia *passiva naturalis* est potentia receptiva formæ non excedentis naturæ vires, v. g. docilitas, respectu scientiæ acquisitæ; potentia *passiva supernaturalis* est potentia receptiva formæ excedentis naturæ vires, v. g. capacitas intellectus creati ad visionem intuitivam Dei, estque *obedientialis*.

Potentia passiva iterum est vel *mere receptiva*, quæ solum formam recipit, v. g. corpus huma-

num respectu animæ rationalis, hæc enim est substantia de foris adveniens; vel *eductiva*, quæ tum formam recipit, tum passive ad illius productionem concurrit, v. g. lignum respectu ignis; hic enim magnus est pro multo ligno; parvus pro pauco.

Potentia est 2° *positiva*, quæ actui conjungitur, v. g. facultas loquendi in eo qui actu et de facto loquitur; *negativa*, quæ est mera indifferentia ad actum; v. g. indeterminatio ad loquendum in tacente; in eo enim est pura negatio determinationis ad locutionem; vel *privativa*, nempe; potentia separata ab actu cum idoneitate ad illum; hæcque est: vel *activa*, seu facultas sese ad actum determinandi, v. g. facultas loquendi in tacente; vel *passiva*, seu idoneitas actus recipiendi, v. g. capacitas marmoris inelaborati, ad recipiendam figuram.

Potentia est 3° *proxima*, quæ unica agentis actione, et patientis receptione, potest ad actum reduci; v. g. potentia loquendi in tacente; *remota*, quæ, ut ad actum reducatur, eget multiplici saltem patientis mutatione, v. g. capacitas loquendi in humano cadavere, quod nempe indiget restitutione animæ et multarum aliarum facultatum ut possit actu loqui.

Potentia est 4° *consummabilis*, quæ suum actum totaliter sortiri potest, v. g. visus, visionem; *inconsummabilis*, quæ suum actum nequit unquam complete sortiri, v. g. visus respectu cujuslibet visionis. Sic numerus potest semper crescere et nunquam crevisse; nullus enim numerus adeo magnus, quo duplo major excogitari nequeat.

PRÆCISIO. V. *Abstractio*.

PRÆCISITAS. Præcisitas seu singularitas, prout ea speciatur in philosophia morali, aliquando in malam partem accipitur, et tum intelligitur actus animi quo, in indifferentibus alteram partem eligendo, eidem tam stricte adhæret, ut alteram partem itidem non malam, aversetur. Aliquando in bonam partem sumitur, et tum dicitur virtutis affectio qua virtus ab eo proficisci concipitur, qui exacte præstare intendit id quod cum recta ratione maxime convenit. Hæc ex propria vi et natura virtutis fluit, hancque inseparabiliter afficit et comitatur.

PRÆDICABILE. Prædicabile illud est quod de alio vel de aliis aptum est prædicari, ut homo, lupus, etc. V. *Universale* et *Terminus*.

PRÆDICABILITAS. Prædicabilitas est aptitudo unius ut de multis dicatur. Triplex est: *remotissima*, et est ipsa natura in individuis a parte rei multiplicata, seu ante abstractionem. *Remota* est eadem natura jam per simplicem apprehensionem abstracta, sicque paulo propius accedens ad aptitudinem proximam ut possit de individuis prædicari. *Proxima* est natura eadem abstracta, prout in ea per actum aliquo modo reflexum consideratur convenientia quam cum individuis habet, a quibus abstrahitur. Hæc autem proxima prædicabilitas est de essentia universalis logici. V. *Universale*.

PRÆDICABILITER. Prædicabiliter dicitur de modo quo unum alteri convenit. Sic materia a scholasticis dicitur de facto unita formæ per accidens, prædicabiliter; ut nimirum removeatur conceptus accidentis prædicamentalis: atque sic το *prædicabiliter* opponitur τῳ *prædicamentaliter*.

PRÆDICAMENTUM. Prædicamenta, seu *categoriæ*, seu *categoremata*, sunt suprema gener

eorum quæ prædicantur de prima substantia : seu series rerum prædicabilium sub uno genere coordinatarum. Porro decem rerum sunt suprema genera : unde decem prædicamenta, nempe : *substantia*, *quantitas*, *relatio*, *qualitas*, *actio*, *passio*, *quando*, (tempus), *ubi* (locus), *situs*, *habitus* (vestis), in his versibus comprehensa :

Arbor, sex, servos, fervore, refrigerat, ustos.
Cras, rure, stabo, sed tunicatus ero.

PRÆDICARI. Prædicari proprie est aliquid affirmari vel negari de aliquo.—Prædicari *absolute* et *simpliciter*, est dici sine ordine ad aliud, ut homo. — Prædicari *connotative* est affirmari per ordinem ad aliud, v. g. discipulus dicitur de Aristotele per ordinem ad Platonem aut Socratem. — Prædicari *in quid*, est prædicari per modum prædicati essentialis, et substantivi, ut, dum dico : Petrus est homo, homo substantive et essentialiter prædicatur de Petro. — Prædicari *in quale*, est prædicari per modum adventitii et accidentalis, ideoque adjective expressi, ut, dum dico : Petrus est doctus, doctus est prædicatum adventitium et accidentale Petro, et exprimitur per nomen adjectivum. Prædicari *in quale quid*, ex utroque temperatur ; est enim prædicari quidem per modum alicujus essentialis, tamen adjective expressi, ut dum dico : Angelus est spiritualis, homo est rationalis, spiritualis et rationalis sunt quidem de essentia Angeli et hominis ; attamen enuntiantur per nomina adjectiva.

PRÆDICATIO. Prædicatio est vera unius de alio affirmatio vel negatio.

Prædicatio 1° est vel *in obliquo* id est extra nominativum, v. g., dum dicitur : Filius est patris ; vel *in recto* seu in nominativo, v. g., Deus est bonus.—Prædicatio in recto est vel *causalis*, dum causa de effectu affirmatur, v. g. dum dicitur : Concupiscentia est peccatum, id est effectus peccati, vel *effectualis*, cum scilicet effectus affirmatur de causa, v. g. dum dicitur : Deus est natura, id est causa naturæ ; vel *per concomitantiam*, cum ea quæ sese comitantur de se invicem prædicantur, v. g., dum dicitur : Lucrum unius est damnum alterius, vel *identica*, seu *formalis* in qua attributum idem est cum subjecto. Unde patet quomodo unum dicitur esse aliud in *causali*, in *effectuali*, in *formali*, in *concomitativo* sensu. — Porro prædicatio in recto identica est vel *nugatoria*, in qua attributum idem est, eodemque modo sumitur ac subjectum, v. g. dum dicitur : Animal est animal ; vel *categorica*, in qua attributum aliquid significat distinctum a subjecto.— Prædicatio in recto categorica est vel *directa*, in qua affirmatur superius de inferiori, forma de subjecto, differentia vel proprium de specie ; hinc recte dicitur : Homo est animal, homo est risivus ; vel *indirecta*, in qua inferius de superiori, subjectum de forma affirmatur. Hinc indirecte solum dicitur : Aliquis homo est Petrus, aliquod album est paries ; vel *neque directa*, neque *indirecta*, v. g. dum dicitur : animalitas est rationalitas ; hic enim nec superius de inferiori, etc., nec inferius de superiori, etc., affirmatur.

Prædicatio 2° est vel *identica simpliciter*, in qua significatur attributum idem esse mere realiter ac subjectum, v. g. dum dicitur : Misericordia Dei est justitia ; vel *formalis*, in qua attributum est de conceptu essentiali

subjecti, v. g. dum dicitur : Homo est animal.

Prædicatio 3° est *naturalis*, ea nempe qua intellectus attribuit rei seu subjecto quod ei convenit, ut : animal est sensitivum; vel *non naturalis*, quæ rei aut subjectæ naturæ non convenit; eaque est vel contra, vel præter naturam.

Prædicatio 4° est *essentialis*, in qua totum prædicatum est de essentia subjecti; ut : animal est vivens sensitivum; vel *non essentialis*, in qua totum prædicatum, vel ejus pars non est de essentia subjecti.

Prædicatio 5° est *propria*, in qua tam verbum quam prædicatum in sua propria significatione sumuntur, ut : homo est rationalis; vel *impropria*, in qua verbum vel prædicatum in significatione impropria sumuntur, ut : prata rident.

Prædicatio 6° est *intrinseca*, in qua prædicatum subjecto realiter inest, sive essentialiter, sive accidentaliter; ut : homo est animal; vel *extrinseca*, in qua prædicatum subjecto non inest, sed ei tantum convenit per extrinsecam denominationem; ut : paries est visus; animal est genus.

Prædicatio 7° est *exercita*, in qua verbum *est*, genuinam nativamque retinet significationem, ut : justitia est virtus; vel *signata*, quæ fit per hæc verba, significo, prædicor, dicor, et similia secundarum intentionum verba; vel per verbum *est* loco ipsorum positum, ut : hic liber est Virgilius.

PRÆMISSÆ sunt partes antecedentis complexi in quolibet argumento, v. g., duæ primæ propositiones in syllogismo.—Porro præmissæ sunt vel æquales, vel inæquales. — *Æquales* sunt, quarum neutra seorsim sufficit inferendæ conclusioni, vel utraque in solidum sufficit, ut hic : *Sto et loquor, ergo quidam stans loquitur;* præmissæ sunt æquales, quia, licet ambæ simul et conjunctæ inferant conclusionem, neutra tamen seorsim hoc potest; hic item præmissæ sunt æquales : *Omnis homo est animal, Petrus est homo, ergo Petrus est animal*, quia ambæ seorsim et singulæ ex æquo inferunt conclusionem. — *Inæquales* sunt, quarum una seorsim infert conclusionem, altera tantum applicante antecedens ad conclusionem, ut hic : *Omnis homo est bos, Petrus est homo, ergo Petrus est bos*; ibi enim sola prior præmissa infert conclusionem, posterior tantum applicat priorem præmissam ad conclusionem.

PRÆNOTIO. Prænotio, seu *præcognitio* est cognitio aliam præcedens, cum relatione prioris ad posteriorem.—*Prænotio quid nominis*, seu *quid orationis*, est præcognitio qua quid significet vocabulum percipitur.—*Prænotio an sit*, vel *quod rei*, est qua an res existat vel possit existere dignoscitur.— *Prænotio quid rei* est qua penetratur rei quidditas, explicata nimirum ejus definitione.—*Prænotio quid sit principiorum*, est qua cognoscuntur veræ esse demonstrationis præmissæ.

PRÆSCINDERE. V. *Abstrahere.*

PRÆSUPPOSITIVE. *Præsuppositive* requiri idem est ac præsupponi. Sic *præsuppositive* oportet primo aliquid novisse, antequam illius obliviscatur.

PRIMARIO rem consideramus, cujus essentialia spectamus; sic primario hominem considerat, qui eumdem considerat ut animal rationale. Secundario rem consideramus in qua spectamus aliquid extra essentiam rei. Sic secundario hominem considerat qui in eo considerat quantitatem, figuram, etc...

PRIMUM. Primum dicitur id quo nihil est prius ; estque primum vel *positive*, seu ante quod nihil est et post quod sunt cætera, v. g. Deus post quem sunt creaturæ ; vel *negative*, seu ante quod nihil est, et nihil postea. Sic Adam ante Evam conditam erat primus hominum.

PRINCIPIUM. Principium sumitur vel pro *initio*, vel ut idem sit quod primum in aliqua serie, et ab alio originem in eodem genere non ducens : vel tandem, prout est id unde aliquid est, fit aut cognoscitur ; et sic, principium duplex est : *principium rei*, seu essendi ; et *principium cognitionis*, seu cognoscendi.

Principium rei est : 1° vel *productionis*, seu *in fieri* ; vel *compositionis*, seu *in facto esse*, seu unde res producitur vel componitur ; 2° vel *originationis*, illud nempe a quo aliquid procedit reipsa idem cum suo principio ; vel *dependentiæ*, sive causalitatis, ut est causa erga causatum, sive inhærentiæ, ut est subjectum erga accidentia ; 3° *quod*, et est id quod producit ; *quo*, et est virtus qua res producitur.

Principium cognitionis est vel incomplexum vel complexum. Principium *incomplexum*, seu *simplex* est illud quod uno effertur vocabulo, vocaturque *signum*. Principium *complexum* est illud quod pluribus effertur vocabulis ; sic axiomata, definitiones, etc.

PRIUS. Prius dicitur altero, quod ipsum antecedit. Hocque est : — *Tempore*, quod est altero antiquius. v. g. imperium Græcorum fuit prius imperio Romanorum. — *Ordine*, seu *dispositione*, quo unum prius ponitur altero, v. g. exordium prius narratione, narratio confirmatione, hæc demum peroratione. Aliquid potest esse prius vel ordine intentionis, vel ordine executionis. *Prius ordine executionis* est, quod prius in executione, sive quod prius assumitur ad finem assequendum. Hoc modo media præcedunt finem, v. g. Studium, scientiam, quam intendimus. *Prius ordine intentionis* dicitur illud quod prius intendimus. Sic prior ordine intentionis est finis, quam media. Hoc modo prius intendimus scientiam, quam studium ad eamdem acquirendam requisitum. — *Dignitate*, quod alterum excellentia præcellit, v. g. Archiepiscopus, episcopo. — *Existendi consequentia* ; seu id unde non valet consecutio, seu quo proposito aliud non sequitur, v. g. animal respectu hominis, nequit enim recte inferri homo existe animali. — *Origine* ; est is qui prius altero debet enumerari, v. g. Pater divinus, Filio ; quia Verbum a Patre oritur, non vice versa. — *Causalitate*, seu *natura*, eum unum dependet ab alio. Porro prioritas naturæ est vel *a quo* vel *in quo*. Prioritas *in quo* est inter ea quorum unum dat esse alteri, a quo non dependet in suo esse : sic sol dat esse suæ luci, a qua non dependet. Prioritas *in quo* est inter ea quæ a se mutuo pendent in diverso genere causæ ; sic forma dependet a materia, et rursus materia a forma. — *Dignitate* seu *perfectione*, quæ competit eis quæ sunt nobiliora. — Tot modis dicitur *posterius*, quot modis dicitur *prius*, v. g. imperium romanum posterius imperio græco ; narratio posterior exordio, episcopus posterior archiepiscopo ; uno verbo, vice versa in exemplis allatis.

PRIVATIO *physica* est carentia futuri habitus, seu futuræ perfectionis ; — *logica* est carentia perfectionis quæ fuit vel quæ esse debuit, sive interim hæc privatio

sit absoluta perrectionis remotio, sive diminutio, sive depravatio.

PRIVANTIA. Privantia, seu *privativa*, aut *privative opposita* sunt opposita, quorum unum dicit negationem alterius in subjecto apto : ita opponuntur habitus et privatio ; visus, v. g. et cæcitas, lux et tenebræ. Hinc alterum privativorum est negativum.

PROPASSIO. Propassio est inchoata passio, sive est appetitus sentivi motio, rectæ rationi perfecte subdita.

PROPOSITIO. V. *Enuntiatio*.

PROPRIETAS, PROPRIUM. Proprietas, seu proprium quatuor modis sumitur : 1° pro eo quod convenit soli sed non omni, ut soli homini competit esse Christianum, sed omni ; 2° pro eo quod convenit omni sed non soli, ut esse animal convenit omni homini, sed non soli ; 3° pro eo quod convenit, omni et soli, sed non semper : ut dormire et vigilare convenit omni et soli animali, sed non semper ; 4° pro eo quod convenit omni soli et semper : sic constituit quartum universale et definitur : unum aptum inesse multis et prædicari de illis *in quale necessario ;* id est per modum prædicati essentiæ adventitii, eam tamen necessario concomitantis ; sic calor dicitur de igne.

PROSYLLOGISMUS. Prosyllogismus est argumentatio constans duobus syllogismis, ita dispositis, ut conclusio prioris sit major aut minor posterioris : v. g. : omne rationale est risibile, sed omnis homo est rationalis, ergo omnis homo est risibilis ; omnis homo est risibilis, sed nullus asinus est risibilis, ergo nullus asinus est homo.

PUNCTUM. Punctum est 1° *terminans*, et est quoddam indivisibile in linea, ultra quod nihil est de illa linea ; *continuans* seu *copulans*, et est quoddam indivisibile existens inter duas partes lineæ sibi invicem continuas, et quod partes magnitudinis inter se connectit, ex qua conjunctione oritur continuitas magnitudinis, *initians*, est illud indivisibile, a quo linea initium sumit.

Punctum est 2° *mathematicum*, quo nihil minus in extensione excogitari potest, id est, cujus nulla pars est ; *physicum* est, quod physice quidem est indivisibile, potest tamen mathematice dividi in plures partes ; *inflatum* seu *bullaticum*, dicitur indivisibile extensum localiter, seu ens corporeum definitive existens in loco, id est totum in toto et totum in qualibet parte.

Q

QUALITAS. Qualitas latissime sumitur pro eo quod prædicatur *in quale :* et hoc sensu etiam differentiæ essentiales vocantur qualitates ; late sumitur pro eo quod prædicatur *in quale accidentaliter*, et sic omne accidens est qualitas ; stricte pro certo prædicamento accidentis, et sic definitur : accidens secundum dicimur quales, vel clarius ex D. Thoma : accidens modificativum seu dispositivum substantiæ in seipsa.— Dividitur in quatuor species. In prima specie ponuntur *habitus* et *dispositio* (V. *Habitus*) ; in secunda, *potentia* et *impotentia*. Porro potentia, ut hic sumitur, est vis qua res facile operatur aut resistit, difficulter patitur, v. g. visus aquilæ ; impotentia vero est qualitas qua res difficulter agit aut resistit, facile patitur aut cedit, v. g. visus senis. In tertia, *passio* et *patibilis qualitas* (V. *Passio*) ; in

quarta, *forma* et *figura*, scilicet forma quæ est qualitas resultans ex diversa dispositione partium quantitatis in rebus artificialibus; figura quæ idem sonat in rebus naturalibus.

Qualitas *realis* dicitur illa quæ in subjecto manet, nocque nonnisi in adstans facit operari : v. g. calor igni immanens, et in vicina solum agens. — Qualitas *intentionalis* dicitur illa quæ a subjecto emanat, nocque in distans etiam operari facit. Sic lumen, aiunt, a sole egreditur, et remotiores mundi angulos illuminat.

Dum agitur de corporibus, qualitas *generalior* ea est quæ corpori ut tali competit, adeoque a materia simplici hujusque modis dependet, v. g. gravitas, levitas, etc...; qualitas *specialior* ea est quæ convenit corpori ut mixto diversis elementis, v. g. facultas medicamentosa : qualitas *tactilis*, seu *sensibilis*, quæ etiam *pathetica*, et etiam *anthropologica* dicitur, ea est qua unus sensus afficitur, ut colore visus.

QUANDO. Est temporis determinatio, et sic est prædicamentum.

QUANTITAS. Quantitas, ex D. Thoma, est accidens extensivum seu distributivum substantiæ in varias partes integrantes.

Quantitas duplex est, nempe : quantitas *dimensiva* seu *prædicamentalis*, seu *molis*, quæ solis rebus corporeis convenit, et constituit prædicamentum quantitatis; *quantitas virtutis* seu *perfectionis*, quæ etiam de spiritibus dicitur.—Porro, quantitas dimensiva seu prædicamentalis est vel *permanens*, cujus partes existunt simul, ut partes corporis humani simul existunt in corpore; vel *successiva*, cujus partes non existunt, sed una succedit alteri: sic tempus.—Quantitas vero permanens est vel *continua*, cujus partes sunt sibi invicem unitæ, v. g. baculus; vel *discreta*, cujus partes nullo communi vinculo junguntur, v. g. numerus denarius lapidum.

— Quantitas *logica*, quæ etiam dicitur *quantitas propositionis*, est illa extensio aut limitatio subjecti, secundum quam illud accipitur pro pluribus aut paucioribus significatis, aut etiam pro uno tantum; atque sic propositio dicitur universalis, particularis, indefinita, singularis.

QUID. *Quid nominis* est quando ratio impositionis nominis tantum per etymologiam, aut quid simile explicatur : ut si homo definiretur per esse id quod factum est ex humo. *Quid rei* est ipsa definitio seu ratio essentialis explicans naturam rei : ut homo est animal rationale.

QUIDDITAS. Idem significari solet nominibus essentiæ, quidditatis, naturæ, et rationis formalis; nam *essentia* est id quo res constituitur in tali genere vel specie entis : *quidditas* sumitur vel pro definitione qua explicatur rei essentia, vel pro ipsa essentia, quatenus per illam respondetur, cum quæritur quid res sit; *natura* sumpta abstracte, prout competit rebus etiam non materialibus, est ipsamet essentia quatenus est principium proprietatum, et operationum : *ratio* vero *formalis* significat rei essentiam secundum prædicata propria per quæ constituitur, et ab aliis distinguitur.

QUIES. Quies *privativa* seu *negativa* est privatio motus, v. g. permanentia lapidis in manu, vita otiosa. Quies *positiva* est permanentia rei in statu naturali, v. g. natatio piscium; est enim actio secundum naturam.

QUO, QUOD. V. *Causa*, *Medium*, *Prænotio*, *Objectum*.

R

RADICALITER. Illud dicitur sumi *radicaliter*, quod consideratur prout est in radice sua, seu secundum suam originem vel causam cujus tunc denominationem accipit; v. g. *risibile* sumitur radicaliter ubi identificatus cum *rationali*, quia nimirum ultimata radix risibilitatis, ut loquuntur scholastici, est ipsamet rationalitas.

RATIO. Ratio, apud logicos, est argumentum quodpiam necessarium vel probabile, seu est apta responsio ad quæstionem *cur est*. Multiplex autem distinguitur, nimirum : *ratio-ut*, *ratione*, *ratio-quia* ; v. g. sit quæstio: cur studes? Si respondeas : *Ut* fiam doctus, hic est *ratio-ut* ; si respondeas : *Ne* sim ignarus, est *ratio-ne* ; si respondeas : *Quia* non sum piger, est *ratio-quia*.

Solent multi distingere in objecto scientiæ, rationem formalem quæ, rationem formalem per quam aut propter quam, et rationem sub qua. *Ratio formalis quæ* est objectum formale *quod*. *Ratio formalis per quam* aut *propter quam* est motivum conclusionis, id est medium quo movetur intellectus ad assentiendum conclusioni, et est objectum *quo* incomplexum. V. *Objectum*. *Ratio formalis sub qua* est conditio requisita in objecto materiali, ut sit objectum ; quæ in disciplinis speculativis creditur esse abstractio a materia ; in practicis vero est capacitas recipiendi formam inducendam.

Ratio metaphysicis idem est quod essentia : hinc dicitur *forma* et *ratio formalis*. V. *Quidditas*.

RATIONE. Accipitur 1° pro *secundum*, ut cum dicitur : Homo, ratione suæ mentis, est immortalis ; idem enim est ac si diceretur : Homo est immortalis secundum suam mentem; 2° prout exprimit causam, ut cum dicitur : anima ratione suæ incorruptibilitatis est immortalis; idem enim est ac si diceretur : incorruptibilitas est causa immortalitatis animæ; 3° in oppositione ad *το re* vel *realiter* ; sic dicitur alia distingui realiter, alia ratione tantum.

RATUM. Ratum rationi apponitur, quemadmodum definitum definitioni, divisum divisioni, etc.; scilicet est id de quo redditur ratio ; seu objectum quæstionis *cur* ; seu id de quo quærimus cur sit, apta subsequente responsione.

REALE. Vulgo dicitur de ente quod actu existit, estque adeo idem quod actuale.

REALITAS. Idem est ac formalitas. V. *Formalitas* ; aliquando tamen sumitur in sensu actualitatis. — Realitas in primo sensu duplex est : *subjectiva* nempe (seu *subjiciens*), et est ea qua aliquid est divisibile per differentias formales ; ut animal per rationale et irrationale ; *objectiva*, quæ non est sic contrahibilis per differentias formales, sed potest objici intellectui.

RECIPROCARI. Reciprocari seu *dici ad convertentiam*, est de se mutuo posse affirmari, v. g. : ens est verum ; omne enim ens est verum et vicissim ; unde non est nisi mutua prædicatio. Ergo patet exinde quid sit reciprocatio.

RECTO. V. *Prædicatio*.

REDUCTIO. Reductio *propositionum* apud logicos est propositionis per aliam propositionem, ut æquivalentem, declaratio.

Reductio *syllogismorum* duplex est : *ostensiva* seu *directa*, et est revocatio syllogismi imperfecti ad perfectum ; syllogismus imperfectus est in quo conclusio non ita clare sequitur ex præ-

missis; perfectus vero qui clare et directe infert conclusionem. Reductio autem *per impossibile* seu *indirecta*, est qua is qui negat bonitatem syllogismi imperfecti, eo redigitur ut cogatur aliquid impossibile aut absurdum concedere; unde cogitur admittere aut consequentiam syllogismi imperfecti fuisse bonam, aut certe duo contradictoria vel contraria esse simul vera. Hæc reductio vocatur etiam *deductio ad incommodum, ad absurdum*.

REDUCTITIE. *Reductitie* seu *reductive* seu *implicite* aliquid ad aliud spectat, quod ad illud reducitur, eo quod aliquem respectum ad illud habeat, ratione cujus ad illud aliquatenus spectare dicitur; sic manus, caput, etc., reductitie spectant ad prædicatum substantiæ, quia de illis in eo nulla fit distinctio. Econtra *explicite* ad aliquid spectat, quod habet omnia necessario requisita ut per se ad illud spectet; sic *homo* spectat ad prædicamentum substantiæ, quia de eo in illo expressa fit mentio.—Porro, quod ponitur explicite in aliquo prædicamento, ponitur vel *directe*, id est in linea recta, v. g. genera, species, individua; vel *indirecte* seu in linea indirecta, v. g. solæ differentiæ essentiales. V. *Arbor porphyriana*.

REDUPLICATIO. Reduplicatio est quædam conditio posita in propositione, determinans aut indicans rationem qua prædicatum atribuitur subjecto. In ejusmodi autem propositionibus vox reduplicans est una fere ex his: *quatenus, qua, qua ratione, qua tale*, etc.

REDUPLICATIVE. Prædicatum convenit subjecto *reduplicative*, quando ipsum subjectum est ratio formalis cur prædicatum conveniat; si vero ipsum subjectum non sit ratio formalis cur prædicatum conveniat, sed solum illum recipiat, dicitur convenire solum *specificative*. Sic dum dicitur: Æthiops est niger in quantum homo; distinguendum est; *reduplicative*, ita ut ratio cur sit niger, sit quia est homo, negandum; *specificative*, ita ut ille qui est homo sit etiam niger, concedendum. Hæc distinctio frequens est et magni momenti.

REGRESSUS. V. *Circulus*.

RELATIO. Relatio est, ut ait D. Thomas, respectus unius rei ad aliam. Relatio est 1° *realis*, quando talis ordo talisque respectus invenitur in rebus, nemine cogitante: sic effectus ordinatur ad causam, scientia ad objectum, vel *rationis*, quando aliquid per rationem solum ordinatur ad aliud, ut prædicatum ad subjectum, genus ad speciem, etc. Relatio est 2° *transcendentalis*, seu entitas absoluta in qua tamen secundario reperitur ordo ad aliquid aliud; sic entitas partis ordinatur ad totum, entitas effectus ad causam; et hæc vocatur etiam relatio *secundum dici*; vel *prædicamentalis* seu accidens cujus totum esse est ad aliud se habere, id est quæ consistit in puro respectu, v. g. filiatio; hæc vocatur etiam relatio *secundum esse*, seu *categorica*.—Relatio prædicamentalis est vel *mutua*, quando scilicet inter ea quæ dicunt ordinem, talis ordo est reciprocus ex utraque parte, ut inter patrem et filium, inter duos parietes albos; vel *non mutua*, quando scilicet talis ordo non reciprocatur, sed solum se tenet ex parte unius extremi: ut creatura ordinatur quidem ad Deum, sed non Deus ad creaturas.—Relatio mutua est vel *æquiparantiæ*, quando scilicet in utroque extremo reperitur respectus ejusdem rationis, et simili nomine expressus, ut inter duo alba; vel *disquiparantiæ*, quando

scilicet respectus in utroque extremo existens non est ejusdem speciei, nec eodem modo exprimitur. Sic relatio patris ad filium.

In relatione tria distinguuntur: *subjectum*, nempe id in quo subjectatur relatio, seu quod refertur: *fundamentum* vero est id quod est ratio respiciendi seu referendi; *terminus* demum est id quod respicitur. Sic in relatione paternitatis, homo qui genuit filium, est subjectum talis relationis; filius genitus est terminus qui respicitur a patre; generatio vero est fundamentum talis relationis; ratio enim cur pater respicit filium, est quia genuit ipsum. Quia vero relatio est inter subjectum et terminum, ideo subjectum et terminus dicuntur extrema relationis. V. *Habitudo*.

RELATUM. Ea quæ cum aliquo conferuntur solent appellari *comparata* seu *relata*. Relata autem, inquit Aristoteles, sunt ea quæ id quod sunt, alterius esse dicuntur, vel quoquo modo ad alterum referuntur. — Relata alia sunt *secundum dici*, seu res absolutæ connotantes relationem, ut scientia et scibile; seu, juxta aliquos, ea quæ dicuntur relata, sed non sunt; alia *secundum esse*, seu quorum tota essentia posita est in relatione ad aliud; aut secundum aliquos relata realia.

REPASSIO. Repassio dicitur passio qua agens vicissim patitur ab eo in quod agit.

REPLETIVUM. Repletivum de τῷ *ubi* dicitur in scholis peripateticis, estque, juxta philosophos, existendi modus in loco, Deo proprius, quo scilicet Deus essentia sua spatia omnia replet, et totus est in omnibus, totus etiam in singulis.

REPLICATIO. Replicatio logicis est ejusdem termini bis in propositione sumptio, unde terminus replicatus dicitur. Eodem sensu dicitur *reduplicatio*.

Replicatio *effectus* proprie, in sensu peripatetico, est ejusdem numero effectus alibi reproductio; unde diceretur corpus replicari si eodem tempore poneretur in pluribus locis adæquatis.

RESPECTUS. Respectus a nonnullis dicitur habitudo entis quasi quiescens et stans. Respicere enim est se ad aliquid habere ratione situs, itemque ratione emissæ et receptæ similitudinis seu imaginis. Unde respectum a relatione distinctum dicunt, quod hæc sit habitudo entis quasi se movens et fluens; referri enim est se habere ad aliquid ratione motus, quasi tendere ad aliquid. Ab aliis, respectus dicitur idem esse quod relatio. Respectus quadruplex est, scilicet 1° *respectus in*, et est respectus accidentis ad subjectum in quo est, v. g. coloris ad parietem in quo est; 2° *respectus ex*, et est respectus rei ad subjectum ex quo educta est, v. g. figuræ statuæ ad lignum ex quo fit; 3° *respectus ab*, et est respectus principiati ad principium a quo procedit, v. g. filii a patre; 4° *respectus ad*, scilicet respectus rei ad terminum ad quem ordinatur, v. g. actionis ad effectum. V. *Habitudo*.

RESTRICTIO. Restrictio logicis est coarctatio termini a majori ad minorem significationem; ut: Æthiops est albus secundum dentes; ly *secundum* restringit ad unam solam partem.

Sumitur etiam restrictio pro *reduplicatione* aut *specificatione*. V. hæc verba.

RESUMPTIO. Resumptio apud logicos est propositionis reductio, in qua reducta sermonem exsoletum continet, aut aliter minus usitatum vel notum; reducens vero reponit communem sermonem; ut: Petrus est bovi-

nator, id est Petrus est derisor; item : prata rident, id est prata sunt amæna. Huc spectat etiam interpretatio, qua quod uno idiomate dictum est in aliud idioma transferimus.

S

SCALA PRÆDICAMENTALIS. V. *Arbor porphyriana.*

SECUNDUM QUID. V. *Dici.*

SENSUS. Sensus in logica sumitur pro significatione enuntiationis et orationis; et multiplex distinguitur, scilicet compositus et divisus, reduplicativus et specificativus. — Sensus *compositus* dicitur ille qui resultat ex conjunctione formali significati ipsius prædicati cum formali significato subjecti; vel fit sensus compositus, quando aliquid cum alio in enuntiatione ita conjungitur, ut fiat una enuntiatio simplex : in hac, v. g. propositione : *Possibile est sedentem currere*, si sessio jungatur cum cursu, sensus erit compositus. — Sensus *divisus* fieri dicitur, quando formale significatum prædicati nectitur cum materiali significato subjecti : in hac, v. g. propositione : *possibile est sedentem ambulare*, si ambulatio dividatur a sessione, ita ut sensus sit : eum qui sedet *possibile est ambulare*, sensus erit divisus. — Quoad sensum reduplicativum et specificativum, V. *Reduplicative.*—V. *Prædicatio.*

SEQUELA. Idem est quod *consequentia.*

SIGNATUS. Actus *signatus* est præsentia perfectionum in idea, id est in communi quadam forma aut entitate spectatarum. Actus *exercitus* vero est præsentia earumdem perfectionum in ipsis rebus, spectatis ut præsentibus. Quare actus signatus dicitur abstractus a singularibus, et exercitus in singularibus multiplicatus. Usus hujus distinctionis haud mediocris videtur quammultis : ita quippe de essentia, causis, etc., agit metaphysica in actu signato, id est signat vel definit quid illa sint : at physica in actu exercito, id est, specialiter ea in corporibus naturalibus inquirit. Et dum quæritur an individuum definiri possit, respondendum : posse in actu signato, non in exercito. — Sumitur etiam alio modo, juxta quem *actu exercito*, seu *exercite*, fit aliquid, quando ipso actu exercetur, sive fit sic, ut nullo signo expresse id fieri. Sic modestiam aliamve virtutem exercens, eamdem in actu exercito sectandam prædicat. *Actu* vero *signato*, seu *signate* fit, quod verbis vel alio signo designatur. Sic virtutes amplectendas Pharisæi in actu signato clamitabant, quas in actu exercito non sectabantur : Unde Christus de eis: *Dicunt enim et non faciunt.* (Matt. 23, 2).

SIGNIFICATUM. Significatum, seu res ab aliquo termino significata duplex est; *mediatum*, scilicet illud quod significatur, non quidam ex primaria destinatione, sed quasi secundario, extensive et mediante *immediato*, scilicet illo ad quod primo et per se significandum est institutus. Sic *album* per se immediate significat albedinem subjecto inhærentem; mediate vero subjectum in quo est albedo.

In termino concreto, duplex est significatum : *formale* seu forma ab ipso significata, et *materiale*, scilicet illius formæ subjectum.

SIGNUM. Signum est id quod facultati cognoscitivæ aliud a se manifestat. — Porro signum est 1° *arbitrarium* aut *naturale*, secundum quod significandi vim habet ab instituto aut ex natura.

— 2° *Rememorativum* seu *commemorativum*, aut *demonstrativum*, aut *prognosticum*, secundum quod ducit in notitiam rei præteritæ, aut præsentis aut futuræ. 3° Vel *speculativum*, quod non efficit id quod significat, v. g. fumus ignem : vel *practicum*, quod efficit quod significat, v. g. sacramenta gratiam. — 4° *Materiale* seu *instrumentarium*, quod in alterius notitiam non ducit, nisi prius cognoscatur : sic statua Henrici Magni non ducit nos ad illius regis notitiam, quin prius ipsa a nobis cognoscatur; vel *formale*, quod ignotum ducit nos in alterius notitiam, v. g. species expressa coloris, quæ licet non videatur, est tamen id sine quo color a nobis non videretur. — 5° *Personale*, quod gerit vices rei significatæ, v. g. legatus principis; vel *impersonale*, quod non gerit vices rei significatæ, v. g. fumus ignis.

SIMPLICITAS. Simplicitas est negatio compositionis. — Duplex est, nimirum : *absoluta*, quæ est omnimoda essentiæ puritas, qua prorsus omnis multitudo excluditur; estque solius essentiæ divinæ; *comparata*, quæ licet in se aliquam multitudinem habeat, non tamen habet omnem, cujus ratione adhuc puritas manet.

Porro simplicitas comparata, est triplex : *Metaphysica*, quæ 1° est puritas ab actu et potentia; 2° est puritas ab actu et essentia, sive a constitutione et esse; 3° est puritas ab essentia et existentia; 4° est puritas a natura et supposito : hæc quidem ultima competit naturæ Christi humanæ, in qua non erat personalitas humana. — *Logica*, quæ 1° est puritas a genere et differentia; 2° est puritas a denominato et denominatione externa. Verum hæc ultima vix, ac ne vix quidem ulli enti convenit. — *Physica*, quæ 1° est puritas a materia et forma; 2° est puritas a mixtione; 3° est puritas ab aggregatione; 4° est puritas a concretione, sive ex subjecto et accidente.

SIMPLICITER. V. *Dici*.

SIMUL. Simul ea dicuntur, quorum nullum alio prius est vel posterius. Modi *simul* sunt quatuor præcipui : nempe ea sunt simul 1° *durationc*, quorum unum nec fuit ante nec post aliud, v. g. Pater divinus respectu Verbi; 2° *natura*, quorum uno posito alterum poni, vel sublato statim tolli necesse est, v. g. paternitas respectu filiationis; 3° *definitione*, quæ per sese invicem definiuntur; qualia sunt relata; 4° *divisione*, quæ eodem instanti dividuntur, v. g. membra idem totum immediate dividentia, v. g. rationale et irrationale, respectu animalis.

SINGULARE. Singulare est indivisibile in plura ejusdem secum rationis. Unde singulare in hoc differt ab individuo, quod individuum est quid ultimo speciei subjectum. Deus exinde est singularis, non vero individuum.

SOPHISMA. V. *Fallacia*.

SPECIES. Species *prædicabilis*, ut est unum ex prædicabilibus seu universalibus, est unum aptum inesse multis numero differentibus, et prædicari de illis in quid complete, id est per modum prædicati substantivi et essentialis, totam rei essentiam exprimentis; et est vel *suprema*, quæ nullam supra se agnoscit; vel *infima*, quæ nullam infra se agnoscit; dicitur etiam *ultima* seu *specialissima*; vel *subalterna* seu *media*, quæ mediat inter supremam et infimam.

Species *subjicibilis* est quæ generi subjacet immediate et directe, et de qua genus prædicatur in quid. Sic homo est species, tum quia animali subjacet imme-

diate et directe ; tum quia animal de eo prædicatur, dum quæritur quid est homo.

Species subjicibilis et prædicabilis non differunt, nisi quia subjicibilis dicitur respectu ad genus, ut homo respectu animalis; prædicabilis vero respectu ad individua, v. g. homo respectu Petri et Pauli.

Species *intentionalis* est imago finite repræsentativa objecti; seu est similitudo virtualis repræsentativa objecti. — Species intentionalis est : 1° vel *sensibilis* vel *intelligibilis*, secundum quod attingitur vel a sensu vel ab intellectu. 2° Est vel *impressa*, quæ est imago derivata ab objecto, ad hujus cognitionem concurrens cum potentia cognoscente, v. g. species emissa a pariete albo in oculum; *expressa*, quæ est similitudo objecti a cognitione efformata; est enim terminus cognitionis, v. g. dum quis domum suam cognoscit, illius imaginem in mente cudit. — Porro *species expressa* est expressa vel a sensu externo, et est ipsamet sensatio ; tunc vocatur simpliciter *species expressa ;* vel a phantasia, et tunc vocatur *phantasma ;* vel a mente, et tunc vocatur *verbum* mentis ; sæpe loco hujusmodi verborum, *phantasma* et *verbum*, ponitur nomen genericum, *species expressa:* Tunc ad illius sensum percipiendum, attendendum est ad materiam de qua agitur: si de phantasia, significabit *phantasma :* si de mente, *verbum*, etc.

SPECIFICATIVE. V. *Reduplicative.*

SPECIFICATIO, SPECIFICATIVUM. Specificativum duplex distinguitur, intrinsecum et extrinsecum. *Intrinsecum* est tota entitas vel pars entitatis rei specificatæ ; unumquodque enim tale est in se per ea quæ includit. Ut enim unumquodque a componentibus et propria entitate habet esse simpliciter, sic et habet esse tale ; *extrinsecum* est aliquid extra rem quidem positum, ad quod tamen essentialem habet ordinem : sic forma est specificativum extrinsecum materiæ, quia licet neque sit ipsa entitas materiæ, nec eam componat, terminat tamen respectum transcendentalem materiæ, quia materia essentialiter respicit formam.

STATUS termini est cum terminus non extenditur nisi ad tempus per verbum importatum, ut cum dico : Plato docet, terminus Plato refertur tantum ad tempus præsens, quod indicatur verbo *docet.*

SUBALTERNATIO. Subalternatio sumitur vel late vel stricte. Late est quælibet habitudo, ordo aut dispositio plurium, quorum unum sub altero constituitur. *Superius* autem dicitur subalternans, *inferius* vero subalternatum. Omnis igitur subordinatio, speciei puta sub genere constitutio, et partis sub toto, latiori significatione subalternatio erit. Stricte subalternatio sumitur, quatenus habitudo intercedit inter inferius et superius, quorum hoc illi accidentalem aliquam differentiam superaddit.

SUBJECTIVE. Subjective dicitur potissimum de mutatione, et contradistinguitur τo *terminative.* Nimirum subjective mutatur id quod est subjectum alicujus actionis et termini per illam producti, v. g. manus, quando ex calida mutatur in frigidam. Terminative vero mutatur id quod ipsa tali actione producitur, v. g. ignis ex ligno productus.

SUBJECTUM. Subjectum late dicitur quidquid alteri subjicitur, sive *loco*, ut terra cœlo ; sive *dignitate*, ut bellua homini ; sive *ordine*, ut epilogus prologo, sive

denominatione, quod ab aliqua forma denominatur, v. g. Aristoteles *philosophus*, a philosophia; vel *attributione* scilicet de quo aliquid enunciatur, sicut homo, animal; illud autem vocatur subjectum prædicationis, quando de illo aliquid essentialiter enunciatur; vel *receptione*, ut paries albedini, scilicet illud quod recipit formam. Porro si forma est substantialis, subjectum receptionis vocatur subjectum *informationis*; v. g. corpus respectu ad animam rationalem; si forma est accidentalis, vocatur subjectum *inhæsionis*. Porro subjectum inhæsionis est duplex: *proximum*, quod immediate recipit accidens, v. g. intellectus cognitionem; *remotum*, quod mediate tantum recipit accidens; v. g. anima rationalis cognitionem.

Subjectum habitus idem est quod objectum, id nimirum de quo proprietates demonstrantur; ut: corpus naturale est subjectum Physicæ.

SUBJICIBILE. Subjicibile est quod est aptum alicui subesse in actuali prædicatione; ut Petrus respectu hominis.

SUBMISSÆ. Submissæ vocantur a logicis propositiones aut partes in consequente complexo, quemadmodum partes in antecedente complexo dicuntur *præmissæ*: v. g. in hoc argumento: nemo stans loquitur, ergo vel non sto vel non loquor; submissæ sunt, *non sto, non loquor*.

SUBORDINATIO. Subordinatio obtinet in causis, diciturque ordo causarum seu quædam dependentia causarum inter se, qua posteriores omnes a prioribus dependent. — Subordinatio est duplex: *accidentalis* est dependentia in fieri, non autem in operari, unius causæ ab alia; sic filius creatus subordinatur accidentaliter suo patri: *essentialis* vero est dependentia unius causæ ab alia, tum in fieri, tum in operari: sic omnis creatura essentialiter subordinatur Deo, per ipsum enim movemur et sumus.

SUBSISTENTIA. Subsistentia duplex distinguitur: una qua constituitur substantia in esse substantiæ; altera qua constituitur substantia in esse suppositi. Prior, quæ *perseitas* etiam dicitur, explicari solet per non-inhærentiam aut per independentiam a subjecto; unde a quibusdam dicitur, subsistentia *independentiæ a subjecto*. Posterior vero subsistentia solet explicari per incommunicationem aut incommunicabilitatem alteri; unde vulgo dicitur subsistentia *incommunicationis* aut *incommunicabilitatis*; ab aliis autem dicitur *suppositalitas*, quæ in intellectualibus vocatur quoque *personalitas*.

SUBSTANTIA. Substantia dupliciter sumitur vel a *sub stando*, quod res subsistet perfectionibus; et sic definitur: res in qua illa, cujus ideam habemus, perfectio existit; vel a *subsistendo*, et sic proprie definitur: ens in se existens. V. *Subsistentia*.

Substantia dividitur 1° in *primam* et *secundam*, scilicet in *singularem* et in *universalem*. Individua, ut Petrus, Paulus, etc., vocantur primæ substantiæ: genus et species, ut vivens, animal, homo, dicuntur substantiæ secundæ seu generales.

Substantia dividitur 2° in completam et incompletam. Substantia *completa* est quæ non est nata ingredi compositionem *totius per se*, v. g. Angelus. *Incompleta* est, quæ nata est ingredi compositionem totius per se, v. g. anima quæ componit vivens, vel exigit ipsum componere.

SUBSTARE accipitur vel 1° pro eo quod supponitur prædicatis

omnibus superioribus; quo sensu omnes species generum prædicatis sunt subjectæ; vel 2° pro eo quod accidentibus proprie dictis substernitur; vel 3° pro eo quod affectionum seu proprietatum in demonstratione subjectum est; vel 4° pro eo quod substat naturæ; vel demum 5° negative, pro eo quod non eget alio sustentante, quod illi substet; atque sic idem significat, quod esse per se.

SUPPONERE. Supponere pro aliquo, est illius loco poni posse.

SUPPOSITARE. Suppositare seu *terminare*, est efficere ut substantia sit suppositum aut personæ.

SUPPOSITIO. Suppositio definitur: positio termini loco alicujus de quo verificatur. Duplex est: *Materialis* est positio termini loco sui ipsius; ut dum dico: homo est vox; *formalis* est positio termini loco sui significati, ut: homo est discursivus. — Suppositio formalis duplex est: *Propria* dicitur quando terminus supponit pro re quam proprie significat, ut homo, pro vero homine; *impropria* seu *metaphorica*, quando pro re quam improprie significat, ut leo, pro viro forti.

Propria duplex est: *simplex*, quando terminus supponit pro suo immediato significato, ut cum dico: animal est genus: ibi enim ex communi sententia, animal sumitur in genere, non autem pro animalibus in particulari; *realis*, seu *absoluta*, seu *personalis* quando terminus sumitur pro significato mediato et immediato, ut cum dico: animal sentit; hoc enim non tantum de animali in genere, sed etiam de singulis animalium speciebus et individuis verum est. Alii addunt suppositionem quæ ab illis vocatur *personalis*, quando supponit pro mediato significato, ut cum dico: homo disputat: id enim intelligitur de hoc vel illo particulari homine.

Personalis duplex est: *discreta* seu *singularis*, quando terminus singularis supponit pro suo singulari significato, ut: Aristoteles docet; aut quando termino communi apponitur nomen demonstrativum, ut: hic homo disputat; *communis*, quando nomen commune supponit pro suis inferioribus.

Communis est quadruplex: *distributiva*, seu *copulativa* quando significatum extenditur ad omnia inferiora distributive sumpta, ita ut de quolibet in particulari intelligatur, ut cum dico: omnis ignis est calidus; unde si resolvatur, isti propositioni æquivalet: hic ignis est calidus, *et* iste est calidus, etc... *collectiva*, seu *copulata*, (seu etiam aliquando dicta *copulativa*, sed improprie) quando significatum intelligitur de omnibus inferioribus collective sumptis, non autem de singulis per se et seorsim, ut cum dico: apostoli sunt duodecim; Unde si resolvatur, isti propositioni æquivalet: Hic apostolus *et* ille apostolus, *et* ille, etc... sunt duodecim; *determinata*, seu *disjunctiva*, quando terminus communis sumitur pro aliquo inferiori determinato, ut: aliquis homo currit: sensus enim est; hunc vel illum determinate currere, ita ut propositio illa de aliquo particulari verificetur; Unde si resolvatur, huic propositioni æquivalet: *vel* ille penicillus est necessarius, *vel* iste penicillus est necessarius, *vel*, etc. *confusa*, seu *disjuncta*, quando terminus accipitur disjunctim pro inferioribus, pro nullo tamen determinate; ut: penicillus necessarius est ad pingendum; hæc enim propositio de nullo penicillo in particulari est vera, cum, quolibet de-

ficiente, aliter sufficiat. Unde si resolvatur, huic propositioni æqvivalet: *vel* ille penicillus, *vel* iste penicillus, *vel* ille, etc... est necessarius. — Hinc in hoc conveniant distributiva et copulata suppositio, quod in earum resolutione invenitur particula *et*: differunt vera in eo quod in *distributivæ* resolutione, particula *et* copulat propositiones; in *copulata* vero, copulat tantum terminos. In hoc pariter conveniunt determinata et confusa suppositio, quod in earum resolutione invenitur particula *vel*; differunt vero in eo quod in *determinatæ* resolutione, particula *vel* disjungit propositiones; in *confusæ* vero, disjungit tantum terminos. — Ex hac resolutione oritur *ascensus* et *descensus* terminorum, secundum quod a singularibus sufficienter enumeratis, ad universale, seu ad aliquid commune fit progressio, vel econtra. Unde ascensus *distributivus* seu *copulativus* est ille qui procedit ex propositionibus per particulam *et* copulatis, ad aliquod commune supponens distributive seu copulative. Ascensus *collectivus* seu *copulatus* est ille qui procedit ex propositionibus, in quibus termini copulantur, ad aliquod commune supponens collective seu copulate. Ascensus *determinatus* seu *disjunctivus* procedit ex propositionibus per particulam *vel* disjunctis, ad aliquod commune supponens determinate seu disjunctive. Ascensus *confusus* seu *disjunctus*, procedit ex propositionibus, in quibus termini tantum disjunguntur, ad aliquod supponens confuse seu disjunctim. Vides exinde quid sit *Descensus distributivus* seu *copulativus*, etc.

Distributiva est: *absoluta*, cum nulla est exceptio, ut: omnis homo est animal; *accommoda*, cum aliquid excipitur, ut: Deus creavit omnia; intellige præter seipsum; *completa*, quando terminus supponit pro singulis generum, id est, pro omnibus sub genere contentis, ut: omnis homo est animal; *incompleta*, quando terminus supponit pro generibus singulorum, id est pro aliquo individuo omnium generum vel specierum, ut cum dico: omne animal fuit in arca Noe; sensus est enim aliquem equum, aliquem leonem, etc., in ea fuisse.

SUPPOSITUM. Suppositum seu *subsistens* duplicis est generis. Alterum est expers, alterum est particeps cogitationis. Hoc vocatur *persona*, illud vocatur *suppositum* simpliciter. — Solet autem definiri suppositum: substantia ultimo completa; vel: substantia singularis, existens per se et complete, ac alii, Dei voluntate, nec juncta nec, ut perficiatur et determinetur, jungenda. Ex eo nempe quod substantia ultimo completur per suppositalitatem aut subsistentiam, habet illud quod sit incommunicabilis alteri, non ut subjecto inhæsionis, non ut toto, non ut inferiori, sed ut supposito. Forma facit materiam incommunicabilem alteri, sed ut inferiori. Subsistentia vero sola hoc habet, nempe facere naturam incommunicabilem alteri tanquam supposito.

SYLLOGISMUS. Syllogismus est, ex Aristotele, oratio in qua, quibusdam positis, aliud quippiam diversum ab his quæ posita sunt necessario sequitur eo quod hæc sunt.

Syllogismus est 1° *perfectus*, qui, præter ea quæ accepta sunt, id est præter propositiones assumptas, nulla alia re indiget, ut necessitas conclusionis clare appareat; *imperfectus*, qui, etsi necessario vi formæ concludat, indiget tamen uno aut pluribus, ut

necessitas illationis clara et perspicua sit.

Syllogismus est 2° *communis*, cujus scilicet medium est commune; *expositorius*, cujus scilicet medium est singulare.

Syllogismus est 3° vel *absolutus*, vel *modalis*, secundum quod ejus propositiones sunt absolutæ aut modales.

Syllogismus est 4° *simplex*, qui constat propositionibus simplicibus; vel *complexus*, qui constat propositionibus complexis: et quidem syllogismus complexus est vel *conditionalis*, vel *causalis*, vel *disjunctivus*, etc., secundum naturam ejus propositionum.

Syllogismus est 5° *logicus*, qui constat tantum tribus propositionibus claris, concisis, quantum fieri potest absolutis et necessariis, v. g. omne par est dividuum in duas partes æquales: binarius est par; ergo binarius est dividuus, etc.; vel *rhetoricus*, qui constat majori, et, si necesse est, majoris probatione; minori et ejus probatione, tum elicit conclusionem.

Syllogismus est 6° *demonstrativus*, qui est e principiis certis et parit scientiam; vocatur etiam *apodicticus*; vel *dialecticus*, qui est e principiis probabilibus et opinionem parit, vocatur etiam *probabilis*, *topicus*, et *opinativus*; vel *pirasticus*, qui est e principiis ut vera admissis ab adversario.

SYLLOGIZARE. Syllogizare propositionem, idem est ac invenire syllogismum cujus est conclusio.

SYNCATEGOREMA. Syncategorema est nomen substantivum, quod ita alieni juris est, ut per plures categorematum classes vagans, de his possit prædicari; v. g. universalia (quæ occurrunt in qualibet definitione).

SYNCATEGOREMATICE. *Syncategorematice esse* dicitur, quod comprædicari potest: et per possibilitatem quod quid existat, si physice loquamur.

SYNCATEGOREMATICUS. V. *Terminus*.

T

Terminus definitur: extremum propositionis, seu id in quod resolvitur propositio, tanquam in subjectum et prædicatum. Nota ergo quod hæc est differentia inter *vocem*, *nomen* et *terminum*, quod *vox* importat entitatem realem soni, et ideo sonus ponitur in definitione vocis. *Nomen* dicit significationem superadditam ex hominum instituto tali entitati, scilicet significationem tanquam formale, entitatem vero tanquam materiale: unde nomen ab Aristotele definitur: vox significativa ad placitum. *Terminus* denique super hoc addit quod sit extremum, sive quod terminet seu finiat propositionem.

Terminus est 1° *categorematicus*, qui per se aliquid significat; ut: homo; *syncategorematicus*, qui per se non significat, sed solum alteri junctus; ut: omnis, hic, etc.; *mixtus*, qui virtualiter continet utrumque, et in utrumque resolvitur; ut: nemo. — 2° *Univocus*, seu *synonimus*, qui significat rationem aliquam in pluribus simpliciter eamdem; *analogus*, qui significat rationem simpliciter quidem diversam, aliquatenus tamen similem; *æquivocus* seu *homonymus*, qui significat res omnino diversas. — 3° *Concretus*, est ille qui significat formam ut in subjecto existentem; *abstractus*, qui significat formam ab omni subjecto separatam. — 4° *Connotativus*, seu adjectivus, est ille qui significat formam ut alteri adventitiam; *absolutus*, seu substantivus, qui significat ali-

quid per se stans.— 5° *Singularis* est ille qui de uno tantum dicitur; *universalis*, qui significat aliquid pluribus commune. — 6° *Primæ intentionis* est ille qui significat rem secundum statum quem habet a parte rei, ut, homo; terminus *secundæ intentionis*, qui significat rem secundum aliquem statum quem recipit ab intellectu; ut genus. 7° *Transcendens* est ille qui de omni re dicitur, ut ens, verum, bonum, etc.; *non transcendens* est ille qui non convenit nisi quibusdam rebus, ut substantia, quantitas, etc., quem propterea nonnulli vocant categoricum, quia alicujus categoriæ cancellis continetur; *supertranscendens*, est ille qui etiam negationibus et entibus rationis competit. — 8° *denominativus*, qui ab alio desumitur, *denominans* vero a quo alius deducitur.— Ut clarius percipias, denominativa seu paronyma ab Aristotele definiuntur sic: paronyma dicuntur quæ ab aliquo nominis appellationem accipiunt, ita tamen ut differant casu, sicut a grammatica denominatur grammaticus, et a fortitudine fortis. — Denominans autem est vel *intrinsece* vel *extrinsece* denominans. Prior est ille qui significat formam in subjecto denominato realiter existentem, ut, album denominat parietem cui reipsa albedo inhæret. Posterior vero est ille qui significat formam non existentem in subjecto denominato, ut paries denominatur extrinsece visus a visione, quæ non est in pariete, sed in oculo. —9° Termini inter se comparati, alii sunt *impertinentes*, qui nec se excludunt, nec se inferunt, ut dives et doctus; alii *pertinentes*, qui vel se inferunt, vel se excludunt.—10° Termini inter se comparati dividuntur a nonnullis in *repugnantes, convertibiles, magis et minus communes, excedentes* et *excessos*. Repugnantes dicuntur qui de se universaliter negari possunt, ut homo et equus; convertibiles, qui de se invicem affirmari possunt, ut rationale et risibile; magis et minus communes, quorum unus potest de altero universaliter affirmari, ut animal de homine, non vice versa; excedentes et excessi, quorum alter potest de altero particulari affirmari, non universaliter, ut equus est albus. — 11° Terminus est alius *primæ impositionis*, seu nomen rei, v. g. homo; alius *secundæ impositionis*, estque nomen nominis, vel orationis, v. g. termini sermocinalium artium, puta declinatio, casus, dactylus, spondeus, tropus, exordium, subjectum, medium, etc.

Terminus motus duplex est, scilicet : terminus *a quo*, ille nempe a quo procedit motus; et terminus *ad quem*, scilicet ille ad quem progreditur motus.

TOTUM. Totum late est id cui nihil deficit; hocque sensu totum idem est ac perfectum; proprie est id quod habet partes.

Totum est 1° vel *totum per se*, quod scilicet constat partibus quæ per se ipsi insunt, v. g. ut homo respectu corporis et animæ; vel *totum per accidens*, quod constat partibus quæ ipsi per accidens insunt, ut homo respectu divitis et pauperis.

Totum est 2° vel *actuale*, seu *strictum*, quod actu continet suas partes; vel *potentiale*, quod potestate continet suas partes.

Totum actuale est triplex, scilicet : totum *essentiale*, quod habet partes essentiales, seu rei constitutivas · estque vel physicum, vel metaphysicum. Totum essentiale *physicum* est, quod constat partibus essentialibus physicis; et cum ejusmodi partes sint materia et forma, totum il-

lud definiri potest commpositum ex materia et forma : ut homo respectu corporis et animæ rationalis. Totum essentiale *metaphysicum*, quod ab aliis dicitur totum *formale*, est quod constat partibus essentialibus metaphysicis, scilicet genere et differentia; sicque totum illud semper est species. Vel *integrale*, seu totum *integratum*, quod ab aliis vocatur *mathematicum*, et dicitur illud quod habet partes integrales, seu extra se invicem positas; cujusmodi est quodlibet corpus continuum, quod habet partes materiales unitas. Vel totum *collectivum* seu *aggregativum*, et dicitur illud quod habet partes materiales separatas, et forte in unum collectas; ut exercitus, acervus tritici, etc.

Totum potentiale est duplex, nempe totum *universale*, quod ab aliis dicitur *totum subjectivum*, vel simpliciter *totum potentiale*, et est aliquod superius respectu inferiorum, de quibus est prædicabile; ut genus respectu specierum, puta animal respectu rationalis et irrationalis. Vel *causale*, et est causa sua fœcunditate continens effectus.

TRANSCENDENS, TRANSCENDENTALE dicitur illud quod transcendit omnes rationes et differentias inferiorum entium, ita ut in eis intime et essentialiter includatur, seu id quod imbibitur in omni formalitate rei de qua prædicatur; ita ut nihil sit in tali re, de quo dici non possit, v. g. *ens* est transcendens, quia cum sit prædicatum universalissimum, imbibitur in omnibus rei formalitatibus, ita ut nihil sit in ea quod non sit ens. Hinc transcendentale vulgo dicitur contradistincte τῷ prædicamentali, quia scilicet trans aut supra omnia prædicamenta scandit et ascendit.

Veteres sex numerabant hujusmodi transcendentalia nempe *res*, *ens*, *verum*, *bonum aliquid*, *unum*, quorum litteræ initiales continentur in hac voce ab eis ficta *Reubau*.

Supertranscendentalia ea dicuntur quæ non modo rebus realibus, sed etiam fictis seu imaginariis conveniunt, ut *cogitabile*, *apprehensibile*, etc.

TRANSUMPTIO, seu syllogismus *ex concessione vel conventione*, fit cum quæstio proposita in aliam transfertur, hac conventione inita, ut illa alia quæstione probata, quæstio etiam proposita probata sit. Hoc modo Aristoteles contendens probare omnia astra esse rotunda, transfert quæstionem ad lunam, et probat lunam esse rotundam, præsupponens tanquam admissum ab adversariis omnium astrorum eamdem esse rationem.

U

UBI. Idem est ex prima sui institutione et significatione, ac *quo in loco*.

Ubi est 1° *fluens*, seu ubi rei quæ movetur, v. g. ubi avis volantis; vel *permanens*, seu rei ubi quiescentis, puta ubi scopuli. Ubi est 2° *circumscriptivum*, seu *quantitativum*, seu *prædicamentale*, seu id quo res est tota in toto loco, ita ut singulæ illius partes singulis loci partibus correspondeant, v. g. circumscriptio Petri a suo loco; *definitivum*, quo res est tota in toto loco, et tota in singulis loci partibus, v. g. ubi Angelicum; *sacramentale*, per quod corpus est totum in toto spatio, et totum in singulis spatii partibus, ita ut connaturaliter possit esse alibi, v. g ubi corporis Christi Salvatoris sub

eucharisticis speciebus, per quod Christus Dominus ita est Romæ, ut possit esse Parisiis.

UBICATIO. Est ratio existendi in loco ; unde *ubicatum* est illud quod est in loco, hic vel illic, etc.

UBIETAS. Juxta nonnullos est *nusquam non existentia*. Vulgo autem dicitur præsentia unius ad aliud, seu id per quod res est formaliter in loco.

UNIO. Est plurium rerum in unum convenientium consociatio.

Unio *informativa*, est ea quæ intercedit inter duas res quarum una est forma alterius v. g. unio animæ et corporis. — Unio *continuativa* est ea quæ intercedit inter res plures, eas pure et simpliciter uniens, et quarum una non est forma alterius, v. g. unio partium ligni.

UNITAS. Unitas *indivisionis* seu simpliciter *unitas*, est indivisio rei in se, et divisio a quolibet alio. Et sic sumpta, prout omni enti competit, vocatur *unitas transcendentalis*, seu *metaphysica*.

Unitas est 1° vel *simplicitatis* vel *compositionis*. Prima est indivisa et indivisibilis in se ; secunda est indivisa, sed divisibilis.

Unitas est 2° vel *per se*, quæ competit non solum enti simplici, sed etiam composito, cujus partes in unum coaluere suppositum ; vel *per accidens*, quæ competit enti composito, cujus partes in unum non coaluere suppositum. — Porro hæc est vel *aggregationis*, quæ competit rebus non mixtis, et sine ordine coacervatis ; vel *confusionis*, quæ competit mixtis, v. g. vino mixto cum aqua ; vel *ordinis*, quæ competit rebus inter se cum ordine collectis.

Unitas est 3° vel *materialis* seu *numerica*, quæ competit entitati cujusque individui, quatenus non dividitur in plura individua et ab omnibus dividitur ; v. g. unitas Petri ; vel *formalis*, quæ competit essentiæ rei, quatenus non dividitur in plures essentias, qualis est ipsa, v. g. unitas naturæ humanæ.

Unitas *conformitatis* seu convenientiæ est ea qua multa in unum conveniunt. Estque vel *analogiæ*, qua multa non eadem, sed aliqua ratione in unum conveniunt ; v. g. unitas qua pharmacum, pulsus et animal dicuntur quid unum, quia aliqua ratione in sanitate conveniunt ; vel *univocationis*, qua dicuntur unum quæ eadem plane ratione conveniunt. Estque vel *generica*, qua multa sunt unum genere, v. g. homo et brutum, respectu animalis, vel *specifica*, qua multa conveniunt specie infima, v. g. Petrus et Paulus ratione humanitatis.

UNIVERSALE. Universale quoad nomen sonat unum versus alia, adeoque significat quid commune multis, seu unum ad multa pertinens.

Universale est vel complexum, vel incomplexum. Universale *complexum* vel est propositio universalis, ut : omne totum est majus sua parte ; vel quidquid parit multiplicem conceptum in mente, ut definitio, puta animal rationale. Universale *incomplexum* est quod unicum parit in mente conceptum ; vel est res simplex respiciens tamen multa, inferiora puta aut subjecta, ut natura humana, quæ respicit omnia individua quibus inest. — Universale incomplexum est triplex : nempe 1° universale *in causando*, seu causa universalis, quæ scilicet una multos effectus diversæ rationis potest producere ; 2° universale *in repræsentando*, seu unum quod

multa repræsentare potest, v. g. imago hominis in mente, quia omnes homines indiscriminatim exhibere potest; 3° universale *in essendo*, seu unum aptum inesse multis et prædicari de illis; et duplex est, nempe: universale *metaphysicum* et sic definitur: unum abstractum a multis, seu natura sine individuis considerata; universale logicum, et sic definitur: unum comparatum ad plura, tanquam superius ad sua inferiora. Universalitas ergo logica formaliter consistit, non in abstractione a pluribus, sicut metaphysica, sed in quodam ordine superioritatis quem intellectus apprehendit in natura respectu individuorum.

Universale in causando vocatur etiam *universale ante multa*, causa enim est ante effectum. Universale in repræsentando vocatur etiam *universale post multa*, imago enim et vox sunt quid ipsa re posterius. Universale in essendo vocatur etiam *universale in multis*, essentia quippe rei est in ipsis singularibus.

Universale in essendo est quintuplex: *genus*, *differentia*, *species*, *proprium*, *accidens*. V. hæc verba.

UNIVERSALITAS. Universalitas est unitas naturæ aptæ inesse multis, vel apta prædicari de multis. Priori sensu dicitur universalitas *metaphysica*, quæ convenit naturæ, ut a pluribus inferioribus separatæ: posteriori autem sensu dicitur universalitas *logica*, quæ convenit naturæ ut ad plura inferiora comparatæ; quæ quidem comparatio supponit ejus abstractionem ab illis.

UNIVOCUM. Univocum dicitur vel de rebus vel de vocibus.

Univoca *univocantia*, seu voces univocæ, sunt voces communes multis in eadem plane significatione, v. g. homo, qui potest dici de Paulo, Francisco, etc.

Univoce *univocata* seu res univocæ, sunt res quibus nomen est commune, et definitio nomini respondens plane eadem, v. g. Paulus et Petrus respectu hominis. — Univoca univocata sunt 1° vel univoca *participata*, vel univoca *participantia*, quorum priora sunt naturæ communes per nomina univoca immediate significata, quæ ab inferioribus æque primo participantur, ut animal respectu hominis et equi; posteriora vero res inferiores quæ illam naturam communem participant, ut homo et equus respectu animalis. — 2° Vel univoca *essentialia*, quorum ratio ab inferioribus essentialiter participatur, ut animal, homo: vel *accidentalia*, quorum ratio accidentaliter tantum participatur, ut album respectu cygni et nivis.

UT QUOD, UT QUO. Aliquid dicitur agere *ut quod*, quod est principium actionis; *ut quo*, quod est medium actionis. V. *Causa*, *Principium*, *Objectum*.

UT SIC. Ut sic aliquando idem est ac in genere, aliquando est verbum reduplicativum, et idem significat *ac qua*, *quatenus*.

V

VEGETATIVA. V. *Anima*.

VERITAS. Veritas *ethica* seu *moralis* idem est ac veracitas.

Veritas *logica* seu *formalis* est adæquatio cognitionis cum re cognita, et duplex fingitur, nempe veritas *simplex*, seu conformitas apprehensionis cum suo objecto, quod repræsentat; vel *complexa*, seu *judicativa*, quæ posita est in judicii cum rebus judicatis convenientia. — Hæc vocatur etiam veritas *in cognoscendo*.

Veritas *signi* est conformitas

signi cum re quam significat; hæc vocatur etiam veritas *in significando*.

Veritas *metaphysica* seu *transcendentalis* est ipsa rei entitas, ut conformabilis intellectui (præcipue divino). Unde definitur a S. Thoma: adæquatio rei et intellectus. Vocatur etiam veritas *in essendo*.

VIRTUALITAS. Virtualitas dicitur ratio quæpiam in objecto, quæ revera eadem est realiter cum alia, in ordine tamen ad prædicata contradictoria perinde se habet, atque si distingueretur realiter ab illa.

VIRTUALITER, V. *Continere*.

VIRTUS. Dum agitur de virtutibus, hæ vocantur *subjectivæ*, seu *partes subjectivæ* quæ sunt alicujus virtutis species; hæ vero vocantur *integrantes* seu *partes integrantes*, quæ sunt dispositiones ad virtutis principalis assecutionem, concurrendo ad actus illius perfectionem; hæ vero *potentiales*, seu *partes potentiales*, quæ maximam habent cum virtute principali affinitatem.

FINIS LEXICON PHILOSOPHICI.

INDEX ANALYTICUS.

TRACTATUS DE EXTREMA-UNCTIONE.

Caput I. De Extrema-Unctionis natura et institutione. . . . 1

Nota: (Extrema-Unctio est Sacramentum a Christo institutum, — quo infirmi de vita periclitantes, — per unctionem olei et orationem Sacerdotis, — obtinent salutem animæ, et sanationem morborum, ubi animarum saluti expedit).

Conclusio. Extrema-Unctio est verum ac proprie dictum novæ Legis Sacramentum.—*Est de fide* ex Trid., contra Waldenses, Wiclefitas, Lutheranos et Calvinistas. 2

(Nam Jacob.: *Infirmatur quis...* Unde: 1° est signum sensibile; 2° habet vim producendi gratiam; 3° est a Christo instituta; 4° est perpetua et constans in Ecclesia. Ergo...)

Objectiones. 3

Quæres: Quo tempore Christus instituerit Extremam-Unctionem? — Non constat; probabilius tamen post Resurrectionem. 5

Caput II. De materia et forma Extremæ-Unctionis. 6

Articulus 1. De materia Extremæ-Unctionis. 7

Conclusio 1. Materia remota Extremæ-Unctionis est oleum olivarum (*est de fide*), — quod debet essentialiter esse benedictum ab Episcopo,— vel a Sacerdote ex ejus commissione. 7

(Constat 1 p.; nam Jacob.: *Ungentes cum oleo...* Hinc Florent. et Trid.; — 2 p., quæ ex Trid., Florent. et veteribus sacramentalibus liquet; — 3 p., quæ patet ex praxi Græcorum).

Quæres 1. Utrum oleum sanctum benedici debeat in ordine ad Extremam-Unctionem? — Sic, probabilius. 9

Quæres 2. Quid sit faciendum, cum oleum ab Episcopo feria quinta benedictum, deficit propter frequentem administrationem hujus Sacramenti? 9

Conclusio 2. Materia proxima Extremæ-Unctionis est unctio facta a Sacerdote, nam Jabob.: *Ungentes.* 10

Quæres 1. Quænam partes corporis inungi debeant? . . . 10

Quæres 2. An ad Sacramenti validitatem, plures unctiones sint necessariæ, vel an unica sufficiat? — Disputant. . . . 10
Quæres 3. Quænam pars corporis sit inungenda, cum unica in necessitate fit unctio? — Caput, ex Rit. Tull. 12
RTICULUS 2. De forma Extremæ-Unctionis. 12
Conclusio. Forma Extremæ-Unctionis est hæc. *Per istam sanctam unctionem et suam pissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quidquid per visum* (et ita de aliis sensibus) *deliquisti.* — Ratio, quia præscribitur. 12
Quæres 1. Quænam verba in adducta forma sint omnino essentialia? — Hæc: *Per istam unctionem indulgeat tibi Deus.* 13
Quæres 2. An forma Extremæ-Unctionis debeat essentialiter esse deprecativa? — Sic. 13
CAPUT III. De ministro Extremæ-Unctionis. 15
Conclusio. Minister Extremæ-Unctionis est solus Sacerdos. — *Est de fide* ex Trid., contra Lutheranos et Calvinistas. . . . 15
(Nam Jacob.: *Inducat Præsbyteros*).
Quæres 1. An omnis Sacerdos sit minister idoneus hujus Sacramenti? — Sic, si de validitate agatur. 16
Quæres 2. Quot requirantur Sacerdotes ad administrandam Extremam-Unctionem? — Unus sufficit, ut definivit Alex. III. 16
Quæres 3. An sit mortale unctionem dare sine vestibus sacris, stola et superpelliceo, vel preces omittere, vel alia præscripta negligere?. 17
CAPUT IV. De subjecto et necessitate Extremæ-Unctionis. . . 18
Quæres 1. Quodnam sit Extremæ-Unctionis subjectum? — Infirmus de cujus morte timetur, usu rationis aliquando præditus. 18
Quæres 2. Quænam dispositiones requirantur in subjecto Extremæ-Unctionis? — 1° Status gratiæ; 2° intentio saltem habitualis; 3° ex S. Thoma, devotio actualis. 18
Quæres 3. An hoc Sacramentum sit necessarium? — Non, necessitate medii; sic, necessitate præcepti, et quidem divini et ecclesiastici, infirmis de vita periclitantibus. 19
CAPUT V. De effectibus et cæremoniis Extremæ-Unctionis. . 20
Quæres 1. Quot sint effectus Extremæ-Unctionis? — Sublato obice, quinque: 1° gratia sanctificans...; 2° remissio peccatorum; 3° abstersio reliquiarum peccati; 4° alleviatio animæ infirmi, quæ est gratia Sacramentalis; 5° interdum sanitatis corporeæ restitutio. Porro, circa remissionem peccatorum, sit . . 21
Conclusio. Verisimilius et communius est sacramentum Extremæ-Unctionis, sublato obice, peccata, sive mortalia, sive venialia, si quæ remaneant, primo et per se remittere.. . . 23

(Nam D. Jacob et Trident. absolute et sine distinctione, dicunt peccata remitti).
Quæres 2. An sacramentum Extremæ-Unctionis sit iterabile? — Sic, positis ponendis. 23

TRACTATUS DE ORDINE.

Caput I. De essentia et existentia Ordinis. 25
Nota: (Ordo sumitur vel *latissime*, vel *late*, vel *stricte*, vel *strictissime*, et sic est : Sacramentum a Christo institutum, quo gratia spiritualisque potestas traditur Clerico, — ad Eucharistiam consecrandam, vel ad consecranti inserviendum, — cæteraque munia ecclesiastica rite obeunda).
Conclusio. Ordo, seu Ordinatio, est verum Sacerdotium, non omnibus commune, nec nudum Sacerdotium, sed verum ac proprie dictum Sacramentum. *Est de fide* ex Trid., contra Lutheranos et Calvinistas. 27
(Constat 1 p.; nam Christus instituit verum sacrificium, ergo et sacerdotium; 2 p.; nam hi soli sunt Sacerdotes ad quos Christus dixit : 1° *Hoc facite...* 2° *Accipite Spiritum S...* — 3 p., nam habet omnia requisita ad verum Sacramentum.)
Quæres : Quo tempore Christus instituit Sacramentum Ordinis ? — In die Cœnæ. 29
Caput II. De variis speciebus Ordinationum. 30
Nota: (Ordines dividuntur in *Sacros*, seu majores, et *non Sacros*, seu minores.)
Quæres : Quot sint in Ecclesia Ordines? — 1° Sunt plures *ex fide* Trid. 2° Sunt Septem, sed non est definitum. 30
Conclusio 1. Prima tonsura non est Ordo. — Ratio, quia nullum habet annexum officium circa ministerium altaris, et est ab Ecclesia institutum. 31
Conclusio 2. Episcopatus est Ordo distinctus a Presbyteratu. — Ratio, quia imprimit characterem distinctum. . . . 32
Conclusio 3. Episcopatus est proprie dictum Sacramentum, et a Presbyteratu realiter distinctum. — *Est nunc communis et tenenda.* 32
(Nam : 1° est cæremonia exterior, gratiæ collativa, a Christo instituta, permanens in Ecclesia; 2° de fide est Episcopum esse jure et institutione divina superiorem Præsbytero).
Objectiones. 33
Conclusio 4. Episcopi sunt Presbyteris superiores (*est de fide*) — jure divino (*est certum*). 35

(Nam : 1° Sic SS. Patres, v. g. Epiph. 2° Episcopi jure divino soli sunt ministri tum Ordinis, tum Confirmationis. Hinc Trid.).

Objectiones. 36

Conclusio 5. *De fide* est Presbyteratum esse proprie dictum Sacramentum, ex Trid. 38

Conclusio 6. Certum est Diaconatum esse Sacramentum proprie dictum. — Ratio, quia est cæremonia exterior, gratiæ collativa, a Christo instituta, permanens in Ecclesia. . . . 38

Conclusio 7. Probabilius est Subdiaconatum et Minores non esse Sacramenta. — Ratio, quia illis deest : 1° materia et forma sacramenti Ordinis ; 2° divina institutio. 39

Objectiones. 41

CAPUT. III. De materia et forma singulorum Ordinum, et eorum officiis. 42

§ 1. De materia et forma Episcopatus et ejus officio. . . 43

Nota : (In ordinatione Episcopi quatuor cæremoniæ occurrunt).

Quæres 1. Quid in ritu a Pontificali præscripto habeat rationem materiæ, et quid rationem formæ ? — Essentialis materia est sola manuum impositio a tribus Episcopis facta ; forma vero sunt hæc verba : *Accipe Spiritum Sanctum* . . . 43

Quæres 2. An liceat Episcopatum desiderare ? 44

Quæres 3. Quænam sint præcipua Episcopi munia ? — Ecclesiam instruere, defendere et pacifice gubernare. 45

§ 2. De materia et forma Presbyteratus, et ejus officio. . 46

Nota : (1° In Ecclesia Latina, quinque præcipuæ observantur cæremoniæ in ordinatione Sacerdotis ; in Græca, tres. 2° Tres sunt opiniones).

Conclusio. Probabilius est secundam manuum impositionem, cum forma verborum ipsi correspondentium, constituere totam essentiam ordinationis Presbyteratus. 47

(Nam : 1° Eruitur ex Trid. ; 2° Scriptura de sola manuum impositione verba facit ; 3° porrectio instrumentorum non reperitur apud Græcos).

Quæres 1. Utrum valide ordinetur, vel qui solum tangit calicem et non patenam, vel patenam et non calicem, vel patenam et calicem sed non hostiam, vel hostiam sed non patenam ? — Sic. 50

Quæres 2. An ordinatio sit valida, si tradantur calix et patena sine speciebus panis et vini, aut una tantum altera deficiente ? — Non. 50

Quæres 3. Quænam sint officia Presbyterorum ? — Offerre, benedicere, præesse, prædicare et baptizare. 50

§ 3. De materia et forma Diaconatus, et ejus officio. . . 51
Nota : (In Ecclesia Latina duæ sunt præcipuæ cæremoniæ).
Conclusio. Materia Diaconatus est tum impositio manus, tum traditio libri Evangeliorum; forma vero sunt verba ipsi correspondentia. 52
Quæres : Quænam sint officia Diaconatus?—Ministrare ad altare, baptizare et prædicare. 52
§ 4. De materia et forma Subdiaconatus et Minorum, et eorum officiis. 52
Quæres 1. Quænam sit materia et forma Subdiaconatus?. . 53
Quæres 2. Quænam sit materia et forma cujusque ordinis Minoris? 53
Quæres 3. Quænam sint diversorum Ordinum germanæ definitiones? 54
CAPUT IV. De ministro Ordinis. 56
Nota: (Certum est de fide solum Episcopum esse ordinarium ministrum Ordinis, ex Florent. et Trid.)
Conclusio 1. Simplex Sacerdos potest, ex commissione Summi Pontificis, conferre Tonsuram et Minores ordines (ut constat 1° ex cap. *Requisivit*; 2° ex Trid.), non vero Majores, saltem usque ad Diaconatum inclusive (ut constat ex Script. et Tradit.) 56
Conclusio 2. Ad consecrationem Episcopi requiruntur tres saltem Episcopi (ex canonibus), non quidem necessitate Sacramenti, sed præcepti Ecclesiæ (ut constat exemplis et dispensationibus SS. Pontificum). 59
Quæres 1. An carens Ordinatione valide et licite exerceat ejus munera? 60
Quæres 2. Quomodo et quando supplendi sint defectus commissi in Ordinatione? — Distinguendum. 61
CAPUT V. De subjecto Ordinis. 62
Quæres 1. Quisnam sit subjectum Ordinis?— Est homo baptizatus et masculus. 62
Quæres 2. Quid requiratur ad validam Ordinum receptionem? — In adulto requiritur intentio. 62
Quæres 3. Quot requirantur ad licitam Ordinem susceptionem? —Decem. 63
§ 1 De vocatione. 63
§ 2. De Episcopo; ubi 65
Nota (Quod aliquis censetur subjectus Episcopi relative ad Ordines suscipiendos, ratione: 1° originis; 2° domicilii; 3° Beneficii; 4° famulatus).
§ 3. De statu gratiæ. 69

§ 4. De Confirmatione. 70
§ 5. De congruo sustentationis titulo. 70
§ 6. De ætate legitima. 72
§ 7. De tempore statuto. 73
§ 8. De interstitiis servandis. 74
§ 9. De Ordinatione per saltum. 75
§ 10. De immunitate ab omni irregularitate et censura. . 76
CAPUT VI. De effectibus et obligationibus Ordinis. 77
Quæres 1. Quot sint effectus et obligationes Ordinis?—Tres sunt effectus : gratia sanctificans in augmento ; gratia Sacramentalis et character ; obligationes vero, quoad elevatos ad majores Ordines, sunt : recitatio Horarum, cœlibatus et obligatio deferendi habitum et tonsuram. 77
Conclusio 1. Continentiæ lex sacris ministris imposita, est in Ecclesia antiquissima. 78
(Nam fundatur : 1° in exemplo Apostolorum ; 2° in consuetudine ab Apostolicis temporibus fere universaliter recepta ; 3° in sanctionibus antiquissimis Concil. et SS. Pontificum).
Conclusio 2. Continentiæ lex, sacris ministris imposita, est clericali statui convenientissima. 80
(Nam : 1° vitæ sanctimoniam præ se fert, utpote sanctissima ratione sui objecti, finis, Dei hominumque sensus ; 2° sacris muneribus rite obeundis conducit).
Conclusio 3. Continentiæ lex, sacris ministris imposita, nec juri divino (ut liquet ex præcedentibus) ; nec naturali repugnat, (quia nulla est lex quæ omnes et singulos ad matrimonium cogat). 82
Objectiones. 83
Quæres 2. An obligatio cœlibatus sit de jure divino, ita ut Papa non possit dispensare ? — Non. 85
Quæres 3. An hæc obligatio sit immediate ex præcepto Ecclesiæ, vel mediate per votum ordinatorum ? — Probabilius oritur ex voto ordinatorum. 86
Quæres 4 An teneretur ad castitatem qui invincibiliter ignoraret votum Ordini annexum, vel expresse nollet castitatem vovere ? — Sic communiter, ex vi voti, vel legis Ecclesiæ. . 87
Quæres 5. An Clerici obligentur deferre habitum et tonsuram clericalem ? — Sic. 88
CAPUT VII. De irregularitatibus. 89
ARTICULUS 1. De irregularitate in genere. 89
Quæres 1. Quid sit irregularitas ? — Est impedimentum canonicum,—quo quis directe redditur inhabilis ad Ordines et Beneficia licite suscipienda, — et eorum functiones obeundas. 89

Quæres 2. Utrum aliquis in dubio sit judicandus irregularis? 91
Nota: (Duplex est dubium : *juris* scilicet, et *facti;* unde distinguendum in responsione).
Quæres 3. An qui in irregularitate exercet functiones Ordinis, incurrat aliquam pœnam ? — Non. 91
Quæres 4. Quotuplex sit irregularitas ? 92
(Dividitur : 1° in *totalem*, *partialem* et *temporalem;* 2° in eam quæ est *ex defectu*, et in eam quæ est *ex delicto*).
Articulus 2. De irregularitatibus *ex defectu*. 93
§ 1. De irregularitate ex defectu animæ. 93
Nota (Quod triplex est defectus, *rationis* scilicet, *scientiæ* et *fidei obfirmatæ*).
§ 2. De irregularitate ex defectu corporis. 94
§ 3. De irregularitate ex defectu natalium et famæ. . . . 96
§ 4. De irregularitate ex defectu ætatis et Sacramenti. . . 98
§ 5. De irregularitate ex defectu lenitatis et libertatis. . . 99
Articulus 3. De irregularitatibus ex delicto provenientibus. . 101
Nota: (Quatuor sunt species irregularitatis ex delicto: 1ª provenit ex iteratione Baptismi ; 2ª ex crimine hæresis et apostasiæ a fide ; 3ª ex indebitis susceptione vel usu Ordinis; 4ª ex homicidio, mutilatione et abortu).
Articulus 4. De cessatione et dispensatione irregularitatis. . 104
Quæres 1. Quomodo cessare aut tolli possit irregularitas ? 104
Quæres 2. Quis dispensare possit in irregularitate ? — S. Pontifex pro omnibus, Episcopus pro aliquibus, Prælati cum suis Religiosis. 105

TRACTATUS DE MATRIMONIO.

Caput I. De sponsalibus. 106
Nota: (Vox *sponsalia* sumitur : 1° pro arrhis sponsæ oblatis ; 2° pro ipsomet Matrimonio rato ; 3° pro contractu Matrimonium præcedente, de quo)
Quæres 1. Quid sint sponsalia ? — Sunt futuri Matrimonii promissio. 106
Quæres 2. Quænam requirantur conditiones ut promissio futuri Matrimonii sit legitima ? 107
(Requiritur ut sit : 1° *libera;* 2° *acceptata ;* 3° *mutua ;* 4° *vera ;* 5° *signo externo expressa* (circa quod triplex traditur regula); 6° ut fiat *a personis legitimis*).
Quæres 3. Utrum verba de præsenti, inter impuberes, apta ad Matrimonium, vim habeant sponsalium ? — Sic. 109
Quæres 4. An sponsalia quæ cohabitatio subsecuta est, Matrimo-

nii rationem acquirant? — Si in locis ubi viget Trid., non; si alias, sic. 109
Quæres 5. An sponsalia sine consensu parentum inita, sint valida et licita? — Hoc pendet ex Matrimonio. 110
Quæres 6. An parentes pro filiis possint inire sponsalia? — Sic, positis ponendis. 110
Quæres 7. An valida sint sponsalia conditionata? — Distinguendum. 110
Quæres 8. Quos effectus producant sponsalia? — Duos: impedimentum publicæ honestatis, et gravis obligatio contrahendi Matrimonium. 111
Quæres 9. An pœna in sponsalibus primo resilienti apposita, obliget in conscientia? — Distinguendum. 111
Quæres 10. Quot modis dissolvantur sponsalia? 112
(Dissolvuntur: 1° mutuo et libero sponsorum consensu; 2° per susceptionem SS. Ordinum; 3° per ingressum Religionis, quoad partem unam, et per professionem, quoad utramque; 4° per subsequens Matrimonium; 5° per affinitatem sponsalia consequentem; 6° per fornicationem post sponsalia commissam; 7° propter mutationem notabilem in alterutro, supervenientem sponsalibus; 8° per diuturnam absentiam unius partis sine consensu alterius; 9° cum adversus sponsalia reclamant, qui ante annos pubertatis ea inierant).
Quæres 11. Quas ob causas sponsalia Matrimonio præmittantur? 115
Quæres 12. An necessaria sit proclamatio bannorum? . . 115
Nota: (Proclamatio bannorum est futuri Matrimonii denuntiatio coram frequenti populo, ita facta vel facienda, ut contrahentium dignosci possint nomen, patria, parochia, conditio, etc., reticendo quidquid dedecus venire potest sponsis).
(Resp. Est necessaria necessitate præcepti ecclesiastici).
Quæres 13. A quibus fieri debeant proclamationes? — A proprio parocho utriusque contrahentis. 116
Quæres 14. Quo loco, tempore, et quoties fieri debeant proclamationes? — In Ecclesia, inter Missæ solemnia, et tribus diebus festivis continuis. 117
Quæres 15. Quinam teneantur revelare impedimentum? . . 118
Quæres 16. Quomodo se gerere debent Parochus cum novit aliquod impedimentum futuro Matrimonio? 118
Quæres 17. Ad quosnam pertineat facultas dispensandi a publicis denuntiationibus? — Ad solos Episcopos. . . . 119
Quæres 18. Quænam sint causæ dispensandi in proclamationibus? — Duplicis sunt generis: aliæ sunt propter quas Episcopus potest, aliæ propter quas tenetur dispensare. 119

CAPUT II. De essentia et existentia Matrimonii. 120
ARTICULUS 1. Quid et quale sit Matrimonium? 120
Nota : (1° Matrimonium dicitur a *Matris munere*, et vocatur *nuptiæ*, *connubium*, etc. 2° Considerari potest vel in *fieri*, vel in *facto*. 3° Dividitur in *legitimum*, *ratum* et *consummatum*. 4° Sumitur 1° pro *contractu*, et tunc definitur : Contractus quo vir et femina sibi invicem legitime tradunt et accipiunt corporum suorum dominium perpetuum — ad usum conjugalem ; 2° vel pro *vinculo ex tali contractu inducto*, et est : Viri et mulieris conjunctio maritalis, inter personas legitimas, individuam vitæ consuetudinem retinens).
Conclusio 1. Matrimonium est vere et proprie unum e septem novæ Legis Sacramentis. — *Est de fide* contra Novatores, ex Trid. 122
(Nam 1° Ephes. : *Propter hoc relinquet homo*... 2° Sic SS. Patres, v. g. Chrysost. et Aug. 3° Est signum sensibile, a Christo institutum, gratiæ collativum, constans et perpetuum in Ecclesia. 5° Constat ex argumento præscriptionis).
Objectiones. 124
Conclusio 2. Matrimonium est solius novæ Legis Sacramentum proprie dictum (cum a Christo auctore novæ Legis fuerit institutum); fuit tamen late sumptum sub antiqua Lege. 126
Objectiones. 127
Conclusio 3. Licitus est usus Matrimonii, honestus, ac potest esse meritorius. 129
(Nam: 1° 1 Cor. : *Uxori vir debitum*... et: *Benefacit qui Matrimonio jungit*... 2° Christus benedixit nuptiis).
Objectiones. 129
Quæres 1. Utrum exstet præceptum contrahendi Matrimonium? 131
Quæres 2. Quandonam Matrimonium fuit institutum? . . 132
Quæres 3. Qua ratione Matrimonium dicatur magnum Sacramentum? 132
Quæres 4. Utrum Matrimonium inter baptizatum et non baptizatum, verum sit Sacramentum? — Duplex sententia. 133
Quæres 5. An inter duo fideles dari possit Matrimonium validum in ratione contractus, et non in ratione Sacramenti? — Non, longe probabilius. 133
Quæres 6. Utrum Matrimonium infidelium, accedente Baptismo, evadat Sacramentum? — Disputant. 134
Quæres 7. Utrum Matrimonium fidelis cum infideli, ex dispensatione pontifica contractum, sit validum? — Duplex sententia. 135

Conclusio 4. Virginitas est excellentior et melior Matrimonio. — *Est de fide* contra Jovinianum et Novatores, ex Trid. . 136
(Nam: 1° 1 Cor. : *qui Matrimonio jungit...* et *qui non jungit melius facit...* 2° Sic SS. Patres, v. g. Tertull. Ambros. 3° Virginitatem sibi elegit Christus et B. V. M.).
Objectiones. 137
Articulus 2. De Matrimonii finibus. 138
Quæres 1. Quotuplices sint fines Matrimonii? — Duplicis sunt generis: *essentiales* et *accidentales*. 138
Quæres 2. Quinam fines intendi debeant in Matrimonio ineundo? 139
Quæres 3. An liceat Matrimonium contrahere principaliter in remedium concupiscentiæ? — Duplex est sententia. . 139
Quæres 4. An liceat contrahere Matrimonium principaliter ob fines extrinsecos accidentales? 140
Articulus 3. De materia et forma Matrimonii. 140
Conclusio. Materia remota, seu *circa quam*, sacramenti Matrimonii, sunt contrahentium corpora (cum sint materia contractus): — proxima, seu *ex qua*, est corporum ad actum conjugalem traditio (est enim applicatio remotæ); — forma vero est mutuus contrahentium consensus, verbis aut nutibus expressus (cum materiam determinet ad esse tale Sacramentum). 141
Articulus 4. De ministro sacramenti Matrimonii. 142
Conclusio. Minister sacramenti Matrimonii non est Parochus, sed sunt ipsi contrahentes. — *Est communis.*
(Nam: 1° ex Flor., causa efficiens illius est mutuus consensus contrahentium. 2° Ex Trid., clandestina Matrimonia libero contrahentium consensu facta, vera et rata sunt, quamdiu Ecclesia irrita non fecit. 3° Illud Sacramentum est essentialiter contractus. 4° Constat ex praxi Ecclesiæ. 5° Trid. non præscribit pro forma verba determinata. 6° Matrimonium validum, vel est verum Sacramentum eo tempore quo conficitur, vel non; atqui posterius dici nequit. 7° Omnes causæ matrimoniales pertinent ad Ecclesiam; atqui... 8° Opinio contraria ducit ad subripiendum omnino contractum naturalem potestati Ecclesiæ. 9° Constat ex auctoritate Theologorum).
Objectiones. 146
Quæres 1. An validum sit Matrimonium inter absentes celebratum? — Sic, positis ponendis. 149
Quæres 2. Quænam sint conditiones a jure requisitæ, ut Matrimonium inter absentes sit validum? 151

Quæres 3. An valeat Matrimonium, si mandans dederit mandatum ficte, et ante celebrationem ratificaverit mandatum? 152
Articulus 5. De consensu ad Matrimonium requisito. . . . 152
Nota: (Certe requiritur consensus, et quidem in mutuam et irrevocabilem in corpora potestatem. Unde tantum)
Conclusio 1. Ad valorem Matrimonii non requiritur consensus in copulam, id est, non requiritur ut intendatur copula carnalis. 153
(Nam: 1° constat ex Matrimonio B. Mariæ Virginis; 2° copula carnalis non est essentialis Matrimonio).
Conclusio 2. Ad consensum matrimonialem necessario requiruntur quinque conditiones. 155
(Nam: 1° debet esse verus, internus et mutuus; 2° debet esse signo aliquo externo expressus; 3° debet esse de præsenti, 4° consensus utriusque debet esse simul moraliter; 5° debet esse omnino liber).
Quæres 1. Quid juris si Matrimonium, supra dicto metu initum, fuisset juramentum firmatum? 157
Quæres 2. An ad Matrimonium sufficiat consensus conditionatus? 157
(Resp. Vel conditio apposita est *honesta*, vel *inhonesta*, vel *impossibilis:* si 1°, etc...)
Quæres 3. An, purificata conditione, novus requiratur consensus? — Duplex est sententia. 158
Quæres 4. Quid dicendum, si conditio pendeat a voluntate tertii, v. gr. si pater meus consentiat? 159
Quæres 5. An ad valorem Matrimonii requiratur consensus parentum? — Non, et *est de fide*. 159
Objectiones. 160
Quæres 6. An filiifamilias, absque parentum aut tutorum consensu nubentes, peccent graviter? — Quadruplex est sententia. 164
Caput III. De Matrimonii bonis et proprietatibus. 166
Quæres 1. Quot sint bona Matrimonii? — Tria, nempe: proles, fides et Sacramentum. 166
Quæres 2. An sponsi teneantur se justificare per confessionem, et an Parochus exigere debeat a sponsis libellum confessionis ante susceptionem Sacramenti? 167
Quæres 3. Quot sint proprietates Matrimonii? — Tres, nempe: unitas, indissolubilitas et castitas. 167
Articulus 1. De unitate Matrimonii. 168
Nota: (Huic opponuntur bigamia et polygamia).

§ 1. De Bigamia, seu Polygamia successiva. 168
Conclusio. Ecclesia secundas et ulteriores nuptias generatim nec persuasit unquam, nec ex voto probavit, a quibus exoptasset ut abstinerent fideles ; nunquam tamen eos pro noxiis ac per se illicitis habuit. *Est de fide*, contra Montanistas et Novatores, ex Flor. 168
(Nam : 1° Cor. : *Mulier alligata est legi quanto...* 2° Sic SS. Patres v. gr. Hieronym.).
§ 2. De Polygamia simultanea. 170
Nota : (1° Certe biviratus est jure naturæ illicitus. 2° Jus divinum aliud est naturale, aliud positivum. 3° Inter ea quæ jure naturali prohibentur, alia ad prima principia, alia ad remotiora quædam, seu ex primis deducta, pertinent).
Conclusio 1. Simultanea uxorum pluralitas adversatur legi naturali, primævæque Matrimonii institutioni. 171
(Nam : 1° Gen. : *Relinquet homo patrem...* 2° Naturalis æquitas exigit ut in omni contractu servetur æqualitas).
Conclusio 2. Deus a lege vetante polygamiam dispensavit cum veteribus Patriarchis et aliis in lege Mosaica : (illis enim Deus dispensavit, ut testatur Innocent. III). 172
Conclusio 3. Christus in Lege nova Matrimonium ad primævam suam revocans originem, dispensationem datam veteribus plane revocavit, atque conjunctionem cum pluribus simul uxoribus illicitam fecit et irritam. — *Est de fide*, ex Trid., contra Lutherum, Melancthonem cum sociis. 174
(Nam Luc. : *Omnis qui dimittit...* et Matth. : *Qui fecit hominem ab initio...*)
Articulus 2. De indissolubilitate Matrimonii. 175
Nota : (Dissolutio Matrimonii, alia est *propria*, seu *quoad vinculum ;* alia est impropria, sive *quoad torum*, sive *quoad habitationem*).
§ 1. De indissolubilitate Matrimonii quoad vinculum. . . 176
Nota : (Matrimonia *legitimum, ratum* et *consummatum*, inter sê distant firmitatis gradu).
Conclusio 1. Quodvis Matrimonium, sive legitimum, sive ratum, sive consummatum, jure divino est indissolubile quoad vinculum. — *Est de fide*, ex Trid. 176
(Nam Matth. : *Quod Deus conjunxit...* 1 Cor. : *Præcipio... uxorem a viro non discedere...* Luc. : *Qui dimittit uxorem...*)
Conclusio 2. Matrimonium ratum, sed nondum consummatum, jure naturæ et indissolubile. — *Est communissima.* . . 177
(Nam indissolubilitas 1° ordinatur ad finem Matrimonii ; atqui.. 2° ponitur in definitione Matrimonii ; atqui, etc.)

Conclusio 3. Matrimonium consummatum, jure naturali est indissolubile. 178
(Nam 1° adversatur solubilitas primario illius fini; 2° ex ea nascerentur omnia incommoda quæ ex fornicatione).
Punctum 1. Utrum Matrimonium in infidelitate contractum dirimatur per professionem Religionis Christianæ? . . 179
Conclusio. Infidelium non baptizatorum Matrimonium, etiam consummatum, cum unus conjugum ad fidem convertitur, altero in infidelitate contumaciter permanente, dissolvi potest variis in casibus.—Ratio, quia Cor.: *Si quis frater.* 179
Quæres 1. Quandonam censeatur dissolutum tale Matrimonium, an statim post Baptismum, an vero post contractas secundas nuptias? — Dissolvitur per secundas nuptias compartis fidelis, non vero ipso jure per Baptismum. 181
Quæres 2. Utrum si fidelis interpellatus nolit converti, sed tamen consentit pacifice cohabitare, acquirat nihilominus pars conversa jus ad alia vota transeundi, liceatque ei ab eo separari, etiam quoad vinculum? — Triplex est sententia. 182
Quæres 3. Utrum privilegium fidei intelligendum sit etiam de catechumenis? — Non, ex S. C. Prop. Fidei. 183
Quæres 4. Quomodo agendum sit cum infideli, cum ad fidem convertitur si plures habeat uxores? 183
Quæres 5. Utrum si conjux fidelis, altero nolente converti, professionem religionis probatæ emittat, possit pars infidelis ad secunda vota transire? — Sic. 184
Quæres 6. Quid sit interpellatio, et quo jure necessaria? 184
Quæres 7. Quomodo, et quibus de causis dispensetur ab interpellatione? 185
Punctum 2. Utrum in Lege veteri Matrimonium dirimeretur per libellum repudii?. 186
(Juxta nos, sic; nam hoc sonant verba legis in Deut.)
Objectiones. 187
Punctum 3. Utrum vinculum conjugale Christianorum sit omnino indissolubile, ita ut nec per adulterium solvi possit? 188
Conclusio. Dogma catholicum est, ex Trid., Matrimonii vinculum nullo modo posse dirimi, nequidem per adulterium. — *Est de fide contra Græcos antiquos, Lutherum* et *Bucerum.* . 189
(Nam, Marc.: *Quicumque dimiserit uxorem...* Luc.: *Omnis qui dimittit uxorem...* — Unde rejicienda est opinio Launoii dicens decretum Tridentini esse tantum disciplinare).
Objectiones. 190
Punctum 4. Utrum Matrimonium ratum dissolvi possit per continentiæ votum alterius conjugum? 193

Conclusio 1. Matrimonium ratum, a fortiori consummatum, non dirimitur per votum simplex continentiæ. 193
(Nam 1° constat ex Alex. III; 2° votum simplex est nuda *promissio*; Matrimonium vero est actualis *traditio*).
Conclusio 2. Matrimonium ratum, non vero consummatum, dirimitur, quoad vinculum, per solemnem conjugis professionem in religione a Sancta Sede approbata. — *Est de fide, ex Trid.* 194
(Ita jam definierant Alex. III et Innoc. III. — Ratio *a priori* est voluntas Christi revelata, ratio *a posteriori* et convenientiæ est quia professio est mors civilis).
Objectiones. 195
Quæres : Quo jure Matrimonium ratum dissolvatur per solemnem religionis professionem? — Duplex est sententia, quorum *prima* docet dissolvi jure divino et positivo; secunda vero, solo jure ecclesiastico. 197
Punctum 5. Utrum Papa dispensare possit a vinculo Matrimonii rati, nondum consummati? 198
Conclusio. Longe probabilius videtur Papam posse dispensare a vinculo Matrimonii rati, sed nondum consummati. . . 198
(Nam 1° Romanus Pontifex, ut vicarius Christi, potest quidquid bonum commune ac gravissimum expostulat; atqui... 2° sæpius in hujusmodi conjugiis dispensarunt Romani Pontifices. 3° In dubiis standum est pro auctoritate superioris...)
Objectiones. 200
§ 2. De divortio. 201
Punctum 1. An conjuges teneantur cohabitare? 202
Conclusio. Tenentur conjuges, *regulariter loquendo*, idque sub gravi peccato, in eadem domo manere, in eadem comedere, in eodem lecto concumbere. 202
(Nam 1° constat ex præcepto divino, ut sibi invicem adhæreant; 2° id exigit contractus matrimonialis, debitum conjugale, prolis educatio).
Quæres : Si vir in exilium pulsus fuerit, quid juris? . . 203
Punctum 2. An divortium sit licitum, quas ob causas, etc.? 203
Conclusio. Legitima auctoritate divortium est licitum, ut constat ex Trident. 203
Quæres 1. Quas ob causas licitum sit divortium? 203
(Tres præcipuæ sunt, nempe : 1° culpabile alterius conjugis adulterium moraliter certum; 2° quodcumque crimen quod vergit in detrimentum, sive spirituale, sive corporale alterius; 3° periculum imminens gravis damni corporalis compartis).

Quæres 2. An sodomia et bestialitas commissa a conjuge habeatur ut adulterium ratione divortii? — Duplex est sententia. 205
Quæres 3. Utrum quandoque conjuges ad divortium teneantur? — Sic, maxime : 1° dum periculum subversionis ita est evidens, ut sit moraliter impossibile ipsi resistere ; 2° dum conjux pacifice habitans cum conjuge adultera rationabilem suspicionem ingereret, se ejus impudicitiis favere, tegumentum ei præbendo. 206
Quæres 4. Quid juris habeat innocens post factum divortium? 207
Articulus 3. De castitate in usu Matrimonii servanda . . . 207
§ 1. De obligatione petendi et reddendi debitum. . . . 207
Quæres 1. An aliquando conjuges teneantur petere debitum? — Non, *per se loquendo*. 207
Quæres 2. Quandonam conjuges teneantur reddere debitum? — Tenentur, sub mortali, quando vel expresse, vel tacite exigitur, *nisi aliqua rationabilis causa ab eo excuset*. . . 208
§ 2. De iis quæ a petendo vel reddendo debito impediunt. 210
Quæres 1. Quibus casibus non licet debitum? — 1° Moraliter certus de nullitate Matrimonii, nec potest debitum petere, nec reddere. 2° Qui Matrimonium contraxit cum dubio de Matrimonii valore, non potest petere, donec dubium deposuerit; tenetur tamen reddere comparti quæ bona fide contraxit. 3° Qui post initum Matrimonium, culpabiliter cognovit consanguineam compartis in primo vel secundo gradu, non potest petere; tenetur tamen reddere comparti innocenti. 4° Qui, extra casum necessitatis, prolem ex legitima uxore susceptam baptizat, aut in baptismo tenet *scienter*, non potest petere, potest tamen reddere. 5° Qui vovit castitatem, sive ante, sive post Matrimonium, non potest petere, potest tamen reddere. 210
Quæres 2. In quibus casibus non licet debitum reddere petenti? — Ad hujus resolutionem, triplex traditur regula. 212
Quæres 3. An liceat uxori reddere vel petere debitum a viro volenti seminare extra vas, post copulam?. 213
(Resp. ad 1, affirmat., si adsit causa ; ad 2, negat., *generaliter loquendo*).
§ 3. De fine quo exercendus est actus conjugii. 215
Quæres : Quo fine actus conjugalis sit exercendus, ut conjuges ab omni culpa sint immunes? — Quadruplex assignatur finis, nempe : 1° prolis generatio ; 2° remedium concupiscentiæ ; 3° affectus *legitimus* et mutuus conjugium ; 4° sanitas corporis. 215
§ 4. De modo quo exercendus est actus Matrimonii. . . 217

Quæres 1. Quandonam conjuges peccant in usu conjugali? — Quadruplici modo, nempe: 1° ratione affectus inordinati 2° ratione loci; 3° ratione modi; 4° ratione damni ex copula orituri. 217

Quæres 2. Utrum, si vir jam seminaverit, lethaliter peccet mulier, si se retrahat a seminando, vel vir, si non expectet seminationem mulieris? 218

Quæres 3. An peccent conjuges qui immutant situm et ordinem naturalem, servato vase debito? 219

Quæres 4. Quale est peccatum accedere ad uxorem tempore vel graviditatis, vel fluxus menstrui, vel puerperii? . . . 219

5. De tactibus, aspectibus obscœnis, etc., inter conjuges. 219

Quæres: An et qualia sunt peccata tactus, aspectus et oscula obscœna inter conjuges? — Nont sunt peccaminosa, si, *sine pollutionis periculo*, immediate referantur ad copulam, *nec fiant propter voluptatem*. 219

CAPUT IV. De impedimentis Matrimonii, eorumque statuendorum potestate. 221

Nota: (Impedimenta alia sunt *impedientia*, seu *prohibentia*, alia *dirimentia*.)

ARTICULUS 1. De potestate statuendi impedimenta Matrimonii. 221

Conclusio 1. Ecclesia potestatem habet statuendi impedimenta Matrimonium dirimentia (est contra Protestantes);— et quidem jure proprio, intimo et innato (est contra Launoium). — *Est de fide*, ex Trid. 224

(Nam 1° habet Ecclesia potestatem statuendi impedimenta, neque in statuendis erravit; 2° Ecclesiæ nomine, Tridentinum hierarchiam ecclesiasticam intellexit, non vero Principes seculares; 3° Tridentini judicium fuit doctrinale; 4° Tridentinum definivit hanc potestatem Ecclesiæ competere jure proprio et innato.)

Objectiones. 227

Conclusio 2. Principes non habent jus statuendi impedimenta quæ, dirimendo contractum civilem, consequenter dirimant sacramentum Matrimonii, ob defectum materiæ. — Est *certissima*. 229

Nota: (Certe 1° Principes possunt irritare effectus civiles contractus. 2° Nihil possunt in Matrimonium ut est res spiritualis et Sacramentum. 3° Thesis est an possint contractum civilem, ut talem, irritare).

(Nam 1° Contractus civilis, ut civilis, non est materia sacramenti Matrimonii. — 2° Constat: 1° ex intima Matrimonii natura, juxta Christi dispositionem; 2° ex constanti praxi Ec-

clesiæ, sibi soli potestatem dirimendi Matrimonia vindicanti ; 3° ex infaustis adversæ hypothesis consectariis.)
Objectiones. 235
Quæres 1. Utrum Principes habeant potestatem statuendi impedimenta dirimentia Matrimonia subjectorum infidelium ? — Duplex est sententia : sententia negans nobis probabilior videtur probabilitate intrinseca. 236
Quæres 2. Quis potest in Ecclesia statuere impedimenta dirimentia? — Potest : 1° S. Pontifex ; 2° Concilium œcumenicum ab ipso approbatum ; 3° consuetudo vestita omnibus conditionibus, ut vim legis habeat. 238
Articulus 2. De impedimentis Matrimonii speciatim. . . . 239
Quæres 1. Quot et quænam sint impedimenta Matrimonium impedientia ? — Nunc tantum sunt quatuor, nempe : 1° Ecclesiæ vetitum ; 2° tempus ; 3° votum ; 4° sponsalia. . . 239
Quæres 2. Quot sint impedimenta dirimentia ? — Quindecim singulatim explanenda. Unde. 240
§ 1. De impedimento erroris. 240
Nota 1. (Impedimentum erroris est inhabilitas ad contrahendum Matrimonium, orta ex errore circa personam, vel circa qualitatem redundantem in personam.)
Nota 2. (Error vel est circa *substantiam* personæ, vel circa simplicem *qualitatem* personæ, et tunc potest redundare in errorem personæ, cum qualitas personam determinat. Unde)
Quæres 1. An et quomodo error sit impedimentum dirimens ? — Si sit circa substantiam personæ, vel circa qualitatem redundantem in personam, dirimit Matrimonium ; non autem, si tantum sit circa qualitatem personæ. 241
Quæres 2. Quo jure error dirimat Matrimonium? — Jure naturali. 242
§ 2. De impedimento conditionis. 242
Quæres 1. Quid intelligitur nomine conditionis? — Intelligitur *servitus*. Unde impedimentum conditionis est inhabilitas ad contrahendum Matrimonium, orta ex servitute *ignorata* a parte libera. 242
Quæres 2. Quo jure conditio dirimat Matrimonium? — Solo jure ecclesiastico. 242
Quæres 3. Utrum validum sit Matrimonium cum serva ignorata quæ per Matrimonium fit libera ? — Sic. 243
§ 3. De impedimento voti. 243
Quæres 1. Quodnam votum dirimat Matrimonium ? — Ex Trid., solum votum solemne emissum in professione Religionis approbatæ vel in susceptione sacrorum Ordinum. . . 243

Quæres 2. Quo jure votum dirimat Matrimonium? — Solo jure ecclesiastico. 244
§ 4. De impedimento cognationis. 245
Nota : (Triplex est cognatio Matrimonium dirimens : prima est *carnalis*, seu *consanguinitas;* secunda, *spiritualis*, seu *compaternitas;* tertia, *legalis*, seu *adoptio*).
Punctum 1. De consanguinitate. 245
Quæres 1. Quid sit consanguinitas? — Est vinculum personarum, quarum una ab alia, vel ambæ ab eadem, tanquam a communi et propinquo stipite, per carnalem generationem descendunt. 245
Quæres 2. Per quid distinguatur consanguinitas? — Per lineas et gradus. 246
Quæres 3. Quotuplex sit linea? — Duplex, nempe : *directa* et *indirecta*, quæ est vel *æqualis*, vel *inæqualis*. 246
Quæres 4. Quot sint regulæ ad computandos gradus consanguinitatis? — Tres. 246
Quæres 5. In quo gradu consanguinitas Matrimonium dirimat? —Si sit in linea recta, in infinitum; si in linea collaterali, usque ad quartum gradum inclusive. 247
Quæres 6. Quo jure consanguinitas Matrimonium dirimat? 247
Nota : (Consanguinitas potest esse ex duplici capite).
Punctum 2. De cognatione spirituali. 249
Quæres 1. Quid sit cognatio spiritualis? — Est propinquitas jure ecclesiastico inducta, proveniens ex Baptismi et Confirmationis collatione et susceptione. 249
Quæres 2. Inter quos cognatio spiritualis dirimat Matrimonium? —Ex jure novo : 1° inter susceptores et susceptum, illiusque patrem et matrem; 2° inter ministrum utriusque Sacramenti, et illa suscipientem, illiusque patrem et matrem. 250
Punctum 3. De cognatione legali. 251
Quæres 1. Quid sit cognatio legalis? — Est propinquitas personarum ex adoptione perfecta consurgens. 251
Nota : (Adoptio *perfecta* est personæ extraneæ assumptio ad hæreditatem).
Quæres 2. Inter quos cognatio legalis Matrimonium dirimat? — Dirimit : 1° inter adoptantem et adoptatum, posterosque adoptati usque ad quartum gradum; 2° inter uxorem adoptantis et adoptatum, et vicissim; 3° inter adoptatum, seu adoptatam, et filios aut filias legitimos adoptantis. . . 251
§ 5. De impedimento criminis. 252
Quæres : Quid sit impedimentum criminis? — Est inhabilitas ad contrahendum Matrimonium, orta ex homicidio, vel adul-

terio, vel utroque simul. 252
§ 6. De impedimento disparitatis cultus. 253
Quæres 4. Quid sit cultus disparitatis impedimentum? — Est inhabilitas et contrahendum Matrimonium inter personas quarum una est baptizata, altera non baptizata. 253
Quæres 2. Quo jure irrita sint Matrimonia Christianorum cum infidelibus? — Solo jure ecclesiastico. 254
§ 7. De impedimento violentiæ. 256
Quæres 1. Quid sit impedimentum violentiæ? — Est inhabilitas ad contrahendum Matrimonium, orta ex metu gravi injuste incusso a causa libera, in ordine ad Matrimonium extorquendum. 256
Quæres 2. Quo jure vis et metus gravis irritent Matrimonium? — *Probabilius* jure naturali. 256
§ 8. De impedimento Ordinis. 258
Quæres: Quid sit impedimentum Ordinis? — Est inhabilitas jure ecclesiastico ad contrahendum Matrimonium, orta ex susceptione sacrorum Ordinum. 258
§ 9. De impedimento ligaminis. 259
Quæres: Quid sit ligamen? — Est vinculum prioris Matrimonii, sive rati, sive consummati, quo durante, secundum Matrimonium jure naturali et divino est irritum. 259
§ 10. De impedimento publicæ honestatis. 260
Quæres 1. Quid sit publica honestas? — Est propinquitas orta ex sponsalibus validis, aut Matrimonio rato, non consummato. 260
Quæres 2. Quo jure publica honestas Matrimonium dirimat? — Solo jure ecclesiastico. 261
§ 11. De impedimento amentiæ. 261
Certum est Matrimonium contractum ab amente, in tempore amentiæ, esse nullum jure naturali. 261
§ 12. De impedimento affinitatis. 261
Quæres 1. Quid sit affinitas? — Est propinquitas orta ex copula carnali, sive licita, sive illicita, inter cognoscentem et consanguineos personæ cognitæ, et vicissim. 261
Quæres 2. Ad quem gradum se extendat impedimentum affinitatis? — Si orta fuerit ex copula licita, usque ad quartum inclusive; si vero orta sit ex copula illicita, usque ad secundum pariter inclusive. 262
Quæres 3. Quid est stipes in affinitate? — Est illa duplex persona quæ, per copulam, fit una caro. 262
Quæres 4. Quo jure affinitas Matrimonium dirimat? . . . 263
§ 13. De impedimento clandestinitatis. 264

Quæres 1. Quid sit clandestinitas? — Est inhabilitas ad contrahendum Matrimonium, orta ex defectu præsentiæ Parochi et duorum saltem testium. 264
Quæres 2. An hæreticorum Matrimonia valida sunt, coram ministro hæretico vel sine testibus contracta? — Sic, ex tacita Ecclesiæ dispensatione 266
Quæres 3. An Matrimonium clandestinum resolvi possit in sponsalia? — Non. 266
Quæres 4. Quis sit Parochus cujus præsentia est omnino necessaria? — Parochus domicilii vel quasi-domicilii. . . 266
§ 14. De impedimento impotentiæ. 268
Quæres 1. Quid sit impotentia? — Est inhabilitas ad contrahendum, orta ex incapacitate consummatam et completam copulam exercendi. 268
Quæres 2. Quotuplex sit impotentia? — Alia est *ab intrinseco*, alia *ab extrinseco;* alia *perpetua*, alia *temporalis;* alia *absoluta*, alia *relativa*. 697
Quæres 3. Quænam impotentia dirimat Matrimonium? . . 269
Quæres 4. Quo jure impotentia Matrimonium dirimat? — Jure naturali et canonico. 270
§ 15. De impedimento raptus. 270
Quæres 1. Quid sit raptus? — Est fœminæ abductio de loco in locum, vi aut seductione facta, Matrimonii ineundi vel libidinis explendæ causa. 270
Quæres 2. Utrum raptus Matrimonium dirimat? — Sic, positis ponendis. 270
Quæres 3. Utrum raptus seductionis non minus dirimat Matrimonium, quam raptus volentiæ? — Duplex est sententia. 271
Quæres 4. An sicut Matrimonium, ita per raptum fiant nulla sponsalia? — Non. 273
Articulus 3. De dispensatione ab impedimentis Matrimonii. 273
Quæres 1. Quis possit dispensare ab impedimentis Matrimonii? — 1° Ex consuetudine, Episcopus potest dispensare ab impedimentis impedientibus, *duobus exceptis;* 2° Papa non potest dispensare in impedimentis jure naturali et divino dirimentibus; 3° in impedimentis solo jure ecclesiastico dirimentibus, solus Papa, ex communi Ecclesiarum usu, habet jus dispensandi, *saltem generaliter loquendo*. 273
Quæres 2. Quid requiratur ad valorem dispensationis? — Quatuor præscribuntur conditiones. 275
Quæres 3. Quid præscribat Conc. Trid. circa dispensationem in consanguinitate? 276
Quæres 4. Quæ sint causæ propter quas solent SS. Pontifices

dispensare ab impedimento consanguinitatis vel affinitatis? — Quindecim. 276
Quæres 5. Utrum sufficiat exponere gradum remotiorem consanguinitatis vel affinitatis, reticendo propinquiorem? — Sic. 278
Quæres 6. An si concurrant plura impedimenta, debeant omnia simul exponi in supplici libello? — Distinguendum. . 278
Quæres 7. Quænam sint clausulæ quæ solent apponi a S. Pœnitentiaria? — Sex. 279
Formulæ pro diversis dispensationibus obtinendis. . . . 281
Articulus 4. De modo convalidandi Matrimonium invalide contractum. 284
Quæres 1. Quomodo Matrimonium invalidum revalidari debeat? — Diversa est revalidatio secundum diversitatem nullitatis. 284
Quæres 2. Quomodo Matrimonium, prius irritum ex impedimento dirimente, convalescat dispensatione impetrata? 285
Quæres 3. Ut revalidetur Matrimonium, an necesse sit ut pars conscia criminis occulti irritantis, invaliditatem Matrimonii alteri parte aperiat? 385
Quæres 4. Quid sit dispensatio in radice? — Est actus quo Papa de medio tollit impedimentum dispensabile, quo fit ut priores consensus, validi jure naturali et virtualiter existentes, una simul uniantur, et Matrimonium validum efficiatur. 286
Caput V. De connubiis mixtis. 286
Quæres 1. Quid sentiendum de Matrimoniis mixtis? . . . 286
(Certe 1° sunt valida, si alias serventur servanda; 2° graviter illicita sunt; 3° Summus Pontifex solus potestatem habet dispensandi cum parte catholica).
Quæres 2. Quænam conditiones requiruntur ut licite contrahantur Matrimonia mixta? — Tres. 288

TRACTATUS DE CENSURIS.

Caput I. De censuris in communi. 293
Articulus 1. De natura et divisione censuræ. 293
Quæres 1. Quid sit censura? — Est pœna medicinalis et spiritualis ab ecclesiastica potestate inflicta,—hominem viatorem, baptizatum, adultum delinquentem, — privans usu bonorum Ecclesiæ spiritualium et communione, — donec a contumacia resipiscat. 293

Quæres 2. Quotuplex sit censura? 295
(Dividitur 1° *ratione specierum*, in excommunicationem, suspensionem et interdictum; 2° *ratione modi* quo fertur, in eam que est a jure, et in eam quæ est ab homine; 3° *ratione effectus*, in eam quæ est latæ, et in eam quæ est ferendæ sententiæ).

Articulus 2. De iis qui possunt ferre censuras. 296
Conclusio. Ecclesia habet potestatem ferendi censuras, quæ non tantum externæ, sed et spirituales pœnæ sint. — *Est de fide*, quoad potestatem Ecclesiæ, contra Richerum et Quesnellum. 297
(Constat 1 p.: 1° Script.: *Tibi dabo claves regni...*; 2° ex exemplo S. Pauli *tradentis incestuosum Satanæ*; 3° ex constanti praxi Ecclesiæ; 4° quia omnis Respublica bene instituta, ut Ecclesia, habet potestatem rebelles subditos coercendi.— 2 p. nam illa pœnæ sunt vere spirituales, quæ vim habent ligandi in cœlo).

Quæres 1. Quinam in Ecclesia possint ferre censuras? — Omnis et solus superior ecclesiasticus, habens in foro externo seu contentioso jurisdictionem. 298

Quæres 2. Quid requiritur ut quis possit ferre censuras?— Septem requiruntur conditiones. 299

Articulus 3. De iis in quos ferri possunt censuræ. 300

Quæres 1. In quosnam ferri possint censuræ? — In omnes et solos subditos superioris censurantis. 300

Quæres 2. Utrum Episcopus in sua diœcesi existens, possit ligare censuris subditum in aliena existentem, vel non subditos delinquentes in sua diœcesi? 301

Quæres 3. An quis possit pluribus simul censuris inodari? — Sic. 302

Quæres 4. Quomodo se gerere debet dubitans circa censuram? 302

Articulus 4. De causa ob quam ferri possunt censuræ. . . . 303

Quæres: Quam ob causam ferri possint censuræ? — Ferri debent in *delinquentem*, cum sint pœna. 303

Articulus 5. De conditionibus et solemnitatibus servandis in censura ferenda. 304

Quæres: Quænam conditiones, seu formalitates, in ferenda censura servari debeant? 304

Nota: (Conditiones et solemnitates requiruntur, vel ad validitatem, vel ad licitatem censuræ).

(Resp. Ad validitatem, requiruntur duo principaliora, scilicet: ordo substantialis judicii, et culpa mortalis. Ad licitatem, requiritur tantum ut ordo accidentalis observetur).

Articulus 6. De causis excusantibus a censuris 306
Quæres : Quænam causæ a censuris excusent?— Quinque, nempe : 1° ignorantia invincibilis; 2° impotentia ; 3° metus gravis ; 4° consensus illius in cujus favorem lata est censura ; 5° appellatio legitime interposita. 306
Articulus 7. De censuræ cessatione 308
Quæres 1. Quot modis censura cessare possit?—Septem, nempe : per abrogationem, revocationem, per mortem ferentis (si sit *ab homine*), per cassationem, per mortem censura irriti, per lapsum temporis et per absolutionem. 308
Quæres 2. Quinam possint absolvere a censuris ? — A censuris non reservatis potest absolvere quilibet confessarius, etiam extra confessionem ; quoad alias censuras videre est earum naturam. 308
Quæres 3. Quid sit absolutio censuræ ad cautelam ? . . 310
Quæres 4. Quis sit modus absolvendi a censuris? . . . 310
Caput II. De excommunicatione. 311
Articulus 1. De natura et divisione excommunicationis. . . 311
Quæres 1. Quid sit excommunicatio ? — Est censura per quam — homo baptizatus privatur ex toto, vel ex parte, bonis spiritualibus communibus — ex Ecclesiæ dispositione pendentibus. 311
Quæres 2. Quotuplex sit excommunicatio ? — Duplex : *major* et *minor*. 311
Quæres 3. Quinam excommunicati sint vitandi ? 311
Quæres 4. Quænam sint præcipuæ excommunicationes reservatæ Summo Pontifici, Episcopis, vel nulli ? — Octo nulli reservantur ; reservantur autem Episcopis quinque, Papæ vero decem et octo. 312
Quæres 5. Quænam sit excommunicatio lata in percussorem Clericorum ? 314
Quæres 6. An omnis percussio Clerici sit reservata Summo Pontifici ? 315
Articulus 2. De effectibus excommunicationis. 316
Quæres 1. Quot sint effectus excommunicationis majoris ? — Septem, nempe : 1° privatio communibus Ecclesiæ suffragiis ; 2° privatio Sacramentorum administratione et receptione ; 3° privatio facultatis audiendi Missam et Sacris assistendi ; 4° inhabilitas ad dignitates et Beneficia acquirenda ; 5° privatio usus et exercitii liciti omnis jurisdictionis spiritualis; 6° privatio omnis communicationis cum fidelibus ; 7° privatio sepulturæ ecclesiasticæ, si excommunicatus moriatur ante absolutionem excommunicationis. 316

Quæres 2. Quot sint actiones in quibus fideles tenentur excommunicatos non toleratos vitare? — Quinque. 319
Quæres 3. Quibus in casibus jura permittant communicare cum excommunicato vitando, in actibus nil us humanis et civilibus? — In quinque. 320
Quæres 4. An sit mortale communicare cum excommunicato non tolerato? 320
Quæres 5. Quamnam pœnam incurrant qui communicant cum excommunicatis non toleratis? 321
Quæres 6. Quinam sint effectus excommunicationis minoris? — Duo nempe: 1° privatio receptionis Sacramentorum, non vero administrationis; 2° privatio electionis passivæ ad dignitates et Beneficia ecclesiastica. 321
Articulus 3. De monitoriis in finem revelationis 322
Quæres 1. Quid sit monitorium? — Est mandatum judicis ecclesiastici, — quod sub pœna excommunicationis post trinam monitionem incurrendæ, — jubet revelari auctores criminis Reipublicæ perniciosi, — vel gravioris damni proximo illati. 322
Quæres 2. Quinam excusantur ab obligatione revelandi? . 323
Caput III. De suspensione. 324
Articulus 1. De natura et divisione suspensionis. 324
Quæres 1. Quid sit suspensio? — Est censura qua Clericus usu ecclesiastici officii, vel Beneficii, vel utriusque simul privatur. 325
Quæres 2. Quotuplex sit suspensio? — Duplex, nempe: *totalis* et *partialis*. 325
Articulus 2. De effectibus suspensionis. 326
Quæres: Quinam sint effectus suspensionis? — Diversi sunt secundum diversitatem suspensionis. 326
Articulus 3. De quibusdam observandis circa suspensionem. 327
Nota: (1° Suspensio quæ absolute fertur æquivalet universali; 2° suspensio ad aliquid determinata suspendit tantum ab eo quod distincte exprimit, vel necessario includit).
Quæres: Quænam sint suspensiones Papæ reservatæ? . . 328
Caput IV. De interdicto. 329
Articulus 1. De natura et divisione interdicti. 329
Quæres 1. Quid sit interdictum? — Est censura privans hominem, vel locum, vel utrumque simul, — publica divinorum officiorum celebratione, — aliquorum Sacramentorum administratione, — et usu ecclesiasticæ sepulturæ. Ubi. . 329
Nota: (Triplex est interdictum: *locale*, *personale* et *mixtum*).
Articulus 2. De effectibus interdicti. 330
Nota: (Ex dictis, tres sunt effectus interdicti, nempe: 1° pri-

vatio quorumdam Sacramentorum; 2° officiorum divinorum; 3° ecclesiasticæ sepulturæ).
Quæres 1. Quibusnam Sacramentis privet interdictum? — Tribus. 330
Quæres 2. Quomodo officiorum divinorum celebratio publica prohibita sit tempore interdicti?. 330
Quæres 3. Quibusnam interdictis deneganda sit ecclesiastica sepultura? 331
Articulus 3. De pœnis interdicti violati. 331
Quæres : Quasnam pœnas incurrant qui violant interdictum? — Pœnæ variant pro personis. 331
Articulus 4. De quibusdam observandis circa interdictum. . 332
Caput V. De cessatione a divinis, depositione et degradatione. 333
Quæres 1. Quid sit cessatio a divinis? — Est prohibitio celebrandorum Officiorum divinorum, — administrandorum aliquorum Sacramentorum, et ecclesiasticæ sepulturæ, — ab homine vel a jure facta ob justam causam. 333
Quæres 2. Quid sit depositio? — Est pœna ecclesiastica, — qua Clericus, — in perpetuum et sine spe restitutionis, — privatur omni Beneficio et Officio clericali, — retento solo privilegio canonis et fori. 333
Quæres 3. Quid sit degradatio? — Est pœna ecclesiastica, — qua Clericus in perpetuum et solemniter privatur, — non solum omni Officio et Beneficio, etc., — sed etiam privilegio canonis et fori, retento solo charactere. 334
Appendix 1. Propositiones a SS. Pontificibus damnatæ. . . . 351
Appendix 2. Quædam Bullæ SS. Pontificum. 404

FINIS INDICIS ANALYTICI.

INDEX BREVIS.

TRACTATUS DE EXTREMA UNCTIONE.

CAPUT I. *De Extremæ-Unctionis natura et institutione* 1
CAPUT II. *De materia et forma Extremæ-Unctionis.* 6
Articulus 1. De materia Extremæ-Unctionis 7
Articulus 2. De forma Extremæ-Unctionis. 12
CAPUT III. *De ministro Extremæ-Unctionis.* 15
CAPUT IV. *De subjecto et necessitate Extremæ-Unctionis.* 18
CAPUT V. *De effectibus et cæremoniis Extremæ-Unctionis.* . . . 51

TRACTATUS DE ORDINE.

CAPUT I. *De essentia et existentia Ordinis.* 25
CAPUT II. *De variis speciebus Ordinationum.* 30
CAPUT III. *De materia et forma singulorum Ordinum et eorum officiis.* 42
§ 1. De materia et forma Episcopatus et ejus officio. . . . 43
§ 2. De materia et forma Presbyteratus et ejus officio. . . 46
§ 3. De materia et forma Diaconatus et ejus officio. . . . 51
§ 4. De materia et forma Subdiaconatus et Minorum et eorum officiis. 53
CAPUT IV. *De ministro Ordinis.* 56
CAPUT V. *De subjecto Ordinis.* 62
§ 1. De vocatione. 63
§ 2. De proprio Episcopo. 65
§ 3. De statu gratiæ. 69
§ 4. De Confirmatione. 70
§ 5. De congruæ sustentationis titulo. 70
§ 6. De ætate legitima. 72
§ 7. De tempore statuto. 72
§ 8. De interstitiis servandis. 74

§ 9. De Ordinatione per saltum 75
§ 10 De immunitate ab omni irregularitate et censura. . 76
Caput VI. *De effectibus Ordinis* 77
Caput VII. *De irregularitatibus.* 89
Articulus 1. De irregularitate in genere. 89
Articulus 2. De irregularitatibus ex defectu. 93
§ 1. De irregularitate ex defectu animæ. 93
§ 2. De irregularitate ex defectu corporis. 94
§ 3. De irregularitate ex defectu natalium et famæ. . . 96
§ 4. De irregularitate ex defectu ætatis et Sacramenti. . . 98
§ 5. De irregularitate ex defectu lenitatis et libertatis. . . 99
Articulus 3. De irregularitatibus ex delicto provenientibus. 101
Articulus 4. De cessatione et dispensatione irregularitatis. . 104

TRACTATUS DE MATRIMONIO.

Caput I. *De sponsalibus.* 106
Caput II. *De essentia et existentia Matrimonii.* 120
Articulus 1. Quid et quale sit Matrimonium. 120
Articulus 2. De finibus Matrimonii. 138
Articulus 3. De materia et forma Matrimonii. 140
Articulus 4. De ministro sacramenti Matrimonii. . . . 142
Articulus 5. De consensu ad Matrimonium requisito. . . 152
Caput III. *De Matrimonii bonis et proprietatibus.* 166
Articulus 1. De unitate Matrimonii. 168
§ 1. De bigamia seu polygamia successiva. 168
§ 2. De polygamia simultanea. 170
Articulus 2. De indissolubilitate Matrimonii. 175
§ 1. De indissolubilitate Matrimonii quoad vinculum. . . 176
Punctum 1. Utrum Matrimonium in infidelitate contractum derimatur per professionem Religionis Christianæ. 179
Punctum 2. Utrum in Lege veteri Matrimonium derimeretur per libellum repudii ? 186
Punctum 3. Utrum vinculum conjugale Christianorum sit omnino indissolubile, ita ut nec per adulterium possit dissolvi. . 188
Punctum 4. Utrum Matrimonium ratum dissolvi possit per continentiæ votum alterius conjugum. 193
Punctum 5. Utrum Papa dispensare possit a vinculo Matrimonii rati, nondum consummati 198
§ 2. De divortio. 201
Punctum 1. An conjuges teneantur cohabitare 202
Punctum 2. An divortium sit licitum, quas ob causas, etc. . 203

Articulus 3. De castitate in usu Matrimonii servanda. . . . 207
§ 1. De obligatione petendi et reddendi debitum. 207
§ 2. De iis quæ a petendo vel reddendo debito impediunt. 210
§ 3. De fine quo exercendus est actus conjugii. 213
§ 4. De modo quo exercendus est actus Matrimonii. . . . 217
§ 5. De tactibus, aspectibus obscœnis, etc., inter conjuges. . 219
CAPUT IV. *De impedimentis Matrimonii, eorumque statuendorum potestate.* 221
Articulus 1. De potestate statuendi impedimenta. 221
Articulus 2. De impedimentis Matrimonii speciatim. . . . 239
§ 1. De impedimento erroris. 240
§ 2. De impedimento conditionis. 242
§ 3. De impedimento voti. 243
§ 4. De impedimento consanguinitatis. 245
Punctum 1. De consanguinitate. 245
Punctum 2. De cognatione spirituali. 249
Punctum 3. De cognatione legali. 251
§ 5. De impedimento criminis. 252
§ 6. De impedimento disparitatis cultus. 253
§ 7. De impedimento violentiæ. 256
8. De impedimento Ordinis. 258
§ 9. De impedimento ligaminis. 259
§ 10. De impedimento publicæ honestatis. 260
§ 11. De impedimento amentiæ. 261
§ 12. De impedimento affinitatis. 261
§ 13. De impedimento clandestinitatis. 264
§ 14. De impedimento impotentiæ. 268
§ 15. De impedimento raptus. 270
Articulus 3. De dispensatione ab impedimentis Matrimonii. . 273
FORMULÆ pro diversis dispensationibus obtinendis. 281
Articulus 4. De modo convalidandi Matrimonium invalide contractum. 284
CAPUT V. *De connubiis mixtis.* 287
ARBORES consanguinitatis, affinitatis et cognationis legalis. . . 289

TRACTATUS DE CENSURIS.

CAPUT I. *De censuris in communi.* 293
Articulus 1. De natura et divisione censuræ. 293
Articulus 2. De iis qui possunt ferre censuras. 296
Articulus 3. De iis in quos ferri possunt censuræ. 300
Articulus 4. De causa ob quam ferri possunt censuræ. . . 303

Articulus 5. De conditionibus et solemnitatibus servandis in censura ferenda. 304
Articulus 6. De causis excusantibus a censuris. 306
Articulus 7. De censuræ cessatione. 308
CAPUT II. *De excommunicatione*. 311
Articulus 1. De natura et divisione excommunicationis. . . 311
Articulus 2. De effectibus excommunicationis. 316
Articulus 3. De monitoriis in finem revelationis. 322
CAPUT III. *De suspensione*. 324
Articulus 1. De natura et divisione suspensionis. 324
Articulus 2. De effectibus suspensionis. 326
Articulus 3. De quibusdam observandis circa suspensionem. 327
CAPUT IV. *De interdicto*. 329
Articulus 1. De natura et divisione interdicti. 329
Articulus 2. De effectibus interdicti. 330
Articulus 3. De pœnis interdicti violati. 331
Articulus 4. De quibusdam observandis circa interdictum. . 332
CAPUT V. *De cessatione a divinis, dispositione et degradatione*. . 333
APPENDIX I. Propositiones a SS. Pontificibus damnatæ. . . . 335
APPENDIX II. Quædam Bullæ SS. Pontificum. 404
LEXICON philosophicum. 425
INDEX analyticus. 493

FINIS INDICIS BREVIS.

208.9
C 382
3908
CHARMES, THOMA EX.
AUTHOR
Theologia Universa VIII
TITLE

DATE LOANED	BORROWER'S NAME	ROOM NUMBER
	STORAGE - CBPL	

8908